

**T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**ADANA (SEYHAN) MİLLETVEKİLLERİ
VE
SİYASİ FAALİYETLERİ (1920-1960)**

(DOKTORA TEZİ)

Tekin İDEM

ŞANLIURFA – 2015

**T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**ADANA (SEYHAN) MİLLETVEKİLLERİ
VE
SİYASİ FAALİYETLERİ (1920-1960)**

(DOKTORA TEZİ)

Tekin İDEM

**Danışman:
Prof. Dr. Nuri ÇEVİKEL**

ŞANLIURFA – 2015

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Tarih Anabilim Dalı 105286102 numaralı Tekin İDEM'in hazırladığı "Adana (Seyhan) Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri (1920-1960)" konulu **doktora tezi** ile ilgili tez savunma sınavı, 09/11/ 2015 tarihinde, saat 11.00'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABUL (başarılı) olduğuna oybirliği/ oy çokluğu ile karar verilmiştir.

09/11/ 2015

Danışman
Prof. Dr. Nuri ÇEVİKEL

Üye
Prof. Dr. Mustafa Nuri TÜRKMEN

Üye
Prof.Dr. Muammer GÜL

Üye
Doç.Dr. Celil ABUZER

Üye
Yrd.Doç.Dr. İbrahim İSLAM

Bu tezin **Tarih** Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

13/11/2015

Prof. Dr. Recep ÇİĞDEM
Müdür V.

Not: a) Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntıların, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

b) Tez. HÜBAK'tan Bilimsel Araştırma Projesi mali destek Almıştır Almamıştır

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Tarih Anabilim Dalı 105268102 no'lu **doktora** öğrencisiyim. Hazırlamış olduğum "Adana (Seyhan) Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri (1920-1960)" konulu tezdeki bütün bilgilerin, akademik kurallara uygun olarak toplanıp sunulduğunu, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı, blok şeklinde alıntılar yapmadığımı ve tüm alıntıların bilimsel atıf kuralları çerçevesinde kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

Yükseköğretim kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesi ile Harran Üniversitesi bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesinin 8. maddesinde yer alan etik ihlallerden herhangi birisinin bu tezde yer almadığını, etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, bu tezimin ve diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

(09/11/2015)
Tekin İDEM

İLETİŞİM ADRESİ _____ :

Harran Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi
Bölüm Başkanlığı Osmanbey Kampüsü/Şanlıurfa

Tlf. Kod. (0. 551) 8676977

e-mail : tekinidem@mynet.com.tr

ÖNSÖZ

İngiltere’de parlamenter sistemin uygulanmaya başlanması, Avrupa’da Fransız İhtilali ile başlayan sosyal ve siyasal değişim sonrasında Osmanlı İmparatorluğu Avrupa’da yaşanan sosyal ve siyasal değişimlerin farkına varmış ve kendi bünyesinde bir modernleşme çabası içerisine girmiştir.

III. Selim ile başlayan Osmanlı modernleşmesi başlangıçta askeri ve toplumsal alanlarda gerçekleşmişse de, İmparatorluk bünyesindeki iç ve dış rahatsızlıklar bir türlü giderilememiştir. Bunun üzerine Tanzimat dönemiyle birlikte ortaya çıkan Jön Türkler’in siyasal değişim taleplerine daha fazla direnilememiş ve 1876 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu’nda bir rejim değişikliğine gidilerek mutlak monarşiden meşruti monarşiye geçilmiştir. Böylece Osmanlı İmparatorluğu’nda halk, ilk defa seçme ve seçilme hakkını kullanmış, devlet yönetiminin fiilen ortağı olmuştur. 1878 yılında Sultan II. Abdülhamit’in 93 Harbi’ni bahane ederek kesintiye uğrattığı bu süreç, "*İttihat ve Terakki Cemiyeti*"nin mücadelesi neticesinde 1908’de II. Meşrutiyet Dönemi ile devam etmiştir. 31 Mart Vakası’ndan sonra Sultan II. Abdülhamit’in tahttan indirilmesi ve 1909 yılındaki anayasa değişikliği sonrasında Osmanlı Mebusan Meclisi ülke yönetiminde daha etkin bir duruma gelmiştir.

1914 yılında girilen I. Dünya Savaşı’ndan, Osmanlı Devleti’nin mağlup çıkması ve imzaladığı Mondros Ateşkes Antlaşması’ndan sonra, elinde kalan son topraklar İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmeye başlanmıştır.

Yurdun birçok yerinde işgallere karşı başlatılan Milli Mücadele, Mustafa Kemal Paşa’nın Samsun’a çıkmasıyla örgütlü bir mücadeleye dönüştürülmüştür. Önce, ulusal ve yerel kongrelerle Milli Mücadele’nin yol haritası çizilmiş, ardından da kongrelerde alınan kararların tam anlamıyla millete mal edilmesi için Sultan Vahdettin tarafından kapatılan meclisin yeniden açılması için İstanbul Hükümeti’ne karşı bir mücadeleye girişilmiştir. Sivas Kongresi’nden sonra Damat Ferit Hükümeti’nin istifası, yerine Ali Rıza Paşa Hükümeti’nin kurulması üzerine İstanbul Hükümeti’nin Temsil Heyeti’ni resmen muhatap aldığı Amasya Görüşmeleri yapılmıştır. Amasya Görüşmeleri’nde kapalı olan meclisin yeniden açılması kararının alınması üzerine Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin denetiminde seçimler gerçekleştirilerek Osmanlı Mebusan Meclisi’nin yeniden açılması sağlanmıştır.

Osmanlı Mebusan Meclisi'nde, Misak-ı Milli Kararları'nın alınması üzerine İstanbul'da bulunan işgal kuvvetleri tarafından Mebusan Meclisi basılarak dağıtılmış, İstanbul resmen işgal edilmiştir. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa tarafından 18 Mart 1920 tarihli bir beyanname ile seçimlerin yenilenmesi ve meclisin Ankara'da yeniden açılması kararı, tüm yurda bildirilmiştir. Yayınlanan bu beyannameden sonra, bir kısmı yeni seçilen üyelerden, bir kısmı da İstanbul'dan gelen üyelerden oluşan Büyük Millet Meclisi, 23 Nisan 1920'de açılmıştır. Vatanın kurtuluşu, milletin bağımsızlığını gerçekleştirmek hedefi ile toplanmış olan bu meclise, Fransız işgali altındaki Adana, Kozan ve Cebelibereket'ten de milletvekilleri katılmıştır.

I. Yasama Dönemi'nden XI. Yasama Dönemi'nde kadar, TBMM'deki Adana (Seyhan) milletvekilleri ve siyasi faaliyetleri tezimizin konusunu oluşturmaktadır. Cumhuriyet döneminde, daha sonradan Adana sınırlarına dahil edilen Kozan ve Cebelibereket (Osmaniye) milletvekilleri de Adana milletvekilleri ile birlikte incelenmiştir.

Bu tez, Önsöz, Giriş, Sonuç, Kaynakça, Ekler ve üç bölümden oluşmaktadır. I. Bölümde Atatürk Dönemi Adana Milletvekilleri (I-V. Yasama Dönemi), II. Bölüm'de İnönü Dönemi Seyhan Milletvekilleri (VI-VII. Yasama Dönemi) ve III. Bölüm'de Menderes Dönemi Seyhan Milletvekilleri (IX-XI. Yasama Dönemi) incelenmiştir. Her yasama döneminde milletvekili seçimleri ve kurulan hükümetler, Adana milletvekillerinin biyografileri (sonraki dönemlerde yeniden seçilen milletvekilleri için ilk seçildiği yasama döneminde bir defaya mahsus olmak kaydıyla), ilgili dönemde mecliste görev aldığı komisyon üyelikleri ve yasama faaliyetleri alt başlıklar halinde incelenmiştir.

1920-1960 yılları arasındaki 11 dönemde, Adana, Cebelibereket ve Kozan milletvekili olarak 117 milletvekili, bir dönemden daha fazla milletvekilliği yapanlar olması nedeniyle 75 şahıs görev yapmıştır. Tezin, oldukça geniş bir zamanı kapsamı ve 117 milletvekilinin meclisteki faaliyetleri, tezin hacmi göz önüne alınarak faaliyet listesi olarak verilmiştir. İçlerinden önem arz eden bazı faaliyetler ise tezin ekler kısmında gösterilmiştir.

Tezin hazırlanması sırasında TBMM Arşivi, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Milli Savunma Bakanlığı Arşivi, *TBMM Zabıt Cerideleri*, *Türk Parlamento Tarihi* serisi, milletvekillerinden bazılarının ait anılar, milletvekillerinin haklarında yazılmış kitaplar, makaleler ve yapılmış lisansüstü tez çalışmaları yararlandığımız kaynaklar içerisinde yer almaktadır. Buna karşılık, milletvekillerinin biyografilerini hazırlarken yararlanmak amacıyla müracaat edilmiş ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesindeki Emekli Sandığı Arşivi'nden, şahsın ya kanuni mirasçısı olması ya da kanuni mirasçılardan alınacak yasal izin halinde emeklilik dosyasının talep edilebileceği belirtilmiştir. Bu sebeple milletvekillerinin emeklilik dosyası ile ilgili talep reddedilmiş ve bu arşivden istifade edebilmek mümkün olmamıştır. Buna karşılık Emekli Sandığı Arşivi'ndeki bilgiler kullanılarak hazırlanmış olan Türk Parlamento Tarihi milletvekilleri özgeçmişlerinden yararlanılarak bu alandaki eksiklik giderilmeye çalışılmıştır.

Konunun tespitinde ve tez çalışmam sırasında benden maddi ve manevi hiçbir yardımı esirgemeyen başta danışman hocam Prof. Dr. Nuri ÇEVİKEL olmak üzere Yrd. Doç. Dr. İbrahim İSLAM ve Yrd. Doç. Dr. Gülşah ESER, Prof. Dr. Muammer GÜL, Prof. Dr. Mustafa Nuri TÜRKMEN, Doç. Dr. Celil ABUZER hocalarıma, tez döneminin zorlu sürecinde büyük desteğini gördüğüm sevgili eşim Zuhal İDEM'e, tez yazım sürecinde teknik yardımlarından dolayı değerli arkadaşlarım Arş. Gör. Türker UYGUR ve Mustafa KELLELİ'ye teşekkürü bir borç bilirim.

Tekin İDEM

Şanlıurfa 2015

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER	IV
KISALTMALAR	X
ÖZET.....	XI
ABSTRACT	XII
GİRİŞ	1
1. Osmanlı İmparatorluğu’nda Parlamenter Sistemin Doğuşu ve Gelişimi.....	1
1.1. Meşruriyet Dönemi Adana Milletvekilleri.....	10
2. Tezin Konusu.....	11
3. Tezin Amacı	12
4. Sınırlılıklar.....	12
4.1. Tezin Zaman Açısından Sınırlandırılması.....	12
4.2. Tezin Mekân Açısından Sınırlandırılması	13
5. Araştırma Yöntemi	13
6. Kaynak Tanıtımı	15
1. BÖLÜM: ATATÜRK DÖNEMİ ADANA MİLLETVEKİLLERİ	19
1. I. Yasama Dönemi ve I. TBMM’de Bölge Milletvekilleri.....	19
1.1. TBMM’nin Açılması ve I. Yasama Dönemi Gelişmeleri	19
1.2. I. TBMM’deki Adana Milletvekilleri	28
1.2.1. Abdullah Faik Efendi (Çopuroğlu) (1273/1857-17 Temmuz 1939).....	29
1.2.2. Dr. Eşref Bey (Akman) (1279/1863-2 Mart 1938)	30
1.2.3. İbrahim Bey (Kethüdazade).....	32
1.2.4. Mehmet Hamdi Efendi (İzgi) (1294/1878-5 Ocak 1959)	32
1.2.5. Tevfik Bey (Güleklizade).....	33
1.2.6. Zamir Bey (Damar Arıkoğlu) (1305/1889-8 Nisan 1969).....	34
1.2.7. Zekai Bey (Aziz Zekai Apaydın) (1300/1884-29 Nisan 1947).....	39
1.3. I. TBMM’deki Cebelibereket Milletvekilleri.....	45
1.3.1. İhsan Bey (Mehmet İhsan Eryavuz) (1293/1877-6 Mart 1947).....	45
1.3.2. (Mustafa) Faik Bey (Öztrak) (1298/1882-30 Mayıs 1951).....	53
1.3.3. Rasim Bey (Rasim Celalettin Öztekin) (1290/1874-12 Aralık 1933).....	57
1.4. Kozan Milletvekilleri.....	60
1.4.1. Dr. Fikret Bey (Takyettin Fikret Onuralp) (1303/1887-30 Ekim 1946)...	60

1.4.2. Dr. Mustafa Bey (Mustafa Elvan Cantekin) (1294/1878-21 Ekim 1955).	64
1.4.3. Fevzi Paşa (Mustafa Fevzi Çakmak) (1291/1876-10 Nisan 1950).....	69
1.4.4. Hüseyin Bey (Çelik) (1287/1871-5 Şubat 1928)	80
1.4.5. Reşit Paşa (Ronabar).....	82
2. II. Yasama Dönemi ve II. TBMM'de Bölge Milletvekilleri.....	82
2.1. II. TBMM'nin Açılması ve II. Yasama Dönemi Gelişmeleri.....	82
2.2. II. TBMM'deki Adana Milletvekilleri	90
2.2.1. İsmail Safa Bey (Özler) (1301/1885-28 Haziran 1940).....	90
2.2.2. Kemal Bey (Mehmet Kemal Kusun) (1305/1889-6 Haziran 1956).....	95
2.2.3. Zamir Bey (Damar Arıkoğlu)	98
2.3. II. TBMM'deki Cebelibereket Milletvekilleri.....	102
2.3.1. Avni Paşa (Hüseyin Avni Zaimler) (1293/1877-10 Mart 1930).....	103
2.3.2. İhsan Bey (Mehmet İhsan Eryavuz).....	107
2.4. II. TBMM'deki Kozan Milletvekilleri	110
2.4.1. Ali Saip Bey (Ursavaş) (1301/1885-26 Eylül 1939).....	110
2.4.2. Ali Şadi Bey (Çelik) (1305/1889-3 Ocak 1980).....	116
3. III. Yasama Dönemi ve TBMM'de Bölge Milletvekilleri	117
3.1. III. TBMM'nin Açılması ve III. Yasama Dönemi Gelişmeleri.....	117
3.2. III. TBMM'deki Adana Milletvekilleri	122
3.2.1. Hilmi Bey (Mustafa Hilmi Uran) (1300/1884-21 Ekim 1957).....	123
3.2.2. Kadri Bey (Abdulkadir Ramazaoğlu) (1287/1871-1956).....	126
3.2.3. Kemal Bey (Mehmet Kemal Kusun)	127
3.2.4. Zamir Bey (Damar Arıkoğlu)	128
3.3. III. TBMM'deki Cebelibereket Milletvekilleri	129
3.3.1. Ali Rıza Bey (Bebe) (1279/1881-21 Şubat 1935).....	129
3.3.2. Avni Paşa (Hüseyin Avni Zaimler).....	131
3.3.3. İhsan Bey (Mehmet İhsan Eryavuz).....	132
3.3.4. Naci Paşa (Abdullatif Naci Eldeniz) (1291/1875-20 Mart 1948).....	132
3.3.5. Sabri Bey (Mehmet Sabri Toprak) (1294/1877-19 Şubat 1938).....	136
4. IV. Yasama Dönemi ve TBMM'de Bölge Milletvekilleri.....	139
4.1. TBMM'nin Açılması ve IV. Yasama Dönemi Gelişmeleri.....	139
4.2. IV. TBMM'deki Adana Milletvekilleri.....	141
4.2.1. Ali Münif Bey (Ali Münif Yeğenağa) (1290/1874-3 Ocak 1951).....	141
4.2.2. Hilmi Bey (Hilmi Uran).....	146
4.2.3. Ömer Resul Bey (Biçer) (1310/1849-6 Mart 1950).....	147
4.2.4. Zamir Bey (Damar Arıkoğlu)	148

4.3. IV. TBMM'deki Cebelibereket Milletvekilleri	149
4.3.1. Hasan Basri Bey (Demir) (1315/1899-21 Ocak 1980)	150
4.3.2. İbrahim Bey (İbrahim Hakkı Mete) (1292/1876-14 Şubat 1942)	151
4.3.3. Naci Paşa (Abdüllatif Naci Eldeniz)	154
5. V. Yasama Dönemi ve TBMM'deki Seyhan Milletvekilleri	155
5.1. V. TBMM'nin Açılması ve V. Yasama Dönemi Gelişmeleri	155
5.2. V. TBMM'deki Seyhan Milletvekilleri	159
5.2.1. Ali Münif Yeğenağa	160
5.2.2. Damar Arıkoğlu	160
5.2.3. Esmâ Nayman (1315/1889- 7 Aralık 1967)	161
5.2.4. Hilmi Uran	163
5.2.5. İbrahim (Hakkı) Mete	164
5.2.6. Naci Eldeniz	164
5.2.7. Ömer Resul Biçer	165
5.2.8. Tefik Tarman (1310/1894-23 Mart 1975)	165
2. BÖLÜM: İNÖNÜ DÖNEMİ SEYHAN MİLLETVEKİLLERİ.....	168
6. VI. Yasama Dönemi ve TBMM'deki Seyhan Milletvekilleri	168
6.1. VI. TBMM'nin Açılması ve VI. Yasama Dönemi Gelişmeleri	168
6.2. VI. TBMM'deki Seyhan Milletvekilleri.....	175
6.2.1. Ahmet Kutsi Tecer	176
6.2.2. Ali Münif Yeğenağa	178
6.2.3. Damar Arıkoğlu	178
6.2.4. Hilmi Uran	179
6.2.5. İbrahim Mete	180
6.2.6. İsmail Safa Özler	181
6.2.7. Naci Eldeniz	181
6.2.8. Selahattin Çam (1301/1885- 3 Şubat 1949)	182
6.2.9. Sinan Tekelioğlu (1305/1889- 15 Aralık 1965)	184
6.2.10. Şemsa İşcen (27 Şubat 1318/12 Mart 1903-20 Kasım 1988)	189
6.2.11. (İbrahim) Tefik Tarman	191
7. VII. Yasama Dönemi ve TBMM'deki Seyhan Milletvekilleri.....	191
7.1. VII. TBMM'nin Açılması ve VII. Yasama Dönemi Gelişmeleri	191
7.2. VII. TBMM'deki Seyhan Milletvekilleri.....	197
7.2.1. Ali Münif Yeğenağa	198
7.2.2. Cavit Oral (1320/1904- 9 Haziran 1984)	198
7.2.3. Damar Arıkoğlu	200

7.2.4. Hilmi Uran	201
7.2.5. Kemal Çelik (1905 - 8 Ekim 1974).....	204
7.2.6. Kemal Satır (1327/1911- 23 Mayıs 1991)	205
7.2.7. Naci Eldeniz.....	208
7.2.8. Selahattin Çam	209
7.2.9. Sinan Tekelioğlu	209
7.2.10. Şemsa İşcen.....	210
8. VIII. Yasama Dönemi ve TBMM'deki Seyhan Milletvekilleri	210
8.1. VIII. TBMM'nin Açılması ve VIII. Yasama Dönemi Gelişmeleri.....	210
8.2. VIII. TBMM'deki Seyhan Milletvekilleri	216
8.2.1. Ahmet Remzi Yüreğir.....	217
8.2.2. Ali Münif Yeğenağa.....	230
8.2.3. Cavit Oral.....	230
8.2.4. Hilmi Uran	235
8.2.5. Kasım Ener (1316/1900- 9 Eylül 1994).....	236
8.2.6. Kasım Gülek (13 Aralık 1905-19 Ocak 1996).....	239
8.2.7. Kemal Çelik	248
8.2.8. Kemal Satır	249
8.2.9. Makbule Dıblan (1329/1913-23 Ağustos 1970)	251
8.2.10. Sinan Tekelioğlu	254
3. BÖLÜM: MENDERES DÖNEMİ SEYHAN MİLLETVEKİLLERİ	267
9. IX. Yasama Dönemi ve TBMM'deki Seyhan Milletvekilleri	267
9.1. IX. TBMM'nin Açılması ve IX. Yasama Dönemi Gelişmeleri	267
9.2. IX. TBMM'deki Seyhan Milletvekilleri.....	273
9.2.1. Arif Nihat Asya (1319/1904-5 Ocak 1975)	274
9.2.2. Cezmi Türk (1319/1903- 5 Ağustos 1972)	281
9.2.3. Mahmut Kibaroğlu (1317/1901- 30 Ocak 1956)	296
9.2.4. Remzi Oğuz Arık (15 Temmuz 1899-3 Nisan 1954).....	297
9.2.5. Reşat Güçlü (1325/1909- 24 Şubat 1981).....	304
9.2.6. Salim Serçe (1306/1890- 12 Eylül 1957).....	309
9.2.7. Sedat Barı (1328/1912-6 Ocak 2004)	311
9.2.8. Sinan Tekelioğlu	315
9.2.9. Tefvik Coşkun (1309/1893- 26 Mart 1986).....	329
9.2.10. Yusuf Ziya Eker (1331/1915- 18 Ocak 1983)	330
9.2.11. Zeki Akçalı (1317/1901-29 Ocak 1974).....	331
10. X. Yasama Dönemi ve TBMM'deki Seyhan Milletvekilleri.....	333

10.1. X. TBMM'nin Açılması ve X. Yasama Dönemi Gelişmeleri	333
10.2. X. TBMM'deki Seyhan Milletvekilleri	341
10.2.1. Ahmet Kınık (1321/1905- 29 Mayıs 1977).....	343
10.2.2. Ahmet Topaloğlu (1330/1914-12 Nisan 1914).....	344
10.2.3. Cavit Oral.....	346
10.2.4. Enver Batumlu (1333/1917-11.11.2005)	347
10.2.5. İsmet Uslu (1339/1923-18 Ocak 1959).....	349
10.2.6. Lütfi Sezgin (1324/1908-13 Haziran 1981).....	351
10.2.7. Mehmet Ünalı (1335/1919-4 Haziran 1991).....	352
10.2.8. Mustafa Akçalı (1324/1908-16 Ekim 1985)	358
10.2.9. Nurullah İhsan Tolon (1320/1905-1 Ağustos 1986).....	359
10.2.10. Salim Serçe	361
10.2.11. Sedat Barı.....	362
10.2.12. Sinan Tekelioğlu	363
10.2.13. Zahit Akdağ (1333/1917-2 Kasım 1995).....	373
11. XI. Yasama Dönemi ve TBMM'deki Adana Milletvekilleri.....	374
11.1. XI. TBMM'nin Açılması XI. Yasama Gelişmeleri	374
11.2. XI. TBMM'deki Adana Milletvekilleri.....	384
11.2.1. Ahmet Karamüftüoğlu (1340/1924-7 Temmuz 1994)	386
11.2.2. Ali Menteşoğlu (1319/1903-1 Ekim 1968).....	389
11.2.3. Hamdi Öner (1323/1907-4 Eylül 1983).....	392
11.2.4. Hamza Eroğlu (1338/1922).....	396
11.2.5. Kasım Gülek	401
11.2.6. Kazım Bozdoğan (1330/1914-16 Nisan 1989)	403
11.2.7. Kemal Sarıbrahimoğlu (1339/1923-27 Nisan 1995)	404
11.2.8. Kemal Satır	411
11.2.9. Mehmet Geçioğlu (1317/1901-2 Ağustos 1981)	412
11.2.10. Melih Kemal Küçüktepepınar (1339/1923-25 Ocak 2004)	415
11.2.11. Muslihittin Yılmaz Mete (1338/1922-3 Ekim 2002)	417
11.2.12. Nevzat Arman (1330/1914-12 Haziran 1989)	421
11.2.13. Rıza Tekeli (1328/1912-30 Mayıs 1990).....	423
11.2.14. Saim Karaömerlioğlu (1337/1921-12 Mayıs 1988).....	427
11.2.15. Suphi Baykam (1926-21 Haziran 1996)	431
11.2.16. Turgut Yeğenağa (1340/1924-16 Ocak 1983)	437
SONUÇ.....	440
KAYNAKÇA	444

EKLER.....	463
ÖZGEÇMİŞ.....	492

KISALTMALAR

ARMHC	: Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
ATAM	: Atatürk Araştırma Merkezi
AÜ	: Ankara Üniversitesi
B.C.A.	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
C.	: Cilt
CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CMP	: Cumhuriyetçi Millet Partisi
D.	: Devre
DP	: Demokrat Parti
DTCF	: Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi
GCZ	: Gizli Celse Zabıtları
HP	: Hürriyet Partisi
İTF	: İttihat ve Terakki Fırkası
MP	: Millet Partisi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
SBF	: Siyasal Bilgiler Fakültesi
SCF	: Serbest Cumhuriyet Fırkası
TCF	: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİTE	: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü
TKP	: Türkiye Köylü Partisi
Z.C.	: Zabıt Cerideleri

ÖZET

ADANA (SEYHAN) MİLLETVEKİLLERİ VE SİYASİ FAALİYETLERİ (1920-1960)

Bu çalışmada, 1920-1960 yılları arasındaki 11 yasama dönemi içerisinde görev yapan Adana, Cebelibereket ve Kozan milletvekillerinin TBMM'deki siyasi faaliyetleri ele alınmaktadır. Bu araştırma ile bu dönemde görev yapan bu yöre milletvekillerinin biyografileri, meclisteki tavrı, teklif, önerge, vd. yasama faaliyetleri ile bölgenin gelişimine ve Türkiye siyasal yaşamına katkılarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışma, 1920-1960 yıllarını kapsayan 40 yıllık dönemde araştırmaya konu teşkil eden milletvekillerinin siyasal yaşamda faal olarak görev aldıkları ve çalışmalarıyla sadece siyasi değil, sosyal, iktisadi ve kültürel yaşamın gelişmesine ciddi katkıları sağladıklarını göstermiştir. Bu milletvekillerinin hükümet üyeliği, parti genel başkanlığı, parti genel sekreterliği, sivil toplum örgütü yöneticiliği gibi üst düzey yönetimlerde görev aldıkları tespit edilmiştir. TBMM'deki yasama faaliyetlerinde kanunların düzeltilmesi gibi lehte çalışmalarının yanında bazı kanunların reddedilmesi yönünde de oy kullandıkları belirlenmiştir. Seyhan nehrinin ıslah edilmesi, tarım alanlarının halka açılması, tarımsal alet ve tohum gibi desteklerin sağlanması, Çukurova Üniversitesinin kurulması gibi ekonomik, sosyal ve eğitim alanında çalışmalar yaptıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Adana, Seyhan, Kozan, Cebelibereket, TBMM, Milletvekili, Siyaset.

ABSTRACT

ADANA (SEYHAN) DEPUTIES AND THEIR POLITICAL ACTIVITIES

(1920-1960)

This study examines political activities of the deputies of Adana, Cebelibereket and Kozan who served between 1920 and 1960 during 11 legislative sessions at Grand National Assembly of Turkey. It aims to find out biographies, declarations, proposals, motions and other legislative activities of these local deputies who served during this term at the Assembly and their contribution to the development of the region and Turkish political life.

The study has shown that the above-mentioned deputies who served during the 40-year period between 1920 and 1960 were actively involved in political life and contributed seriously not only to the political development but also social, economical and cultural life of the region. It has further indicated that these deputies served in senior management posts such as government membership, party leadership, secretary general, and governorship of non-governmental organizations. It has been underlined that they participated in the law making sessions of Grand National Assembly of Turkey in drafting bills and voting 'no' for some statutes. It has been found out that they played a significant role in the economical, social and educational development of the region, such as rehabilitation of the River of Seyhan, opening cultivated land to public, sponsoring agricultural equipment and seeds and founding Çukurova University.

Key Words: Adana, Seyhan, Kozan, Cebelibereket, TBMM, Deputy, Politics.

GİRİŞ

1. Osmanlı İmparatorluğu'nda Parlamenter Sistemin Doğuşu ve Gelişimi

Parlamenter sistem; yumuşak kuvvetler ayrılığına dayanan, yasama ve yürütme güçlerinin karşılıklı olarak birbirlerini dengeledikleri ve birbiri üzerinde etkili oldukları bir yönetim biçimidir. Parlamenter sistem, ilk defa İngiltere'de doğmuş ve gelişmiştir¹.

Parlamenter sistem Türk siyasi hayatına 1876 yılında girmiştir. Fakat, Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyıldan itibaren Avrupa'da meydana gelen toplumsal, siyasal, ekonomik değişime uyum sağlayabilmek amacıyla başlatmış olduğu modernleşme çabaları neticesinde meşrutiyet ilan edilmeden önce bir birikim edindiği görülmüştür.

Tanzimat döneminde Avrupa ile daha yakın temasa geçilmesi nedeniyle Avrupa ülkelerini gören ve onların siyasi sistemlerini tanıyan birçok Osmanlı aydını yetişmiştir. Bu aydınlar, Tanzimat adıyla yapılan yenilik ve iyileştirme hareketinin yetersiz olduğunu dile getirmişlerdir. Bunlara göre devletin ve halkın huzura eriştirilebilmesi, Osmanlı Devleti'nin Avrupa standartlarına yükseltilebilmesi için ancak tüm vatandaşların tam bir eşitlik içerisinde devlet ve ülke yönetimine katılımı ile mümkün olacağını iddia etmişlerdir. Bunun için de ülkenin meşrutiyet idaresine geçmesi gerekmektedir².

1865 yılında kurulan ve kendilerine *Yeni Osmanlılar Cemiyeti (Jön Türkler)* denilen, Namık Kemal, Ziya Paşa, Mithat Paşa ve Hüseyin Avni Paşa gibi Osmanlı aydınlarının öncülüğünde kurulan³ bu cemiyet; ekonomik bunalım, Girit Sorunu, Bulgar İsyanı gibi Osmanlı Devleti'ni güç duruma düşüren olaylar üzerine

¹ İngiltere'de parlamenter sistemin tarihsel gelişimi için bkz. Kemal Gözler, "İngiltere'de Parlamento Neden ve Nasıl Ortaya Çıktı: Mali Hukukun Anayasa Hukukundan Eksikliği Üzerine Bir Deneme", *Prof. Dr. Mualla Öncel'e Armağan*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, C. 1, Ankara, 2009

² Kerem Ozan Girgin, *Türkiye Seçim Tarihi*, Sokak Kitapları Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 46; Şerif Mardin, *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri, 1895-1908*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, s. 33.

³ Kemal Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s. 68.

meşrutiyet idaresine geçmek istemeyen Sultan Abdulaziz'e karşı muhalefeti mücadeleye dönüştürmüşlerdir. Sultan Abdulaziz'in tahttan indirilmesi üzerine, yerine V. Murat tahta çıkarılmıştır. Sultan V. Murat da hastalığı nedeniyle tahttan indirilmiştir. Tahta çıkmadan önce kendisini desteklemeleri halinde padişah olduğunda anayasayı kabul edeceği konusunda Mithat Paşa'ya kesin söz vermiş olan Şehzade II. Abdülhamit tahta çıkarılmıştır⁴.

II. Abdülhamit tahta çıktıktan sonra, Kanun-i Esasi'nin hazırlanması için emir vermiştir. II. Abdülhamit verdiği bu emirle hem tahta çıkmadan önce verdiği sözü yerine getirmek hem de Osmanlı Devleti'ndeki gayrimüslim isyanları nedeniyle Avrupalı devletlerin Osmanlı Devleti'nden yeni tavizler koparmak için topladığı Tersane Konferansı'nda aleyhimize bir karar çıkmasını engellemek istemiştir. 23 Aralık 1876'da, konferansın açılış gününde, Hariciye Nazırı Saffet Bey söz almış ve Osmanlı Devleti'nde meşrutiyet yönetimine geçildiğini, konferansın toplanmasına gerek kalmadığını ilan etmiştir⁵. Kanun-i Esasi batılı anlamda yazılmış ve bir İslâm devletinde yürürlüğe konulmuş ilk anayasadır. Osmanlı Devleti'nin ise ilk ve son anayasasıdır⁶.

Kanun-i Esasi'nin 42-59. maddeleri Umumi Meclis, 60-64. maddeleri Ayan Meclisi, 65-80. maddeleri ise Mebusan Meclisi'nin görev ve yetkilerini belirlemiştir⁷.

Kanun-i Esasi'ye göre Osmanlı Hükümdarlığı Osmanlı hanedanının en yaşlı üyesine aittir. Padişah dokunulmaz ve kimseye karşı sorumlu değildir. Vekiller Heyeti'nin atanması, görevden alınması, savaşa ve barışa karar verilmesi,

⁴Kemal Karpat, “I. Meşrutiyet Dönemi ve II. Abdülhamit'in Saltanatı (1876-1909)”, <http://www.e-tarih.org/forum/thread-816.html>, 22.06.2015; Yılmaz Kızıltan, “I. Meşrutiyet'in İlanı ve İlk Osmanlı Meclisi Mebusanı”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 26, S. 1, Ankara, 2006, s. 258; Yılmaz Baştuğ, *1920-1950 Yılları Arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Sosyal ve İktisadi Yapısı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2007, s. 2.

⁵ Sina Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2011, s. 41; İhsan Güneş, *Birinci Dönem TBMM'nin Düşünce Yapısı (1908-1923)*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2009, s. 20; Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2003, s. 225.

⁶ Girgin, s. 47.

⁷ İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi Meşrutiyet'e Geçiş Süreci: I. ve II. Meşrutiyet*, C. I, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1997, s. 68.

parlamentoyu toplamak ve dağıtmak, seçim için gerekli çalışmaları yapmak padişahın tabii haklarındandı⁸. Vekiller Heyeti padişaha karşı sorumlu tutulmuş, kanun teklifi verme veya değiştirme hakkı Vekiller Heyeti'ne verilmiştir. Buna karşılık parlamentonun yetkileri son derece sınırlı tutulmuştur. Parlamentoyu oluşturan Mebusan Meclisi ve Ayan Meclisi üyelerinin doğrudan kanun teklif etme hakları yoktur. Kanun teklif etmek için önce padişahın izin alınmalı, padişah izin verirse kanun teklifi verilmeliydi⁹. Ayrıca teklifin kabul edilmesi sonrasında padişahın kanunu veto etme hakkı bulunmaktaydı. Kanun-i Esasi'de parlamentonun devlet yönetimine katkısı son derece sınırlı tutulmuş ve padişahın hakları anayasal güvenceye kavuşmuştur¹⁰.

Meşrutiyet yönetiminde parlamento; üyelerini halkın seçtiği Mebusan Meclisi ve üyelerini padişahın seçtiği Ayan Meclisi adı verilen iki meclisten oluşmuştur. Ayan Meclisi üyeleri, Mebusan Meclisi üyelerinin 1/3'ünden daha fazla olmayacaktır. Ayan Meclisi üyeleri vefat edene kadar doğal üye olarak kalabilmiş, istedikleri takdirde istifa etme hakkı tanınmıştır. Ayan Meclisi'ne üye seçilmek için en az 40 yaşında olmak ve vükelalık, valilik, ordu müşirliği, kazaskerlik, elçilik, patriklik ve hahambaşılık görevlerinden birini yapmış olmak şartı aranmıştır¹¹.

Kanun-i Esasi'ye göre Mebusan Meclisi seçimleri 4 yılda bir yapılacak, mebus sayısı Osmanlı tebası her 50.000 erkek bir mebus seçecektir. İlk meclis seçimlerinde nasıl bir usul takip edileceği belli olmadığı için Mithat Paşa tarafından "*Talimat-ı Muvakkate*" ismiyle bir seçim talimatı hazırlanmıştır. Buna göre; mebus sayısı 80'i müslüman, 50'si gayrimüslim olmak üzere 130 olarak belirlenmiştir. Seçimlerin iki dereceli yapılması, seçilme yaşının 25 olması, seçilecek kimselerin emlak sahibi olması, vilayetlerde mebusların vilayet, liva ve kazaların idare meclisi

⁸ Girgin, s. 47.

⁹ Rıdvan Akın, *TBMM Devleti (1920-1923) Birinci Meclis Döneminde Devlet Erkleri ve İdare*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 38.

¹⁰ Şadiye Deniz, *Türkiye'de Parlamenter Sistem ve Hükümet Sistemi Tartışmaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla, 2005, s. 45, 46.

¹¹ Özlem Ertem, *Tanzimat'tan Günümüze Türkiye'de Parlamento'nun Sosyal Profili*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 7.

azaları tarafından seçilmesi, seçim talimatındaki diğer hususlardır¹².

1877 yılındaki seçimler zamanın darlığından dolayı seçim talimatına aykırı olarak yapılmış ve vilayet meclisleri üyeleri birinci seçmen sayılmış, mebusları onların seçmeleri kararlaştırılmıştır. Sadece İstanbul'da iki dereceli seçim sistemi uygulanmıştır¹³. Bu durum Jön Türkler'in taşra halkını ezmekle suçladıkları yerel eşrafın parlamentoda temsil edilmesine neden olan bir çelişkiyi de ortaya çıkarmıştır¹⁴.

Yapılan seçimlerden sonra Mebusan Meclisi gerçek bir yasama organı gibi hareket etmeye çalıştığından, Sultan II. Abdülhamit bu durumdan rahatsızlık duymuş ve 28 Haziran 1877'de meclisi feshetmiştir. Yapılan ikinci seçimle Ocak 1878'de ikinci meclis toplanmıştır. 1876 yılında yapılan Tersane Konferansı'nda alınan kararların Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmemesi üzerine Rusya, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiştir. 93 Harbi olarak da bilinen bu savaşın, yanlış politikalarla sürdürülmesinde padişahın sorumlu olduğu yönünde meclisteki özellikle gayrimüslim mebusların görüş belirtmesi üzerine II. Abdülhamit tarafından 14 Şubat 1878'de Mebusan Meclisi süresiz olarak tatil edilmiştir¹⁵.

Mebusan Meclisi'nin kapatılmasından sonra, II. Abdülhamit içte ve dışta meydana gelen olayların da etkisiyle otoriter bir yönetim sergilemeye başlamıştır. Meşrutiyetin yeniden ilan edilmesini sağlamak amacıyla Askeri Tıbbiye öğrencileri tarafından 1889 yılında İstanbul'da, "*İttihad-ı Osmani*" adıyla gizli bir cemiyet kurulmuştur. Bu cemiyet daha sonra Paris'te bulunan Ahmet Rıza Bey ile temasa geçmiş ve 1895 yılında cemiyetin ismi "*Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti*" olarak değiştirilmiştir¹⁶.

¹² Kenan Olgun, "Türkiye'de Cumhuriyetin İlanından 1950'ye Kadar Genel Seçim Uygulamaları", *ATAM Dergisi*, C. XXVIII, S. 82, Ankara, 2012, s. 4, 5; Girgin, s. 48, 49.

¹³ Olgun, s. 5.

¹⁴ Ergun Özbudun, *Türkiye'de Parti ve Seçim Sistemi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011, s. 16.

¹⁵ Akın, s. 39, 40; Kızıltan, s. 270; Selahaddin Mihçı, *Osmanlı Parlamento Tarihinde Son Dönem*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2000, s. 7.

¹⁶ Akşin, s. 47.

1906 yılında, Selanik'te çoğunluğu genç subay ve küçük rütbeli memurlardan oluşan "*Osmanlı Hürriyet Cemiyeti*" kurulmuştur. Bunun yanında Şam'da görevli Yüzbaşı Mustafa Kemal ve arkadaşları tarafından "*Vatan ve Hürriyet Cemiyeti*" kurulmuştur. Mustafa Kemal, gizlice Selanik'e geçmiş ve cemiyetin bir şubelerini de burada açmıştır. Fakat bu cemiyet yeteri kadar destek bulamamıştır¹⁷. Osmanlı Hürriyet Cemiyeti ile Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti, Dr. Nazım'ın arabuluculuk girişimleri sonucunda 1907 yılında "*İttihat ve Terakki Cemiyeti*" adı altında birleşmişlerdir. Daha sonra Mustafa Kemal'in kurduğu cemiyet de İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne dahil olmuştur¹⁸.

II. Abdülhamit'e karşı gelişen ve güçlenen muhalefet, Makedonya'daki III. Ordu'nun da etkisiyle 24 Temmuz 1908'de meşrutiyetin yeniden ilanını sağlamıştır. Meşrutiyet ilan edildikten sonra, o güne kadar gizli bir cemiyet olarak faaliyet gösteren İttihat ve Terakki Cemiyeti, Türk tarihinin ilk siyasi partisi olan İTF'ye (İttihat ve Terakki Fırkası) dönüşmüştür. 1908 seçimlerinde İTF büyük bir başarı elde ederken, onun karşısında seçime giren ve ilk muhalefet partisi olan Ahrar (Hürler) Fırkası pek bir varlık gösterememiştir¹⁹. Bununla birlikte meşrutiyeti ilan ettiren İttihat ve Terakki'nin çekirdek kadrosu, kendilerini genç ve deneyimsiz gördüklerinden doğrudan yönetime müdahalede bulunmaya çekinmişler ve devleti eski rejimin yetiştirdiği deneyimli bürokratlara bırakmak zorunda kalmışlardır²⁰.

İttihatçıların, meşrutiyetin ilanından başka devlet yönetimine dair ciddi bir programlarının bulunmaması meşrutiyetin ilk günlerinde bir boşluğa neden olmuştur. Bu boşluktan faydalanarak Bulgaristan bağımsızlığını ilan etmiş, Avusturya-Macaristan Bosna-Hersek'i resmen ilhak etmiş ve Girit, Yunanistan'a bağlanma kararı almıştır. Bu gelişmeler İTF'ye karşı muhalefetin artmasına neden olmuş ve 6 Nisan 1909'da muhalif bir gazeteci olan Hasan Fehmi Bey, İttihatçı bir fedai

¹⁷ Andrew Mango, *Atatürk Modern Türkiye'nin Kurucusu*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2009, s. 84; Güneş, s. 231.

¹⁸ Baştuğ, s. 7.

¹⁹ Olgun, s. 6.

²⁰ İhsan Güneş, *Birinci Dönem TBMM'nin Düşünce Yapısı (1908-1923)*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2009, s. 23.

tarafından öldürülmüştür²¹. Bu olaydan sonra, meşrutiyet karşıtlarının da destek vermesi üzerine Selanik'ten gelen Avcı Taburları'nın öncülüğünde, tarihe *31 Mart Vakası* olarak geçen isyan İstanbul'da başlamış ve kısa süre içerisinde ülkenin pek çok yerinde isyana destek verilmiştir. İstanbul'daki isyanı bastırmak için Selanik ve Edirne'deki kuvvetlerden oluşturulan, Kurmay Başkanlığını Mustafa Kemal Paşa'nın, komutanlığını Mahmut Şevket Paşa'nın yaptığı Hareket Ordusu 21 Nisan 1909'da İstanbul'a girmiş ve isyan, 3 gün içerisinde bastırılmıştır²².

27 Nisan 1909'da Mebusan Meclisi toplanmış ve olaylardan sorumlu olduğu gerekçesiyle Sultan II. Abdülhamit'i tahttan indirmiştir. II. Abdülhamit'in yerine V. Mehmet Reşat tahta çıkarılmıştır. Ayrıca anayasada yapılan değişiklik neticesinde, padişahın yetkilerinin önemli bir kısmı meclise devredilmiştir. I. Meşrutiyet'te hükümet, padişaha karşı sorumlu iken 27 Nisan 1909'daki anayasa değişikliğinden sonra meclise karşı sorumlu hale getirilmiştir²³.

II. Meşrutiyet yılları, İTF'nin yanında diğer siyasi partilerin de kurulduğu ve Türk demokrasisinin ciddi gelişme kaydettiği bir dönem olmuştur. 14 Eylül 1908'de Prens Sabahattin, Ahmet Fazıl, Mahir Sait, Celalettin Arif, ve Nurettin Ferruf Bey'ler tarafından *Ahrar Fırkası* kurulmuştur. İttihat ve Terakki'nin ilk kurucuları arasında yer alan İbrahim Temo ve Abdullah Cevdet tarafından *Osmanlı Demokrat Fırkası*, meclisteki Arap ve Arnavut mebuslar tarafından *Mutedil Hürriyetperveran Fırkası* kurulmuştur. Bu partilerden başka 20-30 civarı Türk uleması tarafından *Ahali Fırkası* isminde yeni bir parti kurulurken, İTF içerisinde bir grubun, Miralay Sadık Bey öncülüğünde "*Hizip Hareketi*" adıyla muhalif bir hareket başlattığı görülmüştür²⁴.

İTF'nin karşısında kurulan muhalefet partilerinden hiçbirisi, ona karşı güçlü bir siyaset izleyememiştir. Meclis içindeki ve dışındaki muhaliflerin tek çatı altında

²¹ Girgin, s. 53.

²² Zekeriya Türkmen, *Osmanlı Meşrutiyetinde Ordu Siyaset Çatışması*, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1993, s. 81, 82; Lord Kinross, *Atatürk, Bir Milletten Yeniden Doğuşu*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 54, 55.

²³ Girgin, s. 54.

²⁴ Ayşegül Demirden Yüzgeç, *Birinci Büyük Millet Meclisi'nin Yapısı ve Faaliyetleri, (1920-1923)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2006, s. 16-18.

toplanması, 29 Kasım 1911'de *Hürriyet ve İtilaf Fırkası*'nin kurulmasıyla mümkün olmuştur. Bu parti kurulduktan sonra 1911 yılında İstanbul'da gerçekleşen ara seçimlerde 1 oy farkla seçimi kazanmış ve bu durum İttihatçılarda bir bozguna neden olmuştur²⁵. Bu olay üzerine 1912 genel seçimlerinde İTF halk üzerinde yoğun bir baskı oluşturmuş, devlet imkânlarını da kullanarak oyların muhalefete gitmesini engellemiştir. 1912 seçimleri İTF tarafından ezici bir üstünlükle kazanılmış, 284 milletvekilliğinden sadece 6 tanesini muhalifler kazanmıştır. Bu seçim, tarihe "*Sopalı Seçim*" olarak geçmiştir²⁶.

1912 yılında I. Balkan Savaşı'nın başlaması ve hiç beklenmedik biçimde Osmanlı Devleti'nin Balkan devletleri karşısında mağlup olması üzerine İttihatçılar, 23 Ocak 1913'te tarihe "*Bab-ı Âli Baskını*" olarak geçen hükümet darbesi sonucunda Kamil Paşa Hükümeti'ni istifa ettirmişler ve yerine Mahmut Şevket Paşa getirilmiştir²⁷.

İttihatçıların iktidarı tam olarak ele aldıkları ve istedikleri gibi birini tahta geçirdikleri bu dönemde, 1914, 1915 ve 1916 yılında yaptıkları anayasa değişiklikleri ile padişaha yeni yetkiler verildiği ve parlamentonun üzerinde bir güç olmasını sağladıkları görülür. Osmanlı padişahı üzerinden kendilerini güçlendirdikleri görülen İttihatçıların önce Balkan Savaşları ardından, 1914 yılında girilen ve 9 ayrı cephede 4 yıl boyunca mücadele edilmek zorunda kalınan I. Dünya Savaşı nedeniyle son derece baskıcı ve otoriter bir yönetim sergiledikleri görülmüştür²⁸. I. Dünya Savaşı sırasında cephelerde alınan yenilgiler ve Bulgaristan'ın Selanik Ateşkes Antlaşması'nı imzalayarak savaştan çekilmesi ve topraklarını İtilaf Devletlerine açması üzerine Osmanlı Devleti'nin de savaşı uzun süre devam ettiremeyeceği ortaya çıkmıştır. Önce, Sadrazam Talat Paşa, Başkomutan Vekili Enver Paşa ve Bahriye Nazırı Cemal Paşa görevlerinden ayrılmışlar, ardından

²⁵ Fevzi Demir, *İkinci Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan Seçimleri (1908-1914)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 1994, s. 102, 103.

²⁶ Girgin, s. 55; Olgun, s. 7; Demir, s. 165.

²⁷ Şevket Süreyya Aydemir, *Enver Paşa*, Remzi Yayınları, İstanbul, 1992, s. 338.

²⁸ Baştuğ, s. 12.

da ülkeyi terk etmişlerdir²⁹. 14 Ekim 1918’de, Talat Paşa’dan sonra Ahmet İzzet Paşa Hükümeti kurulmuştur. Vakit kaybetmeden İngilizlerle ateşkes görüşmelerine geçilmiş ve 30 Ekim 1918’de, Osmanlı Devleti adına şartları çok ağır olan Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanmıştır.

Mondros Ateşkes Antlaşması’ndan sonra başlayan işgaller İstanbul Hükümeti’ni iyice çaresiz bırakmıştır. Çoğunluğunu İttihatçıların oluşturduğu Mebusan Meclisi, 21 Aralık 1918’de Sultan VI. Mehmet Vahdettin tarafından çıkarılan bir irade ile feshedilmiştir³⁰.

Meclisin feshinden sonra kurulan hükümetler ise parlamentonun onayı olmadığı için Sultan Vahdettin’in iradesiyle göreve başlamışlardır. İstanbul Hükümeti’nin yaşanan işgaller ve işgal bölgelerinde Ermeni ve Rumlar tarafından Müslüman halka karşı girişilen katliamlara karşı çaresiz kalması halkın, silahlı direniş güçleri olan Kuvayı Milliye birliklerini ve sosyal örgütlenmesini sağladığı Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerini kurmasına neden olmuştur. Mustafa Kemal Paşa’nın Samsun’a çıktıktan sonra Amasya Genelgesi’ni yayınlaması, Erzurum Kongresi’nde, ardından Sivas Kongresi’nde ülkenin kurtuluşu için hayati kararlar alınarak Milli Mücadele’nin yol haritasını çizdiği görülmektedir. Mustafa Kemal Paşa’nın başkanlığında ARMHC’nin (Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti) kurulması, Temsil Heyeti adı verilen bir icra makamının oluşturulmasıyla halk, kendi kaderini belirlemeye, hem işgalcilere karşı hem de İstanbul Hükümeti ve Saltanat Makamı’na karşı mücadele etmeye başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa, bölgesel ve ulusal kongrelerde alınan kararların millete mal edilmesini sağlamak için meclisin yeniden açılmasını istemiştir. Sivas Kongresi’nde alınan kararları uygulamak istemeyen Damat Ferit, Mustafa Kemal Paşa’nın Anadolu’daki askeri ve mülki makamlara İstanbul Hükümeti ile haberleşmenin kesilmesi konusunda verdiği talimatın uygulanması üzerine istifa etmek zorunda kalmıştır³¹.

²⁹ Selahattin Tansel, *Mondros’tan Mudanya’ya Kadar*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, C. I, İstanbul, 1991, s. 10.

³⁰ Mihçı, s. 17; Taha Niyazi Karaca, *Son Osmanlı Meclis-i Mebusan Seçimleri*, TTK Yayınları, Ankara, 2004, s. 16, 17.

³¹ Ali Vehbi Teke, *Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde I-V. Dönem Adana Milletvekilleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. TİTE, Ankara, 2009, s. 19, 20.

Damat Ferit'ten sonra, Milli Mücadele'ye daha ılımlı bakan Ali Rıza Paşa Hükümeti kurulmuş ve Bahriye Nazırı Salih Paşa, Temsil Heyeti Başkanı Mustafa Kemal Paşa ile görüşmek için Amasya'ya gelmiştir. 20-22 Ekim 1919 tarihleri arasında gerçekleşen ve tarihe "*Amasya Görüşmeleri*" olarak geçen görüşmeler sonucunda, İstanbul Hükümeti Sivas Kongresi'nde alınan kararları uygulamayı kabul etmiştir³². Şüphesiz ki bu kararlardan en önemlisi, Mebusan Meclisi'nin yeniden açılacak olmasıydı. 15 Vilayet, 35 mülhak liva ve 16 müstakil livada yapılan seçimler, Anadolu'daki Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin denetiminde geçmiş ve seçimi kazananların önemli bir kısmının Milli Mücadele'yi destekleyen kişiler olduğu görülmüştür³³.

Mustafa Kemal Paşa, hem daha merkez bir konumda olması hem de meclis açılmadan önce Anadolu'dan İstanbul'a geçecek milletvekilleri ile görüşmek için Temsil Heyeti'ni Ankara'ya taşımaya karar vermiş ve 27 Aralık 1919'da Ankara'ya gelmiştir. Ankara'da görüştüğü milletvekillerine mecliste "*Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu*" adıyla bir grup kurmalarını istemiştir. 12 Ocak 1920'de Damat Ferit Paşa'nın açılış nutkunu okuması ile Mebusan Meclisi çalışmalarına başlamıştır³⁴.

Mebusan Meclisi açıldıktan sonra, Mustafa Kemal Paşa'nın mecliste kurulmasını istediği grup "*Felah-ı Vatan*" ismiyle kurulabilmiştir. Buna karşılık Erzurum ve Sivas Kongresi kararlarına dayanılarak hazırlanmış olan "*Misak-ı Milli Kararları*" (*Milli And, Milli Yemin*) Edirne Mebusu Şerif Bey'in önergesiyle başkanlığa sunulmuş ve 28 Ocak 1920 günü kabul edilmiş ve kamuoyuna ilan edilmiştir³⁵.

Misak-ı Milli kararlarının ilan edilmesine çok sert tepki gösteren İtilaf Devletleri 16 Mart 1920'de, denetim altındaki İstanbul'u resmen işgal etmişler, Mebusan Meclisi'ni basarak milletvekillerinin bir kısmını tutuklayıp sürgüne

³² Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, ATAM Yayınları, Ankara, 2003, s. 182; Mehmet Gönlübol, *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997, s. 15.

³³ Karaca, s. 291.

³⁴ Fahri Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983, s. 145.

³⁵ Belen, s. 147; Goathard Jaeschke, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi*, TTK Yayınları, Ankara, 1989, s. 72; Sina Akşin, "Siyasal Tarih", *Türkiye Tarihi*, Cem Yayınevi, C. 4, İstanbul, 2000, s. 86, 87.

göndermişlerdir. Bu olaylar üzerine Mebusan Meclisi 18 Mart 1920’de son kez toplanmış, 11 Nisan 1920’de Sultan Vahdettin’in kararıyla kapatılmış ve Mebusan Meclisi son bulmuştur³⁶.

Sonuç olarak, Meşveret Meclisi’nin toplanması ile temelleri atılan, Meşrutiyet’in ilanı ile fiilen uygulanma imkânı bulan milli egemenlik ilkesi, II. Meşrutiyet döneminde çok partili siyasal hayata geçmekle demokrasinin geliştirilmesi Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçiş sürecinde önemli bir siyasal birikim kazanılmasını sağlamıştır. Bundan dolayıdır ki, 1 Kasım 1922’de TBMM tarafından saltanatın kaldırılmasına milli egemenlik ilkesini benimsemiş ve uygulamalarına şahit olmuş halktan ciddi bir tepki gelmemiştir.

1.1. Meşruriyet Dönemi Adana Milletvekilleri

I. Meşrutiyet döneminin 19 Mart 1877’de açılan birinci meclisine Adana’dan Hacı Mustafa Efendi, Kozanlı Çamurdanzade Hacı Mustafa Efendi ve Bızdıkoğlu Kirkor (Kirkor Bızdıkyan) seçilmişlerdir. Hacı Mustafa Efendi seçimi 3 oy farkla kazandığından kendisini halkın güvenine tam olarak layık görmemiş ve mebusluğu kabul etmemiştir. Hacı Mustafa Efendi’nin yerine Musaballızade Kazım Bey mebus seçilmiştir³⁷. 20 Haziran 1877’de Mebusan Meclisi’nin ilk çalışma döneminin sona ermesi üzerine ikinci dönem seçimleri yapılmış ve Sırkıntızade Hacı Mustafa Efendi, Kozanlı Çamurdanzade Hacı Mustafa Efendi ve Bızdıkoğlu Kirkor (Kirkor Bızdıkyan) mebus seçilmişlerdir³⁸.

II. Meşrutiyet döneminde Adana’dan Ali Münif Bey (Yeğenağa) ve Mehmet Reşit Bey, Cebelibereket’ten Müftü Raşit Efendi ile Kozan’dan Ali İlmi (Bilgili) mebus seçilmişlerdir. Ali İlmi’nin mebusluğuna İttihatçı yöneticilerinin itirazı ve baskısı üzerine Ermeni kökenli Hamparsum Efendi (Boyacıyan) mebus seçilmiştir. Ali Münif Bey’in Ankara valisi olması, mebusluktan istifa etmesi üzerine ara seçimlerde yerine Abdullah Faik Efendi (Çopuroğlu) Adana mebusu seçilmiştir³⁹. II.

³⁶ Akşin, s. 88; Girgin, s. 57.

³⁷ “Adana”, *Yurt Ansiklopedisi*, C. 1, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1981, s. 45.

³⁸ İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi Meşrutiyet’e Geçiş Süreci: I. ve II. Meşrutiyet*, C. II, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1997, s. 15.

³⁹ “Adana”, *Yurt Ansiklopedisi*, s. 45.

Meşrutiyet dönemindeki 1912 seçimlerinde Adana'da Abdullah Faik Efendi, Cebelibereket'ten Hasan Sezai Bey mebus seçilirken, 1914 seçimlerinde ise Adana'dan Suphi Paşa (Ramazanoğlu) ve Kozan'dan Matyos Nalbantyan Efendi mebus seçilmişlerdir⁴⁰.

Son Osmanlı Mebusan Meclisi için Adana'nın işgal altında olması, işgal kuvvetlerinin seçim işlemlerini yasaklamaları nedeniyle seçim yapılamamıştır. Bunun üzerine İstanbul'daki *Kilikyalılar Cemiyet* vasıtasıyla İstanbul'daki Adanalılar toplanmışlar ve gizli oyla 20 ikinci seçmen belirlemişlerdir⁴¹. İkinci seçmenler tarafından da Adana'dan Savni Rıza Bey (Ramazanoğlu), Cebelibereket'ten Baha Bey (Erzin) ve Kozan'dan Dr. Yusuf Ziya Bey (Özkan) mebus olarak seçilmişlerdir. Fakat sadrazam; bu şekilde yapılan seçimin sağlıklı olmayacağı ve seçimin meşru olmadığı dile getirilmiş ve Adana mebuslarının seçim mazbataları kabul edilmemiştir. Bu durum üzerine Adana mebuslarının seçim dosyaları Şura-yı Devlet'e (Danıştay) gönderilmiştir. Şura-yı Devlet tarafından da; Almanların Fransa'yı işgal ettikleri sırada böyle bir seçimin yapıldığı ve bu seçimin geçerli sayıldığı gerekçesiyle Adana seçimlerinin kabul edilmesi kararı verilmiştir. Fakat bu karardan kısa süre sonra Mebusan Meclisi İtilaf Devletleri tarafından işgal edilerek dağıtıldığı için Adana mebusları Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde yasama faaliyetlerine katılamamıştır⁴².

2. Tezin Konusu

Adana milletvekilleri yeni Türkiye'nin oluşumunda, hem yasama hem de yürütme faaliyetlerinde faal olarak rol almışlar ve 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ile DP (Demokrat Parti) Hükümeti'nin ortadan kaldırılmasına kadar oluşturulan hükümetlerde çeşitli dönemlerde siyasi parti genel başkanlığı, parti genel sekreterliği, parti müfettişliği ve bakanlık görevlerinde bulunmuşlardır.

⁴⁰ Güneş, s. 43, 54.

⁴¹ Tarık Zafer Tunaya, "1919 Genel Seçimleri ve Osmanlı Parlamentosunun Son Toplantı Devresi", *Türk Siyasal Hayatının Gelişimi*, Ed. Ersin Kalaycıoğlu, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1986, s. 299, 300.

⁴² "Adana", *Yurt Ansiklopedisi*, s. 45.

Bu tezde, TBMM seçimleri ve yasama dönemlerinin önemli gelişmeleri, Adana milletvekillerinin biyografileri ve milletvekillerinin yasama faaliyetleri ele alınarak ülke ve bölge siyasetine katkıları ortaya konulmuştur.

3. Tezin Amacı

Adana'daki mevcut üniversitelerde Tarih Bölümü'nün olmaması sebebiyle; çevre illerdeki üniversitelerin tarih bölümlerinde akademik anlamda şehirlerin ilçelerine varana kadar kapsamlı çalışmalar yapılmasına rağmen, Adana şehrinin özellikle Cumhuriyet dönemi ile ilgili bilimsel manada yeteri kadar incelenmemesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. Cumhuriyet dönemi Adana milletvekilleri ile ilgili yapılmış geniş kapsamlı çalışma bulunmaması nedeniyle böyle bir tez çalışması yapılmasına karar verilmiştir.

Bu tez çalışmasının amacı, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, TBMM Arşivi, TBMM Açık ve Gizli Oturum Zabıt Tutanakları, hatıralar, gazeteler, dergiler, yayınlanmamış yüksek lisans ve doktora tezleri ile konu ile ilgili diğer eserlerden yararlanılarak 1920-1960 yılları arasında Adanamilletvekillerinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasal değişimine ve bölge sorunlarına ne gibi katkılarda bulunduğunu, ülke ve bölge siyasetine ne gibi katkıları olduğunu ortaya çıkarmaya çalışmaktır.

4. Sınırlılıklar

4.1. Tezin Zaman Açısından Sınırlandırılması

Türkiye'de parlamento, 23 Nisan 1920 tarihinden 23 Nisan 1921 tarihine kadar BMM, 23 Nisan 1921 tarihinden 27 Mayıs 1960 tarihine kadar TBMM adı ile *Tek Meclis Sistemi* olarak faaliyet göstermiştir. 25 Ekim 1961'den 12 Eylül 1980 tarihine kadar Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu olmak üzere *Çift Meclis Sistemi* ile faaliyet göstermiştir. 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi'nden sonra 24 Kasım 1983'ten günümüze gelinene kadar yeniden, *Tek Meclis Sistemi* ve TBMM ismi ile faaliyet göstermiştir.

Tezin zaman sınırlandırması, 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılmasından 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ve *Tek Meclis Sistemi*'nin son bulduğu 1920-1960 yıllarını kapsamaktadır.

4.2. Tezin Mekân Açısından Sınırlandırılması

"Adana (Seyhan) Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri (1920-1960)" adlı tez çalışmasının mekân sınırlandırması, I. Yasama Dönemi'nden XI. Yasama Dönemi'ne kadar seçim bölgesi Adana olarak belirlenmiştir. Buna karşılık Adana'dan ayrı bir vilayet olmakla birlikte Çukurova içerisinde Adana'nın doğal sınırları içerisinde yer alan ve 30 Mayıs 1926 Tarih ve 877 Sayılı Kanun ile, Adana vilayetine bağlanarak ilçeye dönüştürülen Kozan milletvekilleri (I ve II. Yasama Dönemleri) ile 20 Mayıs 1933 Tarih ve 2197 Sayılı Kanun ile Adana'ya bağlanan Cebelibereket milletvekilleri de (I-IV. Yasama Dönemleri) tezedahil edilerek incelenmişlerdir.

5. Araştırma Yöntemi

Tezin hazırlanması sırasında milletvekillerinin biyografilerini hazırlamak amacıyla TBMM Arşivi'nden istifade edilmiştir. TBMM Arşivi'ndeki milletvekillere ait Tercüme-i Hal Belgeleri ve Seçim Mazbataları tezin hazırlanmasına önemli katkılar sağlamıştır. Asker milletvekilleri için Milli Savunma Bakanlığı'na yapılmış olan müracaat neticesinde son görev yeri Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na bağlı asker milletvekillerinin Askeri Safahat'larından faydalanmak mümkün olmuştur. Asker milletvekillerinden, son görev yeri Jandarma Genel Komutanlığı'na bağlı olan milletvekillerinin askeri safahatlarına ulaşmak amacıyla yapılmış olan başvuruya ise olumlu ya da olumsuz bir cevap verilmemesi nedeniyle bu kurumun arşivinden yararlanmak mümkün olmamıştır.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden milletvekilleri ile ilgili temin edilmiş olan 93 adet arşiv belgesi, milletvekillerinin biyografilerinin hazırlanması ve yasama faaliyetlerinin tespiti hakkında önemli katkılar sağlamıştır.

Milletvekillerinin meclisteki faaliyetlerinin, seçim bölgesi ile ilgili yapılmış bir konuşma veya verilen bir teklifin nasıl yorumlandığını görebilmek ve milletvekillerinin vefat tarihleriyle ilgili farklı kaynaklardaki çelişkiler nedeniyle yerel gazete arşivlerinden istifade edilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede, *Türk Sözü*, *Yeni Adana*, *Vatandaş* ve *Bugüngibi* yerel gazeteler taranılmış ve bu gazetelerden yararlanılmıştır.

Ayrıca Damar Arıkoğlu'nun, Hilmi Uran'ın, Ali Münif Yeğenağa'nın, İhsan Eryavuz'un, hem biyografilerini hazırlamaya hem de bu dönemi daha iyi anlamamıza

yarar sağlayan hatıraları incelenmiştir. Hamza Eroğlu, Kasım Gülek, Remzi Oğuz Arık, Hilmi Uran, Ali Münif Yeğenağa, Arif Nihat Asya, Ahmet Remzi Yüreğir gibi milletvekilleri ile ilgili lisansüstü tez çalışmaları, bazı milletvekilleri ile ilgili kitap ve makale olarak hazırlanan biyografik çalışmalar temin edilmiştir.

Milletvekillerinin emeklilik dosyalarından istifade etmek amacıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Emekli Sandığı Arşivi'ne yapılmış olan müracaat, kurumun arşiv yönetmeliği gereğince dosyayı talep eden kişinin ya kanuni mirasçısı olması ya da kanuni mirasçılardan izin alınması gerekçesiyle reddedilmiştir. Milletvekillerinin, 1 kişi dışında (XI. Dönem Milletvekili Hamza Eroğlu) tamamının vefat etmiş olması, bugün kanuni mirasçılarının kim olduğunun tespit edilememesi nedeniyle milletvekili yakınlarıyla yüz yüze görüşme yapma olanağı ve onlardan alınacak izin doğrultusunda Emekli Sandığı Arşivi'ndeki emeklilik dosyalarına ulaşabilmek mümkün olmamıştır.

TBMM Vakfı tarafından hazırlattırılmış olan *Türk Parlamento Tarihi* isimli I-XI. dönemleri ayrı ayrı ele alan kitap serisi, hem milletvekillerinin biyografilerinin hazırlanmasında, hem de TBMM seçimleri, TBMM'nin özelliklerini aktarması konusunda önemli bir kaynak olmuştur.

Milletvekillerinin yasama faaliyetlerinin tespiti hakkındaki en önemli kaynağımız ise TBMM Zabıt Cerideleri olmuştur. I-XI. Yasama Dönemlerini kapsayan Açık Oturum Zabıtları (283 cilt) ve Gizli Oturum Zabıtları'nın (7 cilt) tamamı incelenmiştir. TBMM Kütüphanesi internet adresinden⁴³ açık erişime açılan zabıt ceridelerinin tamamı temin edilmiş ve pdf formatındaki tüm ciltler teker teker hem milletvekillerinin ismiyle, hem de Adana, Seyhan, Kozan ve Cebelibereket isimleri doğrultusunda taraması yapılarak milletvekilleri ile ilgili tüm kayıtlara ulaşılmıştır. 11 Yasama döneminde 117 milletvekili için ulaşılan bilgilerin yoğunluğu göz önüne alındığında, bu bilgiler bazı tez çalışmalarında olduğu gibi birebir kullanılmak yerine istatistiksel veriler olarak aktarılmış ve milletvekillerinin yasama dönemi içerisindeki faaliyetleri liste halinde verilmiştir.

Zabıt Ceridelerinin incelenmesi neticesinde elde edilen bulgular içerisinde geçen, komisyon raporlarında (encümen mazbataları) sayfa sıra numarası

⁴³ https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_dergisi_pdfler.meclis_donemleri?v_meclisdonem=0

kullanılmadığı, bunun yerine ilgili komisyon raporunun görüşüldüğü meclis oturumunun sonunda 181 Sıra Nolu Adliye ve Teşkilâtı Esasiye Encümenlerinden Mürekkep Muhtelit Encümen Mazbatasına ya da 153 S. Sayılı Tutanakları İnceleme Komisyon Raporu olarak aktarıldığı tespit edilmiştir. Bu sebepten, komisyon raporları ile ilgili bilgi verilirken, dipnotta sayfa numarası kullanılmamış, onun yerine ilgili raporun hangi ciltte geçtiği ve sıra numarası belirtilerek dipnot düşülmüştür⁴⁴.

6. Kaynak Tanıtımı

"Adana (Seyhan) Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri (1920-1960)" isimli tez çalışması hazırlanırken, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Milli Savunma Bakanlığı Arşivi, TBMM Arşivi, Gazete Arşivi, Resmi Yayınlar, Hatıralar, Modern Araştırmalar ve Lisansüstü Tez Çalışmalarından istifade edilmiştir.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden elde edilen belgeler, milletvekillerinin meclise vermiş oldukları önergeler, teklifler ve biyografilerinin hazırlanışı sırasında kullanılmıştır.

Milletvekilliğinden önce askerlik yapan bazı şahısların Askeri Safahat bilgileri, Milli Savunma Bakanlığı Arşivi'nden temin edilmiş ve bu şahısların biyografilerinin hazırlanmasında kullanılmıştır.

TBMM Arşivi'ndeki milletvekillere ait Tercüme-i Hal Belgeleri ve Seçim Mazbataları, milletvekillerinin biyografilerinin hazırlanmasında istifade edilen önemli arşiv malzemeleri içerisinde yer almıştır.

Cumhuriyet dönemi Adana basın tarihinde önemli yere sahip olan gazetelerin başında Yeni Adana Gazetesi gelmektedir. 25 Aralık 1918 tarihinde Ahmet Remzi Bey (Yüreğir) tarafından "Adana" ismiyle çıkarılmıştır. Adana Gazetesi'nin işgal güçleri tarafından kapatılması üzerine "Yeni Adana" ismiyle yayın hayatına devam edilmiştir. Milli Mücadele günlerinde zor şartlar altında çıkarılmaya çalışılan Yeni Adana Gazetesi, Adana'nın işgalden kurtarılması sonrasında daha düzenli biçimde okuyucularına ulaştırılmıştır. Yeni Adana, günümüzde dahi yayın hayatına devam eden uzun soluklu bir gazete olmuştur. Adana basınının bir diğer önemli yayın organı 1

⁴⁴ Örnek; TBMM Z.C., D.8, C. 7, 7 S. Sayılı Dilekçe Komisyonu Raporu.

Ocak 1923 tarihinden itibaren imtiyaz sahipliği Ferid Celal Bey'e (Güven) ait olan *Türk Sözü Gazetesi*'dir. Bu gazetenin hangi tarihte yayın hayatına son verildiği tespit edilememekle birlikte 1962 yılına kadar olan nüshalar temin edilmiştir. Bu gazetelerden Adana milletvekillerinin siyasi faaliyetlerinin seçim bölgelerinde nasıl yorumlandığını tespit edebilmek ve milletvekillerinin biyografilerinin hazırlanmasında, özellikle bazı kaynaklarda farklı tarihler verilen vefat tarihlerinin doğrulanması amacıyla yararlanılmıştır.

Tezin önemli bir kısmını oluşturan milletvekillerinin siyasi faaliyetlerinin tespiti için en önemli kaynak TBMM Arşivi'nden temin edilen resmi yayın olan TBMM Zabıt Cerideleri olmuştur. Zabıt Cerideleri, meclisin açıldığı ilk günden itibaren itina ile tutulmaya çalışılmıştır.

TBMM Zabıt Cerideleri, I. Yasama Dönemi'nde 29 cilt açık oturum, 4 cilt gizli oturum, II. Yasama Dönemi'nde 33 cilt açık oturum, 1 cilt gizli oturum, III. Yasama Dönemi'nde 26 cilt açık oturum, IV. Yasama Dönemi'nde 25 cilt açık oturum, 1 cilt gizli oturum, V. Yasama Dönemi'nde 29 cilt açık oturum, VI. Yasama Dönemi'nde 30 cilt açık oturum, VII. Yasama Dönemi'nde 24 cilt açık oturum, VIII. Yasama Dönemi'nde 25 cilt açık oturum, IX. Yasama Dönemi'nde 29 cilt açık oturum, 1 cilt gizli oturum, X. Yasama Dönemi'nde 20 cilt açık oturum ve XI. Yasama Dönemi'nde 13 cilt açık oturum tutanağı olmak üzere toplam 290 cilt ve yaklaşık 260.000 sayfa olarak yayınlanmıştır.

Zabıt Cerideleri, parlamento tarihimizin aydınlatılması, TBMM'de yaşanan her olayın milletvekilleri tarafından nasıl yorumlandığı, kanun teklifleri sırasında ne gibi tartışmalar yaşandığını, iktidar muhalefet ilişkilerini vb. olayları birinci elden öğrenmek ve yorumlamak bakımından son derece önemli bir kaynaktır. Bu kaynaktan tezin tarihsel sınırlandırmasını oluşturan 1920-1960 yıllarındaki tutanakların tamamı gözden geçirilerek yararlanılmıştır.

Zabıt Ceridelerinin dışında yararlanılan bir diğer resmi kaynak ise Düstur olmuştur. Bu alanda ilk önemli eser, "*Düstur*" adı altında 1863 yılında çıkarılmaya başlanmıştır. Düstur'un Cumhuriyet döneminde de yayınlanmasına devam edilmiştir. Bu eser beş gruba (tertibe) ayrılır. *Birinci Tertip*: 1908 yılına kadar olan mevzuatı içerir. 8 cildir. *İkinci Tertip*: 1908-1920 yıllarını kapsar. 12 cildir. *Üçüncü Tertip*: 23

Nisan 1923'ten 27 Mayıs 1960 tarihine kadar yayınlanan kanunları içerir. Toplam 41 cilttir. *Dördüncü Tertip*: 27 Mayıs 1960 ile 7 Eylül 1961 tarihleri arasında Millî Birlik Komitesi ve Kurucu Meclis tarafından yayınlanan kanunlar bir cilt halinde dördüncü tertip düstur olarak basılmıştır. *Beşinci Tertip*: 1 Kasım 1961 tarihinden bu güne yayınlanan kanunlar beşinci tertibi oluşturur. Tezin, incelenilen zaman dilimi göz önüne alındığında Düstur'un Üçüncü Tertibinden istifade edilmiştir.

Bu tezde kullanılan bir kaynak da dönemin milletvekillerine ait hatırlardır. Tez ile ilgili Hilmi Uran, Damar Arıkoğlu ve Ali Münif Yeğenağa'ya ait hatıralar mevcuttur. Hilmi Uran, cumhuriyetin ilk yıllarında Adana valiliği, III-VIII. Yasama Dönemlerinde Adana milletvekilliği, CHP Genel Sekreterliği, çeşitli hükümetlerde bakanlık görevlerinde bulunmuştur. 1908-1950 yılları arasındaki olayları "*Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım (1908-1950)*"⁴⁵ isimli bir eser ile yayınlamıştır. Bu eser, bir taraftan Hilmi Uran'ın biyografisine yer verirken bir taraftan da II. Meşrutiyet, Milli Mücadele, Cumhuriyet'in İlanı, Tek Parti Dönemi ve Çok Partili Hayat gibi tarihimizin önemli olaylarına yakından şahitlik yapmış birinin olaylara bakışını ortaya koyan önemli bir hatıratır.

Adana'nın önde gelen ailelerinden Arızkade ailesinin mensubu, İTF Adana Heyet-i Merkeziye Azası, I-VII. Yasama Dönemi Adana milletvekilliği yapmış olan Zamir Bey'in kaleme aldığı "*Hatıralarım*"⁴⁶ adlı eser, Çukurova'nın Fransa tarafından işgal edilmesi, işgallere karşı milli mücadelenin başlaması, I. TBMM'nin açılması ve milli mücadele yıllarına ait önemli bilgiler içermektedir.

İTF'nin Merkez Umumi Azası ve Osmanlı bürokrasisinde önemli görevler yapmış olan Ali Münif Yeğenağa'nın hatıraları önce "*Hayat Tarih Mecmuası*"nda yazı dizisi olarak yayınlanmış, daha sonra Adana tarihi ile ilgili pek çok çalışması bulunan Taha Toros tarafından derlenerek "*Ali Münif Bey'in Hatıraları*"⁴⁷ olarak basılmıştır. Bu eser, İttihat ve Terakki Cemiyeti, II. Meşrutiyet'in ilanı, I. Dünya Savaşı, Milli Mücadele'ye dönemine ışık tutan önemli bir hatıratır.

⁴⁵ Hilmi Uran, *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım (1908-1950)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008.

⁴⁶ Damar Arıkoğlu, *Hatıralarım*, Tan Gazetesi ve Matbaası, İstanbul, 1961.

⁴⁷ Taha Toros, *Ali Münif Bey'in Hatıraları*, İsis Yayınları, İstanbul, 1996.

Tezin hazırlanması sırasında istifade edilen TBMM Vakfi tarafından yayınlanmış olan "*Türk Parlamento Tarihi*" isimli yayın serisi, milletvekili seçimleri, kurulan hükümetler, TBMM'nin yapısı ve özellikleri, dönem içerisinde çıkarılan önemli kanunlar, milletvekillerinin özgeçmişleri gibi bilgilere yer veren son derece önemli bir kaynak olmuştur. İhsan Güneş tarafından hazırlanan *I. ve II. Meşrutiyet* (2 cilt), Fahri Çoker tarafından hazırlanan *Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923*(3 cilt), Kazım Öztürk tarafından hazırlanan *TBMM II. Dönem 1923-1927* (3 cilt), Kazım Öztürk tarafından hazırlanan *TBMM III. Dönem 1927-1931*(3 cilt), Fahri Çoker tarafından hazırlanan *TBMM IV. Dönem 1931-1935* (2 cilt), İhsan Güneş tarafından hazırlanan *TBMM V. Dönem (1935-1939)*(2 cilt), İsmet Binark tarafından hazırlanan *TBMM VI. Dönem (3 Nisan 1939-15 Ocak 1943)* (4 cilt), Ş. Şenal Günay tarafından hazırlanan *TBMM VI. Dönem (3 Nisan 1939-15 Ocak 1943)* (5. cilt), İsmet Binark tarafından hazırlanan *TBMM VII. Dönem (8 Mart 1943-5 Ağustos 1946)* (4 cilt), Mustafa Çufalı tarafından hazırlanan *TBMM VIII. Dönem (1946-1950)* (3 cilt), Kazım Öztürk tarafından hazırlanan *TBMM-IX. Dönem 1950-1954* (7 cilt), Kazım Öztürk tarafından hazırlanan *TBMM-X. Dönem 1954-1957* (3 cilt) ve Zühtü Arslan tarafından hazırlanan *TBMM-XI. Dönem, (1957-1960)*(3 cilt) adlı eserlerle Meşrutiyet dönemi ve TBMM'nin I-XI. Yasama dönemlerinin incelendiği bir seridir.

Lisansüstü tez çalışması olarak Ali Vehbi Teke'nin hazırlamış olduğu *Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde I-V. Dönem Adana Milletvekilleri*, Meral Balcı'nın hazırlamış olduğu *Kasım Gülek Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri (1905-1996)*, Yücel Çıkrıkçı'nın hazırlamış olduğu *Hilmi Uran'ın Hayatı, Görevleri ve Eserleri* adlı lisansüstü tez çalışmalarından istifade edilmiştir.

1. BÖLÜM: ATATÜRK DÖNEMİ ADANA MİLLETVEKİLLERİ

1. I. Yasama Dönemi ve I. TBMM'de Bölge Milletvekilleri

1.1. TBMM'nin Açılması ve I. Yasama Dönemi Gelişmeleri

Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nin, Misak-ı Milli kararlarını alması, İstanbul'daki işgal kuvvetlerinde tepkiye neden olmuş ve fiilen işgal altında bulunan başkent İstanbul, 16 Mart 1920'de resmen işgal edilmiştir. İşgal kuvvetlerinin Osmanlı Mebusan Meclisi'ni basması, milletvekillerinden bazılarını tutuklayarak Malta'ya sürgüne göndermesi üzerine, 18 Mart 1920'de son kez toplanan Mebusan Meclisi süresiz olarak tatil edilmiş ve 11 Nisan 1920'de Sultan Vahdettin'in iradesiyle kapatılmıştır⁴⁸.

Bu gelişmelerin yaşanacağını önceden tahmin eden ve Mebusan Meclisi'nin İstanbul'dan başka bir şehirde toplanmasını isteyen Mustafa Kemal Paşa'nın, görüşlerinde ne kadar haklı olduğu ortaya çıkmıştır. Mustafa Kemal Paşa, Mebusan Meclisi'nin çalısamaz duruma gelmesi üzerine ARMHC tüzüğü'nün 4. maddesinin uygulamaya geçilmesi ve cemiyetin ülkenin yönetimini üstlenmesi için hiç vakit kaybetmeden çalışmalara başlamıştır⁴⁹.

Mustafa Kemal Paşa, "*Temsil Heyeti Başkanı*" sıfatıyla, 17 Mart 1920'de askeri ve mülki yetkililere bir genelge göndermiş ve genelgede Osmanlı anayasasının koruması altında bulunan devletin yasama, yürütme ve yargı güçlerinin ortadan kaldırıldığı, her milletin böyle zor zamanlarda başvurduğu yönetime paralel olarak "*Meclis-i Müessisan*" (*Kurucu Meclis*) kurulmasının zorunlu olduğunu bildirmiştir⁵⁰.

Mustafa Kemal Paşa, kurulacak meclisin yasal niteliğe sahip olması için Ayan ve Mebusan Meclislerinin bir arada olması gerektiğini, padişaha bağlı Ayan Meclisi'nin Ankara'ya gelmesinin mümkün olmadığı gerekçesiyle "*Meclis-i*

⁴⁸ Yavuz Aslan, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin Kuruluşu, Evreleri, Yetki ve Sorumluluğu* (23 Nisan 1920-30 Ekim 1923), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2001, s. 16; Yüzgeç, s. 18; Teke, s. 32;

⁴⁹ Ahmet Demirel, *İlk Meclis'in Vekilleri Milli Mücadele Döneminde Seçimler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 73.

⁵⁰ Teke, s. 32.

Müessisan" adını kullandığını dile getirmiştir. Ayrıca "*Meclis-i Müessisan*" olarak rejimi değiştirmeyi de düşünmüştür⁵¹. Buna karşılık 3. Kolordu Komutanı Albay Salahattin Bey ve Sivas Valisi Reşit Paşa, kurucu meclis adını halka kabul ettirme şansının düşük olduğunu belirterek meclisin bu isimle açılmasına karşı çıkmışlardır. Ayrıca 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa da kurucu meclis ismine karşı çıkmıştır⁵². Mustafa Kemal Paşa; "*Ben yazdığım ilk müsveddede Kurucu Meclis (Meclis-i Müessisan) deyimini kullanmıştım. Fakat bu deyimden kullanılması maksadı yeterince açıklayamadığım veya açıklamak istemediğim için halkın alışık olmadığı bir deyimdir gerekçesiyle, Erzurum ve Sivas'tan uyarıldım. Bunun üzerine "Olağanüstü Yetkiye Sahip Bir Meclis" deyimini kullanmakla yetindim*" sözleriyle, kurucu meclis ismini neden kullanmadığını açıklamıştır⁵³.

19 Mart 1920 tarihinde askeri ve mülki makamlara gönderilen ikinci bir genelge ile 15 gün içerisinde tüm seçim bölgelerinde seçimlerin yapılması ve seçilen milletvekillerinin Ankara'ya gelmesi bildirilmiştir. Gönderilen genelgeye göre; iki dereceli seçimlerin ilk aşaması yapılmayacak, milletvekillerini doğrudan ikinci seçmenler belirleyecektir. İkinci seçmenler, yalnızca son Osmanlı Mebusan Meclisi'ni belirleyen üyelere oluşmayacak, onlarla birlikte vilayetler livaların idare ve belediye meclis üyeleri, ARMHC'nin vilayet ve livalardaki idare heyeti üyeleri de seçime katılacaklardır. Milletvekili sayısı, seçim kanununa göre her seçim bölgesinin nüfusuna göre belirlenmeyip, her liva bir seçim bölgesi olarak kabul edilerek 5 milletvekili seçilmesi istenmiştir⁵⁴. Yeni seçilecek milletvekilleri ile birlikte İstanbul'daki Mebusan Meclisi üyelerinin de istedikleri takdirde seçime katılabilecekleri bildirilmiştir. Bu nedenle Birinci TBMM, iki seçim neticesinde oluşturulmuş bir meclistir⁵⁵.

⁵¹ Güneş, s. 59.

⁵² Demirel, s. 74; Akşin, s. 74; Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 2. Kitap, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1992, s. 121, 122; Cengiz Şavklı, *Atatürk Döneminde Parlamento Faaliyetleri (1920-1938)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, A.Ü. TİTE, Ankara, 2011, s. 9.

⁵³ Atatürk, s. 288.

⁵⁴ Yüzgeç, s. 29; Akın, s. 48; Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923*, C. I, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, s. 37-39.

⁵⁵ Demirel, s. 75; Ömür Sezgin, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Siyasal Rejim Sorunu*, Birey ve Toplum

Seçimlerle ilgili genelgenin yayınlanmasından sonra, ARMHC'nin gayretleri ile kolordu komutanları ve valilerin gözetiminde seçimler yapılmaya ve milletvekilleri Ankara'ya gelmeye başlamışlardır. Bununla birlikte; Dersim, Malatya, Elazığ, Konya, Diyarbakır ve Trabzon'da yöneticiler, seçimlerin yapılmasında güçlük çıkarmışlardır. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, Trabzon Valisi Hamit Bey, 12. Kolordu Komutanı Fahrettin Bey gibi isimleri de milletvekili seçtirerek, yerel idarecilerin seçimlere engel olmasını önlemeye çalışmıştır⁵⁶.

66 seçim bölgesinde yapılan seçimler neticesinde 337 milletvekili meclise katılmaya hak kazanmıştır⁵⁷. Bununla beraber milletvekillerinden bazılarının istifa etmesi, bazılarının meclis çalışmalarına izinsiz katılmadığı için müstafi kabul edilerek milletvekilliğinin meclis tarafından düşürülmesi, 5 Eylül 1920'de kabul edilen Nisab-ı Müzakere Kanunu gereğince devlet memuru milletvekillerinin vekillikten istifa etmesi, bazılarının vefat etmesi, İstanbul'dan kaçanlar, Malta'dan sürgünden dönenler vb. sebeplerden dolayı milletvekili sayısı konusunda net bir rakam ortaya konulamamış, yazarların çoğu milletvekili rakamlarını birbirinden farklı göstermişlerdir⁵⁸. Mazhar Müfit Kansu'ya göre meclisteki milletvekili sayısı 437, Tevfik Bıyıklıoğlu'na göre 338 olarak tespit edilmiştir⁵⁹. İhsan Güneş bu sayıyı kendisi 391 olarak belirtirken, Yılmaz Altuğ 338, Ahmet Mumcu 390, Falih Rıfki Atay 381, Ali Fuat Cebesoy 442, Mahmut Goloğlu 390, Fahri Çoker 437 milletvekili olarak tespit etmişlerdir⁶⁰.

Şerafettin Turan, 23 Nisan'da 115 kişi ile açılan meclisin 24 Nisan'da 130 kişi ile toplandığını, Mayıs içinde 62 milletvekilinin daha katıldığını ve 18 Ağustos 1920 tarihli oturumda 365 milletvekili toplandığını belirtmiştir. 1 Mart 1921 Tarihli meclisin ikinci açılış yılında 350, 1 Mart 1922'de 347 ve 1 Mart 1923 tarihli açılış toplantısında ise 341 milletvekili ile açılışın yapıldığını belirtmiştir⁶¹.

Yayıncılık, Ankara, 1984, s. 3, 4.

⁵⁶ Güneş, s. 3, 4.

⁵⁷ Girgin, s. 58.

⁵⁸ Akın, s. 50; Yüzgeç, s. 35.

⁵⁹ Yüzgeç, s. 35.

⁶⁰ Güneş, s. 74.

⁶¹ Turan, s. 133, 134.

Bir başka çalışmada ise TBMM'nin, 92'si Mebusan Meclisi'nden, 1'i Yunanistan'dan, 14'ü Malta'dan ve 232'si de 19 Mart 1920 tarihli genelgeye göre seçilip gelen ve toplam 337 kişiden oluştuğu iddia edilmiştir⁶².

Ayşegül Demirden Yüzgeç ise çalışmasında TBMM'nin 1. yasama yılının 437 kişi ile başladığı, yasama yılı sonunda 331 milletvekilinin aktif olarak mecliste görev yaptığını belirtmiştir. 2. yasama yılının 350 milletvekili ile başlayıp 347 kişi ile tamamlandığını, 3. yasama yılının 347 kişi ile başlayıp 341 kişi ile tamamlandığını ve 4. yasama yılına 341 kişi ile başlayıp 337 kişi ile 1. yasama döneminin sonlandığını belirtmiştir⁶³.

Seçimlerin tamamlandığı yerlerde, milletvekilleri 10 Nisan 1920'den itibaren Ankara'ya gelmeye başlamışlardır⁶⁴. Meclis binası olarak, Enver Paşa'nın isteği üzerine 1915 yılında Numune-i Edep veya İttihat ve Terakki Fırka Kulübü olarak yapılmaya başlanan fakat tamamlanamayan bina seçilmiştir. Yapılmakta olan bir ilkokul için kullanılacak kiremitler ve Ankara halkının kendi evlerinden sökerek getirdiği kiremitlerle çatısı onarılan bina, meclis binası olarak hazırlanmıştır⁶⁵.

Parlamenter sistemlerde, milletvekillerinin yarıdan fazlası gelmediğinde meclisin açılışının geciktirilmesi bir teamül olmuştur. TBMM'nin açılabilmesi için de en az 169 milletvekilinin açılış günü hazır olması gerekmektedir. Fakat TBMM'nin açılışı, olağanüstü koşullar ve bir an önce ülkenin yönetimine el koyma zorunluluğundan kaynaklanan aciliyet nedeniyle bu teamüle aykırı biçimde gerçekleşmiştir. Ankara'ya gelen 115 milletvekili, yaptıkları toplantıda meclisin 22 Nisan 1920'de açılmasını kararlaştırmışlardır⁶⁶. Bu durum; TBMM'nin açıldığı ilk günden beri yürürlükteki kanunlara tam olarak uyulmadığını, zorunluluklara göre hareket eden bir "*Kurucu Meclis*" gibi hareket edildiğini göstermiştir⁶⁷.

⁶² Aslan, s. 19.

⁶³ Yüzgeç s. 35-37.

⁶⁴ İsmail Akbal, "Milli Mücadele Dönemi II (1920-1923)", *Osmanlı'dan İkininli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi İç ve Dış Politika*, Ed. Adem Çaylak, Cihat Göktepe vd., Savaş Yayınevi, Ankara, 2009, s. 167.

⁶⁵ Şavklı, s. 10, 11.

⁶⁶ Güneş, s. 69.

⁶⁷ Aslan, s. 19.

Milli Mücadelecilere karşı İstanbul Hükümeti'nin yapmış olduğu dini nitelikli propagandayı etkisiz kılabilmek için, Cuma gününün Müslüman toplum üzerindeki etkisi düşünülmüş ve meclisin açılışı 23 Nisan 1920 Cuma gününe ertelenmiştir⁶⁸. 23 Nisan 1920 günü, Hacı Bayram Camii'nde kılınan Cuma namazından sonra halkın yoğun katılımı eşliğinde saat 13.45'te okunan dualarla, meclis açılmıştır⁶⁹. Kazım Karabekir Paşa ise meclisin açılış gününün Cuma'ya alınması ve yapılan töreni eleştirmiş ve eleştirisini *"Tarihimizde bu kadar koyu bir taassupla dinsel törenle hiçbir Meclis açılmamıştır. Fetvaları takip eden bu büyük anlaşmazlık, acaba yer yer başlayan ayaklanmalara karşı bir sigorta mı olacağı düşünüldü? Ne olursa olsun kararlılık ile taassubu Milli Meclisin başlangıcı gününden daha ihtiyatlı olurdu"* sözleriyle savunmuştur⁷⁰. Meclisin açılış konuşması 1845 doğumlu olan Sinop milletvekili Şerif Bey tarafından yapılmıştır⁷¹. Şerif Bey açılış konuşmasında, *"Milletimizin dahili ve harici istiklâl-i tam dahilinde mukadderatını bizzat deruhte etmeye başladığını bütün cihana ilan ederek Büyük Millet Meclisi'ni küşad ediyorum"* sözleriyle meclisin açılmasının nedenini dile getirmiştir⁷². Şerif Bey'den sonra söz alan Mustafa Kemal Paşa ise; Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan, meclisin açılmasına kadar geçen zamanda yaşanan olayları değerlendirdiği bir konuşma yapmıştır⁷³. Mustafa Kemal Paşa, konuşmasından sonra tutanakların incelenmesi için bir komisyon kurulmasını önermiştir. Geçici Başkanlık Divanı için yapılan oylamada on beşer kişiden oluşan iki komisyon kurularak *"Layihâ Encümeni"* oluşturulmuş ve bu encümen, tutanakların incelenmesi için çalışmalarına başlamıştır⁷⁴.

Meclisin adının ne olacağı konusu da milletvekillerinin Ankara'da yaptığı 11 Nisan 1920 tarihli toplantıdan itibaren tartışılmaya başlanmıştır. İslamcılar açılacak meclise *"Meclis-i Kebir"* ya da *"Meclis-i Kebir-i Milli"* derlerken, Türk Ocağı mensupları *"Kurultay"*, Osmanlıcılar ise *"Meclis-i Mebusan"* isminin verilmesini

⁶⁸ Güneş, s. 65.

⁶⁹ Yüzgeç, s. 38; Güneş, s. 69.

⁷⁰ Turan, s. 131.

⁷¹ Girgin, s. 58.

⁷² TBMM Z.C., D.1, C. 1, s. 2; Aslan, s. 18;

⁷³ TBMM Z.C., D.1, C. 1, s. 8-16; Demirel, s. 103.

⁷⁴ Yüzgeç, s. 40.

istemişlerdir⁷⁵. Şerif Bey, milletvekilleri arasında yapılan görüşmeler neticesinde yaşanan uzlaşmanın sonucu olsa gerek, meclisin açılış nutkunda "*Büyük Millet Meclisi'ni küşad ediyorum*" diye meclisi açmış ve meclisi "*Büyük Millet Meclisi*" olarak tanımlamıştır⁷⁶. Meclisi; "*Meclis-i Ali*", "*Meclis-i Fevkalade*" olarak tanımlayanlar da olmuştur. Fakat milletvekillerinin verdikleri önergelerde, yaptıkları konuşmalarda "*Büyük Millet Meclisi*" tabirini benimsedikleri görülmüştür⁷⁷. Büyük Millet Meclisi'nin başında Türkiye isminin kullanılması ise; Osmanlı Devleti dışında hanedanlar tarafından yönetilen Avrupa'daki devletler, devleti yöneten hanedanın isminin yerine başka bir isim kullanılmaktaydı. İngiltere'de devleti yöneten hanedan "*Stuart Hanedanı*" olmasına karşılık, devletin ismi İngiltere olarak tanımlanmıştır. "*Memalik- Osmaniye*" adı ise; ülkenin, hanedanın özel mülkü izlenimi vermiştir. Son zamanlarda Avrupalılar, Osmanlı toprakları için "*Memalik-i Osmaniye*" yerine "*Türkiye*" tabirini de kullanmışlardır. Yeni bir devletin kuruluş sürecinde milli egemenlik anlayışının hâkim kılınması için "*Memalik-i Osmaniye*" kavramının yerine "*Türkiye*" kavramı Büyük Millet Meclisi'ne eklenerek kullanılmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki, "*Türkiye*" egemen olunan toprakları, "*Büyük*" kurulan meclisin olağanüstülüğünü, "*Millet*" ise değiştirilmek istenen egemenlik anlayışını temsil etmiştir⁷⁸. TBMM ismi ilk defa meclisin açılışından 9,5 ay sonra 8 Şubat 1921 tarihli Bakanlar Kurulu Kararnamesi'nde kullanılmıştır⁷⁹.

TBMM, Mustafa Kemal Paşa'ya göre, ARMHC'nin siyasal grubu niteliğindedir. Meclisin benimsediği hedefler ARMHC'nin hedefleriydi. Meclisteki milletvekilleri, vatanın kurtuluşu ve milletin bağımsızlığını sağlamak konusunda ortak hareket ediyor olsalar da, çok farklı inanç ve görüşlere sahiptirler. Bu görüş ayrılıkları kimi zaman meclisi çalışmaz duruma getirmiş ve 1920 yılı sonlarına doğru mecliste gruplaşmalar ortaya çıkmaya başlamıştır.

⁷⁵ Güneş, 71; Yüzgeç, s. 35.

⁷⁶ TBMM Z.C., D.1, C. 1, s. 2.

⁷⁷ Güneş, s. 71, 72.

⁷⁸ Akşin, s. 91.

⁷⁹ Turan, s. 135.

Bu grupların başlıcaları; *Tesanüt (Uyum) Grubu, İstiklâl Grubu, Müdafaa-i Hukuk Grubu, Halk Grubu ve Islahat Grubu*'dur⁸⁰.

Salahi Sonyel ise 24 Mart 1922 tarihli bir İngiliz istihbarat raporuna dayanarak meclisteki grupları; *Dindarlar Grubu, Doğu İlleri Grubu, Sözde Komünist Grubu, İttihat ve Terakki Grubu, Birinci Grupla Yakın Olmayan Doğu İlleri Grubu, Rauf Bey ve Fethi Bey'in kişisel yandaşlarından oluşan Tevhid Grubu* olarak sınıflandırmıştır⁸¹.

Meclis'te ortaya çıkan ve çalışmaların aksamasına neden olan bu gruplaşma üzerine Mustafa Kemal Paşa, "*Müdafaa-i Hukuk Grubu*" ismiyle bir grubun kurulmasına karar vermiştir. 10 Mayıs 1921'de 133 milletvekilinin katılımıyla "*Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu*" adıyla bir grup kurmuştur⁸². Bu grup "*Birinci Grup*" olarak da tanımlanmıştır. 15 Mayıs 1921'de grup defteri kayıtlarına göre 351 milletvekilinden 261'i gruba kaydedilmiş, 90'ı ise dışarıda tutulmuştur⁸³.

Birinci Gruba muhalefet eden İkinci Grubun ne zaman ve hangi saik üzerine kurulduğu net değildir. İkinci Grup milletvekilleri arasında Saltanatçı-Hilafetçiler, Mustafa Kemal Paşa'nın diktatörleşeceğinden endişe edip onun şahsına muhalefet edenler, İTF'yi yeniden güçlendirmek isteyen İttihatçılar, Birinci Gruba alınmamaktan kırınglık duyanlar ve Birinci Grup içerisinde rahatsızlık duyarak ayrılanlar yer almıştır⁸⁴.

Bu gruplaşmanın dışında Rus Devrimi'nden etkilenerek sosyalizmi savunan *Yeşil Ordu Hareketi, Türkiye Komünist Fırkası, Halk İştirakiyyün Fırkası ve Resmi (muvazaalı) Türkiye Komünist Fırkası* TBMM'deki sosyalist oluşumlar olarak görülmüştür⁸⁵.

⁸⁰ Mehmet Kabasakal, *Türkiye'de Siyasal Parti Örgütlenmesi (1908-1960)*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1991, s. 92.

⁸¹ Akın, s. 53.

⁸² Teke, s. 39, 40.

⁸³ Ahmet Demirel, *Birinci Meclis'te Muhalefet İkinci Grup*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s. 223.

⁸⁴ Demirel, s. 23; Kabasakal, s. 94, 95.

⁸⁵ Akın, s. 54.

I. TBMM'de görev yapan milletvekilleri, meclisin misyonunu ve sorumluluğunu kavramış kişilerden oluşmuştur. Bu mecliste görev yapan milletvekillerinin % 0.7'si iptidai, % 20.8'i rüştiye, % 8.7'si idadi, % 2.3'ü sultani, % 1.6'sı meslek okulu, % 6.9'u harbiye, % 4.8'i harp akademisi, % 25.4'ü yükseköğrenim, % 18.8'i medrese, % 7.3'ü özel öğrenim görmüş ve % 14.6'sı ile ilgili de yeterli bilgiye ulaşılammıştır. Milletvekillerinin % 58.8'i bir yabancı dil bilirlerken, 2 ve daha fazla dil bilen milletvekili sayısı ise % 41.2 olarak tespit edilmiştir⁸⁶.

Meclis'te görev yapan milletvekillerinin içlerinde çiftçi, ziraatçı, avukat, gazeteci ve mühendislerin yer aldığı 120 kişinin serbest meslek erbabı, 125 kişinin devlet memuru, 11 kişinin belediye mensubu, 10 tanesi yüksek rütbeli 53 kişinin asker, 5 kişinin aşiret reisi, müftü, müderris, Bektaşî, Mevlevî, Nakşibendi şeyhlerinin de yer aldığı 37 kişinin de ilmiye sınıfı mensubu olduğu tespit edilmiştir⁸⁷.

I. TBMM'nin yaş olarak ta son derece genç bir yaş ortalamasına sahip olduğu, meclisin yarıdan fazlasının 40 yaşının altında olduğu görülmüştür. Mustafa Kemal Paşa TBMM'de milletvekili olduğunda 39, İsmet İnönü ise henüz 36 yaşındaydı⁸⁸.

TBMM'nin açılmasından bir gün sonra, 24 Nisan 1920'de 120 üyeden 110'unun oyunu alan Mustafa Kemal Paşa Meclis Başkanı, Celaleddin Arif Bey ise İkinci Başkan olarak seçilmiştir. Ayrıca 13 kişiden oluşan bir Başkanlık Divanı teşekkül ettirilmiştir. Büyük Millet Meclisi'nin devlet işlerini yürütmesi için bir hükümet kurması zorunlu olduğundan, 25 Nisan 1920'de "*Muvakkat İcra Encümeni*" adıyla Mustafa Kemal Paşa başkanlığında bir geçici hükümet oluşturulmuştur. 2 Mayıs 1920 Tarih ve 3 Numaralı "*Büyük Millet Meclisi İcra Vekilleri Heyeti'nin Suret-i İntihabına Dair Kanun*" uyarınca yapılan seçim neticesinde Mustafa Kemal Paşa başkanlığında 3 Mayıs 1920-24 Ocak 1921 tarihleri arasında görev yapacak

⁸⁶ Demirel, s. 145, 146; Şavklı, 17, 18; Güneş, 83.

⁸⁷ Yüzgeç, s. 68; Demirel, s. 149, 150; Güneş, s. 85.

⁸⁸ Yüzgeç, s. 69.

olan Birinci İcra Vekilleri Heyeti kurulmuştur⁸⁹. II. İcra Vekilleri Heyeti Fevzi Paşa (Çakmak) başkanlığında 24 Ocak 1921-19 Mayıs 1921 tarihleri arasında, III. İcra Vekilleri Heyeti Fevzi Paşa (Çakmak) başkanlığında 19 Mayıs 1921-9 Temmuz 1922 tarihleri arasında, IV. İcra Vekilleri Rauf Bey (Orbay) başkanlığında 12 Temmuz 1922-4 Ağustos 1923 tarihleri arasında görev yapmıştır⁹⁰.

Bir kurucu meclis misyonu ile hareket eden I. TBMM, milli bağımsızlık ve milli egemenlik mücadelesini başarıya ulaştırabilmek için çok önemli kanunlar çıkarmıştır. TBMM'nin çıkardığı 24 Nisan 1920 Tarih ve 1 Numaralı Kanun Ağnam Resmî Kanunu olmuştur⁹¹. Daha sonra, 27 Kasım 1920 Tarih ve 65 Numaralı Firariler Hakkındaki Kanun⁹² ve 31 Temmuz 1922 Tarih ve 249 Numaralı İstiklâl Mahkemeleri Kanunu⁹³, 20 Ocak 1921 Tarih ve 85 Numaralı Teşkilât-ı Esasiye Kanunu⁹⁴, 5 Ağustos 1921 Tarih ve 144 Numaralı Başkomutanlık Kanunu⁹⁵, Tekalif-i Milliye Emirleri, İstiklâl Marşının Kabulü, Saltanatın Kaldırılması, 29 Ağustos 1920 Tarih ve 66 Numaralı İstiklâl Madalyası Kanunu⁹⁶ gibi kanunlar bunlar içerisinde en önemlileri olarak dile getirilebilir.

Mustafa Kemal Paşa liderliğinde, Misak-ı Milli sınırları içerisinde tam bağımsız bir Türk devleti kurabilmek için başlatılan Milli Mücadele'de, Doğu Cephesi'nde Ermenilerin, Güney Cephesi'nde Fransız ve Ermenilerin, Batı Cephesi'nde Yunanlıların mağlup edilmesi neticesinde, hedeflere büyük ölçüde ulaşılmıştır. Büyük Taarruz'da, Yunan işgalinin Anadolu'da tamamıyla son bulması üzerine önce Mudanya Ateşkes Antlaşması imzalanmış, ardından barış görüşmeleri için Lozan Barış Konferansı toplanmıştır. TBMM, özellikle Lozan görüşmeleri, saltanat ve hilafet tartışmalarından ötürü oldukça yıpranmıştır. Aynı şekilde muhalif

⁸⁹ Şavkılı, s. 12, 13.

⁹⁰ İrfan Neziroğlu, Tuncer Yılmaz, *Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri*, C. 1, TBMM Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2013, s. 3, 37, 49, 55; *TBMM Albümü, 1920-2010 1. Cilt 1920-1950*, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2010, s. XVIII.

⁹¹ *Düstur*, 3. Tertip, C. 1; 02.02.1921 Tarih ve 3 Sayılı Resmî Gazete.

⁹² *Düstur*, 3. Tertip, C. 1; 04.04.1921 Tarih ve 9 Sayılı Resmî Gazete.

⁹³ *Düstur*, 3. Tertip, C. 3.

⁹⁴ *Düstur*, 3. Tertip, C. 1; 07.02.1921 Tarih ve 11 Sayılı Resmî Gazete.

⁹⁵ *Düstur*, 3. Tertip, C. 2.

⁹⁶ *Düstur*, 3. Tertip, C. 1; 04.04.1921 Tarih ve 9 Sayılı Resmî Gazete.

milletvekilleri, Rauf Bey'i (Orbay) Meclis Başkanı seçtirtecek kadar güçlenmişlerdir. Muhalif milletvekillerinin tavrı TBMM'yi çalışamaz duruma getirmiştir⁹⁷. Meclis'in içine düştüğü bu durumu da göz önüne alan Mustafa Kemal Paşa, TBMM'nin yenilenmesi gerektiğini düşünmekteydi. 1 Nisan 1923'te Aydın milletvekili Esat Bey öncülüğünde, 120 milletvekilinin verdiği önerge ile seçimlerin yenilenmesi kararı alınmıştır. 16 Nisan 1923 günü meclis son toplantısını yaparak dağılmış ve I. yasama dönemi son bulmuştur⁹⁸.

1.2. I. TBMM'deki Adana Milletvekilleri

I. TBMM'ye Adana'dan Abdullah Faik Efendi (Çopuroğlu, Dr. Eşref Bey (Akman), Mehmet Hamdi Efendi (İzgi), İbrahim Bey (Kethüdazade) ve Tevfik Bey (Güleklizade) milletvekili olarak seçilmişlerdir. Bu milletvekillerinden İbrahim Bey ve Tevfik Bey, Adana cephesindeki çalışmalarını sebep göstererek istifa etmişlerdir. Yapılan ara seçimlerde, istifa eden Tevfik Bey'in yerine Zamir Bey (Damar Arıkoğlu) ve İbrahim Bey'in yerine de Zekai Bey (Aziz Zekai Apaydın) milletvekili olarak TBMM'ye katılmışlardır⁹⁹.

I. Yasama döneminde görev yapan Adana milletvekillerinin (Adana, Cebelibereket, Kozan) TBMM'deki yasama faaliyetlerini ele aldığımızda; 6 takdir verilmiş bunlardan 3'ü kabul edilirken 3'ü reddedilmiştir. 2'si Seçim bölgesi ile ilgili 23 teklifin 10'u kabul edilirken, 8'i reddedilmiş, 5 teklif ile ilgili ise havale edildiği encümeden bir cevap gelmemiştir. 4'ü Seçim Bölgesi ile ilgili 182 konuşma yapan I. dönem milletvekilleri cevaplanması isteğiyle 5 sual takriri vermişler, bunlardan 3'ü sözlü, 1'i yazılı olarak cevaplanmış, 1 sual takririne ise cevap verilmemiştir. Adana milletvekillerinin, diğer milletvekilleri tarafından hazırlanan 40 takdir ve teklifte imzası tespit edilmiştir.

⁹⁷ Teke, s. 32.

⁹⁸ Güneş, s. 130.

⁹⁹ Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923*, C. III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, s. 17; *TBMM Albümü*, C. 1, s. 9.

1.2.1. Abdullah Faik Efendi (Çopuroğlu) (1273/1857-17 Temmuz 1939)

1.2.1.1. Biyografisi

Abdullah Faik Efendi, 1273 (1857) yılında Adana-Karaisalı'nın Aşağı Yirikler Köyü'nde doğmuştur. Annesi Zeynep Hanım, babası Hoca İbrahim Efendi'dir¹⁰⁰. İlk ve orta öğrenimini Karaisalı Rüştîyesi'nde, medrese eğitimini ise Kayseri'de tamamlamış ve müderrislik icazeti almıştır. Karaisalı'da naip vekilliği ve mahkeme üyeliği görevlerinde bulunduktan sonra 13 Eylül 1908'de Karaisalı Müftülüğüne atanmıştır¹⁰¹.

Abdullah Faik Bey Karaisalı Müftülüğü görevine devam ederken, Adana milletvekili Ali Münif Bey'in Ankara valisi olması üzerine boşalan milletvekilliği için 16 Kasım 1910 tarihinde yapılan seçimlerde Adana milletvekilliğine seçilmiştir¹⁰². Mebusan Meclisi'ninfeshi üzerine de, 28 Nisan 1912'de yapılan seçimlerde yeniden Adana milletvekilliğine seçilmiştir¹⁰³.

Milletvekilliğinden sonra tekrar Adana'ya dönen Abdullah Faik Efendi, işgaller nedeniyle başlayan Milli Mücadele'ye katılmış ve Adana Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanlığı'na seçilmiştir¹⁰⁴. TBMM'nin I. dönemi için yapılan seçimlerde Adana mebusu olarak seçilmiş ve 19 Mayıs 1920'de TBMM'ye katılmıştır¹⁰⁵.

I. Yasama dönemi sona erdikten sonra 16 Nisan 1923'te Karaisalı'ya dönmüş ve 19 Temmuz 1939'da vefat etmiştir. Evli olup sekiz çocuğu bulunan Abdullah Faik Efendi, Tercüme-i Hal Belgesi'ne göre Arapça bilmekteydi¹⁰⁶.

¹⁰⁰ *Abdullah Faik Efendi'nin Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 1.

¹⁰¹ Çoker, s. 43.

¹⁰² "Adana", *Yurt Ansiklopedisi*, s. 45.

¹⁰³ İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi, Meşrutiyete Geçiş Süreci I. ve II. Meşrutiyet*, C. II, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1997, s. 213.

¹⁰⁴ *Abdullah Faik Efendi'nin Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 1.

¹⁰⁵ Çoker, s. 43; *Abdullah Faik Efendi'nin Seçim Mazbatası*, TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 1.

¹⁰⁶ Çoker, s. 43.; Teke, s. 46; Gülüstan Köse, *Birinci Meclis'te Adana Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2012, s. 27.

1.2.1.2. Abdullah Faik Efendi'nin TBMM'deki Faaliyetleri

Abdullah Faik Efendi'nin TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; Şeriyye ve Evkâf Encümeni üyeliği, II. yasama yılında 3. Şube üyeliği, III. yasama yılında 3. Şube üyeliği, IV. yasama yılında ise 1. Şube üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür¹⁰⁷.

Abdullah Faik Efendi, sağlık sorunları ve Adana Milli Mücadelesi'ne katkı sağlamak amacıyla bölgede faaliyette bulunması nedeniyle birçok defa hakkında düzenlenen Divan-ı Riyaset kararları doğrultusunda izinli sayılmıştır. Bu konuda verilen kararlara baktığımızda, hastalığı sebebiyle 3 ay¹⁰⁸, Adana'nın geri alınması ve hastalığı sebebiyle dört ay¹⁰⁹ ve yine rahatsızlığı sebebiyle altı ay izinli sayılması¹¹⁰ hakkında karar alınmıştır.

TBMM'de konuşma yapmayan ve şahsı adına bir teklif yada taktir vermeyen Abdullah Faik Efendi, diğer milletvekillerinin hazırladığı taktirleri imzalayarak bu çerçevede yasama faaliyetlerine katılmıştır. Abdullah Faik Efendi'nin bu şekilde 2 taktirde imzası tespit edilmiştir.

1.2.2. Dr. Eşref Bey (Akman) (1279/1863-2 Mart 1938)

1.2.2.1. Biyografisi

Eşref Bey, 1279 yılında Yanya'nın Libohova şehrinde doğmuştur. Annesi Bedriye Hanım, babası Süleyman Hilmi Efendi'dir¹¹¹. İlköğrenimini Kasaba İptidai Mektebi'nde ve ortaöğrenimini de Görice Rüştüyesi'nde tamamladıktan sonra İstanbul'a gelerek Tıbbiye-i Mülkiye Mektebi'ne girmiştir¹¹². 21 Nisan 1887'de tıp doktoru ünvanı ile mezun olduktan sonra, Kosova'nın İştîp İlçesi'ne Belediye Tabibi olarak atanmış ve daha sonra görevine Üsküp Belediye Tabibi olarak devam etmiştir.

¹⁰⁷TBMM Z.C., D.1, C. 9, s. 18; C. 18. s. 20; C. 28, s. 20.

¹⁰⁸TBMM Z.C., D.1, C.10, s. 281.

¹⁰⁹TBMM Z.C., D.1, C.14, s. 205.

¹¹⁰TBMM Z.C., D.1, C.24, s. 414, 415.

¹¹¹Eşref Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 2.

¹¹²Çoker, s. 44.

23 Şubat 1889'da Adana Sağlık Müfettişliği, kurum isminin değişmesinden sonra da Adana Sağlık Müdürlüğü görevlerinde bulunmuştur¹¹³.

Mütareke döneminde Adana ve çevresi Müdafaa-i Hukuk Teşkilâtı'nda görev yapmıştır. TBMM'nin I. dönemi için yapılan seçim sonucunda Adana milletvekili seçilerek 9 Mayıs 1920 tarihinde TBMM'ye katılmıştır¹¹⁴. Meclis'teki yasama faaliyetlerine fazla katılmayan Eşref Bey, Adana bölgesindeki Milli Mücadele'ye katkı sağlamak amacıyla izin alarak Adana'ya dönmüştür. Eşref Bey'in daha sonraları serbest doktorluk yaptığı bilinmektedir¹¹⁵. 2 Mart 1938'de vefat etmiş ve cenazesi Adana şehir mezarlığına defnedilmiştir¹¹⁶.

Evli ve 6 çocuk sahibi olan Eşref Bey, Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre Türkçe dışında Fransızca, Rumca ve Arnavutça bilmekteydi¹¹⁷.

Eşref Bey, Milli Mücadele sırasında ateş hattında bilfiil mücadele etmesinden dolayı hakkında hazırlanan Büyük Millet Meclisi Riyaset Tezkeresi ile Kırmızı Yeşil Şeritli İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir¹¹⁸.

1.2.2.2. Dr. Eşref Bey'in TBMM'deki Faaliyetleri

Eşref Bey'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 2. yasama yılında 1. Şube üyeliği, 3. yasama yılında 5. Şube üyeliği, 4. yasama yılında 5. Şube üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür¹¹⁹.

¹¹³ Çoker, s. 44.

¹¹⁴Melih Tinal, "Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Döneminde Doktor Milletvekilleri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 2, S. 6, 2009, s. 620, <http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt2/cilt2sayi6turkishindex.htm>, 21.03.2015; Ayşe Aydın, "Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Döneminde Görev Yapan Sağlık Mensupları" *ATAM Dergisi*, S. 42, C. XIV, Ankara, Kasım 1998, s. 132; *Eşref Bey'in Seçim Mazbatası*, TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 2.

¹¹⁵ Çoker, s. 45.

¹¹⁶ "Dr. Eşref Akman Öldü", *Türk Sözü Gazetesi*, Adana, 2 Mart 1938, s. 2.

¹¹⁷*Eşref Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 2.

¹¹⁸ *TBMM Z.C.*, D.1, C. 21, s. 244.

¹¹⁹ *TBMM Z.C.*, D.1, C. 9, s.17; C. 18, s. 22; C. 28, s. 22.

Dr. Eşref Bey, Adana Cephesi'nde Kuvayı Milliye teşkilatlarını genişletmek ve güçlendirmek vazifesiyle TBMM tarafından izinli sayıldığından¹²⁰ meclis çalışmalarına yeteri derecede katkı sağlayamamıştır. Meclis konuşması yada kendi adına verdiği bir takrir veya teklif tespit edilemeyen Dr. Eşref Bey'in diğer milletvekillerinin takrir ve tekliflerini desteklediği görülmüştür. Dr. Eşref Bey'in 1 teklif, 6 takrirden imzası tespit edilmiştir.

1.2.3. İbrahim Bey (Kethüdazade)

I. Dönem Adana milletvekillerinden biri de İbrahim Bey'dir¹²¹. İbrahim Bey, milletvekili seçilmesine rağmen meclise gelmeden istifa etmiştir.

1.2.4. Mehmet Hamdi Efendi (İzgi) (1294/1878-5 Ocak 1959)

1.2.4.1. Biyografisi

Mehmet Hamdi Efendi, 1294 (1878) yılında Karaisalı'nın Beydemir (Rumkuz) köyünde doğmuştur. Annesi Ümmügülsüm Hanım, babası Hacı Hüseyin Efendi'dir¹²².

Karaisalı'daki ilköğreniminin ardından Konya Karatay Medresesi'nden icazet almıştır. Eğitimini tamamladıktan sonra Karaisalı'ya dönen Mehmet Hamdi Efendi, ticaret ve tarım işleriyle uğraşmış, bunun yanında fahri imam-hatiplik yapmış ve müftülükte yardımcı olarak çalışmıştır¹²³.

İl Genel Meclisi üyesi iken Milli Mücadele'ye katılan Mehmet Hamdi Efendi, I. dönem TBMM'ye Adana milletvekili olarak seçilmiş ve 9 Mayıs 1920 tarihinde TBMM'ye katılmıştır¹²⁴.

I. Yasama döneminin bitmesinden sonra tekrar Adana'ya dönen Mehmet Hamdi Efendi, burada tarım ve ticaretle uğraşmıştır¹²⁵. CHP Genel Sekreterliği'ne müracaat ederek, I. Dönem TBMM milletvekillerine yardım edildiği, maddi

¹²⁰ TBMM Z.C., D.1, C.2, s. 175.

¹²¹ İbrahim Bey'in Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 3.

¹²² Mehmet Hamdi Efendi'nin Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 4.

¹²³ Çoker, s. 46.

¹²⁴ Mehmet Hamdi Efendi'nin Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 4.

¹²⁵ Çoker, s. 46.

durumunun iyi olmayışı ve yaşının da bir hayli ilerlemesi gerekçeleriyle kendisine de yardım edilmesi talebinde bulunmuştur¹²⁶.

Mehmet Hamdi Efendi, 5 Ocak 1959 tarihinde Adana'da vefat etmiştir. Evli ve 6 çocuk sahibi olan Mehmet Hamdi Efendi Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre Arapça ve Farsça bilmekteydi¹²⁷.

Mehmet Hamdi Efendi Adana Milli Mücadelesi'ne katkı sağlamak amacıyla cephe bölgesinde görev yaptığı için meclis faaliyetlerine yeterince katkı sağlayamamakla birlikte diğer milletvekilleri ile birlikte bazı tahrir ve tekliflerin hazırlanmasına katkı sağlamış ve idari görevler almıştır.

1.2.4.2. Mehmet Hamdi Efendi'nin TBMM'deki Faaliyetleri

Mehmet Hamdi Efendi'nin TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında İrşat Encümeni üyesi, 2. yasama yılında 5. Şube üyesi, 3. yasama yılında 1. Şube üyesi, Şeriyye Encümeni üyesi, Kutsal Emanetleri Halifeye Teslime Giden Heyet üyesi, 4. yasama yılında ise; 1. Şube üyesi, Şeriyye Encümeni üyesi ve İrşat Encümeni üyesi görevlerinde bulunmuştur¹²⁸.

Mehmet Hamdi Efendi de diğer Adana milletvekilleri gibi Adana Milli Mücadelesi'ne katkı sağlamak amacıyla meclisten izin almış¹²⁹ ve TBMM'deki yasama faaliyetlerine yeteri derecede katılamamıştır. Mecliste yaptığı konuşma veya tahrir ve teklifi tespit edilemeyen Mehmet Hamdi Efendi'nin diğer milletvekillerinin tahrirlerini desteklediği görülmüştür. Mehmet Hamdi Efendi'nin 3 tahrirde imzası tespit edilmiştir.

1.2.5. Tefik Bey (Güleklizade)

I. Dönem Adana milletvekillerinden biri de Tefik Bey'dir¹³⁰. Tefik Bey, Adana milletvekili seçilmesine rağmen meclise gelmeden istifa etmiştir.

¹²⁶ B.C.A. Fon No: 490.01.00 Yer No: 518.2081.2

¹²⁷ *Mehmet Hamdi Efendi'nin Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 4.

¹²⁸ *TBMM Z.C.*, D.1, C. 8, s. 157, 158; C. 9, s. 19; C. 18, s.20; C. 24, s. 515; C. 25, s. 17; C. 28, s. 20, 42, 43.

¹²⁹ *TBMM Z.C.*, D.1, C.15, s. 116.

¹³⁰ *Tefik Bey'in Seçim Mazbatası*, TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 5.

1.2.6.Zamir Bey (Damar Arıkoğlu) (1305/1889-8 Nisan 1969)

1.2.6.1. Biyografisi

Zamir Bey, 1305 (1889) yılında Adana'da doğmuştur. Annesi Elif Hanım, babası Hacı Süleyman Arıkzade'dir¹³¹.

Ailesinin desteği ile özel eğitim alan Zamir Bey, genç yaşta siyasete atılarak İTF'ye katılmış ve Adana Heyet-i Merkeziye azalığında bulunmuştur. 1909 Adana Ermeni Olayları üzerine şehre gelen Cemal Paşa'nın emriyle İlk Maarif Mektepleri Komisyonu'nda ve daha sonra da Ziraat Odası'nda çalışmıştır. İl Genel Meclisi üyeliği de yapan Zamir Bey, bunun yanında Donanma Cemiyeti, Fukaraperverler Cemiyeti gibi birçok hayır cemiyetinde faal olarak görevde bulunmuştur¹³².

Fransızların Adana'yı işgalinden sonra Ermeniler, Müslüman halka her geçen gün baskıyı artırmış ve keyfi tutuklamalara başlamıştı. Bu keyfi tutuklamalar sonucu Zamir Bey de tutuklanmış ve bir buçuk ay hapis yatmıştır¹³³. Fransız General Gouraud'un Adana'ya gelmesi ve kendisine yapılan şikâyetler üzerine keyfi tutuklu bulunanların hepsi serbest bırakılmıştır. Bu gelişme üzerine Zamir Bey de serbest kalmış, Muhtar Fikri ve İsmail Safa Bey'lerle buluşmak için Mersin'e geçmiştir. Burada bir kez daha tutuklanan ve on gün nezarete kalan Zamir Bey, serbest bırakıldıktan sonra Adana'ya dönmüş ve ailesini de yanına alarak Konya'ya geçmiş, burada Milli Mücadele'ye katılmıştır.

Zamir Bey, daha sonra Kilikya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeliği görevinde bulunarak Milli Mücadele'ye katkı sağlamaya çalışmıştır¹³⁴. Ayrıca Konya'dan getirdiği hurufat¹³⁵ malzemesi sayesinde Ahmet Remzi Bey'in (Yüreğir) imtiyaz sahibi olup, işgal kuvvetleri tarafından kapatılan "*Yeni Adana*" gazetesinin yeniden çıkarılmasını sağlamıştır. Böylece Adana Cephesi'nin sesi hem bölgeye hem de

¹³¹ *Zamir Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 6.

¹³² *Damar Arıkoğlu'nun Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 5, Sicil No: 329.

¹³³ Damar Arıkoğlu, *Hatıralarım*, Tan Gazetesi ve Matbaası, İstanbul, 1961, s. 80.

¹³⁴ İzzet Öztoprak, "Adana ve Çevresinde Müdafaa-i Hukuk Çalışmaları" *ATAM Dergisi*, S. 22, C. VIII, Ankara, Kasım 1991, s. 131, 132.

¹³⁵ **Hurufat:** Basımda, baskı işinde kullanılan metal vb. bir maddeden yapılmış harf, rakam veya başka işaret kalıpları.

Ankara'ya duyurulabilmiştir¹³⁶.

Zamir Bey, Adana Milli Mücadelesi çalışmaları devam ederken, Adana milletvekilliğine seçilen fakat meclise katılmadan istifa eden Tevfik Bey'in yerine milletvekili olmuştur¹³⁷. 1 Temmuz 1920 günü TBMM'ye katılan Zamir Bey, cephedeki çalışmalarını devam ettirmek için 6 Ağustos 1920'de izin almış, ardından cepheye dönmüştür¹³⁸.

I-XI. Yasama dönemleri arasında en fazla milletvekili olarak görev yapan kişi, I-VII. dönemler arasında milletvekilliği görevini yürüten Zamir Bey olmuştur. Görev yaptığı 1920-1946 yılları arasında taktır, teklif, önerge, söz alma, izahat isteme vd. yasama faaliyetlerinde bulunmuştur. Bununla birlikte bu yedi dönemlik milletvekilliği süresince birçok encümenlikte görev almıştır ve bunların hepsi kendi dönemi içerisinde bildirilmiştir.

Zamir Bey, daha sonra "*Damar*" ismiyle ilgili olarak ise; 1934 yılı Ağustos ayında Yalova kaplıcalarında Atatürk'le beraberken, bu ismin bizzat Atatürk tarafından önerildiğini ve bunun üzerine ismini değiştirdiğini ifade etmiştir¹³⁹.

Yedi yasama dönemi milletvekilliği yapan Zamir Bey, 1961 yılında Adana'nın kurtuluşu ve cumhuriyetin ilk yıllarında yaşanan olayları ele alan ve dönemi adına son derece önemli bir kaynak kabul edilen anılarını "*Hatıralarım*" adı ile yayımlamıştır. Milletvekilliğinden sonra sahip olduğu tarım işletmesini modern bir görünüme kavuşturmuş ve örnek bir tesis kurmuştur¹⁴⁰. Zamir Bey, uzun bir süre hastalığı nedeniyle İstanbul'da tedavi görmüş ancak 8 Nisan 1969 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. Cenazesi Adana Asri Mezarlığı'ndaki aile kabristanına defnedilmiştir¹⁴¹.

¹³⁶ Arıkoğlu, s. 174; Şeyda Özçelik, "Yeni Harflerin Kabulü ve Adana Basınına Yansıması: "Yeni Adana" ve "Türk Sözü" Gazetesi", *Turkish Studies*, C. 8, S. 7, Ankara, 2013, s. 401.

¹³⁷ Arıkoğlu, s. 128.

¹³⁸ Çoker, s. 48.

¹³⁹ Özçelik, s. 401.

¹⁴⁰ Çoker, s. 48.

¹⁴¹ "Damar Arıkoğlu Öldü", *Yeni Adana Gazetesi*, Adana, 9 Nisan 1969, s. 1.

1.2.6.2. Zamir Bey'in TBMM'deki Faaliyetleri

Zamir Bey'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 2. yasama yılında 4. Şube üyeliği, 3. yasama yılında 2. Şube üyeliği, İktisat Encümeni üyeliği, İktisat Encümeni Riyaseti, Encümeni Mahsusa Riyaseti, 4. yasama yılında 3. Şube üyeliği ve İktisat Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür¹⁴².

Zamir Bey, I. yasama dönemi boyunca 6 teklifte bulunmuştur. Bu tekliflerden 2'si seçim bölgesi ile ilgili olmuştur. Zamir Bey'in vermiş olduğu tekliflerden 2'si TBMM'de kabul edilirken 2'si reddedilmiş, 2'si için ise yasama dönemi sonuna kadar tekliflerin havale edildikleri encümenlerden meclis genel kuruluna bir sonuç bildirilmemiştir. Bu dönemde 22 konuşma yapan Zamir Bey'in konuşmalarından 2'si seçim bölgesi ile ilgili olmuştur. Ayrıca Zamir Bey'in, diğer milletvekilleri tarafından hazırlanan 3 takrirden imzası tespit edilmiştir. Zamir Bey'in yapmış olduğu faaliyetlerin önemli bir kısmının Adana Milli Mücadelesi ile ilgili bölgesel konulara ait olduğu, bunun dışında kendisinin de bir çiftçi olması sebebiyle ziraat ve tarımsal ekonomi konuları ile ilgili faaliyetlerde bulunduğu görülmüştür.

1.2.6.3. I. Yasama Dönemi'nde Zamir Bey İle İlgili Bulgular

1. Zamir Bey'e izin verilmesine dair Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa'nın telgrafı¹⁴³.
2. Adana'da Fransızlar tarafından bilinmez bir yere götürülen 11 kişinin ailesine maaş bağlanması hakkındaki teklifi ve konu ile ilgili sözleri¹⁴⁴.
3. Mebde-i içtimanın Mart 1337 tarihine alınmasına dair takrir ile ilgili sözleri¹⁴⁵.
4. Adana ve havalisinde Fransızlardan kendi lehlerine rey topladıklarına dair sual takriri ile ilgili sözleri¹⁴⁶.
5. Meclis içtimayı umumilerinin haftada üç gün olmasına dair takriri¹⁴⁷.

¹⁴²TBMM Z.C., D.1, C. 9, s. 18; C. 21, s. 387; C. 24, s. 222, 453; C. 28, s. 21, 43.

¹⁴³TBMM Z.C., D.1, C. 3, s. 105.

¹⁴⁴TBMM Z.C., D.1, C. 6, s. 522.

¹⁴⁵TBMM Z.C., D.1, C. 8, s.199.

¹⁴⁶TBMM Z.C., D.1, C. 8, s. 443, 444.

¹⁴⁷TBMM Z.C., D.1, C. 9, s. 149.

6. Gmrk tarifesiinin (B) ve (D) cetvelleri hakkındaki kanun ile ilgili szleri¹⁴⁸.
7. Sekiz milyon liralık ikinci avans kanunu ile ilgili szleri¹⁴⁹.
8. Zonguldak ve Ereğli havza-i fahmiyesi'nde mevcut kmr tozlarının amele menafii umumiyesine olarak furuhtuna dair kanun ile ilgili szleri¹⁵⁰.
9. Ereğli havzai fahmiyesi maden amelesinin hukukuna mtaallik kanun ile ilgili szleri¹⁵¹.
10. Harbde azasından birini kaybedenlere mahiye 800 kuruş maaş tahsisi hakkında kanun teklifi¹⁵².
11. Mebuslardan bazılarına izin verilmesine dair Divan-ı Riyaset kararı¹⁵³.
12. İdarei kura ve nevahi kanun layihası ile ilgili szleri¹⁵⁴.
13. Ordumuzun Tarsus'a girmesinden dolayı Gazianteb Mebusu Ali Cenani Bey'le bazı mebuslardan mevrut, ahalinin tazimatını bildiren telgraf¹⁵⁵.
14. Zamir Bey'le arkadaşlarının Adana'daki zahire buhranına dair takrirı¹⁵⁶.
15. Harb Kazançları Vergisi Tahsiline Dair Olan 25 Teşrinievvel 1336 Tarihli Kanuna Mzeyyel Kanun ile ilgili szleri¹⁵⁷.
17. Matbuat ve İstihbarat Mdriyeti Umumiyesinin 1338 senesi btgesi ile ilgili szleri ve teklifi¹⁵⁸.

¹⁴⁸*TBMM Z.C.*, D.1, C. 9, s.249, 250, 257, 258.

¹⁴⁹*TBMM Z.C.*, D.1, C. 9, s. 175, 177.

¹⁵⁰*TBMM Z.C.*, D.1, C. 10, s.28.

¹⁵¹*TBMM Z.C.*, D.1, C. 10, s.206.

¹⁵²*TBMM Z.C.*, D.1, C. 12, s. 192.

¹⁵³*TBMM Z.C.*, D.1, C. 14, s. 34.

¹⁵⁴*TBMM Z.C.*, D.1, C. 14, s. 207.

¹⁵⁵*TBMM Z.C.*, D.1, C. 16, s. 18.

¹⁵⁶*TBMM Z.C.*, D.1, C. 16, s.168, 169.

¹⁵⁷*TBMM Z.C.*, D.1, C. 22, s. 284, 285.

¹⁵⁸*TBMM Z.C.*, D.1, C. 23, s.80, 296.

18. Ziraatte müstamel olup hariçten ithal edilecek mevaddın gümrük ve istihlak resmine dair kanun teklifi ile ilgili sözleri¹⁵⁹.
19. Zamir Bey'in İktisat Encümeni Riyasetine intihab edildiğine dair İktisat Encümeni tezkeresi¹⁶⁰.
20. Heyet-i Murahhasa'nın Lozan'da takip edeceği hattı hareket hakkında temennileri¹⁶¹
21. Anadolu-Bağdad ve Uşak-Afyon Karahisar Demiryolları Tarifeleri Hakkındaki Kanun ile ilgili sözleri¹⁶².
22. Ziraat makinalarında müstamel mevaddı müştailenin gümrük resminden muafiyetine dair kanun lâyihasının ruznameye alınmasına dair takriri¹⁶³.
23. İstanbul Avans Kanununa Müzeyyel Kanun ile ilgili sözleri¹⁶⁴.
24. Memaliki müstahlasadaki memurin hakkında Heyeti Vekile arasında zuhur eden ihtilafın halline dair tezkere ve mazbata ile ilgili takriri ve konu ile ilgili sözleri¹⁶⁵.
25. Ziraatte Müstamel Olup Hariçten İthal Edilecek Mevaddın Gümrük ve İstihlâk Resmine ve Hariçten İthal Edilecek Hayvanatın İki Sene Müddetle Gümrük Resminden Muafiyetine Dair Kanun münasebetiyle sözleri¹⁶⁶.
26. Gaziantep'in sükutu hakkında Abdurrahman Lâmi Efendinin takriri ile ilgili sözleri¹⁶⁷.
27. Hariciye Vekâleti bütçesi ile ilgili sözleri¹⁶⁸.
28. Fransızlarla üsera mübadelesi ile ilgili sözleri¹⁶⁹.

¹⁵⁹ TBMM Z.C., D.1, C. 24, s. 78, 79.

¹⁶⁰ TBMM Z.C., D.1, C. 24, s.222.

¹⁶¹ TBMM Z.C., D.1, C. 24, s.349.

¹⁶² TBMM Z.C., D.1, C. 24, s. 423.

¹⁶³ TBMM Z.C., D.1, C. 25, s. 350.

¹⁶⁴ TBMM Z.C., D.1, C. 26, s. 295, 296.

¹⁶⁵ TBMM Z.C., D.1, C. 27, s. 16, 17, 21.

¹⁶⁶ TBMM Z.C., D.1, C. 29, s. 69, 70.

¹⁶⁷ TBMM G.C.Z., D.1, C. 1, s.424, 425.

¹⁶⁸ TBMM G.C.Z., D.1, C. 1, s. 440.

29. Bütçe kanunu layihası Müdafai Milliye Vekâleti bütçesi ile ilgili sözleri¹⁷⁰.
30. Lozan Konferansı'nda takip olunacak iktisadi ve mali mesai ile mesaili arziye ve siyasiyedeki esasat hakkındaki görüşmeler esnasındaki sözleri¹⁷¹.
31. Lozan Konferansı'ndaki tekalif-i sulhiye üzerinde görüşmeler esnasındaki sözleri¹⁷².

1.2.7. Zekai Bey (Aziz Zekai Apaydın) (1300/1884-29 Nisan 1947)

1.2.7.1. Biyografisi

Gerçek ismi Aziz Üzeyir Zekai olan Zekai Bey, 1300 (1884) yılında Bosna'nın Graveşka köyünde doğmuştur¹⁷³. Babası Hacı Salih Efendi'dir. Ailesinin Aydın'a göç etmesi üzerine ortaöğrenimini Aydın Rüştüyesi, lise öğrenimini İzmir Merkez İdadisinde tamamladıktan sonra Mülkiye Mektebi'ne girmiştir¹⁷⁴.

1903 yılında Mülkiye'yi pekiyi derece ile bitirdikten sonra, Aydın Vilayeti Maiyet Memurluğu, Aydın Sancağı Maiyet Memurluğu, Aydın İdadisi Müdürlüğü, Aydın İdadisi Fransızca Ziraat ve Kitabet Öğretmenliği, Karacasu Kaymakam Vekilliği, Vilçitrin, Palanga, Uşak Eskişehir ve Beykoz Kaymakamlıkları, İçel, Kayseri, Mersin ve Eskişehir Mutasarrıflıkları görevlerinde bulunmuştur¹⁷⁵.

Zekai Bey, Damat Ferit Hükümeti tarafından Eskişehir Mutasarrıflığı görevinden azledilmiştir. Bir süre İstanbul'da saklandıktan sonra Yugoslavya'dan Bosna'ya geçmiş ancak Anadolu'da Milli Mücadele'nin başladığını haber alır almaz bir İtalyan gemisi ile Mersin'e gelerek Adana cephesinde gönüllü olarak çalışmıştır¹⁷⁶.

¹⁶⁹ TBMM G.C.Z., D.1, C. 2, s. 258.

¹⁷⁰ TBMM G.C.Z., D.1, C. 3, s. 79.

¹⁷¹ TBMM G.C.Z., D.1, C. 4, s. 62.

¹⁷² TBMM G.C.Z., D.1, C. 4, s. 112.

¹⁷³ *Zekai Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 7.

¹⁷⁴ Ergün Aybars, *İstiklâl Mahkemeleri*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1975, s. 237.

¹⁷⁵ Zekai Apaydın, *İdari Teşkilat ve Reformlar Konusunda Eleştiriler ve Düşünceler*, Çev. Ekrem Z. Apaydın, Ankara, 1982, s. 112.

¹⁷⁶ Ekrem Apaydın, "Türkiye Cumhuriyeti'nin Bakan ve Büyükelçilerinden Zekai Apaydın'ın Albümünden", *ATAM Dergisi*, S. 1, C. 1, Ankara, 1984, s. 17.

I. Dönem Adana milletvekilliğine seçilen Kethüdazade İbrahim Bey'in Adana cephesindeki görevinin milletvekilliğinden daha önemli olduğunu, bu yüzden istifa ettiğini bildirmesi sonrasında, boş kalan milletvekilliğine Zekai Bey'in seçilmesi kararlaştırılmıştır¹⁷⁷. Bu durum üzerine Adana milletvekili seçilen Zekai Bey, 1 Eylül 1920 tarihinde TBMM'ye katılmıştır¹⁷⁸.

I. Yasama döneminde ve Cumhuriyet döneminde birçok görev üstlenerek son derece faal bir tablo çizen Zekai Bey, Eskişehir İstiklâl Mahkemesi üyeliğine seçilmiştir. Bu görevden istifa ettikten sonra yeniden seçilmiştir¹⁷⁹. Zekâi Bey, 20 Ekim 1921 günlü Türk-Fransız Anlaşmasının XI. maddesi uyarınca Gümrük Anlaşması imzalamak amacıyla kurulmuş olan Karma Komisyon kapsamında Türk Delegasyonu Başkanlığına atanmış¹⁸⁰ ve Suriye ile Gümrük Anlaşmasını hükümet adına imzalamıştır. 21 Şubat-12 Mart 1921 tarihleri arasında toplanan Londra Konferansı'nda delegeve I. ve II. Lozan Barış Konferansı Türk Heyeti'nde ise danışman olarak bulunmuştur¹⁸¹.

Zekai Bey'in I. dönem milletvekilliği dışında; II. dönem Aydın, III, IV ve V. dönem Diyarbakır milletvekilliği yaptığı tespit edilmiştir. Bu dönemler içerisinde II. İnönü Hükümeti'nde 6 Mart 1924-20 Ağustos 1924 tarihleri arasında Ziraat Vekili, V. İnönü Hükümeti'nde 27 Eylül 1930-29 Aralık 1930 tarihleri arasında Nafia Vekili, 29 Aralık 1930-4 Mayıs 1931 tarihleri arasında Milli Müdafaa Vekili ve VI. İnönü Hükümeti'nde 4 Mayıs 1931-1 Mart 1935 tarihleri arasında Milli Müdafaa Vekili olarak görev yapmıştır¹⁸².

Atatürk'ün Londra Elçiliği'ne görevlendirdiği ilk elçi olarak 10 Eylül 1924-5 Mayıs 1925 tarihleri arasında Londra'da görev yapmıştır. Londra elçiliğinden sonra 6 Mayıs 1925-1 Kasım 1927 tarihleri arasında Moskova Büyükelçiliği görevini yürütmüştür¹⁸³. 18 Haziran 1935 Tarih ve 12294/935 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

¹⁷⁷ Arıkoğlu, s. 175.

¹⁷⁸ *Zekai Bey'in Seçim Mazbatası*, TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 7.

¹⁷⁹ Aybars, s. 109, 110.

¹⁸⁰ B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 262.764.4

¹⁸¹ Çoker, s. 50.

¹⁸² Neziroğlu, İrfan, Tuncer Yılmaz, s. 90, 144, 216.

¹⁸³ Zekai Apaydın, s. 113.

ile¹⁸⁴ 9 Temmuz 1935-Temmuz 1939 arasında Moskova Büyükelçiliği yapmış, Eylül 1939'da kendi isteği ile emekli olmuştur. Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklâl Madalyası sahibi olan Zekâi Apaydın 29 Nisan 1947'de İstanbul'da vefat etmiştir¹⁸⁵.

Evli ve 5 çocuk sahibi olan Zekai Bey, Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre Fransızca ve Rusça bilmekteydi¹⁸⁶.

1.2.7.2. Zekai Bey'in TBMM'deki Faaliyetleri

Zekai Bey'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 2. yasama yılında; 3. Şube Üyeliği, Memurin Muhakemat Encümenliği, 3. yasama yılında; 3. Şube üyeliği, Posta ve Telgraf Encümenliği, Memurin Muhakemat Encümenliği, 4. yasama yılında 3. Şube üyeliği ve İktisat Encümenliği görevlerinde bulunmuştur¹⁸⁷. Bu görevlerinin yanında iyi bir idareci ve hukuk bilgisine sahip olan Zekai Bey Eskişehir İstiklâl Mahkemesi Azalığı, Londra Konferansı Murahhaslığı, Suriye İle Gümrük Akdine Memur Heyeti Murahasa Reisliği, I. ve II. Lozan Konferansı Müşavirliği, İktisat Encümeni Azalığı görevlerini de üstlenmiştir.

Zekai Bey, I. yasama dönemi boyunca 1 takdir vermiş ve bu takdir TBMM'de kabul edilmemiştir. Meclis'e 4 teklif veren Zekai Bey'in bu tekliflerinden 2'si kabul edilmiş, 1'i reddedilmiş ve 1'i ile ilgili havale edildiği encümeden olumlu yada olumsuz bir sonuç bildirilmemiştir. Yasama dönemi boyunca 28 konuşma yapan Zekai Bey'in bu konuşmalarından 1'i seçim bölgesi ile ilgili olmuştur. Zekai Bey'in; kaymakamlık, mutasarrıflık gibi idari görevlerde bulunmasının etkisiyle, özellikle mali ve idari konularda son derece bilgili olduğu ve takdir, teklif, konuşma vb. faaliyetlerinin genel itibarıyla bu yönde gerçekleştiği görülmüştür.

1.2.7.3.I. Yasama Dönemi'nde Zekai Bey İle İlgili Bulgular

1. 25 Eylül 1920 Tarih ve 23 Numaralı İhracat Rüsümü Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri¹⁸⁸.

¹⁸⁴ B.C.A. Fon No: 030.18.12 Yer No: 55.50.15

¹⁸⁵ Çoker, s. 50.

¹⁸⁶ *Zekai Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 7.

¹⁸⁷ Apaydın, s. 112.; *TBMM Z.C.*, D.1, C.7, s. 345; C.9, s. 18; C. 14, s. 53, 54; C.18, s. 21; C. 22, s. 512; C. 23, s. 188; C. 28, s. 21, 43.

¹⁸⁸ *TBMM Z.C.*, D.1, C. 4, s. 224, 225.

2. 21 Eylül 1920 Tarih ve 24 Numaralı Temettü Kanunu münasebetiyle sözleri¹⁸⁹.
3. İhracat kanununa zeyledilecek mevat hakkında teklif-i kanunisi¹⁹⁰.
4. Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin Umur-u Maliyesi hakkında teklifi kanunisi¹⁹¹.
5. 11 Ekim 1920 Tarih ve 39 Numaralı Baltalık Kanunu ile ilgili teklifi¹⁹².
6. İstiklâl Mahkemeleri azaları adedinin dörde iblağına dair teklif-i kanunisi¹⁹³
7. İstiklâl Mahkemesi azalığından istifasına dair telgrafi¹⁹⁴.
8. İstiklâl Mahkemesi azalığından istifasını geri aldığına dair Eskişehir İstiklâl Mahkemesi'nden mevрут telgrafi¹⁹⁵.
9. Şuray-ı devlet teşkili hakkındaki sözleri¹⁹⁶.
10. İstiklâl mahkemeleri kanununa bir madde ilâvesine dair teklifi kanunisi ve Lâyiha Encümeni Mazbatası münasebetiyle sözleri¹⁹⁷
11. Muallimlerin tahakkuk etmiş matluplarının tesviyesi için tahsisatı munzamma istenilmesine dair tahrir münasebetiyle sözleri¹⁹⁸
12. Ticaret vergisi kanun layihası hakkındaki sözleri¹⁹⁹.
13. Teşkilâtı Esasiye Kanunu münasebetiyle sözleri²⁰⁰.
14. Bütçe müzakereleri için haftada üç defa geceleri veya sabahları dahi içtima edilmesine dair tahriri²⁰¹.

¹⁸⁹*TBMM Z.C.*, D.1, C. 4, s. 248, 249.

¹⁹⁰*TBMM Z.C.*, D.1, C. 4, s. 351; C. 5, s. 241.

¹⁹¹*TBMM Z.C.*, D.1, C. 4, s. 487; C. 5, s. 124.

¹⁹²*TBMM Z.C.*, D.1, C.4, s. 529-531.

¹⁹³*TBMM Z.C.*, D.1, C. 5, s. 207; C. 6, S. 79-81.

¹⁹⁴*TBMM Z.C.*, D.1, C. 5, s. 319.

¹⁹⁵*TBMM Z.C.*, D.1, C. 5, s. 379, 380.

¹⁹⁶*TBMM Z.C.*, D.1, C. 5, s. 421, 422.

¹⁹⁷*TBMM Z.C.*, D.1, C. 6, s. 273-274.

¹⁹⁸*TBMM Z.C.*, D.1, C. 6 s. 281, 282.

¹⁹⁹*TBMM Z.C.*, D.1, C. 6, s. 320-322.

²⁰⁰*TBMM Z.C.*, D.1, C. 6, s. 364, 374-375, 488; C. 7, s. 262-265.

²⁰¹*TBMM Z.C.*, D.1, C. 6, s. 505-509.

15. Firenginin Men ve Tahdid-i Sirayeti Hakkındaki Kanun ile ilgili sözleri²⁰².
16. 19 Şubat 1921 Tarih ve 103 Numaralı 1336 Senesi Muvazene-İ Umumiye Kanunu'nun heyeti umumiyesi hakkındaki sözleri²⁰³.
17. Linyit Kömürü İhracına Dair Kanun ile ilgili sözleri²⁰⁴.
18. Maarif kadrolarını tesbit eden encümene İstanbul Mebusu Salâhaddin Bey'in, İktisat Encümenine, Adana Mebusu Zekâi Bey'in intihapları²⁰⁵.
19. Tedarik-i Vesaiti Nakliye Kanununun 20 ve 21. Mevaddı Muaddelesine Kaim Kanun ile ilgili sözleri²⁰⁶.
20. İdare-i kura ve nevahi kanunu layihası münasebetiyle sözleri²⁰⁷.
21. Dersim Mebusu Hayri Bey'in, Koçgiri hadisesinin esbap ve avamilini tetkika gidecek olan heyetin izamına kadar divanı harb ve İstiklâl Mahkemelerince hiçbir muameleye tevessül olunmamasına dair takriri ile ilgili sözleri²⁰⁸.
22. Heyet-i Vekilenin vazife mesuliyetine dair kanun teklifi münasebetiyle sözleri²⁰⁹.
23. Suriye hükümetiyle gümrük mukavelesi akdetmek üzere Adana'ya izam edilecek olan heyetin riyasetine tayin olunan Adana Mebusu Zekâi Bey'e izin verilmesine dair İcra Vekilleri Riyaseti Tezkeresi²¹⁰.
24. Sabık Eskişehir Muhasebecisi Salih Sabri Bey hakkındaki mazbata ile ilgili sözleri²¹¹.

²⁰² TBMM Z.C., D.1, C.7, s. 121.

²⁰³ TBMM Z.C., D.1, C. 7, s. 183-185.

²⁰⁴ TBMM Z.C., D.1, C.7, s. 221.

²⁰⁵ TBMM Z.C., D.1, C.7, s. 345.

²⁰⁶ TBMM Z.C., D.1, C.8, s. 100.

²⁰⁷ TBMM Z.C., D.1, C. 13, s. 60-61,73-79, 226-228; C. 14, s. 135,208,226-228,231-234,280-284; C. 24, s. 196, 205, 206.

²⁰⁸ TBMM Z.C., D.1, C.13, s. 107.

²⁰⁹ TBMM Z.C., D.1, C. 14, s. 355-359.

²¹⁰ B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 262.764.6; TBMM Z.C., D.1, C.15, s. 205.

²¹¹ TBMM Z.C., D.1, C.22, s. 455.

25. Mültezimlerin güzeşteden aflarına dair kanun teklifinin reddi hakkındaki layiha encümeni mazbatası ile ilgili sözleri²¹².
26. Lozan Sulh Konferansına Murahhas Olarak Gidecek Olan Hariciye Vekili ve Edirne Mebusu İsmet Paşa ile Sıhhiye Vekili Sinop Mebusu Doktor Rıza Nur Bey'e ve Trabzon Mebusu Hasan ve Adana Mebusu Zekâi Bey'lere mezuniyet itasına dair İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti tezkeresi²¹³.
27. Şark-i Anadolu Demiryollarına Dair Kanun ile ilgili sözleri²¹⁴.
28. Belediye reislerinin intihabı hakkındaki kanunun tefsirine dair Dâhiliye Encümeni Mazbatası ile ilgili sözleri²¹⁵.
29. Ermenilerle yapılan müzakerat ile ilgili sözleri²¹⁶.
30. Hariciye Vekili Bekir Sami Bey'in Fransızlarla aktettiği itilâfnamenin bazı maddeleri üzerinde vaki müzakereleri üzerinde müzakerat ve mumaileyhin istifası ile ilgili sözleri²¹⁷.
31. Erzurum Mebusu Salih Efendi'nin cephe gerisinde bulunan birçok eşhasa da istiklâl madalyası verildiğine dair mektubu üzerinde yapılan görüşmeler ile ilgili sözleri²¹⁸.
32. Koçkiri Hadisesi'yle ilgili sözleri²¹⁹.
33. Fevzi Paşa'nın Sakarya Savaşı'ndan sonraki askeri vaziyet hakkında izahatı üzerine açılan müzakerat sırasındaki sözleri²²⁰.

²¹² TBMM Z.C., D.1, C.23, s. 379.

²¹³ B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 218.473.14; TBMM Z.C., D.1, C.24, s. 334.

²¹⁴ TBMM Z.C., D.1, C.28, s. 508.

²¹⁵ TBMM Z.C., D.1, C.29, s. 21.

²¹⁶ TBMM G.C.Z., D.1, C.1, s. 247, 248.

²¹⁷ TBMM G.C.Z., D.1, C.2, s. 78.

²¹⁸ TBMM G.C.Z., D.1, C.2, s. 554-557.

²¹⁹ TBMM G.C.Z., D.1, C.2, s. 204-205.

²²⁰ TBMM G.C.Z., D.1, C.2, s. 505-507.

34. Adana Kuyud-u Hakanisi hakkında Maliye Vekili'nin izahatı ve mevzu üzerinde müzakerat esnasındaki sözleri²²¹.

35. 8 Kânunusani 1336 tarihli kararnamenin refi hakkında layiha-i kanuniye ile ilgili sözleri²²².

36. Lozan Konferansındaki tekâlifi sulhiye üzerinde İcra Vekilleri Heyeti Reisi Hüseyin Rauf Bey, Hariciye Vekili İsmet Paşa ve Sulh Heyeti Murahhası müşavirlerinden Diyarbekir Mebusu Zülfü Bey'in izahatı münasebetiyle sözleri²²³.

1.3. I. TBMM'deki Cebelibereket Milletvekilleri

19 Mart 1920 tarihli seçim genelgesine göre 5 milletvekili ile temsil edilmesi gereken Cebelibereket'ten, Mehmet İhsan Bey (Eryavuz), Mustafa Faik Bey (Öztrak) ve Rasim Bey (Rasim Celallettin Öztekin) milletvekili seçilmişlerdir. Cebelibereket, TBMM'de 3 milletvekili ile temsil edilirken, 5 Eylül 1920 tarihli "*Nisab-ı Müzakere Kanunu*" sonrasında, nüfusa göre yapılan hesaplama nedeniyle milletvekili sayısının 5'e tamamlanmasına gerek kalmamıştır²²⁴.

1.3.1. İhsan Bey (Mehmet İhsan Eryavuz) (1293/1877-6 Mart 1947)

1.3.1.1. Biyografisi

İhsan Bey, 1293 (1877) tarihinde İstanbul Üsküdar'da doğmuştur. Annesi Fatma Hanım, babası İshak Ağa'dır²²⁵. İlköğrenimini Üsküdar'da tamamladıktan sonra Askeri İdadi'ye girmiştir²²⁶.

26 Aralık 1900 tarihinde Mühendishane-i Berri Hümayun'dan Sahra Topçu Üsteğmen rütbesiyle mezun olmuş ve Edirne'deki 2. Ordu emrine verilmiştir. 2 Aralık 1913 tarihinde Balkan Savaşı sırasında Çatalca hattındaki Kartaltepe

²²¹ TBMM G.C.Z., D.1, C.3, s. 600-601.

²²² TBMM G.C.Z., D.1, C.3, s. 777, 778.

²²³ TBMM G.C.Z., D.1, C.4, s. 89.

²²⁴ Ahmet Demirel, *İlk Meclis'in Vekilleri Milli Mücadele Döneminde Seçimler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 80.

²²⁵ Kamil Maman, *Kara Defter Atatürk'ün Silah Arkadaşı İhsan Eryavuz Anlatıyor*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s. 13; *İhsan Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 2, Sicil No: 88.

²²⁶ Hülya Yazar ve Mustafa Delialioğlu, *Cepheden Meclise*, Milli Savunma Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s. 98.

mevziinde gösterdiği cesaret, başarı ve fedakârlıktan dolayı 2 yıl kıdem zammı ile taltif edilmiştir²²⁷.

Edirne'de bulunduğu sırada politikaya giren İhsan Bey, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Edirne'deki şubesini kurmuştur. 31 Mart Vakası'nda Hareket Ordusu ile birlikte İstanbul'a gelmiş ve kurulan Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nde üye olarak bulunmuştur²²⁸. I. Dünya Savaşı sırasında Doğu ve Batı cephelerinde Kolordu Topçu Kumandanı sıfatıyla yararlılık göstermiş ve savaş madalyası almıştır. Bununla birlikte Milli Mücadele'ye katılması sebebiyle kendisine TBMM tarafından Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklâl Madalyası verilmiştir. İhsan Bey, 10 Ocak 1918 tarihinde ordudan emekliye sevk edilmiştir²²⁹.

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Edirne'ye gelerek direniş örgütlerinin oluşturulmasına öncülük etmiştir. 1920 Mart'ında Anadolu'ya geçmiş ve I. TBMM'ye Cebelibereket milletvekili seçilmiştir²³⁰.

İhsan Bey, I. TBMM döneminde Ankara İstiklâl Mahkemesi Başkanlığı'na getirilmiştir²³¹. I. TBMM'den sonra, II. ve III. yasama dönemlerinde yeniden Cebelibereket milletvekili seçilmiştir. II. yasama döneminde, Ağustos 1924'te Türkiye İş Bankası'nın kurulmasında Kurucu Yönetim Kurulu Üyesi olarak yer almıştır²³². Yine bu yasama döneminde 22 Kasım 1924 tarihinde kurulan Fethi Okyar Hükümeti'nde 30 Aralık 1924-3 Mart 1925 tarihleri arasında Bahriye Vekili olarak görev yapmıştır. Fethi Okyar Hükümeti'nin istifa etmesinden sonra kurulan III. İnönü Hükümeti'nde de 3 Mart 1925-1 Kasım 1927 tarihleri arasında Bahriye Vekilliği görevini sürdürmüştür²³³.

26 Ocak 1928 tarihinde TBMM'de alınan bir kararla; İhsan Bey'in Bahriye Vekilliğinin son günlerinde Yavuz zırhlısının onarılması hakkındaki sözleşmenin değiştirilmesi ve İhsan Bey ile arkadaşlarının zırhlının tamirinden maddi menfaat

²²⁷ İhsan Bey'in Askeri Safahat Belgesi, Milli Savunma Bakanlığı Arşivi, Sicil No: 1316-38.

²²⁸ Yarar ve Delialioğlu, s. 98.

²²⁹ İhsan Bey'in Askeri Safahat Belgesi, Milli Savunma Bakanlığı Arşivi, Sicil No: 1316-38.

²³⁰ Yarar ve Delialioğlu, s. 98.

²³¹ Aybars, s. 82.

²³² Çoker, s. 250.

²³³ Neziroğlu, İrfan, Tuncer Yılmaz, s. 96, 120.

elde ettiği düşüncesiyle Cumhuriyet tarihinin ilk yolsuzluk davası "*Yavuz-Havuz*" davasının görölmesi için İhsan Bey ve arkadaşlarının dokunulmazlıklarının kaldırılması ve Yüce Divan'a gönderilmesi kabul edilmiştir²³⁴.

12 Nisan 1928'de sona eren ve 19 Nisan 1928'de açıklanan Yavuz-Havuz davasında, İhsan Bey'in, iki sene ağır hapsine, rütbe ve memuriyetten mahrumiyetine; Sapancalı Hakkı Bey'in bir sene ağır hapsine, rütbe ve memuriyetten mahrumiyetine ittifakla karar verilmiştir. Dr. Fikret Bey ve Ömer Nazım Bey'in dörder ay hapislerine ve yüzer lira ağır para cezası almalarına; bunun dışında kırk ila elli bin liraya mal olan mahkeme masraflarının İhsan, Hakkı, Ömer Nazım ve Dr. Fikret Bey'lerden tahsiline ittifakla karar verilmiştir²³⁵.

İhsan Bey'in cezasının açıklanmasından sonra, 21 Nisan 1928 tarihli Meclis oturumunda milletvekilliğinin düşürülmesine karar verilmiştir. Hem komisyon soruşturmasında, hem de dava sürecinde kendisine iftira atıldığını iddia edip suçlamaları kabul etmeyen İhsan Bey, Soyadı Kanunu yürürlüğe girdikten sonra Yavuz-Havuz davasını sahiplenircesine "*Eryavuz*" soyadını almıştır²³⁶.

İki yıllık cezasını tamamladıktan sonra Büyükkada'ya çekilerek burada yalnız bir yaşam süren İhsan Bey, 1946 yılında Yeni Türkiye Gazetesi'nde anılarını yayımlamaya başlamışsa da nedeni bilinmedik bir şekilde yarım bırakmıştır. Daha sonra İhsan Bey'in anıları Kamil Maman tarafından *Kara Defter* adlı bir kitapta yayınlanmıştır.

İhsan Bey, kalp rahatsızlığından tedavi gördüğü Cerrahpaşa Hastanesi'nde 6 Mart 1947 tarihinde vefat etmiştir. Evli ve iki çocuk babasıydı²³⁷.

1.3.1.2. İhsan Bey'in TBMM'deki Faaliyetleri

İhsan Bey'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında Ankara İstiklâl Mahkemesi başkanlığı, 2. yasama yılında 4. Şube üyeliği, 3. yasama yılında 3. Şube üyeliği, İstiklâl Mahkemeleri Kanununu Tetkik ve

²³⁴ Maman, s. 19.

²³⁵ Ahmet Mehmetefendioğlu ve Cemal Necip Gürel, "Yavuz Havuz Davası", *Tarih Okulu Dergisi*, S. 19, Eylül 2014, s. 236, <http://www.johschool.com/DergiTamDetay.aspx?ID=527>, 22.03.2015.

²³⁶ Çoker, s. 251.

²³⁷ Yarar ve Delialioğlu, s. 98; Maman, s. 22.

Tadil Encümeni üyeliği, 4. yasama yılında 1. Şube üyeliği, Müdafaa-i Milliye Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür²³⁸.

İhsan Bey, I. yasama dönemi boyunca TBMM'ye 4 teklif vermiş, bu tekliflerden 2'si kabul edilirken 2'si ile ilgili havale edildikleri encümeden olumlu yada olumsuz bir sonuç bildirilmemiştir. Verilmiş olan iki sual tavriri ilgili vekâletler tarafından sözlü olarak cevaplanmıştır. İhsan Bey'in yasama dönemi boyunca 43 konuşma yaptığı tespit edilmiştir. İhsan Bey'in yasama faaliyetlerin önemli bir kısmının Ankara İstiklâl Mahkemesi Başkanlığı görevinden kaynaklanan konuları kapsadığı, bunun dışında bir asker olması sebebiyle Milli Mücadele'nin askeri konuları ile ilgili çalışmalarda bulunduğu görülmüştür.

1.3.1.3. I. Yasama Dönemi'nde İhsan Bey İle İlgili Bulgular

1. 27 Kasım 1920 Tarih ve 65 Numaralı Firariler Hakkındaki İstiklâl Mahkemeleri Kanunu münasebetiyle sözleri²³⁹
2. 20 Eylül 1920 Tarih ve 23 Numaralı İhracat Rüsümü Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri²⁴⁰.
3. İstiklâl mahkemeleri intihabatı münasebetiyle sözleri²⁴¹.
4. Konya'dan sevk edilen askere dair Konya valisinin telgrafı ve irşat meselesi münasebetiyle sözleri²⁴².
5. 249 Numaralı İstiklâl mahkemeleri kanununa bir madde ilâvesine dair Antalya Mebusu Rasih Efendi ve İhsan Bey'in teklifi²⁴³.
6. Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi'nin işleri hakkında sözleri²⁴⁴.
7. Casusluk ve hıyanet-i vataniye ve harbiye ile maznun eşhasa ait askeri divanı harplerden mevрут evrakın iade edilip edilmeyeceğine dair Ankara İstiklâl

²³⁸ TBMM Z.C., D.1, C. 4, s. 274; C. 9, s. 18; C. 18, s. 21; C. 22, s. 9; C. 28, s. 20, 42.

²³⁹ TBMM Z.C., D.1, C. 4, s. 32, 33.

²⁴⁰ TBMM Z.C., D.1, C.4, s. 223, 224.

²⁴¹ TBMM Z.C., D.1, C.4, s. 275.

²⁴² TBMM Z.C., D.1, C.4, s. 334

²⁴³ TBMM Z.C., D.1, C.4, s. 362.

²⁴⁴ TBMM Z.C., D.1, C.4, s. 393, 394.

Mahkemesi Tezkeresi münasebetiyle sözleri²⁴⁵.

8. Seferberlik ve Cephe Zammı Maaş Kanunu münasebetiyle sözleri²⁴⁶.

9. İcra Vekillerinin Suret-i İntihabına Dair Kanunun İkinci Maddesindeki Tadili Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri²⁴⁷.

10. Ömer Lütfü Bey'in Müdafaa-i Milliye encümeninden istifası dolayısıyla Diyarbekir Mebusu Hacı Şükrü Bey tarafından söylenen sözlerin keenlemyekün addolunmasına dair tahrir münasebetiyle sözleri.²⁴⁸

11. Yozgat Mebusu Feyyaz Âli Bey'in Yozgat'ta teşkil edilen Divan-ı Harb-i Örfi'nin İstiklâl Mahkemeleri hakkındaki kanunla kabil-i telif olup olmadığına dair suali münasebetiyle sözleri²⁴⁹

12. Hariciye Vekâleti Vekili Muhtar Bey'in ahval-i siyasiye hakkındaki beyanâtı münasebetiyle sözleri²⁵⁰.

13. Şimendifer malzemesi mubayaası için İtalya'ya izam olunan, iki mebus hakkındaki istizah tahriri münasebetiyle sözleri²⁵¹.

14. Gaziantep mücahitlerinden hastanede mecruhen yatanların meclis namına hediyelerle taltiflerine dair Maraş'tan mevрут telgraf münasebetiyle sözleri²⁵².

15. Seferberlik ve cephe zammı kanununun tefsirine dair Büyük Millet Meclisi Riyaseti Tezkeresi ve Müdafaa-i Milliye ve Muvazene-i Maliye Encümenleri Mazbataları münasebetiyle ilgili sözleri²⁵³.

²⁴⁵ *TBMM Z.C.*, D.1, C.5, s. 13.

²⁴⁶ *TBMM Z.C.*, D.1, C.5, s.193.

²⁴⁷ *TBMM Z.C.*, D.1, C.5, s. 293, 294.

²⁴⁸ *TBMM Z.C.*, D.1, C.6, s. 396.

²⁴⁹ *TBMM Z.C.*, D.1, C.7, s. 128.

²⁵⁰ *TBMM Z.C.*, D.1, C.7, s. 158.

²⁵¹ *TBMM Z.C.*, D.1, C.7, s. 16.

²⁵² *TBMM Z.C.*, D.1, C.9, s. 24, 25.

²⁵³ *TBMM Z.C.*, D.1, C.9, s. 116.

16. Karahisar-ı Sahip Mebusu İsmail Şükrü Efendi'nin İktisat Vekâleti'nden olan istizah takriri münasebetiyle sözleri²⁵⁴.
17. İhsan Bey'le arkadaşlarının Kars, Ardahan livalariyle mülhakatında adliye teşkilâtının bir an evvel yapılmasına dair takriri²⁵⁵.
18. Orduya ve mecruh gazilere gazete ve sair evrakı matbua gönderilmek üzere Hariciye Vekâleti bütçesine tahsisat konulmasına dair teklifi ve sözleri²⁵⁶.
19. Birinci İnönü muzafferiyetinin sene-i devriyesi münasebetiyle orduya teşekkür ve tebrik telgrafi yazılmasına dair takriri²⁵⁷.
20. Mezun bulunan Nafia Vekili Feyzi Bey'in yerine bir vekil intihabı hakkındaki tezkere münasebetiyle sözleri²⁵⁸.
21. Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey'in Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti hakkında Dâhiliye Vekâleti'nden olan on bir maddelik istizah takriri münasebetiyle sözleri²⁵⁹.
22. 1338 senesi Umum Jandarma Kumandanlığı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁶⁰.
23. Hakkari Mebusu Mazhar Müfid Bey'le arkadaşlarının, müecceliyet-i askeriye vergisi verenlerin harice gitmelerine müsaade edilmesine dair takrir ile ilgili sözleri²⁶¹.
24. Afyon Karahisar ve Dumlupınar muharebelerinde fevkalâde yararlıkları görülen bazı kumandanların takdirname ile taltiflerine vesair terfi ve taltife lâayık olanların inha defterlerinin peyderpey gönderileceğine dair Başkumandanlık Tezkeresi münasebetiyle sözleri²⁶².

²⁵⁴ TBMM Z.C., D.1, C.9, s. 424.

²⁵⁵ TBMM Z.C., D.1, C.10, s. 230.

²⁵⁶ TBMM Z.C., D.1, C.12, s. 158, 159.

²⁵⁷ TBMM Z.C., D.1, C.16, s. 19.

²⁵⁸ TBMM Z.C., D.1, C.20, s. 148, 149.

²⁵⁹ TBMM Z.C., D.1, C.20, s. 328-331.

²⁶⁰ TBMM Z.C., D.1, C.20, s. 404.

²⁶¹ TBMM Z.C., D.1, C.20, s. 439.

²⁶² TBMM Z.C., D.1, C.22, s. 479.

25. Başarılı Mustafa Efendi'nin Affi Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri²⁶³.
26. Hacı Hatiboğlu Osman'ın bakiye-i müddet-i cezaiyesinin affına dair kanun lâyihası münasebetiyle sözleri²⁶⁴.
27. Keskin Hastanesi Hesap Memuru Cemal Efendinin affı hakkındaki istidasına dair Adliye Encümeni Mazbatası münasebetiyle sözleri²⁶⁵.
28. Silk-i askeriden tardedilmiş olan Yüzbaşı Osman Veysi Efendi hakkındaki hükmün refine dair İstida Encümeni Mazbatası münasebetiyle sözleri²⁶⁶.
29. İhsan Bey'in, memalik-i müstahlasa düşman işgali altında iken irtikâbettikleri cinayetler dolayısıyla tecziyeleri lâzımgelenler hakkında İtilâf Devletleri mümessilleri tarafından hükümete verilen nota hakkında suali ve Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey'in şifahi cevabı²⁶⁷.
30. İzmit muharebelerinde hüsnühizmeti görülen Geyveli Fuad ve Rıza Bey'lerin İstiklâl Madalyasıyla taltifleri hakkındaki tezkere münasebetiyle sözleri²⁶⁸.
31. Memalik-i Müstahlasada Muvakkat Mehakim-i Cezaiye Teşkiline Dair Kanun münasebetiyle sözleri²⁶⁹.
32. Memalik-i müstahlasadaki emval-i metruke işlerine ismi karışan mebusların haysiyetlerinin vikayesi için ya ispatı müddet edilmesine veya haklarında tahkikat icrasına dair tahrir münasebetiyle sözleri²⁷⁰.
33. Osmancık Ahz-ı Asker Şubesi yazıcılarından Mahmud ile Şube Reisi Muammer Efendi haklarındaki hükme dair Adliye Encümeni Mazbatası münasebetiyle sözleri²⁷¹.

²⁶³ TBMM Z.C., D.1, C.22, s. 526, 527.

²⁶⁴ TBMM Z.C., D.1, C.23, s. 18,19.

²⁶⁵ TBMM Z.C., D.1, C.23, s. 38, 39.

²⁶⁶ TBMM Z.C., D.1, C.23, s. 318.

²⁶⁷ TBMM Z.C., D.1, C.24, s. 16, 19.

²⁶⁸ TBMM Z.C., D.1, C.24, s. 219, 220.

²⁶⁹ TBMM Z.C., D.1, C.25, s. 177, 178.

²⁷⁰ TBMM Z.C., D.1, C.25, s. 242.

²⁷¹ TBMM Z.C., D.1, C.25, s. 296, 297.

34. Zevç, mahdum veya biraderlerinin askerlikten firarından dolayı teb'idedilen ailenin affına dair kanun layihası münasebetiyle sözleri²⁷².
35. Trabzon Mebusu Merhum Ali Şükrü Bey ailesine nakdi yardım yapılmasına dair kanun teklifi münasebetiyle sözleri²⁷³.
36. Ordunun ilbası hakkında istizah tavriri, görüşme esnasındaki sözleri ve Müdafaa-i Milliye Vekili Fevzi Paşa'nın cevabı²⁷⁴.
37. Gaziantep'in sükutu hakkında Abdurrahman Lami Efendi'nin tavriri ile ilgili sözleri²⁷⁵.
38. Ordunun ilbas ve iaşesi hakkında Lazistan Mebusu Osman Bey ve rüfekasının Maliye ve Müdafaa-i Milliye vekillerinden istizah tavriri ile ilgili sözleri²⁷⁶.
39. Erkân-ı Harbiye Umumiye Reisi Fevzi Paşa Hazretleri'nin Sakarya Harbi'nden sonraki askeri vaziyet hakkındaki izahatı üzerine açılan müzakerat, ordunun ilbas ve iaşesi, mali, askeri ve siyasi vaziyet hakkındaki sözleri²⁷⁷.
40. Konya Mebusu Abdülhalim Çelebi'nin evinde yakalanan casuslar ile ilgili sözleri²⁷⁸.
41. Harp encümeni teşkiline dair kanunla ilgili Hariciye Encümeni Mazbatası ile ilgili sözleri²⁷⁹.
42. Karadeniz limanlarına ithal olunacak mısır ve mısır unları ile İzmit sancağına gelecek buğday, arpa, mısır ve bunların unlarının gümrük resminden istisnası hakkındaki İktisat Encümeni Mazbatası ile ilgili sözleri²⁸⁰.

²⁷² TBMM Z.C., D.1, C.25, s. 460.

²⁷³ TBMM Z.C., D.1, C.29, s. 228.

²⁷⁴ TBMM Z.C., D.1, C.5, s. 86; TBMM G.C.Z., C.1, s. 190-192.

²⁷⁵ TBMM G.C.Z., D.1, C.1, s. 429, 430.

²⁷⁶ TBMM G.C.Z., D.1, C.2, s. 395, 396.

²⁷⁷ TBMM G.C.Z., D.1, C.2, s. 472.

²⁷⁸ TBMM G.C.Z., D.1, C.2, s. 512, 513.

²⁷⁹ TBMM G.C.Z., D.1, C.2, s. 570-572.

²⁸⁰ TBMM G.C.Z., D.1, C.2, s. 866.

43. Müdafaa-i Milliye Vekâleti bütçesi münasebetiyle sözleri²⁸¹.

44. Bütçe Kanunu layihası Müdafaa-ı Milliye Vekâleti bütçesi münasebetiyle sözleri²⁸².

45. 28 Şubat 1338 tarihli Avans Kanunu'nun üçüncü maddesi mucibince bilumum memurin ve mensubini askeriye maaşından kadedilmekte bulunan %20'lerin bundan sonra kesilmemesine dair kanun layihası ve Muvazene-i Maliye Encümeni Mazbatası münasebetiyle sözleri²⁸³.

46. Sulh Konferansına iştirak edecek murahhaslarla bunlara verilecek talimatın hututunu esasıyesinin tespitine dair Malatya Mebusu Sıtkı Bey ve rüfekasının tavrı ile ilgili sözleri²⁸⁴.

47. Hariciye Vekili İsmet Paşa'nın Lozan Kongresi'nin hudutlarını tespiti ile alakalı izahatı ile münkati bulunan konferansın tekrar açılması halinde Heyeti Murahhasça takip olunacak strateji esaslarının tespiti ile ilgili sözleri²⁸⁵.

1.3.2.(Mustafa) Faik Bey (Öztrak) (1298/1882-30 Mayıs 1951)

1.3.2.1. Biyografisi

Faik Bey, 1298 (1882) tarihinde Tekirdağ ilinin Malkara ilçesinde dünyaya gelmiştir. Annesi Naime Hanım, babası Bidayet Mahkemesi Başkanı Ali Rıza Efendi'dir²⁸⁶.

İlk ve orta öğrenimini Malkara İptidai Mektebi ve Rüştüyesi'nde tamamlamıştır. Edirne İdadisi'nden İstanbul Mülkiye İdadisi'ne geçerek 14 Temmuz 1906'da Mülkiye Mektebi'nin yüksek kısmından mezun olmuştur²⁸⁷. 1906 yılında Edirne Valiliği Maiyet Memurluğunda göreve başlamıştır. 1909 yılında Edirne Vilayeti İstilaat Komisyonu azalığında bulunmuştur. 24 Temmuz 1909'da Çorlu

²⁸¹ TBMM G.C.Z., D.1, C.3, s. 532, 533.

²⁸² TBMM G.C.Z., D.1, C.3, s. 585, 586.

²⁸³ TBMM G.C.Z., D.1, C.3, s. 763, 764.

²⁸⁴ TBMM G.C.Z., D.1, C.3, s. 974, 975.

²⁸⁵ TBMM G.C.Z., D.1, C.3, s. 1320.

²⁸⁶ *Mustafa Faik Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 89.

²⁸⁷ Çoker, s. 252.

Kaymakamlığı'na tayin edilmiştir. 4 Temmuz 1912'de Keşan Kaymakamlığı'na nakledilmiştir. I. Balkan Savaşı'nda Keşan'ın, Bulgaristan'ın eline geçmesi üzerine İstanbul'a gelerek Dâhiliye Nezareti emrinde kalmıştır. Keşan'ın tekrar alınması üzerine 19 Temmuz 1913'te eski görevine tekrar devam etmiştir. 1914 yılında Uzunköprü Kaymakamlığına tayin edilen Faik Bey, 25 Kasım 1917'de ise Nablus Mutasarrıflığı'na yükseltilmiştir. Nablus'un işgali üzerine 1918'de Denizli Mutasarrıflığı'na tayin edilmiştir. 4 Haziran 1920'de Dâhiliye Vekâleti Memurin ve Sicil Müdüriyeti, Eylül 1920'de Teftiş Heyeti Umum Müdürlüğü'ne görevlerine getirilmiştir²⁸⁸.

I. Dönemde Cebelibereket milletvekili olarak seçilmiş ve 13 Eylül 1920'de TBMM'ye katılmıştır²⁸⁹. Faik Bey, I. yasama döneminin sona ermesi üzerine II. yasama döneminden VIII. yasama dönemi sonuna kadar Tekirdağ milletvekili olarak TBMM'de görev yapmıştır. VI. yasama döneminde TBMM Başkanvekilliği, VII. yasama döneminde CHP Meclis Grup Başkanvekilliği görevlerini yürütmüştür²⁹⁰.

Faik Bey, VI. yasama dönemindeki I. Refik Saydam Hükümeti'nde 25 Ocak 1939-3 Nisan 1939 tarihleri arasında Dâhiliye Vekili ve II. Refik Saydam Hükümetinde 3 Nisan 1939-6 Mayıs 1942 tarihleri arasında Dâhiliye Vekili olarak hizmette bulunmuştur²⁹¹.

Dâhiliye Vekilliği döneminde kaymakamlık kursunun açılması, mülki idare amirlerinin bilgi ve görgülerinin artırılması için batı ülkelerine gönderilmesi ve memurların durumlarının iyileştirilmesi gibi önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Sahibi olduğu Yeşil Şeritli İstiklâl Madalyası, Milli Mücadele'deki fedakârlıkları nedeniyle, 19 Kasım 1925 Tarih ve 194 Sayılı TBMM kararıyla Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklâl Madalyası ile değiştirilmiştir. 30 Mayıs 1951'de vefat eden Faik Bey'in cenazesi Ankara'daki Cebeci Asri Mezarlığı'na defnedilmiştir²⁹².

²⁸⁸Mustafa Faik Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 89.

²⁸⁹Mustafa Faik Bey'in Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 89.

²⁹⁰ Çoker, s. 252.

²⁹¹ Neziroğlu, İrfan, Tuncer Yılmaz, s. 349.

²⁹² Çoker, s. 253.

Evli ve 5 çocuk sahibi olan Faik Bey, Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre Fransızca bilmekteydi²⁹³.

1.3.2.2. Faik Bey'in TBMM'deki Faaliyetleri

Faik Bey'in, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 2. yasama yılında 4. Şube üyeliği, 3. yasama yılında 5. Şube üyeliği, Memurin Muhakemat Tetkik Encümeni üyeliği, 4. yasama yılında 2. Şube üyeliği, Dâhiliye Encümeni üyeliği ve Hariciye Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür²⁹⁴.

Faik Bey, I. yasama dönemi boyunca 1 adet takdir vermiş ve bu takdir reddedilmiştir. Vekâletlere verilen 3 sual takririnden 1'i yazılı, 1'i sözlü olarak cevaplanmıştır. 1 Sual takririne ise gönderildiği vekâlet tarafından herhangi bir cevap verilmemiştir. Faik Bey, yasama dönemi boyunca TBMM'de 1'i seçim bölgesi ile ilgili 10 konuşma yapmıştır. Faik Bey'in yasama faaliyetlerin önemli bir kısmının bölge ile alakalı olmadığı, daha ziyade Tekirdağ/Malkara doğumlu olması sebebiyle Trakya bölgesinde yaşanan olaylar ile ilgili sual, takdir, teklif, telgraf vb. hazırladığı görülmüştür.

1.3.2.3. I. Yasama Dönemi'nde Faik Bey İle İlgili Bulgular

1. 11 Ekim 1920 Tarih ve 39 Numaralı Baltalık Kanunu münasebetiyle sözleri²⁹⁵.
2. 4 Aralık 1920 Tarih ve 68 Numaralı Giresun Müstakil Livası Teşkiline Dair Kanun münasebetiyle sözleri²⁹⁶.
3. Bitlis Mebusu Yusuf Ziya Bey'in, İsmail Suphi Bey'in Teşkilât-ı Esasiye lâyihası münasebetiyle söylediği nutkun ilânından sarfı nazar edilmesine dair takriri münasebetiyle sözleri²⁹⁷.

²⁹³Mustafa Faik Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 89.

²⁹⁴TBMM Z.C., D.1, C.9, s. 18; C. 18, s. 22; C. 23, s. 293; C. 28, s. 20, 42.

²⁹⁵TBMM Z.C., D.1, C.4, s. 524.

²⁹⁶TBMM Z.C., D.1, C.6, s. 145.

²⁹⁷TBMM Z.C., D.1, C.6, s. 227.

4. Kırşehir Mebuslarının altıya baliğ olmalarına mebni Bekir Ağa hakkında bir karar ittihazına dair Divan-ı Riyaset kararı münasebetiyle sözleri²⁹⁸.
5. İzmir mebusluğuna intihap edilmiş olan Fuat Bey'in mazbatası münasebetiyle sözleri²⁹⁹.
6. Adana vilayetinin yeniden tesisine dair kanun münasebetiyle sözleri³⁰⁰.
7. Yunanlıların Trakya'da yapmakta olduğu mezalim hakkında Hariciye Vekâleti'nin nazar-ı dikkatinin celbedilmesine dair tahriri ve Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey'in tahriri cevabı³⁰¹.
8. Garb-i Trakya'daki Yunan mezalimine dair tahriri ve Keşan'a iltica etmiş olan bazı Garb-i Trakyalıların telgrafı³⁰².
9. Hesap Memuru Ahmed Muhtar Efendi'nin affına dair istidasına mütaallük Adliye Encümeni Mazbatası münasebetiyle sözleri³⁰³.
10. Müdafaa-i Hukuk cemiyetleri rüesa ve âzasiyle kuvayı milliye, kumandanlarının mütareke tarihinden 16 Ağustos 1336 tarihine kadar vatanın müdafaası yolunda işledikleri cürümlerin aflarına dair kanun lâyihası münasebetiyle sözleri³⁰⁴.
11. Mebus seçildikleri halde meclise iltihak etmeyen bazı mebusların ıskatları, mazeret beyan edenlerin vaziyetlerinin tetkiki ile, riyasete intikal eden seçim mazbatalarının şubelere havalesi ile ilgili sözleri³⁰⁵.
12. Londra Konferansı'na gidecek Sulh Murahhas Heyeti Hakkında Heyet-i Vekile Tezkeresi ile ilgili sözleri³⁰⁶.

²⁹⁸ TBMM Z.C., D.1, C.6, s. 230.

²⁹⁹ TBMM Z.C., D.1, C.6, s. 504.

³⁰⁰ TBMM Z.C., D.1, C.6, s. 515.

³⁰¹ B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 6.32.14; TBMM Z.C., D.1, C.23, s. 189; C.24, s. 405, 406.

³⁰² TBMM Z.C., D.1, C.25, s. 280.

³⁰³ TBMM Z.C., D.1, C.29, s. 18.

³⁰⁴ TBMM Z.C., D.1, C.29, s. 232.

³⁰⁵ TBMM G.C.Z., C.1, s. 129.

³⁰⁶ TBMM G.C.Z., C.1, s. 389, 390.

13. Yunanlıların Meriç sahilindeki tahşidatına ve jandarmalarımıza vaki tecavüzat hakkında Düvel-i Mutelife'ye verilen notaya cevap gelip gelmediğine dair suali ve Hariciye Vekâleti Vekili Hüseyin Rauf Bey'in cevabı³⁰⁷.

14. Lozan'da, Batı Trakya'nın gerektiği kadar müdafaa edilemediği ve Misak-ı Milli'den fedakârlık yapıldığına dair takriri³⁰⁸.

15. Mudanya Mukavelesi'ne göre Karaağaç'ın durumu ile Karaağaç'ta bulunan yolcular hakkında Edirne Mebusu Mehmet Şeref ve Faik Bey'lerin sual takriri³⁰⁹.

1.3.3. Rasim Bey (Rasim Celalettin Öztekin) (1290/1874-12 Aralık 1933)

1.3.3.1. Biyografisi

Rasim Bey, 1290 (1874) tarihinde Yugoslavya sınırlarındaki Debre-i Bâlâ (Kocacık) şehrinde dünyaya gelmiştir. Annesi Azize Hanım, babası Halil Fazlı Efendi'dir³¹⁰. 15 Mayıs 1891'de Mühendishane-i Berri Hümayuna girmiştir. 13 Mayıs 1895'te topçu üsteğmen rütbesiyle mezun olmuş ve 3. Ordu emrine verilmiştir. İki yıl İşkodra Kalesi'nde görev yaptıktan sonra, Manastır Ordu Kurmayına nakledilmiştir. 13 Mayıs 1900'de yüzbaşılığa yükseltilerek, Selanik'teki 3. Topçu Fırkası harp yaverliğine atanmıştır. Sultan II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesinden sonra Selanik'te gözetim altında tutulduğu sırada, 1 Haziran 1909 tarihinden itibaren II. Abdülhamit'in muhafızlığına atanmış ve bu görevini II. Abdülhamit'in vefat ettiği 10 Şubat 1918'e kadar sürdürmüştür³¹¹.

Beylerbeyi Saray Muhafız Kıtası, Jandarma Genel Komutanlığı emrine verildiğinden, 13 Nisan 1914'te jandarma sınıfına kesin nakli yapılmıştır. 1 Mart 1914'te yarbaylığa ve 1 Mart 1918'de albaylığa yükseltilmiştir. Sultan II. Abdülhamit'in küçük oğlu Mehmet Abid Efendi'ye vasi tayin edilmiştir. 20 Temmuz 1919'da İstanbul Jandarma Alay Komutanlığı kadrosuna misafir olarak alınmış ve 23 Kasım 1919'da re'sen emekliye sevk edilmiştir³¹².

³⁰⁷TBMM G.C.Z., C.3, s. 1276, 1277.

³⁰⁸B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 218.473.13

³⁰⁹B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 5.30.19

³¹⁰Rasim Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 90.

³¹¹Rasim Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 90.

³¹²Yarar ve Delialioğlu, s. 80.

Mayıs 1920'de, Milli Mücadele'ye katılmak için Anadolu'ya geçmiştir. I. Dönem TBMM'ye Cebelibereket milletvekili olarak seçilmiş ve 10 Ağustos 1920 tarihinde TBMM'ye katılmıştır³¹³. II. Yasama döneminde Ertuğrul (Bilecik) milletvekili olarak seçilen Rasim Bey, ordudan haksız yere emekliye sevk edildiğinden, rütbesinin tekrar iade edilmesi için TBMM'ye başvuruda bulunmuştur. Başvurusunun incelenmesi sonucu Rasim Bey'in rütbesinin iade edilmesi kararlaştırılmıştır³¹⁴. Rasim Bey, rütbesi iade edildikten sonra 18 Temmuz 1927'de kendi isteğiyle emekliye ayrılmıştır.

III. Dönemde de Bilecik milletvekili seçilen Rasim Bey, IV. Dönemde ise Kütahya'dan milletvekili seçilmiştir. 1930 yılında SCF'nin kurulmasından sonra Atatürk'ün isteği üzerine bu partiye katılmış ve partinin kurucu üyeleri arasında yer almıştır³¹⁵. SCF'nin, Fethi Okyar tarafından feshedilmesi üzerine yeniden CHP'ye katılmıştır.

Böbrek rahatsızlığından dolayı tedavi gören Rasim Bey 12 Aralık 1933 tarihinde İstanbul Alman Hastanesi'nde vefat etmiştir. Cenazesi Erenköy Sahrayıcedit Mezarlığı'na defnedilmiştir. Evli ve 6 çocuğu bulunan Rasim Bey'in ailesi, Soyadı Kanunu'nun kabulünden sonra "*Öztekin*" soyadını kullanmışlardır³¹⁶.

1.3.3.2. Rasim Bey'in TBMM'deki Faaliyetleri

Rasim Bey'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 2. yasama yılında 2. Şube üyeliği, 3. yasama yılında 2. Şube üyeliği, Kutsal Emanetleri Halifeye Teslime Giden Heyet üyeliği, 4. yasama yılında 5. Şube üyeliği ve Müdafaa-i Milliye Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür³¹⁷.

Rasim Bey, I. yasama dönemi boyunca 1 adet tahrir vermiş ve bu tahrir TBMM'de kabul edilmiştir. İcra Vekilleri Heyeti'ne vermiş olduğu sual tahriri sözlü

³¹³ *Rasim Bey'in Seçim Mazbatası*, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 90.

³¹⁴ B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 4.24.16

³¹⁵ Mahmut Dinçer, "*Serbest Cumhuriyet Fırkası ve Menemen Olayı*", <http://www.akademiktarih.com/tarih-anabilim-dal/2064-cumhuriyet-tarihi-aratrmalar/tcumhuriyeti-tarihi/72-serbest-cumhuriyet-fs-menemen-olay.html>, 23.03.2015.

³¹⁶ Çoker, s. 255.

³¹⁷ *TBMM Z.C.*, D.1, C. 9, s. 18; C. 18, s. 20; C. 25, s. 17; C. 28, s. 22, 42.

olarak cevaplanmıştır. Rasim Bey, yasama dönemi boyunca TBMM'de 4 konuşma yapmıştır. Rasim Bey, hükümet tarafından Karadeniz sahillerini teftiş amacıyla görevlendirilmesi ve hastalığı sebebiyle almış olduğu izinden dolayı yeteri kadar meclis çalışmalarına katılamamıştır. Mecliste bulunduğu süre zarfında da daha ziyade bir asker olması nedeniyle askerlik mesleğini ilgilendiren konularda görüş beyan etmek suretiyle faaliyetlerde bulunduğu görülmüştür.

1.3.3.3. I. Yasama Dönemi'nde Rasim Bey İle İlgili Bulgular

1. Rasim Bey'in vazife-i vataniye ile hariçte geçirdiği müddetin mezuniyet sayılmasına dair Divân-ı Riyaset kararı³¹⁸.
2. Tedariki Vesaiti Nakliye Kanunu'nun20. ve 21nci Mevaddı Muaddelesi Makamına Kaim Kanun münasebetiyle sözleri³¹⁹.
3. 1336 senesi Dâhiliye Vekâleti bütçesi ve onunla müzakere edilen taktirler, teklifler, sual taktirleri münasebetiyle sözleri³²⁰.
4. 28 Nisan 1921 Tarih ve 113 Numaralı Ordu Maaşatiyle Seferberlik ve Cephe Zamlarının Suret-i Tesviyesi Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri³²¹.
5. Rasim Bey'in hastalığı dolayısıyla mezuniyeti esnasında tahsisatının tam olarak verilmesine dair taktiri³²².
6. Rasim Bey'in, tecavüz ettiği müddetin mezuniyetinden sayılmasına dair Divan-ı Riyaset kararı³²³.
7. Gürcistan ve Ermenistan arasında zuhur eden harp ve Kafkasya ahvali hakkındaki taktir ile ilgili sözleri³²⁴.

³¹⁸ TBMM Z.C., D.1, C.8, s. 62, 63.

³¹⁹ TBMM Z.C., D.1, C.8, s. 98.

³²⁰ TBMM Z.C., D.1, C.8, s. 376.

³²¹ TBMM Z.C., D.1, C.10, s. 111, 112.

³²² TBMM Z.C., D.1, C.14, s. 97-99.

³²³ TBMM Z.C., D.1, C.27, s. 168.

³²⁴ TBMM G.C.Z., D.1, C.1, s. 451.

8. Heyet-i Vekile Reisi Paşa Hazretleri'nin Eskişehir'in sükütundan sonra cephede yaptığı teftiş neticeleri hattında izahatı ve meclisin Kayseri'ye nakli ile ilgili sözleri³²⁵.

9. Rasim Bey ve rüfekasının, İngiliz Generali Thowesd'in Ankara'yı ziyaretinin mana-ı siyasisi hakkındaki sual takriri³²⁶.

1.4. Kozan Milletvekilleri

I. TBMM'ye Kozan'dan, Dr. Fikret Bey (Takyettin Fikret Onuralp), Dr. Mustafa Bey (Mustafa Elvan Cantekin), Fevzi Paşa (Çakmak), Hüseyin Bey (Çelik) ve Reşit Paşa (Ramabar) milletvekili olarak seçilmişlerdir. Fevzi Paşa, hem Gebze'den hem Kozan'dan milletvekili seçilmiştir. Gebze'nin işgal altında olması ve seçim mazbatasının gönderilememesi sebebiyle Kozan milletvekilliğini tercih etmiştir. Reşit Paşa ise; Nisab-ı Müzakere Kanunu gereğince Sivas valiliğine devam ederek milletvekilliğinden istifa etmiştir³²⁷.

1.4.1. Dr. Fikret Bey (Takyettin Fikret Onuralp) (1303/1887-30 Ekim 1946)

1.4.1.1. Biyografisi

Dr. Fikret Bey, 1303 (1887) yılında İstanbul'da doğmuştur. Annesi Mevhibe Hanım, babası Tahir Bey'dir³²⁸. İlk ve ortaöğrenimini tamamladıktan sonra İstanbul Mülki Tıbbiye Mektebi'ne girmiştir. 1911 yılından 1913 yılına kadar Tıp Fakültesi asistanlığında, 1913-1914 yıllarında İzmir Seyyar Tabipliği'nde ve Mayıs 1914'ten Eylül 1914'e kadar Cerrahpaşa Hastanesi asistanlığı görevlerinde bulunmuştur. I. Dünya Savaşı seferberliğinde 6 Eylül 1914'te tabip yüzbaşı rütbesiyle orduya alınmış ve savaş boyunca çeşitli kıta ve birliklerde tabip ve sağlık müfettişi olarak görev yapmıştır³²⁹.

Dr. Fikret Bey, I. Dünya Savaşı sonunda 8 Kasım 1918'de terhis edilmiş ve bir müddet serbest olarak çalışmıştır. Sivas Kongresi'nin toplanmasından sonra Milli

³²⁵TBMM G.C.Z., D.1, C.2, s. 121.

³²⁶TBMM G.C.Z., D.1, C.3, s. 640.

³²⁷Demirel, s. 100; TBMM Albümü, C. 1, s. 45.

³²⁸Dr. Fikret Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 291.

³²⁹Dr. Fikret Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 291.

Mücadele'ye katılmak için Ankara'ya gelmiş, 29 Temmuz 1920'de Kozan livasının eksik kalan milletvekilliğine seçilmiş ve 19 Ağustos 1920'de TBMM'ye katılmıştır³³⁰.

Dr. Fikret Bey, I. yasama dönemi bittikten sonra, II. ve III. yasama dönemlerinde Ertuğrul (Bilecik) milletvekili seçilmiştir. III. Yasama döneminin başlangıcında Bahriye Vekili İhsan Bey ile birlikte "*Yavuz-Havuz*" davasında yargılanmış ve suçlu görülerek, dolandırıcılık suçundan 4 ay hapis ve 100 lira ağır para cezasına mahkûm edilmesine karar verilmiştir³³¹.

21 Nisan 1928'de milletvekilliği de düşürülen Dr. Fikret Bey, hükümlerle birlikte salıverilmesi üzerine Fransa'ya giderek Paris'te cerrahi dalında uzmanlığını tamamlamıştır. 2 Ocak 1932'de yurda döndükten sonra Beyoğlu Hastanesi Baştabipliği ve operatörlüğüne atanmıştır³³².

Dr. Fikret Bey'in Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası ile de ilişki içerisinde olduğu, 1925 yılında Büyük Üstat, 28 Haziran 1927'de Hakim Büyük Amir sıfatları ile bu locada üst düzey görevlerde bulunduğu görülmüştür³³³.

Dr. Fikret Bey, Beyoğlu Hastanesi Baştabipliği görevini sürdürüyor iken 30 Ekim 1946'da vefat etmiştir. Evli olan Dr. Fikret Bey'in çocuğu bulunmamaktaydı. Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre Fransızca bilmekteydi³³⁴.

1.4.1.2. Dr. Fikret Bey'in TBMM'deki Faaliyetleri

Dr. Fikret Bey'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında Kastamonu İstiklâl Mahkemesi üyeliği³³⁵, 2. yasama yılında 4. Şube üyeliği, 3. yasama yılında 1. Şube üyeliği, İstihlâs Edilen Memalikimize Dair

³³⁰Dr. Fikret Bey'in Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 291; Aydın, s. 134.

³³¹ Engin Koparan, "1930-1935 Döneminde Türkiye'de Masonluk Tarihi", *Mimar Sinan*, Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası Yayınları, S. 135, İstanbul, 2006, s. 54.

³³² Çoker, s. 693.

³³³ Engin Koparan, "Yurt ve Dünya Olayları Kronolojisi 1908-1935", *Mimar Sinan*, Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası Yayınları, S. 135, İstanbul, 2006, s. 25, 26.

³³⁴Dr. Fikret Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 291.

³³⁵ Dr. Fikret Bey, İstiklal Mahkemesi üyeliğine 37 oyla seçilmesine rağmen, 67 çekimser oy bulunduğu bir ortamda, almış olduğu oy sayısını yapılacak görev adına yetersiz görmüş ve istifa etmiştir.

Müstakbel Tedabiri Tesbit Edecek Encümen üyeliği, 4. yasama yılında 2. Şube üyeliği ve Sıhhat ve Muaveneti İçtimaiye Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür³³⁶.

Dr. Fikret Bey, I. yasama dönemi boyunca 2 adet tahrir vermiş ve bu tahrirlerden 1'i kabul edilirken 1'i reddedilmiştir. Dr. Fikret Bey'in yapmış olduğu 2 teklifin 1'i kabul edilirken 1'i reddedilmiştir. Yasama dönemi boyunca mecliste 10 konuşma yapan Dr. Fikret Bey'in, diğer milletvekillerinin hazırladığı 6 teklif ve 14 tahrirde imzası tespit edilmiştir. Dr. Fikret Bey'in yasama faaliyetlerinin önemli bir kısmının kendisinin de bir doktor olması sebebiyle sağlık teşkilatı ve bununla ilgili konulara ait olduğu görülmüştür.

1.4.1.3. I. Yasama Dönemi'nde Dr. Fikret Bey İle İlgili Bulgular

1. Kozan mebusluğuna Dr. Fikret Bey'in intihap edilmiş olduğuna dair Dâhiliye Vekâleti Tezkeresi³³⁷.
2. İstiklâl mahkemeleri intihabatı münasebetiyle sözleri³³⁸.
3. Her vilâyet merkezinde bir hastane tesisi lüzumuna dair kanun teklifi³³⁹.
4. Mükellef sivil etibba hakkındaki kanun layihası münasebetiyle sözleri ve konu ile ilgili kanun teklifi³⁴⁰.
5. Hıyanet-i vataniyeden mahkum Sökeli Hipokrat hakkındaki Adliye Encümeni Mazbatası münasebetiyle sözleri³⁴¹.
6. Dördüncü Fırka Kumandanı iken şehit düşen Nazım Bey'in validesine hidematı vataniye tertibinden maaş tahsisine dair tahriri³⁴².

³³⁶*TBMM Z.C.*, D.1, C. 4, s. 274; C. 9, s. 19; C. 18, s. 20; C. 24, s. 110; C. 28, s. 13, 20.

³³⁷*TBMM Z.C.*, D. 1, C. 3, s. 108.

³³⁸*TBMM Z.C.*, D. 1, C. 4, s. 274.

³³⁹*TBMM Z.C.*, D. 1, C. 11, s. 34, 35, 150.

³⁴⁰*TBMM Z.C.*, D. 1, C. 11, s. 81, 82, 84, 85.

³⁴¹*TBMM Z.C.*, D. 1, C. 11, s. 153.

³⁴²*TBMM Z.C.*, D. 1, C. 11, s. 311.

7. Askere alınacak tabip veya baytarlar hakkındaki kanun layihası ile ilgili sözleri³⁴³.
8. Mektup zarflarıyla kartpostallara Himaye-i Etfal menfaati için birer kuruş ücret zammedilmesine dair kanun teklifi münasebetiyle sözleri³⁴⁴.
9. Çorum Mebusu Ferid Bey'in Murakabe Encümeni azalığından istifası münasebetiyle sözleri³⁴⁵.
10. Kibrit İstihlâk Resminin Tezyidi Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri³⁴⁶.
11. Müecceliyeti Askeriye Vergisi Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri³⁴⁷.
12. Siirt Mebusu Mustafa Sabri Efendi'nin mesail-i iktisadiye hakkındaki suali münasebetiyle sözleri³⁴⁸.
13. Mebuslardan bazılarına izin verilmesine dair Divan-ı Riyaset kararı³⁴⁹.
14. Doktor Fikret Bey'e mezuniyet itasına dair Divan-ı Riyaset kararı³⁵⁰.
15. Dr. Fikret Bey'e tam tahsisatla altı ay mezuniyet verilmesine dair Divan-ı Riyaset kararı³⁵¹.
16. Fikret Bey'le arkadaşlarının, sivil etibbanın ordudan terhis edilmelerine dair takriri³⁵².
17. Memalik-i müstahlasa ihtiyacatını tetkik etmek üzere hususi encümen teşkiline dair takrir münasebetiyle sözleri³⁵³.

³⁴³ TBMM Z.C., D. 1, C. 14, s. 269, 270.

³⁴⁴ TBMM Z.C., D. 1, C. 17, s. 31.

³⁴⁵ TBMM Z.C., D. 1, C. 18, s. 413.

³⁴⁶ TBMM Z.C., D. 1, C. 19, s. 198.

³⁴⁷ TBMM Z.C., D. 1, C. 19, s. 466.

³⁴⁸ TBMM Z.C., D. 1, C. 20, s. 29.

³⁴⁹ TBMM Z.C., D. 1, C. 20, s. 87.

³⁵⁰ TBMM Z.C., D. 1, C. 23, s. 303.

³⁵¹ TBMM Z.C., D. 1, C. 26, s. 202.

³⁵² TBMM Z.C., D. 1, C. 28, s. 116.

³⁵³ TBMM Z.C., D. 1, C. 28, s. 185.

1.4.2. Dr. Mustafa Bey (Mustafa Elvan Cantekin) (1294/1878-21 Ekim 1955)

1.4.2.1. Biyografisi

Dr. Mustafa Bey, 1294 (1878) yılında Çorum'da dünyaya gelmiştir. Annesi Asiye Hanım, babası Bekir Bey'dir. İlköğrenimini Çorum'da, ortaöğrenimini Şam'da tamamlamıştır. 1893'te Askeri Tıbbiye'ye giren Dr. Mustafa Bey'in, 5 Nisan 1900'de Askeri Tıbbiye'nin 9. sınıfında iken siyasetten mahkûm olarak 3 yıl kürek cezasına ve okuldan çıkarılmasına karar verilmiştir. Kürek cezasını İstanbul Umumi Hapishanesi'nde tamamladıktan sonra Şam'a sürgüne gönderilmiştir³⁵⁴.

Şam'da içerisinde kitapların da satıldığı küçük bir dükkân açarak geçimini sağlarken, sattığı kitaplardan dolayı Mustafa Kemal Paşa ile tanışmıştır. Dr. Mustafa Bey, Müfit Bey ve Mustafa Kemal Paşa ile birlikte 1906 yılında "*Vatan ve Hürriyet Cemiyeti*" adı altında gizli bir cemiyet kurmuşlar ve meşrutiyetin yeniden ilanı için mücadele etmişlerdir³⁵⁵.

Dr. Mustafa Bey, meşrutiyetin ilanından sonra İstanbul'a dönmüş ve yarım bıraktığı okulunu tamamlamıştır. 11 Haziran 1909'da tabip yüzbaşı olarak mezun olan Dr. Mustafa Bey, askeri tıbbiyeden 1901 yılında mezun olanlarla birlikte 11 Ağustos 1909'da kıdemli yüzbaşılığa yükseltilerek Bağdat'taki Irak Ordusu emrine atanmıştır³⁵⁶. 30 Temmuz 1914'te askerlikten istifa etmiştir. Fakat I. Dünya Savaşı nedeniyle seferberlik ilan edilince yeniden silahlaltına alınmıştır. I. Dünya Savaşı boyunca 5. Kolordu Gezici Hastanesi Baştabipliği ile Ankara, İstanbul, Çanakkale ve Haydarpaşa Yaralıların Sevki Komisyonu Başkanlığı ve son olarak Afyonkarahisar Askeri Hastanesi Baştabibi olarak görev yapmıştır³⁵⁷.

Mondros Mütarekesi'nden sonra 15 Aralık 1918'de terhis edilen Dr. Mustafa Bey İstanbul'a dönmüş ve bir müddet serbest doktorluk yapmıştır. 27 Temmuz 1920'de Milli Mücadele'ye katılmak için Ankara'ya gelmiştir. Dr. Mustafa Bey, I. TBMM'ye Kozan milletvekili seçilmiş ve 11 Ağustos 1920'de TBMM'ye

³⁵⁴Dr.Mustafa Cantekin'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 6, Sicil No: 95.

³⁵⁵ Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, Remzi Kitabevi, C. 3, İstanbul, 1997, s. 97; Mango, s. 84.

³⁵⁶ Yarar ve Delialioğlu, s. 119.

³⁵⁷Dr.Mustafa Cantekin'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 6, Sicil No: 95.

katılmıştır³⁵⁸. I. TBMM'den sonra II-VIII. Yasama dönemleri arasında Çorum milletvekili seçilen Dr. Mustafa Bey, 14 Mayıs 1950'ye kadar milletvekilliği yapmıştır. Bu arada 13 Haziran 1928'de askerlik mesleğinden ayrılmıştır. 21 Ekim 1955'te vefat eden Dr. Mustafa Bey, evli ve 4 çocuk babasıydı³⁵⁹.

1.4.2.2. Dr. Mustafa Bey'in TBMM'deki Faaliyetleri

Dr. Mustafa Bey'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 2. yasama yılında 5. Şube üyeliği, 3. yasama yılında 1. Şube üyeliği, Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Encümeni üyeliği, Kütüphane Encümeni üyeliği, 4. yasama yılında 4. Şube üyeliği ve Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür³⁶⁰.

Dr. Mustafa Bey, I. yasama dönemi boyunca 5 teklifte bulunmuş bunlardan 1'i kabul edilirken, 4'ü reddedilmiştir. Yasama dönemi boyunca mecliste 26 konuşma yapan Mustafa Bey'in diğer milletvekillerinin hazırladığı 2 teklif ve 3 takrirden imzası tespit edilmiştir. Dr. Mustafa Bey'in özellikle ekonomi ile ilgili yasama faaliyetleri sırasında görüş beyan ettiği ve bu konuda bazı teklif ve takrirler verdiği görülmüştür.

1.4.2.3. I. Yasama Dönemi'nde Dr. Mustafa Bey İle İlgili Bulgular

1. Kilikya Kuvayı Milliye Kumandanlığı'nın Dr. Mustafa Bey'in Kozan mebusluğuna intihap olunduğuna dair telgrafi³⁶¹.
2. 20 Eylül 1920 Tarih ve 23 Numaralı İhracat Rüsümü Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri³⁶².
3. Dr. Mustafa Bey'in iktisadiyatın tekâmülü ismindeki kanun teklifi³⁶³.
4. Ticaret vergisi kanun lâyihası hakkında sözleri³⁶⁴.

³⁵⁸ Yarar ve Delialioğlu, s. 119.

³⁵⁹ Çoker, s. 685.

³⁶⁰ TBMM Z.C., D.1, C. 9, s. 19; C. 18, s. 20; C. 22, s. 513; C. 26, s. 383, 384; C. 28, s. 21, 43.

³⁶¹ TBMM Z.C., D.1, C.2, s. 201, 202.

³⁶² TBMM Z.C., D.1, C. 4, s.170, 171.

³⁶³ TBMM Z.C., D.1, C.5, s. 147; C.10, s. 340.

³⁶⁴ TBMM Z.C., D.1, C. 6, s. 320, 328.

5. Şimendifer yedek edevatı mubayaa etmek üzere, Avrupa'ya izam edilecek komisyon açısından olan Kozan Mebusu Dr. Mustafa ve Saruhan Mebusu İbrahim Süreyya Beylere, tahsisatlarının tam olarak itasına dair Büyük Millet Meclisi Riyaseti Tezkeresi³⁶⁵.
6. Maden Amelesi Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri³⁶⁶.
7. Seferberlik ve Cephe Zammı Maaş Kanununu Muaddil Kanun münasebetiyle sözleri³⁶⁷.
8. İdare-i kura ve nevahi kanun layihası münasebetiyle sözleri³⁶⁸.
9. İstihlâk Resmi Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri³⁶⁹.
10. 15 Nisan 1922 Tarih ve 216 Numaralı Merakib-i Bahriyeden Alınacak Rüsum Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri³⁷⁰.
11. Dr. Mustafa Bey'le arkadaşlarının, içtimai umumilerin haftada üç güne hasrına dair takriri³⁷¹.
12. Ziraat Bankasının 1338 senesi bütçesi münasebetiyle sözleri³⁷².
13. Maliye Vekâleti'nin 1338 senesi bütçesinin heyeti umumiyesinin müzakeresi münasebetiyle sözleri³⁷³.
14. Mâlûlini güzafın terfih ve ikdarı hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri³⁷⁴.
15. Doktor Mustafa Bey'in, sıhhiye encümeni mazbata muharrirliğinden istifası³⁷⁵.

³⁶⁵*TBMM Z.C.*, D.1, C. 6, s. 430.

³⁶⁶*TBMM Z.C.*, D.1, C.12, s. 174.

³⁶⁷*TBMM Z.C.*, D.1, C.18, s. 157.

³⁶⁸*TBMM Z.C.*, D.1, C.18, s. 315, 316; C.20, s. 421, 551, 568, 569; C.21, s.111,112,116, 128; C.24, s. 40, 201, 204; C.26, s. 89-91, 365.

³⁶⁹*TBMM Z.C.*, D.1, C.19, s.159.

³⁷⁰*TBMM Z.C.*, D.1, C.19, s.176, 180, 181.

³⁷¹*TBMM Z.C.*, D.1, C.21, s.199, 200.

³⁷²*TBMM Z.C.*, D.1, C.21, s.238.

³⁷³*TBMM Z.C.*, D.1, C.22, s.240.

³⁷⁴*TBMM Z.C.*, D.1, C.22, s.309.

³⁷⁵*TBMM Z.C.*, D.1, C.22, s.513.

16. Hacı Hatiboğlu Osman'ın bakıye-i müddeti cezaiyesinin affına dair kanun lâyihası münasebetiyle sözleri³⁷⁶.
17. Keskin Hastanesi Hesap Memuru Cemal Efendinin istidasına dair Adliye Encümeni Mazbatası münasebetiyle sözleri³⁷⁷.
18. Harb malûllerinin terfihi için bir kanun ihzar etmek üzere bir encümen kurulmasına dair tahrir münasebetiyle sözleri³⁷⁸.
19. Ziyet eşyasının men'i dühulü hakkındaki kanun tadiline dair kanun layihası münasebetiyle sözleri³⁷⁹.
20. Memurin ve mütekaidinin terfipleri için bir kanun ihzar etmek üzere bir encümeni mahsus teşkil edilmesine dair tahriri³⁸⁰.
21. 329 Numaralı Ziraatte müstamel olup hariçten ithal edilecek mevaddın gümrük ve istihlâk resmine dair kanun teklifi münasebetiyle sözleri³⁸¹.
22. Muavenet-i İçtimaiye Müdüriyeti Umumiyesinin 1338 senesi bütçesi münasebetiyle sözleri³⁸².
23. Anadolu - Bağdad ve Uşak - Afyon Karahisar Demiryolları Tarifeleri Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri³⁸³.
24. Himaye-i Etfal Cemiyeti'nden posta ve telgraf ücreti alınmamasına dair teklif hakkındaki sözleri³⁸⁴.

³⁷⁶ TBMM Z.C., D.1, C.23, s.17, 18.

³⁷⁷ TBMM Z.C., D.1, C.23, s. 37.

³⁷⁸ TBMM Z.C., D.1, C.23, s. 338, 339.

³⁷⁹ TBMM Z.C., D.1, C.23, s. 386.

³⁸⁰ TBMM Z.C., D.1, C.24, s. 4, 5.

³⁸¹ TBMM Z.C., D.1, C.24, s. 77-79.

³⁸² TBMM Z.C., D.1, C.24, s. 174.

³⁸³ TBMM Z.C., D.1, C.24, s. 425.

³⁸⁴ TBMM Z.C., D.1, C.24, s. 444.

25. Esbak Amasya Müdde-i Umumisi Süleyman Efendi'nin Bakıye-i Müddet-i Cezaiyesinin Affına Dair Kanun münasebetiyle sözleri³⁸⁵.
26. Mustafaoğlu Ali Başo'nun Bakıye-i Müddet-i Cezaiyesinin Affı Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri³⁸⁶.
27. Kütüphane Encümeni azalığına Kozan Mebusu Doktor Mustafa Bey'in intihab edildiğinedair Divan-ı Riyaset kararı³⁸⁷.
28. Hariçten ithal edilecek çift ve damızlık hayvanat ile ziraat makinalarında istimal edilecek benzin, benzol, petrol, mazot vesairenin gümrük resminden istisna edilmesine dair layiha ve teklifi kanuni hakkındaki sözleri³⁸⁸.
29. 9 Aralık 1922 Tarih ve 296 Numaralı İstanbul Avans Kanununa Müzeyyel Kanun münasebetiyle sözleri³⁸⁹.
30. Ziraatte Müstamel Olup Hariçten İthal Edilecek Mevaddın Gümrük ve İstihlâk Resmine Dair Kanun münasebetiyle sözleri³⁹⁰.
31. 319 Numaralı Havalı-i Şarkıye muhacirlerinin iadesi ve mesakininin tamir ve inşası için tahsisat itasına dair kanunun ikinci maddesinin değiştirilmesine dair teklifi ve konu ile ilgili sözleri³⁹¹.
32. Konya belediye riyaseti intihabatı hakkında yedi zat imzasıyla verilen şikâyeti mutazamının istida ile Kozan Mebusu Doktor Mustafa Bey'le rüfekasının belediye rüesasının intihabı hakkındaki kanunun tefsirine dair tavriri ve tavriri hakkında Dâhiliye Encümeni Mazbatası³⁹².

³⁸⁵*TBMM Z.C.*, D.1, C.25, s. 291, 292.

³⁸⁶*TBMM Z.C.*, D.1, C.26, s. 23, 24.

³⁸⁷*TBMM Z.C.*, D.1, C.26, s. 384.

³⁸⁸*TBMM Z.C.*, D.1, C.26, s. 488.

³⁸⁹*TBMM Z.C.*, D.1, C.27, s. 298.

³⁹⁰*TBMM Z.C.*, D.1, C.27, s. 327, 328.

³⁹¹*TBMM Z.C.*, D.1, C.28, s. 298, 299.

³⁹²*TBMM Z.C.*, D.1, C.29, s.19, 20, 43.

33. İtalya'dan mubayaa edilen şimendifer ve malzeme hakkında Vehbi Beyefendi'nin Nafia Vekili'nden suali ve bu mevzuda mubayaa heyeti azalarının izahatı münasebetiyle sözleri³⁹³.

34. Lozan Konferansı'nda bulunan Hariciye Vekili İsmet Paşaya gönderilen anlaşma esaslarını muhtevi cevap münasebetiyle yapılan görüşmelerde yaptığı teklifi ve konu ile ilgili sözleri³⁹⁴.

1.4.3.Fevzi Paşa (Mustafa Fevzi Çakmak) (1291/1876-10 Nisan 1950)

1.4.3.1. Biyografisi

Fevzi Paşa, 1291 (1876) tarihinde İstanbul Anadolu Kavağı'nda dünyaya gelmiştir. Annesi Hesna Hanım, babası Topçu Albay Ali Sırrı Bey'dir³⁹⁵. İlk ve ortaöğrenimini tamamladıktan sonra Harp Okulu'na girmiş ve 28 Ocak 1898'de piyade teğmen rütbesiyle mezun olarak Harp Akademisi'ne ayrılmıştır. 25 Aralık 1898'de kurmay yüzbaşı rütbesiyle Harp Akademisi'nden mezun olarak Genelkurmay 4. Şubesi'ne atanmıştır.

11 Nisan 1899'da Metroviçe'deki 18. Tümen Kurmayında görevlendirilmiştir. 6 Şubat 1901'de kıdemli yüzbaşı, 18 Nisan 1902'de binbaşı, 19 Temmuz 1906'da yarbay ve 17 Aralık 1907'de albaylığa terfi ettirilmiştir. Rütbesi, 7 Şubat 1909 tarihli Rütbelerin Tasfiyesi Kanunu'na göre binbaşılığa düşürülmüştür. 27 Temmuz 1910'da Kosova'da Kurmay Başkanlığına atanarak 29 Eylül 1910'da rütbesi tekrar yarbaylığa yükseltilmiştir³⁹⁶.

15 Ocak 1911'de Genelkurmay 5. Şube Müdürlüğü'ne getirilen Fevzi Paşa, 18 Nisan'da İşkodra Kolordusu Kurmay Başkanlığına nakledilmiştir. 3 Temmuz 1912'de Yakova Tümen Komutanlığı'na, 6 Ağustos 1912'de Kosova Kuvayı Umumiye Kurmay Başkanlığına, 26 Eylül 1912'de Vardar Ordusu Komutanlığı

³⁹³TBMM G.C.Z., C.3, S. 503, 504.

³⁹⁴TBMM G.C.Z., C.3, S. 1268, 1269.

³⁹⁵Fevzi Paşa'nın Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 293.

³⁹⁶Mareşal Fevzi Çakmak'ın Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 8, Sicil No: 293; Fevzi Paşa'nın Askeri Safahat Belgesi, Milli Savunma Bakanlığı Arşivi, Sicil No: 1311-7; Yarar ve Delialioğlu, s. 51; Nusret Baycan, "Fevzi Çakmak", ATAM Dergisi, S. 16, C. VI, Ankara, Kasım 1989, s. 232.

Harekât Şube Müdürlüğü'ne, 6 Kasım 1913'te 2. Nizamiye Tümeni Komutanlığına atanmış ve 24 Kasım 1913'te ikinci defa albaylık rütbesine yükseltilmiştir³⁹⁷.

2 Mart 1914'te tümgeneralliğe yükseltilen Fevzi Paşa, 22 Aralık 1914'te 5. Ordu Komutanlığı'na getirilmiştir. I. Dünya Savaşı'nda 2. Kafkas Kolordusu Komutanı, Diyarbakır 2. Ordu Komutanı ve Filistin Cephesi'nde 7. Ordu Komutanı olarak görev yapmıştır. Savaşta başarılarından dolayı Türk ve yabancı madalyaları ile ödüllendirilmiştir. 28 Temmuz 1919'da korgeneralliğe terfi ettirilmiştir³⁹⁸.

24 Aralık 1918'de Genelkurmay Başkanlığı'na getirilen Fevzi Paşa, 14 Mayıs 1919'da I. Ordu Müfettişliği'ne atanmış ve 3 Kasım 1919'da Anadolu'ya Gönderilecek Nasihat Heyeti'nde görevlendirilmiştir³⁹⁹.

3 Şubat 1920'de Ali Rıza Paşa Kabinesi'nde Harbiye Nazırı olarak görev almış, Ali Rıza Paşa Kabinesi'nden sonra kurulan Salih paşa Kabinesi'nde de aynı görevini devam ettirmiştir⁴⁰⁰. Anadolu'daki Milli Mücadele'yi tüm gücüyle desteklediği için Genelkurmay Başkanı Cevat Paşa (Orgeneral Cevat Çobanlı) İngilizler tarafından tutuklanarak Malta Adası'na sürgüne gönderilmiş, Fevzi Paşa ise Harbiye Nazırlığı'ndaki odasında İngilizler tarafından Milli Mücadele'yi desteklememesi konusunda tehdit edilmiştir. Bu tehdit üzerine artık İstanbul'da bulunmanın bir fayda sağlamayacağını gören Fevzi Paşa, Anadolu'ya geçmeye karar vermiş ve Mustafa Kemal Paşa tarafından bizzat karşılanarak 27 Nisan 1920'de Ankara'ya ulaşmıştır⁴⁰¹.

³⁹⁷ Veli Yılmaz, *Fevzi Çakmak*, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2006, s. 161, 162; Rezzan Ünalp, "Mareşal Fevzi Çakmak'ın Özgeçmişi", *Ölümünün 60'uncu Yıl Dönümünde Mareşal Fevzi Çakmak Paneli*, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara, 2010, s. 2.

³⁹⁸ Ergün Aybars, "Mareşal Fevzi Çakmak", *Ölümünün 60'uncu Yıl Dönümünde Mareşal Fevzi Çakmak Paneli*, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara, 2010, s. 11, 12; Yarar ve Delialioğlu, s. 51; Çoker, s. 687.

³⁹⁹ Baycan, s. 233.

⁴⁰⁰ Çoker, s. 687.

⁴⁰¹ Hayrullah Gök, *Mareşal Fevzi Çakmak'ın Askeri ve Siyasi Faaliyetleri (1876-1950)*, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1997, s. 38; Baycan, s. 233.

I. TBMM’de Fevzi Paşa, hem Gebze hem de Kozan’dan milletvekili seçilmiş⁴⁰², Gebze’nin işgal altında olması ve seçim mazbatasının gönderilememesi sebebiyle Kozan milletvekilliğini tercih etmiştir⁴⁰³. Fevzi Paşa, Anadolu’ya geçip Milli Mücadele’ye katıldıktan sonra Damat Ferit Paşa’nın IV. Hükümeti tarafından I. Divan-ı Harb-i Örfi’ye verilmiş ve hakkında yapılan gıyabi yargılamalar neticesinde 24 Mayıs 1920 tarihinde idam cezası çarptırılması kararlaştırılmıştır⁴⁰⁴.

I. TBMM döneminde meclise katıldığı andan itibaren sorumluluk üstlenmekten çekinmeyen Fevzi Paşa, I. İcra Vekilleri Heyeti’nde 3 Mayıs 1920-24 Ocak 1921 tarihleri arasında Müdafaa-i Milliye Vekili, Fevzi Paşa Hükümeti de denilen II. İcra Vekilleri Heyeti’nde 24 Ocak 1921-6 Mayıs 1921 ve 19 Mayıs 1921-9 Temmuz 1921 tarihleri arasında İcra Vekilleri Heyeti Reisi⁴⁰⁵ ve 24 Ocak 1921-16 Mayıs 1921 ve 19 Mayıs 1921-5 Ağustos 1921 tarihleri arasında Müdafaa-i Milliye Vekili, 5 Ağustos 1921-9 Temmuz 1922 tarihleri arasında Genelkurmay Başkanı, III. İcra Vekilleri Heyeti’nde 12 Temmuz 1922-4 Ağustos 1923 tarihleri arasında Genelkurmay Başkanı olarak görev yapmıştır⁴⁰⁶.

Fevzi Paşa, 3 Nisan 1920’de orgeneralliğe yükseltilirken, Büyük Taarruz’un harekât planının hazırlanması ve icrasındaki katkılarından dolayı 31 Ağustos 1922’de mareşalliğe yükseltilmiştir. Ayrıca Milli Mücadeledeki başarılarından dolayı TBMM tarafından kendisine 21 Kasım 1923’te Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklâl Madalyası verilmiştir⁴⁰⁷.

I. TBMM’nin sona ermesi üzerine, II. yasama döneminde İstanbul milletvekili seçilen Fevzi Paşa, Fethi Okyar’ın kurduğu IV. İcra Vekilleri Heyeti’nde 14 Ekim 1923-27 Ekim 1923 tarihleri arasında Genelkurmay Başkanve

⁴⁰²Fevzi Paşa’nın Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 293.

⁴⁰³ Gök, s. 41, 42.

⁴⁰⁴ Osman Akandere, “Damat Ferit Paşa’nın IV. Hükümeti Döneminde Kuvâ-yı Milliye İleri Gelenleri Hakkında Verilen İdam Kararları”, *A.Ü. TİTE Atatürk Yolu Dergisi*, S. 43, Ankara, Bahar 2009, s. 377.

⁴⁰⁵B.C.A. Fon No: 030.18.11 Yer No: 2.32.2; B.C.A. Fon No: 030.18.11 Yer No: 3.20.12

⁴⁰⁶ Neziroğlu, İrfan, Tuncer Yılmaz, s. 49, 50, 56.

⁴⁰⁷ Baycan, s. 234.

cumhuriyetin ilanından sonra I. İnönü Hükümeti'nde 30 Ekim 1923-6 Mart 1924 tarihleri arasında yine Genelkurmay Başkanı olarak görev almıştır⁴⁰⁸.

30 Ekim 1924'te mevcut asker milletvekillerinin askerlik ya da yasama görevlerinden birini tercih etmeleri hakkındaki hükümet kararı üzerine askerlik mesleğini tercih eden Fevzi Paşa milletvekilliğinden istifa etmiştir⁴⁰⁹.

23 yıl boyunca Genelkurmay Başkanlığı görevini yürüten Fevzi Paşa, 12 Ocak 1944'te yaş haddinden emekliye sevk edilmiştir⁴¹⁰.

Emekliliğinin son zamanlarında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile fikir ayrılıklarına düşen Fevzi Paşa, emekli edildikten sonra, Atatürk'ün sağlığında kendisine hediye ettiği evden çıkartılmak istenmiştir. Önce evin Milli Emlak'a ait olduğu ve görevini tamamladığı için evi boşaltması istenen Fevzi Paşa evin kendisine ait olduğuna dair tapusunu beyan etmiştir. Tapunun olduğundan haberdar olmayan Milli Emlak memurlarının bu girişiminden bir sonuç çıkmamıştır. Bu durum üzerine Fevzi Paşa'nın evinin askeri yasak bölgede yer aldığı için istimlak edileceği ve evin boşaltılmasının bildirilmesi üzerine Fevzi Paşa yıllardır kullandığı evini boşaltmış ve İstanbul'da küçük bir köşk kiralamıştır. Bu olaydan sonra Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile ilişkileri tamamı ile kopmuştur⁴¹¹.

Fevzi Paşa, milletvekilliği için CHP'den daha önceleri yapılan tekliflere karşı hep mesafeli davranmışsa da evi ile ilgili uğradığı haksızlığın da etkisiyle yeniden siyasete dönmeye karar vermiştir. DP Genel Başkanı Celal Bayar'ın kendisini DP'ye katılmaya ikna etmesi üzerine 1946 seçimlerine DP'nin bağımsız adayı olarak katılmıştır. İstanbul'da seçime katılan Fevzi Paşa, 194.833 oy alarak İstanbul bağımsız milletvekili seçilmiş ve milletvekilliği 12 Ağustos 1946'da onaylanmıştır⁴¹².

⁴⁰⁸ Neziroğlu, İrfan, Tuncer Yılmaz, s. 64, 82; B.C.A. Fon No: 030.11.10 Yer No: 3.6.19

⁴⁰⁹ Çoker, s.687.

⁴¹⁰ Mareşal Fevzi Çakmak'ın *Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 8, Sicil No: 293.

⁴¹¹ Süleyman Yeşilyurt, *Mareşal ve İnönü'nün Bitmeyen Kavgası*, Alter Yayıncılık, Ankara, 2012, s. 129-131.

⁴¹² Gök, 79, 80.

12 Temmuz Beyannamesi olarak da bilinen olayda, DP ile CHP'nin uzlaşması, DP içindeki bazı milletvekillerini ve Fevzi Paşa'yı son derece rahatsız etmiş ve Fevzi Paşa 1948 yılında DP'den ayrılmıştır. DP'den ayrılan diğer milletvekillerinin de yer aldığı, genel başkanlığını Yusuf Hikmet Bayur'un, fahri başkanlığını Fevzi Paşa'nın yaptığı MP (Millet Partisi) kurulmuş ve Fevzi Paşa vefatına kadar burada mücadelesini sürdürmüştür⁴¹³.

Fevzi Paşa'nın Filistin'de iken yakalandığı amipli dizanteri hastalığı onu her zaman rahatsız etmiş ve şeker ve prostat rahatsızlığının ilerlemesine neden olmuştur. 1950 Ocak ayı başlarında prostat ameliyatı geçiren Fevzi Paşa, ilk ameliyattan istediği sonucu alamamış 3 Nisan 1950 günü ikinci bir ameliyat daha geçirmiştir. Ameliyattan sonra durumu daha da kötüleşen Fevzi Paşa, 10 Nisan 1950 günü vefat etmiştir⁴¹⁴. Cenazesi İstanbul'a defnedilen Fevzi Paşa evli ve bir çocuk sahibiydi. Tercüme-i Hal belgesinde bildirdiğine göre Fransızca, İngilizce ve Almanca bilmekteydi⁴¹⁵.

Fevzi Paşa'nın "*Garbi Rumeli'nin Suret-i Ziyai ve Balkan Harbinde Garp Cephesi Hakkında Konferanslar*" ile "*Büyük Harpte Şark Cephesi Hareketleri*" adları ile yayınlanmış iki adet eseri bulunmaktadır⁴¹⁶.

1.4.3.2. Fevzi Paşa'nın TBMM'deki Faaliyetleri

Fevzi Paşa'nın TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 2. yasama yılında 1. Şube üyeliği, 3. yasama yılında 5. Şube üyeliği, görevlerinde bulunduğu görülmüştür⁴¹⁷.

Fevzi Paşa, I. yasama dönemi boyunca meclise 1 tahrir, 2 teklif vermiştir. Fevzi Paşa'nın tahrir ve teklifleri kabul edilmiştir. Erkan-ı Harbiye Reisi, Müdafaa-i Milliye Vekili ve İcra Vekilleri Heyeti Reisi olarak mecliste 39 konuşma yapan

⁴¹³ Adnan Ferruh Pancaroğlu, *Yakın Tarihimizde Millet Partisi Olgusu (1948-1977)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 2006, s. 9.

⁴¹⁴ Gök, s. 81, 82; B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 77.509.15

⁴¹⁵ Mareşal Fevzi Çakmak'ın *Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 8, Sicil No: 293.

⁴¹⁶ Çoker, s. 689.

⁴¹⁷ TBMM Z.C., D.1, C. 9, s. 17; C. 18, s. 22.

Fevzi Paşa, Milli Mücadele günlerinde yaşanan savaşlar, ordunun durumu vb. nedenler dolayısıyla 15 beyanat vermiştir. Milli Mücadele günlerinde, askerlik mesleğindeki deneyimi ve birikimi sebebiyle, Müdafaa-i Milliye Vekili, Erkânı Harbiye Riyaset Vekili, İcra Vekilleri Heyeti Reisi gibi önemli görevlerde bulunmuştur. Yapmış olduğu bu görevlerin sonucu olarak özellikle cephelerde yaşanan askeri gelişmeler ve buna dair meclise vermiş olduğu beyanatlara Fevzi Paşa'nın yasama faaliyetlerinde en dikkat çeken konular olmuştur.

1.4.3.3. I. Yasama Dönemi'nde Fevzi Paşa İle İlgili Bulgular

1. Fevzi Paşa'nın İstanbul ve padişah ahvaline dair beyanâtı⁴¹⁸.
2. Fevzi Paşa Hazretleri'nin intihap mazbatası⁴¹⁹.
3. Kavaklı Fevzi Paşa'nın Kozan mebusluğuna intihap olunduğuna dair Kilikya Kuvayı Milliye Kumandanlığı'ndan mevrut telgraf⁴²⁰.
4. Fevzi Paşa'nın Kozan mebusluğunu tercih ettiğine dair tahriri⁴²¹.
5. Yazıcı efrad ve küçük zabitanın yaşesi hakkında kanun lâyihası⁴²².
6. Erzurum Mebusu Necati Bey'in mültecilerin tedarik ettikleri vesaiti nakliyenin etlerinden alınması esbabına dair sualine Müdafaa-i Milliye Vekili Fevzi Paşa'nın şifahi cevabı⁴²³.
7. Konya Mebusu Vehbi Efendi ve arkadaşlarının, Konya'da askere verilen ekmek numunesinden bir parça takdim edildiğine ve bu hususla teşebbüs icra edilip edilmediğine dair sual tahriri ve Müdafaa-i Milliye Vekili Fevzi Paşa'nın tahriri cevabı⁴²⁴.
8. Müdafaa-i Milliye Vekili Fevzi Paşa'nın Yunan taarruzuna dair beyanâtı⁴²⁵.

⁴¹⁸ TBMM Z.C., D.1, C.1, s. 90-93.

⁴¹⁹ TBMM Z.C., D.1, C.1, s. 98.

⁴²⁰ TBMM Z.C., D.1, C.1, s. 238.

⁴²¹ TBMM Z.C., D.1, C.1, s. 322, 232.

⁴²² TBMM Z.C., D.1, C. 2, s. 164.

⁴²³ TBMM Z.C., D.1, C. 2, s. 378, 379.

⁴²⁴ TBMM Z.C., D.1, C. 5, s. 230, 231.

⁴²⁵ TBMM Z.C., D.1, C.7, s. 230, 231.

9. Müdafaa-i Milliye Vekili Fevzi Paşa'nın Birinci İnönü harbi hakkında beyanatı⁴²⁶.
10. Seyyar jandarma müfrezelerinin lağvi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri⁴²⁷.
11. Müdafaa-i Milliye Vekâleti bütçesi ve o meyandan müzakere edilen teklifler ve sual takrirleri münasebetiyle sözleri⁴²⁸.
12. Heyet-i Vekile Reisi Fevzi Paşa'nın, Ardahan ve Artvin'in Gürcüler tarafından tahliye edildiğine dair beyanatı⁴²⁹.
13. Yazıcı, efrat ve küçük zabitanın iaşesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri⁴³⁰.
14. Müdafaa-i Milliye Vekili Fevzi Paşa'nın, Yunanlıların cepheden taarruza başladıklarına dair beyanatı⁴³¹.
15. Müdafaa-i Milliye Vekili ve Erkânı Harbiye Umumiye Reisvekili Fevzi Paşa'nın İkinci İnönü Harbine dair beyanatı⁴³².
16. İkinci İnönü zaferinden sonra devam eden harbin ikinci safhası hakkındaki beyanatı⁴³³.
17. Kastamonu Mebusu Abdulkadir Kemali Bey'in; Koyunevi ahalisinden alınan zahire hakkında sual takriri ve Müdafaa-i Milliye Vekili Fevzi Paşa'nın tahriri cevabı⁴³⁴.
18. Erkânı Harbiye Umumiye Reisvekilliğine Fevzi Paşa'nın intihab edildiğine dair İcra Vekilleri Riyaseti tezkeresi⁴³⁵.

⁴²⁶*TBMM Z.C.*, D.1, C.7, s. 280-282.

⁴²⁷*TBMM Z.C.*, D.1, C.8, s. 164,165.

⁴²⁸*TBMM Z.C.*, D.1, C.8, s. 135-147, 260, 264, 285, 292, 293.

⁴²⁹*TBMM Z.C.*, D.1, C.8, s. 424, 425.

⁴³⁰*TBMM Z.C.*, D.1, C.9, s. 106-109.

⁴³¹*TBMM Z.C.*, D.1, C.9, s. 229, 230.

⁴³²*TBMM Z.C.*, D.1, C.9, s. 321, 322.

⁴³³*TBMM Z.C.*, D.1, C.9, s. 474, 475.

⁴³⁴*TBMM Z.C.*, D.1, C.10, s. 42, 81.

⁴³⁵*TBMM Z.C.*, D.1, C.10, s. 95, 96.

19. İcra Vekilleri Riyasetine Fevzi Paşa'nın intihap edildiğine dair İcra Vekilleri Riyaset Tezkeresi⁴³⁶.
20. Muvazenei Maliye Encümeni azalarının istifası münasebetiyle sözleri⁴³⁷.
21. Siyaseti dahiliye ve hariciye hakkındaki beyanatı⁴³⁸.
22. Muhacir ve mültecilerin askerliklerine dair kanun teklifi ve tahrir münasebetiyle sözleri⁴³⁹.
23. Yunan ordusunun taarruzuna ve Yunan mezalimine dair İcra Vekilleri Heyeti Reisi Fevzi Paşa'nın beyanatı⁴⁴⁰.
24. Yunan taarruzu hakkında beyanatı ve Konya, Kastamonu ve Samsun'a birer istiklâl mahkemesi gönderilmesine dair şifahi teklifi⁴⁴¹.
25. Eskişehir-Kütahya savaşları ile ilgili sözleri⁴⁴².
26. Fevzi Paşa ile Edirne Mebusu İsmet Paşa'nın, Başkumandan Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne müşirlik rütbesi ve gazilik unvanı tevcihine dair tahriri⁴⁴³.
27. Elcezire Cephesi Kumandanı Nihad Paşa hakkındaki sual ve istihzalar münasebetiyle sözleri⁴⁴⁴.
28. Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey'in İstanbul'daki tarz-ı hareketine ve Müşir İzzet Paşa Heyeti'nin Londra seyahatine dair muhtelif sual ve istizah tahrirleri münasebetiyle sözleri⁴⁴⁵.
29. Mükellefiyet-i Nakliye Askeriye Kanunu münasebetiyle sözleri⁴⁴⁶.

⁴³⁶*TBMM Z.C.*, D.1, C.10, s. 236.

⁴³⁷*TBMM Z.C.*, D.1, C.10, s. 301-304.

⁴³⁸*TBMM Z.C.*, D.1, C.10, s. 374, 375.

⁴³⁹*TBMM Z.C.*, D.1, C.11, s. 46.

⁴⁴⁰*TBMM Z.C.*, D.1, C.11, s. 236-238.

⁴⁴¹*TBMM Z.C.*, D.1, C.11, s. 348, 349.

⁴⁴²*TBMM Z.C.*, D.1, C.11, s. 367, 368.

⁴⁴³*TBMM Z.C.*, D.1, C.12, s. 263.

⁴⁴⁴*TBMM Z.C.*, D.1, C.14, s. 121, 122, 125.

⁴⁴⁵*TBMM Z.C.*, D.1, C.18, s. 71.

⁴⁴⁶*TBMM Z.C.*, D.1, C.18, s. 274.

30. Ukrayna Muahedenamesi'ni teati için Harkof'a gidecek heyet hakkındaki tezkere münasebetiyle sözleri⁴⁴⁷.
31. Vaziyet-i askeriyye, siyasiyye ve hariciye hakkında sözleri⁴⁴⁸.
32. Aza-ı kiram tahsisat ve harcırahına dair mazbata münasebetiyle sözleri⁴⁴⁹.
33. İhsan Bey ve arkadaşlarının ordunun ilbası hakkında istizah takriri ve Fevzi Paşa'nın cevabı⁴⁵⁰.
34. Cephelerdeki askeri vaziyet, bazı milis kuvvetlerin tasfiyesi hakkındaki istizah takriri üzerine sözleri⁴⁵¹.
35. Canik Mebusu Nafiz beyin gayrimüslimlerin vaziyeti askeriyelerine dair takriri hakkında sözleri⁴⁵².
36. Bursa Mebusu ve Diyarbekir İstiklâl Mahkemesi azası Şeyh Servet Efendi'nin komünizm propagandası yaptığına dair şifre telgraflar üzerine sözleri⁴⁵³.
37. Londra Konferansı'na gidecek Sulh Murahhas Heyeti hakkında Heyeti Vekile tezkeresi üzerine sözleri⁴⁵⁴.
38. Sevr Muahedenamesi hakkında İstanbul'da Tevfik Paşa'ya çekilen telgraf mevzuu üzerine sözleri⁴⁵⁵.
39. Londra Konferansı'na iştirak etmek üzere intihap olunan heyete verilen talimat hakkında sözleri⁴⁵⁶.

⁴⁴⁷*TBMM Z.C.*, D.1, C.18, s. 268, 269.

⁴⁴⁸*TBMM G.C.Z.*, D.1, C.1, s. 44-46.

⁴⁴⁹*TBMM G.C.Z.*, D.1, C.1, s. 122-124.

⁴⁵⁰*TBMM G.C.Z.*, D.1, C.1, s.190-192.

⁴⁵¹*TBMM G.C.Z.*, D.1, C.1, s. 252-255.

⁴⁵²*TBMM G.C.Z.*, D.1, C.1, s. 320-322.

⁴⁵³*TBMM G.C.Z.*, D.1, C.1, s. 326.

⁴⁵⁴*TBMM G.C.Z.*, D.1, C.1, s. 366, 367, 382-385, 395, 396.

⁴⁵⁵*TBMM G.C.Z.*, D.1, C.1, s. 410.

⁴⁵⁶*TBMM G.C.Z.*, D.1, C.1, s. 418-420.

40. Gaziantep'in sükutu hakkında Aburrahman Lami Efendi'nin takriri üzerine sözleri⁴⁵⁷.
41. Gürcistan ve Ermenistan arasında zuhur eden harp ve Kafkasya ahvali hakkındaki beyanatı⁴⁵⁸.
42. Erzurum'da çıkan Albayrak gazetesindeki neşriyat hakkında sözleri⁴⁵⁹.
43. İstiklâl Mahkemeleri azalarına verilecek tahsisat, harcırah ve yevmiyeler hakkında sözleri⁴⁶⁰.
44. 1337 Bütçesi-Heyeti Vekile Reisi ve Müdafaai Milliye Vekili Fevzi Paşa Hazretlerinin 1337 senesi bütçesi üzerindeki izahati ve bütçe üzerinde müzakerat hakkında takriri⁴⁶¹.
45. Hariciye Vekili Bekir Sami Bey'in Fransızlarla aktettiği itilafnamenin bazı maddeleri üzerinde vaki müzakerat ve mümaileyhin istifası hakkında sözleri⁴⁶².
46. 1337 senesi bütçesi ve vaziyeti maliye hakkında sözleri⁴⁶³.
47. Yunan taarruzu üzerine vaziyet-i harbiye hakkında müzakerat ve TBMM'nin Kayseri'ye nakli münasebetiyle sözleri⁴⁶⁴.
48. Eskişehir'in sükutundan sonra cepheye yaptığı ziyaret hakkındaki beyanatı ve meclisin Kayseri'ye nakli hakkındaki sözleri⁴⁶⁵.
49. Sakarya Harbi'nden sonraki askeri vaziyet hakkındaki beyanatı⁴⁶⁶.

⁴⁵⁷*TBMM G.C.Z.*, D.1,C.1, s. 425-428, 431-433.

⁴⁵⁸*TBMM G.C.Z.*, D.1,C.1, s. 446-448.

⁴⁵⁹*TBMM G.C.Z.*, D.1,C.2, s. 40, 41.

⁴⁶⁰*TBMM G.C.Z.*, D.1,C.2, s. 60.

⁴⁶¹*TBMM G.C.Z.*, D.1,C.2, s. 66.

⁴⁶²*TBMM G.C.Z.*, D.1,C.2, s. 73-75.

⁴⁶³*TBMM G.C.Z.*, D.1,C.2, s. 82-84.

⁴⁶⁴*TBMM G.C.Z.*, D.1,C.2, s. 99-103.

⁴⁶⁵*TBMM G.C.Z.*, D.1,C.2, s. 116-122.

⁴⁶⁶*TBMM G.C.Z.*, D.1, C.2, s. 172.

50. 144 Numaralı Başkumandanlık İhdası ve ile bu vazifenin TBMM Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine tevcihi hakkında kanun teklifi münasebetiyle sözleri⁴⁶⁷.
51. Meclis'in Kayseri'ye nakli hakkında sözleri⁴⁶⁸.
52. 5 Ağustos 1921 Tarih ve 144 Numaralı Başkumandanlık Kanunu'nun müddetinin temdidini hakkında sözleri⁴⁶⁹.
53. Ordu levazımatına, vaziyeti askeriye hakkında Müdafaa-i Milliye Vekili'nden istizah münasebetiyle sözleri⁴⁷⁰.
54. Sakarya Harbi'nden sonraki askeri vaziyet hakkındaki izahatı üzerine açılan müzakere, ordunun ilbas ve iaşesi, mali askeri ve siyasi vaziyet hakkında sözleri⁴⁷¹.
55. Müdafaa-i Milliye Vekili'nden 3 istizah ve 17 sual tavriri münasebetiyle sözleri⁴⁷².
56. Harp Encümeni teşkili hakkında layiha-i kanuniyenin müzakere ve Kanuni Esasi Encümeni'ne havalesine dair konuşması⁴⁷³.
57. İstiklâl Mahkemeleri hakkında Adliye Encümeni Mazbatasını hakkında sözleri⁴⁷⁴.
58. Müdafaa-i Milliye Vekâleti ihtiyaçlarına sarf ve 1338 senesi bütçesi tahsisatından mahsup edilmek üzere beş milyon liralık avans verilmesi hakkındaki teklif ve meblağın temini çareleri üzerinde münakaşa⁴⁷⁵.
59. Karadeniz limanlarına ithal olunacak mısır ve mısır unları ile İzmit sancağına gelecek buğday, arpa, mısır ve bunların unlarının gümrük resminden istighnası hakkında İktisat Encümeni Mazbatasını münasebetiyle sözleri⁴⁷⁶.

⁴⁶⁷TBMM G.C.Z., D.1, C.2, s. 181, 182.

⁴⁶⁸TBMM G.C.Z., D.1, C.2, s. 221-223.

⁴⁶⁹TBMM G.C.Z., D.1, C.2, s. 425.

⁴⁷⁰TBMM G.C.Z., D.1, C.2, s. 454-459.

⁴⁷¹TBMM G.C.Z., D.1, C.2, s. 494-500.

⁴⁷²TBMM G.C.Z., D.1, C.2, s. 540,541.

⁴⁷³TBMM G.C.Z., D.1, C.2, s. 609.

⁴⁷⁴TBMM G.C.Z., D.1, C.2, s. 616, 617.

⁴⁷⁵TBMM G.C.Z., D.1, C.2, s. 836, 837.

⁴⁷⁶TBMM G.C.Z., D.1, C.2, s. 870, 871.

60. Hariciye Vekâleti Vekili Mahmut Celal Bey'in Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey'in Avrupa seyahatine giderken İstanbul Hükümeti ve halife ile yaptığı temasla alakalı sual ve istihzalara cevabı münasebetiyle sözleri⁴⁷⁷.

61. Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey'in Londra seyahati ile alakalı zabıtların muvakkaten tehiri neşri hakkındaki beyanâtı⁴⁷⁸.

62. Yusuf Kemal Bey'in ahvali siyasiye ve intibaatı hakkında beyanâtı ve suallere cevabı ve mütareke teklifine verilecek cevabi nota münasebetiyle sözleri⁴⁷⁹.

63. Başkumandanlık Müddetinin 5 Mayıs 1922 Tarihinden İtibaren 3 Mah Daha Temdidine Dair Kanun münasebetiyle sözleri⁴⁸⁰.

1.4.4. Hüseyin Bey (Çelik) (1287/1871-5 Şubat 1928)

1.4.4.1. Biyografisi

Hüseyin Bey, 1291 tarihinde Kozan'da doğmuştur. Annesi Ümmühan Hanım, babası eşraftan Şeyh Ali Efendi'dir. İlk ve ortaöğrenimini rüştiyede tamamladıktan sonra medrese eğitimi de görmüş ve Kozan Medresesi'nden birincilikle mezun olmuştur⁴⁸¹.

Toprak sahibi bir ailenin çocuğu olan Hüseyin Bey'in kendisi de çiftçilikle uğraşmıştır. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra İTF'ye katılmış ve fırkanın Kozan Liva başkanlığını yürütmüştür. Ayrıca 1910 yılından 1918 yılına kadar Kozan'da belediye başkanlığı yapmıştır⁴⁸².

Kozan'ın Fransızlar tarafından işgali sonrasında işgal kuvvetlerinin belediyeye Fransız bayrağı çekilmesi emrini dinlemediği için görevden alınmış ve Fransızların Kozan'ı tahliyesine kadar tutuklu kalmıştır⁴⁸³.

⁴⁷⁷TBMM G.C.Z., D.1, C.3, s. 39.

⁴⁷⁸TBMM G.C.Z., D.1, C.3, s. 47-49.

⁴⁷⁹TBMM G.C.Z., D.1, C.3, s. 184.

⁴⁸⁰TBMM G.C.Z., D.1, C.3, s. 327.

⁴⁸¹Hüseyin Bey'in *Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 294.

⁴⁸²Hüseyin Bey'in *Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 294.

⁴⁸³ Kemal Çelik, *Milli Mücadele'de Adana ve Havalisi (1918-1922)*, TTK Yayınları, Ankara, 1999, s. 79.

Fransızların Kozan'ı boşaltması sonrasında I. yasama döneminde Kozan milletvekilliğine seçilmiş ve 12 Ağustos 1920'de TBMM'ye katılmıştır⁴⁸⁴. Hüseyin Bey'in, Kozan ve havalisinde Milli Mücadele'nin örgütlenmesi ve yaygınlaştırılması çalışmaları sebebiyle yeteri derecede meclis çalışmalarına katılmadığı görülmüştür.

I. Yasama döneminin sona ermesi üzerine milletvekilliği sona eren Hüseyin Bey, Kozan'a dönmüş ve çiftçilikle uğraşmıştır. Yaşamının geri kalanında CHP üyesi olmakla birlikte aktif siyasetten uzak duran Hüseyin Bey 2 Şubat 1928'de vefat etmiştir. Hüseyin Bey, evli ve 2 kız 2 erkek çocuk sahibiydi. Hüseyin Bey'in vefatından sonra Soyadı Kanunu yürürlüğe girince ailesi "*Çelik*" soyadını kullanmıştır⁴⁸⁵.

Hüseyin Bey, Tercüme-i Hal Belgesinde bildirdiğine göre Arapça ve Farsça bilmekteydi⁴⁸⁶.

1.4.4.2. Hüseyin Bey'in TBMM'deki Faaliyetleri

Hüseyin Bey'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 2. yasama yılında 5. Şube üyeliği, 3. yasama yılında 3. Şube üyeliği, 4. yasama yılında 1. Şube üyeliği ve Kavanini Maliye Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür⁴⁸⁷.

Hüseyin Bey, Kozan'daki Milli Mücadele'nin genişletilmesi ve örgütlenmesi amacıyla meclis tarafından 6 ay izinli sayılmıştır⁴⁸⁸. Hüseyin Bey'in, meclis çatısı altında tahrir, teklif, söz alma vb. yasama faaliyetlerine dair herhangi bir bulguya ulaşılamamıştır.

⁴⁸⁴*Hüseyin Bey'in Seçim Mazbatası*, TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 294; Çoker, s. 683.

⁴⁸⁵ B.C.A. Fon No: 490.1.00 Yer No: 516.2072.1

⁴⁸⁶*Hüseyin Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 294.

⁴⁸⁷*TBMM Z.C.*, D.1, C. 9, s. 19; C. 18, s. 21; C. 28, s. 20, 42.

⁴⁸⁸*TBMM Z.C.*, D.1, C.3, s. 408, 409.

1.4.5. Reşit Paşa (Ronabar)

Reşit Paşa'nın, Kilikya Kuvayı Milliye Kumandanı Kozanoğlu Doğan'ın meclise göndermiş olduğu telgrafla I. dönem Kozan milletvekilliğine seçildiği görülmektedir⁴⁸⁹.

Reşit Paşa, savaş halinde ordu ve kolordu komutanı dışındaki devlet memurlarının milletvekili seçilemeyeceği hakkındaki Nisab-ı Müzakere Kanunları gereğince Kozan milletvekilliğinden istifa ettiğine dair bir telgraf göndermiştir⁴⁹⁰.

Reşit Paşa bu telgraf üzerine mecliste hiç görev yapmadan istifa etmiştir⁴⁹¹.

2. II. Yasama Dönemi ve II. TBMM'de Bölge Milletvekilleri

2.1. II. TBMM'nin Açılması ve II. Yasama Dönemi Gelişmeleri

Birinci TBMM, ilk yıllarında büyük bir kaynaşma ve dayanışma içerisinde önemli başarılar imza atmıştır. Mudanya Ateşkes Antlaşması ile Milli Mücadele'nin askeri safhası sona ermiş ve TBMM'deki I. Grup ve II. Grup milletvekilleri arasındaki rekabet iyice sertleşmiştir⁴⁹². Teşkilât-ı Esasiye Kanunu, İcra Vekilleri Heyeti'nin görev ve sorumlulukları, Başkomutanlık Kanunu, Saltanatın Kaldırılması, halife seçimi ve halifelik tartışmaları ile Lozan Barış Konferansı gibi konularda yaşanan sert tartışmalar, seçimlerin yenilenmesi düşüncesine neden olmuştur⁴⁹³.

Meclis'te kimi zaman, meclisi çalışamaz duruma getiren bu tartışmalar devam ederken Mustafa Kemal Paşa, ilk defa 6 Aralık 1922 tarihinde "*Halk Fırkası*" adı ile bir parti kuracağını açıklamıştır⁴⁹⁴. Halk Fırkası adı ile bir partinin kurulması fikrine,

⁴⁸⁹ TBMM Z.C., D.1, C.2, s. 368.

⁴⁹⁰ TBMM Z.C., D.1, C.4, s. 487.

⁴⁹¹ Cevdet R. Yularkıran, *Reşit Paşa'nın Hatıraları*, Tan Matbaası, İstanbul, 1939, s. 163; Çoker, s. 985.

⁴⁹² Mehmet Emin Dinç, *İkinci Büyük Millet Meclisi Dönemi Türk Siyasi Hayatı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1992, s. 4; Aslan, s. 93.

⁴⁹³ Fevzi Kaçer, *Devrimin Kurucu İktidarı: İkinci Meclis (1923-1927)*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, 2010, s. 9.

⁴⁹⁴ Tuncay Dursun, *Tek Parti Döneminde Cumhuriyet Halk Partisi Büyük Kurultayları*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s. 7; Sezgin, s. 111.

bazı çevreler sadece alt sınıfı temsil eden bir halk kavramı olarak algılamışlar ve sınıf çatışmasına neden olacağı düşüncesiyle "*Halk*" ismiyle kurulacak bir partiye karşı çıkmışlardır⁴⁹⁵. Ali Fuat Paşa, Kazım Karabekir Paşa, Rauf Bey gibi isimler ise; meşrutiyet dönemi parti çalışmalarının ülkeye verdiği zarar ve Mustafa Kemal Paşa'nın başkanı olduğu bir partinin demokrasiyi değil tek partiyi yerleştireceği düşüncesiyle yeni parti fikrine karşı çıkmışlardır⁴⁹⁶.

Mecliste, 1. ve 2. Grup arasındaki gerginliği hat safhaya çıkaran olay, 29 Mart 1923'te II. Grup milletvekillerinden Trabzon milletvekili Ali Şükrü Bey'in kaybolması ve daha sonra ölü bulunması olmuştur. Bu olaydan sonra, İcra Vekilleri Heyeti 31 Mart 1923'te Rauf Bey'in konutunda buluşmuşlar ve yaptıkları toplantıda seçime gitme kararı almışlardır. Seçim kararının alınmasından sonra 1 Nisan 1923'te Aydın milletvekili Esat (İleri) Efendi ve 120 milletvekili meclise bir önerge vermişlerdir. Önergede, Birinci Meclis'in açılmasına neden olan Milli Mücadele'yi başarıyla tamamladığı, seçimlerin yenilenmesi istenmiştir⁴⁹⁷. Önergenin kabul edilmesi üzerine II. TBMM için seçim yapılması kararı alınmıştır.

Seçim kararı alınmadan önce, Erzurum milletvekili Süleyman Necati, Mersin milletvekili Selahattin ve Canik (Samsun) milletvekili Emin Bey, 25 Kasım 1922'de TBMM'ye verdikleri bir kanun teklifi ile seçim kanununu değiştirmek istemişlerdir⁴⁹⁸. II. Grup milletvekillerinin bu teklifi vermelerinin esas gayesi ikinci dönem adaylık başvurularını sınırlandırmaktı. Seçme ve seçilme hakkını etnik köken ve ikametgâh sayesinde sınırlandıran, hatta Mustafa Kemal Paşa'yı dahi meclis dışı bırakmak isteyen bu teklif, maddelerinin bir kısmı değiştirilmek suretiyle seçim kanununa dönüştürülmüştür⁴⁹⁹. 3 Nisan 1923'te kabul edilen seçim kanununa göre; milletvekili sayısının belirlenmesi Osmanlı Mebusan Meclisi seçimlerindeki gibi, nüfusa bağlanmıştır. Kadınlara henüz oy kullanma hakkı verilmediğinden,

⁴⁹⁵ Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005, s. 47, 48.

⁴⁹⁶ Sezgin, s. 112.

⁴⁹⁷ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM II. Dönem 1923-1927*, C. I, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1994, s. 3; Akın, s. 398, 399; Güneş, s. 124; Sezgin, s. 130.

⁴⁹⁸ Olgun, s. 111; Akın, s. 399.

⁴⁹⁹ Akın, s. 401.

milletvekili sayısı erkek seçmen nüfusa göre belirlenmiştir. Osmanlı'da 50.000 erkek nüfus bir milletvekili seçmişken, temsil oranının artmasını sağlamak amacıyla 1923 Seçim Kanunu'nda bu sayı 20.000 seçmen olarak belirlenmiştir. Seçmen sayısı 30.000'e kadar olan illerde 1, 30.000-50.000 seçmen 2, 50.000-70.000 seçmen 3 ve 70.000-90.000 seçmen 4 milletvekili, seçmen sayısı daha fazla olan vilayetlerde ise bu oran artarak devam edecektir. Seçim, daha önceden olduğu gibi 2 dereceli olarak uygulanacak, her 200 seçmen 1 ikinci seçmen seçecektir. On sekiz yaşını bitiren her erkek seçmen olarak kabul edilecek ve seçime katılabilecektir. Birinci ve ikinci seçmen olmak için vergi verme zorunluluğu kalkmıştır. Seçimin etki altında kalmasını önlemek için tüm subay ve memurlar seçimden 1 ay önce istifa edecekler, askerlik şubesi başkanı, jandarma alay, tabur ve bölük komutanları görev yaptığı yerden aday olamayacaktır⁵⁰⁰.

Seçim hazırlıkları devam ederken, Mardin milletvekili Necip Bey, Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nda bir değişiklik yapılması için teklifte bulunmuştur. Teklife göre; *"1 Teşrinisani 1338 (1 Kasım 1922) tarihli karar hilafında veya Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin meşruiyeti aleyhinde kavlen veya tahriren veya fiilen muhalefet veya ifsadat veya neşriyatta bulunan vatan haini"* sayılacaktır⁵⁰¹. II. Grup milletvekillerinin karşı çıkmalarına rağmen 15 Nisan 1923'te kabul edilen bu teklif, 1923 seçimleri, siyasal kurumların oluşum biçimi, Şey Sait İsyanı, Halifeliğin kaldırılması gibi birçok olayın sonucunun belirleyicisi olmuştur⁵⁰².

Seçim kararı alındıktan sonra 8 Nisan 1923'te, Mustafa Kemal Paşa tarafından tarihe *"9 Umde"* olarak geçen bir bildiri yayınlanmıştır. Amasya Genelgesi ile Milli Mücadele'nin yol haritasının çizildiği gibi, 9 Umde ile de cumhuriyet dönemi devrimlerinin temelleri atılmıştır. Vergi adaletsizliği, kalkınma önlemleri, doğal kaynaklardan yararlanma, mülkiyet güvenliği, vakıflar, bayındırlık çalışmaları, askerlik süresi gibi konulara yer verilen bu bildiri bir anlamda 1923 seçimleri için

⁵⁰⁰ Ahmet Demirel, *Tek Parti'nin Yükselişi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 168; Hayrullah Cengiz, *II. Dönem TBMM Seçimleri ve Demokrasi Tarihimizdeki Yeri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1996, s. 23-25; Girgin, s. 66; Tunçay, s. 44; Olgun, s. 11; Güneş, s. 128.

⁵⁰¹ Güneş, s. 130.

⁵⁰² Akın, s. 405.

hazırlanmış seçim beyannamesidir⁵⁰³. Mustafa Kemal Paşa, seçimden sonra Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun, Halk Fırkasına dönüştürüleceğini, ARMHC'nin, seçimlere katılım konusunda hassasiyet göstermesini istemiştir⁵⁰⁴.

Mustafa Kemal Paşa, 1923 seçimlerini sadece 1. Grup üyelerinin kazanması için büyük bir çaba harcamıştır⁵⁰⁵. Seçimlerin ilk haftasında yaklaşık 8.000 aday çıkmıştır. Haziran-Temmuz 1923 tarihlerinde yapılan seçimden, 1. Grup başarıyla çıkmış ve 72 seçim bölgesindeki 287 milletvekilliğinin 1 tanesi hariç tamamını kazanmıştır⁵⁰⁶. Seçimi kazanan tek muhalif ise Gümüşhane milletvekili Zeki Kadirbeyoğlu olmuştur⁵⁰⁷. Mustafa Kemal Paşa, hem Ankara'dan, hem de İzmir'den milletvekili seçilmiş ve kendisi Ankara milletvekilliğini tercih etmiştir.

72 Seçim bölgesinden 286 milletvekilinin seçildiği 2. Yasama dönemi boyunca 18 milletvekili vefat etmiş, 6 milletvekili İzmir Suikastı yargılamaları sonucunda idam edilmiş, 19 milletvekili çeşitli sebeplerle istifa etmişler ve 2 milletvekili de meclis tarafından müstafi sayılmışlardır. Meclisten ayrılan bu milletvekillerinin yerine ara seçimlerde yeni milletvekilleri seçilmiştir⁵⁰⁸.

II. Dönem milletvekillerinin 210 tanesi yükseköğretim, 105 tanesi rüştiye, idadi, medrese ve bu düzeydeki meslek okullarından oluşan orta öğretim ve 18 tanesi de ilköğretim ve özel öğretim mezunudur. Bu dönem milletvekillerinin mesleklerine baktığımızda; (aynı anda 2 iş yapanlar olmuştur) 76 asker, 72 hukukçu, 20 hekim, 11 mühendis, 34 eğitimci (öğretmen ve öğretim üyesi), 75 yönetici, 26 ilmiye sınıfı mensubu, 17 diplomat, 25 diğer kamu görevlisi, 19 gazeteci, 30 çiftçi ve 30 ticaret erbabı olduğu görülmüştür.

⁵⁰³ Ahmet Demirel, *İlk Meclis'in Vekilleri Milli Mücadele Döneminde Seçimler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 155; Akın, s. 404, 405; Dinç, s. 5; Öztürk, s. 6-8.

⁵⁰⁴ Dursun, s. 7.

⁵⁰⁵ Tunçay, s. 46.

⁵⁰⁶ Olgun, s. 13.

⁵⁰⁷ Girgin, s. 67.

⁵⁰⁸ Dinç, s. 13-16.

II. TBMM'nin, ilk TBMM'ye göre yaş ortalamasının yüksek olduğu görülür. 29-33 yaş arası 30 milletvekili, 34-43 yaş arası 136 milletvekili, 44-53 yaş arası 132 milletvekili, 54-63 yaş arası 31 milletvekili ve 64-70 yaş arası 4 milletvekili tespit edilmiştir⁵⁰⁹.

II. TBMM, 11 Ağustos 1923'te toplanmış ve ilk oturuma meclisin en yaşlı üyesi Abdurrahman Şeref Bey başkanlık etmiştir. Abdurrahman Şeref Bey, meclisin açılış konuşmasında; seçilen meclisin vatanın ve milletin hayrına işler yapmasını dilediği, ilk meclisin ülkeyi kurtardığı, yeni meclisin en önemli görevinin memleketin refahını artırmak olduğunu belirtmiştir⁵¹⁰. Yapılan oylamalarda Ali Fuat Paşa (Cebesoy) oybirliğiyle Geçici Meclis Başkanı seçilmiştir⁵¹¹.

Mustafa Kemal Paşa, ilk defa 6 Aralık 1922'de Halk Fırkası'nın adından söz etmiş ve 9 Umde bildirisiyle de, seçimden sonra Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun Halk Fırkası'na dönüşeceğini bildirmişti⁵¹². 1. Grup, 1923 seçimlerini kazandıktan sonra, milletvekilleri Ankara'da toplanmış ve parti tüzüğünü hazırlamaya başlamışlardır. Mustafa Kemal Paşa, kurulan bu partinin, ARMHC ile bağlantısını sürdürmek, Milli Mücadele'yi sahiplenmek amacıyla Milli Mücadele'nin iki önemli olayını Halk Fırkası ile bütünleştirmiştir. Partinin ilk kurultayı 1927 yılında yapılmasına rağmen, Halk Fırkası'nın ilk kurultayı olarak Sivas Kongresi kabul edilmiştir. Ayrıca Halk Fırkası'nın resmi kuruluş dilekçesi 23 Ekim 1923'te verilmesine rağmen, İzmir'in düşman işgalinden kurtuluşunun yıldönümünde yapılan toplantı sebebiyle partinin kuruluşu da 9 Eylül 1923 olarak kabul edilmiştir⁵¹³.

9 Eylül'de tüzüğü kabul edilen Halk Fırkası'nda, 11 Eylül 1923'te genel başkan ve yönetim kurulu üyeleri seçilmiştir. 23 Ekim 1923'te Dâhiliye Vekâleti'ne verilen dilekçede Halk Fırkası'nın Genel Başkanı Mustafa Kemal Paşa olarak belirtilmiştir.

⁵⁰⁹ Öztürk, s. 815-818.

⁵¹⁰ TBMM Z.C., D.2, C. 1, s. 2.

⁵¹¹ TBMM Z.C., D.2, C. 1, s. 16.

⁵¹² Hakkı Uyar, *100 Soruda CHP Tarihçesi*, AnkaHa Yayınları, Ankara, 2012, s. 18; Cengiz, s. 46, 47.

⁵¹³ Hakkı Uyar, *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, Boyut Yayınları, İstanbul, 2012, s. 74.

Fırkanın İdare Heyeti ise; Erzurum milletvekili Sait, İstanbul milletvekili Dr. Refik, İzmir milletvekili Celâl, Erzurum milletvekili Münir Hüsrev, İzmit milletvekili Saffet, Diyarbakır milletvekili Zülfü ve Kütahya milletvekili Recep Bey'lerden oluşmuştur⁵¹⁴.

17 Kasım 1924'te kurulacak olan TCF'nin (Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası) kuruluşundan önce partinin adında "*Cumhuriyet*" ibaresi geçtiğinin duyulması üzerine Halk Fırkası da 10 Kasım 1924'te adını CHF (Cumhuriyet Halk Fırkası) olarak değiştirmiştir⁵¹⁵. Dil devrimi sonrasında, "*Fırka*" kelimesinin karşılığı olarak "*Parti*" kelimesi kullanılmaya başlanınca Mayıs 1935'teki 4. Büyük Kongre'de partinin ismi CHP (Cumhuriyet Halk Partisi) olarak değiştirilmiştir⁵¹⁶.

Cumhuriyetin ilanından sonra, halifeliğin kaldırılması, medreselerin kapatılması, Mustafa Kemal Paşa'nın gittikçe artan otoritesi vb. sebepler CHP içerisinde muhalif hareketlerin başlamasına neden olmuştur. Her ne kadar, TCF kurulana kadar örgütlü bir muhalefet olmasa da CHP içinde parti içi muhalefet hep canlı olmuştur. 17 Kasım 1924 tarihine kadar mecliste 156 oylama yapılmıştır. Bu oylamalardan sadece 17'sinde oybirliği ile karar alınmış, diğer oylamalarda ise ya çekimser ya da aleyhte oy kullanılmıştır⁵¹⁷.

20 Ekim 1924'te Menteşe (Muğla) milletvekili Esat Bey'in; Mübadele, İmar ve İskân Vekili Refet Bey'e sorduğu sorulara tatminkâr bir cevap alamaması üzerine Refet Bey hakkında bir gensoru verilmiştir⁵¹⁸. 8 Kasım'da İnönü Hükümeti bu gensoru ile ilgili olarak güvenoyu almış fakat CHP'den istifalar başlamıştır. Kazım Karabekir ve Ali Fuat Paşaların askerlikten istifa ederek milletvekilliğine dönmeleri, yeni parti kurma sürecini hızlandırmıştır⁵¹⁹.

17 Kasım 1924'te Kazım Karabekir'in genel başkan, Ali Fuat Paşa'nın genel sekreter olduğu ve kurucuları arasında Dr. Adnan (Adıvar), Rauf Bey (Orbay), Refet

⁵¹⁴ Durdun, s. 8.

⁵¹⁵ B.C.A. Fon No: 490.1.0 Yer No: 1.1.1

⁵¹⁶ Uyar, s. 74.

⁵¹⁷ Girgin, s. 73.

⁵¹⁸ Uyar, s. 115.

⁵¹⁹ Girgin, s. 74.

Paşa'nın (Bele) bulunduğu TCF resmen kurulmuştur. Parti kurucuları, liberalizmin ve demokrasinin partinin öncelikleri olduğunu beyan etmişlerdir. Tek dereceli seçim, devlet görevlerinin asgariye çekilmesi, yerinden yönetim ilkesi ve inançlara karşı saygı partinin savunduğu diğer konular olmuştur⁵²⁰. TCF ilk şubelerini Urfa'da açmıştır. Özellikle doğu ve güneydoğu illerinde halktan ciddi bir rağbet görmüştür. Fakat 1925 yılında 13 milletvekilliği için yapılan ara seçimde bir başarı elde edememiştir⁵²¹. TCF örgütlenmesini sürdürürken, 13 Şubat 1925'te başlayan Şeyh Sait İsyanı'nın, isyan bölgesinde gittikçe yayılması üzerine önce Fethi Bey (Okyar) hükümeti istifa etmiştir.

Yerine kurulan III. İnönü Hükümeti, 4 Mart 1925'te Takrir-i Sükun Kanunu'nu çıkarmıştır. Şeyh Sait'in ele geçirilmesi, isyanın kontrol altına alınmasını sağlamıştır. Diyarbakır İstiklâl Mahkemesi'nde TCF'nin Urfa sorumlu sekreteri Fethi Bey de yargılanmıştır. Fethi Bey'in isyanı kışkırttığı gerekçesiyle 5 yıl hapis cezasına çarptırılmasına karar verilmiştir.

Bu karar üzerine TCF de isyandan sorumlu tutulmaya başlanmıştır. Ankara İstiklâl Mahkemesi'nin, Takrir-i Sükun Kanunu ile yetkilendirilen hükümetten gereğini yapmasını istemesi üzerine cumhuriyet döneminin ilk muhalefet partisi, 3 Haziran 1925'te hükümet kararıyla kapatılmıştır⁵²².

TCF'nin kapatılmasından sonra, meclisteki muhalefet hareketine bir darbe de İzmir Suikastı Davası sırasında vurulmuştur. Atatürk'e düzenlenmek istenen ve tesadüfen ortaya çıkarılan suikast girişimi ile ilgili soruşturmanın genişletilmesi üzerine eski İttihatçılar ve kapatılan TCF'nin yöneticileri de bu davada yargılanmışlardır. İzmir Suikastı Davası'nda mahkeme tarafından 6 milletvekiline idam cezası verilmiştir. Kazım Karabekir, Ali Fuat Paşa, Cafer Tayyar Paşa gibi isimler beraat etmişlerse de siyasetten uzaklaşmak zorunda kalmışlardır. İzmir Suikastı Davası, CHP'nin karşısındaki muhalefeti büyük ölçüde tasfiye etmiştir⁵²³.

⁵²⁰ Özbudun, s. 22.

⁵²¹ Kabasakal, s. 114.

⁵²² Uyar, s. 117.

⁵²³ Uyar, s. 117.

II. Yasama dönemi başlangıcında 14 Ağustos 1923-27 Ekim 1923 tarihleri arasında görev yapacak olan Fethi Bey (Okyar) başkanlığında V. İcra Vekilleri Hükümeti kurulmuştur. 27 Ekim 1923'te Fethi Bey'in istifası bir siyasi krize dönüşünce 29 Ekim 1923'te cumhuriyet ilan edilmiş ve "*Meclis Hükümeti*" sisteminden "*Kabine Hükümeti*" sistemine geçilmiştir. Cumhuriyetin ilk hükümeti 30 Ekim 1923-6 Mart 1924 tarihleri arasında görev yapan I. İnönü hükümeti olmuştur. Daha sonra sırasıyla 6 Mart 1924-22 Kasım 1924 tarihleri arasında II. İnönü Hükümeti, 22 Kasım 1924-3 Mart 1925 tarihleri arasında Fethi Bey Hükümeti, 3 Mart 1925-1 Kasım 1927 tarihleri arasında III. İnönü Hükümeti görev yapmıştır⁵²⁴.

Birinci TBMM, bir kurucu meclis vazifesi görmüşken, İkinci Meclis ise devrimci meclis vazifesi üstlenmiştir. Yeni Türkiye'nin temellerinin atıldığı bu dönemde; 23 Ağustos 1923 Tarih ve 340-343 Numaralı Lozan Barış Antlaşması'nın Kabulüne Dair Kanunların Onaylanması⁵²⁵, Ankara'nın Başkent Olması, Cumhuriyetin İlanı, 3 Mart 1924 Tarih ve 431 Numaralı Hilafetin İlgası'na ve Hanedan-ı Osmaninin Türkiye Cumhuriyeti Memaliki Haricine Çıkarılmasına Dair Kanun'un Kabul Edilmesi⁵²⁶, 3 Mart 1924 Tarih ve 430 Numaralı Tevhid-i Tedrisat Kanunu⁵²⁷, 20 Nisan 1924 Tarih ve 491 Numaralı Teşkilat-ı Esasiye Kanunu⁵²⁸, 4 Mart 1925 Tarih ve 578 Numaralı Takrir-i Sükun Kanunu⁵²⁹, 25 Kasım 1925 Tarih ve 671 Numaralı Şapka Kanunu⁵³⁰, 30 Kasım 1925 Tarih ve 677 Numaralı Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması Hakkındaki Kanun⁵³¹, 17 Şubat 1926 Tarih ve 743 Numaralı Türk Medeni Kanunu⁵³², 1 Mart 1926 Tarih ve 765 Numaralı Türk Ceza Kanunu⁵³³ gibi önemli kanunlar çıkartılmıştır.

⁵²⁴ Neziroğlu, İrfan, Tuncer Yılmaz, s. 81, 89, 96, 119; *TBMM Albümü*, C. 1, s. XVIII.

⁵²⁵ *Düstur*, 3. Tertip, C. 5; 10.09.1923 Tarih ve 22 Sayılı Resmi Gazete.

⁵²⁶ *Düstur*, 3. Tertip, C. 5; 06.03.1924 Tarih ve 63 Sayılı Resmi Gazete.

⁵²⁷ *Düstur*, 3. Tertip, C. 5; 06.03.1924 Tarih ve 63 Sayılı Resmi Gazete.

⁵²⁸ *Düstur*, 3. Tertip, C. 5; 24.05.1924 Tarih ve 71 Sayılı Resmi Gazete.

⁵²⁹ *Düstur*, 3. Tertip, C. 6; 04.03.1925 Tarih ve 87 Sayılı Resmi Gazete.

⁵³⁰ *Düstur*, 3. Tertip, C. 7; 28.11.1925 Tarih ve 230 Sayılı Resmi Gazete.

⁵³¹ *Düstur*, 3. Tertip, C. 7; 13.12.1925 Tarih ve 243 Sayılı Resmi Gazete.

⁵³² *Düstur*, 3. Tertip, C. 7; 04.04.1926 Tarih ve 237 Sayılı Resmi Gazete.

⁵³³ *Düstur*, 3. Tertip, C. 7; 13.03.1926 Tarih ve 320 Sayılı Resmi Gazete.

1927 yılında, meclis toplantılarına katılımın son derece az olmaya başladığı, çok önemli konuların dahi az sayıda milletvekilinin katılımıyla kanunlaştırıldığı görülmüştür. Bu durumu sakıncalı gören Afyon milletvekili Ali (Çetinkaya) Bey, 6 Haziran 1927 tarihinde TBMM'ye bir önerge vermiş ve II. yasama dönemi son bulmuştur⁵³⁴.

2.2. II. TBMM'deki Adana Milletvekilleri

II. TBMM'ye Adana'dan İsmail Safa Bey (Özler), Kemal Bey (Mehmet Kemal Kusun) ve Zamir Bey (Damar Arıkoğlu) milletvekili olarak seçilmişlerdir⁵³⁵.

II. Yasama döneminde görev yapan Adana (Adana, Cebelibereket, Kozan) milletvekillerinin yasama faaliyetlerini ele aldığımızda; 1'i seçim bölgesi ile ilgili 7 takrir verilmiş, takrirlerden 1'i kabul edilirken; 3'ü reddedilmiş ve 3'ü ile ilgili de havale edildiği encümeden bir karar bildirilmemiştir. II. Dönem milletvekillerinin yaptığı 10 tekliften 6'sı kabul edilmiş, 2'si reddedilmiş ve 2'si ile ilgili havale edildiği encümeden bir karar çıkmamıştır. 5'i Seçim bölgesi ile ilgili 73 konuşma yapan Adana milletvekilleri, 1'i seçim bölgesi ile ilgili 5 sual takriri vermişler ve bunlardan 4'ü sözlü olarak cevaplanmış, 1'ine ise havale edildiği vekâletten cevap gelmemiştir. 6'sı seçim bölgesi ile ilgili 7 temenni takriri veren milletvekilleri, diğer vekiller tarafından hazırlanan 41 takrir ve teklife imza atmışlardır.

2.2.1. İsmail Safa Bey (Özler) (1301/1885-28 Haziran 1940)

2.2.1.1. Biyografisi

İsmail Safa Bey, 1301 (1885) tarihinde Adana'da dünyaya gelmiştir. Annesi Havva Hanım, babası çiftçi Ali Ağa'dır⁵³⁶. İlk ve ortaöğrenimini Adana'da, yükseköğrenimini İstanbul'daki Mektebi Mülkiye'de tamamlamıştır. 1908 yılında eğitimini tamamladıktan sonra Adana'da maiyet memurluğuna başlamış ve 1909 Adana Ermeni Olayları sonrasında Şam'a tayin edilmiştir⁵³⁷. Şam'da, kaymakamlık

⁵³⁴ Mahmut Goloğlu, *Devrimler ve Tepkiler (1924-1930)*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1974, s. 215.

⁵³⁵ *İsmail Safa Bey'in Seçim Mazbatası*, TBMM Arşivi, Devre 2, Sicil No: 2;Kaçer, s. 23.

⁵³⁶ *İsmail Safa Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 2, Sicil No: 2.

⁵³⁷ *İsmail Safa Özler'in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 6, Sicil No: 351; İbrahim İslam,

stajı bitmeden Aralık 1909'da istifa etmiş ve Ocak 1910'dan itibaren Şam İdadisi'nde tarih ve coğrafya öğretmenliği yapmıştır. Temmuz 1911'de Adana İdadisi'ne tayin edilen İsmail Safa Bey, 1913 yılında öğretmenlikten ayrılmış ve sonradan ismi *Turan* adını alacak olan *Gülşen-i Ümit* özel okulunu kurmuştur⁵³⁸. Bununla birlikte İTF'nin yayın organı olan *İtidal Gazetesi*'nde yönetici ve yazar olarak görev almış; 1913 seçimlerinde Mersin'den Meclis-i Umumi azalığına seçilmiştir⁵³⁹.

I. Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine yedek subay olarak askere alınan İsmail Safa Bey, çeşitli cephelerde savaşmış ve Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra Adana'ya dönmüştür. Adana'nın Fransızlar tarafından işgali ve Fransız Albay Raymond'un, Vali Nazım Bey'e İttihatçı oldukları gerekçesiyle İsmail Safa, Muhtar Fikri, Küçük Mustafa ve Zamir Bey'lerin Adana'yı terk etmesini bildirmesi üzerine okulunu kapatmış ve Pozantı'daki Kuvayı Milliye hareketinin başına geçmiştir⁵⁴⁰.

İsmail Safa Bey, I. Dönem TBMM Mersin milletvekili seçilmiş ve 9 Mayıs 1920'de TBMM'ye katılmıştır. Fakat görülen lüzum üzerine Dr. Eşref ve Muhtar Fikri Bey'lerle birlikte yeniden Adana cephesine dönmek için TBMM'den izin alınmış ve Pozantı'da bulunduğu sırada gönderilen bir telgrafla izni uzatılmıştır⁵⁴¹.

“Kurtuluş Savaşı'nda Milletvekili, Vali, Milli Eğitim Bakanı, Bir İttihatçı İsmail Safa (Özler) Bey (1885-1940)”, *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science* – *JASSS-*, Volume 5, Issue 6, December 2012, s. 264, <http://www.jasstudies.com/DergiPdfDetay.aspx?ID=371>, 15.03.2015.

⁵³⁸ Çoker, s. 782.

⁵³⁹ İslam, s. 265.

⁵⁴⁰ Çoker, s. 782; İslam, s. 265.

⁵⁴¹ Çoker, s. 783.

İsmail Safa Bey'in Pozantı'da bulunduğu sırada 5 Ağustos 1920'de Mustafa Kemal Paşa'nın da katıldığı Pozantı Kongresi toplanmıştır. Kongrede, Adana vilayet merkezinin geçici olarak Pozantı'ya taşınması kararlaştırılmış ve Mustafa Kemal Paşa'nın isteği üzerine İsmail Safa Bey, Adana vali vekilliğine tayin edilmiştir⁵⁴².

Milletvekilliği ile birlikte Adana vali vekilliği görevini de sürdüren İsmail Safa Bey, Nisab-ı Müzakere Kanunu gereğince devlet memuru ve milletvekilliğinin aynı kişide toplanmasının yasaklanması üzerine vali vekilliğinden istifa ederek milletvekilliğini devam ettirmiştir.

Adana vali vekilliği görevinden ayrıldıktan sonra meclis çalışmalarına katılmak için Ankara'ya gelen İsmail Safa Bey, Dâhiliye Vekili Ata Bey'in istifası üzerine Dahiliye Vekâleti Vekilliği'ne seçilmiştir. Rauf Bey'in kurduğu III. İcra Vekilleri Heyeti'nde 6 Kasım 1922-4 Ağustos 1923 tarihleri arasında Maarif Vekilliği görevinde bulunmuştur. II. Yasama döneminde Adana'dan milletvekili seçilen İsmail Safa Bey, Rauf Bey'den sonra Ali Fethi Bey'in kurduğu IV. İcra Vekilleri Heyeti'nde 14 Ağustos 1923-27 Ekim 1923 tarihleri arasında Maarif Vekilliğini sürdürmüştür. Ayrıca cumhuriyetin ilanından sonra kurulan I. İnönü Hükümetinde de cumhuriyetin ilk Maarif Vekili olarak bulunmuş ve 6 Mart 1924'te hükümetin istifasına kadar bu görevini sürdürmüştür⁵⁴³.

İsmail Safa Bey'in Maarif Vekilliği döneminde I. Heyet-i İlmiye Toplantısı ile Türk milletini ve Türk istiklâlini yaşatacak yeni bir terbiye ve eğitim sistemi oluşturulması hedeflenmiştir⁵⁴⁴. İsmail Safa Bey, eski eğitim sisteminin felsefesini oluşturan "*İlimde gaye ilimdir*" anlayışının yerine yeni eğitim sisteminin "*Öğrencileri hayata hazırlamayı*" ilke edineceğini beyan etmiştir⁵⁴⁵.

⁵⁴² İslam, s. 265; B.C.A. Fon No: 030.18.11 Yer No: 1.8.9

⁵⁴³ Yurtsever, Cezmi, Sadık Can, Nazan Arabacı ve Neslihan İnci, *Adana'da Cumhuriyet Öncesi ve Cumhuriyet Dönemi Eğitim*, Adana Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü Yayınları, Adana, 1998, s. 36; Neziroğlu, İrfan, Tuncer Yılmaz, s. 56, 64, 82; İslam, s. 267.

⁵⁴⁴ Hıfzırrahman Raşit Öymen, "Cumhuriyetin İlk Devrimci Milli Eğitim Bakanı İsmail Safa Özler (1885-1940)", *Yurt İçinde ve Dışında Eğitim Hareketleri*, C. 19, S. 220-221, Ankara, 1973, s. 3.

⁵⁴⁵ Akgün Seçil, Murat Uluğtekin, "Misak-ı Maarif", *A.Ü. TİTE Atatürk Yolu Dergisi*, C. 1, S. 3, Ankara, 1989, s. 293.

İsmail Safa Bey, TBMM tarafından, Milli Mücadeledeki fedakârlıklarından dolayı Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklâl Madalyası ile ödüllendirilmesi kararlaştırılmıştır⁵⁴⁶. İsmail Safa Bey, II. yasama döneminden sonra Adana'ya dönmüş ve çiftçilikle uğraşmaya başlamıştır. Ayrıca CHP il teşkilâtında çalışmış ve Adana Halkevi Başkanlığını yapmıştır⁵⁴⁷.

İsmail Safa Bey, VI. yasama döneminde Seyhan milletvekili olarak parlamentoya tekrar girmişse de, 28 Haziran 1940 günü Adana'da geçirdiği bir kalp krizi sonucu vefat etmiş ve cenazesi Adana'ya defnedilmiştir⁵⁴⁸.

Evli ve 4 çocuk sahibi olan İsmail Safa Bey, Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre Fransızca bilmekteydi⁵⁴⁹.

2.2.1.2. İsmail Safa Bey'in TBMM'deki Faaliyetleri

İsmail Safa Bey'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 4. yasama yılında 4. Şube üyeliği, 5. yasama yılında 5. Şube üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür⁵⁵⁰.

İsmail Safa Bey, II. yasama dönemi boyunca 1 teklif vermiş ve bu teklifi reddedilmiştir. Milli Eğitim Bakanı olarak görev yaptığı sırada milletvekillerinden gelen 9 adet sual tavrini sözlü olarak cevaplamıştır. Kendisi de 1 adet sual tavrini vermiş ve tavrini sözlü olarak cevaplanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı görevinin dışında 1'i seçim bölgesi ile ilgili olmak üzere 3 konuşma yapmıştır. Mersin Mebusu Niyazi Bey tarafından hazırlanan kanun teklifinde de imzasının bulunduğu görülmüştür. İsmail Safa Bey'in yasama faaliyetlerin önemli bir kısmının yürütmüş olduğu Maarif Vekilliği nedeniyle, milletvekillerinin yurdun birçok yerinden eğitimle ilgili sorunlara dair verdikleri sual tavrilerinin cevaplanması biçiminde gerçekleştiği görülmüştür.

⁵⁴⁶ Çoker, s. 783.

⁵⁴⁷ İslam, s. 267.

⁵⁴⁸ “Adana Büyük Bir Çocuğunu Daha Kaybetti”, *Türk Sözü Gazetesi*, Adana, 29 Haziran 1940, s. 1; B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 76.502.2

⁵⁴⁹ *İsmail Safa Özler'in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 6, Sicil No: 351.

⁵⁵⁰ *TBMM Z.C.*, D.2, C. 19, s. 14; C. 27, s. 9.

2.2.1.3. II. Yasama Dönemi'nde İsmail Safa Bey İle İlgili Bulgular

1. Bozok Mebusu Süleyman Sırrı ve Ahmet Hamdi Bey'lerin Yozgat Darülmualliminin seddi esbabına dair sual ve istizah takrirleri münasebetiyle sözleri⁵⁵¹.
2. Mazulin ve mütekaidin evlatlarının mektep ücretleri hakkında bir karar ittihazına dair takrir münasebetiyle sözleri⁵⁵².
3. Hin-i işgalde Fransızların Adana'da zabt ve müsadere ettikleri emval ve eşya bedelinin Adana Ziraat Mektebi'nin ikmal ve islahına sarfi hakkındaki karar münasebetiyle sözleri⁵⁵³.
4. Denizli Mebusu Mazhar Müfid Bey'in, maaş alamıyan bazı mahaller iptidai mektepleri muallimlerinin grev ilan ettikleri hakkındaki sual takririne cevabı münasebetiyle sözleri⁵⁵⁴.
5. İstanbul Mebusu Akçuraoğlu Yusuf Bey'in, mekatibi iptidaiye ve taliyede okutturulmakta olan tarih derslerine dair sual takriri münasebetiyle şifahi cevabı⁵⁵⁵.
6. Bolu Mebusu Şükrü Bey'in, mülhak bütçeden maaş alan memurin çocuklarının leyli liselere kabul edilenlerin ücreti tedrisiyelerine dair sualine Maarif Vekili İsmail Safa Bey'in şifahi cevabı⁵⁵⁶.
7. Zonguldak Mebusu Tunalı Hilmi Bey'in Ankara'da yapılmaya başlanmış olan çift mekteplere dair sorusuna cevabı⁵⁵⁷.
8. Malatya Mebusu Reşit Ağa'nın Besni kazasındaki ibtidai mektebinin bu sene ilga edikip edilmediğine ve muallimlerinin maaşatının verilmediği esbabına dair sualine cevabı⁵⁵⁸.

⁵⁵¹*TBMM Z.C.*, D.2, C. 2, s. 144-147.

⁵⁵²*TBMM Z.C.*, D.2, C. 3, s. 82.

⁵⁵³*TBMM Z.C.*, D.2, C. 3, s. 253, 254.

⁵⁵⁴*TBMM Z.C.*, D.2, C. 3, s. 349.

⁵⁵⁵*TBMM Z.C.*, D.2, C. 3, s. 497.

⁵⁵⁶*TBMM Z.C.*, D.2, C. 5, s. 251, 252.

⁵⁵⁷*TBMM Z.C.*, D.2, C. 5, s. 252, 253.

⁵⁵⁸*TBMM Z.C.*, D.2, C. 5, s. 254.

9. Karahisar-ı Sahip Mebusu Ruşen Eşref Bey'in Galatasaray Lisesinde sene-i dersiyeye ortasında tatbik edilen 4 maddelik hususun izahı hakkındaki sualine cevabı⁵⁵⁹.

10. Teşkilât-ı Esasiye hakkında Kanuni Esasi Encümeni Teklif ve Mazbatası münasebetiyle sözleri⁵⁶⁰.

11. Orta tedrisat muallimleri hakkındaki kanun layihası münasebetiyle sözleri⁵⁶¹.

12. İsmail Safa Bey'in; onbeş gün evvel Firesko Gazinosu'nda tahaddüt eden mesele hakkında Dâhiliye ve Adliye Vekâletlerinden suali ve Dâhiliye Vekili Recep ve Adliye Vekili Mahmut Esat Bey'lerin şifahi cevapları ve konu ile ilgili kendisinin sözleri⁵⁶².

13. İsmail Safa Bey ve altmışyedi refikinin; seferberliğin devamı müddetince ziraat, ticaret ve sanat erbabının tecilleri hakkında (2/457) numaralı teklifi kanunisi ve reddine dair Müdafai Milliye Encümeni Mazbatası⁵⁶³.

14. İstiklâl Madalyası taliki merasimi⁵⁶⁴.

15. Adana Mebusu İsmail Safa ve Mersin Mebusu sabıki Muhtar Fikri Bey'lerin hâmil oldukları İstiklâl Madalyaları şeritlerinin kırmızı - yeşile tebdiline dair Büyük Millet Meclisi Riyaseti Tezkeresi⁵⁶⁵.

2.2.2. Kemal Bey (Mehmet Kemal Kusun) (1305/1889-6 Haziran 1956)

2.2.2.1. Biyografisi

Kemal Bey, 1305 (1889) tarihinde Adana'nın merkez Seyhan ilçesi Kayalıbağ mahallesinde dünyaya gelmiştir. Annesi Rabia Hanım, babası Hüseyin Hüsnü Bey'dir⁵⁶⁶.

⁵⁵⁹ TBMM Z.C., D.2, C. 5, s. 288.

⁵⁶⁰ TBMM Z.C., D.2, C. 7, s. 539.

⁵⁶¹ TBMM Z.C., D.2, C. 7, s. 404-406.

⁵⁶² B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 7.39.21; TBMM Z.C., D.2, C. 11, s.251-254.

⁵⁶³ TBMM Z.C., D.2, C. 15, s. 503, 504.

⁵⁶⁴ TBMM Z.C., D.2, C. 16, s. 125.

⁵⁶⁵ TBMM Z.C., D.2, C. 18, s. 295.

⁵⁶⁶ Kemal Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 2, Sicil No: 438.

Adana İdadisi'nden mezun olduktan sonra 3 yıl Şam Tıbbiyesi'nde okumuş ve 1910-1911 eğitim-öğretim yılında pekiyi derece ile mezun olmuştur. 1917 yılında hukuk doktorluğu kursuna giderek idari ve mali şubeyi bitirmişse de bu kurs mütareke günlerinde İngilizler tarafından kapatılınca doktora öğrenimi yarım kalmıştır. Daha sonra çiftliğinde tarım işleriyle meşgul olmuştur⁵⁶⁷.

II. Yasama dönemine Adana milletvekili seçilen Kemal Bey, milletvekilliğini III. yasama döneminde de devam ettirmiştir. IV. Yasama döneminde milletvekili seçilemeyen Kemal Bey, bu dönemde Adana Halkevi başkanlığı yapmıştır. V. Yasama döneminde ise Kahramanmaraş milletvekili seçilmiştir⁵⁶⁸.

Hayriye Hanımla evli olan Kemal Bey⁵⁶⁹, 6 Haziran 1956 tarihinde vefat etmiştir⁵⁷⁰.

2.2.2.2. Kemal Bey'in TBMM'deki Faaliyetleri

Kemal Bey'in TBMM çatası altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında İktisat Encümeni üyeliği ve Divan-ı Riyaset Katipliği, 2. yasama yılında Divan-ı Riyaset Katipliği, 5. yasama yılında 4. Şube üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür⁵⁷¹.

Kemal Bey, II. yasama dönemi boyunca seçim bölgesi ile ilgili 1 adet teklifte bulunmuş fakat bu teklif ile ilgili havale edildiği encümenden olumlu yada olumsuz bir sonuç bildirilmemiştir. Yasama dönemi boyunca 8 konuşma yapan Kemal Bey'in, Urfa Mebusu Ali Fuat Bey'in teklifinde imzasının bulunduğu tespit edilmiştir. Kemal Bey, özellikle ekonomik konularla ilgili görüş beyan ederek yasama faaliyetlerini bu yönde gerçekleştirmiştir.

⁵⁶⁷ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM II. Dönem 1923-1927*, C. III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1994, s. 24.

⁵⁶⁸ *Kemal Kusun'un Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 5, Sicil No: 286.

⁵⁶⁹ Öztürk, s. 25.

⁵⁷⁰ "Adana Değerli Bir Çocuğunu Kaybetti Kemal Kusun Vefat Etti", *Türk Sözü Gazetesi*, Adana, 7 Haziran 1956, s. 1.

⁵⁷¹ *TBMM Z.C.*, D.2, C. 1, s. 73; C. 4, s. 314; C. 7, s. 8; C. 27, s. 9.

2.2.2.3. II. Yasama Dönemi'nde Kemal Bey İle İlgili Bulgular

1. Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun Bazı Mevaddının Tavzihan Tadiline Dair Kanun münasebetiyle sözleri⁵⁷².
2. Temettü Kanunu'nun (B) cetvelinin ve Rüsümü Belediye Kanunu'nun 12nci madde-i muaddelesinin tefsirine mahal olmadığına dair mazbata münasebetiyle sözleri⁵⁷³.
3. 391 Numaralı Aff-ı umumi kanunu layihası münasebetiyle sözleri⁵⁷⁴.
4. Telgraf ve telefon umurunun tensikı hakkındaki lâyiha münasebetiyle sözleri⁵⁷⁵.
5. 26 Şubat 1924 Tarih ve 423 Numaralı Belediye vergi ve resimleri hakkındaki kanun layihasının 22. maddesi münasebetiyle sözleri⁵⁷⁶.
6. Azayı Kiramdan bazı zevata mezuniyet itası ve mezuniyetlerini tecavüz ettirenin mahsubu hakkında divan kararı⁵⁷⁷.
7. Kemal Bey'in Divan-ı Riyaset kâtipliğinden istifası⁵⁷⁸.
8. 22 Şubat 1337 tarihli tarîk mükellefiyeti nakdiyesi kanununa müzeyyel (1/287) numaralı kanun lâyihası ve Kângırı Mebusu Talât Bey'in; turuku hususiye ve umumiyede amelei mükellefe usulünün tatbikine dair kanun teklifi (2/135) ve Dersim Mebusu Feridun Fikri Bey'in; tari'k mükellefiyeti nakdiyesinin ilgasına ve amelei mükellefe usulünün tatbikine dair kanun teklifi (2/349) ve İzmit Mebusu İbrahim Bey'in; tarik mükellefiyeti nakdiyesi ve bedeniyesi hakkında kanun teklifi (2/366) münasebetiyle sözleri⁵⁷⁹.

⁵⁷² TBMM Z.C., D.2, C.3, S.671.

⁵⁷³ TBMM Z.C., D.2, C.4, S.170.

⁵⁷⁴ TBMM Z.C., D.2, C.4, S.281.

⁵⁷⁵ TBMM Z.C., D.2, C.5, S.541.

⁵⁷⁶ TBMM Z.C., D.2, C.6, S. 65, 66.

⁵⁷⁷ TBMM Z.C., D.2, C.7, S.259, 260.

⁵⁷⁸ TBMM Z.C., D.2, C.10, S.259.

⁵⁷⁹ TBMM Z.C., D.2, C. 12, s. 38, 162, 167.

9. Zahirî, un, kepek ve emsalinin ledelhace men'i ihracına dair (11598) numaralı kanun lâyihası ve Ticaret Encümeni Mazbatası münasebetiyle sözleri⁵⁸⁰.

10. 1341 Senesi Muvazenei Umumiye Kanunu münasebetiyle sözleri⁵⁸¹.

11. Adana Mebusu Zamir ve Kemal Bey'lerin, Adana'nın şahsiyeti maneviyesinin İstiklâl Madalyası ile taltifine dair takrirî⁵⁸².

2.2.3. Zamir Bey (Damar Arıkoğlu)

2.2.3.1. Zamir Bey'in TBMM'deki Faaliyetleri

Zamir Bey'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında Posta ve Telgraf Encümeni üyeliği, Maarif Encümeni üyeliği ve Tetkik Encümeni üyeliği, 4. yasama yılında 4. Şube üyeliği ve 5. yasama yılında 1. Şube üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür⁵⁸³.

Zamir Bey, II. yasama dönemi boyunca 1 takrir vermiş, takriiriile ilgili havale edildiği encümenden olumlu ya da olumsuz bir cevap gelmemiştir. Zamir Bey vekâletlerin cevaplama isteğiyle 3 sual takrir vermiş, bunlardan ikisine sözlü cevap verilirken, 1'i cevaplanmamıştır. Tamamı seçim bölgesi ile ilgili 3 temenni takrir vermiştir. Yasama dönemi boyunca 3'ü seçim bölgesi ile ilgili olmak üzere 29 konuşma yapan Zamir Bey'in, diğer milletvekillerinin verdiği 3 teklif ve 4 takrirde imzası tespit edilmiştir. Zamir Bey'in yasama faaliyetlerin önemli bir kısmının ekonomi ile ilgili kanun görüşmelerinde olduğu, bunun dışında Adana milletvekili olması sebebiyle Adana'nın sorunları ile ilgili faaliyetlerde bulunduğu görülmüştür.

2.2.3.2. II. Yasama Dönemi'nde Zamir Bey İle İlgili Bulgular

1. Hasan Bin Tahir'in bakiye-i müddeti cezaiyesinin affına dair karar münasebetiyle sözleri⁵⁸⁴.

2. Affa mütaallik kararlar hakkında sözleri⁵⁸⁵.

⁵⁸⁰ TBMM Z.C., D.2, C. 13, s.150.

⁵⁸¹ TBMM Z.C., D.2, C. 17, s.174.

⁵⁸² TBMM Z.C., D.2, C. 18, s. 297, 478-481.

⁵⁸³ TBMM Z.C., D.2, C. 1, s. 73, 301; C. 19, s. 14; C. 27, s. 7.

⁵⁸⁴ TBMM Z.C., D.2, C. 2, s. 74, 75.

⁵⁸⁵ TBMM Z.C., D.2, C. 2, s. 79, 80.

3. 18 Eylül 1923 Tarih ve 345 Numaralı Muhtacîni zürraa tavizan tohumluk, çift hayvanatı ve alâtı ziraiye itası için İktisat Vekâleti 1339 senesi bütçesine (beş yüz bin) lira tahsisat vaz'ına dair kanun lâyihası ve Muvazenei Maliye Encümeni Mazbatası hakkındaki sözleri⁵⁸⁶.
4. Muhtacin-i Zürraa Tâvizen Tohumluk ve Çift Hayvanatı ve Âlâtı Ziraiye Verilmek İçin Tahsisat İtası Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri⁵⁸⁷.
5. 26 Kasım 1923 Tarih ve 375 Numaralı Ziraat Bankası'nın 1339 Senesi Bütçe Kanunu münasebetiyle sözleri⁵⁸⁸.
6. Posta ve Telgraf Kanunu'nun 12nci Maddesine Fıkra-i Müzeyyele İlâvesine Dair Kanun münasebetiyle sözleri⁵⁸⁹.
7. Adana'da İtibar-ı Milli Bankası'nın küşad-ı temenniyatına dair takrir⁵⁹⁰.
8. Vilâyet meclisinin küşadedildiğine dair Adana ve Maraş vilâyetlerinden mevрут telgraflar münasebetiyle sözleri⁵⁹¹.
9. Bilâmazeret mecliste bulunmıyan azadan kıstalyevm icrasına üç yoklamada bulunmıyanların gazete ile ilân edilmesine dair takrirler münasebetiyle sözleri⁵⁹².
10. 26 Aralık 1923 Tarih ve 391 Numaralı affi umumi kanun layihası münasebetiyle sözleri⁵⁹³.
11. Müşterek Encümenin, Divanı Muhasebat âzalıkları namzetleri hakkında mazbatası münasebetiyle sözleri⁵⁹⁴.

⁵⁸⁶ *TBMM Z.C.*, D.2, C. 2, s. 87, 88.

⁵⁸⁷ *TBMM Z.C.*, D.2, C. 2, s. 116, 117, 120, 123.

⁵⁸⁸ *TBMM Z.C.*, D.2, C. 3, s. 569, 570.

⁵⁸⁹ *TBMM Z.C.*, D.2, C. 3, s. 623.

⁵⁹⁰ B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 6.33.11; *TBMM Z.C.*, D.2, C. 3, s. 686.

⁵⁹¹ *TBMM Z.C.*, D.2, C. 4, s. 127

⁵⁹² *TBMM Z.C.*, D.2, C. 4, s. 142-145.

⁵⁹³ *TBMM Z.C.*, D.2, C. 4, s. 243, 244.

⁵⁹⁴ *TBMM Z.C.*, D.2, C. 4, s. 267.

12. Cuma Tatili Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri⁵⁹⁵.
13. Ticaret-i berriye kanununun fasl-ı salisinin üçüncü maddesine müzeyyel layihai kauniye münasebetiyle sözleri⁵⁹⁶.
14. Mükellefiyet-i askeriye kanunu muvakkatinin 118 ve 121 nci maddelerinin tadiline dair lâyiha ve mazbatalar münasebetiyle sözleri⁵⁹⁷.
15. Adana'da seylâba maruz kalan felaketzedelere ne suretle muamele ve muavenette bulunulduğuna dair Dâhiliye Vekâleti'nden şifahi sual takriri⁵⁹⁸.
16. Tarife kanunu'nun 4. maddesinin tadiline ve Neosalvarsan'ın gümrük resminden istisnasına dair teklif ve Muvazenei Maliye Encümeni Mazbatası münasebetiyle sözleri⁵⁹⁹.
17. Tüccardan Dağıstanlızade Hacı Celâl Efendi'ye ait (4/161) numaralı istida ve tâyini muameleye mahal olmadığına dair Adliye Encümeni Mazbatası hakkındaki sözleri⁶⁰⁰.
18. Adana'da emvali metrukeden sinema binasıyla Osmanlı Oteli'nin münasip bir bedel mukabilinde Adana Türk Ocağı'na devir ve ferağ edilmesi temenniyatına dair takriri⁶⁰¹.
19. 26 Şubat 1924 Tarih ve 423 Numaralı belediye vergi ve resimleri hakkındaki kanun layihasının 22. maddesi münasebetiyle sözleri⁶⁰².
20. 1340 Senesi bütçe kanun layihası münasebetiyle sözleri⁶⁰³.

⁵⁹⁵ *TBMM Z.C.*, D.2, C. 4, s. 617, 618.

⁵⁹⁶ *TBMM Z.C.*, D.2, C. 4, s. 688.

⁵⁹⁷ *TBMM Z.C.*, D.2, C. 5, s. 96.

⁵⁹⁸ B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 6.36.21; *TBMM Z.C.*, D.2, C. 5, s. 837.

⁵⁹⁹ *TBMM Z.C.*, D.2, C. 5, s. 851, 853, 859.

⁶⁰⁰ *TBMM Z.C.*, D.2, C. 6, s. 6, 7.

⁶⁰¹ *TBMM Z.C.*, D.2, C. 6, s. 8.

⁶⁰² *TBMM Z.C.*, D.2, C. 6, s. 66.

⁶⁰³ *TBMM Z.C.*, D.2, C. 6, s. 261-263.

21. 1340 Senesi Mart ayına mahsus muvakkat bütçe hakkındaki layihai kanuniye münasebetiyle sözleri⁶⁰⁴.
22. Köy kanun layihası münasebetiyle sözleri⁶⁰⁵.
23. Ziraat Vekâleti veya Müstakil Ziraat Müdüriyeti Umumiyesi teşkili hakkında Kastamonu Mebusu Halid Bey'in teklifi kanunisi münasebetiyle sözleri⁶⁰⁶.
24. Ziraat Bankası'nın 1340 Senesi bütçesi münasebetiyle sözleri⁶⁰⁷.
25. Teşkilât-ı Esasiye hakkında Kanunu Esasi Encümeni Teklif ve Mazbatası münasebetiyle sözleri⁶⁰⁸.
26. Zamir Bey ve Edirne Mebusu Cafer Tayyar Bey'in, İngiliz Hariciye Nazırının memleketimize müteallik beyanâtı hakkında Hariciye Vekâleti'nden suali ve Hariciye Vekili Şükrü Kaya Bey'in cevabı⁶⁰⁹.
27. 16 Ocak 1925 Tarih ve 541 Numaralı pamuk mahsulüne arız olan haşaratın imhası hakkında (1/542) numaralı kanun layihası münasebetiyle sözleri⁶¹⁰.
28. Aşarın ilgasiyle yerine ikame olunacak vergi hakkındaki kanun lâyihası münasebetiyle sözleri⁶¹¹.
29. İstiklâl Madalyası taliki merasimi⁶¹².
30. 16 Nisan 1925 Tarih ve 627 Numaralı 1341 Senesi Muvazene-i Umumiye Kanunu münasebetiyle sözleri⁶¹³.
31. Zamir Bey ve Kırklareli Mebusu Doktor Fuat Bey'in hâmil oldukları İstiklâl Madalyası şeridinin kırmızı - yeşile tebdili ve Zonguldak Mebusu Ragıp Bey'e

⁶⁰⁴ TBMM Z.C., D.2, C. 6, s. 474.

⁶⁰⁵ TBMM Z.C., D.2, C. 7, s. 78, 308, 318.

⁶⁰⁶ TBMM Z.C., D.2, C. 7, s. 121.

⁶⁰⁷ TBMM Z.C., D.2, C. 7, s. 446, 447.

⁶⁰⁸ TBMM Z.C., D.2, C. 7, s. 532.

⁶⁰⁹ B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 7.39.31; TBMM Z.C., D.2, C. 11, s. 359, 360.

⁶¹⁰ TBMM Z.C., D.2, C. 12, s. 64, 65.

⁶¹¹ TBMM Z.C., D.2, C. 13, s. 283.

⁶¹² TBMM Z.C., D.2, C. 16, s. 125.

⁶¹³ TBMM Z.C., D.2, C. 17, s. 72, 73.

kırmızı kurdeleli İstiklâl Madalyası itası hakkında Büyük Millet Meclisi Riyaseti Tezkeresi⁶¹⁴.

32. Zamir ve Kemal Bey'lerin, Adana'nın şahsiyet-i maneviyesinin İstiklâl Madalyası ile taltifine dair takriri⁶¹⁵.

33. Harb-i Umumi'den mukaddem Mühendis Osman Bey'e verilen, Adana elektrik imtiyazı hakkında Nafia Vekâleti'nden suali ve Nafia Vekâleti Vekili Ali Cenani Bey'in şifahi cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri⁶¹⁶.

34. Mesai kanunu layihası münasebetiyle sözleri⁶¹⁷.

35. Türkiye dahilinde piyango keşidesinin münhasıran Tayyare Cemiyeti'ne ait olmasına dair teklif münasebetiyle sözleri⁶¹⁸.

36. Emval-i gayri menkulenin muamelâtı tasarrufiyesinde tapu senedatı ile kayıtlarına alâkadarının fotoğraflarının ılsak olunmasına dair kanun münasebetiyle sözleri⁶¹⁹.

37. Zamir Bey ve iki refikinin; gaz inhisar şirketinin, Çukurova ziraat mıntıkasına gaz yetiştirmesi hakkında takriri⁶²⁰.

38. Adana'da bir adli kâtiplik açılmasına dair Adana Mebusları Zamir ve Mehmet Kemal ile Cebelibereket Mebusu Avni'nin takriri⁶²¹.

2.3. II. TBMM'deki Cebelibereket Milletvekilleri

II. TBMM'ye Cebelibereket'ten Avni Paşa (Hüseyin Avni Zaimler) ve Mehmet İhsan Bey (Eryavuz) milletvekili olarak seçilmişlerdir⁶²².

⁶¹⁴ TBMM Z.C., D.2, C. 18, s. 43.

⁶¹⁵ TBMM Z.C., D.2, C. 18, s. 478.

⁶¹⁶ B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 7.43.28; TBMM Z.C., D.2, C. 20, s. 314, 315.

⁶¹⁷ TBMM Z.C., D.2, C. 20, s. 180.

⁶¹⁸ TBMM Z.C., D.2, C. 21, s. 81.

⁶¹⁹ TBMM Z.C., D.2, C. 21, s. 236.

⁶²⁰ TBMM Z.C., D.2, C. 24, s. 70.

⁶²¹ B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 7.41.9

⁶²² İhsan Bey'in Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 2, Sicil No: 88; Kaçer, s. 24.

2.3.1. Avni Paşa (Hüseyin Avni Zaimler) (1293/1877-10 Mart 1930)

2.3.1.1. Biyografisi

Avni Paşa, 1293 (1877) tarihinde Manastır'da dünyaya gelmiştir. Nüfus Nazırı Mustafa Bey'in oğludur⁶²³.

İlk ve ortaöğrenimini Manastır İdadi Mektebi, Askeri Rüştîye ve İdadisi'nde tamamlamıştır. 12 Eylül 1893'te Harbiye Mektebi'ne girmiştir. 24 Kasım 1895'te piyade teğmen rütbesiyle mezun olmuş ve Rumeli Ordusu'nda Bulgar, Yunan ve Arnavut çetecilerin takibinde görevlendirilmiştir. 1897 Yunan Savaşı'na katılmış ve 24 Ekim 1897'de üsteğmen olmuştur. 12 Ağustos 1903'te yüzbaşılığa ve 18 Nisan 1908'de de kıdemli yüzbaşılığa yükseltilmiştir⁶²⁴.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Manastır Merkez Komutanlığı'na atanan Avni Paşa, 4 Haziran 1909 tarihinde Yanya Polis Müdürlüğü'ne getirilmiştir. Manastır'daki 2. Avcı Taburu'nun başına getirilmiş ve tabur komutanı iken 28 Kasım 1911'de binbaşılığa yükseltilmiştir. 2. Avcı Taburu'nun güçlendirilmesiyle kurulan müfrezelerin komutanı olarak Balkan Savaşı'na katılmış ve yaralanarak Sırp'lara esir düşmüştür. Niş'te tedavi edilen Avni Paşa, 28 Temmuz 1913'te serbest bırakılarak yurda dönmüş ve İstanbul Muhafızlığı emrine verilmiştir. Savaştan dönen esirler için Tuzla Garnizon Komutanlığı'na, 7 Aralık 1913'te Adana 1. Tabur Komutanlığı'na, 13 Ağustos 1914'te jandarma sınıfına ayrılarak Adana İl Jandarma Komutanlığı'na atanmıştır. 1915'te Haçin (Saimbeyli) ve Maraş yöresindeki Ermeni isyanlarını bastırmaktaki başarısından dolayı yarbaylığa yükseltilmiş ve İzmir Jandarma Alay Komutanlığı'na tayin edilmiştir⁶²⁵.

İzmir ve Manisa yöresindeki eşkıyalık faaliyetlerini bastırması için olağanüstü yetkilerle donatılmış ve bu görevdeki başarısı nedeniyle 1 Mart 1918'de albaylığa yükseltilmiştir. Avni Paşa'nın ticaretle uğraştığı hakkında yapılan ihbarın İzmir Jandarma Bölge Müfettişliği'nce doğrulanması üzerine 7 Mayıs 1918'de emekliye ayrılmıştır. Avni Paşa, Ermeni kırımını nedeniyle aranması üzerine bir müddet İstanbul'da gizlenmiştir. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali üzerine Milli

⁶²³ *Avni Paşa'nın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 3, Sicil No: 366.

⁶²⁴ Çoker, s. 825.

⁶²⁵ Yarar ve Delialioğlu, s. 73.

Mücadele'ye katılmış ve 2 Eylül 1919'dan itibaren Akhisar Bölge Komutanlığını üstlenmiştir. 9 Şubat 1920'de Avni Paşa'nın İzmir Kuzey Cephesi Komutanlığına vekâlet etmesi kararlaştırılmıştır⁶²⁶.

I. Dönem TBMM'ye Saruhan milletvekili olarak seçilmiş olan Avni Paşa, o sırada Anzavur İsyanının bastırılmasıyla meşgul olduğu için hemen meclise katılamamıştır. Nisab-ı Müzakere Kanunu gereğince askerlik ve milletvekilliği arasında tercih yapmak zorunda kalması üzerine milletvekilliğini seçmiş fakat Konya'daki Delibaş İsyanının bastırılmasından sonra 26 Ocak 1921'de TBMM'ye katılmıştır⁶²⁷. I. Yasama döneminin sona ermesi üzerine II. yasama döneminde Cebelibereket milletvekili seçilen Avni Paşa, 13 Mart 1925'te mecliste yapılan törenle Kırmızı Yeşil Şeritli İstiklâl Madalyası ile ödüllendirilmiştir⁶²⁸.

III. Yasama döneminde yine Cebelibereket milletvekili seçilen Avni Paşa, 10 Mart 1930 tarihinde nefes darlığından vefat etmiş ve Adana'daki aile kabristanına defnedilmiştir⁶²⁹.

Evli ve 4 çocuk babası olan Avni Paşa'nın ailesi, Soyadı Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile "*Zaimler*" soyadını kullanmışlardır⁶³⁰. Avni Paşa, Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre Bulgarca, Sırpça, Rumca ve Arnavutça bilmekteydi⁶³¹.

2.3.1.2. Avni Paşa'nın TBMM'deki Faaliyetleri

Avni Paşa'nın TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 5. yasama yılında 3. Şube üyeliği⁶³² görevinde bulunduğu görülmüştür.

⁶²⁶ Serpil Sürmeli, "Konya Delibaş Mehmed İsyanı Sırasında İsyancılara Esir Düşen Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi Muhabiri Ensari Bülend Bey'in Hatıraları", *Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi*, C. 1, S. 1, Erzurum, 2012, s. 114.

⁶²⁷ Yarar ve Delialioğlu, s. 73.

⁶²⁸ Çoker, s. 827.

⁶²⁹ "Avni Paşa Dün Öğle Üzeri Göyüs Darlığından Vefat Etti", *Yeni Adana Gazetesi*, Adana, 11 Mart 1930, s. 1; "Avni Paşa Vefat Etti", *Türk Sözü Gazetesi*, Adana, 11 Mart 1930, s. 1.

⁶³⁰ Çoker, s. 827.

⁶³¹ *Avni Paşa'nın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 3, Sicil No: 366.

⁶³² *TBMM Z.C.*, D.2, C. 27, s. 8.

Avni Paşa, II. yasama dönemi boyunca 3 teklif vermiş, tekliflerinden ikisi kabul edilirken 1'i ilgili havale edildiği encümeden olumlu yada olumsuz bir sonuç bildirilmemiştir. 1'i Seçim bölgesi ile ilgili vermiş olduğu 6 takrirden 1'i kabul edilirken, 2'si reddedilmiş ve 3'ü ilgili havale edildiği encümeden olumlu yada olumsuz bir sonuç bildirilmemiştir. Avni Paşa ayrıca 1'i seçim bölgesi ile ilgili 2 soru takriri vermiş, bu takrirlerinden birisi sözlü olarak cevaplanırken diğerine ilgili vekâletten bir cevap gelmemiştir. Avni Paşa, 3'ü seçim bölgesi ile ilgili 4 tane de temenni takriri vermiştir. Yasama dönemi boyunca 2 konuşma yapan Avni Paşa'nın diğer milletvekilleri tarafından hazırlanan 2 teklifte imzası tespit edilmiştir. Avni Paşa'nın yasama faaliyetlerin önemli bir kısmının seçim bölgesi olan Cebelibereket vilayetinin sorunları ile ilgili olduğu görülmüştür.

2.3.1.3. II. Yasama Dönemi'nde Avni Paşa İle İlgili Bulgular

1. Hicaz pulları varidatının Hilal-i Ahmer'e veya memaliki müstahlasanın imarına dair tahsisi hakkındaki takriri⁶³³.
2. Avni Bey ve rüfekasının, muhtacını zürraa verilecek tohumluk hakkındaki lâyihanın müstacelen müzakeresine dair takriri⁶³⁴.
3. Adana ve Cebelibereket hapisanelerinin yeniden fenni bir şekilde inşa ettirilmeleri hakkında takriri⁶³⁵.
4. Orduda bulunan kadro fazlası hayvanatın muhtacını zürraa sureti tevziine dair takriri⁶³⁶.
5. Reji tütünlerinin nevi ve fiyatlarının murakabesine dair takriri⁶³⁷.
6. Avni Bey'in, saatlerin tevhid ve yirmi dörde iblâğı hakkında (4/87) numaralı takriri ve reddine dair Ticaret Encümeni Mazbatası⁶³⁸.

⁶³³ *TBMM Z.C.*, D.2, C. 1, s. 419.

⁶³⁴ *TBMM Z.C.*, D.2, C. 2, s. 83, 84.

⁶³⁵ B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 6.31.10; *TBMM Z.C.*, D.2, C. 2, s. 182.

⁶³⁶ *TBMM Z.C.*, D.2, C. 2, s. 182.

⁶³⁷ B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 6.31.9; *TBMM Z.C.*, D.2, C. 2, s. 242.

⁶³⁸ *TBMM Z.C.*, D.2, C. 4, s. 531; C. 7, s. 714.

7. Ermeniler tarafından Korfu'ya kaçırılan Osmaniye'nin Rızaiye Mahallesi'nden Darandelioğullarından Mehmedoğlu Yusuf ile biraderi Mehmed'in tahlislerine dair dâhiliye vekâleti'nden sual takriri⁶³⁹.
8. Ecnebi istilâ kuşetlerine vasıta ve alet olarak milli vahdeti ihlâl edenlerin nev'i cürümleriyle isimlerinin neşir ve ilânı hakkında takriri⁶⁴⁰.
9. Ankara'da Posta ve Telgraf Müdüriyeti Umumiyesi'nce nısfülleyle kadar mekâtip kabul edilmesi temenniyatına dair takriri⁶⁴¹.
10. Ordu mensubinden olup da harekâtı milliyeye iştirak etmeyenler hakkında tatbik edilecek mukarrerattın ikmal edilip edilmediğine dair sual takririne Müdafai Milliye Vekili Kâzım Paşa'nın şifahi cevabı⁶⁴².
11. Dört Yol kazasına merbut Payas nahiyesinde kâin olup askeri işgal altında bulunan mektebin tahliyesi temenniyatına dair takriri⁶⁴³.
12. Avni Bey'in, Sabık Halife Vahdettin'in emlâkinin müsaderesi hakkında 2/73 numaralı teklifi kanunisi ve halen tâyini muameleye mahal olmadığına dair Adliye Encümeni Mazbatası⁶⁴⁴.
13. Fransızlar tarafından Beyrut'a sevk edilen Adana'lı, Urfalıoğullarından Tahsildar-ı Sabık Yusuf Ziya Efendi'nin tahlis ve tahliyesine teşebbüs olunması temenniyatını mütazammın takriri⁶⁴⁵.
14. Avni Bey'in, ruznamenin 45nci numarasını teşkil eden müteaddit zevata hidematı vataniye tertibinden maaş tahsisine dair olan kanun lâyihasının tercihan müzakeresine dair takriri⁶⁴⁶.

⁶³⁹ B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 6.35.35; *TBMM Z.C.*, D.2, C. 5, s. 406.

⁶⁴⁰ *TBMM Z.C.*, D.2, C. 5, s. 560.

⁶⁴¹ *TBMM Z.C.*, D.2, C. 5, s. 560.

⁶⁴² *TBMM Z.C.*, D.2, C. 5, s. 606, 607.

⁶⁴³ *TBMM Z.C.*, D.2, C. 6, s. 8.

⁶⁴⁴ *TBMM Z.C.*, D.2, C. 7, s. 523, 524.

⁶⁴⁵ *TBMM Z.C.*, D.2, C. 8, s. 611.

⁶⁴⁶ *TBMM Z.C.*, D.2, C. 8, s. 958.

15. İstiklâl Madalyası taliki merasimi⁶⁴⁷.
16. TBMM dahili nizamnamesi teklifi münasebetiyle sözleri⁶⁴⁸.
17. Cebelibereket vilayetinin Islahiye kazasında bir Ziraat Bankası şubesinin küşadı temenniyatına dair takriri⁶⁴⁹.
18. Mussolini'nin beyanatı hakkında Hariciye Vekâleti'nden sual takriri⁶⁵⁰.
19. Avukat kanununa bir madde tezyili hakkındaki kanun layihası münasebetiyle sözleri⁶⁵¹.
20. Avni Paşa ve rüfekasının, Rize Mebusu Merhum Rauf Bey'in ailesine hidematı vataniye tertibinden maaş tahsisi hakkında (2/545) numaralı teklifi kanunisi ve Bütçe Encümeni Mazbatası⁶⁵².
21. Harp malullerinin devlet hizmetlerinde istihdamları ile bu durumda maluliyet maaşlarının devamı hakkında kanun teklifi⁶⁵³.

2.3.2. İhsan Bey (Mehmet İhsan Eryavuz)

2.3.2.1. İhsan Bey'in TBMM'deki Faaliyetleri

İhsan Bey'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında İstanbul İstiklâl Mahkemesi Reisliği⁶⁵⁴, görevinde bulunduğu görülmüştür.

İhsan Bey, II. yasama dönemi boyunca 1 teklifte bulunmuş ve teklifi kabul edilmiştir. Bahriye Vekâleti görevi sırasında vekâlete verilen 1 sual takririni sözlü olarak cevaplamıştır. Yasama dönemi boyunca 20 konuşma yapan İhsan Bey'in, diğer milletvekillerinin verdiği 4 teklif ve 2 takirde imzası tespit edilmiştir. İhsan Bey'in, özellikle İstiklâl Madalyası ve vatani hizmet tertibinden aylık bağlanması

⁶⁴⁷TBMM Z.C., D.2, C. 16, s. 125, 126.

⁶⁴⁸TBMM Z.C., D.2, C. 20, s. 244.

⁶⁴⁹TBMM Z.C., D.2, C. 22, s. 167.

⁶⁵⁰TBMM Z.C., D.2, C. 24, s. 111.

⁶⁵¹TBMM Z.C., D.2, C. 28, s. 116.

⁶⁵²TBMM Z.C., D.2, C. 33, s. 769-771.

⁶⁵³ B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 3.14.13

⁶⁵⁴TBMM Z.C., D.2, C. 4, s. 121.

konuları ile ilgili söz aldığı, bunun dışında Bahriye Vekili görevine getirildikten sonra vekâleti ile ilgili sual takrirlerini cevapladığı görülmüştür.

2.3.2.3.II. Yasama Dönemi'nde İhsan Bey İle İlgili Bulgular

1. İçel Mebusluğuna seçilmiş olan Tevfik Bey'le Hacı Ali Efendinin intihap mazbataları hakkındaki sözleri⁶⁵⁵.
2. Eski İcra Vekilleri Heyetine yenisi intihap edilinceye kadar itimat beyan olunmasına dair sözleri⁶⁵⁶.
3. Birinci İnönü harbine iştirak eden mebuslara İstiklâl Madalyası verilmesi hakkında İcra Vekilleri Heyeti Riyasetinin tezkeresi münasebetiyle sözleri⁶⁵⁷.
4. Son harekâtı taarruziyede fevkalâde hizmeti görülen 11 zabitin İstiklâl Madalyasıyla taltifleri hakkındaki tezkere münasebetiyle sözleri⁶⁵⁸.
5. Darüleytamların bütçesine tahsisat itasına, dair kanun münasebetiyle sözleri⁶⁵⁹.
6. 26 Kasım 1923 Tarih ve 376 Numaralı Posta kanunu hakkındaki sözleri⁶⁶⁰.
7. Adliye Vekâleti'nin 1339 senesi bütçesine tahsisatı munzamına ilâvesine dair kanun münasebetiyle sözleri⁶⁶¹.
8. Ziraat Bankasının 1339 senesi bütçe kanunu münasebetiyle sözleri⁶⁶².
9. İstanbul İstiklâl Mahkemesi intihabatı münasebetiyle sözleri⁶⁶³.
10. Teşkilâtı Esasiye hakkında, Kanuni Esasi Encümeni teklif ve mazbatası münasebetiyle sözleri⁶⁶⁴.

⁶⁵⁵ TBMM Z.C., D.2, C. 1, s. 35.

⁶⁵⁶ TBMM Z.C., D.2, C. 1, s. 46.

⁶⁵⁷ TBMM Z.C., D.2, C. 1, s. 91, 92.

⁶⁵⁸ TBMM Z.C., D.2, C. 1, s. 322, 323.

⁶⁵⁹ TBMM Z.C., D.2, C. 1, s. 453, 464, 475.

⁶⁶⁰ TBMM Z.C., D.2, C. 2, s. 12, 13.

⁶⁶¹ TBMM Z.C., D.2, C. 3, s. 484.

⁶⁶² TBMM Z.C., D.2, C. 3, s. 582.

⁶⁶³ TBMM Z.C., D.2, C. 4, s. 121.

⁶⁶⁴ TBMM Z.C., D.2, C. 7, s. 998-1000.

11. 1340 Senesi Müdafaai Milliye Vekâleti bütçesi münasebetiyle sözleri⁶⁶⁵.
12. İhsan Bey ve refikinin Üsküdarlı Tefvik Sükuti merhum ailesine de Nâzım Bey'in validesine tahsis edilen miktarda maaş tahsisine dair takriri ve konu ile ilgili sözleri⁶⁶⁶.
13. 13 Nisan 1924 Tarih ve 480 Numaralı Damat Ferit Tarafından İdam Ettirilen Çarkçı Yüzbaşı Halil İbrahim Ailesine Hidematı Vataniye Tertibinden Maaş Tahsisi Hakkında Kanun münasebetiyle sözleri⁶⁶⁷.
14. 16 Mart 1336 tarihinden mukaddem tahsis olunan hidematı vataniye maaşatının devamı ifası ve 52 zata hidematı vataniye tertibinden maaş tahsisine dair kanun münasebetiyle sözleri⁶⁶⁸.
15. Mücadeleyi Milliyeye fiilen iştirak eden sabık Karahisarısahip Mebusu İsmail Şükrü Efendinin İstiklâl Madalyası şeridinin yirmızı-yeşile tebdili hakkında Büyük Millet Meclisi Riyaseti tezkeresi münasebetiyle sözleri⁶⁶⁹.
16. Beyoğlu ve Üsküdar vilâyetlerinin lağvedilerek kaza haline ifragan idaresi hakkında kanun lâyihası ile bu babda Trabzon Mebusu Muhtar Bey'in teklifi kanunisi münasebetiyle sözleri⁶⁷⁰.
17. Bahriye Vekâleti'ne Cebelibereket Mebusu İhsan Bey'in intihap edildiğine dair Cumhuriyet riyasetinden merbut tezkere⁶⁷¹.
18. Bolu Mebusu Vasfi Efendinin, Yavuz zırhlısının tamirinden sarfi nazar edildiğine dair gazetelerde görülen neşriyat hakkında suali ve Bahriye Vekili İhsan Bey'in şifahî cevabı⁶⁷².

⁶⁶⁵*TBMM Z.C.*, D.2, C. 8, s. 37.

⁶⁶⁶*TBMM Z.C.*, D.2, C. 8, s. 563, 564.

⁶⁶⁷*TBMM Z.C.*, D.2, C. 8, s. 567.

⁶⁶⁸*TBMM Z.C.*, D.2, C. 8, s. 578, 579.

⁶⁶⁹*TBMM Z.C.*, D.2, C. 11, s. 24, 25.

⁶⁷⁰*TBMM Z.C.*, D.2, C. 11, s. 32, 33.

⁶⁷¹*TBMM Z.C.*, D.2, C. 11, s. 307.

⁶⁷²*TBMM Z.C.*, D.2, C. 14, s. 67-69.

19. İstiklâl Madalyası taliki merasimi⁶⁷³.

20. 1341 Senesi Bahriye Vekâleti bütçesi münasebetiyle sözleri⁶⁷⁴.

21. Divanı harplerden sadır olan idam hükümlerinin sureti infazı hakkında bir karar tefsiri ittihazına dair Adliye Encümeni mazbatası münasebetiyle sözleri⁶⁷⁵.

22. Memleketin bahren temini müdafaası maksadiyle tedarik olunacak vasaifi bahriye için bu seneden itibaren takarrür edecek seneler zarfında mukassaten tediye olunmak üzere ondört milyon yüz kırkbeşbin liranın bahriye bütçesinin faslı mahsusuna ilâvesi hakkında kanun lâyihası münasebetiyle sözleri⁶⁷⁶.

23. 659 Numaralı Seferde buldukları müddet esnasında bahriye zabitanına taamiye itası hakkında kanun lâyihası münasebetiyle sözleri⁶⁷⁷.

2.4. II. TBMM'deki Kozan Milletvekilleri

II. TBMM'ye Kozan'dan Ali Saip Bey (Ursavaş) ve Ali Şadi Bey (Çelik) milletvekili olarak seçilmişlerdir⁶⁷⁸.

2.4.1. Ali Saip Bey (Ursavaş) (1301/1885-26 Eylül 1939)

2.4.1.1. Biyografisi

Ali Saip Bey, 1301 (1885) yılında Irak sınırları içerisindeki Revandız'da dünyaya gelmiştir. Emekli Üsteğmen Mehmet Emin Efendi'nin oğludur⁶⁷⁹.

İlk ve ortaöğrenimini Bağdat'ta tamamladıktan sonra 13 Kasım 1905'te Harbiye Mektebi'ne girmiştir. 1 Eylül 1908'de süvari teğmen rütbesiyle mezun olduktan sonra Bağdat'taki 6. Ordu emrinde görevlendirilmiştir. Nisan 1908'de Şam'daki 8. Kolordu'ya tayin edilmiştir. 1911 yılında, İtalyanlarla yaşanan Trablusgarp Savaşı'na gönüllü olarak katılmış ve Bingazi'de görev almıştır⁶⁸⁰.

⁶⁷³ TBMM Z.C., D.2, C. 16, s. 125, 126.

⁶⁷⁴ TBMM Z.C., D.2, C. 16, s. 171, 172.

⁶⁷⁵ TBMM Z.C., D.2, C. 16, s. 310.

⁶⁷⁶ TBMM Z.C., D.2, C. 17, s. 71.

⁶⁷⁷ TBMM Z.C., D.2, C. 18, s. 461, 462.

⁶⁷⁸ Ali Saip Bey'in Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 2, Sicil No: 419; Kaçer, s. 26.

⁶⁷⁹ Ali Saip Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 2, Sicil No: 419.

⁶⁸⁰ Çoker, s. 945.

Balkan Savaşı sırasında 24. Alay ve 10. Kolordu'da görev almıştır. 1913 yılında jandarma sınıfına ayrılan Ali Saip Bey, Beyrut Jandarma Alayı'na atanmış ve 1915 Temmuzunda Halep Jandarma Alayı'nda bölük komutanı olmuştur. Mondros Mütarekesi'nden sonra Kars (Kadirli) Jandarma Komutanlığı'na tayin edilmiştir⁶⁸¹. Kadirli'de iken Baltacı Mustafa adında bir haydut tarafından silahla yaralanmış ve Fransız İşgal Komutanı Albay Bremond'un bir jesti üzerine Fransız Hastanesi'nde tedavi edilmiştir⁶⁸². Ali Saip Bey, tedavisinden sonra Kozan Jandarma Komutanlığı'na tayin edilmiştir. Fransız ve Ermenilerin Adana bölgesinde halka karşı uygulamalarının her geçen gün daha da sertleşmesi üzerine Milli Mücadele'ye katılan Ali Saip Bey başkanlığında, Ali Şadi Bey (Çelik), Hüseyin Bey (Çelik), Baytar Müfettişi Muzaffer Bey ve Yarımzade Ahmet Bey'in de yer aldığı kişiler tarafından İntibah Cemiyeti kurulmuştur. Bu cemiyet Kozan, Kadirli, Feke ve Saimbeyli'de taraftar bularak büyük bir milli direniş cemiyeti haline getirilmiştir⁶⁸³. Kozan'daki bu çalışmalarının ardından Aralık 1919'da Urfa Jandarma Komutanlığı'na atanan Ali Saip Bey gizlice Urfa'ya gelmiş ve burada aşiret reisleri ile yaptığı görüşmeler üzerine milli bir teşkilât kurarak Urfa ve Yöresi Kuvayı Milliye Kumandanlığı görevini üstlenmiştir⁶⁸⁴. Urfa'da Milli Mücadele'nin başlatıldığına dair 20 Ocak 1920 tarihli bir telgraf ile Mustafa Kemal Paşa'yı bilgilendirmiştir. Milli Kuvvetler tarafından Urfa'ya yapılması kararlaştırılan baskın harekâtından Fransızların haberdar olması üzerine Urfa'dan ayrılan Ali Saip Bey, Siverek, Mardin ve Viranşehir'deki aşiretlerle temas kurmuş ve 7 Şubat 1920'de kumandası altındaki birliklerle Urfa'ya hücum etme kararı alınmıştır⁶⁸⁵. Fransız İşgal Komutanı'na "*Urfa ve Havalisi Kuva-i Milliye Kumandanı Namık*" ismiyle bir ultiatom göndererek şehrin boşaltılmasını istemiş, bunun kabul edilmemesi üzerine 8-9 Şubat 1920 gecesi süvariler 2 koldan Urfa'ya girmişler ve Urfa'da çatışmalar günlerce devam etmiştir.

⁶⁸¹ Yarar ve Delialioğlu, s. 111.

⁶⁸² Ali Saip Ursavaş, *Kilikya Dramı ve Urfa'nın Kurtuluş Savaşları*, Çev. Hüseyin Işık, Genelkurmay ATASE Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2000, s. 2.

⁶⁸³ Süleyman Hatipoğlu, *Orta Toros Geçitlerinde Türk Fransız Mücadelesi (1915-1921)*, Mustafa Kemal Üniversitesi Yayınları, Antakya, 1999, s. 81.

⁶⁸⁴ Çoker, s. 946.

⁶⁸⁵ Yarar ve Delialioğlu, s. 111.

8 Nisan 1920'de Fransızlarla yapılan anlaşma ile Urfa'nın kurtuluşu gerçekleştirilmiştir⁶⁸⁶.

I. TBMM'ye Urfa'dan milletvekili seçilen Ali Saip Bey, 15 Nisan 1920'de Urfa'dan ayrılmış ve 9 Mayıs 1920'de TBMM'ye katılmıştır. Fakat, Dâhiliye Vekâleti'nin gördüğü lüzum üzerine güney bölgesinde ve Musul yöresinde verilen özel siyasi görev için 26 Haziran 1920'den itibaren izinli sayılarak meclisten ayrılmış ve 9 ay bölgede çalışmıştır. Meclise katıldıktan sonra, 3 Ağustos 1921'de Konya İstiklâl Mahkemesi üyeliğine atanmış ve Ocak 1922'ye kadar bu görevde bulunmuştur⁶⁸⁷.

I. Yasama döneminin sona ermesi üzerine, II. dönemde Kozan milletvekili seçilen Ali Saip Bey, Milli Mücadele günlerindeki başarısı ve fedakârlıklarından dolayı Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklâl Madalyası ile ödüllendirilmiştir. Bu sırada yaşanan Şeyh Sait İsyanı nedeniyle 7 Mart 1925'te TBMM'deki 134 milletvekilinin oyuyla Şark İstiklâl Mahkemesi Başkanlığı'na getirilmiştir. Diyarbakır'da, Şeyh Sait İsyanı ile ilgili davaya bakan Şark İstiklâl Mahkemesi üyeleri içerisinde en sert ve en tavizsiz üye olarak Ali Saip Bey'in bilindiği ve Ankara ile özel bir şifre ile görüştüğü dile getirilmiştir⁶⁸⁸.

Ali Saip Bey'in, II. yasama döneminde Kozan'dan birlikte milletvekili seçildiği Ali Şadi Bey'le arasının bozulması ve diğer dönem milletvekili seçilmesine mani olacak biçimde Kozan eşrafının aralarında anlaşmalarından haberdar olması üzerine Kozan vilayetinin kazaya dönüştürülmesinde etkisi olduğu iddia edilir⁶⁸⁹.

III-VI. Yasama dönemlerinde tekrar Şanlıurfa'dan milletvekili seçilen Ali Saip Bey, Soyadı Kanunu yürürlüğe girdikten sonra, Atatürk'ün telkinleriyle Urfa Milli Mücadelesi'ndeki başarılarına ithafen "*Ursavaş*" soyadını almıştır⁶⁹⁰.

⁶⁸⁶ Çoker, s. 946; Yazar ve Delialioğlu, s. 111.

⁶⁸⁷ Çoker, s. 946.

⁶⁸⁸ Aslan Seyfettin, Tahir Dünder, "Cumhuriyet Dönemi İstiklâl Mahkemelerinin Uygulamalarına Bir Bakış", *Mukaddime Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 5, S. 1, Mardin, 2014, s. 33.

⁶⁸⁹ Ahmet Cevdet Çamurdan, *Kozan'ı Tanıyalım*, Önder Matbaası, Ankara, 1973, s. 120.

⁶⁹⁰ Çoker, s. 947.

1935 Yılında Çerkez Ethem ve kardeşi Reşit tarafından Atatürk'e suikast girişiminde bulunması için Suriye sınırındaki Kilis'ten ülkeye sokulan Yahya isimli şahsın yakalanması ve verdiği ifade üzerine Ali Saip Bey suikast soruşturmasına dahil edilmiştir⁶⁹¹. Atatürk'e suikastta bulunacaklara yardım yapacağı iddiasıyla hakkında işlem başlatılan Ali Saip Bey'in dokunulmazlığı kaldırılmış ve diğer sanıklarla birlikte tutuklu yargılanmıştır. 9 Ocak 1936'da davanın görülmeye başlanması üzerine Ali Saip Bey mahkemede, sanıklardan sadece birini tanıdığını, onunla da dört buçuk yıldan beri görüşmediğini sanıklarla ilişkisi ispatlanırsa suçlamayı kabul edeceğini belirten bir ifade vermiştir. Ali Saip Bey'in suçsuz olduğuna dair 17 Şubat 1936 tarihli mahkeme kararı sonrasında tahliye edilmiştir. Bu karar Yargıtay tarafından bozularak yeniden yargılama yapılmış olsa da bu yargılamada da suçsuz olduğu kanıtlanmıştır⁶⁹².

Atatürk, bu suikast iddiası ile ilgili dönemin Ulaştırma Bakanı Kılıç Ali Bey'e talimat vererek Ali Saip Bey ile ilgili özel bir soruşturma yaptırmıştır. Yapılan bu soruşturmada Ali Saip Bey'in suikast komplosu içerisinde yer almadığı öğrenilmekle birlikte, bazı kaçakçılarla ilişkisi nedeniyle bu olaya isminin karıştığı tespit edilmiştir⁶⁹³.

VI. Yasama döneminde yine Şanlıurfa'dan milletvekili seçilen Ali Saip Bey, 26 Eylül 1939'da Adana'da vefat etmiş ve cenazesi Adana Asri Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir⁶⁹⁴.

Evli ve 4 çocuğu bulunan Ali Saip Bey'in Milli Mücadele hatıraları *Kilikya Dramı ve Urfa'nın Kurtuluş Savaşları* adı ile yayınlanmıştır.

⁶⁹¹ Bengül Salman Bolat, "1935 Yılında Atatürk'e Karşı Planlanan Suikastın Basında Yansımaları", *A.Ü. TİTE Atatürk Yolu Dergisi* S. 49, Ankara, Bahar 2012, s. 9.

⁶⁹² Çoker, s. 947.

⁶⁹³ Bolat, s. 25.

⁶⁹⁴ "Ali Saip Ursavaş Dün Akşam Hayata Gözlerini Yumdu", *Türk Sözü Gazetesi*, Adana, 27 Eylül 1939, s. 1, 2.

2.4.1.2. Ali Saip Bey'in TBMM'deki Faaliyetleri

Ali Saip Bey'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 3. yasama yılında Şark İstiklâl Mahkemesi üyeliği 5. yasama yılında 3. Şube üyeliği, Şark İstiklâl Mahkemesi Reisliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür⁶⁹⁵.

Ali Saip Bey, II. yasama dönemi boyunca 3 teklif vermiş, tekliflerinden 2'si kabul edilirken, 1'i reddedilmiştir. 1'i Seçim bölgesi ile ilgili olmak üzere 11 konuşma yapan Ali Saip Bey'in, diğer milletvekillerinin verdiği 10 teklif ve 6 takrirden imzası tespit edilmiştir. Ali Saip Bey, Şark İstiklâl Mahkemesi üyeliği ve reisliği sebebiyle meclisteki yasama faaliyetlerine çok fazla iştirak edememiştir. Ali Saip Bey hakkındaki bulguların önemli bir kısmının Af Kanunu nedeniyle gerçekleşen görüşmeler sırasında kendince tespit ettiği yanlışların düzeltilmesi adına konuşma ve teklif verme biçiminde gerçekleştiği görülmektedir.

2.4.1.3. II. Yasama Dönemi'nde Ali Saip Bey İle İlgili Bulgular

1. Muhtacini zürraa tavizen tohumluk ve çift hayvanatı ve alâtı ziraiye verilmek için tahsisat itasına dair kanun münasebetiyle sözleri⁶⁹⁶.
2. Mütareke bidayetiyle vatanın müdafaası maksadıyla ika edilen ceraime dair kanun layihası münasebetiyle sözleri ve kanunun 1. maddesinin değiştirilmesi hakkındaki teklifi⁶⁹⁷.
3. Birinci Devrei İntihabiye azasına İstiklâl Madalyası itası hakkında Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin tezkereleri⁶⁹⁸.
4. Kuvayı Milliye'ye mensup rüesayı mülkiye ve saire hakkındaki af Kanunu'nun ikinci maddesine bir maddenin eklenmesi konusundaki teklifi ve teklif ile ilgili sözleri⁶⁹⁹.

⁶⁹⁵TBMM Z.C., D.2, C. 15, s. 226; C. 27, s. 8; C. 28, s. 26.

⁶⁹⁶TBMM Z.C., D.2, C. 2, s. 115.

⁶⁹⁷TBMM Z.C., D.2, C. 2, s. 714, 715.

⁶⁹⁸TBMM Z.C., D.2, C. 3, s. 9, 10.

⁶⁹⁹TBMM Z.C., D.2, C. 3, s. 282, 283.

5. 26 Aralık 1923 Tarih ve 391 Numaralı Af Kanunu'nun dördüncü maddesinin müzakeresi ilgili sözleri⁷⁰⁰.
6. Adliye Vekâleti'nin 1339 senesi bütçesine tahsisatı munzamma ilavesine dair kanun münasebetiyle sözleri⁷⁰¹.
7. Askeri Tekaüt ve İstifa Kanunu'nun 50nci maddesinin fıkrai saniyesinin ilgası hakkındaki teklifi kanuni münasebetiyle sözleri⁷⁰².
8. Telgraf ve telefon umurunun tensibi hakkındaki layiha münasebetiyle sözleri⁷⁰³.
9. Gazeteler veya suveri saire ile şeref ve haysiyeti muhil neşriyat veya işa'at vuku bulunduğu takdirde düello edebilmesine dair teklifi ile ilgili sözleri ve teklifin reddine dair Layiha Encümeni mazbatası⁷⁰⁴.
10. 1340 Senesi Dâhiliye Vekâleti Bütçesi münasebetiyle sözleri⁷⁰⁵.
11. Adana'da Fransızlar zamanında halktan alınan para hakkındaki tezkere münasebetiyle sözleri⁷⁰⁶.
12. İstiklâl Mahkemesi seçimleri neticesinde; Harekâtı askeriye mıntıkasında oluşturulacak İstiklâl Mahkemesi'ne aza olarak seçilmesi⁷⁰⁷.
13. Ali Saip Bey'in Şark İstiklâl Mahkemesi Riyasetine seçilmesi ve teşekkür konuşması⁷⁰⁸.

⁷⁰⁰ TBMM Z.C., D.2, C. 3, s. 427.

⁷⁰¹ TBMM Z.C., D.2, C. 3, s. 475.

⁷⁰² TBMM Z.C., D.2, C. 3, s. 499, 500.

⁷⁰³ TBMM Z.C., D.2, C. 5, s. 228, 229.

⁷⁰⁴ TBMM Z.C., D.2, C. 5, s. 406-408; C. 8, s. 64.

⁷⁰⁵ TBMM Z.C., D.2, C. 7, s. 288.

⁷⁰⁶ TBMM Z.C., D.2, C. 7, s. 823.

⁷⁰⁷ TBMM Z.C., D.2, C. 15, s. 226.

⁷⁰⁸ B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 9.56.35; TBMM Z.C., D.2, C. 28, s. 26.

2.4.2. Ali Şadi Bey (Çelik) (1305/1889-3 Ocak 1980)

2.4.2.1. Biyografisi

Ali Şadi Bey, 1305 (1889) tarihinde Kozan'da dünyaya gelmiştir. Annesi Emine Hanım, babası Hacı Hasan Efendi'dir⁷⁰⁹.

1903 Yılında Kozan Rüştüyesi'nden, 1907'de İstanbul Ticaret Okulu'ndan ve 1911'de İstanbul Hukuk Mektebi'nden mezun olmuştur. 1913'te Kozan Bidayet Mahkemesi Üyeliği'ne seçilmiştir⁷¹⁰. Kozan'ın işgalinden sonra Milli Mücadeleyi örgütlemek amacıyla Jandarma Yüzbaşı Ali Saip (Ursavaş) başkanlığında, Ali Şadi Bey, Hüseyin Bey (Çelik), Baytar Müfettişi Muzaffer Bey (Berkman) ve Yarımzade Ahmet Efendi bir araya gelerek "*İntibah*" (*Uyanış*) adı ile gizli bir cemiyet kurmuşlardır⁷¹¹. Ali Şadi Bey, 1921'de Kozan Hâkim Yardımcılığı'na ve 1922'de Kozan İstinaf Azalığı'na atanmıştır. Ali Şadi Bey'in bu görevi devam ederken, II. yasama döneminde Kozan milletvekili seçilmiş ve 11 Ağustos 1923'te TBMM'ye katılmıştır⁷¹². Mecliste yeteri kadar faal bir görünüm ortaya koymayan Ali Şadi Bey bazı milletvekilleri ile birlikte ortak teklif ya da tavrı vermiştir.

Milli Mücadele sırasındaki gayretlerinden dolayı TBMM tarafından, Yeşil Şeritli İstiklâl Madalyası ile ödüllendirilen⁷¹³ Ali Şadi Bey milletvekilliği sona erdikten sonra memleketine dönerek çiftçilikle uğraşmıştır. 3 Ocak 1980 tarihinde vefat etmiş ve Adana Asri Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir. Lütfiye Hanım ile evli olan Ali Şadi Bey'in yedi çocuğu bulunmaktaydı⁷¹⁴.

⁷⁰⁹ Ali Şadi Bey'in *Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 2, Sicil No: 578.

⁷¹⁰ Öztürk, s. 559.

⁷¹¹ Şerife Yorulmaz, "Çukurova'da Kuva-yı Milliye Yapılanmasının Temel Özellikleri", *A.Ü. TİTE Atatürk Yolu Dergisi*, S. 35-36, Ankara, Mayıs-Kasım 2005, s. 358.

⁷¹² Öztürk, s. 559.

⁷¹³ B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 195.334.2; B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 195.335.4; *TBMM Z.C.*, D.2, C. 16, s. 125, 126.

⁷¹⁴ Öztürk, s. 560.

2.4.2.2. Ali Şadi Bey'in TBMM'deki Faaliyetleri

Ali Şadi Bey'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 4. yasama yılında 3. Şube üyeliği ve 5. yasama yılında 3. Şube üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür⁷¹⁵.

Ali Şadi Bey, II. yasama dönemi boyunca Şehit Saim Bey'in kızkardeşine vatani hizmet tertibinden maaş bağlanması hakkında bir teklifte bulunmuş ve teklifi kabul edilmiştir.⁷¹⁶ Yasama dönemi boyunca konuşma yapmayan Ali Şadi Bey'in, diğer milletvekillerinin verdiği 4 teklif ve 4 takirde imzası tespit edilmiştir.

3. III. Yasama Dönemi ve TBMM'de Bölge Milletvekilleri

3.1. III. TBMM'nin Açılması ve III. Yasama Dönemi Gelişmeleri

1927 yılına gelindiğinde, milletvekillerinin TBMM'ye katılımında ciddi bir azalma görülmüş, çok önemli konular bile az sayıda milletvekili tarafından görüşülüp kanunlaştırılmaya başlanmıştır. Bu durum üzerine Afyon milletvekili Ali (Çetinkaya) TBMM'ye 6 Haziran'da bir teklifte bulunmuş ve seçimlerin yenilenmesi kararı alınmıştır⁷¹⁷.

1927 seçimi, 1908 tarihli "*İntihabat-ı Mebusan Kanun-ı Muvakkat*" adlı seçim kanununda bazı değişikliklere gidilerek yapılmıştır. II. Meşrutiyet döneminde, ordu-siyaset ilişkisini sakıncalı bulan Mustafa Kemal Paşa; 19 Aralık 1923 Tarih ve 385 Numaralı Kanun'la, ordunun siyasetten uzak tutulmasını sağlamıştır. Kanunun 1. maddesine göre; askeri personel seçimin ilanını takip eden 10 gün içerisinde istifa etmemesi halinde milletvekili olamayacaktı. 2. maddesinde; daha önce seçilen asker milletvekillerinin ya askerlik mesleğinden ya da milletvekilliğinden istifa etmesi zorunlu görülmüş, bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, Kazım Karabekir Paşa ve Ali Fuat Paşa askerlikten istifa ederek milletvekilliğini tecih etmişlerdir⁷¹⁸.

⁷¹⁵TBMM Z.C., D.2, C. 19, s. 14; C. 27, s. 8.

⁷¹⁶TBMM Z.C., D.2, C. 18, s. 420, 425.

⁷¹⁷ Goloğlu, s. 215.

⁷¹⁸ Cemal Avcı, *III. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Yapısı ve Faaliyetleri (1927-1931)*, ATAM Yayınları, Ankara, 2000, s. 19, 20.

1924 Anayasası'nda seçme ve seçilme hakkının düzenlendiği 10 ve 11. maddelere göre; 18 yaşındaki erkeklere milletvekili seçme, 30 yaşını doldurmuş olan erkeklere ise milletvekili seçilme hakkı verilmiştir⁷¹⁹.

Seçim kararının alınmasından sonra CHF, 23 Haziran 1927'de yaptığı bir tüzük değişikliği ile milletvekili adaylarının belirlenmesini genel başkana bırakmıştır⁷²⁰. Mustafa Kemal Paşa, TCF Olayı ve İzmir Suikasti deneyimlerinden sonra TBMM'ye girecek aday listesini bizzat kendisi hazırlamıştır⁷²¹.

1927 Seçimleri iki dereceli olarak yapılmış, ikinci seçmenlerin seçimi 30 Temmuz 1927'de başlamış ve 5 Ağustos'ta tamamlanmıştır. 29 Ağustos'ta CHF adaylarından oluşan bir liste yayınlanmış ve ikinci seçmenlerin katıldığı seçim, 2-6 Eylül 1927 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. 1927 seçimlerine katılım % 23 ile sınırlı kalmıştır. 63 seçim bölgesinde yapılan seçimde 316 milletvekili seçilmiş, seçilen milletvekillerinin tamamı CHF'nin belirlediği adaylar olmuştur⁷²².

1927 seçimlerinden sonra, TBMM açılmadan önce CHF İkinci Büyük Kongresi yapılmıştır. 1923 yılında hazırlanan parti tüzüğüne göre kurultayın, Nisan ayının 23'ünde toplanması kararlaştırılmıştır. Fakat 1923-1927 yılları arasında kurultay toplayabilmek mümkün olmamıştır⁷²³. 15-23 Ekim 1927 tarihleri arasında toplanan kongrede Mustafa Kemal Paşa tarafından, 1919-1927 yılları arasında yaşanan olayları değerlendirdiği, *Nutuk* okunmuştur.

II. Büyük Kongre tamamlandıktan sonra TBMM, 1 Kasım 1927'de meclisin en yaşlı üyesi Trabzon milletvekili Hasan (Saka) Bey'in başkanlığında toplanmıştır⁷²⁴. Aynı gün yapılan oylamalarda Karesi (Balıkesir) milletvekili Kazım (Özalp) Paşa Meclis Başkanı seçilmiştir. Cumhurbaşkanlığı seçiminde ise Mustafa

⁷¹⁹ Bülent Özgül, *Seçim ve Seçim Sistemleri, Türkiye'deki Seçim Sistemi Uygulamaları ve Bir Model Önerisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2002, s. 103.

⁷²⁰ Olgun, s. 14.

⁷²¹ Avcı, s. 22.

⁷²² Girgin, s. 84; Avcı, s. 21.

⁷²³ Hakkı Uyar, *100 Soruda CHP Tarihçesi*, AnkaHa Yayınları, Ankara, 2012, s. 32.

⁷²⁴ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM III. Dönem 1927-1931*, C. I, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1994, s. 63;

Kemal Paşa, hazır bulunan 288 milletvekilinin oybirliğiyle yeniden cumhurbaşkanı seçilmiştir⁷²⁵.

Vefat, istifa, görevden alma olayları nedeniyle III. yasama dönemi boyunca 333 milletvekili görev yapmıştır⁷²⁶. Bu milletvekillerinin 243 tanesi yüksekokul mezunudur. Yüksekokul mezunu milletvekilleri, meclisin % 73,5'ini oluşturmaktadırlar. III. TBMM milletvekillerinden (aynı anda birden fazla iş yapanlar yaptıkları her işte ayrıca hesaplanmıştır) 66'sı asker, 66'sı mülkiye ve idareci, 53'ü eğitimci, 36'sı hukukçu, 24'ü doktor, 44'ü tarım ve ticaret erbabı, 13'ü maliyeci 11'i gazeteci 6'sı diplomat, 4'ü bankacı, 4'ü müftü, 4'ü mühendis, 1'i veteriner hekim ve 1'inin de eczacı olduğu tespit edilmiştir⁷²⁷. III. Dönem milletvekillerinin yaş ortalamasına baktığımızda; 73 kişinin 30-40 yaş arası, 153 kişinin 40-50 yaş arası, 90 kişinin 50-60 yaş arası, 16 kişinin 60-70 yaş arası ve 1 kişinin de 70 yaş üzeri olduğu görülmüştür⁷²⁸.

III. Yasama dönemi sırasında 1 Kasım 1927-27 Eylül 1930 tarihleri arasında görev yapan IV. İnönü Hükümeti ve 27 Eylül 1930-4 Mayıs 1931 tarihleri arasında görev yapan V. İnönü Hükümeti görev yapmıştır⁷²⁹.

1927 seçimlerinde bağımsız adaylardan hiç birisi kazanamamış ve meclisin tamamı CHF'li milletvekillerinden oluşmuştur. Bu dönemde yapılacak işler ve alınacak kararlar önce parti grubunda görüşülmüş, milletvekillerinin eleştirileri parti grubunda gerçekleşmiştir. Parti grubunda konu karara bağlandıktan sonra meclise geldiğinde ise aynı eleştirileri yapmak istemeyen CHF'li milletvekilleri kanun görüşmelerinde yeteri kadar görüş beyan etmemişlerdir. Bu yüzden mecliste yapılan tartışmalar son derece yetersiz kalmıştır⁷³⁰.

1929 Dünya ekonomik bunalımını hükümetin iyi idare edemeyişi, toplumun tepkisine neden olmaktadır. Ayrıca TCF'de olduğu gibi kontrolsüz bir muhalefet

⁷²⁵ Öztürk, s. 63.

⁷²⁶ Avcı, s. 40.

⁷²⁷ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM III. Dönem 1923-1927*, C. III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1994, s. 674, 675; Avcı, s. 40, 41.

⁷²⁸ Avcı, s. 43.

⁷²⁹ Avcı, s. 55-57; *TBMM Albümü*, C. 1, s. XVIII; Neziroğlu, İrfan, Tuncer Yılmaz, s. 131, 143.

⁷³⁰ Avcı, s. 65.

yerine; rejimle, devrimlerle barışık bir muhalefet partisi ihtiyaç haline gelmişti. Bununla birlikte Mustafa Kemal Paşa; Avrupa'nın Türkiye'ye "*diktatörlük*" gözüyle bakmasından da son derece rahatsız oluyordu. Bu sebepler doğrultusunda, kontrollü bir muhalefet partisinin kurulması düşüncesi oluşmuştur⁷³¹.

Dönemin Paris Büyükelçisi Fethi Bey (Okyar) 1930 Temmuzunda tatil için Türkiye'ye gelmiş ve Yalova'da Mustafa Kemal Paşa'yı ziyaret etmiştir. Mustafa Kemal Paşa, bu ziyaret sırasında Fethi Bey'den bir parti kurmasını, partinin isminin SCF (Serbest Cumhuriyet Fırkası) olmasını istemiştir⁷³². Partinin kurulması kararı alındıktan sonra; 8 Ağustos 1930 tarihli Vakıf gazetesinde yeni bir partinin kurulacağı haberiyle kamuoyu bir muhalefet partisi kurulacağından haberdar edilmiştir. Ardından, Fethi Bey'in bir muhalefet partisi kurmak isteğine dair Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği, üzerinde daha önceden çalışılmış olan bir mektup 9 Ağustos tarihli Vakıf gazetesinde yayınlanmıştır. 10 Ağustos 1930 tarihinde ise Mustafa Kemal Paşa'nın Fethi Bey'e cevabı gazetelerde yayınlanmış ve Mustafa Kemal Paşa'nın yeni partinin kurulmasını kabul ettiği bildirilmiştir⁷³³.

Gelişmeler üzerine 12 Ağustos 1930'da "*Serbest Cumhuriyet Fırkası*" adı ile bir parti kurulmuştur. Dâhiliye Vekâleti'ne verilen partinin kuruluş dilekçesinde SCF'nin Genel Başkanı Fethi (Okyar) Bey, Genel Sekreteri ise Nuri (Conker) Bey'dir. Ahmet Ağaoğlu, Süreyya Paşa (İlmen), Mehmed Emin Yurdakul, Semih (Hızıroğlu) Bey, Nakiyettin Bey partinin kurucuları arasında yer almışlardır⁷³⁴.

SCF nizamnamesinde adını "*Serbest Layık Cumhuriyet Fırkası*" olarak ilan etmiştir. Bu isimde laiklik kavramına vurgu yapılmasının sebebi; Mustafa Kemal Paşa'nın yerleştirmeye çalıştığı laiklik ilkesine bağlılıkları gösterilmeye çalışılmıştır⁷³⁵. Hazırlanan parti broşürlerinde partinin; cumhuriyetçi, laik ve milliyetçi olduğu, vergilerin toplumun ekonomik faaliyetlerini sarsmayacak şekilde

⁷³¹ Hakkı Uyar, *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, Boyut Yayınları, İstanbul, 2012, s. 118.

⁷³² Girgin, s. 87; Uyar, s. 120.

⁷³³ Tunçay, s. 251.

⁷³⁴ Mehmet Yüksel, *Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Araştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2008, s. 36.

⁷³⁵ Avcı, s. 71.

daha adil toplanacağı, devlet gelirlerinin daha faydalı şekilde kullanılacağı, harcamalarda tasarrufa gidileceği, yabancı sermayeye kolaylık sağlanacağı belirtilmiştir. Bunun yanında tek dereceli seçim sistemi, kadınlara seçme-seçilme hakkı verilmesi, devletçi ekonomiye karşı liberal ekonomi SCF'nin diğer önemli söylemleridir⁷³⁶.

SCF kurulduktan sonra başta Batı Anadolu olmak üzere yurdun birçok yerinde hızla teşkilatlanmış ve üye sayısı her geçen gün artmıştır. Fethi Bey'in İzmir'de yapacağı miting, İzmir Valisi tarafından güvenlik gerekçe gösterilerek ertelenmek istenmiştir. Fethi Bey, durumdan Mustafa Kemal Paşa'yı haberdar etmiştir. Mustafa Kemal Paşa tüm engellemelere rağmen mitingi yapmasını istemiştir. Miting kaçınılmaz olunca, mitinge katılmak isteyen vatandaşların bir kısmı bazı yetkililer tarafından Fethi Bey'in mitingi diye Adliye Vekili Mahmut Esat (Bozkurt) Bey'in mitingine götürülmüşlerdir. Bu durum olayların fitilini ateşlemiş ve öfkelenen vatandaşlar CHF İzmir il binası ile Anadolu gazetesini taşlamışlardır. Yaşanan olaylar karşısında kolluk kuvvetleri silah kullanmak zorunda kalmış ve açılan ateşte 14 yaşında bir çocuk vefat etmiştir. Bu durum üzerine halk daha da coşmuş ve 7 Eylül 1930'daki İzmir mitingine 100.000'in üzerinde katılım gerçekleşmiştir⁷³⁷.

Aynı tarihlerde yaşanan yerel seçimlerde SCF'nin 502 seçim bölgesinden 1'i de vilayet olmak üzere 22 yerde seçim kazanması dikkatlerden kaçmamıştır⁷³⁸. Seçimin kazanıldığı yerlerden birisi de Samsun olmuştur. Fakat SCF'nin kapatılmasından sonra, SCF'nin izlerinin tamamen silinmesi için Samsun'daki seçimin yasalara uygun yapılmadığı gerekçesiyle iptal edildiği görülmüştür⁷³⁹.

Mustafa Kemal Paşa, SCF'nin kontrollü bir muhalefet partisi olarak varlığını sürdürmesi, mecliste CHF'nin ve hükümetin yanlışlarını düzeltmesini siyasette var olması için yeterli görmüştür. Buna rağmen bazı parti yöneticilerinin CHF'ye alternatif bir parti oldukları yönündeki beyanları, 1930 Belediye seçiminde elde

⁷³⁶ Uyar, s. 121, 122.

⁷³⁷ Girgin, s. 88; Avcı, s. 71, 72.

⁷³⁸ Uyar, s. 121.

⁷³⁹ Çetin Yetkin, *Türkiye'de Tek Parti Yönetimi (1930-1945)*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1983, s. 45.

ettikleri başarı ve İzmir'de yaşanan olaylardan sonra SCF kurulurken verdiği beyanatlardaki tarafsızlık ilkesine aykırı hareket etmiştir. Yunus Nadi tarafından 9 Eylül 1930 tarihinde Cumhuriyet gazetesinden yayınlanarak Mustafa Kemal Paşa'ya gönderilen mektuba Mustafa Kemal Paşa 10 Eylül 1930 tarihinde yine Cumhuriyet gazetesi aracılığıyla bir cevap göndermiştir. Mustafa Kemal Paşa cevabında, iki parti arasındaki rekabette CHF'den taraf olduğunu beyan etmiştir⁷⁴⁰. Mustafa Kemal Paşa'nın bu mektubu sonrasında, SCF yöneticileri Mustafa Kemal Paşa ile siyasi bir mücadeleye girmek istememişlerdir. Parti yöneticilerinin yaptığı görüşmeler üzerine Fethi Bey 17 Kasım 1930'da Dâhiliye Vekâleti'ne verdiği dilekçe ile partinin feshedildiğini bildirmiştir⁷⁴¹.

III. Yasama döneminde, TBMM'de görüşülen ve kanunlaşan önemli olaylara baktığımızda; en önemli olay olarak 1 Kasım 1928 Tarih ve 1353 Numaralı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun (Latin Alfabesinin Kabulü) karşımıza çıkmaktadır⁷⁴².

Bunun yanında, 11 Kasım 1928 Tarih ve 1222 Numaralı Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun Bazı Maddelerini Muaddil Kanun ile anayasadan "*Devletin dini İslam'dır*" maddesinin çıkarılması⁷⁴³, milletvekili ve cumhurbaşkanı yemin metninin değiştirilmesi, Takrir-i Sükun Kanunu'nun kaldırılması, Millet Mekteplerinin kurulması, ve 11 Haziran 1930 Tarih 1715 Numaralı Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Kanunu ile Merkez Bankası'nın kurulması⁷⁴⁴ mecliste kabul edilen önemli kanunlardır.

3.2. III. TBMM'deki Adana Milletvekilleri

30 Mayıs 1926 Tarih ve 877 Sayılı Kanun ile Adana vilayetine bağlanan Kozan ilçeye dönüştürülmüştür. Adana, Kozan'ın da dahil edilmesiyle III. TBMM'de 4 milletvekili ile temsil edilmiştir. Adana'dan Hilmi Bey (Mustafa Hilmi Uran),

⁷⁴⁰ Girgin, s. 89.

⁷⁴¹ Uyar, s. 123; Kabasakal, s. 124; Yüksel, s. 124.

⁷⁴² *Düstur*, 3. Tertip, C. 10; 03.11.1928 Tarih ve 1030 Sayılı Resmi Gazete.

⁷⁴³ *Düstur*, 3. Tertip, C. 9; 14.04.1928 Tarih ve 863 Sayılı Resmi Gazete; 1924 Anayasası, <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm>, 10.09.2015.

⁷⁴⁴ *Düstur*, 3. Tertip, C. 11.

Kadri Bey (Ramazanoğlu), Kemal Bey (Mehmet Kemal Kusun) ve Zamir Bey (DamarArıkoğlu) milletvekili olarak seçilmişlerdir⁷⁴⁵.

III. Yasama döneminde görev yapan Adana (Adana, Cebelibereket) milletvekillerinin yasama faaliyetlerini ele aldığımızda; 2 taksir verilmiş ve bu taksirlerden 2'si de kabul edilmiştir. 1'i Seçim bölgesi ile ilgili 21 konuşma yapan milletvekilleri cevaplanması isteğiyle 2 sual taksiri vermişler ve bu taksirlerden 1'i sözlü olarak cevaplanırken, diğetine havale edildiği vekâletten bir cevap gelmemiştir. Bu dönemde hakkındaki iddiaların araştırılması için 2 milletvekilinin dokunulmazlığı kaldırılmıştır.

3.2.1.Hilmi Bey (Mustafa Hilmi Uran) (1300/1884-21 Ekim 1957)

3.2.1.1. Biyografisi

Hilmi Bey, 1300 (1884) tarihinde Bodrum kasabasının Eskiçeşme mahallesinde dünyaya gelmiştir. Annesi Nefise Hanım, babası Ali Ağa oğlu Etem Efendi'dir. Anne ve babası aslen Bodrumludurlar⁷⁴⁶.

Babasının memuriyeti nedeniyle, ilköğrenimini Bodrum ve Sakız'da, ortaöğrenimini ise Fethiye ve Demirci'de tamamlamıştır. 1900'de Demirci Rüştüyesi'nden mezun olduktan sonra İzmir İdadisi'nde yatılı olarak okumuş ve 1905'te tahsilini tamamlamıştır⁷⁴⁷. Aynı yıl Mülkiye Mektebi'ne kaydolun Hilmi Bey, 1908 yılında mezun olmuştur. Ardından Aydın'da kaymakamlık stajını tamamlayarak sırasıyla Menemen ve Çeşme kaymakamlıklarında bulunmuştur⁷⁴⁸.

Kasım 1917'de 3. Sınıf Mülkiye Müfettişliğine yükseltilen Hilmi Bey kısa bir süre sonra, Bolşevik İhtilali üzerine ordumuz tarafından ele geçirilen Elviye-i Selase'de (Kars, Ardahan ve Batum) yapılacak halkoylaması için görevlendirilen kurulda yer almış ve kendisine Kars liva yöneticiliği görevi verilmiştir⁷⁴⁹. Hilmi Bey,

⁷⁴⁵Hilmi Bey'in Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 3, Sicil No: 646; Avcı, s. 26.

⁷⁴⁶ Hilmi Uran, *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım (1908-1950)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008, s. 3; *Hilmi Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 3, Sicil No: 646.

⁷⁴⁷ Uran, s. 9.

⁷⁴⁸ Uran, s. 9; *Hilmi Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 646.

⁷⁴⁹ Yücel Çıkrıkçı, *Hilmi Uran'ın Hayatı, Görevleri ve Eserleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

Kars livası mutasarrıf vekili iken, Ekim 1919'da yapılan seçimlerde Son Osmanlı Mebusan Meclisi'ne Muğla milletvekili olarak seçilmiştir. Bu meclisin dağıtılması üzerine Anadolu'ya geçerek bir müddet Milas'ta kalmıştır⁷⁵⁰. Burada bulunduğu sırada komisyonculuk yapan Hilmi Bey, 11 Kasım 1921'de İtalyanlardan kurtarılan Antalya mutasarrıflığına, 3 Ağustos 1923'te terfi ettirilerek Adana valiliğine getirilmiştir⁷⁵¹.

Adana valiliği sırasında, Ankara İstiklâl Mahkemesi'nde yargılanacak olan iki kişiyi ödeneksizlik sebebiyle Ankara'ya gönderemediği için kendisi hakkında dava açılmış ve İstiklâl Mahkemesinde yargılanan iki validen birisi olmuştur⁷⁵². 31 Ağustos 1925 tarihinde Adana valiliğinden istifa eden Hilmi Bey, 13 Eylül 1925 tarihinde Ankara'da Milli İthalat ve İhracat Şirketi genel müdürlüğüne getirilmiştir. Bu görevde 4 ay çalışan Hilmi Bey, Nisan 1926'da CHF Adana bölgesi müfettişliğine getirilmiş ve şirketteki genel müdürlük görevinden ayrılmıştır⁷⁵³.

TBMM'nin III. yasama dönemi seçimlerinde, tüm parti müfettişlerinin milletvekili sayılmaları prensibi üzerine Hilmi Bey de TBMM'ye Adana milletvekili olarak girmiştir. Bununla birlikte parti müfettişliği görevini devam ettirmiştir⁷⁵⁴.

III. Yasama döneminden VIII. yasama dönemine kadar Adana milletvekilliğini sürdüren Hilmi Uran bu süre zarfında 3 kez TBMM Başkanvekilliği yapmıştır. 1946 yılında CHP Genel Sekreterliği görevine getirilmiştir⁷⁵⁵. Kasım 1947'den itibaren CHP Genel Başkanvekilliğini yürütmüştür⁷⁵⁶.

Hilmi Bey, V. İnönü Hükümeti'nde 29 Aralık 1930-4 Mayıs 1931 tarihleri arasında Nafia Vekili, II. Bayar Hükümeti'nde 11 Kasım 1938-03 Ocak 1939

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002, s. 5.

⁷⁵⁰ Hilmi Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 646.

⁷⁵¹ Öztürk, s. 9; TBMM Z.C., D.3, C. 1, s. 2.

⁷⁵² Ali Galip Battaloğlu, *Atatürk Dönemi Valileri (29 Ekim 1923-10 Kasım 1938)*, Ocak Yayınları, Ankara, 1998, s. 249.

⁷⁵³ Öztürk, s. 9.

⁷⁵⁴ Çıkrıkçı, s. 22; Mehmet Aldan, "İz Brakan Mülki İdare Amirleri", *Türk İdare Dergisi*, S. 422, Ankara, Mart 1999, s. 158.

⁷⁵⁵ B.C.A. Fon No: 490.1.00 Yer No: 6.33.1

⁷⁵⁶ Uyar, s. 79.

tarikhleri arasında Adliye Vekili ve II. Saraçoğlu Hükümeti'nde 20 Mayıs 1943-7 Ağustos 1946 tarihleri arasında Dâhiliye Vekili olarak görev yapmıştır⁷⁵⁷.

Seyhan'da, 1950 seçimlerini DP'nin kazanması üzerine milletvekilliği sona eren Hilmi Uran, 21/22 Ekim 1957 gecesi İstanbul'da vefat etmiş ve cenazesi İstanbul'da Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedilmiştir⁷⁵⁸.

Sudiye Hanımla evli olan Hilmi Uran'ın 3 çocuğu bulunmaktaydı. Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre Fransızca ve Rumca bilmekteydi⁷⁵⁹.

Hilmi Bey'in, *Adana Ziraat Amelesi*, *Sultan III. Mehmed'in Sünnet Düğünü* ve *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım* isimli 3 adet eseri bulunmaktadır⁷⁶⁰.

3.2.1.2. Hilmi Bey'in TBMM'deki Faaliyetleri

Hilmi Bey'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 3. yasama dönemi boyunca Dâhiliye Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür⁷⁶¹.

Hilmi Bey, III. yasama dönemi boyunca Hariciye Vekâleti'ne bir sual takriri vermiş⁷⁶², sual takriri Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey (Aras) tarafından cevaplanmıştır⁷⁶³. Hilmi Bey, Gümüşhane Mebusu Fethi Bey'in (Okyar) Dahiliye Vekâleti'ne verdiği bir sual takririnin cevaplanması sırasında konu ile ilgili bir konuşma yaptığı tespit edilmiştir⁷⁶⁴. Hilmi Bey'in, Nafia Vekilliği görevi nedeniyle çok fazla yasama faaliyetlerine katılamadığı görülmüştür.

⁷⁵⁷ Neziroğlu, İrfan, Tuncer Yılmaz, s. 144, 300, 386.

⁷⁵⁸ Öztürk, s. 9.

⁷⁵⁹ *Hilmi Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 646.

⁷⁶⁰ Öztürk, s. 9.

⁷⁶¹ *TBMM Z.C.*, D.3, C. 1, s. 22; C. 5, s. 18; C. 13, s. 10; C. 22, s. 9.

⁷⁶² *TBMM Z.C.*, D.3, C. 6, s. 18.

⁷⁶³ *TBMM Z.C.*, D.3, C. 6, s. 18.

⁷⁶⁴ *TBMM Z.C.*, D.3, C. 22, s. 46, 47; Teke, s. 177.

3.2.2. Kadri Bey (Abdulkadir Ramazaoğlu) (1287/1871-1956)

3.2.2.1. Biyografisi

Kadri Bey, 1287 (1871) tarihinde Adana'da dünyaya gelmiştir. Annesi Emine Hayriye Hanım, babası Hacı Ahmet Tevfik Efendi'dir⁷⁶⁵.

Özel eğitim ve idadi eğitimi gören Kadri Bey tarım ve ticaretle uğraşmış, katib-i adilik (noter), polis müdürlüğü, idare meclisi üyeliği ve iaşe başkanlığı yapmıştır⁷⁶⁶. 1906-1908 ile 1918-1919 tarihleri arasında 2 defa Adana belediye başkanlığı yapmıştır. İşgal günlerinde Fransızların, belediye binasına Fransız bayrağı asılması isteğini kabul etmediği için Fransız Albay Bremond tarafından görevinden alınmıştır. Belediye başkanlığı sırasında bilhassa kasapları kontrol eden Kadri Bey, yanında terazi taşıyan bir memurla müşterilerin aldığı etleri tartmak suretiyle kasaplara sıkı bir denetim uygulamıştır. Disiplinli uygulamalarından dolayı kendisine, esnaf tarafından "*Çarşı Ağası*" lakabı takılmıştır⁷⁶⁷.

III. Yasama döneminde Adana milletvekili seçilen Kadri Bey, 1 Kasım 1927'de meclise katılmıştır. Milletvekilliğinden sonra yeniden Adana'ya dönen Kadri Bey, tarım ve ticaretle uğraşmıştır. Kadri Bey, 14 Ocak 1956 yılında vefat etmiş ve Adana Asri Mezarlığı'na defnedilmiştir⁷⁶⁸. Ümmügülsüm, İsmet ve Sıdika Hanımlarla evli olan Kadri Bey'in bu evliliklerden 7 tane çocuğu bulunmaktaydı. Kadri Bey, Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre Fransızca ve Arapça bilmekteydi⁷⁶⁹.

⁷⁶⁵Kadri Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 3, Sicil No: 647.

⁷⁶⁶ Öztürk, s. 7.

⁷⁶⁷Geçmişten Günümüze Adana Belediyesi ve Başkanları, Adana Büyükşehir Belediyesi Altınkoza Yayınları, Adana, 2009, s. 69, 70.

⁷⁶⁸ "Kadri Ramazanoğlu Dün Vefat Etti", *Bugün Gazetesi*, Adana, 15 Ocak 1956, s. 1.

⁷⁶⁹Kadri Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 3, Sicil No: 647.

3.2.2.2. Kadri Bey'in TBMM'deki Faaliyetleri

Kadri Bey'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında Ziraat Encümeni üyeliği, 2. yasama yılında Divan-ı Muhasebat Encümeni üyeliği, 3. yasama yılında Divan-ı Muhasebat Encümeni üyeliği ve 4. yasama yılında Nafia Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür⁷⁷⁰.

Kadri Bey'in III. yasama dönemi boyunca tahrir, teklif, söz alma vb. yasama faaliyeti tespit edilememiştir.

3.2.3. Kemal Bey (Mehmet Kemal Kusun)

3.2.3.1. Kemal Bey'in TBMM'deki Faaliyetleri

Kemal Bey'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında Teşkilât-ı Esasiye Encümeni üyeliği, 2. yasama yılında Meclis Hesaplarını Tetkik Encümeni üyeliği, 3. yasama yılında Meclis Hesaplarını Tetkik Encümeni üyeliği ve 4. yasama yılında İktisat Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür⁷⁷¹.

Kemal Bey'in III. yasama döneminde 5 konuşma yaptığı tespit edilmiştir.

3.2.3.2. III. Yasama Dönemi'nde Kemal Bey İle İlgili Bulgular

1. Seferberlik kanunu layihası ve Müdafaa-i Milliye Encümeni mazbatasına hakkındaki sözleri⁷⁷².
2. Belediye kanunu münasebetiyle sözleri⁷⁷³.
3. 19 Mart 1924 Tarih ve 1697 Numaralı Ziraat Bankası Hakkında 19 Mart 1340 Tarih ve 444 Numaralı Kanuna Müzeyyel Kanun hakkındaki sözleri⁷⁷⁴.
4. Mübadele ve Teffiz Muamelelerinin İntacı ve Kati Tasfiyesi Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri⁷⁷⁵.

⁷⁷⁰TBMM Z.C., D.3, C. 1, s. 20; C. 5, s. 17; C. 13, s. 10; C. 22, s. 9.

⁷⁷¹TBMM Z.C., D.3, C. 1, s. 22; C. 5, s. 17; C. 13, s. 12; C. 22, s. 9.

⁷⁷²TBMM Z.C., D.3, C. 2, s. 223.

⁷⁷³TBMM Z.C., D.3, C. 17, s. 82.

⁷⁷⁴TBMM Z.C., D.3, C. 20, s. 90

⁷⁷⁵TBMM Z.C., D.3, C. 26, s. 64, 66.

5. Ordu Mebusu Şevket Bey'in emvali milliye ve metrukeden taksitle mal alanlara tediye kolaylık gösterilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri⁷⁷⁶.

3.2.4. Zamir Bey (Damar Arıkoğlu)

3.2.4.1. Zamir Bey'in TBMM'deki Faaliyetleri

Zamir Bey'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında Ziraat Encümeni üyeliği, 2. yasama yılında İktisat Encümeni üyeliği, 3. yasama yılında İktisat Encümeni üyeliği ve 4. yasama yılında İktisat Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür⁷⁷⁷.

Zamir Bey'in, bu dönemde meclis çalışmalarına etkin biçimde katılmadığı, ekonomi ile ilgili bazı kanun tekliflerinin görüşülmesi sırasında görüş beyan ettiği görülmektedir. Zamir Bey, III. yasama dönemi boyunca 1'i seçim bölgesi ile ilgili olmak üzere 4 konuşma yapmıştır.

3.2.4.2.III. Yasama Dönemi'nde Zamir Bey İle İlgili Bulgular

1. 5 Mart 1928 Tarih ve 1211 Numaralı seferberlik kanunu layihası ve Müdafai Milliye Encümeni Mazbatasına hakkında sözleri⁷⁷⁸.
2. 8 Haziran 1930 Tarih ve 1697 Numaralı Ziraat Bankası Hakkında 19 Mart 1340 Tarih ve 444 Numaralı Kanuna Müzeyyel Kanun hakkındaki sözleri⁷⁷⁹.
3. 10 Haziran 1930 Tarih ve 1709 Numaralı Şeker Şirketine İştirak ve Avans İtasına Dair Kanun münasebetiyle sözleri⁷⁸⁰.
4. Gümüşhane Mebusu Ali Fethi Bey'in belediye intihabına karıştırılan fesad ve yolsuzluklar hakkında dâhiliye vekili'nden istizahta bulunmasına dair taktiri münasebetiyle SCF hakkındaki sözleri⁷⁸¹.

⁷⁷⁶TBMM Z.C., D.3, C. 26, s. 74.

⁷⁷⁷TBMM Z.C., D.3, C. 1, s. 20; C. 5, s. 17; C. 13, s. 11; C. 22, s. 9.

⁷⁷⁸TBMM Z.C., D.3, C. 2, s. 222.

⁷⁷⁹TBMM Z.C., D.3, C. 20, s. 97.

⁷⁸⁰TBMM Z.C., D.3, C. 20, s. 167, 168.

⁷⁸¹TBMM Z.C., D.3, C. 22, s. 35, 36.

3.3. III. TBMM'deki Cebelibereket Milletvekilleri

Cebelibereket, III. Yasama döneminde 3 milletvekili ile temsil edilmiştir. 1927 seçimlerinde Cebelibereket milletvekili olarak Ali Rıza (Bebe) Bey, Avni Paşa (Hüseyin Avni Zaimler) ve İhsan Bey (Mehmet İhsan Eryavuz) seçilmişlerdir⁷⁸². Avni Paşa'nın vefat etmesi üzerine yapılan ara seçimlerde yerine Sabri Bey (Mehmet Sabri Toprak) seçilmiştir⁷⁸³. Yavuz-Havuz Davası'nda yargılanarak hüküm giyen ve milletvekilliği düşürülen İhsan Bey'in yerine ise ara seçimlerde Naci Paşa (Abdülattif Naci Eldeniz) seçilmiştir⁷⁸⁴.

3.3.1. Ali Rıza Bey (Bebe) (1279/1881-21 Şubat 1935)

3.3.1.1. Biyografisi

Ali Rıza Bey, 1279 (1881) tarihinde Sinop'ta dünyaya gelmiştir. Babası İbrahim Ethem Efendi'dir⁷⁸⁵.

Ali Rıza Bey, 1889 yılında Harp Okulu'na girmiş ve 1901 yılında piyade teğmen rütbesiyle mezun olarak 2. Ordu emrine tayin edilmiştir. 1904 senesinde üsteğmenliğe terfi eden Ali Rıza Bey, 1905-1906 yıllarında Taburu ve Yemen'de görev yapmıştır⁷⁸⁶. Buradan dönüşünde Levazımat-ı Umumiye Dairesi Teftiş ve Muayene kuruluna atanan Ali Rıza Bey, 27 Nisan 1911'de yüzbaşılığa yükseltilmiştir. 1914 yılında Levazımat-ı Umumiye Beşinci Sevkiyat Şube Müdürü olmuştur. Ağustos 1914'te Tekalif-i Harbiye Komisyonu'na görevlendirilmiştir. Trablusgarp ve Balkan Savaşlarındaki başarılı çalışmalarından dolayı madalya ve kıdem zammı ile ödüllendirilmiş ve 13 Haziran 1916'da binbaşılığa terfi ettirilmiştir. I. Dünya Savaşı'nda özellikle kömür temini başta olmak üzere ordunun ihtiyaçlarının teminindeki faaliyetlerinden ötürü çeşitli madalyalar ile ödüllendirilmiş ve Harbiye Nezareti Merkez Müesseseleri Teftiş Kurulunda iken Ekim 1918'de emekliye ayrılmıştır⁷⁸⁷.

⁷⁸² *Ali Rıza Bey'in Seçim Mazbatası*, TBMM Arşivi, Devre 3, Sicil No: 216.

⁷⁸³ *Sabri Bey'in Seçim Mazbatası*, TBMM Arşivi, Devre 3, Sicil No: 610.

⁷⁸⁴ *Naci Paşa'nın Seçim Mazbatası*, TBMM Arşivi, Devre 3, Sicil No: 678; *Avcı*, s. 28.

⁷⁸⁵ *Ali Rıza Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 3, Sicil No: 216.

⁷⁸⁶ *Yarar ve Delialioğlu*, s. 105.

⁷⁸⁷ *Çoker*, s. 505, 506.

16 Mart 1920'de İstanbul'un işgali üzerine Anadolu'ya geçmiş ve 2 Nisan 1920'de Ankara'ya ulaşmıştır. Önce, Anadolu Ajansı'na alınan Ali Rıza Bey, daha sonra yeniden binbaşı rütbesiyle ordu hizmetine alınmış ve Milli Müdafaa Vekâleti Levazım Dairesi Başkan Yardımcılığına atanmıştır. Sakarya Muharebeleri sırasında Kırşehir Menzil Müfettişi olarak görev yapan Ali Rıza Bey, 15 Ağustos 1921'de boş olan İstanbul milletvekilliğine seçilmiş ve 19 Eylül 1921'de meclise katılmıştır⁷⁸⁸.

II. Yasama döneminde yine İstanbul'dan milletvekili seçilen Ali Rıza Bey'e I. TBMM milletvekillerinden olması sebebiyle önce Yeşil Şeritli İstiklâl Madalyası verilmiş, daha sonra madalyası cepheadeki hizmetlerinden dolayı Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklâl Madalyası ile değiştirilmiştir. III. Yasama döneminde ise Cebelibereket milletvekili seçilen Ali Rıza Bey, bu dönemde Meclis İdare Amirliği görevindeyken meclis veznesinden zimmetine para geçirdikleri iddiasıyla Bitlis milletvekili İlyas Sami Bey'le birlikte haklarında meclis soruşturması açılmıştır. Komisyonun soruşturmasını tamamlaması üzerine 2 Şubat 1928'de Ali Rıza Bey'in yasama dokunulmazlığının kaldırılarak yargılanmasına karar verilmiş ve dosya Ankara Cumhuriyet Savcılığı'na gönderilmiştir. Zimmet davası ile ilgili yapılan yargılama sonucunda Ali Rıza Bey beraat etmiştir⁷⁸⁹.

III. Yasama dönemi bittikten sonra milletvekili olamayan Ali Rıza Bey, Soyadı Kanunu'nun çıkması üzerine ailesinin "*Bebekoğulları*" lakabından esinlenerek "*Bebe*" soyadını almıştır. 21 Şubat 1935'te İstanbul'da vefat eden Ali Rıza Bey evli ve 2 çocuk sahibiydi⁷⁹⁰.

3.3.1.2. Ali Rıza Bey'in TBMM'deki Faaliyetleri

Ali Rıza Bey'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında Müdafaa-i Milliye Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür⁷⁹¹.

Ali Rıza Bey, III. yasama döneminde Meclis İdare Amiri olarak görev yaptığı sırada 102.826 liralık açık tespit edilmesi ve bu konu hakkında bir rapor hazırlanması

⁷⁸⁸ Yarar ve Delialioğlu, s. 105.

⁷⁸⁹ Çoker, s. 506.

⁷⁹⁰ Çoker, s. 506; *Ali Rıza Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 3, Sicil No: 216.

⁷⁹¹ *TBMM Z.C.*, D.3, C. 1, s. 22.

üzerine yaşanan vezne açığına kendisinin bir kusuru olmadığı ile ilgili bir konuşma yapmıştır⁷⁹². Ali Rıza Bey ve Bitlis Mebusu İlyas Sami Bey'in kusurlu görülmesi üzerine Ali Rıza Bey'in dokunulmazlığının kaldırılması ile ilgili bir Muhtelit Encümen Mazbatası hazırlanmış ve mazbatanın kabul edilmesi üzerine Ali Rıza Bey'in dokunulmazlığı kaldırılmıştır⁷⁹³. Ali Rıza Bey, her ne kadar hakkında açılan mahkemeden beraat etmiş ve tekrar meclise dönmüşse de yasama faaliyetlerine çok fazla katılmamıştır.

3.3.2. Avni Paşa (Hüseyin Avni Zaimler)

3. Yasama dönemi Cebelibereket milletvekili seçilen Avni Paşa, 15 Ekim 1927'de seçim mazbatasını almış, 1 Kasım 1927'de meclise katılmıştır. Hastalığı sebebiyle meclis çalışmalarına çok fazla iştirak etmeyen Avni Paşa, 10 Mart 1930 tarihinde vefat etmiş ve 13 Mart 1930 tarihinde vefat haberi meclis genel kurulunda duyurulmuştur.

3.3.2.1. III. Yasama Dönemi'nde Avni Paşa İle İlgili Bulgular

Avni Paşa'nın TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında Müdafaa-i Milliye Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür⁷⁹⁴.

Hastalığı sebebiyle meclis çalışmalarına çok fazla iştirak etmeyen Avni Paşa, 10 Mart 1930 tarihinde vefat etmiş ve 13 Mart 1930 tarihinde vefat haberi mecliste duyurulmuştur⁷⁹⁵. Avni Paşa'nın zimmetinde kayıtlı tütünü kaçağa sarfetmek suçundan yargılanması amacıyla dokunulmazlığının kaldırılması ile ilgili bir komisyon kurulmuş fakat vefat etmesi üzerine konu ile ilgili bir işlem yapılamayacağına dair Adliye ve Teşkilâtı Esasiye Encümenlerinden Mürekkep Muhtelit Encümen tarafından bir mazbata hazırlanarak meclise gönderilmiştir⁷⁹⁶.

⁷⁹² TBMM Z.C., D.3, C. 1, s. 183, 184.

⁷⁹³ B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 9.51.41; TBMM Z.C., D.3, C. 2, 55 Sıra Numaralı Başvekâlet Tezkeresi ve Muhtelif Encümen Mazbatası.

⁷⁹⁴ TBMM Z.C., D.3, C. 1, s. 22.

⁷⁹⁵ TBMM Z.C., D.3, C. 17, s. 10.

⁷⁹⁶ TBMM Z.C., D.3, C. 19, 181 Sıra Nolu Adliye ve Teşkilatı Esasiye Encümenlerinden Mürekkep Muhtelit Encümen Mazbatası.

3.3.3. İhsan Bey (Mehmet İhsan Eryavuz)

3.3.3.1. III. Yasama Dönemi'nde İhsan Bey İle İlgili Bulgular

İhsan Bey'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında Teşkilât-ı Esasiye Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür⁷⁹⁷.

İhsan Bey'in Bahriye Nazırı iken Yavuz Zırhlısı'nın tamiri ile ilgili sözleşmede yolsuzluk yapıldığı ve devletin zarara uğratıldığı gerekçesiyle hakkında soruşturma açılması için Başvekil İsmet Paşa tarafından bir konuşma yapılmış ve İhsan Bey ile ilgili bir tahrir verilmiştir⁷⁹⁸. İhsan Bey ise; Başvekil İsmet Paşa'nın tahriri ve izahatına karşılık kendisinin masum olduğunu, devleti zarar ettirecek bir ihale süreci işletilmediğini, belli konularda kendisinin Yavuz Zırhlısı'nın tamirini hızlandırmak adına inisiyatif aldığını beyan etmiştir. Kendisine karşı yapılan bu hareketin bir komplo olduğunu savunan bir konuşma yapmıştır⁷⁹⁹. İhsan Bey'in konuşmasından sonra İsmet Paşa'nın tahriri oylanarak iddiaların araştırılması için Adliye ve Teşkilât-ı Esasiye Encümenlerinden Oluşacak Bir Encümen kurulması kararlaştırılmıştır⁸⁰⁰. Encümen Mazbatasının hazırlanması üzerine İhsan Bey Havuz-Yavuz Davası sebebiyle Yüce Divan'da yargılanmış ve İhsan Bey, Sapançalı Hakkı, Doktor Fikret ve Nazım Bey'lerle ilgili alınan karar bir Başvekâlet Tezkeresi hazırlanarak meclise sunulmuştur⁸⁰¹. Başvekâlet Tezkeresi'nin mecliste kabul edilmesi üzerine İhsan Bey ve Doktor Fikret Beylerin milletvekilliğinin düşürülmesine karar verilmiştir⁸⁰².

3.3.4. Naci Paşa (Abdullatif Naci Eldeniz) (1291/1875-20 Mart 1948)

Naci Paşa, 1291 (1875) tarihinde Manastır'da dünyaya gelmiştir. Annesi Fadime Canan Hanım, babası Zaimoğullarından Halil Bey'dir⁸⁰³.

⁷⁹⁷ TBMM Z.C., D.3, C. 1, s. 22.

⁷⁹⁸ TBMM Z.C., D.3, C.1, s. 157-164.

⁷⁹⁹ TBMM Z.C., D.3, C.1, s. 164-170.

⁸⁰⁰ TBMM Z.C., D.3, C.1, S. 170,171

⁸⁰¹ TBMM Z.C., D.3, C.3, s. 174, 175.

⁸⁰² TBMM Z.C., D.3, C.5, s. 16.

⁸⁰³ Naci Paşa'nın Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 3, Sicil No: 678.

İlk ve ortaöğrenimini Manastır'da tamamladıktan sonra, 1890 yılında Harp Okulu'na kaydolmuş ve 1893'te teğmen rütbesiyle mezun olmuştur. 1895'te üsteğmenliğe terfi eden Naci Paşa, Teselya Savaşı'na katılmış ve Kabatepe'de bulunmuştur. 1897 yılında yüzbaşılığa yükseltilerek Harp Okulu Ders Nazırı Yardımcılığı'na atanmıştır⁸⁰⁴. Harp Okulu'nda bulunduğu sırada Mustafa Kemal Paşa'nın öğretmenliğini yapmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın, ilişkileri Manastır'a kadar dayanan Naci Paşa'ya büyük sevgi ve saygı duyduğu belirtilirdi⁸⁰⁵.

Naci Paşa, 5 Aralık 1900'de Kolağası, 21 Nisan 1902'de binbaşı, 20 Mayıs 1907'de yarbay ve 27 Nisan 1909'da albaylığa terfi ettirilmiştir. 7 Ağustos 1909 tarihli Rütbelerin Tasfiyesi Kanunu gereğince rütbesi binbaşılığa indirilmiştir⁸⁰⁶.

1909-1910'da sırasıyla 1. Ordu açığında ve Genelkurmay 2. Şube'de Piyade Danışma Komisyonu'nda görev alan Naci Paşa, daha sonra İstanbul Jandarma Okul Müdürlüğü'ne atanmıştır. 1914'te yeniden yarbaylığa ve 1917'de albaylığa yükseltilmiştir. 1915-1917'de Tümen Komutanı yetkisiyle 3. Ordu Öğretim Kurulu Başkanlığı yapmıştır. 1918-1920'de Şehzadeler Askerlik Öğretmenliğine verilerek Veliht Vahdettin'in yaverliğine getirilmiştir. Almanya gezisinde, Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Vahdettin'e eşlik etmiş, Almancayı iyi bilmesinden dolayı ona tercümanlık yapmıştır⁸⁰⁷. Veliht Vahdettin'in padişah olmasından sonra Naci Paşa, başyaverlik makamına getirilmiştir. Mütareke günlerinde Mustafa Kemal Paşa'nın şahsi görüşlerini Sultan Vahdettin ile paylaşmasında ve Mustafa Kemal Paşa'nın, Sultan Vahdettin'in huzuruna kabul edilmesinde Naci Paşa'nın aracılığının etkisi büyüktür⁸⁰⁸. 2 Ağustos 1921'de Anadolu'ya geçerek Milli Mücadele'ye katılan Naci Paşa, Mayıs 1922'de tümgeneralliğe yükseltilmiştir. Büyük Taarruz'a 7. Piyade

⁸⁰⁴ Yarar ve Delialioğlu, s. 189.

⁸⁰⁵ "Harbiyeli Atatürk", http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli_ataturk/ogretmenleri.html, 03.04.2015.

⁸⁰⁶ *Abdullatif Naci Eldeniz'in Askeri Safahat Belgesi*, Milli Savunma Bakanlığı Arşivi, Sicil No: 1309-17; *Naci Paşa'nın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 678.

⁸⁰⁷ Fahri Çeliker, "Atatürk'ün Yaşamından Almanya Seyahati", *ATAM Dergisi*, S. 12, C. IV, Ankara, Temmuz, 1988, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-12/ataturkun-yasamindan-almanya-seyahati>, 03.04.2015.

⁸⁰⁸ Semih Yalçın, "Mütareke Döneminde Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'daki Faaliyetleri (30 Ekim 1918-16 Mayıs 1919)", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.17, S.28, Ankara, 1995, s. 185.

Tümen Komutanı olarak katılmıştır⁸⁰⁹. Ekim 1924'te Kolordu Komutanı olan Naci Paşa, 1925 yılındaki Şeyh Sait İsyanı'nın bastırılmasında etkili olmuştur⁸¹⁰. 1927 yılında korgeneralliğe terfi ettirilen Naci Paşa, Generaller Askeri Mahkemesi Üyeliği'ne getirilmiştir. Naci Paşa'nın askerlik görevi boyunca yaptığı başarılı hizmetlerden dolayı, İkinci Rütbeden Mecidi Nişanı, Gümüş İmtiyaz Madalyası, Avusturya Macaristan Liyakat, Alman İkinci Rütbeden Kartal ve İkinci Rütbeden Prusya Tacı Nişanları ile Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklâl Madalyası ve takdimnamesi ile ödüllendirilmiştir⁸¹¹.

III. Yasama döneminde İhsan Bey'in milletvekilliğinin düşürülmesinden sonra boş kalan Cebelibereket milletvekilliği için yapılan ara seçimlere katılmış ve 230 oyla Cebelibereket milletvekili seçilmiştir⁸¹². IV. Dönemde yine Cebelibereket milletvekili seçilen Naci Paşa, V-VII. yasama dönemlerinde ise Seyhan milletvekili seçilmiştir⁸¹³. 1946 seçimlerinde milletvekili olmayan Naci Paşa, Bakanlar Kurulu'nun 24 Ekim 1946 Tarih ve 4857 Sayılı kararı ile T.C. Ziraat Bankası İdare Meclisi'ne Maliye Bakanlığı üyesi olarak atanmıştır⁸¹⁴.

20 Mart 1948'de vefat eden Naci Paşa, Ankara Asri Mezarlığı'na defnedilmiştir. Makbule Hanım'la evli olan Naci Paşa'nın 1 kız çocuğu vardır. İyi derecede Fransızca ve Almanca bilen Naci Paşa, *Tapsıra*, *Transval* ve *Rus-Japon Harbi* isimli eserlerin yazarıdır. Ayrıca *Mukden Muharebesi* ve *Sevk ve Muharebe Talimnamesi* isimli iki çevirisi ve birçok şiiri bulunmaktadır. Şiirlerinin içinde en meşhur olanı *Rumeli Mersiyesi* isimli şiiridir⁸¹⁵.

⁸⁰⁹Nusret Baycan, "Büyük Taarruz'da Komuta Kademelerinde Görev Alanlarla Üst Düzeydeki Karargah Subayları", *ATAM Dergisi*, S. 26, C. IX, Ankara, Mart, 1993, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-26/buyuk-taarruzda-komuta-kademelerinde-gorev-alanlarla-ust-duzeydeki-karargah-subaylari>, 04.04.2015.

⁸¹⁰ Yazar ve Delialioğlu, s. 189.

⁸¹¹ *Abdullatif Naci Eldeniz'in Askeri Safahat Belgesi*, Milli Savunma Bakanlığı Arşivi, Sicil No: 1309-17; Öztürk, s. 169.

⁸¹² B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 74.487.2

⁸¹³ Öztürk, s. 169.

⁸¹⁴ B.C.A. Fon No: 030.18.12 Yer No: 112.68.4

⁸¹⁵ Öztürk, s. 169.

3.3.4.2. Naci Paşa'nın TBMM'deki Faaliyetleri

Naci Paşa'nın TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 2, 3 ve 4. yasama yıllarında Müdafaa-i Milliye Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür⁸¹⁶.

Naci Paşa, milletvekilliği düşürülen İhsan Bey'in yerine sonradan meclise girdiği için tahrir, teklif söz alma gibi yasama faaliyetlerine fazla katılmadığı görülmüştür. Naci Paşa, III. yasama dönemi boyunca 1 tahrir vermiş ve tahriri kabul edilmiştir. Dahiliye Vekâleti'ne vermiş olduğu sual tahririne ise vekâlet tarafından sözlü yada yazılı olarak bir cevap verilmemiştir. Naci Paşa yasama dönemi içerisinde 5 konuşma yapmıştır.

3.3.4.3.III. Yasama Dönemi'nde Naci Paşa İle İlgili Bulgular

1. Vilâyetlerin umumi idaresi hakkında kanun münasebetiyle sözleri⁸¹⁷.
2. Isparta Mebusu Hâkim Rıza ve Konya Mebusu Hüsnü Bey'lerin Arzuhal Encümenininin 824 ve 864 numaralı kararlarının heyeti umumiyede tedkik ve müzakeresine dair tahrirleri ve Arzuhal Encümeni Mazbatasını münasebetiyle sözleri⁸¹⁸.
3. İrtikâp, rüşvet, zimmet; ihtilas ve diğer bazı cürümlerle maznun olan eşhası askeriyenin muhakemesi usulü hakkında 1/557 numaralı kanun lâyihası ve Millî Müdafaa ve Adliye Encümenleri Mazbataları münasebetiyle sözleri⁸¹⁹.
4. 3 Nisan 1930 tarih ve 1580 Numaralı Belediye Kanunu münasebetiyle sözleri⁸²⁰.
5. Naci Paşa ile Ordu Mebusu İsmail Bey'in, Konyalı Başaralizade Mustafa imzalı istida hakkında Arzuhal Encümenince ittihaz olunan 302 numaralı kararın umumî heyette müzakeresine dair numaralı tahriri ve encümen mazbatasının görüşülmesi sırasındaki sözleri⁸²¹.

⁸¹⁶TBMM Z.C., D.3, C. 5, s. 18; C. 13, s. 12; C. 22, s. 10.

⁸¹⁷TBMM Z.C., D.3, C. 10, s. 90, 94, 96.

⁸¹⁸TBMM Z.C., D.3, C. 12, s. 147, 148.

⁸¹⁹TBMM Z.C., D.3, C. 16, s. 30.

⁸²⁰TBMM Z.C., D.3, C. 17, s. 131, 132.

⁸²¹TBMM Z.C., D.3, C. 19, s. 45, 46; C.24, s. 34.

6. Askeri usulü muhakemeleri ve askeri cezaları hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri⁸²².

7. Sahipsiz ve bakımsız çocuklar için ne gibi tedbir alındığına dair Dâhiliye Vekâleti'nden suali⁸²³.

3.3.5. Sabri Bey (Mehmet Sabri Toprak) (1294/1877-19 Şubat 1938)

3.3.5.1. Biyografisi

Sabri Bey, Manisa ili Turgutlu ilçesi nüfusuna kayıtlı gözükyorsa da, 1294 (1877) tarihinde Bosna'da doğmuştur. Annesi Rukiye Hanım, babası Kırşehirli Tüfekçizade Yüzbaşı Mehmet Usta'dır⁸²⁴.

İlköğrenimini Mukeddimat-ı Ulumi İptidai Mektebi'nde tamamladıktan sonra, Darüşşafaka'ya kaydolmuş ve buradan birincilikle mezun olmuştur⁸²⁵. Darüşşafaka'dan sonra Hukuk Mektebi'ni de bitiren Sabri Bey, 14 Mart 1899'da Posta ve Telgraf Nezareti tercüme kalemine memur olmuştur. Daha sonra sırasıyla, Posta ve Telgraf Nezareti Ecnebi Muhasebatı Kalemi Başkâtipliği, Fen Müşavirliğinde Telsiz Telgraf Fen Memurluğu, Telgraf Mektebi Müdürlüğü ve Memurin Sicil Müdür Vekilliği görevlerinde bulunmuştur⁸²⁶.

Sabri Bey, İTF'de aktif olarak siyaset yapmış ve II. Meşrutiyetin 2. seçimlerinde İTF'den Saruhan mebusu seçilmiştir. 1914'te Mebusan Meclisi'nin feshedilmesiyle ilk milletvekilliği dönemi sona eren Sabri Bey, 3. dönem seçimlerinde yine İTF'den Saruhan milletvekili seçilmiş ve bu görevi 20 Aralık 1918'e kadar sürmüştür⁸²⁷.

⁸²² TBMM Z.C., D.3, C. 19, s. 166.

⁸²³ B.C.A. Fon No: 30.10.00. Yer No: 8.48.6

⁸²⁴ *Sabri Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 3, Sicil No: 610.

⁸²⁵ Seyfi Yıldırım, "Osmanlı'dan Cumhuriyete Bir Bürokrat ve Siyasetçi: Mehmet Sabri Toprak (1878–1938)", *ATAM Dergisi*, S. 71, C. XXIV, Ankara, Temmuz, 2008, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-71/osmanlidan-cumhuriyete-bir-burokrat-ve-siyasetci-mehmet-sabri-toprak-1878-1938>, 03.04.2015.

⁸²⁶ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM II. Dönem 1923-1927*, C. III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1994, s. 680.

⁸²⁷ Yıldırım.

Sabri Bey, İTF'nin feshedilmesi üzerine onun devamı olarak kurulan Teceddüt Fırkası'nın genel idare kurulu üyeliğine getirilmiştir. Her ne kadar genel başkanı Ayan'dan Hüsnü Paşa olmuşsa da bu görevi de fiilen Sabri Bey yürütmüştür. Teceddüt Fırkası'ndaki görevinden dolayı Divan-ı Harp'te yargılanmış ve 41 kişi ile birlikte Malta Adası'na sürgüne gönderilmiştir⁸²⁸.

Malta sürgününden döndükten sonra Milli Mücadele'ye katılan Sabri Bey, Posta ve Telgraf Genel Müdürlüğü'ne atanmıştır. Bu görevi devam ederken, II. yasama döneminde Saruhan milletvekili olarak TBMM'ye girmiştir. II. Yasama döneminde, III. İnönü Hükümeti'nde 3 Mart 1925-1 Kasım 1927 tarihleri arasında Ziraat Vekili olarak görev yapmıştır⁸²⁹.

III. Yasama döneminde Saruhan'dan tekrar milletvekili seçilen Sabri Bey, Bükreş Büyükelçiliği'ne atandığı için 23 Mart 1919'da milletvekilliğinden istifa etmiştir. Bükreş Büyükelçiliği görevi devam ederken Avni Paşa'nın (Hüseyin Avni Zaimler) vefat etmesiyle, münhal durumda bulunan Cebelibereket milletvekilliğine seçilmiş⁸³⁰ ve seçim mazbatasını 20 Nisan 1930'da kendisine verilmiştir⁸³¹. Sabri Bey, III. Yasama döneminden sonra IV ve V. yasama dönemlerinde ise Manisa milletvekili olarak seçilmiştir.

Spor camiası ile de yakından ilgilenen Sabri Bey, Fenerbahçe Spor Kulübü'nün 1915-1916 ve 1923-1924 yıllarında başkanlığını yapmış, başkanlığı döneminde Fenerbahçe'ye ciddi yardımlarda bulunmuştur⁸³².

19 Şubat 1938'de vefat eden Sabri Bey hiç evlenmemiştir. Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre Fransızca bilmekteydi⁸³³.

⁸²⁸ Yıldırım.

⁸²⁹ Neziroğlu, İrfan, Tuncer Yılmaz, s. 120.

⁸³⁰ B.C.A. Fon No: 30.10.00. Yer No: 74.488.1

⁸³¹ B.C.A. Fon No: 30.10.00. Yer No: 74.488.10

⁸³² Yıldırım

⁸³³ Öztürk, s. 680.

3.3.5.2. Sabri Bey'in TBMM'deki Faaliyetleri

Sabri Bey'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 4. yasama yılında Hariciye Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür⁸³⁴.

Sabri Bey, Avni Bey'in vefatından sonra milletvekili seçildiği için 3. yasama döneminin son zamanlarında milletvekili olarak bulunmuştur. Bu sebeple yeteri derecede yasama faaliyetinde bulunmamıştır. Sabri Bey, III. yasama dönemi boyunca 1 tahrir vermiş ve tahriri kabul edilmiştir. Sabri Bey, yasama dönemi içerisinde 5 konuşma yapmıştır.

3.3.5.3. III. Yasama Dönemi'nde Sabri Bey İle İlgili Bulgular

1. Sabri Bey'in seçim mazbatasası ve tahlifi⁸³⁵.
2. 24 Mayıs 1930 Tarih ve 1639 Numaralı Devlet Demiryolları ve Limanları Umumi İdaresi'nin 1930 mali senesi bütçe kanunu münasebetiyle sözleri⁸³⁶.
3. Dâhiliye memurları kanunu hakkında sözleri⁸³⁷.
4. Maarif teşkilâtı Kanunu'nun on birinci maddesinin iki sene müddetle tecili hakkında olan kanun münasebetiyle sözleri⁸³⁸.
5. Ecnebi kadınlarla evlenmek memnuiyeti hakkındaki kanunların ücretli müstahdemine teşmil edilip edilmeyeceğinin tefsiri hakkındaki mazbata münasebetiyle sözleri⁸³⁹.
6. Orman layihasının müşterek bir encümende müzakeresine dair tahriri ve tahrir ile ilgili sözleri⁸⁴⁰.

⁸³⁴ TBMM Z.C., D.3, C. 22, s. 9.

⁸³⁵ TBMM Z.C., D.3, C. 18, s. 120.

⁸³⁶ TBMM Z.C., D.3, C. 19, s. 194.

⁸³⁷ TBMM Z.C., D.3, C. 20, s. 146.

⁸³⁸ TBMM Z.C., D.3, C. 20, s. 184, 185.

⁸³⁹ TBMM Z.C., D.3, C. 24, s. 26.

⁸⁴⁰ TBMM Z.C., D.3, C. 24, s. 48, 49.

4. IV. Yasama Dönemi ve TBMM'de Bölge Milletvekilleri

4.1. TBMM'nin Açılması ve IV. Yasama Dönemi Gelişmeleri

Mustafa Kemal Paşa, SCF'nin kapatılmasından sonra geniş bir yurt gezisine çıkmıştır. Bu gezide edindiği izlenimler sonucu seçimlerin yenilenmesi düşüncesine sahip olmuştur. Seçimlerin yenilenmesi konusunda Meclis Başkanı Kazım Özalp ve Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak ile bir toplantı yapmış ve toplantının sonunda seçimlere gidilmesi kararı alınmıştır⁸⁴¹.

Mustafa Kemal Paşa, seçim kararı alındıktan sonra, CHF Genel Başkanı imzasıyla Meclis Grup Başkanlığı'na bir yazı göndererek seçimlerin yenilenmesini istemiştir⁸⁴². Ali Çetinkaya, Cemil Ubaydın ve Saffet Arıkan'ın seçimlerin yenilenmesi ile ilgili meclise sundukları önerge oy birliği ile kabul edilmiş ve seçimlerin yenilenmesi kararı alınmıştır⁸⁴³.

TCF ve SCF denemelerinden sonuç alınamamakla birlikte Mustafa Kemal Paşa, mecliste muhalefetin olmayışını bir eksiklik olarak görmekteydi. Bu durumu bir parça olsun düzeltebilmek için, örgütlülükten yoksun bir muhalefet hareketinin olmasını sağlamak amacıyla; 1931 seçimlerinde 317 kontenjanın tamamı için CHF tarafından aday gösterilmemiştir.

22 vilayette toplam 30 kontenjan bağımsız adayların meclise katılmasını sağlamak amacıyla boş bırakılmıştır. Adana, Afyon, Aksaray, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bolu, Burdur, Bursa, Isparta, Kastamonu, Konya, Manisa Niğde, Sinop ve Tekirdağ illerinde 1 kontenjan, İzmir, Kayseri, Kocaeli, Kütahya ve Samsun'da 2 kontenjan ve İstanbul'da 3 kontenjan bağımsız adaya ayrılmıştır⁸⁴⁴.

Yapılan seçimlerde bağımsız adaylar kendilerine ayrılan 30 milletvekilliğinden ancak 20 tanesini kazanabilmişlerdir. İstanbul, Samsun ve Tekirdağ'da ayrılan kontenjanları kazanan çıkmamıştır. Seçimi kazanan bağımsız adaylardan 3 tanesi 2 yerde birden seçimi kazandıklarından 10 kontenjan boş

⁸⁴¹ Girgin, s. 93.

⁸⁴² Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi TBMM IV. Dönem 1931-1935*, C. I, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1996, s. 3; Olgun, s. 14.

⁸⁴³ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3. Kitap, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1996, s. 12.

⁸⁴⁴ Olgun, s. 15; Girgin, s. 94.

kalmıştır. 10 milletvekili de seçimlerden sonra CHF'ye katıldıklarından, bağımsız adaylardan ancak 10 tanesi muhalefette kalmıştır⁸⁴⁵.

Meclise girmeye hak kazanan milletvekillerinin meslek profiline baktığımızda; milletvekillerinden 94 tanesinin serbest meslek erbabı, 131 tanesinin devlet memuru, 33 tanesinin asker, 8 tanesinin din adamı, 13 tanesinin yerel yönetici, 15 tanesinin teknik eleman, 15 tanesinin sağlıkçı ve 4 tanesinin de parti görevlisi olduğu görülmüştür. Milletvekillerinin eğitim seviyelerine baktığımızda ise; 42 iptidai, 41 rüştiye, 9 idadi, 19 özel öğrenim, 18 medrese, 18 meslek okulu ile 216 kolej, yüksekokul ve üniversite mezunu bulunduğu, eğitim seviyesinin oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir. Milletvekillerinden 139'u bir yabancı dil, 55'i iki yabancı dil, 29'u üç yabancı dil, 3'ü dört yabancı dil ve biri de altı yabancı dil bilmektedir⁸⁴⁶.

IV. Yasama dönemi 4 Mayıs 1931 günü meclisin en yaşlı üyesi Abdülhak Hamit Bey'in (Tarhan) başkanlığında açılmıştır⁸⁴⁷. Yapılan oylamalarda, Meclis Başkanlığı'na Balıkesir milletvekili Kazım (Özalp) Paşa seçilmiştir. Cumhurbaşkanlığı seçimi öncesinde, İzmir milletvekili Halil Bey, söz alarak III. yasama döneminin erken seçim kararı alınması üzerine sona erdiği, anayasada görev süresi 4 yıl olan cumhurbaşkanının 1 Kasım 1931 tarihine kadar makamında oturabileceği, seçime gerek olmadığını belirtmiştir. Yapılan görüşmeler üzerine cumhurbaşkanlığı seçimi yapılmış ve Mustafa Kemal Paşa, 289 mevcudun oybirliğiyle 3. kez cumhurbaşkanı seçilmiştir⁸⁴⁸.

IV. Yasama döneminde yaşanan önemli olaylara baktığımızda; Türk Ocakları'nın kapatılıp yerine Halkevleri'nin kurulması, 5 Aralık 1934 Tarih ve 2599 Numaralı İntihab-ı Mebusan Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Kanuna Bir Madde İavesine Dair Kanun ile kadınlara seçme-seçilme hakkının

⁸⁴⁵ Çoker, s. 43.

⁸⁴⁶ Nilgün İnce, *Dördüncü Türkiye Büyük Millet Meclisi Dönemi Türk Siyasi Hayatı (1931-1934)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1993, s. 7-10.

⁸⁴⁷ TBMM Z.C., D. 4, C. 1, s. 2.

⁸⁴⁸ Çoker, s. 51, 52.

verilmesi⁸⁴⁹, 21 Haziran 1934 Tarih ve 2525 Numaralı Soyadı Kanunu⁸⁵⁰, Üniversiteler Reformu, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın uygulamaya konması, Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne girmesi ve Balkan Antantı'nın kurulması karşımıza çıkar⁸⁵¹.

4.2. IV. TBMM'deki Adana Milletvekilleri

1931 seçimlerinde, Adana'nın 85.938 seçmen sayısına karşılık 4 milletvekili kontenjanı ayrılmıştır. Bu 4 kontenjandan 3'üne Zamir Bey (Damar Arıkoğlu), Hilmi Bey (Uran) ve Ömer Resul Bey (Biçer) aday gösterilmişler, 1 kontenjan ise bağımsız adaylar için boş bırakılmıştır. Zamir Bey 393⁸⁵², Hilmi Bey 393⁸⁵³ ve Ömer Resul Bey ise 391 oy alarak milletvekili seçilmişlerdir⁸⁵⁴. Meclis'e Adana'yı temsilen katılan 4. kişi ise Ali Münif Bey (Yeğenağa) olmuştur. Ali Münif Bey 227 oyla⁸⁵⁵ bağımsız seçilmesine rağmen, 9 Mayıs 1931'de CHF'ye katılmıştır⁸⁵⁶.

IV. Dönem Adana milletvekillerinin (Adana, Cebelibereket) yasama faaliyetlerini değerlendirdiğimizde; 1 taktir ve 5 teklif veren milletvekillerinin taktir ve tekliflerinin tamamı reddedilmiştir. 12 konuşma yapan Adana milletvekilleri, cevaplanması isteğiyle 1 şifahi sual sormuşlar ve 1 temenni taktiri vermişlerdir.

4.2.1. Ali Münif Bey (Ali Münif Yeğenağa) (1290/1874-3 Ocak 1951)

4.2.1.1. Biyografisi

Ali Münif Bey, 1290 (1874) tarihinde Adana merkez Seyhan ilçesi Kayalıbağ mahallesinde dünyaya gelmiştir. Annesi Sakine Hanım, babası edebiyat tarihimize "*Adanalı Hakkı*" diye de bilinen meşhur şairlerden Hakkı Bey'dir⁸⁵⁷. Ali Münif

⁸⁴⁹Düstur, 3. Tertip, C. 16; 12.12.1934 Tarih ve 2877 Sayılı Resmi Gazete; 1924 Anayasası, <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm>, 10.09.2015.

⁸⁵⁰Düstur, 3. Tertip, C. 15; 02.07.1934 Tarih ve 2741 Sayılı Resmi Gazete.

⁸⁵¹ Teke, s. 199, 200.

⁸⁵²Zamir Bey'in Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 6.

⁸⁵³Hilmi Bey'in Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 646.

⁸⁵⁴Ömer Resul Bey'in Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 767.

⁸⁵⁵Ali Münif Bey'in Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 739.

⁸⁵⁶ Çoker, s. 43.

⁸⁵⁷Ali Münif Yeğenağa'nın 'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 5, Sicil No: 328; Nazım H. Polat, "Çukurovalı İki Adaş: Münif Bey'ler", Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları

Bey'in ailesi aslen Mersin'in Anamur ilçesindedir. Eski Anamur beylerinden birinin, yerine geçecek çocuğu bulunmadığı için, yeğenini halef olarak büyütmesi üzerine bu aile halk arasında "*Yeğenağa*" diye isimlendirilir ki Ali Münif Bey'in ataları bu aileden gelmekte olup 19. yüzyılın ortalarına doğru Adana'ya yerleşmişlerdir⁸⁵⁸.

Ali Münif Bey, Adana Rüştüyesi ve Adana İdadisi'nde öğrenimini tamamlamıştır. Daha sonra kendisi İstanbul Mühendishanesinde eğitimine devam etmek istemişse de babasının memuriyeti sebebiyle tayininin çıktığı Gelibolu'da tanıştıkları Gelibolu Mutasarrıfı Haşmet Bey'in tavsiyesi ve telkinleriyle Mülkiye'ye kaydını yaptırmıştır⁸⁵⁹.

Mülkiye'deki öğrencilik yıllarında sonraki yıllarda yaşamını şekillendirecek biçimde siyasetle ilgilenmeye başlayan Ali Münif Bey, gizli bir şekilde meşrutiyeti ilen ettirmek için faaliyet gösteren İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne üye olmuştur. Meşrutiyetin ilanı için *Meşveret*, *İstikbal*, *Feryad* ve *Turfa mı Turfanda mı?* gibi Jöntürklerin fikirlerini içeren gazete ve dergilerin dağıtımına önem vermişlerdir. Ali Münif Bey ve arkadaşları, II. Abdülhamit yönetimi tarafından sakıncalı yayın olarak kabul edilen ve yasaklanan yayımlarla yakalanınca tutuklanmışlardır. Birkaç ay sorgulanıp hapis tutulduktan sonra serbest bırakılmışlarsa da daha sonra yeniden tutuklanmışlardır. Ali Münif Bey'in ikinci defa tutuklanmadan, babasının yakın arkadaşı olan Zaptiye Nazırı Nazım Paşa'nın araya girmesi üzerine serbest kalmıştır⁸⁶⁰.

Ağustos 1893'te Mülkiye'nin İdadi bölümünü pekiyi derece ile bitiren Ali Münif Bey, 1896 yılında da Mülkiye'nin yüksek bölümünden mezun olmuştur. Son sınıfta iken, Ziraat Bankası'nın sınavını kazanması üzerine, Merkez Saymanlığı Kaleminde Kayıtçı Yardımcılığı unvanı ile bu bankada memuriyet hayatına

Merkezi, s. 566, http://turkoloji.cu.edu.tr/makale_sistem/tumview.php?id=449, 04.04.2015.

⁸⁵⁸ Polat, s. 566.

⁸⁵⁹ Aziz Kılıç, *Türkiye'de Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Geçiş Sürecinde Çukurovalı Yakın Bir Tanık: Ali Münif Yeğena*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin, 2010, s. 5; Taha Toros, *Ali Münif Bey'in Hatıraları*, İsis Yayınları, İstanbul, 1996, s. 9, 10.

⁸⁶⁰ Kılıç, s. 14, 15.

başlamıştır. Mülkiye'den mezun olduktan sonra görevinden istifa eden Ali Münif Bey, Gelibolu İdadisi'ne Fransızca, Tarih, Nafia ve Cebir öğretmeni olarak atanmıştır⁸⁶¹.

1898'de İşkodra Maiyet memurluğuna atanarak kaymakamlık stajına başlayan Ali Münif Bey, stajını tamamladıktan sonra sırasıyla Lej, Sandıklı, Gastivar ve Köprülü kaymakamı olarak görev yapmıştır⁸⁶². 1908 yılında meşrutiyetin ilanından sonra terfi ettirilerek Görice Mutasarrıflığına atanmıştır⁸⁶³.

Görice Mutasarrıfı iken II. Meşrutiyetin 1 dönem seçimlerinde İTF'den milletvekili olma teklifi alması üzerine seçimlere katılmış ve Adana milletvekili seçilmiştir⁸⁶⁴. 1910 yılına kadar milletvekilliğine devam eden Ali Münif Bey, İTF Merkezinin özellikle taşrada meşrutiyet rejiminin kökleşmesi için meclisteki milletvekillerinden yararlanmak istemesi kararı doğrultusunda milletvekilliğinden ayrılmıştır⁸⁶⁵.

Milletvekilliğinden ayrıldıktan sonra sırasıyla Ankara, Manastır, Halep ve Beyrut Valiliği yapan Ali Münif Bey, 31 Ağustos 1913'te Dâhiliye Vekâleti Müsteşarlığı'na getirilmiştir⁸⁶⁶.

Ali Münif Bey, bir yandan bürokraside önemli mevkilerde görevlendirilirken, diğer taraftan siyasette de her zaman istifade edilen bir kişilik olmuş ve İTF Merkez Umumi Azalığına seçilmiştir⁸⁶⁷.

Müsteşarlık görevinden sonra Cebel-i Lübnan Mutasarrıflığına atanan Ali Münif Bey, bölgeye gönderilen ilk Türk mutasarrıf olmuştur. Cebel-i Lübnan Mutasarrıflığı görevinde iken Talat Paşa Kabinesi'ne 4 Şubat 1917'de Nafia Nazırı

⁸⁶¹ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM III. Dönem 1927-1931*, C. III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1994, s. 493.

⁸⁶² Öztürk, 493, 494; *Ali Münif Yeğenağa'nın 'in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 5, Sicil No: 328.

⁸⁶³ *Ali Münif Yeğenağa'nın 'in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 5, Sicil No: 328.

⁸⁶⁴ Toros, s. 41.

⁸⁶⁵ Toros, s. 57; Kılıç, s. 39.

⁸⁶⁶ Öztürk, s. 494.

⁸⁶⁷ Kılıç, s. 41.

olarak atanmıştır⁸⁶⁸. Temmuz 1918'de geçici bir süre Maarif Nezareti'ne vekillik yapmış ve Ekim 1918'de kabinenin istifa etmesi üzerine nazırlık görevi son bulmuştur⁸⁶⁹.

Ali Münif Bey, Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra, Adana'nın işgal edilmesini ve yörede bir Ermeni devleti kurulmasını engellemek amacıyla İstanbul'daki Çukurovalılar tarafından kurulan Kilikyalılar Cemiyeti'nin kurucu üyeleri arasında yer almıştır⁸⁷⁰.

Ali Münif Bey, İstanbul'un işgal edilmesinden sonra Savaş Kabinesi'nde yer aldığı için İngilizler tarafından tutuklanarak Bekirağa Bölüğü'ne hapsedilmiştir. Birkaç ay sonra Malta Adası'na sürgüne gönderilen Ali Münif Bey, 23 ay Malta Adası'nda sürgünde kaldıktan sonra serbest bırakılarak yurda dönmüş ve Milli Mücadeleyi desteklemiştir⁸⁷¹.

1922-1925 yılları arasında Adana Belediye Başkanlığı görevini yürüten Ali Münif Bey, III. yasama dönemi seçimlerinde Mersin'den milletvekili seçilmiştir. Daha sonra, IV. yasama döneminde Adana ve V-VIII. yasama dönemleri arasında ise Seyhan'dan milletvekili seçilmiş ve 1950 yılına kadar milletvekilliğini sürdürmüştür⁸⁷².

Ali Münif Bey, Soyadı Kanunu yürürlüğe girdikten sonra, ailesinin unvanı olan "*Yeğenağa*" soyadını almıştır⁸⁷³. Atatürk'ün ondan bahsederken, "*Adanalıların Babası*", Talat Paşa'nın ise "*Doğruların Doğrusu*" diye tanımladığı⁸⁷⁴ Ali Münif Bey, geçirdiği kanser ameliyatından sonra tedavi gördüğü İstanbul'daki Teşvikiye

⁸⁶⁸ İhsan Güneş, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de Hükümetler Programları ve Meclisteki Yankıları (1908-1923)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, s. 179.

⁸⁶⁹ Öztürk, s.494.

⁸⁷⁰ Öztoprak, s. 122.

⁸⁷¹ Öztürk, s. 494.

⁸⁷² Öztürk, s. 494.

⁸⁷³ Ali Münif Bey'in soyadı bazı kaynaklarda ve milletvekili olduğu süre boyunca zabıt ceridelerinde farklı şekillerde yazılmıştır. V. Yasama dönemine ait tercüme-i Hal Belgesi'nde "Yeğena" (Özgeçmiş kısmında kendisi soyadını "Yiğenağazade" diye yazmıştır.) diye yazılırken kimi kaynaklarda da "Yegena" diye yazıldığı görülmüştür.

⁸⁷⁴ Toros, s. 1.

Sağlık Yurdu'nda 3 Ocak 1951 tarihinde vefat etmiş ve cenazesi Adana'ya defnedilmiştir⁸⁷⁵.

Evli ve 3 çocuk sahibi olan Ali Münif Bey'in çocuklarından Turgut, babası gibi siyasete atılmış ve XI. yasama dönemi Adana milletvekilliği ve 1980 Kurucu Meclis (Danışma Meclisi) üyeliği yapmıştır.

Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre Fransızca ve biraz İngilizce bilen⁸⁷⁶ Ali Münif Bey, İngiliz Herbert Spencer'in *Terbiye* adlı eserini *Medhal-i Terbiye-i Adliye, Ahlakiye, Cismaniye* adı ile Türkçeye çevirmiş ve 1895 yılında kitap olarak bastırılmıştır⁸⁷⁷. Bunun yanında Ali Münif Bey'in hatıraları Taha Toros tarafından önce Hayat Tarih Mecmuası adlı dergide 8-13. sayılar arasında yayınlanmış daha sonra da *Ali Münif Bey'in Hatıraları* adı ile kitap olarak basılmıştır.

4.2.1.2. IV. Yasama Dönemi'nde Ali Münif Bey İle İlgili Bulgular

Ali Münif Bey'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında Dâhiliye Encümeni üyeliği, 2. yasama yılında Dâhiliye Encümeni üyeliği, 3. yasama yılında Dâhiliye Encümeni üyeliği, 4. yasama yılında Dâhiliye Encümeni üyeliği ve 5. yasama yılında Bütçe Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür⁸⁷⁸.

Ali Münif Bey, 28 milletvekili ile birlikte iktisadi buhran sebebiyle gayrimenkul ihaleleri hakkında bazı kayıtlar konmasına dair bir kanun teklifinde bulunmuşlar⁸⁷⁹, teklif Adliye ve İktisat Encümenlerinden Mürekkep Muhtelit Encümen Mazbatasında belirtilen gerekçeler üzerine reddedilmiştir⁸⁸⁰.

⁸⁷⁵ “Ali Münif Yeğena İstanbul'da Vefat Etmiştir”, *Türk Sözü Gazetesi*, Adana, 4 Ocak 1951, s. 1.

⁸⁷⁶ Bazı kaynaklarda Ermenice bildiği de yazılıdır. Öztürk, s. 493.

⁸⁷⁷ Kılıç, s. 86.

⁸⁷⁸ *TBMM Z.C.*, D.4, C. 1, s. 27, 28; C. 4, s. 10; C. 10, s. 10; C. 18, s. 11; C. 25, s. 10.

⁸⁷⁹ *TBMM Z.C.*, D.4, C. 9, 199 Sıra Numaralı Adliye ve İktisat Encümenlerinden Mürekkep Muhtelit Encümen Mazbatası.

⁸⁸⁰ *TBMM Z.C.*, D.4, C. 9, S. 138.

4.2.2. Hilmi Bey (Hilmi Uran)

4.2.2.1. Hilmi Bey'in TBMM'deki Faaliyetleri

Hilmi Bey'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 5. yasama yılında Bütçe Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür⁸⁸¹.

Hilmi Bey, IV. yasama döneminde 15 adet konuşma yapmıştır. Yapmış olduğu konuşmaların tamamı Nafia Vekilliği nedeniyle milletvekillerinin verdiği sual takrirleri ve vekâleti ile ilgili meclis görüşmelerine dairdir.

4.2.2.2. IV. Yasama Dönemi'nde Hilmi Bey İle İlgili Bulgular

1. 30 Mayıs 1931 Tarih ve 1815 Numaralı Mudanya-Bursa demiryolunun mubayaası hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri⁸⁸².
2. Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğünün 1931 malî senesi 6 ayına ait muvakkat bütçe kanunu münasebeti ile sözleri⁸⁸³.
3. Konya ovası sulama idaresinin 1931 mali senesi bütçe kanunu münasebeti ile sözleri⁸⁸⁴.
4. 2 Haziran 1929 Tarih ve 1525 Numaralı Şose ve Köprüler Kanunu'nun bazı maddelerinin tadili hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri⁸⁸⁵.
5. Nafia Vekâleti 1932 senesi bütçesi münasebeti ile sözleri⁸⁸⁶.
6. Su işleri taahhüdünün bitirilmesi için bono çıkarılması hakkındaki kanun lâyihası münasebeti ile sözleri⁸⁸⁷.
7. Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğünün 1932 malî senesi bütçesinde münakale yapılması hakkındaki kanun münasebeti ile sözleri⁸⁸⁸.

⁸⁸¹ TBMM Z.C., D.4, C. 25, s. 10.

⁸⁸² TBMM Z.C., D.4, C. 1, s.111.

⁸⁸³ TBMM Z.C., D.4, C. 2, s. 4, 5.

⁸⁸⁴ TBMM Z.C., D.4, C. 3, s. 328, 329.

⁸⁸⁵ TBMM Z.C., D.4, C. 3, s. 381, 382.

⁸⁸⁶ TBMM Z.C., D.4, C. 9, s. 269-271.

⁸⁸⁷ TBMM Z.C., D.4, C. 11, s. 58.

⁸⁸⁸ TBMM Z.C., D.4, C. 12, s. 93.

8. Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğünün 1933 malî senesi Bütçe Kanunu münasebeti ile sözleri⁸⁸⁹.

9. Yüksek Mühendis Mektebi 1933 senesi bütçesi görüşülürken Kocaeli milletvekili Sırrı Bey'in Yüksek Mühendis Mektebi ile ilgili soruları ve Hilmi Bey'in şifahi cevabı⁸⁹⁰.

10. Nafia Vekâleti bütçesi münasebeti ile sözleri⁸⁹¹.

11. Sivas-Erzurum hattı ile Malatya'dan başlayarak Divrik civarında bu hatla birleşecek iltisak hattının inşalarına dair kanun münasebeti ile sözleri⁸⁹².

12. Filyos-Ereğli hattı ile Ereğli limanının inşasına dair kanun münasebeti ile sözleri⁸⁹³.

13. Umumî ihtiyaç için hariçten getirilecek madenî su boruları ile aksam ve teferruatından gümrük resmi alınmamasına dair kanun münasebeti ile sözleri⁸⁹⁴.

4.2.3. Ömer Resul Bey (Biçer) (1310/1849-6 Mart 1950)

4.2.3.1. Biyografisi

Ömer Bey, 1310 (1849) tarihinde İçel-Tarsus ilçesinin Yunusoğlu köyünde dünyaya gelmiştir. Annesi Esmâ Hanım, babası Resul Ağa'dır⁸⁹⁵.

İlköğrenimini tamamladıktan sonra, Adana Ziraat Ameliyat Mektebi'nde okumuştur. I. Dünya Savaşı'nda seferberlik ilan edilince askere alınan Ömer Bey, savaş boyunca çeşitli cephelerde görev almış, ardından Milli Mücadele'ye katılmıştır. 1922 yılında terhis olan Ömer Bey, köyüne dönerek çiftçilikle uğraşmıştır⁸⁹⁶.

⁸⁸⁹ TBMM Z.C., D.4, C. 14, s. 83-88, 90-92, 94.

⁸⁹⁰ TBMM Z.C., D.4, C. 14, s. 119, 120.

⁸⁹¹ TBMM Z.C., D.4, C. 15, s. 158-161.

⁸⁹² TBMM Z.C., D.4, C. 15, s. 214.

⁸⁹³ TBMM Z.C., D.4, C. 15, s. 311.

⁸⁹⁴ TBMM Z.C., D.4, C. 16, s. 8.

⁸⁹⁵ Ömer Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 767.

⁸⁹⁶ Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi TBMM IV. Dönem 1931-1935*, C. II, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1996, s. 5.

TBMM'nin IV. dönem seçimlerinde Adana'dan milletvekili seçilen Ömer Bey, 4 Mayıs 1931'de TBMM'ye katılmıştır⁸⁹⁷. V. Yasama döneminde de Seyhan milletvekili seçilen Ömer Bey, bu yasama döneminin sona ermesiyle yeniden seçilememiş ve köyüne dönerek çiftçilikle uğraşmıştır⁸⁹⁸.

Ömer Bey, daha önceden aralarında husumet bulunan ve kardeşi Osman Çevik'in Ömer Bey'in azmettirmesiyle Kır Ali adlı şahıs tarafından öldürüldüğünü iddia eden Bayram Çevik tarafından Adana Adliyesi önünde tabancayla vurularak öldürülmüş ve cenazesi Adana'da defnedilmiştir⁸⁹⁹.

Ayşe Sultan ve Ayşe Celâdet Hanımlarla evli olan Ömer Bey'in bu evliliklerden 6 çocuğu bulunmaktaydı⁹⁰⁰.

4.2.3.2. Ömer Resul Bey'in TBMM'deki Faaliyetleri

Ömer Resul Bey'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında Dâhiliye Encümeni üyeliği, 2. yasama yılında Dâhiliye Encümeni üyeliği, 3. yasama yılında Ziraat Encümeni üyeliği, 4. yasama yılında Ziraat Encümeni üyeliği ve 5. yasama yılında Teşkilât-ı Esasiye Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür⁹⁰¹.

Ömer Bey'in IV. yasama döneminde takrir, teklif, konuşma vb. yasama faaliyeti tespit edilememiştir.

4.2.4. Zamir Bey (Damar Arıkoğlu)

4.2.4.1. Zamir Bey'in TBMM'deki Faaliyetleri

Zamir Bey'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında İktisat Encümeni üyeliği, 2. yasama yılında İktisat Encümeni üyeliği,

⁸⁹⁷ *Ömer Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 767.

⁸⁹⁸ Çoker, s. 5.

⁸⁹⁹ Olay tarihi olarak Türk Sözü Gazetesi 6 Mart 1950 tarihli baskısında, olayın bir gün önce yaşandığını belirtmiştir; "Dün Toprak ve Kan Güdümü Yüzünden Yine Bir Cinayet İşlendi", *Türk Sözü Gazetesi*, Adana, 6 Mart 1950, s. 1,2. Buna karşılık aynı haber Yeni Adana gazetesinde ise 7 Mart 1950 tarihli baskısında olayın 6 Mart 1950 günü gerçekleştiğini yazmıştır. "Dün Adalet Sarayı Önünde İşlenen Cinayet", *Yeni Adana Gazetesi*, Adana, 7 Mart 1950, s. 1, 2.

⁹⁰⁰ Çoker, s. 5.

⁹⁰¹ *TBMM Z.C.*, D.4, C. 1, s. 27, 28; C. 4, s. 10; C. 10, s. 21; C. 18, s. 11; C. 25, s. 11

3. yasama yılında Ziraat Encümeni üyeliği, 4. yasama yılında Ziraat Encümeni üyeliği ve 5. yasama yılında Teşkilât-ı Esasiye Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür⁹⁰².

Zamir Bey, IV. yasama dönemi boyunca Dahiliye Vekili'ne 1 şifahi sual yönelmiş ve suali Dahiliye Vekili tarafından sözlü olarak cevaplanmıştır. Yasama dönemi içerisinde 3 konuşma yapmıştır. Zamir Bey'in yasama faaliyetlerinin önemli bir kısmının ekonomi ile olduğu görülmüştür.

4.2.4.2. IV. Yasama Dönemi'nde Zamir Bey İle İlgili Bulgular

1. Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun 7. maddesinin C fıkrası'nın tefsiri hakkındaki mazbata münasebeti ile sözleri⁹⁰³.
2. Elektrik İstihlak Resmi Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri⁹⁰⁴.
3. 1934 Senesi muvazene-i umumiye kanunu görüşülürken Dahiliye Vekili Şükrü Kaya'dan trafik kazaları ile ilgili sorusu ve dâhiliye vekili Şükrü Kaya'nın şifahi cevabı⁹⁰⁵.
4. 29 Mayıs 1934 Tarih ve 2466 Numaralı Buğdayı Koruma Kanunu münasebetiyle sözleri⁹⁰⁶.

4.3. IV. TBMM'deki Cebelibereket Milletvekilleri

1931 seçimlerinde, Cebelibereket'in 59.823 erkek nüfusuna karşılık 3 milletvekili kontenjanı ayrılmıştır.

Bu kontenjanlara CHF tarafından aday gösterilmiş ve Hasan Basri Bey (Demir) 313 oy⁹⁰⁷, Naci Paşa (Abdüllatif Naci Eldeniz) 313 oy⁹⁰⁸ ve İbrahim Bey (İbrahim Hakkı Mete) 313 oy⁹⁰⁹ ile Cebelibereket milletvekilliğine seçilmişlerdir⁹¹⁰.

⁹⁰²TBMM Z.C., D.4, C. 1, s. 28; C. 4, s. 10; C. 10, s. 21; C. 18, s. 13; C. 25, s. 11.

⁹⁰³TBMM Z.C., D.4, C. 6, s. 21, 22.

⁹⁰⁴TBMM Z.C., D.4, C. 22, s. 233, 234.

⁹⁰⁵TBMM Z.C., D.4, C. 22, s. 391, 392.

⁹⁰⁶TBMM Z.C., D.4, C. 22, s. 423, 424.

⁹⁰⁷Hasan Basri Bey'in Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 786.

⁹⁰⁸Naci Paşa'nın Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 678.

⁹⁰⁹İbrahim Bey'in Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 787.

4.3.1. Hasan Basri Bey (Demir) (1315/1899-21 Ocak 1980)

4.3.1.1. Biyografisi

Hasan Basri Bey, 1315 (1899) tarihinde Maraş'ta dünyaya gelmiştir. Annesi Esmâ Hanım, babası Esat Efendi'dir⁹¹¹.

Babasının erken yaşta vefat etmesinden sonra annesiyle birlikte Osmaniye'nin Çardak köyüne yerleşmiş ve burada çiftçilikle uğraşmaya başlamıştır. Çiftçilikten başka demircilik mesleği ile de uğraşan Hasan Basri Bey, I. Dünya Savaşı'nda askere alınmış ve mahruk⁹¹² nakliyatı yaparak hizmet etmiştir. Milli Mücadele günlerinde Fransızlara karşı Osmaniye'nin kurtarılması için savaşan Hasan Basri Bey, daha sonra er olarak Şeyh Sait İsyanı'na karşı yapılan askeri harekâta da katılmıştır⁹¹³.

Askerden terhis olduktan sonra Osmaniye'de bir Alman ile birlikte açtıkları işyerinde demirci ustası olarak çalışan Hasan Basri Bey, bu işten sonra mamure 2. Yol Dairesinde ustabaşılık yapmıştır⁹¹⁴.

IV. Yasama döneminde Cebelibereket milletvekili seçilen Hasan Basri Bey bir dönem milletvekilliği yaptıktan sonra tekrar Osmaniye'ye dönmüş ve bir müddet daha demircilikle uğraşmıştır. Daha sonra çiftliğinde yaşamını sürdüren Hasan Basri Bey, 21 Ocak 1980'de vefat etmiştir⁹¹⁵.

Hatice isminde iki eşi bulunan Hasan Basri Bey'in bu evliliklerden 6 tane çocuğu olmuştur.

4.3.1.2. Hasan Basri Bey'in TBMM'deki Faaliyetleri

Hasan Basri Bey'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında Divan-ı Muhasebet Encümeni üyeliği, 2. yasama

⁹¹⁰ Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi TBMM IV. Dönem 1931-1935*, C. I, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1996, s. 15.

⁹¹¹ *Hasan Basri Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 786.

⁹¹² **Mahruk**: Odun, kömür, doğal gaz, mazot gibi ısı sağlamak amacıyla yakılan madde, yakacak.

⁹¹³ *Hasan Basri Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 786.

⁹¹⁴ Çoker, s. 140.

⁹¹⁵ Çoker, s. 141.

yılında Divan-ı Muhasebet Encümeni üyeliği, 3. yasama yılında Gümrük ve İnhisarlar Encümeni üyeliği, 4. yasama yılında Gümrük ve İnhisarlar Encümeni üyeliği ve 5. yasama yılında Teşkilât-ı Esasiye Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür⁹¹⁶.

IV. Yasama döneminde Hasan Basri Bey ile ilgili çok fazla bir bulgu elde edilememiştir. Hasan Basri Bey,1 tahrir ve 2 teklif vermiştir. Vermiş olduğu tahrir ve tekliflerin tamamı reddedilmiştir. Ayrıca Hasan Basri Bey seçim bölgesi ile ilgili Başvekâlet'e 1 temenni tahriri vermiştir.

4.3.1.3. IV. Yasama Dönemi'nde Hasan Basri Bey İle İlgili Bulgular

1. Hayvan sirkatinin meni hakkındaki kanunun bazı maddelerini değiştiren kanun ile ilgili teklifi⁹¹⁷.
2. 28.05.9134 Tarih ve 2458 Numaralı muhtelif maddelerden alınacak istihlâk vergisi hakkındaki kanun layihası ile ilgili teklifi⁹¹⁸.
3. İki yıllık köy mekteplerinde beş yıllık eğitim verilmesi hakkındaki tahriri⁹¹⁹.
4. Payas İskeleyi'nin tamiri için Başvekâlet'e sunulan temenni tahriri⁹²⁰.

4.3.2. İbrahim Bey (İbrahim Hakkı Mete) (1292/1876-14 Şubat 1942)

4.3.2.1. Biyografisi

İbrahim Bey, 1292 (1876) tarihinde Karahısar-ı Şarki (Giresun) Sancağı'nın Alucra ilçesi Kutluca köyünde dünyaya gelmiştir. Annesi Hanife Hanım, babası Murtazaogullarından Yusuf Bey'dir⁹²¹.

1892'de Padişah iradesi ile Kuleli Askeri Lisesi zâdegan sınıfına giren İbrahim Bey, 1895 yılında siyasi sebeplerle izlendiğinin farkına varmış ve Mısır'a kaçmıştır. Üç ay sonra affedilerek yurda dönen İbrahim Bey, Hukuk Mektebi'nde

⁹¹⁶TBMM Z.C., D.4, C. 1, s. 28; C. 4, s. 10; C. 10, s. 21; C. 18, s. 12; C. 25, s. 11.

⁹¹⁷TBMM Z.C., D.4, C. 19, s. 59.

⁹¹⁸TBMM Z.C., D.4, C. 22, s. 370.

⁹¹⁹B.C.A. Fon No: 30.10.00 Yer No: 8.48.19

⁹²⁰B.C.A. Fon No: 30.10.00 Yer No: 8.48.14

⁹²¹İbrahim Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 787.

öğrenime başlamıştır⁹²². Öğrenimi devam ederken 1 Aralık 1898'de, okuldan kaçarak alaya çıkarılan öğrencilerin Trablusgarp Fırkası'na gönderilmesi hakkındaki padişah iradesi üzerine yakalanarak Trablusgarp'a gönderilmiştir. Ailesinin başvurusu üzerine Tophane İdaresi'ne bağlı İstihkâm Alayı'na alınmış ve Maçka silahhanesinde güvenlik işlerinde görevlendirilmiştir⁹²³.

Yetenek ve başarıları üzerine önce başçavuşluğa, ardından teğmenliğe terfi ettirilmiştir. Bu görevi devam ederken, Yıldız'da açılan Jandarma Subay Okulu'na girmiş ve 1910 yılında mezun olarak Ceyhan Jandarma Takım Komutanlığı'na atanmıştır⁹²⁴.

1912'de üsteğmen, 1915'te yüzbaşıliğa terfi ettirilen İbrahim Bey, I. Dünya Savaşı sırasında Suriye Cephesi'ndeki 4. Ordu Komutanlığı emrinde görev yapmıştır. 17 Şubat 1919'da Cebelibereket Jandarma Komutanlığı, 6 Ağustos 1919'da Ceyhan Kaymakam vekilliği görevlerine getirilmiştir. 19 Kasım 1919'da binbaşıliğa yükseltilen İbrahim Bey, Ceyhan ve yöresinde meydana getirdiği yaklaşık 3.000 kişilik milis kuvvetlerle Milli Mücadele'ye katılmış ve Ceyhan Grup Komutanlığı yapmıştır⁹²⁵.

4 Şubat 1922'de terhisini isteyen İbrahim Bey'in bu talebi 2 Mart 1922'de kabul edilmiştir. 15 Ağustos 1923'te Ceyhan Kaymakamlığı'na atanan İbrahim Bey, 1924 yılında emekliye ayrılmış ve Ceyhan'a bağlı Kuzucak köyünde bir çiftlik kurmuştur⁹²⁶.

CHP'de politikaya girerek parti mutemetliği, il genel meclis üyeliği ve Ceyhan Belediye Başkanlığı yapan İbrahim Bey, IV. yasama dönemi seçimlerinde Cebelibereket milletvekili olarak meclise girmiştir. IV. Yasama döneminden sonra V. ve VI. yasama dönemlerinde Seyhan'dan milletvekili seçilmiştir⁹²⁷.

⁹²² Yazar ve Delialioğlu, s. 242.

⁹²³ Çoker, 142.

⁹²⁴ Yazar ve Delialioğlu, s. 242.

⁹²⁵ Yazar ve Delialioğlu, s. 242; *İbrahim Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 787.

⁹²⁶ Çoker, s. 143.

⁹²⁷ Çoker, s. 144.

VI. Yasama döneminde milletvekilliği görevi sürerken 14 Şubat 1942'de vefat etmiş⁹²⁸ ve cenazesi Ceyhan-Kuzucak köyüne defnedilmiştir.

Safiye, Aliye ve Döndü hanımlarla evlenen İbrahim Bey'in bu evliliklerden 9 tane çocuğu olmuştur. XI. ve XV. yasama dönemi Adana milletvekilliği ile Gençlik ve Spor Bakanlığı yapmış olan Muslihittin Yılmaz Mete'nin babasıdır⁹²⁹.

4.3.2.2. İbrahim Bey'in TBMM'deki Faaliyetleri

İbrahim Bey'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında Divan-ı Muhasebet Encümeni üyeliği, 2. yasama yılında Divan-ı Muhasebet Encümeni üyeliği, 3. yasama yılında Gümrük ve İnhisarlar Encümeni üyeliği, 4. yasama yılında Gümrük ve İnhisarlar Encümeni üyeliği ve 5. yasama yılında Divan-ı Muhasebat Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür⁹³⁰.

İbrahim Bey, IV. yasama dönemiboyunca ekonomik konularla ilgili 3 konuşma yapmıştır.

4.3.2.3. IV. Yasama Dönemi'nde İbrahim Bey İle İlgili Bulgular

1. 22 Temmuz 1931 Tarih ve 1870 Numaralı Devlet Demiryolları ve Limanları Umum Müdürlüğü'nün 1931 Senesi Bütçe Kanunu münasebetiyle sözleri⁹³¹.
2. 24 Mart 1932 Tarih ve 1935 Numaralı Devlet Tarafından İdare Olunan İnhisarlar Memur ve Müstahdemlerinden Vazifelerinden Ayrılanlara Verilecek Tazminata Dair Kanun münasebetiyle sözleri⁹³².
3. 22 Mart 1934 Tarih ve 2395 Numaralı Kazanç Vergisi Kanunu münasebetiyle sözleri⁹³³.

⁹²⁸ B.C.A. Fon No: 30.10.00 Yer No: 76.503.6; "Seyhan Mebusu İbrahim Mete Vefat Etti", *Türk Sözü Gazetesi*, Adana, 17 Şubat 1942, s. 1,2.

⁹²⁹ Çoker, s. 144.

⁹³⁰ TBMM Z.C., D.4, C. 1, s. 28; C. 4, s. 10; C. 10, s. 21; C. 18, s. 12; C. 25, s. 10.

⁹³¹ TBMM Z.C., D.4, C. 3, s. 307.

⁹³² TBMM Z.C., D.4, C. 6, s. 59.

⁹³³ TBMM Z.C., D.4, C. 20, s. 64.

4.3.3. Naci Paşa (Naci Eldeniz)

4.3.3.1. Naci Paşa'nın TBMM'deki Faaliyetleri

Naci Paşa'nın TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında Müdafaa-i Milliye Encümeni üyeliği, 2. yasama yılında Müdafaa-i Milliye Encümeni üyeliği, 3. yasama yılında Müdafaa-i Milliye Encümeni üyeliği, 4. yasama yılında Müdafaa-i Milliye Encümeni üyeliği ve 5. yasama yılında Meclis Hesaplarını Tetkik Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür⁹³⁴.

Naci Paşa yasama dönemi boyunca 2 teklif vermiş, vermiş olduğu tekliflerin 2'si de reddedilmiştir. Ayrıca yasama dönemi içerisinde 6 konuşma yaptığı tespit edilmiştir. Naci Paşa'nın yasama faaliyetlerinin eğitim ve ekonomi ağırlıklı olduğu görülmüştür.

4.3.3.2. IV. Yasama Dönemi'nde Naci Paşa İle İlgili Bulgular

1. Esbak Kadıköy Belediye Müdürü Kemal Bey'e emvali metrukeden bir miktar verilmesine dair sözleri ve bu konu hakkındaki teklifi ile teklif hakkında Bütçe ve Maliye Encümenleri Mazbataları⁹³⁵.
2. Millîiktisadiyatı koruma vergisi hakkında kanun lâyihası münasebeti ile sözleri⁹³⁶.
3. Devlet tarafından idare olunan inhisarlar memur ve müstahdemlerinden vazifelerinden ayrılanlara verilecek tazminata dair kanun münasebeti ile sözleri⁹³⁷.
4. İstanbul Darülfünunu 1932 Senesi Bütçe Kanunu münasebeti ile sözleri⁹³⁸.
5. 12 Nisan 1930 Tarih ve 1584 Numaralı Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Müttehid Devletleri Arasında Aktedilen İkamet Mukavelenamesinin Tasdikine Dair Kanun münasebetiyle sözleri⁹³⁹.

⁹³⁴*TBMM Z.C.*, D.4, C. 1, s. 28; C. 4, s. 10; C. 10, s. 10; C. 18, s. 12; C. 25, s. 11.

⁹³⁵*TBMM Z.C.*, D.4, C. 2, s. 213, 214; C. 8, s. 16, 121 Sıra Numaralı Maliye ve Bütçe Encümenleri Mazbataları

⁹³⁶*TBMM Z.C.*, D.4, C. 4, s. 93.

⁹³⁷*TBMM Z.C.*, D.4, C. 6, s. 58, 60, 62, 63.

⁹³⁸*TBMM Z.C.*, D.4, C. 8, s. 344.

⁹³⁹*TBMM Z.C.*, D.4, C. 8, s. 354-355.

6. 28 Mayıs 1933 Tarih ve 2233 Numaralı Askerlik Dersleri Muallimlerinin Ücretleri Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri ve bu kanun hakkındaki teklifi⁹⁴⁰.

5. V. Yasama Dönemi ve TBMM'deki Seyhan Milletvekilleri

5.1. V. TBMM'nin Açılması ve V. Yasama Dönemi Gelişmeleri

14 Kasım 1934'te toplanan CHP grubunda söz alan İsmet İnönü, TBMM'nin 1935 yazında seçim kararı alması gerektiğini, fakat uluslararası gelişmeler doğrultusunda seçimlerin bir an önce yapılmasının zorunluluk haline geldiğini belirten bir konuşma yapmıştır. Parti grubunda yapılan bu konuşma üzerine konunun meclise götürülerek seçimlerin yenilenmesi kararlaştırılmıştır⁹⁴¹. Bu karar üzerine, 5 Aralık 1934'te İsmet İnönü ve 191 arkadaşı seçimlerin yenilenmesi için bir teklifte bulunmuşlardır. Teklifin kabul edilmesi üzerine aynı gün TBMM'ye Anayasa'da ve Seçim Kanunu'nda değişiklik öneren yeni bir teklif getirilmiştir⁹⁴².

Bu kanuna göre, 22 Aralık 1934'ten itibaren geçerli olmak şartıyla kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Kadınlara seçme seçilme hakkının verilmesi üzerine milletvekili sayılarının belirlenmesi usulü de değiştirilmiştir. Buna göre 40.000 nüfusa bir milletvekili kontenjanı ayrılmıştır. 55.000 nüfusa kadar 1 milletvekili, 55.000-95.000 arası 2 milletvekili, 95.000-135.000 arası 3 milletvekili ve daha fazla nüfusa sahip yerlerde de sayı aynı oranda artarak devam edecektir. Seçim iki dereceli olarak uygulanacak, ikinci seçmen için 400 seçmen 1 ikinci seçmen belirleyecek ve seçmen yaşı da 22'ye çıkartılacaktır⁹⁴³.

Bu seçimde bağımsız adaylara kontenjan ayrılması uygulaması devam etmiş fakat sayı 30'dan 16'ya düşürülmüştür. Gayrimüslimlerin de bağımsız kontenjanından milletvekili olabilmesinin önü açılmıştır. CHP, 8 Şubat 1935'te yapılacak seçimler için 2 Şubat'ta adaylarını ilan etmiştir⁹⁴⁴.

⁹⁴⁰ TBMM Z.C., D.4, C. 15, s. 204-206.

⁹⁴¹ İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi TBMM V. Dönem (1935-1939)*, C. I, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2001, s. 1.

⁹⁴² Ülkü Özdemir, *V. Dönem TBMM'nin Yapısı ve Faaliyetleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004, s. 9.

⁹⁴³ *Düstur*, 3. Tertip, C. 16 s. 36; *11.12.1934 Tarih ve 2877 Sayılı Resmi Gazete*; Girgin, s. 97.

⁹⁴⁴ Olgun, s. 17.

57 Seçim bölgesinde yapılan seçim neticesinde 399 milletvekili seçilmiştir. Seçim sonucunda CHP 386 milletvekilliği kazanırken, bağımsızlar 13 milletvekilliği kazanabilmişlerdir⁹⁴⁵. Ankara'dan Dr. Taptas, Afon'dan Keresteciyan, Eskişehir'den İstemat Zihni ve Niğde'den Dr. Abrayava seçimleri bağımsızların kontenjanından kazanan gayrimüslim milletvekilleri olmuşlardır⁹⁴⁶. Ayrıca 18 kadın milletvekili de erkeklerle birlikte ilk defa TBMM'ye girmeye hak kazanmışlardır⁹⁴⁷. V. Yasama dönemi boyunca görev yapan milletvekillerinin istifa etmesi veya vefat sebebiyle ara seçimlerde yerlerine yeni milletvekillerinin seçilmesi üzerine toplamda 444 milletvekili görev yapmıştır⁹⁴⁸.

TBMM'ye katılan milletvekillerinden 47'si 30-40 yaş arası, 145'i 41-50 yaş arası, 186'sı 51-60 yaş arası, 57'si 61-70 yaş arası 7'si 71-80 yaş arası ve 1'i de 80 yaş üzeridir⁹⁴⁹. Milletvekillerinin eğitim seviyesinin de oldukça yüksek olduğu; 326'sının yükseköğrenim, 76'sının ortaöğrenim, 6'sının ilköğrenim, 2'sinin âli mektebi, 16'sının medrese, 3'ünün kolej ve 11'inin özel okul mezunu olduğu görülmüştür⁹⁵⁰. Milletvekillerinin yabancı dil bilme oranının da gayet yüksek olduğu 299 Fransızca, 87 Almanca, 12 İtalyanca, 50 İngilizce, 14 Rusça, 2 Yunanca, 24 Farsça, 46 Arapça, 5 Ermenice, 3 Kürtçe, 24 Rumca, 4 Bulgarca ve 1'er tane de Türkmence, Tatarca, Azerice, Uygurca, Kıpçakça, Macarca, Sırpça, Çağatayca ve İspanyolca bilen milletvekili tespit edilmiştir⁹⁵¹.

Milletvekillerinin meslek dağılımına baktığımızda ise; 42 idareci, 55 eğitimci, 10 diplomat, 17 hukukçu, 60 memur, 63 asker, 33 sağlıkçı, 2 teknik eleman 121 serbest meslek erbabı, 34 yerel yönetici ve din adamının görev yaptığı görülmüştür⁹⁵².

⁹⁴⁵ Özdemir, s. 10.

⁹⁴⁶ Girgin, s. 98.

⁹⁴⁷ Özdemir, s. 10.

⁹⁴⁸ Özdemir, s. 36-40.

⁹⁴⁹ İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi TBMM V. Dönem (1935-1939)*, C. II, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2001, s. 805; Özdemir, s. 34.

⁹⁵⁰ Güneş, s. 808, 809.

⁹⁵¹ Güneş, s. 810.

⁹⁵² Güneş, s. 811, 812; Özdemir, s. 31-33.

V. Dönem TBMM, 1 Mart 1935'te meclisin en yaşlı üyesi Erzurum milletvekili Necib Asım Yazıksız'ın başkanlığında açılmıştır. Milletvekillerinin yemin törenlerinden sonra meclis başkanlığı seçimlerine geçilmiş ve Çankırı milletvekili Abdülhalik Renda meclis başkanlığına seçilmiştir⁹⁵³. Yapılan oylamalarda Mustafa Kemal Atatürk, mecliste hazır bulunan 386 milletvekilinin oy birliğiyle dördüncü kez cumhurbaşkanlığına seçilmiştir⁹⁵⁴.

V. Yasama dönemi boyunca 4 hükümet kurulmuştur. Meclisin açılmasından sonra İsmet İnönü başbakanlıktan istifa etmiş, Mustafa Kemal Paşa tarafından hükümeti kurma görevi yine İsmet İnönü'ye verilmiştir. 1 Mart 1935-1 Kasım 1937 tarihleri arasında görev yapacak olan VII. İnönü Hükümeti kurulmuştur. 1 Kasım 1937'de istifa eden İsmet İnönü'nün yerine 1 Kasım 1937-11 Kasım 1938 tarihleri arasında görev yapacak olan I. Bayar Hükümeti kurulmuştur. Atatürk'ün 10 Kasım 1938'de vefat etmesi üzerine İsmet İnönü, Türkiye'nin 2. cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanı olarak seçilmesi üzerine Celal Bayar hükümetten istifa etmiştir. 11 Ocak 1938 günü İsmet İnönü tarafından hükümeti kurma görevi yine Celal Bayar'a verilmiş ve 11 Kasım 1938-25 Ocak 1939 tarihleri arasında görev yapacak olan II. Bayar Hükümeti kurulmuştur. 25 Ocak 1939'da Celal Bayar'ın istifa etmesi üzerine hükümeti kurma görevi Refik Saydam'a verilmiş ve 25 Ocak 1939-3 Nisan 1939 tarihleri arasında görev yapacak olan I. Saydam Hükümeti kurulmuştur⁹⁵⁵.

V. Yasama döneminde TBMM'den çıkarılan kanun ve yaşanan önemli olaylara baktığımızda; eğitim alanında Siyasal Bilgiler Fakültesi, Tıp Fakültesi ve Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi açılmıştır. Köy Eğitimcileri Kanunu ile Köy Enstitülerinin temelleri atılmıştır. Ekonomide devletçilik ilkesi anayasada yerini almış ve Tarım Satış ve Tarım Kredi Kooperatifleri, Maden Tetkik Arama, Etibank gibi önemli kurumlar kurulmuş, Ziraat Bankası Kanunu yeniden düzenlenmiş ve II. Beş Yıllık Kalkınma Planı uygulamaya konmuştur. Hukuksal alanda; 29 Kasım 1937 Tarih ve 3272 Numaralı Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun uyarınca 1937 yılında anayasa değişikliğine gidilerek,

⁹⁵³ TBMM Z.C., D.5, C. 1, s. 2.

⁹⁵⁴ TBMM Z.C., D.5, C. 1, s. 4.

⁹⁵⁵ Özdemir, s. 45-50; Neziroğlu, İrfan, Tuncer Yılmaz, s. 233, 253, 299, 317.

CHP'nin "*Altı Ok*"u devletin temel nitelikleri olarak belirlenmiştir. Türkiye Devleti, "*Cumhuriyetçi*", "*Milliyetçi*", "*Halkçı*", "*Laik*", "*İnkılâpçı*" ve "*Devletçi*" olarak tanımlanmıştır⁹⁵⁶. 150'likler ve İstiklâl Mahkemesi kararıyla suçlu bulunanlar affedilmiştir. Dış politikada ise; 1936'da Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile Boğazlar üzerinde Türkiye'nin tam egemenliği sağlanmış, 1937'de doğu sınırlarımızı güvence altına alan Sadabad Paktı imzalanmış ve Hatay'ın Türkiye'ye katılmasında önemli bir aşama kaydedilmiştir⁹⁵⁷.

V. Yasama döneminin hiç kuşkusuz en önemli olayı ise Mustafa Kemal Atatürk'ün vefat etmesidir. Atatürk, 10 Kasım 1938'de, Dolmabahçe Sarayı'nda vefat etmiş ve onun ölüm haberi ülkede derin bir üzüntüye neden olmuştur. Atatürk'ün ölüm haberiyle birlikte yeni cumhurbaşkanının kim olacağı da konuşulmaya başlanmıştır. Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Rauf Orbay, Fethi Okyar ve Şükrü Kaya'nın isimleri cumhurbaşkanlığı için konuşulmuştur. Yeni cumhurbaşkanının belirleyicisi ise ordu olmuştur. Ordu komutanları, Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'a İsmet İnönü'yü cumhurbaşkanı olarak görmek istediklerini belirtmişlerdir. Fevzi Çakmak ta komutanlarla aynı fikirde olduğundan, ordunun isteğini Celal Bayar'a bildirmiştir⁹⁵⁸. Meclis Başkanı Abdülhalik Renda, anayasanın 34. maddesi gereğince meclisi toplantıya çağırmıştır. Meclis toplantısından önce yapılan CHP Grup toplantısında 323 milletvekilinden 322'si İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığından yana oy kullanmışlarken, sadece Yusuf Hikmet Bayur Celal Bayar'dan yana oy kullanmıştır. Grup toplantısının ardından 387 milletvekilinden 348'inin katıldığı oylamada Malatya milletvekili İsmet İnönü, oybirliğiyle cumhurbaşkanı seçilmiştir⁹⁵⁹.

26 Aralık 1938'de CHP'nin 1. Olağanüstü Kurultayı gerçekleşmiş ve bu kurultayda parti tüzüğünde yapılan değişiklikle Atatürk CHP'nin "*Ebedi Genel*

⁹⁵⁶ *Düstur*, 3. Tertip, C. 19; 01.12.1937 Tarih ve 3773 Sayılı Resmi Gazete; 1924 Anayasası, <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm>, 10.09.2015.

⁹⁵⁷ Özdemir, s. 136, 137; Teke, 230-233.

⁹⁵⁸ Komisyon, *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ders Notları*, Şanlıurfa, 2013, s. 205.

⁹⁵⁹ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 4. Kitap 1. Bölüm, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 16; Ali Fuad Erden, *İsmet İnönü*, Burhanettin Erenler Matbaası, İstanbul, 1952, s. 195; Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam*, C. II, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1968, s. 22.

Başkanı (Ebedi Şef)", İsmet İnönü ise "*Değişmez Genel Başkan (Milli Şef)*" olarak kabul edilmiştir⁹⁶⁰. Böylece, Türk siyasi tarihinde çok partili siyasi hayata geçene kadar devam edecek olan "*Milli Şef Dönemi*" başlamıştır⁹⁶¹.

27 Ocak 1939'da Trabzon milletvekili Hasan Saka ve arkadaşları tarafından seçimlerin yenilenmesi için bir teklifte bulunulmuştur. Teklifin kabul edilmesi üzerine V. yasama dönemi son bulmuş⁹⁶² ve TBMM'nin seçimlerin yapılabilmesi için 3 Nisan 1939 tarihine kadar tatil edilmesi kararlaştırılmıştır⁹⁶³.

5.2. V. TBMM'deki Seyhan Milletvekilleri

1935 seçimlerinden önce, 20 Mayıs 1933 Tarih ve 2197 Numaralı, Bazı Vilayetlerin İlgası ve Bazıların Birleştirilmesi Hakkındaki Kanun'un 6. maddesi⁹⁶⁴ gereğince Cebelibereket vilayetinin bazı kazaları Adana'ya bağlanarak Cebelibereket vilayeti lağvedilmiştir. Ayrıca aynı madde ile şehir merkezinin ismi Adana olarak kalmak üzere Adana vilayetinin ismi de "*Seyhan*" olarak değiştirilmiştir. 25 Ocak 1956 Tarih ve 6644 Numaralı Seyhan Vilayeti Adının (Adana) Olarak Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun yürürlüğe girene kadar vilayetin ismi Seyhan olarak kullanılmıştır. Adana milletvekilleri de V-X. yasama dönemleri arasında TBMM'de Seyhan milletvekilleri olarak temsil edilmişlerdir⁹⁶⁵.

V. Dönemde, Ali Münif Yeğenağa, Damar Arıkoğlu, Esmâ Nayman, Hilmi Uran, İbrahim (Hakkı) Mete, Naci Eldeniz, Ömer Resul Biçer, ve (İbrahim) Tevfik Tarman 786 ikinci seçmenden, seçime katılan 751 ikinci seçmenin oyunu alarak⁹⁶⁶Seyhan milletvekili olarak görev yapmışlardır⁹⁶⁷.

⁹⁶⁰ Dursun, s. 95; Hakkı Uyar, *100 Soruda CHP Tarihçesi*, AnkaHa Yayınları, Ankara, 2012, s. 48.

⁹⁶¹ Zeliha Özlem Öcal, *Siyasi Açıldan I. ve II. Refik Saydam Hükümetleri (1939-1942)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 10.

⁹⁶² TBMM Z.C., D.5, C. 29, s. 220, 221.

⁹⁶³ TBMM Z.C., D.5, C. 29, s. 224.

⁹⁶⁴ **Madde 6:** Cebelibereket Vilâyeti lâğvolunmuştur. Vilâyetin merkez kazası olan «Osmaniye» Kazası Bahçe, Dört Yol, Seyhan Kazaları ile birlikte Adana Vilâyetine ve Islahiye Kazası da Gazi Antep Vilâyetine bağlanmıştır. Bu suretle teşekkül eden Adana Vilâyetinin ismi, merkezi Adana olmak üzere «Seyhan» a tebdil olunmuştur.

⁹⁶⁵ TBMM Albümü, C. 1, s. XX.

⁹⁶⁶ Ali Münif Yeğenağa'nın Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 5, Sicil No: 328.

V. Yasama dönemi Seyhan milletvekillerinin yasama faaliyetlerini genel olarak değerlendirdiğimizde; 5 takdir ve 2 tekif verdikleri görülmüştür. Takrirler kabul edilirken, teklifler reddedilmiştir. 1'i Seçim bölgesi ile ilgili olmak üzere 11 konuşma yapan Seyhan milletvekilleri, 1 şifahi sual, 1 de sual takriri vermişlerdir. Şifahi sual, sözlü olarak cevaplanırken; sual takriri, ilgili milletvekilinin sualin cevaplanacağı 2 oturum genel kurulda olmaması nedeniyle geçersiz sayılmıştır.

5.2.1. Ali Münif Yeğenağa

5.2.1.1. Ali Münif Yeğenağa'nın TBMM'deki Faaliyetleri

Ali Münif Bey'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 5 yasama yılında da Teşkilât-ı Esasiye Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür⁹⁶⁸.

V. Yasama döneminde Ali Münif Yeğenağa tarafından takdir, teklif, izahat isteme, konuşma ve diğer yasama faaliyetlerine ulaşamamıştır.

5.2.2. Damar Arıkoğlu

5.2.2.1. Damar Arıkoğlu'nun TBMM'deki Faaliyetleri

Damar Arıkoğlu'nun TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 5 yasama yılında da Ziraat Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür⁹⁶⁹.

Damar Arıkoğlu, V. yasama dönemi boyunca dış politika ile ilgili 1 takdir ve ekonomi ile ilgili 1 teklif vermiştir. Damar Arıkoğlu'nun verdiği takdir kabul edilmişken, teklifi ile ilgili havale edildiği encümeden olumlu ya da olumsuz bir cevap bildirilmemiştir. Nafia Vekili'ne şifahi sual yönelten Damar Arıkoğlu'nun suali Nafia Vekili Ali Çetinkaya tarafından sözlü olarak cevaplanmıştır. Ayrıca Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti'ne verdiği 1 sual takriri de meclis içtüzüğü gereğince sualin cevaplanması amacıyla 2 defa genel kurula gelmesi fakat 2 oturumda da Damar Arıkoğlu'nun hazır bulunmaması sebebiyle düşmüştür.

⁹⁶⁷ *TBMM Albümü*, C. 1, s. 284, 285; Özdemir, s. 24.

⁹⁶⁸ *TBMM Z.C.*, D.5, C. 1, s. 26; C. 6, s. 10; C. 13, s. 13; C. 20, s. 16; C. 27, s. 14.

⁹⁶⁹ *TBMM Z.C.*, D.5, C. 1, s. 26; C. 6, s. 10; C. 13, s. 13; C. 20, s. 16; C. 27, s. 14.

5.2.2.2. V. Yasama Dönemi'nde Damar Arıkoğlu İle İlgili Bulgular

1. 31 Mayıs 1937 Tarih ve 3195 Numaralı Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğü 1937 yılı bütçe kanunu görüşmeleri esnasında Nafia Vekili Ali Çetinkaya'dan sorusu ve Ali Çetinkaya'nın cevabı⁹⁷⁰.
2. Antakya ve İskenderun meselesi hakkında Hariciye Vekili Dr. Tevfik Rüştü Aras'ın beyanatının tasvip olunmasına dair tavrı⁹⁷¹.
3. Memlekete ithal edilecek veya edilmiş olan ziraatte müstamel traktörlerin yedek parçaları hakkındaki kanun teklifi⁹⁷².
4. Küçük traktörlerden alınan gümrük resmine dair Gümrük ve İhisarlar Vekâleti'nden şifahi sual tavrı⁹⁷³.

5.2.3. Esmâ Nayman (1315/1889- 7 Aralık 1967)

5.2.3.1. Biyografisi

Esmâ Nayman, 1315 (1889) tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Annesi Melek Hanım, babası Hasip Bey'dir⁹⁷⁴.

Özel Fransız Okulu'nda eğitimini alan ve lise mezunu olan Esmâ Nayman, İngilizce, Fransızca ve Rumca bilmekteydi. Yedi yıl İstanbul Bezmialem Kız Lisesi'nde Fransızca öğretmenliği yapmıştır⁹⁷⁵. 1927 yılında Adanalı Avukat Zihni Bey'le evlenen Esmâ Nayman Adana'ya yerleşmiş ve Adana Belediye Meclisi üyeliğine seçilmiştir⁹⁷⁶.

⁹⁷⁰TBMM Z.C., D.5, C. 18, s. 432.

⁹⁷¹ Teke, s. 234; TBMM Z.C., D.5, C. 13, S. 79.

⁹⁷²TBMM Z.C., D.5, C. 14, s. 96.

⁹⁷³TBMM Z.C., D.5, C. 14, s. 142; C. 16, s. 126, 160.

⁹⁷⁴Esmâ Nayman'ın Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 5, Sicil No: 330.

⁹⁷⁵Adana'ya İlkleri Kazandıran Kadınlarımız, Başkent Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2003, s. 1; İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi TBMM V. Dönem (1935-1939)*, C. II, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2001, s. 639.

⁹⁷⁶Ayten Sezer, "Türkiye'de İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclis'teki Çalışmaları", *ATAM Dergisi*, S. 42, C. XIV, Ankara, Kasım, 1998, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-42/turkiyede-ilk-kadin-milletvekilleri-ve-meclisteki-calismalari>, 09.04.2015; Gülizar Çakır Sümer, *Türkiye'de Kadın Milletvekilleri: 1935-1991*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler

1934 yılında kadınlara seçme seçilme hakkı verildikten sonra, milletvekili seçilmesi için Esmâ Nayman'ın ismini Muzaffer Göker önermiştir. Atatürk tarafından hakkında inceleme yapılması istenen ve Süreyya Özgeevren'in yaptığı inceleme olumlu bulunan Esmâ Nayman, V. Yasama dönemine Seyhan milletvekili seçilmiş ve 1 Mart 1937'de TBMM'ye katılmıştır. Esmâ Nayman ile birlikte 17 kadın milletvekili ilk defa parlamentoda temsil edilmişlerdir⁹⁷⁷.

Esmâ Nayman milletvekilliği sırasında, 1936 yılında toplanan Üçüncü Türk Dil Kurultayı'nda Kurultay Sekreterliğini yapmıştır. Yine bu kurultayda Güneş-Dil Teorisi ve Dil Karşılaştırmaları Komisyonu'nda görev almıştır⁹⁷⁸. 12 Eylül 1938'de Cenevre'de toplanan Milletler Cemiyeti Mutad Asamblesi'ne hükümeti temsil için görevlendirilen heyet üyesi olarak katılmıştır⁹⁷⁹.

Esmâ Nayman, bir dönem süren milletvekilliğinden sonra, 1946 yılında Anadolu Ajansı'nda İngilizce ve Fransızca mütercimliği yapmıştır⁹⁸⁰. Türk Kadınlar Birliği üyesi olarak Lahor'da toplanan Bütün Pakistan Kadınlar Birliği Kongresi'ne Türkiye'den davet edilen heyet içerisinde yer almıştır⁹⁸¹. 1959 yılında Milletlerarası Kadın Konseyi üyeliği, Türkiye Kadın Konseyi Genel Sekreterliği yapan Esmâ Nayman 7 Aralık 1967'de vefat etmiştir. Esmâ Nayman'ın Zihni Bey'le evliliğinden iki çocuğu bulunmaktaydı⁹⁸².

5.2.3.2. Esmâ Nayman'ın TBMM'deki Faaliyetleri

Esmâ Nayman'ın TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1-4. yasama yıllarında İktisat Encümeni üyeliği ve 5. yasama yılında ise Maliye Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür⁹⁸³.

Enstitüsü, Malatya, 1999, s. 69; Sibel Duruoğlu, *Türkiye'de İlk Kadın Milletvekilleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 107.

⁹⁷⁷ Güneş, s. 639; Duruoğlu, s. 107.

⁹⁷⁸ *Üçüncü Türk Dil Kurultayı 1936 (Tezler, Müzakere Zabıtları)*, İstanbul, 1937, s. 29, 30.

⁹⁷⁹ Duruoğlu, s. 107, 108.

⁹⁸⁰ Güneş, s. 641.

⁹⁸¹ B.C.A. Fon No: 30.10.00 Yer No: 229.542.14

⁹⁸² Güneş, s. 641.

⁹⁸³ *TBMM Z.C.*, D.5, C. 1, s. 26; C. 6, s. 9; C. 13, s. 12; C. 20, s. 15; C. 27, s. 13.

Esmâ Nayman, V. yasama dönemi içerisinde 1 teklifte bulunmuş ve teklifi kabul edilmemiştir. Ayrıca yasama dönemi boyunca 4 konuşma yapmıştır. Esmâ Nayman'ın faaliyetleri ekonomi konuları ile ilgili olmuştur.

5.2.3.3. V. Yasama Dönemi'nde Esmâ Nayman İle İlgili Bulgular

1. 13 Aralık 1935 Tarih ve 2864 Numaralı Turist Gemilerinden Alınan Resimlerden Bazılarının Af ve Tenziline Dair Kanun münasebeti ile ilgili sözleri ve konu ile ilgili teklifi⁹⁸⁴.

2. 28 Mayıs 1936 Tarih ve 2985 Numaralı 1936 Yılı Muvazene-i Umumiye Kanunu münasebetiyle sözleri⁹⁸⁵.

3. Sıhhat ve İçtima-i Muavenet Vekâleti 1937 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri⁹⁸⁶.

4. Atatürk'ün vefatı üzerine yaptığı konuşma⁹⁸⁷.

5.2.4. Hilmi Uran

5.2.4.1. Hilmi Uran'ın TBMM'deki Faaliyetleri

Hilmi Uran'ın TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında Dahiliye Encümeni üyeliği, 2. yasama yılında Dahiliye Encümeni üyeliği, 3. yasama yılında Teşkilât-ı Esasiye Encümeni üyeliği ve TBMM Reisvekili, 4. yasama yılında TBMM Reisvekili ve 5. yasama yılında TBMM Reisvekili görevlerinde bulunmuştur⁹⁸⁸.

Hilmi Uran, V. yasama dönemi boyunca Trabzon Mebusu Hasan Saka ile birlikte seçimlerin yenilenmesi⁹⁸⁹ yeni yasama dönemi başlayıncaya kadar meclisin tatil edilmesi hakkında⁹⁹⁰ 2 takrir vermiştir. Verilen bu 2 takrir de kabul edilmiştir.

⁹⁸⁴ TBMM Z.C., D.5, C. 7, s. 33, 35.

⁹⁸⁵ TBMM Z.C., D.5, C. 11, s. 236, 237.

⁹⁸⁶ TBMM Z.C., D.5, C. 18, s. 229.

⁹⁸⁷ TBMM Z.C., D.5, C. 27, s. 31.

⁹⁸⁸ TBMM Z.C., D.5, C. 1, s. 25; C. 6, s. 8; C. 13, s. 26; C. 16, s. 236; C. 20, s. 9; C. 27, s. 8.

⁹⁸⁹ TBMM Z.C., D.5, C.29, S. 220, 221.

⁹⁹⁰ TBMM Z.C., D.5, C.29, S. 224.

5.2.5. İbrahim (Hakkı) Mete

5.2.5.1. İbrahim Mete'nin TBMM'deki Faaliyetleri

İbrahim Mete'nin TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1-4. yasama yıllarında Gümrük ve İnhisarlar Encümeni üyeliği ve 5. yasama yılında da Meclis Hesaplarını Tetkik Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür⁹⁹¹.

İbrahim Mete, V. yasama dönemi boyunca 1'i seçim bölgesi ile ilgili olmak üzere 2 konuşma yapmıştır.

5.2.5.2. V. Yasama Dönemi'nde İbrahim Mete'ile İlgili Bulgular

1. 27 Ocak 1936 Tarih ve 2903 Numaralı Pamuk Islahı Hakkındaki Kanun Layihası ve Ziraat, Maliye ve Bütçe Encümenleri Mazbataları münasebetiyle sözleri⁹⁹².

2. 1938 Senesi Hariciye Vekâleti bütçesi münasebetiyle sözleri⁹⁹³.

5.2.6. Naci Eldeniz

5.2.6.1. Naci Eldeniz'in TBMM'deki Faaliyetleri

Naci Eldeniz'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yıllarında Müdafaa-i Milliye Encümeni üyeliği ve 2-5. yasama yıllarında da Bütçe Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür⁹⁹⁴.

Naci Eldeniz, V. yasama dönemi boyunca 1 tahrir vermiş, tahriri kabul edilmiştir. Ayrıca yasama dönemi içerisinde 5 konuşma yapmıştır.

5.2.6.2. V. Yasama Dönemi'nde Naci Eldeniz İle İlgili Bulgular

1. Türkiye'de Hizmet Eden Ecnebilerle Ailelerine Muhassas Maaşın İadesine Dair Kanun münasebeti ile sözleri⁹⁹⁵.

⁹⁹¹ TBMM Z.C., D.5, C. 1, s. 26; C. 6, s. 9; C. 13, s. 12; C. 20, s. 15; C. 27, s. 13.

⁹⁹² TBMM Z.C., D.5, C. 8, s. 123, 124.

⁹⁹³ TBMM Z.C., D.5, C. 25, s. 265.

⁹⁹⁴ TBMM Z.C., D.5, C. 1, s. 26; C. 6, s. 8; C. 13, s. 12; C. 20, s. 14; C. 27, s. 12.

⁹⁹⁵ TBMM Z.C., D.5, C. 6, s. 17.

2. 11 Haziran 1930 Tarih ve 1683 Numaralı Askeri ve Mülki Tekaüd Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Tadiline ve Bazı Maddelerine Fıkra Eklenmesine Dair Kanun münasebetiyle sözleri⁹⁹⁶.

3. 8 Şubat 1937 Tarih ve 3116 Numaralı Orman Kanunu münasebetiyle sözleri⁹⁹⁷.

4. 12 Ocak 1938 Tarih ve 3309 Numaralı Vazife Esnasında Şehit Olan Pilot Ekrem Ermek ile Sami Demirel'in Kanuni Mirasçılarına Tazminat Verilmesi Hakkındaki Kanun Layihası ve Nafia ve Bütçe Encümenleri Mazbatalarımünasebetiyle sözleri⁹⁹⁸.

5. Fatma Safiye Gelgül'e Ait Dilekçeye Verilen 22 Aralık 1937 Tarih ve 29 Sayılı Arzuhal Encümeni Kararının Umumi Heyette Müzakeresine Dair Takriri ve Takrir Hakkındaki Arzuhal Encümeni Mazbatası ile mazbataya dair sözleri⁹⁹⁹.

5.2.7. Ömer Resul Biçer

5.2.7.1. Ömer Resul Biçer'in TBMM'deki Faaliyetleri

Ömer Resul Biçer'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 2-5. yasama yıllarında Ziraat Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür¹⁰⁰⁰.

Ömer Resul Bey'in V. yasama dönemi içerisinde takrir, teklif, konuşma vs. yasama faaliyeti tespit edilememiştir.

5.2.8. Tevfik Tarman (1310/1894-23 Mart 1975)

5.2.8.1. Biyografisi

Tevfik Tarman, 1310 (1894) tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Annesi Emine Şerife Hanım, babası İsmail Tevfik Bey'dir¹⁰⁰¹.

1903 yılında ilkokulu, 1906 yılında ortaokulu ve 1909 yılında liseyi bitiren Tevfik Tarman, 1913 yılında Halkalı Yüksek Ziraat Mektebi'nden en iyi derece ile

⁹⁹⁶*TBMM Z.C.*, D.5, C. 9, s. 84.

⁹⁹⁷*TBMM Z.C.*, D.5, C.15, s. 145, 146.

⁹⁹⁸*TBMM Z.C.*, D.5, C.22, s. 33, 34.

⁹⁹⁹*TBMM Z.C.*, D.5, C. 23, s. 54, 55, 58; C. 23, 111 Sıra Numaralı Arzuhal Encümeni Mazbatası

¹⁰⁰⁰*TBMM Z.C.*, D.5, C. 6, s. 10; C. 13, s. 13; C. 20, s. 16; C. 27, s. 14.

¹⁰⁰¹*Tevfik Tarman'ın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 5, Sicil No: 335.

mezun olmuştur. 1927-1929 yılları arasında Almanya'da Bonn ve Berlin'de Ziraat İktisadiyatı Enstitüsü'nde ihtisas yapmıştır¹⁰⁰².

1913 Yılında, Maarif Nezareti Tedrisat-ı Taliye Şube kâtibi olarak devlet memurluğuna başlamıştır. 15 Mart 1914'te Adana Sultanisi Ulum-u Tabiiyye öğretmenliğine atanmıştır. Ağustos 1914'te yedek subay olarak askere alınan Tevfik Tarman, 1918 yılında terhis edilmiş ve 1 Haziran 1919'da Ticaret ve Ziraat Nezareti Müdürüyeti Umumiyesi Müessesat Mümeyyizliği'ne atanmıştır¹⁰⁰³.

1922 yılından 1924 yılına kadar memuriyeti kaldırıldığı için açıkta kalan Tevfik Tarman, 17 Nisan 1924'te Ziraat Vekâleti Ziraat Umum Müdürlüğü Mücadele ve Teşvikat Şubesi Müdürlüğü'ne atanmıştır.

1 Haziran 1925'te Mücadele Müdürü, 1 Ocak 1926'da Müessesat Müdürü, 9 Kasım 1926'da Ziraat Umum Müdür Muavini, 1927'de Zerriyat (ekim) ve Garsiyat (dikim) Şube Müdürü, 1929'da Ziraat Umum Müdür Muavini, 1931 yılında Ziraat Umum Müdürü olmuş ve 1935 yılına kadar bu görevini sürdürmüştür¹⁰⁰⁴.

V. Yasama dönemine Seyhan milletvekili olarak seçilen Tevfik Tarman, 1 Mart 1935 tarihinde meclise katılmıştır. VI. Yasama döneminde yine Seyhan milletvekili seçilmiş ve 1943 yılına kadar milletvekilliği devam etmiştir.

Milletvekilliğinden sonra bürokrasideki görevlerini devam ettiren Tevfik Tarman Türkiye Şeker Fabrikaları İdare Meclisi üyeliği, Türkiye Zirai Donatım Kurumu İdare Meclisi Reisliği ve Tekel Gelirleri Müdürlüğü görevlerinde bulunmuştur¹⁰⁰⁵. 23 Temmuz 1948 yılında Tarım Bakanlığı Teftis Kurulu Başkanlığı'na atanan¹⁰⁰⁶ Tevfik Tarman, 23 Aralık 1950 tarihinde T.C. Ziraat Bankası Yönetim Kurulu Hükümet üyeliğine tayin edilmiş¹⁰⁰⁷ ve 10 Haziran 1952'ye kadar bu görevde kalarak daha sonra emekliye ayrılmıştır. Tevfik Tarman, 1925 yılında "*Çekoslovakya Ziraati Raporu*" 1931 yılında Tarım Bakanlığı için "*Ziraat*

¹⁰⁰² *Tevfik Tarman'ın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 5, Sicil No: 335; Güneş, s. 646.

¹⁰⁰³ Güneş, s. 646.

¹⁰⁰⁴ Güneş, s. 646, 647.

¹⁰⁰⁵ Güneş, s. 647.

¹⁰⁰⁶ B.C.A. Fon No: 30.11.10 Yer No: 199.20.18

¹⁰⁰⁷ B.C.A. Fon No: 30.18.12 Yer No: 124.82.8

Odalari Hakkındaki Rapor"ismiyle iki önemli rapor hazırlamıştır. Ayrıca "*Raiffeisen Kooperatifleri*"adı ile 1936 yılında bir de kitap yazmıştır¹⁰⁰⁸.

Evli ve 2 çocuk babası olan Tefvik Tarman, Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre Fransızca ve Almanca bilmekteydi¹⁰⁰⁹. 23 Mart 1975'te vefat eden Tefvik Tarman, İstanbul Karacaahmet Mezarlığı'ndaki aile kabristanında toprağa verilmiştir¹⁰¹⁰.

5.2.8.2. Tefvik Tarman'ın TBMM'deki Faaliyetleri

Tefvik Tarman'ın TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında;5 yasama yılında da Ziraat Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür¹⁰¹¹.

Tefvik Tarman, Çanakkale Mebusu Ziya Gevher Etili ile birlikte Atatürk'ün Nutku ve hükümet programının bastırılarak dağıtılması ile ilgili bir tahrir vermiştir. Bu tahrir yapılan oylamada kabul edilmiştir¹⁰¹².

¹⁰⁰⁸ Güneş, s. 647.

¹⁰⁰⁹*Tefvik Tarman'ın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 5, Sicil No: 335.

¹⁰¹⁰ Güneş, s. 647.

¹⁰¹¹*TBMM Z.C.*, D.5, C.1, s. 26; C. 6, s. 10; C. 13, s. 13; C. 20, s. 16; C. 27, s. 14.

¹⁰¹²*TBMM Z.C.*, D.5, C.20, s. 49, 50.

2. BÖLÜM: İNÖNÜ DÖNEMİ SEYHAN MİLLETVEKİLLERİ

6. VI. Yasama Dönemi ve TBMM'deki Seyhan Milletvekilleri

6.1. VI. TBMM'nin Açılması ve VI. Yasama Dönemi Gelişmeleri

10 Kasım 1938'de Atatürk'ün ölümü üzerine 11 Kasım 1938'de İsmet İnönü cumhurbaşkanlığına seçilmiştir. İnönü'nün cumhurbaşkanı olmasından sonra 26 Aralık 1938'de CHP I. Olağanüstü Kurultayı gerçekleşmiş ve bu kurultayda Atatürk, "Ebedi Şef" ilan edilirken, İsmet İnönü ise "Milli Şef-Değişmez Genel Başkan"¹⁰¹³ olarak kabul edilmiştir¹⁰¹⁴. Bu kurultaydan çok partili siyasi hayata geçilene kadar geçen döneme "Milli Şef Dönemi" denilmiştir¹⁰¹⁵.

27 Ocak 1939'da, Trabzon milletvekili Hasan Saka ve arkadaşlarının yaptıkları teklifin kabul edilmesi üzerine seçimlerin yenilenmesi kararı alınmış ve V. yasama dönemi son bulmuştur.

1939 genel seçimleri, 1908 tarihli İntihabat-ı Mebusan Kanunu'na göre yapılan son seçim olmuştur¹⁰¹⁶. İki dereceli olarak yapılan seçimlerde 15-21 Mart 1939 tarihleri arasında ikinci seçmen seçimleri yapılmıştır¹⁰¹⁷. 62 Seçim bölgesinde 40.979 ikinci seçmen belirlenmiştir. Bu sırada seçimlerde bir ilk yaşanmış ve 22 Mart'ta 28 seçim bölgesinden Ankara'ya gelen ikinci seçmenler, milletvekili aday listelerinin belirlenmesi sürecine dahil olmuşlardır¹⁰¹⁸. 25 Mart 1939'da Ulus gazetesi

¹⁰¹³ Olağanüstü Kurultay'da İnönü *Değişmez Genel Başkan* olarak kabul edilmiş fakat *Milli Şef* deyimini kullanılmamıştır. *Milli Şef* tabirini ilk defa 13 Kasım 1938'de Bugün gazetesinde Ali Naci Karacan kullanmıştır; Turan, s. 21.

¹⁰¹⁴ Süleyman Seydi, "1939-1945 Dönemi İç ve Dış Politika" *Osmanlı'dan İkininli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi İç ve Dış Politika*, Ed. Adem Çaylak, Cihat Göktepe vd., Savaş Yayınevi, Ankara, 2009, s. 258.

¹⁰¹⁵ Yetkin, s. 157.

¹⁰¹⁶ İsmet Binark, *Türk Parlamento Tarihi TBMM VI. Dönem (3 Nisan 1939-15 Ocak 1943)*, C. I, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2004, s. 38.

¹⁰¹⁷ Girgin, s. 105.

¹⁰¹⁸ İbrahim Halil Ertürk, *VI. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi (1939-1943)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2010, s. 21.

aracılığıyla milletvekili aday listeleri ilan edilmiştir. 26 Mart'ta yapılan seçimlerde CHP 420 milletvekilliği kazanırken, bağımsızlar ise 4 milletvekilliği kazanmışlardır¹⁰¹⁹.

Hatay'ın Türkiye'ye katılmasından sonra Hatay Meclisi'ndeki 5 milletvekili de TBMM'ye katılmış ve milletvekili sayısı 429 olmuştur¹⁰²⁰. VI. Yasama dönemi içerisinde 45 milletvekili vefat etmiş, 1 kişinin milletvekilliği TBMM tarafından ıskat edilmiş (düşürülmüş) ve 3 milletvekili de istifa etmiştir. Bu milletvekillerinin yerine ara seçimlerde yenilerinin seçilmesi üzerine VI. yasama döneminde toplam 478 milletvekili görev yapmıştır¹⁰²¹.

VI. Dönem TBMM 4 Nisan 1939'da meclisin en yaşlı üyesi Bilecik milletvekili Besim Öner Akalın'ın yaptığı kısa açılış konuşmasıyla başlamıştır. Ardından meclis başkanı seçimine gidilmiş ve 408 oyla Çankırı milletvekili Abdülhalik Renda meclis başkanlığına seçilmiştir¹⁰²².

Meclis başkanı seçimi sonrasında başkanlık divanı üyeleri belirlenmiştir. Ardından yapılan cumhurbaşkanlığı seçiminde Ankara milletvekili İsmet İnönü oylamaya katılan 413 milletvekilinin oybirliğiyle ikinci kez cumhurbaşkanlığına seçilmiştir¹⁰²³.

VI. Dönem TBMM'de görev yapan milletvekillerinden 35 tanesi 31-40 yaş arası, 138 tanesi 41-50 yaş arası, 89 tanesi 61-70 yaş arası 9 tanesi de 70 yaş üzeridir¹⁰²⁴. Milletvekillerinin eğitim durumlarına baktığımızda; 19'u özel öğretim, 2'si ilköğretim, 32'si ortaöğretim, 21'i lise, 10'u kolej, 11'i medrese, 333'ü üniversite mezunu olup 1 tanesinin de eğitimi yoktur¹⁰²⁵.

Bu milletvekillerinden 296'sı Fransızca, 72'si Arapça, 48'i İngilizce, 41 Arapça, 25'i Farsça, 11'i İtalyanca, 102u Rusça, 22 Rumca, 2'si Yunanca, 6'sı

¹⁰¹⁹ Girgin, s. 105; Binark, s. 74.

¹⁰²⁰ Olgun, s. 19.

¹⁰²¹ Ş. Şenal Günay, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-VI. Dönem (3 Nisan 1939-15 Ocak 1943)*, C. V, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2004, s. 832, 833.

¹⁰²² TBMM Z.C., D.6, C. 1, s. 2.

¹⁰²³ TBMM Z.C., D.6, C. 1, s. 3.

¹⁰²⁴ Ertürk, s. 31; Günay, s. 838.

¹⁰²⁵ Ertürk, s. 26.

Ermenice, 3'ü Bulgarca ve 1'er tanesi de İspanyolca, Macarca, Azerice, Uygurca, Kıpçakça, Türkmençe ve Tatarca bilmekteydiler¹⁰²⁶.

Milletvekillerinin meslek gruplarına dağılımı ise şu şekildeydi; milletvekilleri içinde 66 asker, 11 bankacı, 18 basın mensubu, 18 belediyesi, 40 eğitimci, 41 hukukçu, 2 ilahiyatçı, 3 işçi, 12 maliyeci, 6 mühendis, 43 sağlıkçı, 4 sanatçı, 20 ziraatçı, 36 ticaret erbabı ve 107 tanesinin de yönetici olduğu görülmektedir¹⁰²⁷.

VI. Yasama döneminin başlaması üzerine hükümette bulunan I. Saydam Hükümeti istifa etmiştir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından hükümeti kurma görevi tekrar Refik Saydam'a verilmiş ve 3 Nisan 1939-9 Temmuz 1942 tarihleri arasında görev yapacak olan II. Saydam Hükümeti kurulmuştur¹⁰²⁸. Refik Saydam'ın 8 Temmuz 1942'de kalp krizi geçirerek vefat etmesi üzerine¹⁰²⁹ hükümeti kurma görevi Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu'na verilmiş ve 9 Şubat 1942-9 Mart 1943 tarihleri arasında görev yapacak olan I. Saraçoğlu Hükümeti kurulmuştur¹⁰³⁰.

29 Mayıs-3 Haziran 1939 tarihleri arasında yapılan CHP V. Büyük Kurultayı'nda, muhalefet oluşturmak adına önemli bir karar alınmış ve parti içerisindeki bazı milletvekillerinin parti ve hükümeti denetlemesini sağlamak adına "*Müstakil Grup*" adıyla bir muhalefet grubu kurulması kararlaştırılmıştır¹⁰³¹. Müstakil Grubun başkanı yine CHP Genel Başkanı İsmet İnönü olacak ve kendisini temsil etmesi için bir Müstakil Grup Başkanvekili belirleyecektir. Grup üyeleri kurultay tarafından belirlenen 21 kişi olacaktır. Müstakil Grup üyeleri CHP grup toplantılarına katılmakla birlikte söz almayacak, görüş belirtip oylamaya katılmayacaklardır. Konu ile ilgili görüşlerini TBMM'de dile getireceklerdir. CHP'de belirli bir miktar muhalefet oluşturması adına kurulmuş olan Müstakil Grup, hem

¹⁰²⁶ Ertürk, s. 28.

¹⁰²⁷ Ertürk, s. 24

¹⁰²⁸ Öcal, s. 84; Neziroğlu, İrfan, Tuncer Yılmaz, s. 337, Metintaş, Mustafa Yahya, Mehmet Kayıran, "Refik Saydam Hükümetleri Döneminde Türkiye'nin Ekonomi Politikası (1939-1942)", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 9, S. 2, Aralık 2008, s. 162, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ogusbd/article/viewFile/5000080908/5000075116>, 01.07.2015.

¹⁰²⁹ Ertürk, s. 63; Öcal, s. 122.

¹⁰³⁰ Neziroğlu, İrfan, Tuncer Yılmaz, s. 357.

¹⁰³¹ Dursun, s. 105.

İsmet İnönü'nün başkanlığında kurulmuş olması hem de sayısal olarak yetersiz kalması sebebiyle istenilen muhalefeti yapamamıştır. 1946 yılında DP'nin kurulması ile Müstakil Gruba gerek kalmadığından grubun kaldırılmasına karar verilmiştir¹⁰³².

26-27 Aralık 1939'da tarihe "*Erzincan Depremi*" olarak geçen merkez üssü Erzincan olup Malatya, Kayseri, Tunceli, Trabzon, Yozgat, Sivas, Ordu, Giresun ve Sinop'u etkileyen 7,9 şiddetindeki bir deprem olmuştur. Bu depremde 116.720 bina yıkılmış, 32.962 kişi yaşamını yitirmiştir¹⁰³³. Atatürk'ün naaşının geçici istirahatgahı olan Ankara Etnoğrafya Müzesi'nden ebedi istirahatgahına nakledilmesi için Ankara'daki Rasattepe'de karar kılınmış ve Anıtkabir'in yapımı için bir proje yarışması düzenlenmiştir. Yerli ve yabancı 47 sanatçının katıldığı yarışmada, 7 Mayıs 1942'de Prof. Emin Onat ile Doç. Orhan Arda'nın eserinin yapımı kararlaştırılmış ve 1953 yılında tamamlanacak olan Anıtkabir'in yapımına başlanmıştır¹⁰³⁴. VI. TBMM döneminde yaşanan bir diğer olay; İngiliz deniz kuvvetlerinin el koyduğu 4 denizaltının yerine teslim edilecek denizaltıları almak amacıyla İskenderun'dan hareket eden ve İskenderiye'ye gidecek olan Refah Vapurunun, Akdeniz'de hangi devlete ait olduğu tespit edilemeyen bir denizaltıdan fırlatılan torpidolarla batırılmasıdır. Refah Vapurunun batırılması sonucu 15 deniz subayı, 16 hava talebesi, 48 deniz astsubayı, 63 deniz eri ve 25 gemi mürettebatı olmak üzere 167 vatandaşımız yaşamını yitirmiştir¹⁰³⁵.

1 Eylül 1939'da Almanya'nın Polonya'ya saldırması üzerine 3 Eylül'de İngiltere ve Fransa Almanya'ya savaş ilan etmiştir. Daha sonra İtalya, SSCB, ABD ve Japonya da savaşa dahil olmuş ve II. Dünya Savaşı başlamıştır. Türkiye, II. Dünya Savaşı boyunca savaşın dışında ve tarafsız kalarak toprak bütünlüğünü korumayı hedefleyen bir dış politika takip etmiştir¹⁰³⁶. Türkiye, savaş dışında olduğunu belirten açıklamalarıyla beraber olası bir saldırıya karşı hazırlıklarını yapmış ve seferberlik ilan ederek 150.000 olan asker mevcudu 1.300.000 kişiye çıkarmıştır. Bu sayı

¹⁰³² Ertürk, s. 50, 51.

¹⁰³³ Ertürk, s. 55.

¹⁰³⁴ B.C.A. Fon No: 30.18.12 Yer No: 104.2.28; Nurettin Can Gülekli, *Anıtkabir Rehberi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993, s. 15, 24.

¹⁰³⁵ Ertürk, s. 60, 61.

¹⁰³⁶ Komisyon, s. 218.

zamanla 1.500.000 kişiyi bulmuştur¹⁰³⁷. Seferberlik hali bütçenin % 60'ına yakın bir kısmının savunma harcamalarında kullanılmasına neden olmuştur. Ayrıca seferberlik nedeniyle çoğunluğu tarım sektöründe çalışan genç nüfusun silahaltına alınması, başta tarım sektörü olmak üzere üretim sektöründe ciddi bir üretim düşüklüğüne ve devlet gelirlerinde azalmaya neden olmuştur¹⁰³⁸. Hızla yükselen enflasyon, bütçe açığının kapatılma çabası, ordunun ihtiyaçlarının giderilmesi, kentli nüfusun iâşe sorunu, karaborsacılık, ihtikâr (vurgunculuk) gibi sebeplerden dolayı Hem II. Saydam Hükümeti'nde hem de I. Saraçoğlu Hükümeti'nde olağanüstü tedbirlere başvurmak zorunda kalınmıştır¹⁰³⁹.

Hükümetin, yaşanan ekonomik sıkıntılar sebebiyle meclisten çıkardığı ilk kanun 18 Ocak 1940 Tarih ve 3780 Numaralı Milli Korunma Kanunu olmuştur. 42 maddeden oluşan bu kanunla hükümet bütün ekonomiyi kapsayacak şekilde savaş konjonktürüne göre düzenleme ve denetleme yetkisine sahip olmuştur¹⁰⁴⁰. Kanun yürürlüğe konulduktan sonra un ve ekmek konusunda yaşanan sıkıntıya çözüm bulabilmek için tek tip ekmek çıkarılması kararı alınmıştır. Ekmek hamuruna arpa, çavdar gibi farklı tahılların da karıştırılmasıyla ekmeğin kalitesi düşürülmüş ve herkese yetecek kadar ekmek çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu uygulamanın yeterli olmaması üzerine ekmeğin karne ile dağıtılması kararı alınmıştır. 7 yaşından küçük çocuklara günlük 187,5 gram, 7 yaş üstü ve yetişkinlere ise 375 gram olarak günlük ekmek istihkakı uygulanmıştır¹⁰⁴¹.

5 Aralık 1940 tarihli hükümet kararnamesi ile üreticinin elindeki hububata ve buğdaya el konulması kararı alınmıştır. Buna göre; hububat ürünlerinin ekim sahası belirlenmiş ve ekim zorunluluğu getirilmiştir. 18 Haziran 1941 tarihli kararname ile

¹⁰³⁷ Seydi, s. 260.

¹⁰³⁸ Rıdvan Akar, *Varlık Vergisi Kanunu Tek Parti rejiminde Azınlık Karşıtı Politika Örneği*, Belge Yayınları, İstanbul, 1992, s. 15; İbrahim Mert Öztürk, "İkinci Dünya Savaşı Türkiye'sinde Olağanüstü ekonomik Kararlar: Milli Korunma Kanunu ve Varlık Vergisi, *A.Ü. DTCF Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 32, S. 54, Ankara, 2013, s. 139.

¹⁰³⁹ Seydi, s. 260.

¹⁰⁴⁰ *Düştur*, 3. Tertip, C. 21; 26.01.1940 Tarih ve 4417 Sayılı Resmi Gazete; Turan, s. 156; Ertürk, s. 107.

¹⁰⁴¹ Sabit Dokuyan, "İkinci Dünya Savaşı Sırasında Yaşanan Gıda Sıkıntısı ve Ekmek Karnesi Uygulaması" *Turkish Studies*, V. 8/5 Ankara, 2013, s. 198, 199.

çiftçi, tüccar ve diğer bütün özel ve tüzel kişilerin elinde bulunan hububat, üretim ve stok miktarının hükümete bildirilmesi zorunluluğu getirilmiştir. 15 Temmuz 1942 tarihli bir başka kararname ile de üretilen hububatın 50 tona kadar olan bölümünün % 25'i, 50-100 ton arasındaki hububatın % 35'i ve 100 ton üzeri hububatın % 50'sinin hükümete teslim edilmesi kararlaştırılmıştır¹⁰⁴².

II. Saydam Hükümetinin aldığı bu ekonomik tedbirlerden sonra, I. Saraçoğlu Hükümeti döneminde ekonomi politikalarında değişikliğe gidilmiştir. Piyasa üzerindeki denetimler azaltılmış, üretimin artırılması için fiyatlar serbest bırakılmıştır. Bu durum, mal fiyatlarında hızlı bir artışa neden olmuştur. Stokta mal bulduran tüccarların büyük kazanç sağlamasına neden olmuştur. Ayrıca, uygulanan ithalat politikası, özellikle gayrimüslimlerin devletten temin ettikleri ucuz döviz vasıtasıyla ithal ettikleri ürünleri yurtiçi piyasasında yüksek fiyatlardan satarak büyük bir gelir elde etmişlerdir. Son olarak savaş yıllarında bütçe gelirlerinin % 60'a yakınının savunma harcamalarına aktarılması, hükümetin bütçe açığı ile karşılaşmasına neden olmuştur¹⁰⁴³.

Bütün bu gelişmeler, kaynak oluşturmak isteyen hükümetin savaş ekonomisi nedeniyle servetlerinde büyük artış yaşanmış olan gayrimüslimlerden yeni bir vergi alınması düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Bu verginin, toplumsal destek bulmasını sağlamak amacıyla önce bazı yazarlar vasıtasıyla savaş ekonomisinin neden olduğu zenginlere dair yapılan yayınlarla kamuoyu hazır hale getirilmiş, ardından Başbakan Şükrü Saraçoğlu ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün açıklamalarıyla yeni vergiye siyasi destek sağlanmıştır¹⁰⁴⁴.

11 Kasım 1942 Tarih ve 4305 Numaralı Varlık Vergisi Kanunu 350 milletvekilinin oyu ile kabul edilmiştir¹⁰⁴⁵. Varlık Vergisi Kanunu'na göre; tüccarlar, emlak ve akar sahipleri ile büyük çiftçilerden vergi alınacaktır. Komisyonlar vergi miktarını 15 gün içerisinde belirleyecek, komisyonun belirlediği vergiye itiraz edilmeyecektir. Tahakkuk ettirilen vergiler 15 gün içerisinde ödenecek, aksi takdirde

¹⁰⁴² Komisyon, s. 222, 223.

¹⁰⁴³ Akar, s. 25-28.

¹⁰⁴⁴ Turan, s. 161; Ertürk, s. 116-118.

¹⁰⁴⁵ Öztürk, s. 146.

verginin tahsili için icra işlemi uygulanacak ve bedenen çalışma cezasına çarptırılacaktır¹⁰⁴⁶.

Varlık Vergisi'nin uygulanması sırasında çoğunluğu İstanbul'daki gayrimüslimler olmak üzere 114.368 kişiye toplam 465.384.820 TL vergi çıkarılmış, bazı teknik gerekçelerden dolayı bu meblağ 424.906.421 TL'ye düşürülmüştür. Bu verginin 1944 Şubat ayına kadar 314.920.940 TL'si tahsil edilmiştir. Tahsilat oranı % 74'e varmıştır. Vergi borcunu ödemeyenlerden 1229 kişi Aşkale'ye gönderilmiş ve burada bedenen çalışma cezasına çarptırılmıştır¹⁰⁴⁷.

Varlık Vergisi, 9-13 Eylül 1943 tarihlerinde New York Times gazetesinde yayınlanan ve Türkiye'ye ağır eleştiriler getiren bir yazı dizisinin sonrasında kaldırılmıştır. 17 Eylül 1943'te geriye kalan vergi borçları silinmiş, borçluların ailelerinin yanında çalışarak borcunu ödemesi kararlaştırılmıştır. Varlık Vergisi, 15 Mart 1944 Tarih ve 4305 Numaralı kanunla tamamen kaldırılmıştır¹⁰⁴⁸.

VI. Yasama döneminde yaşanan bir diğer olay; Köy Enstitüleri'nin kurulmasıdır. 17 Nisan 1940 Tarih ve 3803 Numaralı Kanun ile açılan bu okulların hedefi; yetiştirilecek ilkokul öğretmenleri vasıtasıyla Türk köylerinin cehalet ve maddi geriliğini ortadan kaldırmak olmuştur¹⁰⁴⁹.

Köy Enstitüleri'nin çalışmaları dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel tarafından bizzat takip edilmiştir. Köy Enstitüleri, 27 Ocak 1954 Tarih ve 6234 Numaralı Köy Enstitüleri İle İlköğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkındaki Kanun uyarınca Köy Öğretmen Okulları adı altında diğer öğretmen okulları ile birleştirilmiştir¹⁰⁵⁰.

¹⁰⁴⁶*Düstur*, 3. Tertip, C. 24; 12.11.1942 Tarih ve 5255 Sayılı Resmi Gazete; Öztürk, s. 147; Akar, s. 51-53.

¹⁰⁴⁷ Öztürk, s. 152; Akar, s. 77.

¹⁰⁴⁸ Ertürk, s. 125.

¹⁰⁴⁹*Düstur*, 3. Tertip, C. 21; 22.04.1940 Tarih ve 4491 Sayılı Resmi Gazete; Ertürk, s. 149.

¹⁰⁵⁰*Düstur*, 3. Tertip, C. 35; 04.02.1954 Tarih ve 8625 Sayılı Resmi Gazete; Seydi, 264.

14 Ocak 1943'te Bilecik milletvekili Memduh Şevket Esendal'ın seçimlerin yenilenmesine dair teklifi kabul edilmiştir¹⁰⁵¹. 15 Ocak 1943'te Trabzon milletvekili Hasan Saka ve arkadaşlarının, 23 Mart 1943 tarihine kadar meclisin tatil edilmesi teklifinin kabul edilmesi üzerine VI. yasama dönemi son bulmuştur¹⁰⁵².

6.2. VI. TBMM'deki Seyhan Milletvekilleri

VI. Dönem TBMM seçimlerinde CHP tarafından Seyhan milletvekili adayı olarak Ali Münif Yeğenağa, Damar Arıkoğlu, Hilmi Uran, İbrahim Mete, İsmail Safa Özler, Naci Eldeniz, Tevfik Tarman, Sinan Tekelioğlu ve Şemsa İşcen aday gösterilmişler ve bu isimlerin tamamı 892 ikinci seçmenden seçime katılan 828 ikinci seçmenin oyunu alarak milletvekili seçilmişlerdir¹⁰⁵³. Seyhan milletvekillerinden İsmail Safa Özler, 28 Haziran 1940'ta vefat etmiş ve yerine 830 ikinci seçmenden seçime katılan 685'inin oyunu alarak Selahattin Çam seçilmiştir¹⁰⁵⁴. 14 Şubat 1942 tarihinde ise İbrahim Mete vefat etmiş ve onun yerine de 752 ikinci seçmenden seçime katılan 631'inin oyunu alarak Ahmet Kutsi Tecer Seyhan milletvekili seçilerek TBMM'de görev yapmıştır¹⁰⁵⁵.

VI. Yasama döneminde Seyhan milletvekillerinin yasama faaliyetlerini genel olarak değerlendirdiğimizde; bu dönemde 10 tavrır verilmiş, tavrırlardan 8'i kabul edilirken 2'si reddedilmiştir. Verilen 4 tekliften de 2'si kabul edilmiş, 1'i reddedilmiş ve 1'i ile ilgili havale edildiği encümenden bir karar çıkmamıştır. VI. Dönemde 27 konuşma yapan Seyhan milletvekilleri tarafından 1 şifahi sual sorulmuş sözlü olarak cevaplanmıştır.

¹⁰⁵¹ TBMM Z.C., D.6, C. 30, s. 216.

¹⁰⁵² TBMM Z.C., D.6, C. 30, s. 280.

¹⁰⁵³ İsmet Binark, *Türk Parlamento Tarihi TBMM VI. Dönem (3 Nisan 1939-15 Ocak 1943)*, C. I, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2004, s. 56; *İsmail Safa Özler'in Seçim Mazbatası*, TBMM Arşivi, Devre 6, Sicil No: 351.

¹⁰⁵⁴ *Selahattin Çam'ın Seçim Mazbatası*, TBMM Arşivi, Devre 6, Sicil No: 442.

¹⁰⁵⁵ *Ahmet Kutsi Tecer'in Seçim Mazbatası*, TBMM Arşivi, Devre 6, Sicil No: 461; Binark, s. 356.

6.2.1. Ahmet Kutsi Tecer

6.2.1.1. Biyografisi

Aslen Eğin’li (Kemaliye) bir ailenin çocuğu olan Ahmet Kutsi Tecer, babasının Düyun-u Umumiye Müdürü olması sebebiyle 1317 (1901) tarihinde Kudüs’te doğmuştur. Annesi Hatice Hanım, babası Abdurrahman Bey’dir¹⁰⁵⁶.

İlk, orta ve lisenin hazırlık sınıfını Kırklareli’nde okuyan Tecer, daha sonra İstanbul Kadıköy Sultanisi’ne devam etmiş ve açılan bir sınavda başarılı olarak 1918 yılında Halkalı Ziraat Mektebi Alisi’ne kaydolmuştur¹⁰⁵⁷. 1922’de okulu biten Tecer, 1924 yılı sonlarında sınavla Yüksek Muallim Mektebi’ne girmiş, 1925 sonbaharında yapılan bir yarışmada başarılı olması üzerine eğitim için Fransa’ya eğitime gönderilmiştir. Sorbonne’da tabii ilimler ve felsefe eğitimi aldıktan sonra 1928 yılında İstanbul’a dönmüş ve 1929 yılında Yüksek Muallim Mektebi’ni ve Darülfünun Felsefe şubesini bitirmiştir¹⁰⁵⁸.

İlk görev yeri Samsun Felsefe Muallim Muavinliği olan Ahmet Kutsi Tecer, 30 Aralık 1929’da Ankara Erkek Lisesi Türkçe Öğretmenliğine nakledilmiştir. 9 Eylül 1930’da Sivas Lisesi Edebiyat Muallimi, 6 Haziran 1932’de Sivas Maarif Müdürü olmuştur. Ahmet Kutsi Tecer daha sonra Ankara’ya tayin edilmiş ve Maarif Vekâleti Yüksek Tedrisat Şube Müdürü olarak görevlendirilmiştir. 1936’da Yükseköğretim Genel Müdürü, 1939’da Gazi Terbiye Enstitüsü Edebiyat Öğretmeni, 1941’de Talim ve Terbiye Heyeti azası olarak görev yapmıştır¹⁰⁵⁹.

1942 yılında Seyhan milletvekili İbrahim Mete’nin vefat etmesiyle boş kalan Seyhan milletvekilliğine seçilmiştir¹⁰⁶⁰. Seyhan milletvekilliğinden sonra, VII. yasama döneminde Urfa milletvekili seçilen Ahmet Kutsi Tecer, milletvekilliğinden sonra yeniden Milli Eğitim Bakanlığı hizmetine dönmüştür. 30 Eylül 1946’da Gazi Eğitim Enstitüsü Felsefe Öğretmeni, 3 Aralık 1947’de Ankara Hasanoğlan Köy Enstitüsü Öğretmeni, 29 Nisan 1949’da Maarif Vekâlet Başmüfettişi ve 25 Eylül

¹⁰⁵⁶ *Ahmet Kutsi Tecer’in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 6, Sicil No: 1158.

¹⁰⁵⁷ *Ahmet Kutsi Tecer’in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 6, Sicil No: 1158.

¹⁰⁵⁸ Günay, s. 632.

¹⁰⁵⁹ *Ahmet Kutsi Tecer’in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 6, Sicil No: 1158.

¹⁰⁶⁰ B.C.A. Fon No: 30.10.00 Yer No: 76.503.6

1950’de İstanbul Galatasaray Lisesi Edebiyat Öğretmeni olarak çalışan Ahmet Kutsi Tecer, 13 Temmuz 1966’da yaş haddinden emekliye ayrılmıştır¹⁰⁶¹.

Türk Edebiyatı’nın önemli isimlerinden birisi olan Ahmet Kutsi Tecer, edebiyata şiirle başlamıştır. Ömer Seyfettin ve Ali Canip’in başlattığı, *Yeni Lisan* ve Milli Edebiyat Akımı *Beş Hececiler*’den sonra, heceye yeni ses ve söyleyiş imkânları getiren Tecer, döneminde yazdığı aşk şiirleriyle gençlerin büyük beğenisini kazanan lirik bir şair olan, Faruk Nafiz Çamlıbel’in yolundan yürümüştür. İlk şiiri, 1921’de, *Dergâh Dergisi*’nde yayımlandıktan sonra şiirleri, *Milli Mecmua*, *Varlık*, *Oluş*, *Yücel* ve Ankara Halkevi’nin çıkardığı, kısa bir süre de kendisinin yönettiği *Ülkü* gibi dergilerde yayınlanmaya başlamıştır. 1932’de "*Şiirler*" adlı kitabında topladığı şiirlerinden sonra yazdıkları yalnızca dergilerde kalmıştır. Ahmet Kutsi Tecer’in, 1940’da yazdığı, *Köylü Temsilleri* adlı bir de inceleme kitabı vardır. Orta oyunu tekniklerini kullanarak yazdığı ve Batı’ya özenenleri eleştirdiği, eski bir İstanbul mahallesini, bütün havası, kişileri, töreleri ile tanıttığı *Köşebaşıve Köroğlu Destanı*’ndan esinlenerek, maceraları ve insanlığı içtenliğiyle anlattığı, 1949’da yazdığı *Koçyiğit Köroğlu* adlı manzum piyesi Türk Edebiyatı’nın önemli örneklerindedir. 1947’de yazdığı *Yazılan Bozulmaz*, 1959’da yazdığı *Bir Pazar Günü* ve 1961’de, en son yazdığı ve yayımlanmayan *Satılık Ev*, Ahmet Kutsi Tecer’in oyunlarıdır¹⁰⁶².

1937 yılında Meliha Hanım ile evlenen Ahmet Kutsi Tecer’in bu evlilikten 2 çocuğu olmuştur. Tecer, Tercüme-i Hal Belgesi’nde bildirdiğine göre Fransızca ve biraz da İngilizce bilmekteydi¹⁰⁶³. 23 Temmuz 1967’de vefat eden Ahmet Kutsi Tecer’in cenazesi İstanbul’daki Zincirlikuyu Mezarlığı’na defnedilmiştir¹⁰⁶⁴.

¹⁰⁶¹ Günay, s. 632.

¹⁰⁶² *Ahmet Kutsi Tecer*, <http://www.biyografi.info/kisi/ahmet-kutsi-tecer>, 13.04.2015.

¹⁰⁶³ *Ahmet Kutsi Tecer’in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 6, Sicil No: 1158.

¹⁰⁶⁴ Günay, s. 631.

6.2.1.2. Ahmet Kutsi Tecer'in TBMM'deki Faaliyetleri

İbrahim Mete'nin vefatı üzerine milletvekili seçilen Ahmet Kutsi Tecer'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 5. yasama yılında Gümrük ve İnhisarlar Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür¹⁰⁶⁵.

Ahmet Kutsi Tecer VI. yasama döneminde;13 Ocak 1943 Tarih ve 4365 Numaralı Devlet Memurlarının Tevhit ve Teadülüne Dair Olan Kanunların Maarif Vekilliği Kısmında Değişiklik Yapılması, 3694, 3829, 4142 Sayılı Kanunlara Bağlı Kadroların Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun görüşmeleri esnasında söz almış ve kanunun 2. maddesi ile ilgili bir de değişiklik teklif etmiştir. Ahmet Kutsi Tecer'in bu teklifi mecliste kabul edilmiştir¹⁰⁶⁶.

6.2.2. Ali Münif Yeğenağa

6.2.2.1. Ali Münif Yeğenağa'nın TBMM'deki Faaliyetleri

Ali Münif Yeğenağa'nın, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 5 yasama yılında da Teşkilât-ı Esasiye Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür¹⁰⁶⁷.

VI. Yasama döneminde Ali Münif Yeğenağa tarafından taktir, teklif, izahat isteme, konuşma vb. yasama faaliyetlerine ulaşamamıştır.

6.2.3. Damar Arıkoğlu

6.2.3.1. Damar Arıkoğlu'nun TBMM'deki Faaliyetleri

Damar Arıkoğlu'nun, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında Ziraat Encümeni üyeliği, 2. yasama yılında Bütçe Encümeni üyeliği, 3-5. yasama yıllarında Ziraat Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür¹⁰⁶⁸.

Damar Arıkoğlu, VI. yasama dönemi içerisinde mecliste 6 konuşma yapmış, bu konuşmalardan birisinde Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'e yönelttiği bir sual ile

¹⁰⁶⁵ TBMM Z.C., D.6, C. 28, s. 10.

¹⁰⁶⁶ TBMM Z.C., D.6, C. 30, s. 45.

¹⁰⁶⁷ TBMM Z.C., D.6, C. 1, s. 20; C. 6, s. 13; C. 14, s. 15; C. 21, s. 16; C. 28, s. 11.

¹⁰⁶⁸ TBMM Z.C., D.6, C. 1, s. 20; C. 6, s. 13; C. 14, s. 15; C. 21, s. 16; C. 28, s. 11.

kendisinden izahat istemiştir. Hasan Ali Yücel Damar Arıkoğlu'nun سوالini sözlü olarak cevaplamıştır. Damar Arıkoğlu'nun meclis çalışmalarının ekonomi ve tarım konuları ile ilgili olduğu görülmüştür.

6.2.3.2. VI. Yasama Dönemi'nde Damar Arıkoğlu İle İlgili Bulgular

1. Devlet Kinini Mütedavil Sermayesi Hakkındaki Kanun münasebeti ile sözleri¹⁰⁶⁹
2. Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülüne Dair Kanun münasebetiyle sözleri¹⁰⁷⁰
3. 27 Mart 1940 Tarih ve 3788 Numaralı Çay Kanunu münasebetiyle sözleri¹⁰⁷¹
4. İstanbul Yüksek Mühendis Okulu ile Teknik Okulunun Maarif Vekilliğine Devri Hakkında Kanun görüşmeleri sırasında Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'e sorusu ve Hasan Ali Yücel'in şifahi cevabı¹⁰⁷²
5. 15 Aralık 1941 Tarih ve 4148 Numaralı 1941 Mali yılı muavezeneyi umumiyesine dahil bazı daire bütçelerinde değişiklik yapılması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁰⁷³
6. 24 Aralık 1941 Tarih ve 4159 Numaralı Buğdayı Koruma Karşılığı Vergisinin Kaldırılması Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri¹⁰⁷⁴

6.2.4. Hilmi Uran

6.2.4.1. Hilmi Uran'ın TBMM'deki Faaliyetleri

Hilmi Uran'ın VI. Yasama döneminde TBMM'de komisyon üyeliğine rastlanmamıştır.

Hilmi Uran, VI. yasama döneminde meclisin tatile girmesi, seçim kararı alınması konuları ile ilgili 8 adet tahrir vermiş ve bu tahrirlerin tamamı kabul edilmiştir. Bu dönem içerisinde Hilmi Uran tarafından 2 konuşma yapılmıştır.

¹⁰⁶⁹TBMM Z.C., D.6, C. 3, s. 8.

¹⁰⁷⁰TBMM Z.C., D.6, C. 3, s. 223.

¹⁰⁷¹TBMM Z.C., D.6, C. 9, s. 11.

¹⁰⁷²TBMM Z.C., D.6, C. 20, s. 192-194.

¹⁰⁷³TBMM Z.C., D.6, C. 22, s. 57.

¹⁰⁷⁴TBMM Z.C., D.6, C. 22, s. 131.

6.2.4.2. VI. Yasama Dönemi'nde Hilmi Uran İle İlgili Bulgular

1. Trabzon Mebusu Hasan Saka ve Seyhan Mebusu Hilmi Uran'ın meclis içtimainin 11 Eylül Pazartesi gününe taliki hakkında takriri¹⁰⁷⁵.
2. Trabzon Mebusu Hasan Saka ve Seyhan Mebusu Hilmi Uran'ın meclis içtimainin 18 Mart tarihine taliki hakkında takriri¹⁰⁷⁶.
3. Trabzon Mebusu Hasan Saka ve Seyhan Mebusu Hilmi Uran'ın meclis içtimainin 1 İkinci Teşrin 1940 tarihine taliki hakkında takriri¹⁰⁷⁷.
4. Milli Yardım Komitesi'nin faaliyetine nihayet verilmesi hakkında beyanâtı ve bu konuda verdiği takriri¹⁰⁷⁸.
5. Trabzon Mebusu Hasan Saka ve Hilmi Uran'ın, meclis inikadının 10 Mart 1941 Pazartesi gününe taliki hakkında takriri¹⁰⁷⁹.
6. Milli Müdafaa Vekili Saffet Arıkan'ın batan Refah Vapuru hakkındaki beyanâtı münasebetiyle sözleri¹⁰⁸⁰.
7. Trabzon Mebusu Hasan Saka ve Hilmi Uran'ın, meclis müzakeratının İkinci Teşrinin Birinci Cumartesi gününe taliki hakkında takriri¹⁰⁸¹.
8. Hilmi Uran ve Trabzon Mebusu Hasan Saka'nın meclis toplantısının 16 Mart 1942 Pazartesi gününe taliki hakkında takriri¹⁰⁸².
9. Hilmi Uran ve Trabzon Mebusu Hasan Saka'nın gelecek içtimain İkinci Teşrinin Birinci Pazar gününe taliki hakkında takriri¹⁰⁸³.

6.2.5. İbrahim Mete

İbrahim Mete, 6. yasama döneminde faal olarak meclis çalışmalarına çok fazla katılmamıştır. Hakkında teklif, takrir, konuşma vb. meclis faaliyeti tespit edilememiştir. 13 Şubat 1942 tarihinde milletvekili iken vefat etmiştir.

¹⁰⁷⁵ TBMM Z.C., D.6, C. 4, s. 227.

¹⁰⁷⁶ TBMM Z.C., D.6, C. 8, s. 158.

¹⁰⁷⁷ TBMM Z.C., D.6, C. 13, s. 160.

¹⁰⁷⁸ TBMM Z.C., D.6, C. 14, s. 60-62.

¹⁰⁷⁹ TBMM Z.C., D.6, C. 15, s. 313.

¹⁰⁸⁰ TBMM Z.C., D.6, C. 20, s. 32.

¹⁰⁸¹ TBMM Z.C., D.6, C. 20, s. 205.

¹⁰⁸² TBMM Z.C., D.6, C. 23, s. 246.

¹⁰⁸³ TBMM Z.C., D.6, C. 27, s. 91.

6.2.5.1. VI. Yasama Dönemi'nde İbrahim Mete İle İlgili Bulgular

İbrahim Mete'nin TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1-4. yasama yıllarında Meclis Hesaplarını Tetkik Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür¹⁰⁸⁴.

Hastalığı sebebiyle 20 gün¹⁰⁸⁵ ve 2 ay¹⁰⁸⁶ izin alan İbrahim Mete'nin 13 Şubat 1942 tarihinde Ankara'da vefat ettiği TBMM'de duyurulmuştur¹⁰⁸⁷.

6.2.6. İsmail Safa Özler

6.2.6.1. VI. Yasama Dönemi'nde İsmail Safa Özler İle İlgili Bulgular

İsmail Safa Özler'in TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında Ziraat Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür¹⁰⁸⁸.

İsmail Safa Özler, 17 Mayıs 1940'ta hastalığı nedeniyle 1 ay izin almış¹⁰⁸⁹ izninin bitmesine müteakip 28 Haziran 1940 tarihinde, Adana'da kalp krizi neticesinde vefat ettiği TBMM'de duyurulmuştur¹⁰⁹⁰.

6.2.7. Naci Eldeniz

6.2.7.1. Naci Eldeniz'in TBMM'deki Faaliyetleri

Naci Eldeniz'in, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. ve 2. yasama yılında Bütçe Encümeni üyeliği, 3, 4 ve 5. yasama yıllarında Hariciye Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür¹⁰⁹¹.

¹⁰⁸⁴ TBMM Z.C., D.6, C. 1, s. 19; C. 6, s. 13; C. 14, s. 15; C. 21, s. 15.

¹⁰⁸⁵ TBMM Z.C., D. 6, C. 15, s. 305.

¹⁰⁸⁶ TBMM Z.C., D. 6, C. 19, s. 54.

¹⁰⁸⁷ B.C.A. Fon No: 30.10.00 Yer No: 76.503.6; TBMM Z.C., D. 6, C. 24, s. 29.

¹⁰⁸⁸ TBMM Z.C., D.6, C. 1, s. 20.

¹⁰⁸⁹ TBMM Z.C., D. 6, C. 11, s. 143.

¹⁰⁹⁰ B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 76.502.2; TBMM Z.C., D. 6, C. 13, s. 2.

¹⁰⁹¹ TBMM Z.C., D.6, C. 1, s. 18; C. 6, s. 12; C. 14, s. 14; C. 21, s. 15; C. 28, s. 10.

Naci Eldeniz'in Noter Kanunu'nun Bazı Maddelerini Değiştiren Kanun¹⁰⁹² görüşmeleri ve 1942 Mali Yılı Muvazene-i Umumiye Kanunu¹⁰⁹³ görüşmeleri sırasında konuşma yaptığı tespit edilmiştir.

6.2.8. Selahattin Çam (1301/1885- 3 Şubat 1949)

6.2.8.1. Biyografisi

Selahattin Çam, 1301 (1885) tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Annesi Mevhibe Hanım, babası Hüseyin Hüsnü Bey'dir. Liseyi, Galatasaray Lisesi'nde tamamlamıştır¹⁰⁹⁴.

20 Nisan 1907'de Meskukat-ı Şahane Kitabetiyle memuriyete başlayan Selahattin Çam, 14 Ekim 1907'de Başkatip Muavini, 18 Eylül 1909'da Hazine Maliye Müfettişi Umum Kalemi İkinci Sınıf Kitabeti görevine getirilmiştir.

Ardından 20 Mart 1910'da Birinci Sınıf Kitabeti görevine getirilen Selahattin Çam, görevini 1 Kasım 1910 tarihine kadar sürdürmüştür. 2 Kasım 1910'da Maliye Müfettiş Muavini olan Selahattin Çam, 9 Kasım 1911'de Dördüncü Sınıf, 19 Temmuz 1915'te Üçüncü Sınıf, 1 Aralık 1918'de İkinci Sınıf Maliye Müfettişliğine yükseltilmiştir¹⁰⁹⁵.

1922 Yılında İstanbul'da milli hükümetin tesis edilmesi üzerine görevine son verilen Selahattin Çam, bir yıl açıkta kaldıktan sonra 20 Kasım 1923'te Maliye Vekâleti İkinci Sınıf Maliye Müfettişliği görevine yeniden başlatılmıştır¹⁰⁹⁶.

1925 yılında Sanayi ve Maadin Bankası Muamelat-ı Sınaiye ve Ticariye Müdürlüğü, 1926'da Ziraat Bankası Umum Müdürlüğü Katibi Umumiliği ve 1928'de Ziraat Bankası Umum Müdür Muavinliği görevlerinde bulunmuştur¹⁰⁹⁷.

¹⁰⁹²TBMM Z.C., D.6, C.23, s. 10.

¹⁰⁹³TBMM Z.C., D.6, C.25, s. 269, 270.

¹⁰⁹⁴*Selahattin Çam'ın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 6, Sicil No: 442.

¹⁰⁹⁵Günay, s. 641; *Selahattin Çam'ın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 6, Sicil No: 442.

¹⁰⁹⁶Günay, s. 641.

¹⁰⁹⁷*Selahattin Çam'ın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 6, Sicil No: 442.

9 Haziran 1931'de Cumhuriyet Merkez Bankası Umum Müdürlüğü görevine getirilerek Merkez Bankası'nın ilk başkanı olmuştur¹⁰⁹⁸. Selahattin Çam, Atatürk tarafından da gayet başarılı bulunduğundan bu görevini 21 Mart 1938 tarihinde istifa edene kadar sürdürmüştür.

27 Mart 1939'da Türkiye İş Bankası İdare Meclisi Reisi, bir hafta sonra da Türkiye İş Bankası Umum Müdürü olan Selahattin Çam, VI. yasama dönemi Seyhan milletvekillerinden İsmail Safa Özler'in vefatı üzerine boş kalan Seyhan milletvekilliği için yapılan seçimlerde 21 Temmuz 1940 günü Seyhan milletvekili seçilmiştir¹⁰⁹⁹. Milletvekili seçildikten sonra 22 Temmuz 1940 günü İş Bankası Umum Müdürlüğü'nden istifa etmiş ve 23 Temmuz 1940 tarihinde TBMM'ye katılmıştır¹¹⁰⁰. VII. Yasama döneminde de Seyhan milletvekili seçilen Selahattin Çam, sağlık durumunun kötü olması ve doktorlar tarafından Ankara'da oturmasının sakıncalı bulunması üzerine 19 Aralık 1945 tarihinde milletvekilliğinden istifa ederek İstanbul'a yerleşmiştir¹¹⁰¹.

İlk evliliğini Fatma Behire Hanımla yapan Selahattin Çam, Fatma Behire Hanım'ın 1926 yılında vefatından sonra 1946 yılında ikinci evliliğini Fatma Rabia Hanım'la yapmıştır. Selahattin Çam'ın ilk evliliğinden bir kız çocuğu olmuştur. Selahattin Çam, 3 Şubat 1949 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir¹¹⁰².

6.2.8.2. Selahattin Çam'ın TBMM'deki Faaliyetleri

İsmail Safa Özler'in vefat etmesi üzerine onun yerine seçilen Selahattin Çam'ın, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 3, 4 ve 5. yasama yıllarında Bütçe Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür¹¹⁰³.

VI. Yasama döneminde Selahattin Çam tarafından takdir, teklif, izahat isteme, konuşma ve diğer yasama faaliyetlerine ulaşamamıştır.

¹⁰⁹⁸ B.C.A. Fon No: 30.18.12 Yer No: 65.43.4

¹⁰⁹⁹ B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 76.502.2

¹¹⁰⁰ *Selahattin Çam'ın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 6, Sicil No: 442.

¹¹⁰¹ B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 77.506.11

¹¹⁰² Günay, s. 640, 641.

¹¹⁰³ *TBMM Z.C.*, D.6, C. 14, s. 14; C. 21, s. 14; C. 28, s. 10.

6.2.9. Sinan Tekelioğlu (1305/1889- 15 Aralık 1965)

6.2.9.1. Biyografisi

Sinan Tekelioğlu¹¹⁰⁴, 1305 (1889) tarihinde Edirne'nin Uzunköprü ilçesinde doğmuştur¹¹⁰⁵. Annesi Fitnat Hanım, babası Reşat Behçet Efendi'dir¹¹⁰⁶.

Sinan Tekelioğlu, 1 Kasım 1908 tarihinde Harp Okulu'nda öğrenime başlamış ve 1911 yılında asteğmen rütbesiyle mezun olmuştur. Mezuniyetinden sonra Kozana Fırkası'na süvari asteğmen olarak atanmış ve bu görevde iken Balkan Savaşı'na katılarak Yunanlılara esir düşmüştür. Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale ve Filistin Cephelerinde birkaç defa yaralanmış ve 1916 yılında geri hizmete alınmıştır. 29 Temmuz 1918'de yüzbaşı rütbesine terfi ettirilmiştir¹¹⁰⁷.

Milli Mücadele'nin başlangıcında Refet Paşa'nın (Bele) emriyle, kadrosu jandarma sınıfına nakledilen Sinan Tekelioğlu, Kayseri Jandarma Komutanlığı 5. Askeralma Heyeti'nde görevlendirilmiştir. Bu görevde iken, Kayseri Ulu Cami'de verdiği konferans üzerine Damat Ferit Hükümetince kurulan General Folo'nun başkanlığındaki özel komisyonun kararıyla askerlikten çıkarılıp kara listeye alınmıştır¹¹⁰⁸.

O günlerde Milli Mücadele'nin başlaması üzerine, Temsil Heyeti'nin kararıyla Güney Cephesini teşkilâtlaması için Kolordu Komutanı Ali Fuat Paşa (Cebesoy) görevlendirilmiş ve Ali Fuat Paşa tarafından Çukurova işgal bölgesi Kilikya Kuvayı Milliye Umum Komutanlığı, Doğu Kilikya Komutanlığı ve Batı

¹¹⁰⁴ Asıl adı Ali Ratip'tir. Milli Mücadele günlerinde Batı Kilikya Cephesi Komutanı olarak kullandığı "Tekelioğlu Sinan" takma isminden dolayı Soyadı Kanunu sonrasında Ali Sinan Tekelioğlu adını kullanmıştır; *Kuvayı Milliye Komutanı Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü*, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Yayınları, Ankara, 2012, s. VII.

¹¹⁰⁵ Sinan Tekelioğlu'nun seçim mazbataları ve tercüme-i hal belgelerinde kendisi doğum tarihi olarak 1309 yada 1893 tarihlerini verirken, bazı kaynaklarda doğum tarihi 1305 (1889) olarak yazılmıştır. *Kuvayı Milliye Komutanı Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü*, s. VII; Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem 1950-1954*, C. VII, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1999, s. 980.

¹¹⁰⁶ *Sinan Tekelioğlu'nun Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 1111.

¹¹⁰⁷ *Kuvayı Milliye Komutanı Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü*, s. VII.

¹¹⁰⁸ Öztürk, s. 980, 981.

Kilikya Komutanlığı olarak üç bölgeye ayrılmıştır¹¹⁰⁹. Kilikya Kuvayı Milliye Umum Komutanlığı'na Topçu Binbaşı Kemal, "*Kozanoğlu Doğan*", Doğu Kilikya Komutanlığı'na Piyade Yüzbaşı Osman Nuri "*Aydınoğlu Tufan*", ve Batı Kilikya Komutanlığı'na Jandarma Yüzbaşı Ali Ratip "*Tekelioğlu Sinan*" takma adlarıyla görevlendirilmişlerdir¹¹¹⁰. Sinan Tekelioğlu, Batı Kilikya Kuvayı Milliye Komutanı olarak Adana milli mücadelesinin başarısı için önemli görevler yapmış ve halk arasında, rütbesi yüzbaşı olmasına rağmen emrindeki kuvvetlerin kalabalıklığından dolayı "*Sinan Paşa*" olarak tanınmış ve anılmıştır¹¹¹¹.

Adana'nın düşman işgalinden kurtarılması üzerine emrindeki 4 alaylık kuvvetle Batı Cephesi'ne katılmıştır. Milli Mücadele sırasında bir generalin komuta edeceği büyük kuvvetleri yönettiğinden, cumhuriyet döneminde kendisine özel çıkarılan bir kanunla general rütbesinin maaşı tahsis edilmiş ve İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir¹¹¹².

19 Temmuz 1925'te binbaşı rütbesindeyken kendi isteğiyle emekliye ayrılan Sinan Tekelioğlu daha sonra Fethiye, Daday ve Akşehir ilçelerinde kaymakamlık yapmıştır. 1934 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuş ve sonrasında 16 Aralık 1934'te İktisat Vekâleti Ölçüler ve Ayarlar memuriyetine atanmıştır. 6 Ekim 1937'de Ölçü ve Ayarlar Müfettişliği'ne getirilmiştir¹¹¹³.

Siyasete atılmak üzere müfettişlik görevinden istifa eden Sinan Tekelioğlu VI. yasama döneminde Seyhan'dan milletvekili seçilmiştir. VII. yasama döneminde milletvekili seçilemeyen Sinan Tekelioğlu, daha sonra Seyhan milletvekili Selahattin Çam'ın istifa etmesi üzerine 21 Nisan 1946 tarihinde boş kalan Seyhan

¹¹⁰⁹ Kasım Ener, *Çukurova'nın İşgali ve Kurtuluş Savaşı*, Berksoy Matbaası, İstanbul 1963, s. 32; Taha Toros, *Kurtuluş Savaşı'nda Çukurova*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s. 76, 77.

¹¹¹⁰*Türk İstiklal Harbi IV: Cilt Güney Cephesi*, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara, 2009, s. 79; Mustafa Onar, *Kuruluşundan Kurtuluşuna Bağlantıları İle Saimbeyli, Adana Büyükşehir Belediyesi Altın Koza Yayınları, Adana, 2002, s. 171*; Osman Tufan, *Kilikya Doğu Bölgesinde Milli Hareketler ve Kozan Sancağı İle Mülhakatının Kurtuluş Hatıraları*, Bahar Matbaası, İstanbul, 1964, s. 33, 34.

¹¹¹¹ Öztürk, s. 981.

¹¹¹²*Kuvayı Milliye Komutanı Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü*, s. VII.

¹¹¹³ Öztürk, s. 980, 981.

milletvekilliğine seçilmiştir¹¹¹⁴. VIII. yasama döneminde yine Seyhan'dan milletvekili seçilen Sinan Tekelioğlu iktidar partisi milletvekili olmasına karşılık hükümete karşı son derece sert bir siyaset izlemiş ve Başbakan Recep Peker'e karşı Nihat Erim liderliğindeki parti içi muhalif grup olan "*Otuzbeşler Grubu*" içerisinde yer almıştır¹¹¹⁵.

Tek Parti dönemi siyasetini ve kendi partisini son derece sert bir üslupla ve aleni bir şekilde eleştirmesi üzerine Sinan Tekelioğlu'nun CHP'den ayrılış sürecini tetikleyen savunması istenmiştir¹¹¹⁶.

CHP'den ayrıldıktan sonra DP'ye geçen ve IX. yasama döneminde DP'den Seyhan milletvekili seçilen Sinan Tekelioğlu, X. yasama döneminde de yine aynı seçim bölgesinden milletvekili seçilmiştir. Meclis'te görev yaptığı VI-X. yasama dönemleri içerisinde Seyhan milletvekilleri içerisinde en faal milletvekili olmuş ve üç yüzün üzerinde taktir, teklif, soru-cevap, söz alma vd. yasama faaliyeti tespit edilmiştir.

XI. yasama dönemi seçimlerinde Adana seçimlerini CHP'nin kazanması üzerine milletvekili seçilemeyen Sinan Tekelioğlu, 15 Aralık 1965 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir¹¹¹⁷. Sinan Tekelioğlu'nun cenazesi Ankara'daki Cebeci Şehitliği'ne defnedilmiştir¹¹¹⁸.

Ahmet-Feride kızı Pakize ve Mehmet kızı Kadriye hanımlarla evlenen Sinan Tekelioğlu'nun bu evliliklerden 4 tane çocuğu olmuştur¹¹¹⁹.

Sinan Tekelioğlu'nun, Adana Milli Mücadelesi hakkında bilgi ve belgeleri derlediği günlüğü, Genelkurmay ATASE Başkanlığı tarafından "*Kuvayı Milliye Komutanı Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü*"adı ile kitap olarak yayınlanmıştır.

¹¹¹⁴ B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 77.506.11

¹¹¹⁵ Kadri Unat, "Cumhuriyet Halk Partisi'nde Nevi Şahsına Münhasır Bir Muhalif Grup: Otuzbeşler", *A.Ü. TİTE Atatürk Yolu Dergisi*, S. 48, Ankara, Güz 2011, s. 855.

¹¹¹⁶ B.C.A. Fon No: 490.1.00 Yer No: 454.1870.3

¹¹¹⁷ "Cenup Bölgesi Kumandanı Sinan Tekelioğlu Ankara'da Vefat Etti", *Vatandaş*, Adana, 17 Aralık 1965, s. 1, 4.

¹¹¹⁸ Öztürk, s. 982; *Kuvayı Milliye Komutanı Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü*, s. VIII.

¹¹¹⁹ Öztürk, s. 980; *Sinan Tekelioğlu'nun Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 1111.

Ayrıca, Tarihçi Yazar Güven Aykan tarafından Sinan Tekelioğlu hakkında "*Atatürk'ün Silah Arkadaşı Çukurovalı Sinan*" isimli biyografik bir eser hazırlanmıştır.

6.2.9.2. Sinan Tekelioğlu'nun TBMM'deki Faaliyetleri

Sinan Tekelioğlu'nun, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 5 yasama yılında da Milli Müdafaa Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür¹¹²⁰.

Sinan Tekelioğlu, VI. yasama dönemi boyunca 2 tkrir vermiş 2'si de kabul edilmemiştir. Vermiş olduğu 3 tekliften 1'i kabul edilirken, 1'i reddedilmiş ve 1'i ile ilgili de havale edildiği encümeden olumlu yada olumsuz bir cevap gelmemiştir. Sinan Tekelioğlu, yasama dönemi içerisinde 16 konuşma yapmıştır. VI. Yasama döneminde Seyhan milletvekilleri içerisinde yasama faaliyetine en fazla katılan milletvekili olan Sinan Tekelioğlu'nun konuşmalarının önemli bir bölümünün, kurumların bütçe görüşmeleri sırasında o kurumlarda görülen aksaklıkları dile getirmek için yapıldığı görülmüştür.

6.2.9.3. VI. Yasama Dönemi'nde Sinan Tekelioğlu İle İlgili Bulgular

1. Sinan Tekelioğlu'nun teşriî masuniyetinin kaldırılması hakkında Başvekâlet Tezkeresi ve Teşkilâtı Esasiye ve Adliye Encümenlerinden Mürekkeb Muhtelit Encümen Mazbatası¹¹²¹.
2. 1941 Mali Yılı Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâleti bütçesi münasebetiyle sözleri¹¹²².
3. 30 Mayıs 1941 Tarih ve 4046 Numaralı 1941 Mali Yılı Orman Umum Müdürlüğü bütçe kanunu münasebetiyle sözleri¹¹²³.

¹¹²⁰TBMM Z.C., D.6, C. 1, s. 19; C. 6, s. 13; C. 14, s. 15; C. 21, s. 16; C. 28, s. 11.

¹¹²¹TBMM Z.C., D. 6, C. 15, s. 202; C. 15, 55 S. Sayılı Teşkilâtı Esasiye ve Adliye Encümenlerinden Mürekkeb Muhtelit Encümen Mazbatası.

¹¹²²TBMM Z.C., D. 6, C. 18, s. 195, 196.

¹¹²³TBMM Z.C., D. 6, C. 18, s. 344.

4. Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nun 57. maddesinin askerî adli hâkimlerle teyiz mahkemesi müddeiumumi ve muavinlerine de şümulü olup olmadığının tefsiri hakkındaki mazbata münasebetiyle sözleri¹¹²⁴.
5. Askerlik Kanunu'nun 39ncü ve 61nci maddelerini değiştiren kanun münasebetiyle sözleri¹¹²⁵.
6. Milli Müdafaa mükellefiyeti Kanunu'nun 68. Maddesinin tadili münasebetiyle sözleri¹¹²⁶.
7. 29 Nisan 1942 Tarih ve 4215 Numaralı Kazanç Vergisi Hakkındaki 2395 Sayılı Kanunun 3ncü Maddesinin 13ncü fıkrasının tadiline dair kanun teklifi ve İktisat, Bütçe ve Maliye Encümenleri Mazbataları¹¹²⁷.
8. Nahiye Kanunu münasebetiyle sözleri¹¹²⁸.
9. 29 Mayıs 1942 Tarih ve 4243 Numaralı Sinema Filmlerinin Gümrük Resimlerinin İndirilmesi Hakkında İttihaz Olunan Kararın Tasdikine Dair Kanun münasebetiyle sözleri¹¹²⁹.
10. 28 Mayıs 1942 Tarih ve 4234 Numaralı Orman Umum Müdürlüğü 1942 mali yılı bütçe kanunu münasebetiyle sözleri¹¹³⁰.
11. 29 Mayıs 1942 Tarih ve 4240 Numaralı Posta, Telgraf ve Telefon Umum Müdürlüğü 1942 mali yılı bütçe kanunu münasebetiyle sözleri¹¹³¹.
12. 19 Haziran 1942 Tarih ve 4274 Numaralı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu münasebetiyle sözleri ve 25. maddenin değiştirilmesi ile ilgili takriri¹¹³².

¹¹²⁴*TBMM Z.C.*, D. 6, C. 19, s. 137.

¹¹²⁵*TBMM Z.C.*, D. 6, C. 21, s. 29, 30.

¹¹²⁶*TBMM Z.C.*, D. 6, C. 21, s. 31.

¹¹²⁷ B.C.A. Fon No: 30.10.00 Yer No: 4.22.26; *TBMM Z.C.*, D. 6, C. 24, s. 231, 232; C. 24, 116 S. Sayılı İktisat, Bütçe ve Maliye Encümenleri Mazbataları.

¹¹²⁸*TBMM Z.C.*, D. 6, C. 25, s. 9, 10.

¹¹²⁹*TBMM Z.C.*, D. 6, C. 25, s. 164.

¹¹³⁰*TBMM Z.C.*, D. 6, C. 25, s. 407.

¹¹³¹*TBMM Z.C.*, D. 6, C. 25, s. 448, 449.

¹¹³²*TBMM Z.C.*, D. 6, C. 26, s. 106, 107, 109, 148.

13. Maliye teşkilâtına dair kanun ile devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülü hakkındaki kanunlara bağlı cetvellerde değişiklik yapılması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹¹³³.

14. Yüzbaşı Avni Özkalyoncu, Üsteğmen Cihat Sarpkaya, Üsteğmen Rifat Göker, Üsteğmen Süavi Öcal ve Mevhibe Özkalyoncu ve Öğretmen Cemile Oriyan ve Fahriye Tokaç'ın mahkûm oldukları cezanın affına dair kanun münasebetiyle sözleri¹¹³⁴.

15. Men-i İhtikâr hakkındaki kanun teklifi münasebetiyle sözleri¹¹³⁵.

16. Devletçe parasız verilecek giyim eşyası hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹¹³⁶.

17. Şuayıp Tanbay ve İstanbul Yapı Usta Okulu talebelerinden 29 zat ile sanat okulu mezunları namına başkan Cemal Lokman Hekim'in dilekçesine cevaben, Arzuhal Encümeninin 5 Haziran 1942 tarihli haftalık karar cetvelindeki 3885 sayılı kararın umumi heyette müzakeresine dair takriri hakkında Arzuhal Encümen Mazbatası ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹¹³⁷.

18. Nafia Vekâleti Seferberlik Müdürü Selahattin Yurdoğlu'nun dilekçesine cevaben, Arzuhal Encümeninin 2 Aralık 1942 tarihli haftalık karar cetvelindeki 4402 sayılı kararının umumî heyette müzakeresine dair takriri hakkında Arzuhal Encümeni Mazbatası ve kendisinin konu ile ilgili sözleri¹¹³⁸.

6.2.10. Şemsa İşcen (27 Şubat 1318/12 Mart 1903-20 Kasım 1988)

6.2.10.1. Biyografisi

Şemsa İşcen 27 Şubat 1318 (12 Mart 1903) tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Annesi Kevser Hanım, babası Fethi Bey'dir¹¹³⁹.

¹¹³³TBMM Z.C., D. 6, C. 26, s. 257.

¹¹³⁴TBMM Z.C., D. 6, C. 26, s. 268, 269.

¹¹³⁵TBMM Z.C., D. 6, C. 27, s. 36, 37.

¹¹³⁶TBMM Z.C., D. 6, C. 28, s. 43.

¹¹³⁷TBMM Z.C., D. 6, C. 30, s. 213, 214; C. 30, 87 S. Sayılı Arzuhal Encümeni Mazbatası.

¹¹³⁸TBMM Z.C., D. 6, C. 30, s. 214, 216; C. 30, 89 S. Sayılı Arzuhal Encümeni Mazbatası.

¹¹³⁹Şemsa İşcen'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 6, Sicil No: 353.

İlköğrenimini İzmir Karşıyaka Nümûne Edebiyat Mektebi'nde, orta öğrenimini Kandilli Lisesi ve İstanbul Fen Fakültesi Ulûmu Tabiiye Zümresi'nde tamamlamış ve 1923-24 eğitim öğretim yılı sonunda mezun olmuştur¹¹⁴⁰.

Mezuniyetinden sonra, 1924 yılında İzmir Kız Öğretmen Okulu'nda daha sonra Adana Kız Öğretmen Okulu'nda öğretmenlik yapmıştır. Sağlık durumunun bozulması üzerine öğretmenlikten istifa etmiş ve 7 yıl açıkta beklemek zorunda kalmıştır¹¹⁴¹.

1934 yılında Seyhan İl Genel Meclis Üyeliği'ne seçilen Şemsa İşcen, bu görevi devam ederken 1939 yılındaki VI. yasama dönemi seçimlerinde Seyhan'dan milletvekili seçilmiştir. VII. yasama döneminde yine Seyhan milletvekili seçilen Şemsa İşcen'in milletvekilliği 1946 yılında kadar sürmüştür.

1946 yılında, Adana Kız Öğretmen Okulu'nda yeniden göreve başlayan Şemsa İşcen sağlık sorunları sebebiyle çok fazla çalışmamış Ağustos 1946'ya kadar görevini devam ettirebilmiştir. Şemsa İşcen, sağlık durumunun iyi olmaması ve açıkta beklediği sürede aldığı raporları sunarak 5 Ocak 1962'de emekliye ayrılmıştır¹¹⁴².

1925 yılında Ahmet Rıza Bey ile evlenen Şemsa İşcen'in, bu evlilikten iki çocuğu olmuştur. Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre Fransızca bilmekteydi¹¹⁴³.

20 Kasım 1988'de vefat eden Şemsa İşcen'in cenazesi İzmir Karşıyaka Mezarlığı'na defnedilmiştir¹¹⁴⁴.

¹¹⁴⁰ Günay, s. 642.

¹¹⁴¹ Sümer, s. 72.

¹¹⁴² Günay, s. 643.

¹¹⁴³ Şemsa İşcen'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 6, Sicil No: 353.

¹¹⁴⁴ Günay, s. 642.

6.2.10.2. Şemsa İşcen'in TBMM'deki Faaliyetleri

Şemsa İşcen'in, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında İktisat Encümeni üyeliği, 2-5. yasama yıllarında Gümrük ve İnhisarlar Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür¹¹⁴⁵.

Şemsa İşcen'in VI. yasama döneminde taktir, teklif, izahat isteme, söz alma vb. bir yasama faaliyeti tespit edilememiştir.

6.2.11. (İbrahim) Tefvik Tarman

6.2.11.1. Tefvik Tarman'ın TBMM'deki Faaliyetleri

Tefvik Tarman'ın, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 5. yasama yılında da Ziraat Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür¹¹⁴⁶.

Tefvik Tarman'ın VI. yasama döneminde taktir, teklif, izahat isteme, konuşma ve diğer yasama faaliyeti tespit edilememiştir.

7. VII. Yasama Dönemi ve TBMM'deki Seyhan Milletvekilleri

7.1. VII. TBMM'nin Açılması ve VII. Yasama Dönemi Gelişmeleri

VII. Dönem TBMM'yi oluşturmak amacıyla CHP Meclis Grubu'nda 12 Ocak 1943'te seçimlerin yenilenmesi kararı alınmıştır. Bu karardan sonra 14 Ocak 1943'te konu TBMM'ye taşınmış ve seçimlerin yenilenmesi kararı alınmıştır. 15 Ocak 1943'te son oturumunu toplayan TBMM 23 Mart 1943'e kadar tatil edilmiştir¹¹⁴⁷.

1943 Genel seçimleri 11 Aralık 1942 Tarih ve 4320 Numaralı Milletvekili Seçim Kanunu'na göre yapılmıştır. Kanuna göre; yurtiçindeki her vilayet bir seçim çevresi olarak kabul edilecek, seçim bölgelerinde yaşayan her 40.000 kişi için bir milletvekili kontenjanı belirlenecektir. Seçim daha önce olduğu gibi 2 dereceli olarak yapılacak ve birinci seçmen için 22 yaş, milletvekili aday olabilmek için 30 yaşında olmak gerekecektir¹¹⁴⁸. 1943 seçimlerinin diğer seçimlerden en büyük farkı; ikinci

¹¹⁴⁵TBMM Z.C., D.6, C. 1, s. 19; C. 6, s. 12; C. 14, s. 14; C. 21, s. 15; C. 28, s. 10.

¹¹⁴⁶TBMM Z.C., D.6, C. 1, s. 20; C. 6, s. 13; C. 14, s. 15; C. 21, s. 16; C. 28, s. 11.

¹¹⁴⁷ İsmet Binark, *Türk Parlamento Tarihi TBMM VII. Dönem (8 Mart 1943-5 Ağustos 1946)*, C. I, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2009, s. 29.

¹¹⁴⁸*Düstur*, 3. Tertip, C. 24; 17.12.1942 Tarih ve 5285 Sayılı Resmi Gazete; Girgin, s. 108, 109.

seçmenlere seçim hakkı sağlamak için 38 vilayette milletvekili sayısından daha fazla aday gösterilmesi olmuştur. Buna göre 38 vilayetin 334 milletvekilliğine karşılık 412 aday gösterilmiştir¹¹⁴⁹. 28 Şubat 1943 tarihinde yapılan seçim neticesinde 63 seçim bölgesinden 455 milletvekili seçilmiştir¹¹⁵⁰.

Milletvekillerinin eğitim durumuna baktığımızda; % 3,8'inin özel öğretim, % 3'ünün ilköğretim, % 8,5'inin ortaöğretim, % 77,9'unun üniversite ve % 1,2'sinin medrese mezunu olduğu görülür¹¹⁵¹. Milletvekillerinden 92'si Almanca, 32'si Arapça, 2'si Bulgarca, 6'sı Ermenice, 21'i Farsça, 314'ü Fransızca, 1'i İbranice, 57'si İngilizce, 3'ü İspanyolca, 12'si İtalyanca, 1'i Kürtçe, 2'si Latince, 2'si Macarca, 18'i Rumca ve 12'si Rusça bilmekteydi¹¹⁵².

VII. Yasama dönemindeki milletvekillerinin meslek dağılımı; 82 hukukçu, 6 asker, 3 denizci, 10 bankacı, 1 veteriner, 17 belediyece, 30 çiftçi, 5 dilbilimci, 5 diplomat, 2 dişi 5 eczacı, 26 basın mensubu, 142 idareci, 10 iktisatçı, 1 kimyacı, 43 öğretmen, 18 maliyeci, 13 mühendis, 1 bayındırlıkçı, 3 ormancı, 1 postacı, 1 ressam, 2 sanayici, 47 doktor, 15 ticaret erbabı olarak gerçekleşmiştir¹¹⁵³. Meclisteki milletvekilleri içinde 16'sı kadın milletvekilidir¹¹⁵⁴.

VII. Dönem TBMM, 8 Mart 1943'te meclisin en yaşlı üyesi Kocaeli milletvekili Subhi Artel'in açılış konuşmasıyla faaliyetlerine başlamıştır. Meclis başkanlığına, 427 milletvekilinin oyunu alan Çankırı milletvekili Abdülhalik Renda seçilmiştir. Meclis Başkanlık Divanı'nın oluşturulmasından sonra yapılan cumhurbaşkanlığı seçiminde, 435 oyla üçüncü defa Ankara milletvekili İsmet İnönü seçilmiştir¹¹⁵⁵.

Yasama dönemi başladığında hükümette bulunan Şükrü Saraçoğlu istifa etmiştir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından, hükümeti kurma görevini tekrar

¹¹⁴⁹ Olgun, s. 20.

¹¹⁵⁰ Ünal Başdoğan, *VII. TBMM. Döneminde Türk Siyasi Hayatı (1943-1946)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1995, s. 58.

¹¹⁵¹ Başdoğan, s. 49.

¹¹⁵² Binark, s. 103-110.

¹¹⁵³ Binark, s. 111-123.

¹¹⁵⁴ Başdoğan, s. 51.

¹¹⁵⁵ TBMM Z.C., D.7, C. 1, s. 2, 3.

kendisine vermesi üzerine 9 Mart 1943-7 Ağustos 1946 tarihleri arasında görev yapacak olan II. Saraçoğlu Hükümeti kurulmuştur¹¹⁵⁶.

VII. Yasama dönemi içerisinde meclisi en fazla meşgul eden konuların başında 11 Haziran 1945 Tarih ve 4753 Numaralı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu gelmektedir¹¹⁵⁷. Atatürk'ün üzerinde durduğu konulardan birisi olan Toprak Reformu meselesi, 1945 yılı başlarında meclise getirilmiş ve ilgili komisyonda görüşülmeye başlanmıştır. Hükümetin getirdiği bu kanunun amacı; topraksız çiftçiye ya da az miktarda toprağı bulunan çiftçiye toprak verilmesidir¹¹⁵⁸. Kanun tasarısının mecliste en çok tartışılan maddesi, dar topraklı bölgelerde özel şahısların elindeki toprakların paylaşılmasını hedefleyen 17. madde olmuştur¹¹⁵⁹. Ayrıca 71. maddede de; kamulaştırmanın gerçek bedel üzerinden değil, arazi vergisine göre belirlenecek olması da tasarıya muhalefet edilmesinde etkili olmuştur¹¹⁶⁰. Bu kanun tasarısına özellikle geniş toprak sahibi milletvekillerinden ciddi tepkiler gelmiştir. Adnan Menderes, Refik Koraltan, Naci Elden, Damar Arıkoğlu ve Cavit Oral tasarıya tepki gösteren milletvekillerinin başında gelmekteydiler¹¹⁶¹.

Toprak Kanunu görüşmeleri, CHP içerisinde ortaya çıkan muhalefet birikiminin ilk dışavurumuydu. Fakat bu olay son olmayacak ve DP'nin kuruluşuna kadar devam edecektir. Türkiye'de uzun zamandan beri uygulanan sosyal politikaların halk tarafından yeteri kadar benimsenememesi, savaş dönemi ekonomisinin iyi idare edilemeyişi ve alınan tedbirlerin başta tarım sektörü olmak üzere üretim sektörünü zarar uğratması vb. sebeplerden kaynaklanacak şekilde CHP'ye karşı muhalif bir taban oluşturmaya yetmiştir. Bununla birlikte II. Dünya Savaşı'nda diktatörlerin mağlup olması ve galip devletlerin bu savaşın sebebinin, İtalya'da Mussolini, Almanya'da Hitler, İspanya'da Franco gibi diktatör liderlerden,

¹¹⁵⁶ Neziroğlu, İrfan, Tuncer Yılmaz, s. 385.

¹¹⁵⁷ *Düster*, 3. Tertip, C. 26; 15.06.1945 Tarih ve 6032 Sayılı Resmi Gazete.

¹¹⁵⁸ Başdoğan, s. 72.

¹¹⁵⁹ Seda Bakırcı, *Cumhuriyet Dönemi İktisat Politikaları İçinde Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun Anlamı ve Önemi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010, s. 131.

¹¹⁶⁰ Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi, Ankara, 1998, s. 28.

¹¹⁶¹ Başdoğan, s. 72; Bakırcı, s. 137.

bu ülkelerde demokrasinin yetersiz olmasından ya da hiç gelişmemesinden kaynaklandığını dile getirmişlerdir. Sovyet tehdidi karşısında liberal batı dünyası içerisinde yer almak isteyen Türkiye'deki tek parti sistemi de bazı Avrupalı devletler tarafından eleştirilmekteydi. İç ve dış etkenler, Türkiye'nin çok partili sisteme geçişini hızlandıran etkenler olmuşlardır¹¹⁶².

29 Mayıs 1945'te bütçe oylamasında 368 lehte oy kullanılmasına karşılık, 5 kişi aleyhte oy kullanmışlardır. Red oyu kullananların 4'ü kurulacak olan DP'nin kurucuları arasında yer alacaklardır¹¹⁶³.

CHP Parti Grubu'na 7 Haziran 1945'te 4 milletvekili tarafından tarihe "*Dörtlü Takrir*" olarak geçen bir önerge verilmiştir. Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü tarafından verilen bu önergede; milli hâkimiyetin tek tecelli yeri olan Büyük Millet Meclisi'nde hakiki bir rekabetin sağlanması, demokratik müesseselerin serbestçe doğup gelişmesine engel olan ve anayasanın halkçı ruhunu takyit eden bazı kanunlarda değişiklik yapılması ve parti tüzüğünde yine bu amaçların gerektirdiği düzenlemelerin acilen yapılması talep edilmiştir¹¹⁶⁴. Takrir, CHP üst kademelerinde ağır bir dille eleştirilmiş ve 12 Haziran 1945'te yapılan gizli oturumda takriri verenlerin dışında diğer CHP'li milletvekillerinin oyları ile reddedilmiştir. Bazı partililer, takriri verenlerin verilmiş bir kararı olduğu için böyle bir adım attıklarını, bu sayede yeni bir parti kurmayı meşrulaştırmak istediklerini dile getirmişlerdir¹¹⁶⁵. İlerleyen günlerde Adnan Menderes ve Fuat Köprülü'nün Vatan Gazetesi'nde köşe yazarlığı yaparak açıktan muhalefete başlamaları üzerine bu iki isim savunmaları alındıktan sonra 21 Eylül 1945'te CHP Parti Divanı tarafından partiden ihraç edilmişlerdir¹¹⁶⁶. Bu karar CHP tarihinde

¹¹⁶² Fehmi Akın, *Türkiye'de Çok Partili Dizgeye Geçiş Sürecinde Demokrat Parti-Cumhuriyet Halk Partisi İlişkileri (1946-1947)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004, s. 45-47; Başdoğan, s. 64-69.

¹¹⁶³ Eroğul, s. 28; Osman Akandere, "Bir Demokrasi Beyanamesi Olarak "Dörtlü Takrir" in Amacı ve Mahiyeti", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 9, Konya, 2003, s. 6.

¹¹⁶⁴ Eroğul, s. 30; Bahattin Demirtaş, "Dörtlü Takrir ve Fuat Köprülü", *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 5, S. 16, Eylül, 2014, s. 399, <http://www.ijoess.com/DergiPdfDetay.aspx?ID=233>, 01.07.2015.

¹¹⁶⁵ Başdoğan, s. 74.

¹¹⁶⁶ Celal Bayar, *Başvekilim Menderes*, Derleyen: İsmet Bozdağ, Truva Yayınları, İstanbul, 2010, s.

verilmiş olan ilk ihraç kararıydı ama devamı gecikmemiş ve Adnan Menderes ile Fuat Köprülü'nün parti tüzüğüne aykırı biçimde ihraç edildiklerini dile getiren Refik Koraltan da 27 Kasım 1945'te CHP'den ihraç edilmişlerdir¹¹⁶⁷. CHP'den ihraç kararları üzerine Celal Bayar önce milletvekilliğinden, ardından da CHP'den istifa etmiştir¹¹⁶⁸. 1 Kasım 1945'te Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün TBMM'yi açış nutkunda; önce inkılapların yerleşmesi, ardından da II. Dünya Savaşı nedeniyle tam anlamıyla tesis edilemeyen demokrasinin gelişmesi için Celal Bayar ve arkadaşlarını parti kurmaya davet etmiştir¹¹⁶⁹.

Esasında, DP kurulmadan önce 18 Temmuz 1945'te İnönü döneminde kurulmasına izin verilen ilk parti Milli Kalkınma Partisi olmuştur. İşadamı Nuri Demirağ, I. TBMM'de II. Grup liderlerinden Hüseyin Avni Ulaş ve İslamcı kimliğiyle tanınan Cevat Rifat Atilhan tarafından kurulan bu parti, ekonomide liberalizmi, dış politikada İslâm birliğini savunmuştur¹¹⁷⁰. İstanbul'da ve Anadolu'nun çeşitli yerlerinde örgütlenmiştir. Nuri Demirağ'ın sık sık düzenlediği ziyafetler nedeniyle "*Kuzu Partisi*" olarak adlandırılmış ve vatandaş tarafından pek rağbet gösterilmemiştir¹¹⁷¹.

Celal Bayar'ın da CHP'den ayrılması üzerine 4 Aralık'ta İsmet İnönü Celal Bayar'ı düzenlediği bir yemeğe davet etmiş ve burada kendisine bir muhalefet partisini kurmasını tavsiye etmiştir¹¹⁷². Bu gelişmeler üzerine 7 Ocak 1946'da "*Demokrat Parti*" adı ile yeni bir parti kurulmuş ve genel başkanlığına Celal Bayar getirilmiştir¹¹⁷³. DP ilan edilen programında, Türkiye Cumhuriyeti'nde demokrasinin geniş ve ileri anlayışla gerçekleşmesine ve genel siyasetin demokratik bir zihniyetle yürütülmesine hizmet amacıyla kurulduğunu beyan etmiştir. CHP'nin 6 ilkesini

47; Eroğul, s. 31.

¹¹⁶⁷ Sabit Dokuyan, "Çok Partili Hayat'a Geçişte Önemli Bir Adım: Demokrat Parti'nin Kuruluşu" *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 2, S. 2/1, Haziran 2014, s. 158, <http://www.asosjournal.com/DergiPdfDetay.aspx?ID=131>, 01. 07.2015.

¹¹⁶⁸ Başdoğan, s. 83.

¹¹⁶⁹ Dokuyan, s. 160; Akın, s. 70.

¹¹⁷⁰ B.C.A. Fon No: 490.1.0 Yer No: 434.1803.3

¹¹⁷¹ Kabasakal, s. 167.

¹¹⁷² Başdoğan, s. 87.

¹¹⁷³ Eroğul, s. 32.

benimsediğini belirten DP'ye bazı çevreler muvazaalı (danişıklı) parti eleştirisinde bulunmuşlardır. Oysaki DP, 6 ilkeyi anayasada geçtiği için benimsediğini; özellikle laiklik ve devletçilik ilkelerinin, uygulamada CHP'den farklı olacağını beyan etmiştir¹¹⁷⁴.

DP, kurulduktan kısa süre sonra batı illeri başta olmak üzere hızla teşkilatlanmaya başlamıştır. Partinin kuruluşunu izleyen ilk iki ay içerisinde 63 ilden 18'inde merkez teşkilâtı, 38 ilçe teşkilâtı ve sayısız köy teşkilâtı oluşturmayı başarmıştır¹¹⁷⁵. DP'nin halktan bu derece teveccüh görerek teşkilatlanması CHP'yi de hareketlendirmiştir. CHP yöneticileri, ülkeyi 23 bölgeye ayırarak buraya parti müfettişleri görevlendirmiş ve DP'nin çalışmalarına karşı tedbir almak zorunda kalmıştır. Aynı şekilde DP'nin liberal programına karşılık CHP'de gerekli düzenlemeleri yapmak için 10 Mayıs 1946'da II. Olağanüstü Kurultay'ını toplamıştır. Bu kurultayda parti tüzüğü'nün 4. maddesindeki "*Değişmez Başkan*" kavramı kaldırılarak yerine "*Parti Genel Başkanı, Büyük Kurultay'da 4 yıllığına parti milletvekillerinin oyu ile seçilir*" hükmü getirilmiştir. Cemiyetler Kanunu'nun 27. maddesi değiştirilerek dernek kurmak kolaylaştırılmıştır. İki dereceli seçim sistemi yerine tek dereceli seçim sistemi kabul edilmiştir. DP'nin kurulmasıyla birlikte artık varlığına ihtiyaç duyulmayan Müstakil Grup kaldırılmıştır¹¹⁷⁶.

CHP, 5 Haziran 1946'da Seçim Kanunu'nu değiştirmiştir. Bu kanuna göre; seçim tek dereceli hale gelecek, liste usulü çoğunluk ilkesine göre sonuçlar belirlenecektir. Oylar açık şekilde sandık kurulu önünde kullanılacak, kurul tarafından gizli biçimde sayılacak ve oy pusulaları seçim sonuçlarının ilanından sonra imha edilecektir. Seçme ve seçilme yaşında herhangi bir değişiklik olmayacak, eskiden olduğu gibi seçme yaşı 22, seçilme yaşı ise 30 olacaktır¹¹⁷⁷.

DP'nin daha fazla güçlenmesini istemeyen CHP tarafından 1947 yılında yapılması gereken seçimler 1 yıl erkene alınmıştır. Seçim kararı alındığında DP'nin henüz 49 ilde seçime girebilecek teşkilâtı bulunmaktaydı. 10 Haziran 1946 tarihinde

¹¹⁷⁴ Akın, s. 79, 80.

¹¹⁷⁵ Kabasakal, s. 172.

¹¹⁷⁶ Başdoğan, s. 96; Eroğul, s. 35.

¹¹⁷⁷ *Düstur*, 3. Tertip, C. 27; *06.06.1946 Tarih ve 6326 Sayılı Resmi Gazete*; Eroğul, s. 38; Girgin, s. 116; Olgun, s. 22; Başdoğan, s. 99.

Kırklareli milletvekili Nafi Kansu ve iki arkadaşı tarafından seçimlerin yenilenmesi için bir teklif verilmiştir. Yapılan oylamada teklif kabul edilmiştir¹¹⁷⁸. Seçimlerin yenilenmesi kararının alınması üzerine yine Nafi Kansu ve iki arkadaşı tarafından 14 Haziran 1946'da bir teklif verilmiş ve TBMM'nin 5 Ağustos 1946 tarihine kadar çalışmalarına ara verilmiştir¹¹⁷⁹. Böylece VII. Yasama dönemi son bulmuş ve Türkiye'nin ilk çok partili seçim süreci başlamıştır.

7.2. VII. TBMM'deki Seyhan Milletvekilleri

VII. Dönem TBMM seçimlerinde CHP tarafından Seyhan milletvekili adayı olarak Ali Münif Yeğenağa, Cavit Oral, Damar Arıkoğlu, Hilmi Uran, Kemal Çelik, Kemal Satır, Naci Eldeniz, Selahattin Çam ve Şemsa İşcen aday gösterilmişlerdir¹¹⁸⁰. VII. Yasama dönemi seçimlerinde 900 ikinci seçmenden 858'i seçime katılmış ve Hilmi Uran 858¹¹⁸¹, Cavit Oral 856¹¹⁸², Kemal Satır 854¹¹⁸³, Kemal Çelik 851¹¹⁸⁴, Naci Eldeniz 849¹¹⁸⁵, Şemsa İşcen 844¹¹⁸⁶, Ali Münif Yeğenağa 826¹¹⁸⁷, Selahattin Çam 819¹¹⁸⁸ ve Damar Arıkoğlu 811 oy alarak milletvekili seçilmiştir¹¹⁸⁹. Seyhan milletvekillerinden Selahattin Çam rahatsızlığı nedeniyle istifa etmiş ve ara seçimlerde seçime katılan 684 ikinci seçmenin 434'ünün oyu ile VI. dönem milletvekillerinden Sinan Tekelioğlu seçilmiştir¹¹⁹⁰.

VII. Yasama döneminde Seyhan milletvekillerinin yasama faaliyetlerini genel olarak değerlendirdiğimizde; 3 takdir ve 2 teklifin verildiği, takrirlerden 1'i kabul edilirken 2 takdir ve 2 teklifin reddedildiği görülmüştür. 1'i seçim bölgesi ile ilgili

¹¹⁷⁸ TBMM Z.C., D.7, C. 24, s. 81, 87.

¹¹⁷⁹ TBMM Z.C., D.7, C. 24, s. 345.

¹¹⁸⁰ Başdoğan, s. 41, 42.

¹¹⁸¹ *Hilmi Uran'ın Seçim Mazbatası*, TBMM Arşivi, Devre 7, Sicil No: 672.

¹¹⁸² *Cavit Oral'ın Seçim Mazbatası*, TBMM Arşivi, Devre 7, Sicil No:670.

¹¹⁸³ *Kemal Satır'ın Seçim Mazbatası*, TBMM Arşivi, Devre 7, Sicil No:671.

¹¹⁸⁴ *Kemal Çelik'in Seçim Mazbatası*, TBMM Arşivi, Devre 7, Sicil No: 667.

¹¹⁸⁵ *Naci Eldeniz'in Seçim Mazbatası*, TBMM Arşivi, Devre 7, Sicil No: 668.

¹¹⁸⁶ *Şemsa İşcen'in Seçim Mazbatası*, TBMM Arşivi, Devre 7, Sicil No: 669.

¹¹⁸⁷ *Ali Münif Yeğenağa'nın Seçim Mazbatası*, TBMM Arşivi, Devre 7, Sicil No: 673.

¹¹⁸⁸ *Selahattin Çam'ın Seçim Mazbatası*, TBMM Arşivi, Devre 7, Sicil No: 666.

¹¹⁸⁹ *Damar Arıkoğlu'nun Seçim Mazbatası*, TBMM Arşivi, Devre 7, Sicil No: 665.

¹¹⁹⁰ *Sinan Telelioğlu'nun Seçim Mazbatası*, TBMM Arşivi, Devre 7, Sicil No: 1111.

olmak üzere 13 konuşma yapan Seyhan milletvekilleri 2 şifahi sorular, bu sorulardan 1'i sözlü olarak cevaplanırken diğerine bir cevap verilmediği tespit edilmiştir.

7.2.1. Ali Münif Yeğenağa

7.2.1.1. Ali Münif Yeğenağa'nın TBMM'deki Faaliyetleri

Ali Münif Yeğenağa'nın, TBMM çatısı altında almış olduğu idari görevlere bakıldığında; 4 yasama yılında da Teşkilât-ı Esasiye Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür¹¹⁹¹.

Ali Münif Yeğenağa, VII. yasama döneminde Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu görüşülürken söz almış ve kanunla ilgili görüşlerini beyan etmiştir¹¹⁹². Aynı kanun ile ilgili bir de tahrir vermişse de Ali Münif Yeğenağa'nın tahriri kabul edilmemiştir¹¹⁹³.

7.2.2. Cavit Oral (1320/1904- 9 Haziran 1984)

7.2.2.1. Biyografisi

Cavit Oral, 1320 (1904) yılında Adana'da dünyaya gelmiştir. Annesi Ramazanoğulları ailesinden Fatma Hanım, babası Sultan II. Abdülhamit dönemi sürgünlerinden İhsan Efendi'dir¹¹⁹⁴.

İlk ve ortaöğrenimini Adana'da tamamlayan Cavit Oral, 15 yaşında iken Adana Milli Mücadelesi'ne katılmıştır. Daha sonra Almanya Vürtemberg'de Yüksek Ziraat Okulu'nda öğrenim görmüş ve Adana'ya dönmüştür. Esas mesleği çiftçilik olmakla birlikte Adana'da CHF İl İdare Heyeti Üyeliği, Adana Çiftçiler Birliği Başkanlığı, Adana Pamuk Müstahsilleri Satış Kooperatifi Müdürlüğü, Adana Halkevi Neşriyat Komitesi Reisliğinde bulunmuştur¹¹⁹⁵.

¹¹⁹¹ TBMM Z.C., D.7, C. 1, s. 18; C. 6, s. 12; C. 14, s. 16; C. 20, s. 16.

¹¹⁹² TBMM Z.C., D.7, C. 17, s. 110, 111.

¹¹⁹³ TBMM Z.C., D.7, C. 17, s. 148.

¹¹⁹⁴ *Cavit Oral'ın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 8, Sicil No: 953.

¹¹⁹⁵ Güneş, s. 598.

V. ve VI. yasama dönemlerinde Niğde'den milletvekili seçilen Cavit Oral, VII. yasama döneminde Seyhan'dan milletvekili seçilmiştir¹¹⁹⁶. VIII. Yasama döneminde yine Seyhan'dan milletvekili seçilen Cavit Oral bu dönemde II. Hasan Saka Hükümeti'nde 10 Haziran 1948-16 Ocak 1949 tarihleri arasında ve Şemsettin Günaltay Hükümeti'nde 16 Ocak 1949-22 Ocak 1950 tarihleri arasında Tarım Bakanlığı görevinde bulunmuştur¹¹⁹⁷. DP'nin iktidara gelmesinden sonra 1954 yılındaki X. yasama dönemi seçimlerinde Seyhan'dan DP milletvekili seçilmiştir. Cavit Oral 1958 yılında Sümerbank Yönetim Kurulu Başkanlığı'na atanmıştır¹¹⁹⁸.

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'nden sonra, I. Millet Meclisi'ne Adalet Partisi'nden Adana milletvekili seçilmiş ve 15 Kasım 1961'de, İsmet İnönü başkanlığında kurulan I. Koalisyon Hükümeti'nde Tarım Bakanı olarak görev almıştır¹¹⁹⁹. 5 Aralık 1966 tarihinde Ziraat Bankası Genel Müdür Yardımcılığına atanan¹²⁰⁰ Cavit Oral, III. Millet Meclisi'nde Adalet Partisi'nden Adana milletvekili seçilmiştir.

İlk evliliğini Taciser Hanımla yapan, onun vefatından sonra 1964 yılında Güner Hanımla evlenen Cavit Oral'ın ilk evliliğinden 3 çocuğu olmuştur. Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre Almanca ve Fransızca bilen Cavit Oral'ın "*Akdeniz Meselesi*" ve "*Demokrasi ve Siyasi Partiler*" isimli iki adet eseri bulunmaktadır¹²⁰¹. Bununla birlikte Cavit Oral'ın Toprak Reformu ile ilgili meclis konuşması, Türkiye Çiftçi Teşekkülleri ve Federasyonu tarafından "*Toprak Reformu Hakkında Cavit Oral'ın Konuşması*" adı ile broşür olarak basılmıştır.

9 Haziran 1984'te İstanbul'da vefat eden Cavit Oral'ın cenazesi Adana Asri Mezarlığı'na defnedilmiştir¹²⁰².

¹¹⁹⁶ Güneş, s. 599.

¹¹⁹⁷ Neziroğlu, İrfan, Tuncer Yılmaz, s. 599, 689.

¹¹⁹⁸ B.C.A. Fon No: 30.18.12 Yer No: 149.28.8

¹¹⁹⁹ Güneş, s. 599.

¹²⁰⁰ B.C.A. Fon No: 30.18.12 Yer No: 201.81.9

¹²⁰¹ *Cavit Oral'ın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 8, Sicil No: 953.

¹²⁰² Güneş, s. 599.

7.2.2.2. Cavit Oral'ın TBMM'deki Faaliyetleri

Cavit Oral'ın, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 4 yasama yılında da Dahiliye Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür¹²⁰³.

Cavit Oral'ın VII. yasama dönemi içerisinde 5 konuşma yaptığı, konuşmalarının önemli ölçüde tarım ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

7.2.2.3. VII. Yasama Dönemi'nde Cavit Oral İle İlgili Bulgular

1. Bayındırlık Bakanlığı 1943 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹²⁰⁴.
2. 26 Nisan 1944 Tarih ve 4553 Numaralı Toprak Mahsulleri Vergisi Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri¹²⁰⁵.
3. 11 Haziran 1945 Tarih ve 4753 Numaralı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu münasebetiyle sözleri¹²⁰⁶.
4. 1946 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A) İşaretli Cetvelde Değişiklik Yapılmasına Dair Olan Kanun münasebetiyle sözleri¹²⁰⁷.
5. 13 Haziran 1946 Tarih ve 4935 Numaralı Matbuat Kanunu'nun Ellinci Maddesinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri¹²⁰⁸.

7.2.3. Damar Arıkoğlu

7.2.3.1. Damar Arıkoğlu'nun TBMM'deki Faaliyetleri

Damar Arıkoğlu'nun, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 4 yasama yılında da Ziraat Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür¹²⁰⁹.

Damar Arıkoğlu, VII. yasama dönemi içerisinde 1 adet taktir vermiş ve taktiri reddedilmiştir. 1'i Seçim bölgesi ile ilgili 4 konuşma yapan Damar Arıkoğlu bu

¹²⁰³*TBMM Z.C.*, D.7, C. 1, s. 17; C. 6, s. 10; C. 14, s. 14; C. 20, s. 17.

¹²⁰⁴*TBMM Z.C.*, D.7, C. 2, s. 264.

¹²⁰⁵*TBMM Z.C.*, D.7, C.3, s. 19.

¹²⁰⁶*TBMM Z.C.*, D.7, C. 17, s. 63-68.

¹²⁰⁷*TBMM Z.C.*, D.7, C. 23, s. 32-34.

¹²⁰⁸*TBMM Z.C.*, D.7, C. 24, s. 266-269.

¹²⁰⁹*TBMM Z.C.*, D.7, C. 1, s. 18; C. 6, s. 12; C. 14, s. 16; C. 20, s. 18.

konuşmalar sırasında Teşkilât-ı Esasiye Encümeni Reisi Mümtaz Ökmen'e ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Sadi Konuk'a şifahi suallar yönelmiştir. Mümtaz Ökmen, Damar Arıkoğlu'nun sualini sözlü olarak cevaplamışken, Sadi Konuk suale cevap vermemiştir. Damar Arıkoğlu'nun konuşmaları içerisinde en dikkat çeken; Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu görüşmeleri sırasında şahsı ile ilgili ortaya atılan iddiaları cevaplamak için yaptığı konuşma olmuştur.

7.2.3.2.VII. Yasama Dönemi'nde Damar Arıkoğlu İle İlgili Bulgular

1. Teşkilât-ı Esasiye Encümeni Reisi Mümtaz Ökmen'den sorusu ve Mümtaz Ökmen'in cevabı¹²¹⁰.
2. 26 Haziran 1944 Tarih ve 4604 Numaralı Türkiye Ziraat Kurumu Kanunu münasebetiyle sözleri ve kanunun 15. maddesi ile ilgili takriri¹²¹¹.
3. 11 Haziran 1945 Tarih ve 4753 Numaralı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu münasebetiyle sözleri¹²¹².
4. 1946 Yılı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bütçesi münasebetiyle sözleri¹²¹³.

7.2.4. Hilmi Uran

7.2.4.1. Hilmi Uran'ın TBMM'deki Faaliyetleri

Hilmi Uran, Dahiliye Vekili olarak hükümette görev aldığından encümen üyeliği bulunmamaktadır. VII. Yasama dönemi içerisinde 20 konuşma yapan Hilmi Uran'ın konuşmalarının tamamı Dahiliye Vekâleti ile ilgilidir.

7.2.4.2. VII. Yasama Dönemi'nde Hilmi Uran İle İlgili Bulgular

1. Dahiliye Vekilliği'ne Hilmi Uran'ın tayin edildiğine dair Riyaseticumhur tezkeresi¹²¹⁴.
2. İçişleri Bakanlığı 1943 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹²¹⁵.

¹²¹⁰TBMM Z.C., D.7, C.9, s. 213.

¹²¹¹TBMM Z.C., D.7, C.11, s. 90.

¹²¹²TBMM Z.C., D.7, C.17, s. 82-84.

¹²¹³TBMM Z.C., D.7, C. 20, s. 478, 479.

¹²¹⁴TBMM Z.C., D.7, C. 2, s. 119.

¹²¹⁵TBMM Z.C., D.7, C. 2, s. 195.

3. Adapazarı ve havalisinde vukua gelen yer sarsıntısı hakkında beyanatı¹²¹⁶.
4. Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülü hakkındaki 3656 ve buna ek 3888 sayılı kanunlara bağlı cetvellerin İçişleri Bakanlığı kısmında değişiklik yapılmasına dair kanun münasebetiyle sözleri¹²¹⁷.
5. Bazı vilâyetlerde vukua gelen yer depremi hakkında Dahiliye Vekili Hilmi Uran'ın beyanatı¹²¹⁸.
6. Pazarcık kazasının Maraş vilâyetine bağlanması hakkındaki kanun lâiyhası münasebetiyle sözleri¹²¹⁹.
7. Şehir ve kasabalarda mahalle muhtar ve ihtiyar heyetleri teşkili hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹²²⁰.
8. İçişleri Bakanlığı 1944 mali yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹²²¹.
9. İçişleri Bakanlığı Merkez Teşkilât ve Vazifeleri hakkındaki 1624 ve 4445 sayılı Kanunlarla İçişleri Bakanlığı merkez kadrosuna mütedair 4446 sayılı Kanuna ek kanun münasebetiyle sözleri¹²²².
10. Adana ve dolaylarında son günlerde vukua gelen deprem hakkında demeci¹²²³.
11. 30 Nisan 1945 Tarih ve 4727 Numaralı Tescil Edilmeyen Birleşmelerle Bunlardan Doğan Çocukların Tesciline ve Gizli Kalmış Nüfus Vakalarının Cezasız Olarak Kaydına Dair Kanun münasebetiyle sözleri¹²²⁴.
12. 1945 yılı yedi aylık İçişleri Bakanlığı bütçesi hakkında sözleri¹²²⁵.
13. İller Bankası Kanunu hakkında sözleri¹²²⁶.

¹²¹⁶*TBMM Z.C.*, D.7, C.3, s. 96, 97, 116, 117.

¹²¹⁷*TBMM Z.C.*, D.7, C. 3, s. 102.

¹²¹⁸*TBMM Z.C.*, D.7, C. 6, s. 24, 25.

¹²¹⁹*TBMM Z.C.*, D.7, C. 7, s. 114-116.

¹²²⁰*TBMM Z.C.*, D.7, C. 9, s. 13,16.

¹²²¹*TBMM Z.C.*, D.7, C. 10, s. 199, 200, 210, 211.

¹²²²*TBMM Z.C.*, D.7, C. 12, s. 18, 19.

¹²²³*TBMM Z.C.*, D.7, C. 15, s. 16.

¹²²⁴*TBMM Z.C.*, D.7, C. 16, s. 91.

¹²²⁵*TBMM Z.C.*, D.7, C. 17, s. 288-290.

14. Yeniden dokuz ilçe kurulmasına dair kanun münasebetiyle sözleri¹²²⁷.
15. Londra'ya gitmiş olan Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in dönüşüne kadar kendisine İçişleri Bakanı Hilmi Uran'ın vekillik yapacağına dair Cumhurbaşkanlığı tezkeresi¹²²⁸.
16. 1946 yılı İçişleri Bakanlığı bütçesi münasebetiyle sözleri¹²²⁹.
17. Belediye Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹²³⁰.
18. Çırağan Sarayının İstanbul Belediyesine devir ve temlik hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri¹²³¹.
19. Manisa milletvekili Hikmet Bayur'un belediye seçiminde yapıldığı ileri sürülen yolsuzluklar hakkında sözlü sorusuna İçişleri Bakanı Hilmi Uran'ın sözlü cevabı¹²³².
20. Milletvekilleri Seçimi Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri¹²³³.
21. İçişleri Bakanı Hilmi Uran'ın Muş ve dolaylarında son günlerde vukua gelen deprem hakkında demeci¹²³⁴.
22. İdare-i Umumiye-i Vilâyat Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹²³⁵.
23. Başbakan Şükrü Saraçoğlu'na dönüşüne kadar İçişleri Bakanı Hilmi Uran'ın vekâlet edeceğine dair Başvekâlet Tezkeresi¹²³⁶.

¹²²⁶ TBMM Z.C., D.7, C. 18, s. 204-207.

¹²²⁷ TBMM Z.C., D.7, C. 18, s. 397, 404.

¹²²⁸ TBMM Z.C., D.7, C. 20, s. 13.

¹²²⁹ TBMM Z.C., D.7, C. 20, s. 250-252.

¹²³⁰ TBMM Z.C., D.7, C. 22, s. 215, 231.

¹²³¹ TBMM Z.C., D.7, C. 22, s. 153.

¹²³² TBMM Z.C., D.7, C. 23, s. 239-242.

¹²³³ TBMM Z.C., D.7, C. 23, s. 246, 266-268, 271, 273, 277, 279, 281.

¹²³⁴ TBMM Z.C., D.7, C. 24, s. 3, 4.

¹²³⁵ TBMM Z.C., D.7, C. 24, s. 74.

¹²³⁶ B.C.A. Fon No: 30.10.00 Yer No: 13.76.18

7.2.5. Kemal Çelik (1905 - 8 Ekim 1974)

7.2.5.1. Biyografisi

Kemal Çelik, 1905 tarihinde Adana'nın Kozan ilçesinde dünyaya gelmiştir. Annesi Sıddıka Hanım, babası I. yasama dönemi Kozan milletvekillerinden Hüseyin Çelik'tir¹²³⁷.

1928 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olan Kemal Çelik, mezuniyetinden sonra askerlik hizmetini yerine getirmiş ve 1919 yılında terhis olmuştur. Karaman, Geyve, Gaziantep, Mersin ve İstanbul adliyelerinde 2 yıl savcılık ve 6 yıl hâkimlik görevlerinde bulunduktan sonra 1937 yılında İstanbul'da hâkim iken istifa etmiş ve Adana'da serbest avukatlık yapmaya başlamıştır¹²³⁸.

1939 yılında Adana ilçe kongresinde CHP İlçe İdare Heyeti Üyeliğine seçilmiştir. 1940 yılında hem il, hem de ilçe idare heyetine seçilince ilçe idare heyetinden istifa etmiştir. 11 Mart 1941 tarihinde yeniden askere alınan Kemal Çelik, İskenderun ve İzmir Askeri Mahkemelerinde hâkimlik yapmış ve 1942 yılında terhis edilmiştir.

Kemal Çelik, askerlikten sonra, Seyhan Vilayet İdare Heyeti Üyeliği'ne seçilmiştir. Adana Barosunun 2 yıl boyunca İkinci Başkanlığını ve Adana'ya geldiği andan itibaren Türk Hava Kurumu'nun fahri avukatlığını yapmıştır. Kemal Çelik, 1943 yılında VII. yasama dönemi Seyhan milletvekili seçilmiştir¹²³⁹. VIII. yasama döneminde de Seyhan milletvekili seçilen Kemal Çelik'in iki yasama döneminde de takdir, teklif, izahat isteme, konuşma ve diğer yasama faaliyetlerine rastlanılmamıştır. Buna karşılık, milletvekilliği döneminde partide aldığı CHP Genel İdare Kurulu Üyeliğisebebiyle, seçim bölgesi Seyhan ve çevresindeki vatandaşlardan ve partililerden yardım talebi içeren birçok mektup almış, mecliste olmasa bile seçim bölgesinde faal bir milletvekili olmuştur¹²⁴⁰.

¹²³⁷ *Kemal Çelik'in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 7, Sicil No: 667.

¹²³⁸ *Kemal Çelik'in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 7, Sicil No: 667.

¹²³⁹ Mustafa Çufalı, *Türk Parlamento Tarihi TBMM VIII. Dönem (1946-1950)*, C. III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2012, s. 936.

¹²⁴⁰ B.C.A. Fon No: 490.1.00 Yer No: 61.235.5; B.C.A. Fon No: 490.1.00 Yer No: 107.430.3

1932 yılında evlenen Kemal Çelik'in bu evlilikten üçü erkek, ikisi kız 5 çocuğu olmuştur. Kemal Çelik, 8 Ekim 1974 tarihinde vefat etmiştir¹²⁴¹.

7.2.5.2. Kemal Çelik'in TBMM'deki Faaliyetleri

Kemal Çelik'in, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1-4. yasama yıllarında Adalet Komisyonu üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür¹²⁴².

Kemal Çelik'in VII. yasama döneminde taktir, teklif, izahat isteme, söz alma vb. bir yasama faaliyeti tespit edilememiştir.

7.2.6. Kemal Satır (1327/1911- 23 Mayıs 1991)

7.2.6.1. Biyografisi

Kemal Satır, 1327 (1911) yılında Adana'da dünyaya gelmiştir. Annesi Zekiye Hanım, babası Mustafa Bey'dir¹²⁴³.

Kemal Satır, ilk ve ortaöğrenimini Adana'da tamamlamış, 1930 yılında liseyi bitirmiştir. 1936 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun olmuştur. 1936-1937 yıllarında askerliğini yapmış ve teğmen rütbesiyle terhis olmuştur. Terhisinden sonra Besni Hükümet Tabipliğine atanmış ve Besni'de Kızılay Başkanlığı'nı da yapmıştır. Besni'de 6 ay çalıştıktan sonra Adana Belediye Tabipliği'nde çalışmaya başlayan Kemal Satır, henüz Adana'da serbest hekim olmadığı günlerde istifa ederek serbest hekimlik yapmaya başlamıştır¹²⁴⁴.

Adana Kızılay Umumi Kâtibi olan Kemal Satır, 1940 yılında CHP Vilayet İdare Heyetine ve Halkevi Başkanlığı'na seçilmiştir. Haziran 1941'de tekrar askere alınan Kemal Satır, 1 Ağustos 1942'de üsteğmen rütbesiyle terhis edilmiştir. Terhisinden sonra yeniden CHP Vilayet İdare Heyeti Üyeliğine ve Adana Halkevi Başkanlığı'na seçilmiştir¹²⁴⁵.

¹²⁴¹ Çufalı, s. 936.

¹²⁴² TBMM Z.C., D.8, C. 1, s. 20; C. 2, s. 10; C. 7, s. 11; C. 13, s. 20.

¹²⁴³ Kemal Satır'ın Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 7, Sicil No: 671.

¹²⁴⁴ Kemal Satır'ın Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 7, Sicil No: 671.

¹²⁴⁵ Çufalı, s. 945, 946.

VII. yasama döneminde Seyhan milletvekili seçilen Kemal Satır, VIII. yasama döneminde de yine Seyhan'dan seçilerek milletvekilliğini devam ettirmiştir. 1947 yılında CHP Merkez İdare Kurulu üyeliğine getirilmiştir. Kemal Satır, VIII. yasama döneminde, Şemsettin Günaltay Hükümeti'nde 16 Ocak 1949-22 Mayıs 1950 tarihleri arasında Ulaştırma Bakanı olarak görev almıştır¹²⁴⁶.

1950 yılında Seyhan'da DP'nin seçimi kazanması üzerine milletvekili seçilemeyen Kemal Satır, Haziran 1950'de Numune Hastanesi'ne röntgen asistanı olarak girmiş ve aynı tarihlerde CHP Merkez İdare Kurulu Üyeliği'ne yeniden seçilmiştir. 1953 yılında Adana'ya dönen ve serbest hekimlik yapmaya başlayan Kemal Satır, CHP İl Başkanlığı'na getirilmiştir. 1957 seçimlerinde, CHP'den Adana milletvekili seçilen Satır daha sonra partinin Genel Sekreter Yardımcılığı'na getirilmiştir¹²⁴⁷.

1961 yılında Temsilciler Meclisi'ne Adana temsilcisi olarak katılan Kemal Satır, 1961 yılında seçilen I. Dönem Millet Meclisi'ne CHP Elazığ milletvekili olarak katılmıştır. Bu dönemde, 1963 yılında kurulan X. İnönü Hükümeti'nde Başbakan Yardımcısı olarak bulunmuştur¹²⁴⁸. 13 Ocak 1964 tarihinde Ferit Melen ve Muammer Erten'le birlikte Yüksek Planlama Kuruluna seçilmişlerdir¹²⁴⁹. 28 Mayıs 1964 tarihinde Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'na ait işlerin Kemal Satır tarafından yürütülmesi kararlaştırılmıştır¹²⁵⁰. 1965 yılında seçilen II. Dönem Millet Meclisi'ne CHP Elazığ milletvekili, 1969 yılında seçilen III. Dönem Millet Meclisi'ne CHP Adana milletvekili olarak katılmıştır¹²⁵¹.

1 Eylül 1962'de CHP Genel Sekreterliği'ne getirilen Satır, partide İsmet İnönü'nün güvenini kazanmış ve daha sonra Genel Başkanvekili yapılmıştır. İsmet İnönü tarafından kendisinden sonraki genel başkan olarak halef gösterilmiştir¹²⁵². Bu

¹²⁴⁶ Neziroğlu, İrfan, Tuncer Yılmaz, s. 690.

¹²⁴⁷ Çufalı, s. 946.

¹²⁴⁸ Çufalı, s. 946.

¹²⁴⁹ B.C.A. Fon No: 30.18.12 Yer No: 175.2.9

¹²⁵⁰ B.C.A. Fon No: 30.1.00 Yer No: 55.32.12

¹²⁵¹ Çufalı, s. 946.

¹²⁵² Ümmü Öğütveren, *Cumhuriyet Halk Partisi'nin Beşinci Olağanüstü Kurultayı ve Bülent Ecevit (5-7 Mayıs 1972)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. TİTE, Ankara, 2014, s. 28, 29.

durum, CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevit ile Kemal Satır arasında ciddi bir rekabeti de beraberinde getirmiştir¹²⁵³. Bülent Ecevit, 12 Mart Muhtırasından sonra İsmet İnönü'ye karşı liderlik mücadelesini sertleştirmiş ve CHP V. Olağanüstü Kurultaya gitmiştir. Bu kurultayda İsmet İnönü'nün, Genel Sekreter Bülent Ecevit tarafından mağlup edilmesi üzerine CHP'nin genel başkanlığına Bülent Ecevit seçilmiştir¹²⁵⁴.

CHP'nin XXI. Olağan Kurultayı'nda Bülent Ecevit'in parti içindeki kendisine karşı muhalif grubun tasfiye edilmesine yönelik "*CHP'nin halklarıyla iktidara gelebilmesine artık dışımızda bir engel kalmamıştır. İçimizdeki engelleri de aştıkça yolumuz açılacaktır*" sözleri Kemal Satır ve arkadaşlarının CHP'den ayrılış sürecini hızlandırmıştır¹²⁵⁵.

XXI. Olağan Kurultayda Bülent Ecevit'in güçlü bir biçimde çıkması ve partide tam anlamıyla kontrolü eline alması üzerine 28 Temmuz 1972'de Kemal Satır ve arkadaşları partiden ayrılmışlar ve 4 Eylül 1972'de Kemal Satır'ın genel başkanlığında Cumhuriyetçi Parti'yi kurmuşlardır¹²⁵⁶. Cumhuriyetçi Parti daha sonra, Turhan Feyzioğlu'nun genel başkanlığını yaptığı Güven Partisi'nin 3-4 Mart 1973'te yaptığı 3. Genel Kurultayında Güven Partisi ile birleşmiş ve Cumhuriyetçi Güven Partisi kurulmuştur. Kurulan yeni partinin genel başkanı Turhan Feyzioğlu olurken, Kemal Satır partinin divan başkanlığına getirilmiştir¹²⁵⁷.

Kemal Satır, Adalet Partisi Cumhuriyetçi Güven Partisi'nin oluşturduğu Naim Talu Koalisyon Hükümeti'nde 15 Nisan 1973-16 Aralık 1973 tarihleri arasında Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olarak görev yapmıştır¹²⁵⁸.

¹²⁵³ Kemal Satır, *CHP'de Bunalım*, Nüve Matbaası, Ankara, 1972, s. 13, 14.

¹²⁵⁴ Ögütveren, s. 93.

¹²⁵⁵ Ögütveren, s. 103.

¹²⁵⁶ İsmet Berkan, "CHP'nin İçinde Bir Güven Partisi Çıkar mı?", *Hürriyet*, 28 Şubat 2012, <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/20013744.asp>, 15.04.2015.

¹²⁵⁷ Gürcan Bozkır, "Türk Siyasal Hayatında Cumhuriyetçi Güven Partisi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. VI, S. 15, İzmir, 2007, s. 287, 288.

¹²⁵⁸ Bozkır, s. 303.

25 Aralık 1973 günü vefat eden İsmet İnönü'nün Anıtkabir'deki ebedi istirahatgahının hazırlanması, cenaze töreninin düzenlenmesinde İnönü'nün "*Üçüncü Oğlum*" dediği Kemal Satır'ın çok fazla emeği geçmiştir¹²⁵⁹.

Memduhe Hanımla evli olan Kemal Satır'ın bu evliliklerden 3 tane çocuğu olmuştur. 23 Mayıs 1991'de vefat eden Kemal Satır'ın cenazesi İstanbul'daki Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedilmiştir¹²⁶⁰.

Kemal Satır'ın CHP'deki parti içi mücadeleyi anlattığı "*C.H.P.'deki Bunalım*" isimli bir de eseri bulunmaktadır.

7.2.6.2. Kemal Satır'ın TBMM'deki Faaliyetleri

Kemal Satır'ın, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 4 yasama yılında da Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür¹²⁶¹.

Kemal Satır'ın VII. yasama döneminde takrir, teklif, izahat isteme, söz alma vb. bir yasama faaliyeti tespit edilememiştir.

7.2.7. Naci Eldeniz

7.2.7.1. Naci Eldeniz'in TBMM'deki Faaliyetleri

Naci Eldeniz'in, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 4 yasama yılında da Hariciye Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür¹²⁶².

Naci Eldeniz, VII. yasama dönemi içerisinde mecliste 3 konuşma yapmış ve 1 takrir ile 2 teklif sunmuştur. Naci Eldeniz'in takriri kabul edilirken, verdiği tekliflerin 2'si de reddedilmiştir. Naci Eldeniz'in en dikkat çeken faaliyeti; Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun geneli üzerine yaptığı konuşma ve bu kanunun maddelerinin değiştirilmesi konusunda verdiği teklifler olmuştur.

¹²⁵⁹ Öğütveren, s. 124.

¹²⁶⁰ Çufalı, s. 946.

¹²⁶¹ TBMM Z.C., D.7, C. 1, s. 18; C. 6, s. 11; C. 14, s. 16; C. 20, s. 18.

¹²⁶² TBMM Z.C., D.7, C. 1, s. 17; C. 6, s. 10; C. 14, s. 14; C. 20, s. 16.

7.2.7.2. VII. Yasama Dönemi'nde Naci Eldeniz İle İlgili Bulgular

1. Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti 1943 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹²⁶³.
2. 26 Haziran 1944 Tarih ve 4604 Numaralı Türkiye Zirai Donatım Kurumu Kanunu münasebetiyle sözleri¹²⁶⁴.
3. 11.06.945 Tarih ve 4753 Numaralı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun heyeti umumiyesi üzerine ve 4, 21 ve 45. maddeleri münasebetiyle sözleri ve bu maddelerle ilgili takrirleri¹²⁶⁵.

7.2.8. Selahattin Çam

7. Yasama döneminde Selahattin Çam tarafından takrir, teklif, izahat isteme, konuşma ve diğer yasama faaliyetlerine ulaşlamamıştır.

7.2.8.1. Selahattin Çam'ın TBMM'deki Faaliyetleri

Selahattin Çam'ın, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 2. yasama yılında Ticaret Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür¹²⁶⁶. Milletvekilliği devam ederken sağlık durumunun elvermemesi ve Ankara'da ikamet etmemesi konusundaki doktor tavsiyesi üzerine milletvekilliğinden çekilmiştir¹²⁶⁷.

7.2.9. Sinan Tekelioğlu

7.2.9.1. Sinan Tekelioğlu'nun TBMM'deki Faaliyetleri

Selahattin Çam'ın milletvekilliğinden çekilmesi sonrasında yapılan seçimlerde milletvekili olan Sinan Tekelioğlu'nun VII. yasama döneminde encümen üyeliği, takrir, teklif, izahat isteme, konuşma vb yasama faaliyetlerine rastlanılmamıştır.

¹²⁶³ TBMM Z.C., D.7, C. 2, s. 207, 208.

¹²⁶⁴ TBMM Z.C., D.7, C. 11, s. 90.

¹²⁶⁵ TBMM Z.C., D.7, C. 17, s. 131, 132, 182, 183; C. 18, s. 130, 131, 140, 145-148

¹²⁶⁶ TBMM Z.C., D.7, C. 6, s. 12.

¹²⁶⁷ B.C.A. Fon No: 030.10.00 Yer No: 77.506.11; TBMM Z.C., D.7, C. 20, S. 125.

7.2.10. Şemsa İşcen

7.2.10.1. Şemsa İşcen'in TBMM'deki Faaliyetleri

Şemsa İşcen'in, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 4 yasama yılında da Gümrük ve İhisarlar Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür¹²⁶⁸.

Şemsa İşcen'in VII. yasama döneminde taktir, teklif, izahat isteme, söz alma vb. bir yasama faaliyeti tespit edilememiştir.

8. VIII. Yasama Dönemi ve TBMM'deki Seyhan Milletvekilleri

8.1. VIII. TBMM'nin Açılması ve VIII. Yasama Dönemi Gelişmeleri

10 Haziran 1946 tarihli meclis oturumunda seçimlerin yenilenmesi, 21 Temmuz 1946'da seçimlerin yapılması kararı alınmıştır. 14 Haziran'da VII. TBMM'nin son toplantısı yapılarak 5 Ağustos 1946 tarihine kadar meclisin çalışmalarına ara vermesi kararlaştırılmıştır. Türkiye, bu karar sonucu ilk defa yapacağı çok partili seçim sürecine girmiştir¹²⁶⁹.

DP, 7 Ekim 1947'de yapılması gereken seçimlerin 1 yıldan daha fazla bir süre öne çekilmesi nedeniyle yurt genelinde teşkilatlanmasını tamamlayamamıştır. Üstelik 5 Haziran 1946'da yürürlüğe giren yeni Seçim Kanunu'ndaki açık oy gizli sayım uygulaması, seçimin yargı denetiminden yoksun oluşu ve liste usulü çoğunluk sistemi gibi uygulamalarından dolayı DP üst yönetimi seçimlere katılmaya çok taraftar değillerdi. İsmet İnönü'nün verdiği bir mülakatta, seçimlere katılmayan partilerin dış devletlere karşı Türkiye'nin imajını kötüleyen bir durum ortaya çıkarmalarına müsaade etmeyeceğini belirten yarı tehditkar konuşması, DP'yi seçimlere katılmak zorunda bırakmıştır. DP'nin seçimlere katılmaması halinde parti yöneticilerinin vatana ihanetle suçlanıp partinin kapatılması riski ile karşı karşıya kalınmıştır¹²⁷⁰.

¹²⁶⁸ TBMM Z.C., D.7, C. 1, s. 17; C. 6, s. 110; C. 14, s. 14; C. 20, s. 17.

¹²⁶⁹ Girgin, s. 116.

¹²⁷⁰ Başdoğan, s. 96, 97.

DP yöneticileri, 16 Haziran'da il yöneticileri ile bir toplantı yapmış ve il yöneticilerinin talebi üzerine seçimlere katılma kararı alınmıştır¹²⁷¹. DP, doğu illerinde yeterince teşkilâtlanamamış ve 21 Temmuz 1946 seçimleri için 49 ilde 273 aday göstererek seçimlere gitmiştir. Buna karşılık CHP, 63 ilin tamamında 465 milletvekili adayı göstermiştir¹²⁷². Seçim sürecinde CHP; demokratikleşme yönünde attıkları adımlar ve II. Dünya Savaşı sırasında takip edilen dış politikanın ülkeye faydaları üzerinden seçmeni etkilemeye çalışırken, DP ise demokrasi, özgürlük ve geçim sıkıntısı üzerinden propagandasını sürdürmüştür¹²⁷³. DP, seçimlerde hakkındaki olumsuz propagandayı, Fevzi Çakmak'ın partilerinden İstanbul bağımsız adayı olmasını sağlayarak etkisizleştirmeye çalışmıştır. Fevzi Çakmak'ın adaylığı DP'nin İstanbul'daki başarısında önemli etkenlerden birisi olmuştur¹²⁷⁴.

21 Temmuz 1946'da yapılan seçime CHP ve DP'nin dışında, Milli Kalkınma Partisi, Ergenekon İşçi ve Köylü Partisi, Yalnız Vatan İçin Partisi ve Sosyal Demokrat Parti gibi küçük partiler de katılmıştır.

Fakat seçimde bu partiler bir başarı elde edememişlerdir¹²⁷⁵. 24 Temmuz'da resmen açıklanan seçim sonuçlarına göre CHP 397, DP 59 ve bağımsızlar da 6 milletvekilliği kazanabilmişlerdir¹²⁷⁶. Seçim sonuçlarına göre CHP'nin şehirlerde, DP'nin ise kırsalda daha etkili olduğu görülmüştür¹²⁷⁷.

Meclisin açılmasından sonra CHP'nin halka baskı yaptığı, DP'nin oylarının sayılmadığı ve sahte seçim tutanakları hazırlanarak seçim sonuçlarında usulsüzlük yapıldığına dair sayısız itiraz dilekçesi gönderilmiş, 36 ildeki seçim sonuçlarının tamamına, 27 milletvekilinin de seçim mazbatalarına itiraz edilmiştir. Yapılan

¹²⁷¹ Numan Yediyıldız, *VIII. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi (1946-1950)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1996, s. 18.

¹²⁷² Eroğul, s. 38.

¹²⁷³ Mustafa Çufalı, *Türk Parlamento Tarihi TBMM VIII. Dönem (1946-1950)*, C. I, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2012, s. 1

¹²⁷⁴ Eroğul, s. 38; Yediyıldız, s. 19.

¹²⁷⁵ Yediyıldız, s. 20.

¹²⁷⁶ Çufalı, s. 2; Olgun, s. 22.

¹²⁷⁷ Girigin, s. 119.

itirazlar üzerine bir komisyon kurulmuş fakat itirazların hiçbirisi kabul edilmemiştir¹²⁷⁸.

VIII. Dönem TBMM, meclisin en yaşlı üyesi CHP Seyhan milletvekili Ali Münif Yeğenağa'nın açılış konuşmasıyla çalışmalarına başlamıştır. Milletvekillerinin yemin töreninden sonra meclis başkanlığı seçimlerine geçilmiş ve CHP İstanbul milletvekili Kazım Karabekir'i aday gösterirken, DP ise Sinop milletvekili Yusuf Kemal Tengirşek'i aday göstermiştir. Yapılan seçimlerde CHP adayı Kazım Karabekir 379 oy alarak meclis başkanı seçilmiştir. Meclis Başkanlık Divanı'nın oluşturulmasından sonra cumhurbaşkanlığı seçimine gidilmiştir. Cumhurbaşkanlığı için CHP, Ankara milletvekili İsmet İnönü'yü aday gösterirken, DP ise İstanbul milletvekili Fevzi Çakmak'ı aday göstermiştir. İsmet İnönü 338 oy alırken, Fevzi Çakmak 59 oy almış ve İnönü dördüncü kez cumhurbaşkanlığına seçilmiştir¹²⁷⁹.

VIII. dönem TBMM'de milletvekillerinin vefat, istifa vb. sebeplerden dolayı 36'sı dönemi tamamlayamamıştır. Bu milletvekillerinin yerine ara seçimlerde yenilerinin seçilmesi üzerine yasama dönemi boyunca toplam 501 milletvekili görev yapmıştır¹²⁸⁰.

Milletvekillerinin eğitim durumuna baktığımızda; 6'sı ilkokul, 35'i ortaokul, 48'i lise, 12'si medrese ve 315'i üniversite mezunudur¹²⁸¹. Numan Yediyıldız, 43 milletvekilini de "*Tahsili Yok*" olarak göstermiştir. Fakat bu milletvekilleri hiç okuma yazma bilmeyen kişiler değil, daha önceki milletvekillerinin eğitim durumlarının eğitim durumlarının tasnifinde "*Özel Öğrenim Görmüş*" kişiler olarak belirtilen kişiler olması gerekir. Meclisteki milletvekillerinden 258'i Fransızca, 78'i Almanca, 44'ü İngilizce ve 17'si de Arapça bilmekteydi. Milletvekillerinin 156'sı bir yabancı dil bilmezlerken, 184'ü 1, 89'u 2 ve 30'u da 3 yabancı dil bilmektedir¹²⁸².

¹²⁷⁸ Akın, s. 124; Eroğul, s. 39, 40.

¹²⁷⁹ TBMM Z.C., D.8, C. 1, s. 2, 3.

¹²⁸⁰ Mustafa Çufalı, *Türk Parlamento Tarihi TBMM VIII. Dönem (1946-1950)*, C. III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2012, s. 21, 22.

¹²⁸¹ Yediyıldız, s. 23.

¹²⁸² Yediyıldız, s. 25, 26.

Meclisteki milletvekillerininin 55'i asker, 87'si hukukçu, 46'sı yönetici, 32'si ticaret erbabı, 59'u eğitimci, 8'i gazeteci, 20'si maliyeci, 15'i belediyece, 57'si çiftçi, 49'u sağlıkçı, 1'i sanatçı, 1'i mühendis, 2'si ilahiyatçı, 17'si de diğer meslek grubuna mensupturlar¹²⁸³. Milletvekillerinden 2'si 30, 50'si 31-40 yaş aralığı, 131'i 41-50 yaş aralığı, 159'u 51-60 yaş aralığı ve 117'si de 60 yaş üzeriydiler¹²⁸⁴. Meclistekilerden sadece 9 tanesi kadın milletvekiliydi¹²⁸⁵.

VIII. Yasama dönemi başladığında hükümette bulunan Şükrü Saraçoğlu başbakanlıktan istifa etmiştir. Cumhurbaşkanı İnönü tarafından hükümeti kurma görevi Recep Peker'e verilmiştir. Recep Peker'in başkanlığında 7 Ağustos 1946-10 Eylül 1947 tarihleri arasında görev yapacak olan Recep Peker Hükümeti kurulmuştur. Recep Peker Hükümeti'nin istifası üzerine yeni hükümeti kurma görevi Hasan Saka'ya verilmiş ve 10 Eylül 1947-10 Haziran 1948 tarihleri arasında görev yapacak olan I. Saka Hükümeti kurulmuştur. Hükümetin, DP tarafından uğradığı eleştiriler üzerine kabinede değişikliğe gitmek için Hasan Saka 10 Haziran 1948'de istifa etmiştir. Hükümeti kurma görevi tekrar kendisine verilen Hasan Saka tarafından bazı bakanlar değiştirilerek 10 Haziran 1948-16 Ocak 1949 tarihleri arasında görev yapacak olan II. Saka Hükümeti kurulmuştur. Hasan Saka'nın istifa etmesi üzerine VIII. dönemin son hükümeti olan Şemsettin Günaltay Hükümeti kurulmuştur¹²⁸⁶.

DP, kuruluşunun 1. yılında ilk kurultayını yapmış ve 7-11 Ocak 1947 tarihleri arasındaki kurultay sonucu "*Hürriyet Misakı*" adı verilen bir bildiri yayınlamıştır. Vatandaşların hak ve hürriyetlerine zarar veren ve anayasanın ruhuna uymayan kanunların kaldırılması, vatandaşın oyunu güvenli biçimde kullanabilmesi için Seçim Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve devlet başkanlığı ile parti başkanlığının tek bir şahısta toplanması anlayışının sonlandırılması talep edilmiştir. Taleplerin karşılanmaması halinde "*Sine-i Millet*"e dönüleceği tehdidi, günün şartlarında çok ses getirmiştir¹²⁸⁷. DP'nin yayınladığı bu bildiri, seçmen üzerindeki

¹²⁸³ Yediyıldız, s. 27.

¹²⁸⁴ Yediyıldız, s. 29.

¹²⁸⁵ Çufalı, s. 55.

¹²⁸⁶ Yediyıldız, s. 32-34; Neziroğlu, İrfan, Tuncer Yılmaz, s. 409, 485, 587, 607.

¹²⁸⁷ Yediyıldız, s. 51; Akın, s. 169.

etkisini korumak isteyen CHP'nin de değişim içerisine girmesine neden olmuştur. İmam Hatip okullarının açılması, ilkokul 4. ve 5. sınıflara seçmeli din dersinin getirilmesi, Ankara Üniversitesi bünyesinde İlahiyat Fakültesi'nin açılması, İstiklâl Mahkemeleri'nin kaldırılması, Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılmasına Dair 66 Numaralı Kanun'da değişikliğe gidilerek, kanuna aykırı hareket edenlere verilen ağır cezaların hafifletilmesi sonuçlarını ortaya çıkarmıştır¹²⁸⁸.

Meclis açıldığında CHP ile DP arasındaki ılımlı hava yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamış ve hükümet; muhalefeti yasa dışına çıkmak ve halkı isyana teşvik etmeye çalışmakla suçlarken, Celal Bayar da; Recep Peker Hükümeti'ni muhalefete baskı uygulayarak tek parti anlayışına devam etmekle suçlamıştır¹²⁸⁹. Siyasette yaşanan bu gerginliğe son vermek ve iki parti arasında kilitlenen ilişkilerin normalleşmesini sağlamak amacıyla Cumhurbaşkanı İsmet İnönü arabulucu vazifesi üstlenmiş ve iki tarafla da birçok görüşme yapmıştır. Bu görüşmeler sonucunda partiler arasında uzlaşının sağlanabilmesi için, iki tarafın da bilgisi dahilinde 12 Temmuz 1947'de radyo ve basın yoluyla "*12 Temmuz Beyannamesi*" olarak bilinen beyannameyi ilan etmiştir¹²⁹⁰. Beyannamede, CHP-DP ilişkilerinin bozulmasının nedenleri olarak Celal Bayar ve Recep Peker'in sebep olarak neleri gördükleri belirtilmiş, tarafların bu uzlaşmazlığın sonlanması için birbirlerinin atmalarını istedikleri adımlar dile getirilmiştir. İsmet İnönü ise, partilerin gerginliğe neden olmadan izlemeleri gereken siyaseti belirtmiş ve her iki siyasi partiye de eşit mesafede olduğunu beyan etmiştir¹²⁹¹.

¹²⁸⁸ Çetin Yetkin, *Karşıdevrim*, Kilit Yayınları, Ankara, 2011, s. 440-447.

¹²⁸⁹ Yediyıldız, s. 53.

¹²⁹⁰ Cezmi Eraslan, "Türkiye'de Çok Partili Hayatın Kurulmasında Bir Dönüm Noktası: 12 Temmuz (1947) Beyannamesi", *A.Ü. TİTE Atatürk Yolu Dergisi*, S. 22, Ankara, 2001, s. 143; Hüseyin Şeyhanlıoğlu, "12 Temmuz Beyannamesi'nin Siyasal Etkileri ve Önemi Siyasal Hayatımızda Çatışma Çözümüne Bir Başarı Örneği", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 2012/2, S. 16, s. 89, <http://sosyalbilimler.sdu.edu.tr/assets/uploads/sites/102/files/20122-sayi-16-4-19102012.pdf>, 05.07.2015.

¹²⁹¹ Yediyıldız, s. 54; Şeyhanlıoğlu, s. 89-90; Fehmi Akın, "12 Temmuz Beyannamesinin Türk Siyasi Tarihindeki Yeri ve Önemi", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. VII, S. 2, Aralık 2005, s. 98, <http://www.aku.edu.tr/AKU/DosyaYonetimi/SOSYALBILENS/dergi/VII2/FehmiAKIN.pdf>,

12 Temmuz Beyannamesi; genel olarak İsmet İnönü'nün uzlaştırıcı tavrı nedeniyle olumlu karşılanmıştır. Fakat hem CHP hem de DP içerisindeki aşırı milletvekilleri bu beyannameye tepki göstermişlerdir. Beyannameye tepki gösteren aşırıları, her iki partiden de tasfiye edilmişlerdir. CHP'de Recep Peker hükümetten istifa etmek zorunda kalırken, DP'de ise 31 milletvekili partiden ayrılarak MP'yi kurmuşlardır. 1948 yılı başlarında DP'den parti disiplin kurulu kararıyla 12 milletvekili ihraç edilmiştir¹²⁹². Bağımsız kalan milletvekilleri mecliste "*Müstakil Demokratlar Grubu*" adı ile bir grup kurmuşlardır¹²⁹³.

VIII. TBMM dönemi, dış politikada da önemli gelişmelere neden olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında iyice güçlenen ve topraklarını genişleten Sovyetler Birliği, 8 Ağustos 1946'da Türkiye'ye boğazlar konusunda birtakım düzenlemeler talep ettiği bir ultimatoma vermiştir. Sovyetler Birliği'nin bu ultimatoma Türkiye tarafından kabul edilmemiştir. Türkiye, bölgedeki yalnızlığından kurtulmak ve Sovyet tehdidine karşı denge oluşturabilmek için ABD ve batılı liberal ülkeler ile ilişkilerini geliştirmek zorunda kalmıştır. Sovyetler Birliği'nin daha fazla yayılmasını istemeyen ABD, Truman Doktrini ve Marshall Yardım Planı çerçevesinde Türkiye ile ilişkilerini geliştirmeye önem vermiştir¹²⁹⁴.

1946 seçimlerine gidilirken uygulamaya konulan Seçim Kanunu DP tarafından çok fazla eleştirilmiştir. VIII. dönemde eleştirilerin giderilmesi için çalışmalar yapılmış ve 16 Şubat 1950 Tarih ve 5545 Numaralı Milletvekilleri Seçim Kanunu kabul edilmiştir. Bu kanuna göre seçimler tek dereceli yapılacak, liste usulü çoğunluk sistemine göre bir seçim bölgesinde hangi siyasi parti en fazla oyu almış ise milletvekillerinin tamamını o siyasi parti kazanacaktır. Oy verme işlemi gizli yapılacak ve oy sayım işlemleri gözlemcilerin önünde açık bir şekilde yapılacaktır. Yüksek Seçim Kurulu oluşturularak seçimler yargı güvencesi altına alınacak, itiraz halinde tekrar incelenmesi için oy pusulaları Sulh Hukuk Mahkemelerinde saklanacaktır. Bağımsız adaylar partilerin listesinden aday olabileceği gibi liste dışından da desteklenebilecekti. Seçme, seçilme yaşları ve milletvekili sayısının

05.07.2015.

¹²⁹² Şeyhanlıoğlu, s. 91; Akın, s. 103.

¹²⁹³ Yediyıldız, s. 57.

¹²⁹⁴ Yediyıldız, s. 90-94.

belirlenmesi ise önceki seçimde olduğu gibi aynen geçerli olacaktır¹²⁹⁵. Seçim kanunu içerisinde uygulanacak olan liste usulü çoğunluk sistemine DP itiraz etmişse de seçimlerden galip çıkacağını düşünen CHP bu itirazı kabul etmemiştir.

24 Mart 1950 tarihinde Konya milletvekili Tevfik Fikret Sılay ve Trabzon milletvekili Faik Ahmet Barutçu tarafından, seçimlerin yenilenmesi için bir önerge verilmiştir¹²⁹⁶. Yapılan görüşmeler üzerine seçimlerin 14 Mayıs 1950'de yapılması kararı alınmıştır. Tevfik Fikret Sılay ve Faik Ahmet Barutçu yeni bir önerge vererek meclisin 22 Mayıs 1950'ye kadar çalışmalarına ara vermesini talep etmişlerdir. VIII. Yasama dönemi, bu teklifin kabul edilmesiyle sona ermiştir¹²⁹⁷.

8.2. VIII. TBMM'deki Seyhan Milletvekilleri

21 Temmuz 1946 seçimlerinde CHP, Seyhan'dan; Cavit Oral, Sinan Tekelioğlu, Kasım Gülek, Hilmi Uran, Ahmet Remzi Yüreğir, Kemal Satır, Kemal Çelik, Ali Münif Yeğenağa, Makbule Dıblan ve Kasım Ener'i aday göstermiştir. Buna karşılık DP ise; Vedat Güçlü, Recai Tarımer, Kamil Tekerek, Salih Zeki Bugay, Mehmet Muhtar Gücüm, Mustafa Akçalı, Hilmi Tezer, H. Şeraffetin Kantel, Mahmut Canberk ve Mehmet Geçioğlu'nu aday göstermiştir. Seçim sonucunda, Cavit Oral 12.364, Sinan Tekelioğlu 12.287, Kasım Gülek 12.231, Hilmi Uran 12.205, Ahmet Remzi Yüreğir 12.135, Kemal Satır 12.050, Kemal Çelik 12.038, Ali Münif Yeğenağa 11.980, Makbule Dıblan 11.948 ve Kasım Ener 11.556 oy almışlardır. DP adayları ise; Vedat Güçlü 5.057, Recai Tarımer 4.865, Kamil Tekerek 4.690, Salih Zeki Bugay 4.609, Mehmet Muhtar Gücüm 4.560, Mustafa Akçalı 4.537, Hilmi Tezer 4.482, H. Şeraffetin Kantel 4.370, Mahmu Canberk 4.287 ve Mehmet Geçioğlu 4.285 oy almışlardır. Bağımsız adaylardan Remzi Oğuz Arık 1.091, Abdülkadir Kemali Öğütçü 1.021, Arif Nihat Asya 996, Mustafa Boyvada 292, Zeynel Besim Sun 278 oy almışlardır¹²⁹⁸.

¹²⁹⁵ *Düstur*, 3. Tertip, C. 31; 21.02.1950 Tarih ve 7438 Sayılı Resmi Gazete; Girgin, s. 125, 126; Olgun, s. 23, 24.

¹²⁹⁶ TBMM Z.C., D.8, C. 25, s. 1038.

¹²⁹⁷ TBMM Z.C., D.8, C. 25, s. 1046.

¹²⁹⁸ "İlimizde Seçimi Cumhuriyet Halk Partisi Adayları Kazanmıştır", *Yeni Adana Gazetesi*, Adana, 23 Temmuz 1946, s. 1.

VIII. Yasama dönemi Seyhan milletvekillerinin yasama faaliyetlerini genel olarak değerlendirdiğimizde; milletvekilleri tarafından 5 takririn verildiği ve tamamının kabul edildiği görülmüştür. Verilen 6 teklifin ise 5'i kabul edilirken 1'i reddedilmiştir. 5'i seçim bölgesi ile ilgili olmak üzere 163 konuşma yapan Seyhan milletvekilleri ilgili bakanlıklara 5'i seçim bölgesi ile ilgili 50 soru önergesi vermişler ve bu önergelerden 46'sı sözlü olarak cevaplanırken, 3'üne cevap verilmemiş 1 soru önergesi de önerge sahibi milletvekili önergenin cevaplanacağı 2 oturumda genel kurulda bulunmadığı için geçersiz sayılmıştır.

8.2.1. Ahmet Remzi Yüreğir

8.2.1.1. Biyografisi

1892 yılında Adana'da doğan Ahmet Remzi Bey'in babası Abdullah Bey, annesi ise Raziye hanımdır¹²⁹⁹. Adana Öğretmen Okulu mezunu olan Ahmet Remzi Bey, Adana'daki Turan ve Numune-i Edep İlkokullarında öğretmenlik yapmıştır.

Osmanlı Devleti'nin son dönemleri, azınlık isyanları ve büyük devletlerin Osmanlı Devleti iç işlerine müdahalesi ile geçmişti. Ermeniler "*doğu vilayetlerinde ıslahat*" adı altında, "*Bağımsız Ermenistan*" rüyalarına dalıyor, Rumlar açıktan açığa Yunanistan menfaatine hizmet ediyordu.

1909 Adana isyanı, Trablusgarp ve Balkan savaşları sonucu Türk milleti iyice anlamışlardı ki : "*Türk'e ancak, Türk'den yardım ve fayda gelebilirdi*". Bu düşünce ile İTF etkili bir rol oynamaya başlamıştı. Asırlardan beri ihmal edilerek adeta "*Türklük*" kelimesinin söylenmesini bile hakaret kabul eden zihniyetin silinip düzeltilmesine Türk benliğinin yüksek ve asil olduğuna dair maddi ve manevi hareketlere geçildi.

Özellikle, İstanbul Türk Ocağı, Türk hatip ve şairlerinin çalışmaları sonucu nazır ve şehzadeler tarafından bile ziyaret edilir hale gelmiştir. Bu propaganda Adana'da da kendini hissettirmeye başlamıştı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde savaşlar ve kolera dolayısıyla okullar tatil edilmiş ve Adana'ya dönen Darülfünun'lu gençler ve Adana'daki öğretmen ve saygıdeğer kişilerin katılımı ile bir spor ve idman teşkilâtı meydana

¹²⁹⁹ Çufalı, s. 952.

getirilmişti. Henüz ismi belli olmayan bu teşkilât belirli günlerde Kumluk meydanına çıkarak kriket, ip atlama, koşu gibi spor hareketleri yapıyorlardı¹³⁰⁰.

İstanbul'da İTF Genel Merkezi'nin teşebbüsü ile "*Türk Gücü*" adında bir spor teşkilâtı meydana getirilmişti. Bu olay üzerine Adanalı gençler adını henüz koymadıkları spor teşkilâtına Türkgücü adını vermek için İstanbul'a müracaat etmiş ve Türk Gücü'nün tüzüğünü getirtmişlerdi. Türk adının kullanılmasının Türk olmayanları darıltacağı tartışmalarından sonra Adana Türkgücü Cemiyeti oluşturulmuş ve şu isimler cemiyete seçilmişti: İsmail Safa Bey, Muallim Gündüz Nadir, Muallim Ahmet Remzi, Baytar Adil Bey, Avukat Halil Naci Bey, Turhan Cemal Bey, İncirlioğlu Fasih ve Muallim Vasıf Bey'ler¹³⁰¹. Vilayete, cemiyet nizamnamesi ve beyannamesi ile cemiyete üye olanların isimlerinin verilmesi gerekiyordu. İşte bu sırada hala cemiyetin adındaki "*Türk*" sözünden dolayı rahatsız olan birkaç kişi, daha cemiyet resmi kurumlara bildirilmemişken istifa etmişti. Bunun üzerine Gündüz Nadir, cemiyet nizamname ve beyannamesini hazırlayarak valiliğe bildirmiş, Adana Türk Gücü başkanlığına da İsmail Safa Bey seçilmiştir. Fakat kısa sonra Ahmet Remzi ve İsmail Safa Bey'lerin dışındaki isimler istifa etmişler, oluşturulan yeni cemiyetin başkanlığına da Ahmet Remzi Bey seçilmiştir. Adana Türk Gücü üyeleri her hafta spora çıkıyor hatta Fırka Kumandanı Rüştü Beyden temin edilen silah ve mermi ile Kirte ve Afgan Bucağında atış talimi yapılıyordu. Kumandan Rüştü Bey, yaveri Ali Bey'i de Türk Gücü mensuplarının başına atış hocası olarak gönderilmişti. Bunu yanında Türk Gücü mensupları yabancı malları boykot ederek, yerli mallar kullanmaya başlamışlar ve boykota tüm Adanalıların katılması için propagandaya girişmişlerdi¹³⁰².

Ahmet Remzi Bey ve arkadaşları Balkan Harbinden sonra Hristiyan işyerlerine karşı boykot başlatmışlar ve Yunanlılara ait işyerlerinin tabelalarını sökerek Seyhan Irmağı'na atmışlardı¹³⁰³.

¹³⁰⁰ Ahmet Remzi Yüreğir, "Milli Mücadelede Çukurova", *Yeni Adana Gazetesi*, Adana, 31 Aralık 1952, s. 2.

¹³⁰¹ Yüreğir, s. 2.

¹³⁰² Yüreğir, s. 2.

¹³⁰³ Ahmet Remzi Yüreğir, "Milli Mücadelede Çukurova", *Yeni Adana Gazetesi*, Adana, 01.01.1953, s. 2.

1915 yılı Temmuz ayında İstanbul'a izcilik kampında staj yapmaya giden Ahmet Remzi Bey, buradan dönüşte seferberlik ilan edildiği için yedek subay olarak askere alınmış ve Adana-Tepebağ'daki Askeri Dikimevi'nde müdürlük görevinde bulunmuştur¹³⁰⁴. Daha sonra Şam'a yedek subay olarak gönderilen Ahmet Remzi Bey, I. Dünya Savaşı'nın bitmesiyle birlikte VII. Ordu ile birlikte Adana'ya geri gelmiştir¹³⁰⁵.

30 Ekim 1918 yılında imzalanan Mondros Mütarekesi sonucu Anadolu toprakları İtilaf kuvvetleri tarafından işgal edilmeye başlanmıştı. 17 Aralık 1918'de İtilaf Devletleri adına 500 kişilik Fransız birliği Mersin'e çıktı. Bunlardan bir müfreze Adana'ya geldi. 21 Aralık'ta ise Fransız ve Ermenilerden oluşan 1500 kişilik bir birlik tarafından Adana işgal edilmişti¹³⁰⁶.

Şehre yayılan Ermeni askerlerini hüzünle seyreden iki genç, acele davranmak zorunda olduklarını anlıyor ve Mücavirzade Mustafa Emin Bey'in sahibi olduğu Hayat matbaasına koşuyorlardı¹³⁰⁷. Öğretmen Ahmet Remzi Bey ve arkadaşı Yedek Subay Avni valilik makamına müracaat ederek "*Adana Gazetesi*"nin yayın imtiyazını almışlar ve Adana Gazetesi 25 Aralık 1918 tarihinde yayın hayatına başlamıştı¹³⁰⁸.

Adana Gazetesi'nin amacı ülke menfaatine ve Türklük hesabına çalışmak olduğu için yayınlarını da bu doğrultuda yapıyordu. Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından bir gün sonra Ali İلمي tarafından yayınlanmaya başlayan ve

¹³⁰⁴ Dikimevi'ndeki müdürlük görevi sırasında katı bir disiplin içerisinde ve işleri sıkı bir kontrolle yürüten Ahmet Remzi Bey, aynı zamanda Dikimevi'ndeki Ermeni ustalara Türk çıraklarına terziliğin inceliklerini gerektiğinde zor kullanarak öğrettirmiştir. Bu sebepten olsa gerek Ermenilerin Ahmet Remzi Bey'e daha I. Dünya Savaşı yıllarından kalma bir kinleri ve düşmanlıkları vardı; Tekin İdem, *Adana Vilayeti Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Ahmet Remzi (Yüreğir) Bey*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay, 2004, s. 42.

¹³⁰⁵ İdem, s. 42.

¹³⁰⁶ Süleyman Hatipoğlu, *Fransa'nın Çukurova'yı İşgali ve Pozantı Kongresi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989, s. 44.

¹³⁰⁷ İbrahim İslam, *Milli Mücadele'de Yeni Adana Gazetesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1995, s. 9.

¹³⁰⁸ Ahmet Remzi Yüreğir, "Milli Mücadelede Çukurova", *Yeni Adana Gazetesi*, Adana, 03.01.1953, s. 2 İslam, s. 10.

Fransız işgaline alkış tutan *Ferda Gazetesi* başta olmak üzere işgal memurları ve Ermeniler, Adana Gazetesi'nin yayınlarından hoşnut değillerdi.

Fransız İstihbarat subaylarından Andrea Konti, bir gün Hayat Matbaası'na Ahmet Remzi Bey'in arkadaşını göndererek yayınlarında değişiklik olduğu takdirde para yardımı gönderebileceklerini belirtmiş ve görüşme talep etmişti. Bunun üzerine Ahmet Remzi Bey de "*Gazetenin kimsenin yardımına ihtiyacı olmadığını, yalnız kanunlar çerçevesinde hareket edilirse bundan daha büyük yardımın olmayacağını, gazetenin haklı neşriyatından vazgeçmeyeceğini ve Andrea Konti ile misafir sıfatıyla görüşmekten memnun kalacağını*" belirterek arkadaşını göndermişti¹³⁰⁹.

Başka bir gün randevu alarak gelen Yüzbaşı Andrea Konti, gazete sahibi ve yazarlarıyla görüşmüştü. Gazeteyi dolaşp, gazete hakkında bilgi alan ve Fransızca bir gazete çıkarmak niyetinin olduğunu belirten Andre Konti, yayın hayatında değişiklik olduğu takdirde yardım görebilecekleri teklifini yineleyerek matbaadan ayrılmıştı¹³¹⁰. Andrea Konti'nin matbaadan ayrılmasından sonra çok bir zaman geçmemişti ki, Adana valisi Nazım Bey imzasıyla matbaaya bir yazı gelmişti. Bu yazıda "*Adana Gazetesi'nin kanuna uygun olmayan neşriyatı görüldüğünden gazetenin tatil edildiği*"¹³¹¹ bildiriliyordu. Böylelikle Adana Gazetesi daha üçüncü sayısında kapatılarak yayın hayatına son verilmişti¹³¹².

Adana Gazetesi'nin kapatılmasından sonra Ahmet Remzi ve Avni Bey'ler yeniden gazete çıkarabilmek için, Vali Nazım Bey'e müracaat ederek gazete imtiyazı almaya çalışmışlardır. Nazım Bey, bu iki vatansever gence başlangıçta gazete imtiyazı için verme konusunda tereddüde düşmüşse de, bu geçlerin iyi niyetleri ve vatanperverlikleri karşısında gazete imtiyazını vermekten kendini alamamış ve *Yeni Adana* adlı gazetenin yayını için gerekli izni vermiştir¹³¹³.

¹³⁰⁹ Yüreğir, s. 2.

¹³¹⁰ Ahmet Remzi Yüreğir, "Milli Mücadelede Çukurova", *Yeni Adana Gazetesi*, Adana, 5.01.1953, s. 2.

¹³¹¹ Yüreğir, s. 2.

¹³¹² Aytekin Gezici, "İşgal Döneminde Adana Basını", *Kuvay-i Milliye Dergisi*, S. 21, Adana, 1999, s. 45.

¹³¹³ Yüreğir, s. 2.

Avni Bey'in gazetesinin 8. sayısında yayınladığı "*Kanuna Hürmet*" başlıklı makalesinde, gazetelerin kapatılmasının kanuna aykırı olduğunu belirtmiş ve Adana Gazetesi'ni kapatanları da tenkit etmişti. Avni Bey, yazısında işgal kuvvetlerini kastederek "*Eşeğin kuyruğu hala elimizdedir*" demiştir¹³¹⁴.

Avni Bey'in makalesinin yayınlanmasından 24 saat sonra Hayat Matbaası, Fransız askerleri tarafından basılmış, matbaada bulunan Avni Bey ve matbaa sahibi Mücavirzade Mustafa Emin Bey tutuklanarak Fransız karargâhına götürülmüştür. Yapılan kısa bir tahkikattan sonra bu iki şahsında işgal bölgesinin dışına sürülmesine karar verilmiş ve karar hemen uygulanmıştır¹³¹⁵. Böylece Yeni Adana Gazetesi'nin yaklaşık bir ay süren Adana'daki ilk yayın hayatı sona ermiştir.

Adana Jandarma Komutanlığı'nda görevli Haşim Bey işgalin haksız ve Adana halkının Ermeni insafına terkedilmiş bir vaziyette olduğunu görünce, Adana'dan çekilen Türk ordusunun bıraktığı silahları Adana halkına dağıtmaya karar vermişti. Haşim Bey, silahların dağıtılması işinde Ahmet Remzi Bey, İmamzade Mehmet Efendi ve Tüfekçi Ustası Eyüp Efendi ile temasa geçmiş ve Türk mahallerine silahlar bu şahıslar tarafından dağıtılmıştır¹³¹⁶.

Adana'da Ermeni zulmü iyice artmış, Türklerin bu zulme dayanma gücü kalmamıştı. Bu durumu hisseden işgal kuvvetleri olası bir Türk isyanına karşı 28 Nisan 1919 günü silahların işgal kuvvetine teslimatı ile ilgili Türkçe beyannameler hazırlayarak Türk mahallelerindeki duvarlara asmışlardı. Buna göre: "*Silahların teslimi için 24 saatlik bir süre verilmiş, bu süre zarfında silahlarını teslim etmeyenlerin ise şiddetle cezalandırılacağı*" asılan beyannamelerde belirtilmişti. Verilen sürenin bitiminden sonra evlerde silah arama işine başlanmıştı ve Ahmet Remzi Bey, evine gizlediği silahları teslim etmemişti¹³¹⁷.

25 Nisan 1919 günü işgal kuvvetleri tarafından yapılan aramada, duvarların içerisine gizlenmiş olan silah, cephane ve teşkilât evrakları bulunmuş ve Ahmet

¹³¹⁴ Yüreğir, s. 2.

¹³¹⁵ Seyit Ali Akgül, *Cumhuriyet'e Giden Yolda Adana*, Yeni Adana Gazetesi Yayını, Adana, 1998, s. 21.

¹³¹⁶ Yüreğir, s. 2.

¹³¹⁷ İdem, s. 44, 45.

Remzi Bey hakkında idam cezası verilmiştir. Bir müddet şehirde gizlenen Ahmet Remzi Bey, kadın çarşafına gizlenmek suretiyle işgal altındaki Adana'dan ayrılmıştır¹³¹⁸. Ahmet Remzi Bey, Adana'dan sonra Yozgat, Boğazlıyan ve Kayseri'de "*Kilisli Yusuf*" takma adıyla gizlenmiştir. Sivas Kongresinden sonra ARMHC'nin şubesi olarak yurdun her tarafında Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri kurulmaya başlanmıştı ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Adana için de açılması şart olmuştu.

Bu zorunluluğun ve sorumluluğun farkında olan Ahmet Remzi Bey, Adana'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurabilmek için Sivas'taki Temsil Heyeti ile muharebeye girişmiştir. 1 Kasım 1919 tarihinde, merkezi Kayseri veya Niğde olacak şekilde Adana Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin açılması hususunda Temsil Heyeti'nden izin istemiştir¹³¹⁹. Temsil Heyeti'nden gelen 4 Kasım 1919 tarihli telgrafta cemiyetin Kayseri'de kurulması için gerekli izin verilmiştir.

Ahmet Remzi Bey, Kayseri'de Somaoğlu Hanı'nda 9 numaralı odayı kiralayarak cemiyetin bina sorununu çözdükten sonra, cemiyetin resmen kurulması için 25 Kasım 1919 tarihli bir dilekçe ile Kayseri Mutasarrıflığı'na müracaat etmiştir. Cemiyetin resmen kurulduğu hakkında 27 Kasım 1919 tarihli bir telgraf ile Temsil Heyeti'ni bilgilendirmiştir¹³²⁰. Ankara'ya nakli kararlaştırılan Temsil Heyeti, Sivas'tan hareketle 18 Aralık 1919 tarihinde Kayseri'ye gelmişti. Mustafa Kemal Paşa, eski Kayseri milletvekili İmamzade Ömer Bey'in evinde misafir edilmişti.

Ahmet Remzi Bey, Adana Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi sıfatında Mustafa Kemal Paşa ile Kilikya meseleleri üzerine uzunca görüşmüştür. O günlerde siyasi bir kelime olarak kullanılan "*Kilikya*" adının, Adana Müdafaa-i Hukuk tabirine eklenmesi ve cemiyetin adının "*Kilikya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti*" olarak düzenlenmesi Mustafa Kemal Paşa tarafından uygun görülmüştür¹³²¹.

¹³¹⁸ Ahmet Remzi Yüreğir'in *Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 8, Sicil No: 1481.

¹³¹⁹ Ahmet Remzi Yüreğir, "Milli Mücadelede Çukurova", *Yeni Adana Gazetesi*, Adana, 21.01.1953, s. 2.

¹³²⁰ Ahmet Remzi Yüreğir, "Milli Mücadelede Çukurova", *Yeni Adana Gazetesi*, Adana, 23.01.1953, s. 2.

¹³²¹ Ahmet Remzi Yüreğir, "Milli Mücadelede Çukurova", *Yeni Adana Gazetesi*, Adana, 24.01.1953, s. 2.

Ahmet Remzi Bey, cemiyetin merkezini önce Niğde'ye, Karaisalı'nın işgalden kurtarılması üzerine Karaisalı'ya ve son olarak ta Pozantı'ya taşımıştır. Pozantı'da, Adana Cephesi'ne yardımcı olmak amacıyla Kilikya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne bağlı olarak iâşe, levazım ve sağlık teşkilâtları kurulmuş ve levazım teşkilâtının başına Ahmet Remzi Bey getirilmiştir¹³²².

Ahmet Remzi Bey, Pozantı'nın işgalden kurtarılmasından sonra, Mustafa Kemal Paşa'nın da katıldığı 5 Ağustos 1920 tarihli Pozantı Kongresi'nde alınan kararlar doğrultusunda oluşturulan Adana Vilayet Teşkilâtı'nda Belediye Meclis Üyesi görevine seçilmiştir¹³²³.

Ahmet Remzi Bey, Adana'da yaşanan gelişmelerden Ankara'nın haberdar edilmesi amacıyla kurulmuş olan "*Adana İstihbarat Müdürlüğü*" adlı haber alma teşkilâtının başına getirilmiş ve Adana İstihbarat Müdürü olarak Ankara'daki Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü'ne önemli bilgilerin aktarılmasını sağlamıştır¹³²⁴.

Adana'nın kurtuluşundan sonra da Müdafaa-i Hukuk üyeliği esnaf grupları başkanlığı, Belediye üyeliği, Tayyare Cemiyeti, Türk Maarif Cemiyeti Seyhan Kızılay başkanlıklarını yapmıştır. 1926, 1941 yıllarında Yedek Subay olarak orduya alınmıştır. Kurmuş olduğu ve aralıksız olarak yayınladığı (Yeni Adana) gazetesinin sahip ve başyazarlığını yapmaktayken 21 Temmuz 1946'da CHP listesinden Seyhan Milletvekilliğine seçilmiştir¹³²⁵.

Ahmet Remzi Yüreğir, milletvekilliği sırasında özellikle Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı bir milletvekili profili çizmiştir. Çok partili döneme geçilmesiyle birlikte hükümet tarafından bazı devrim kanunlarının yumuşatıldığı ve bundan taviz verildiği gerekçesiyle vermiş olduğu soru önergelerinde hükümete karşı son derece sert bir tavır takınmaktan çekinmemiştir. Bununla birlikte seçim bölgesi olan Seyhan

¹³²² İdem, s. 90.

¹³²³ Yusuf Ayhan, *Mustafa Kemal'in Pozantı Kongresi ve Adana'nın Kurtuluşu*, İpek Matbaası, Adana, 1963, s. 84.

¹³²⁴ Kasım Ener, *Çukurova'nın Kurtuluş Savaşı'nda Adana Cephesi*, Türkiye Kuvayı Milliye Mücahit ve Gazileri Cemiyeti Yayınları, San Matbaası, Ankara, 1970, s. 271, 272.

¹³²⁵ Çufalı, s. 953;

Vilayeti ve Çukurova bölgesi ile gelişmeleri yakından takip etmiş ve ilgili bakanlıklara birçok önerge vermiştir.

1950 seçimlerinde DP'nin Adana'da seçimleri kazanması üzerine milletvekili olamayan Ahmet Remzi Yüreğir, yeniden gazetecilik yapmaya başlamıştır. CHP'nin İstanbul'da yayınlamayı düşündüğü "*İnkılap*" isimli bir gazetenin yayın hazırlıklarını parti adına üstlenmişken, 4 Ekim 1951 günü Galata Köprüsü üzerinde bir aracın kendisine çarpması sonucu ağır yaralanmıştır¹³²⁶. 7 Ekim 1951 tarihinde tedavi gördüğü hastanede vefat etmiştir¹³²⁷.

Ahmet Remzi Yüreğir evli ve 5 çocuk sahibiydi. Ahmet Remzi Yüreğir'in Milli Mücadele anıları, Yeni Adana Gazetesi'nde 25 Aralık 1952- 13 Ekim 1953 tarihleri arasında "*Milli Mücadele'de Çukurova*"adlı bir yazı dizisi ile yayınlanmıştır¹³²⁸.

8.2.1.2. Ahmet Remzi Yüreğir'in TBMM'deki Faaliyetleri

Ahmet Remzi Yüreğir'in, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1-4. yasama yıllarında Çalışma Komisyonu üyeliği ve 5. yasama yılında Bütçe Komisyonu üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür¹³²⁹.

Ahmet Remzi Yüreğir, VIII. yasama döneminde 2 önerge ve 2 de teklif vermiştir. Önerge ve tekliflerin tamamı kabul edilmiştir. Yasama dönemi boyunca ilgili bakanlıkların cevaplama amacıyla 4'ü seçim bölgesi ile ilgili 16 soru önergesi vermiştir. Bu önergelerden 14'ü bakanlar tarafından sözlü olarak cevaplanmıştır. 1 Soru önergesi, Ahmet Remzi Yüreğir'in önergenin cevaplanacağı 2 oturumda hazır bulunmaması nedeniyle meclis içtüzüğüne geçersiz olmuştur. 1 Soru önergesine ise havale edildiği bakanlıktan yazılı yada sözlü cevap verilmemiştir. Ahmet Remzi Yüreğir, VIII. yasama döneminde 4'ü seçim bölgesi ile ilgili olmak üzere 34 konuşma yapmıştır. Ahmet Remzi Yüreğir, Atatürk İlke ve İnkılaplarına bağlı bir milletvekili görüntüsü çizmiştir. Çok partili döneme geçilmesiyle birlikte hükümet tarafından bazı devrim kanunlarının yumuşatıldığı ve bundan taviz verildiği

¹³²⁶ İdem, s. 106, 107.

¹³²⁷ "Yeni Adana'nın Acı Kaybı", *Türk Sözü Gazetesi*, Adana, 9 Ekim 1951, s. 1, 3.

¹³²⁸ Çufalı, s. 953.

¹³²⁹ TBMM Z.C., D.8, C. 1, s. 21; C. 2, s. 11; C. 7, s. 12; C. 13, s. 21; C. 21, s. 21.

gerekçesiyle mensubu olduğu CHP Hükümeti'ne karşı son derece sert bir tavır takınmaktan çekinmemiştir. 1946 seçimlerinden sonra parti yöneticilerinin, oy kaygısı ile laiklik konusunda ve Osmanlı hanedanına yaklaşımı konusunda tavizler verdiği, irticai faaliyetlerin arttığı ve bu konulara dair yeterince titizlik uygulanmadığından şikâyet etmiştir. Bununla birlikte seçim bölgesi olan Seyhan (Adana) Vilayeti ve Çukurova bölgesi ile gelişmeleri yakından takip etmiş ve ilgili bakanlıklara birçok önerge vermiştir.

8.2.1.3. VIII. Yasama Dönemi'nde Ahmet Remzi Yüreğir İle İlgili Bulgular

1. Türkiye ile Suriye arasında askıda kalmış meseleler bulunup bulunmadığına ve Suriye'deki Türklere Karşı işlenmekte olan suçlar için Hükümetin bir teşebbüse geçip geçmediğine dair Dışişleri Bakanlığı'ndan sözlü sorusu¹³³⁰.
2. Seyhan Sulama Kanalları yapımı ile Çukurova'daki sel tahribatı ve sulama işleri hakkında Bayındırlık ve Tarım Bakanlıklarından sözlü sorusu ve önergesinin sonradan tahrik etmek üzere, görüşülmesinin geri bırakılması hakkındaki sözleri¹³³¹.
3. Seyhan sulama kanalları yapımı ve Çukurova bölgesi baraj, köprü ve yollarının onarılması ve Adana Zirai Donatım Kurumu tarafından kurulmakta olan tamir atelyesi hakkındaki sorusuna Bayındırlık Bakanı Kasım Gülek ve Tarım Bakanı Tahsin Coşkan'ın sözlü cevapları ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹³³².
4. İnkılâp ve rejim aleyhinde yapılan neşriyat hakkındaki sorusuna Adalet Bakanı Şinasi Devrin, Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak ve İçişleri Bakanı Münir Hüsrev Göle'nin sözlü cevapları ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹³³³.
5. Kâğıt fiyatları hakkında Ekonomi Bakanlığından sorusu, Ekonomi Bakanı Cavit Ekin'in sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹³³⁴.

¹³³⁰ TBMM Z.C., D.8, C. 4, s. 189, 295, 353.

¹³³¹ TBMM Z.C., D.8, C. 6, s. 552.

¹³³² B.C.A. Fon No: 30.1.00 Yer No: 53.316.3; TBMM Z.C., D.8, C. 7, s. 82-88.

¹³³³ B.C.A. Fon No: 30.1.00 Yer No: 53.318.1; TBMM Z.C., D.8, C. 7, s. 205-214.

¹³³⁴ TBMM Z.C., D.8, C. 9, s. 99-101.

6. Şeker ve sigara gibi maddelere zam yapılıp yapılmayacağına ve şeker istihsalâtı ile istihlâkinin kaç ton olduğuna ve Çukurova'da kurulması kararlaştırılan şeker fabrikalarına dair sorusuna Ekonomi Bakanı Cavit Ekin, Maliye Bakanı ve Gümrük ve Tekel Bakan Vekili Şevket Adalan'ın sözlü cevapları ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹³³⁵.

7. 1917 yılı pamuk ve yağlı tohum mahsullerinden müstahsil elinde ne miktar bulunduğu, 1948 yılı hububat, pamuk ve yağlı tohum fiyatlarının hangi tarihte yayımlanacağına ve pamuk satış kooperatiflerine dair sorusuna Ticaret Bakanı Mahmut Nedim Gündüzalp'ın sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹³³⁶.

8. Çanakkale milletvekili rahmetli Atıf Kamçıl'ın eşine vatani hizmet tertibinden aylık bağlanması hakkındaki kanun teklifinin geri verilmesine dair önergesi¹³³⁷.

9. Kitapçılığımızın gelişme ve artımını sağlayacak tedbirlere dair sorusuna Başbakan Hasan Saka'nın sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹³³⁸.

10. Askerî ve Mülki Tekaüt Kanunu'nun 25nci maddesiyle Milli Korunma Kanunu ve Haksız Olarak Mal İktisap Edenler Hakkındaki Kanunun tatbikına ve resmî otomobil ve kamyonetlere dair savusuna Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Faik Ahmet Barutçu'nun sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹³³⁹.

11. Nizip Muharebesini tasvir eden abide hakkındaki sorusuna Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak'ın sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹³⁴⁰.

12. 431 sayılı Kanunla Hazineye intikal eden emvalin durumu hakkındaki sorusuna Maliye Bakanı İsmail Rüştü Aksal'ın sözlü cevabı (6/289) ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹³⁴¹.

¹³³⁵ TBMM Z.C., D.8, C. 11, s. 332-340.

¹³³⁶ TBMM Z.C., D.8, C. 11, s. 351-361.

¹³³⁷ TBMM Z.C., D.8, C. 12, s. 284, 285.

¹³³⁸ TBMM Z.C., D.8, C. 12, s. 584-588.

¹³³⁹ TBMM Z.C., D.8, C. 13, s. 30-36.

¹³⁴⁰ TBMM Z.C., D.8, C. 14, s. 328, 329.

¹³⁴¹ TBMM Z.C., D.8, C. 18, s. 443-457.

- 13.** Hilâfetin İlgasına ve Hanedanı Osmaninin Türkiye Cumhuriyeti memaliki haricine çıkarılmasına dair olan 431 sayılı Kanuna ek kanun teklifi¹³⁴².
- 14.** Hilâfetin İlgasına ve Hanedanı Osmaninin Türkiye Memaliki Dışına Çıkarılmasına Dair Olan 431 Sayılı Kanunun 8nci maddesinin yorumlanması hakkındaki Başbakanlık tezkeresinin kabullendiğine ve gündeme alınmasına dair önergesi konu ile ilgili kendisinin sözleri¹³⁴³.
- 15.** 24 Mayıs 1949 Tarih ve 5392 Numaralı Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü kanunu münasebetiyle sözleri¹³⁴⁴.
- 16.** Hilâfetin ilgasına ve Hanedanı Osmaninin Türkiye memaliki dışına çıkarılmasına dair olan 431 sayılı Kanunun 8nci maddesinin yorumlanması hakkındaki Başbakanlık tezkeresini kabullendiğine ve gündeme alınması hususundaki Önergesi ile 431 sayılı Kanunun 8nci maddesinin yorumlanmasına mütedair Başbakanlık tezkeresi münasebetiyle sözleri¹³⁴⁵.
- 17.** Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu ile ilgili sözleri¹³⁴⁶.
- 18.** Muhasebei Umumiye Kanunu'nun 5 ve 34üncü maddelerinin değiştirilmesine ve bazı gelir kaynaklarında değişiklik yapılmasına dair olan kanun münasebetiyle sözleri¹³⁴⁷.
- 19.** Ankara Üniversitesi Kuruluş Kadroları Hakkındaki 5239 Sayılı Kanuna Ek Kanun münasebetiyle sözleri¹³⁴⁸.
- 20.** Muhtelif kanunlarda geçen (şehit) tâbirinin yorumlanmasına dair tezkerenin gündeme alınması hakkında demeci¹³⁴⁹.

¹³⁴² TBMM Z.C., D.8, C. 18, S. Sayısı: 157.

¹³⁴³ TBMM Z.C., D.8, C. 18, s. 600, 601; C. 19, s. 33; C. 19, 185 S. Sayılı Başbakanlık Tezkeresi.

¹³⁴⁴ TBMM Z.C., D.8, C. 19, s. 614-619.

¹³⁴⁵ TBMM Z.C., D.8, C. 19, s. 664, 665.

¹³⁴⁶ TBMM Z.C., D.8, C. 19, s. 680,681.

¹³⁴⁷ TBMM Z.C., D.8, C. 20, s. 118-121.

¹³⁴⁸ TBMM Z.C., D.8, C. 20, s. 208,281.

¹³⁴⁹ TBMM Z.C., D.8, C. 20, s. 351,352.

- 21.** Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu ile ilgili sözleri¹³⁵⁰.
- 22.** Devlet Örnek ve Üretim Çiftlikleri Kanunu münasebetiyle sözleri¹³⁵¹.
- 23.** 10 Haziran 1949 Tarih ve 5438 Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Kapatılmasına ve Türbedarlıklar İle Birtakım Unvanların Men'i ve İlgasına Dair Olan 677 Sayılı Kanunun Birinci Maddesine Bir Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun münasebetiyle sözleri¹³⁵².
- 24.** İsviçre'de ölen Abbas Hilmi Paşa'nın, dış memleketlerdeki hukuki durumu ile intikal eden emvalinden alınacak veraset vergisi hakkındaki sorusuna Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak, Maliye Bakanı İsmail Rüştü Aksal ve İçişleri Bakanı Emin Erişirgil'in sözlü cevapları ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹³⁵³.
- 25.** Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu münasebetiyle sözleri¹³⁵⁴.
- 26.** 4598, 4620 ve 4621 sayılı kanunlara ek kanun münasebetiyle sözleri¹³⁵⁵.
- 27.** Bursa milletvekili Muhittin Baha Pars'ın, Uludağ'da inşaata müsaade edilmesi hakkındaki kanun teklifine dair sözleri¹³⁵⁶.
- 28.** Bozuk çıkan ekmeklerle hayat pahalılığı ve yabancı memleketlerden ithal edilen un ve Ziraat Bankasınca çiftçiye ve Emlâk Kredi Bankasınca inşaat sahiplerine gereken kredinin yapılmaması ve bankalardaki halk mevduatı ile ihraç mallarımızın satış durumu hakkındaki sorusuna Ekonomi ve Ticaret Bakanı Vedat Dicleli'nin sözlü cevapları (6/456) ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹³⁵⁷.

¹³⁵⁰ TBMM Z.C., D.8, C. 20, s. 439.

¹³⁵¹ TBMM Z.C., D.8, C. 20, s. 493-503.

¹³⁵² TBMM Z.C., D.8, C. 20, s. 707-709.

¹³⁵³ TBMM Z.C., D.8, C. 22, s. 337-342.

¹³⁵⁴ TBMM Z.C., D.8, C. 22, s. 445, 446.

¹³⁵⁵ TBMM Z.C., D.8, C. 22, s. 643.

¹³⁵⁶ TBMM Z.C., D.8, C. 23, s. 204, 205.

¹³⁵⁷ TBMM Z.C., D.8, C. 23, s. 314-323.

- 29.** 27 Mart 1950 Tarih ve 5618 Numaralı Çiftçiyi Topraklandırma Hakkındaki 4753 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Maddeler ve Geçici Maddeler Eklenmesine Dair Olan Kanun ile ilgili sözleri¹³⁵⁸.
- 30.** 16 Mart 1950 Tarih ve 5602 Numaralı Tapulama Kanunu ile ilgili ve sözleri¹³⁵⁹.
- 31.** Gümrük tarifesi kanununu değiştiren 2255 sayılı kanuna bağlı cetvelde değişiklik yapılması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹³⁶⁰.
- 32.** Abant Gölü çevresinin Bolu Özel İdaresi'ne temlikine dair olan kanun münasebetiyle sözleri¹³⁶¹.
- 33.** Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü memur ve hizmetlilerinin ücretlerine dair olan 2847, 3173, 4620 ve 5000 sayılı kanunlarda değişiklik yapılması ve 2847 sayılı kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹³⁶².
- 34.** Uludağ'ın mahdut ve muayyen yerlerinde inşaata müsaade edilmesi hakkındaki teklifin gündeme alınmasına dair olan önerge münasebetiyle sözleri¹³⁶³.
- 35.** Gümrük Tarifesi Kanununa bağlı giriş genel tarifesi cetvelinde değişiklik yapılması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹³⁶⁴.
- 36.** Turizm müesseselerini teşvik kanunu münasebetiyle sözleri¹³⁶⁵.
- 37.** 24 Mart 1950 Tarih ve 5654 Numaralı Pasaport Kanununa Bir Madde Eklenmesine Dair Olan Kanun ile ilgili sözleri ve teklifi¹³⁶⁶.

¹³⁵⁸ TBMM Z.C., D.8, C. 25, s. 281-284.

¹³⁵⁹ TBMM Z.C., D.8, C. 25, s. 441, 442.

¹³⁶⁰ TBMM Z.C., D.8, C. 25, s. 528, 529.

¹³⁶¹ TBMM Z.C., D.8, C. 25, s. 601-605.

¹³⁶² TBMM Z.C., D.8, C. 25, s. 696.

¹³⁶³ TBMM Z.C., D.8, C. 25, s. 785, 786.

¹³⁶⁴ TBMM Z.C., D.8, C. 25, s. 863.

¹³⁶⁵ TBMM Z.C., D.8, C. 25, s. 945, 946.

¹³⁶⁶ TBMM Z.C., D.8, C. 25, s. 985, 986.

38. Asyalılar Konferansı'na ve yabancı bir hükümet tarafından tetkik gezisine davet edilen şahıs ve dernekler hakkındaki Dışişleri Bakanlığı'na verdiği sual tavrı¹³⁶⁷.

8.2.2. Ali Münif Yeğenağa

8.2.2.1. Ali Münif Yeğenağa'nın TBMM'deki Faaliyetleri

Ali Münif Yeğena'nın, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 5 yasama yılında da Anayasa Komisyonu üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür¹³⁶⁸. Ali Münif Yeğenağa'nın VIII. yasama döneminde tavr, teklif, izahat isteme, söz alma vb. bir yasama faaliyeti tespit edilememiştir.

8.2.3. Cavit Oral

8.2.3.1. Cavit Oral'ın TBMM'deki Faaliyetleri

Cavit Oral'ın, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1-3. yasama yıllarında İçişleri Komisyonu üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür¹³⁶⁹.

Cavit Oral, yasama dönemi boyunca 1 soru önergesi vermiş ve önergesi sözlü olarak cevaplanmıştır. 1948-1950 Yılları arasında hükümette Tarım Bakanı olarak görev aldığından, bu yıllar arasında milletvekillerinin verdiği 32 soru önergesinin 29'unu sözlü 3'ünü ise yazılı olarak cevaplamıştır. Bakanlık görevi nedeniyle yaptığı konuşmaların dışında mecliste 6 konuşma yapmıştır.

8.2.3.2. VIII. Yasama Dönemi'nde Cavit Oral İle İlgili Bulgular

1. Recep Peker Hükümeti'nin programı münasebetiyle sözleri¹³⁷⁰.
2. 20 Eylül 1946 Tarih ve 4955 Numaralı Matbuat Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun münasebetiyle sözleri¹³⁷¹.
3. Tarım Bakanlığı'nın 1948 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹³⁷².

¹³⁶⁷ B.C.A. Fon No: 30.1.00 Yer No: 42.252.31

¹³⁶⁸ TBMM Z.C., D.8, C. 1, s. 20; C. 2, s. 10; C. 7, s. 11; C. 13, s. 20; C. 21, s. 20.

¹³⁶⁹ TBMM Z.C., D.8, C. 1, s. 22; C. 2, s. 11; C. 7, s. 14.

¹³⁷⁰ TBMM Z.C., D.8, C. 1, s. 45-48.

¹³⁷¹ TBMM Z.C., D.8, C. 1, s. 289-291.

¹³⁷² TBMM Z.C., D.8, C. 8, s. 765-770.

4. Tek tip ekmek kararı hakkındaki sorusuna, Ticaret Bakanı Mahmul Nedim Gündüzalp'ın sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹³⁷³.
5. Denizli milletvekili Reşat Aydın'ın, zirai kombinaların yıllık bilançoları ve atelye demirbaş eşyaları hakkındaki sorusuna Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevabı¹³⁷⁴.
6. Edirne milletvekili Fethi Erimçağ'ın, Yeni Cezaevi için işgal edilen Numune ve Yahşifahih Çiftliklerindeki çiftçilerin toprak ihtiyacı hakkındaki sorusuna Adalet Bakanı Fuad Sirmen ve Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevapları¹³⁷⁵.
7. Isparta milletvekili Kâzım Aydar'ın, Isparta iline bağlı Sütçüler ilçesine yapılacak telgraf hattı ile Eğridir Orman İşletmesinden bu hatta lüzumu olan direklerin verilmemesi sebebi hakkındaki sorusuna Ulaştırma Bakanı Kasım Gülek ve Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevapları¹³⁷⁶.
8. Çorum milletvekili Necdet Yücer'in, Orman Kanunu'nun uygulanması ve Orman İşletmelerinin çalışmaları hakkındaki sorusuna Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevabı¹³⁷⁷.
9. Erzurum milletvekili Gl. Vehbi Kocagüney'in, ormanlarımızın durumu ile Adana'da zirai donatım kurumunun yeniden yaptırdığı atelye hakkındaki sorusuna Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevabı¹³⁷⁸.
10. Kocaeli milletvekili Sedat Pek'in, hükümetle Zingal Şirketi arasındaki ihtilâfa dair sorusuna Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevabı¹³⁷⁹.
11. Çanakkale milletvekili Nurettin Ünen'in, Çanakkale'nin Kus Köyünden bir vatandaşa ait tarla hakkındaki sorusuna Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevabı¹³⁸⁰.

¹³⁷³TBMM Z.C., D.8, C. 9, s. 38-41.

¹³⁷⁴TBMM Z.C., D.8, C. 13, s. 44-46.

¹³⁷⁵TBMM Z.C., D.8, C. 13, s. 57-59.

¹³⁷⁶TBMM Z.C., D.8, C. 13, s. 104, 105.

¹³⁷⁷TBMM Z.C., D.8, C. 13, s. 167-172.

¹³⁷⁸TBMM Z.C., D.8, C. 13, s. 203-206.

¹³⁷⁹TBMM Z.C., D.8, C. 14, s. 7.

¹³⁸⁰TBMM Z.C., D.8, C. 15, s. 217, 218.

12. Erzincan milletvekili Sabit Sağıroğlu'nun, Erzincan'da yapılması düşünölen iplik fabrikası hakkındaki sorusuna Ekonomi ve Ticaret Bakanı Cemil Said Barlas ile Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevapları¹³⁸¹.

13. Tokat milletvekili Recai Güreli'nin, memleketin ekim durumu hakkındaki sorusuna Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevabı¹³⁸².

14. Afyon Karahisar milletvekili Ahmed Veziroğlu'nun; Antalya bölgesindeki çeltik ekimine dair olan sorusuna Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemal Bayizit ve Tarım Bakanı Cavit Oral'ın yazılı cevapları¹³⁸³.

15. Seyhan milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun, orman işletmeleri döner sermayesi ile şimdiye kadar yaptırılan yapılar ve bu yapılarla teşcir için harcanan paranın tutarı hakkında Başbakanlıktan olan sorusuna Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevabı¹³⁸⁴.

16. Tokat milletvekili Recai Güreli'nin, dağlık, ormanlık ve yaylalık bölgelerde bulunan köylülerin kalkınması için ne gibi tedbirler alındığı hakkında Tarım ve Ekonomi ve Ticaret Bakanlıklarından olan sorusuna iki bakanlık adına Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevabı¹³⁸⁵.

17. Bolu milletvekili İhsan Yalçın'ın, Sümerbank Selöloz Sanayii Müessesesi Yayınlarından (Kavak Kültürüne Dair İtalya'da Yapılan Etüd) adlı kitaptaki düşünce ve fikirler hakkındaki sorusuna Ekonomi ve Ticaret Bakanı Cemil Said Barlas ve Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevapları¹³⁸⁶.

18. Bolu milletvekili İhsan Yalçın'ın, İzmit Kâğıt Fabrikasına tahsis olunan 1700 metre mikâp tomruğun Karabük İstasyonundan sevkedilmemesi sebebi hakkındaki sorusuna Ekonomi ve Ticaret Bakanı Cemil Said Barlas, Tarım Bakanı Cavit Oral ve Ulaştırma Bakanı Dr. Kemal Satır'ın yazılı cevapları¹³⁸⁷.

¹³⁸¹ *TBMM Z.C.*, D.8, C. 16, s. 266, 267.

¹³⁸² *TBMM Z.C.*, D.8, C. 17, s. 81-84.

¹³⁸³ *TBMM Z.C.*, D.8, C. 17, s.84-86.

¹³⁸⁴ *TBMM Z.C.*, D.8, C. 17, s. 146-148.

¹³⁸⁵ *TBMM Z.C.*, D.8, C. 18, s. 79.

¹³⁸⁶ *TBMM Z.C.*, D.8, C. 18, s.233, 234.

¹³⁸⁷ *TBMM Z.C.*, D.8, C. 18, s. 489, 490.

19. Yozgad milletvekili İhsan Olgun'un, ekim noksanlığı ve hayvan zayıfatı hakkında ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair sorusuna Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevabı¹³⁸⁸.

20. Tokat milletvekili Cemal Kovalı'nın, Amerikan yardım kredisiyle getirilecek tarım alet ve makinaları hakkındaki sorusuna Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevabı¹³⁸⁹.

21. Mardin milletvekili Mehmet Kâmil Boran'ın, gezici mahkemelerin durumu hakkındaki sorusuna Tarım Bakanı Cavit Oral ve Adalet Bakanı Fuad Sirmen'in sözlü cevapları¹³⁹⁰.

22. Devlet Örnek ve Üretim Çiftlikleri kanun tasarısı ve Tarım ve Bütçe Komisyonları raporları münasebetiyle sözleri¹³⁹¹.

23. Konya milletvekili Mitat Şakir Altan'ın, kuraklık dolayısıyla çiftçinin durumunu hafifletici bir tedbir düşünülüp düşünülmediği ve Konya Sulama şebekesinin ıslah ve tevsii hakkındaki sorusuna Tarım Bakan Cavit Oral ve Bayındırlık Bakanı Şevket Adalar'ın sözlü cevapları¹³⁹².

24. Afyon Karahisar milletvekili Kemal Özçoban'ın, bu yılki mahsul durumu ve dağıtılan tohumlar hakkındaki sorusuna Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevabı¹³⁹³.

25. Eskişehir milletvekili Abidin Potuoğlu'nun, kuraklık karşısında Hükümetin bir tedbir alıp almadığı ve kepek ihracı hakkında Başbakanlıktan olan sorusuna Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevabı¹³⁹⁴.

26. Eskişehir milletvekili Hasan Polatkan'ın, kuraklığa uğrıyan mıntakalar halkına yemeklik, tohumluk ve hayvan yemi dağıtımı ile kuraklığı tahakkuk eden illerin bildirilmesi hakkında Bolan sorusuna Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevabı¹³⁹⁵.

¹³⁸⁸TBMM Z.C., D.8, C. 18, s. 601-603.

¹³⁸⁹TBMM Z.C., D.8, C. 19, s. 22-24.

¹³⁹⁰TBMM Z.C., D.8, C. 19, s. 286.

¹³⁹¹TBMM Z.C., D.8, C. 20, s. 247-249.

¹³⁹²TBMM Z.C., D.8, C. 20, s. 310-312.

¹³⁹³TBMM Z.C., D.8, C. 20, s. 629-633.

¹³⁹⁴TBMM Z.C., D.8, C. 20, s. 629-633.

¹³⁹⁵TBMM Z.C., D.8, C. 21, s. 138-140.

27. Gümüşane milletvekili Ahmet Kemal Varınca'nın, İspür ve Bayburt İlçeleri köylerinde kuraklığa uğrıyan halkın durumu hakkında Başbakanlıktan olan sorusuna Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevabı¹³⁹⁶.
28. Yozgad milletvekili İhsan Olgun'un, Orta Anadolu köylüsünün kalkınması için Hükümetçe ne gibi tedbir alındığına dair sorusuna Tarım Bakanı Cavit Oral ve Ekonomi ve Ticaret Bakanı Vedat Dicleli'nin sözlü cevapları¹³⁹⁷.
29. Bitlis milletvekili Ziya Geboloğlu'nun, Bitlis Orman İşletmesinin durumu hakkındaki sorusuna Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevabı¹³⁹⁸.
30. Kars milletvekili Dr. Esad Oktay'ın, Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumunun Kars'taki çalışmaları hakkında sorusuna Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevabı¹³⁹⁹.
31. Kayseri milletvekili Kâmil Gündeş'in, çiftçinin kalkınması, Uzunyayla'nın sulanması, Zamantı Çayı, Kayseri merkez ilçesi arazisinin sulanma işi ile Kayseri şehrinin batı ve batı güneyindeki bataklıkların kurutulması hakkında ne düşünüldüğüne dair sorusuna Bayındırlık Bakanı Şevket Adalan ve Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevapları¹⁴⁰⁰.
32. Tarım Bakanlığı, Devlet Üretme Çiftlikleri ve Genel Müdürlüğü ve Orman Genel Müdürlüğü 1950 yılı bütçeleri hakkında sözleri¹⁴⁰¹.
33. Hatay milletvekili Suphi Bedir Uluç'un, Hatay bölgesinde soğuklardan donan narenciye, malta eriği ve zeytin ağaçlarının yeniden yetiştirilmesi için ne düşünüldüğüne dair sorusuna Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevabı¹⁴⁰².
34. Kars milletvekili Tezer Taşkırın'ın, İran'da çıkan sığır vebası salgınının memleketimiz hayvanlarına sirayet etmemesi için ne gibi tedbirler alındığına dair sorusuna Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevabı¹⁴⁰³.

¹³⁹⁶TBMM Z.C., D.8, C. 21, s. 165, 166.

¹³⁹⁷TBMM Z.C., D.8, C. 21, s. 202-206.

¹³⁹⁸TBMM Z.C., D.8, C. 22, s. 420-424.

¹³⁹⁹TBMM Z.C., D.8, C. 23, s. 54-56.

¹⁴⁰⁰TBMM Z.C., D.8, C. 24, s. 99-101.

¹⁴⁰¹TBMM Z.C., D.8, C. 24, s. 1157, 1167.

¹⁴⁰²TBMM Z.C., D.8, C. 25, s. 264.

¹⁴⁰³TBMM Z.C., D.8, C. 25, s. 265-267.

35. Eskişehir milletvekili Abidin Potuoğlu'nun, yazlık ekim için çiftçiye tohumluk ve hayvan yemi verilip verilmeyeceğine dair Başbakanlıktan olan sorusuna Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevabı¹⁴⁰⁴.

36. Çanakkale milletvekili Ali Rıza Kırsever'in, yurdun dağlık ve ormanlık bölgelerinde gezen domuzlardan çiftçiyi korumak için ne düşünüldüğüne dair sorusuna Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevabı¹⁴⁰⁵.

37. Antalya milletvekili Niyazi Aksu'nun, Manavgat İlçesinin Ulan Ovasının sulama işiyle Serik İlçesinin Çiftçi alanının sulama etüdü ve Karagöl'ün kurutulması için ne düşünüldüğüne dair Bayındırlık ve Tarım Bakanlıklarından olan sorusuna Bayındırlık Bakanı Şevket Adalan ile Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevapları¹⁴⁰⁶.

38. Kastamonu Millet/vekili Muzaffer Akalın'ın, Karaçomak, Karadere ve Bozkurt derelerinin taşmasına ve tahriplerine mâni olmak üzere Bayındırlık Bakanlığınca alınan tedbirlere Orman Genel Müdürlüğü'nün de katılması hakkındaki sorusuna Tarım Bakanı Cavit Oral'ın yazılı cevabı¹⁴⁰⁷.

8.2.4. Hilmi Uran

8.2.4.1. Hilmi Uran'ın TBMM'deki Faaliyetleri

Hilmi Uran VIII. yasama döneminde, CHP Genel Sekreteri olması nedeniyle mecliste komisyon üyesi olarak görev almamıştır. VIII. Yasama döneminin başlangıcında DP'li milletvekillerinin seçimlerde hile yapıldığı konusunda mecliste yaşanan tartışmaya dahil olmuş ve seçimlerin adil ve şeffaf biçimde gerçekleştirilmesine dair bir konuşma yapmıştır¹⁴⁰⁸. Hilmi Uran bu konuşmanın dışında meclis çalışmalarına ara verilmesi hakkında bir önerge vermiştir. Hilmi Uran'ın bu önergesi kabul edilmiştir¹⁴⁰⁹.

¹⁴⁰⁴TBMM Z.C., D.8, C. 25, s. 267-269.

¹⁴⁰⁵TBMM Z.C., D.8, C. 25, s. 586, 587.

¹⁴⁰⁶TBMM Z.C., D.8, C. 25, s. 786, 787.

¹⁴⁰⁷TBMM Z.C., D.8, C. 25, s. 884, 885.

¹⁴⁰⁸TBMM Z.C., D.8, C. 1, s. 212-217.

¹⁴⁰⁹TBMM Z.C., D.8, C. 4, s. 394, 395.

8.2.5. Kasım Ener (1316/1900- 9 Eylül 1994)

8.2.5.1. Biyografisi

Kasım Ener, 1316 (1900) yılında Adana'da doğmuştur. Annesi Vacide Hanım, babası Zeki Bey'dir. Adana'da ilk, orta ve lise eğitimini tamamladıktan sonra kendi imkânlarıyla, tarım öğrenebilmek için Almanya'ya gitmiş ve Würtemberg'deki Yüksek Ziraat Okulu'na kaydolmuştur. 1926 yılında eğitimini tamamladıktan sonra, tekrar Adana'ya dönmüş ve aile çiftliğinde tarımla uğraşmaya başlamıştır¹⁴¹⁰.

Kasım Ener, esas mesleği olan çiftçilikle uğraşmakla birlikte cemiyet hayatına da uzak kalmamış ve Türk Ocağı Adana Şubesi Spor Kulübü Başkanlığı (1927), Adana Ziraat Odası İkinci Başkanlığı (1928-1932), Adana Halkevi Başkanlığı (1934-1936) görevlerinde bulunmuş, İdman Cemiyeti, Türk Hava Kurumu gibi derneklerde çalışmıştır¹⁴¹¹.

1928 yılında CHF Kayalıbağ Ocağı'na kaydolan Kasım Ener, 1934 yılından itibaren CHF İl İdare Kurulu'nda görev almıştır. 1934-1937 yılları arasında Adana Belediyesi Meclis ve Daimi Encümen Üyeliği yapmıştır¹⁴¹².

Kasım Ener, 1939 yılında yeniden seçildiği Halkevi Başkanlığı devam ederken Adana Belediye Başkanlığına seçilmiş ve belediye başkanlığı 21 Temmuz 1939 tarihinde onaylanmıştır¹⁴¹³. Kasım Ener'in belediye başkanlığı döneminde Adana Sanat Okulu'nun kurulması için 180.000 metrekare arsa tahsis edilmiş, Adana'nın imar ve altyapısında önemli gelişmeler yaşanmıştır¹⁴¹⁴.

1946 seçimlerinde Seyhan'dan milletvekili seçilen Kasım Ener, milletvekilliği kabul edildikten sonra 5 Ağustos 1946 tarihinde meclise katılmıştır¹⁴¹⁵. Bir dönem milletvekilliği yapan Kasım Ener, babasının sağlık sorunları ve 1952'de vefat etmesi üzerine Adana'ya dönmüş ve çiftçiliğe devam etmiştir. Adana'da bulunduğu sırada sosyal faaliyetlerine de devam eden Kasım Ener, Adana Yüksek

¹⁴¹⁰Kasım Ener'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 8, Sicil No: 1480.

¹⁴¹¹ Çufalı, s. 939.

¹⁴¹²Kasım Ener'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 8, Sicil No: 1480.

¹⁴¹³ B.C.A. Fon No: 30.11.10 Yer No: 133.275.5

¹⁴¹⁴ Çufalı, s. 940.

¹⁴¹⁵Kasım Ener'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 8, Sicil No: 1480.

Tahsil Gençliğine Yardım Derneği Başkanı olarak İstanbul ve Ankara'daki Adana Yükseköğrenim Öğrenci Yurtlarının kuruluşuna büyük katkı sağlamıştır. Çukurova Üniversitesi, Adana Huzurevi ve Milli Eğitim Vakfı'nın kurucuları arasındadır. Sağlığında, kendisi ve eşi adına "*Kasım Sacide Ener*" ismiyle yirmi derslikli bir ilkokul yaptırmıştır¹⁴¹⁶.

Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre Almanca bilen Kasım Ener, Sacide Hanımla evlenmiş fakat çocuğu olmamıştır¹⁴¹⁷.

9 Eylül 1994'te vefat eden Kasım Ener'in Adana tarihi ve tarımı ile ilgili birçok eseri bulunmaktadır. *Tarih Boyunca Çukurova Ovası'na Bir Bakış*, *Çukurova'nın İşgali ve Kurtuluş Savaşı*, *Çukurova Kurtuluş Savaşında Adana Cephesi*, *Adana Tarihi ve Tarımına Dair Araştırmalar*, *Ramazanoğulları Türkmen Beyliği Tarihi* Kasım Ener'in yazdığı kitaplardır. Bunun dışında başta Adana Halkevi Dergisi *Görüşler* olmak üzere birçok dergide Adana tarihi ile ilgili yazıları bulunmaktadır.

8.2.5.2. Kasım Ener'in TBMM'deki Faaliyetleri

Kasım Ener'in, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1-5. yasama yıllarında Tarım Komisyonu üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür¹⁴¹⁸. Kasım Ener, VIII. yasama dönemi boyunca 13 konuşma yaptığı, Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı'na 1 soru önergesi verdiği ve önergesinin Ekonomi ve Ticaret Bakanı Vedat Dicleli tarafından sözlü olarak cevaplandırıldığı tespit edilmiştir. Kasım Ener'in yapmış olduğu konuşmaların önemli bir kısmının kurumların bütçe görüşmeleri ile ilgili olduğu, bununla birlikte kendisinin de çiftçi olması sebebiyle tarımsal konularda da görüş belirttiği görülmüştür.

8.2.5.3. VIII. Yasama Dönemi'nde Kasım Ener İle İlgili Bulgular

1. Bayındırlık Bakanlığı 1947 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁴¹⁹.
2. Kasım Ener'in, Milletvekilliği Dokunulmazlığının Kaldırılması Hakkında

¹⁴¹⁶ Çufalı, s. 940.

¹⁴¹⁷ *Kasım Ener'in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 8, Sicil No: 1480.

¹⁴¹⁸ *TBMM Z.C.*, D.8, C. 1, s. 23; C. 2, s. 15; C. 7, s. 17; C. 13, s. 25; C. 21, s. 25.

¹⁴¹⁹ *TBMM Z.C.*, D.8, C. 3, s. 501, 502.

Başbakanlık Tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonlarından Kurulan Karma Komisyon Raporu¹⁴²⁰.

3. 31 Aralık 1947 Tarih ve 5161 Numaralı 1948 Yılı Bütçe Kanunu'nun tümü hakkında sözleri¹⁴²¹.

4. 30 Haziran 1948 Tarih ve 5234 Numaralı Üniversiteler Kanununa Ek Kanun münasebetiyle sözleri¹⁴²².

5. 1 Temmuz 1948 Tarih ve 5237 Numaralı Belediye Gelirleri Kanunu münasebetiyle sözleri¹⁴²³.

6. 28 Aralık 1948 Tarih ve 5282 Numaralı Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Amerika Birleşik Devletler Ajansı Sıfatıyla Hareket Eden Export-İmport Bankası Arasında Akdedilen 30 Milyon Dolarlık Kredi Anlaşmasının Onanmasına Dair Kanun münasebetiyle sözleri¹⁴²⁴.

7. Yayla ve meralar hakkındaki kanun teklifinin, çiftçiyi topraklandırma Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı hükümler eklenmesine dair olan kanun tasarısı ile birlikte görüşülmesine mütedair geçici komisyon raporu münasebetiyle sözleri¹⁴²⁵.

8. Milli Eğitim Bakanlığı 1949 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁴²⁶.

9. Kocaeli milletvekili Fuat Balkan'ın 11 Haziran 1930 Tarih ve 1683 Numaralı Askeri ve Mülki Tekaüt Kanunu'nun 25nci maddesinin son fıkrasının yorumlanmasına dair önergesi ve Milli Savunma, Maliye ve Bütçe Komisyonları raporları münasebetiyle sözleri¹⁴²⁷.

¹⁴²⁰TBMM Z.C., D.8, C. 6, s. 16; C. 6, S. Sayısı 155.

¹⁴²¹TBMM Z.C., D.8, C. 8, s. 318, 319.

¹⁴²²TBMM Z.C., D.8, C. 12, s. 432-434.

¹⁴²³TBMM Z.C., D.8, C. 12, s. 490.

¹⁴²⁴TBMM Z.C., D.8, C. 14, s. 300, 301.

¹⁴²⁵TBMM Z.C., D.8, C. 15, s. 120.

¹⁴²⁶TBMM Z.C., D.8, C. 16, s. 667, 668.

¹⁴²⁷TBMM Z.C., D.8, C. 19, s. 491, 492.

10. 1949 Yılı pamuk mahsulü durumu ve devlet dokuma fabrikalarınca satın alınan pamuk miktarı ile iç ve dış pamuk satışlarındaki politikanın ne olduğu hakkında Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı ile İşletmeler Bakanlığından sözlü sorusu Ekonomi ve Ticaret Bakanı Vedat Dicleli'nin sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁴²⁸.

11. Karayolları Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun münasebetiyle sözleri¹⁴²⁹.

12. Maliye Bakanlığı 1950 yılı bütçesi hakkında sözleri¹⁴³⁰.

13. Bayındırlık Bakanlığı ve Karayolları Genel Müdürlüğü 1950 yılı bütçeleri hakkında sözleri¹⁴³¹.

14. Çiftçiyi Topraklandırma Hakkındaki 4753 sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Maddeler ve Geçici Maddeler Eklenmesine Dair Olan Kanun münasebetiyle sözleri¹⁴³².

8.2.6. Kasım Gülek (13 Aralık 1905-19 Ocak 1996)

8.2.6.1. Biyografisi

Kasım Gülek, 13 Aralık 1905 tarihinde Adana'da dünyaya gelmiştir. Annesi Tayyibe Hanım, babası İTF'nin Adana kâatibi olup aynı zamanda Adana'nın ilk Türk eczacısı olan Mustafa Rifat Bey'dir. Aynı zamanda I. TBMM'ye Adana milletvekili seçilmesine rağmen, Adana Milli Mücadelesindeki görevlerini gerekçe göstererek istifa eden Güleklizade Tevfik Bey'in yeğenidir¹⁴³³.

İlköğrenimine Adana'da Turan Mektebi'nde başlayan Kasım Gülek, ikinci sınıfı bitirip yaz tatili başladığında, Fransızların Adana'yı işgal etmeleri nedeniyle ailesiyle birlikte İstanbul'da bulunan babasının yanına geçmiş ve Şişli'de bir

¹⁴²⁸TBMM Z.C., D.8, C. 23, s. 355; C. 24, s. 93-99.

¹⁴²⁹TBMM Z.C., D.8, C. 24, s. 77, 86, 87.

¹⁴³⁰TBMM Z.C., D.8, C. 24, s. 779, 780.

¹⁴³¹TBMM Z.C., D.8, C. 24, s. 935, 936.

¹⁴³²TBMM Z.C., D.8, C. 25, s. 300-303.

¹⁴³³Kasım Gülek'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 8, Sicil No: 1139; Hilmi Yılmaz, "Gerçek Demokrat Devlet Adamı Kasım Gülek", *Bütün Dünya* 2000, Başkent Üniversitesi Kültür Yayımları, S. 2001/2, Şubat 2001, s. 20.

Alman'a ait eve yerleşmişlerdir¹⁴³⁴. Yaz tatilinde Alman ev sahibinin kızından ücret karşılığı Almanca dersi almış ve kendisini ifade edecek kadar Almanca öğrenmiştir¹⁴³⁵.

Yaz tatilinin bitmesi üzerine Mustafa Rıfat Bey, Kasım Gülek ve kardeşini Galatasaray Lisesi'ne (ilkokul kısmı) kaydettirmiştir. Galatasaray Lisesi'nde Türkçe öğretmeni Tevfik Fikret sayesinde ömür boyu devam eden okuma alışkanlığı kazanmıştır¹⁴³⁶.

Babası Mustafa Rıfat Bey, Amerika'nın I. Dünya Savaşı'nın kazanılmasındaki etkisi ve Amerika'nın gelecek yıllarda dünya politikasındaki etkisinin artacağı, bu yüzden İngilizcenin dünya diline dönüşeceği öngörüsüyle, Kasım Gülek'in kaydını Galatasaray Lisesi'nden Robert Koleji'ne aldirmiştir¹⁴³⁷.

Robert Koleji bir misyoner okulu olduğu ve okulda İncil okutulduğundan, babası Mustafa Rıfat Bey tarafından Şemsettin Günaltay'dan Arapça ve Kuran-ı Kerim dersleri aldırılmıştır.

Ramazan'da orucunu tutması ve Cuma namazlarını kaçırmamaya özen göstermesinden dolayı arkadaşları ve öğretmenleri Kasım Gülek'e "*Hoca Kasım*" lakabını takmışlardır¹⁴³⁸. Kasım Gülek, 1926 yılında Robert Koleji'ni birincilikle bitirmiş ve İstanbul dışından gelip kolejden mezun olan ilk Türk olmuştur¹⁴³⁹.

Kasım Gülek, Robert Koleji'nden mezun olduktan sonra eğitimini Amerika'da sürdürmek istemişse de babası Mustafa Rıfat Bey, Amerika için henüz erken olduğunu, önce Avrupa'da bir ülkede eğitim almasını istemiştir.

¹⁴³⁴ Meral Balcı, *Bir Siyasetçi Portresi: Kasım Gülek Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri (1905-1996)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2006, s. 19.

¹⁴³⁵ Balcı, s. 20; Süleyman Ünal, "Halk Partisi'nin Değil Halkın Adamıydı", *Aksiyon*, S. 60, 27 Ocak-2 Şubat 1996, s. 7.

¹⁴³⁶ Balcı, s. 21.

¹⁴³⁷ Ünal, s. 7; Yılmaz, s. 22.

¹⁴³⁸ Balcı, s. 22.

¹⁴³⁹ *Kasım Gülek'in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 8, Sicil No: 1139.

Bunun üzerine Fransa’da okumak isteyen Kasım Gülek, Robert Koleji diplomasının Fransızlar tarafından kabul edilmemesi üzerine zor bir sınav olan "*Bakalorya*" sınavını geçerek Paris Siyasal Bilgiler Okulu’na kaydolmuştur¹⁴⁴⁰.

Öğrenciliği sırasında bankacılığa da yönelmiş olan Kasım Gülek, Credit Focier d’Algerie et de Tunisie Bank’ta staj yapmış ve 2 Temmuz 1928’de Paris Siyasal Bilgiler Okulundan ekonomi ve finans diploması ile mezun olmuştur¹⁴⁴¹.

Paris’ten döndükten sonra babasının onayını alarak Columbia Üniversitesi İktisat Bölümünde doktora öğrenimine başlamıştır. Eğitimi sırasında New York Case Manhattan Bank ve Amerikan Merkez Bankası’nda çalışmıştır. 16 Mayıs 1930’da olağanüstü başarılı bulunarak doktora eğitimini tamamlamıştır¹⁴⁴². Doktora eğitimi sonrasında Rockefeller Grubundan post doktora bursu kazanan Kasım Gülek, Londra ve Cambridge Üniversitelerinde iktisat eğitimi almıştır. Rockefeller Grubunun, bursun süresini uzatması üzerine eğitimine Almanya’da devam etmiş Berlin Üniversitesi’nde hukuk doktorasını yaparak hukuk doktoru unvanı almıştır¹⁴⁴³.

Post doktora eğitiminden sonra ülkesine hizmet etmek için yurda dönmek isteyen Kasım Gülek, Columbia Üniversitesi rektöründen üniversitede kalması teklifi almasına rağmen teklifi reddederek Türkiye’ye dönmüştür¹⁴⁴⁴.

¹⁴⁴⁰ Ünal, s. 9; Balcı, s. 22.

¹⁴⁴¹ Balcı, s. 22; Sibel Nart, *Türk Tarihinde 1945-1960 Yılları ve Kasım Gülek*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1984, s. 1.

¹⁴⁴² Balcı, s. 23; Yılmaz, s. 22; *Kasım Gülek’in Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 8, Sicil No: 1139.

¹⁴⁴³ Balcı, s. 24; Çufalı, s. 941, 942.

¹⁴⁴⁴ Kasım Gülek’in Amerika’da kalmaması konusunda oğlu Mustafa Rıfat Gülek babalarının kendilerine "*Yurtdışında bir vida olmaktansa, aldığınız eğitimden dolayı kendi ülkenizde bir çark olabilirsiniz*" sözleriyle telkinlerde bulunduğunu, babasının milliyetçi ve vatansever birisi olduğunu dile getirmiştir; Mustafa Rıfat Gülek, "*Babamız Kasım Gülek*", *Bütün Dünya* 2000, Başkent Üniversitesi Kültür Yayını, S. 2001/2, Şubat 2001, s. 35.

Amerika'dan dönmesi konusundaki kararlılığı üzerine Columbia Üniversitesi Rektörü Nicholas Murrey Buttler, Atatürk'e özel bir mektup yazarak Kasım Gülek'in kendisini çok etkilediğini, çok başarılı biri olduğunu ve kendisinden istifade edilmesi önerisinde bulunmuştur¹⁴⁴⁵.

Rektör Buttler tarafından gönderilen mektubun Atatürk'ü hem sevindirmesi, hem de merak uyandırması üzerine Kasım Gülek, Çankaya Köşkü'ne çağırılmıştır. Kendisine sorulan soruları cevaplayarak Atatürk'ün takdirini kazanan Kasım Gülek, CHP'ye kaydedilmiştir.

1940 yılında Bilecik'te yapılan ara seçimlerde Bilecik'ten milletvekili seçilmiştir¹⁴⁴⁶. 1942 yılında CHP Genel İdare Kurulu Üyeliğine seçilen Kasım Gülek, 1943 yılındaki VII. yasama dönemi seçimlerinde de Bilecikliğin kendisinden talebi üzerine Bilecik milletvekili olmuştur. 1944 yılında Philadelphia'da toplanan Milletlerarası Çalışma Toplantısı'na ve 1946 yılında Türk-Irak Konferansı'na Türkiye delegesi olarak katılmıştır¹⁴⁴⁷.

1946 yılındaki VIII. yasama dönemi seçimlerinde Seyhan'dan milletvekili seçilen Kasım Gülek, I. Hasan Saka Hükümeti'nde 10 Eylül 1947-10 Haziran 1948 tarihleri arasında Bayındırlık Bakanlığı, II. Hasan Saka Hükümeti'nde 10 Haziran 1948-16 Ocak 1949 tarihleri arasında Ulaştırma Bakanlığı görevlerinde bulunmuştur¹⁴⁴⁸. Kabinenin en genç bakanı olan Kasım Gülek Ulaştırma Bakanlığı görevindeyken sıradışı bir bakan profili çizmiş, posta, telefon, telgraf servislerini, demiryollarını kimi zamanlarda tebdil-i kıyafet ederek bizzat denetlemiştir¹⁴⁴⁹. Ulaştırma Bakanlığı'ndan sonra Avrupa Konseyi Parlamenterler Üyesi olarak görev yapmış, konseyin toplantılarında Türkiye'yi temsil etmiştir¹⁴⁵⁰.

¹⁴⁴⁵ Yılmaz, s. 22.

¹⁴⁴⁶ Yılmaz, s. 23, 24.

¹⁴⁴⁷ Nart, s. 2.

¹⁴⁴⁸ Çufalı, s. 942; Neziroğlu, İrfan, Tuncer Yılmaz, s. 486, 599..

¹⁴⁴⁹ *Kasım Gülek (İç ve Dış Basında Çıkan Yazılar)*, Ulus Basımevi, Ankara, 1951, s. 27.

¹⁴⁵⁰ B.C.A. Fon No: 30.18.12 Yer No: 120.78.14

Kasım Gülek'in Avrupa Konseyi'ndeki görevi devam ederken, Kore'de savaş tehlikesinin belirmesi üzerine Birleşmiş Milletlerin oluşturduğu "*Kore Uzlaştırma Komisyonu*" Türkiye temsilciliğine atanmıştır¹⁴⁵¹. Kasım Gülek, daha sonra bu komisyonun başkanlığına seçilmiştir¹⁴⁵².

Kasım Gülek, Kore'de görev yaptığı günlerde yakın dost olduğu Amerikalı General Mc Arthur'un "*Amerika'ya yerleş, senatoya seçilmen için elimden geleni yaparım. Amerikan senatörü olarak Türkiye'ye daha fazla hizmet edebilirsin*" teklifine olumsuz cevap vermiş ve yaklaşan 1950 seçimleri için Türkiye'ye dönmüştür¹⁴⁵³.

14 Mayıs 1950 seçimlerinde DP'nin seçimi kazanması ve 27 yıllık CHP iktidarının son bulması üzerine CHP'liler büyük bir hayal kırıklığına uğramıştır. Zamanı gelen VIII. Kurultayı, seçimden sonra bir zafer havasında gerçekleştirmek istedikleri için kurultayı erteleyen parti yetkilileri, seçimden sonra 29 Haziran 1950'de kurultayı toplamışlardır. VIII. Kurultayda parti programında bir değişiklik olmamasına karşılık, parti tüzüğündeki değişikliklerle genel sekreterin kurultay delegeleri tarafından seçilmesi kararlaştırılmıştır. İsmet İnönü'nün, kendisinin desteklediği Nihat Erim'i genel sekreter seçtiğinden emin tavrına rağmen, o ana kadar adaylık düşünmeyen Kasım Gülek kurultay salonuna girmeden dışarıda partililerle selamlaşmış ve "*Halk Partisi'ni halkın partisi yapacaklarını*" söyleyerek parti genel sekreterliği için delegelerden oy istemiştir¹⁴⁵⁴.

Nihat Erim, Şemsettin Günaltay, Cemil Sait Barlas, Faik Ahmet Barutçu, Avni Doğan ve Cevat Dursunoğlu ile birlikte seçime katılan Kasım Gülek, oyların bölünmesinin de etkisiyle 2. turda 485 oydan 224'ünü alarak CHP Gele Sekreterliği'ne seçilmiştir¹⁴⁵⁵.

Genel sekreterliği sırasında partinin yeniden iktidara gelmesinin bir hayal olmadığını, bunun için halkın kendilerine oy vermemesinin ilk ve en önemli sebebi

¹⁴⁵¹ B.C.A. Fon No: 30.18.12 Yer No: 121.90.18

¹⁴⁵² Nart, s. 3.

¹⁴⁵³ Yılmaz, s. 26; Ünal, s. 9, 10.

¹⁴⁵⁴ Balci, s. 85, 86; Ünal, s. 8.

¹⁴⁵⁵ Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam*, Remzi Kitabevi, C. III, İstanbul, 1998, s. 91.

olan halktan kopuk siyasete son verilmesi gerektiğini belirtmiş ve "*Halka inmek*" tabiri yerine "*Halka karışmak*" tabirini kullanmıştır. 1950'den sonra tüm yurdu karış karış dolaşması, halkın içine karışması halkla tokalaşıp onlarla doğrudan temas kurması nedeniyle kendisine "*Çarıklı Politikacı*" lakabı takılmıştır¹⁴⁵⁶. I. Dünya Savaşı yıllarında yaşadıkları yokluktan dolayı tutumlu birisi olarak biline Kasım Gülek, bu tutumluluğu ile alakası olmasa da, bakanlık yıllarında dahi toplu taşıma araçlarını kullanmış, Çankaya Köşkü'ne dahi çoğu zaman dolmuşla çıkmıştır. Kendisi bu durumu halka karışmak olarak nitelendirmiştir. Bu durum, kimi zamanlarda fikir ayrılığına düştüğü İsmet İnönü'ye karşı halkın desteğiyle, konumunu korumak gibi bir avantaj sağlamıştır¹⁴⁵⁷.

Kasım Gülek'in takip ettiği politika, CHP'de ciddi bir toparlanmaya neden olmuş ve 1957 seçimlerinde DP ile arasındaki farkı iyice kapatmıştır. Kendisi de 1957 seçimlerinde XI. yasama dönemi CHP Adana milletvekili olarak TBMM'ye girmiştir. Bu dönem milletvekilliği sırasında CHP'nin resmi yayın organı olan Ulus Gazetesi imtiyaz sahibi olması, hükümeti eleştiren bir yayın politikası takip edilmesi nedeniyle hakkında birçok dava açılmıştır. Kasım Gülek'in hakkındaki davaların devam edebilmesi için çeşitli savcılıklardan milletvekili dokunulmazlığının kaldırılması TBMM'ye birçok dosya gönderilmiştir. Adana milletvekilleri arasında milletvekili dokunulmazlığının kaldırılması hakkında en çok başvuru Kasım Gülek'le ilgili yapılmıştır.

İsmet İnönü ile aralarındaki fikir ayrılıkları her geçen gün derinleşen Kasım Gülek, CHP'nin XIV. Kurultayında yine genel sekreter seçilmesine rağmen, 28 Eylül 1959'da genel sekreterlikten istifa etmiştir¹⁴⁵⁸. 1961 yılındaki XV. Kurultayda adaylığını koymuşsa da başarısız olmuştur.

1962 yılında CHP Haysiyet Divanı, disipline aykırı tutum ve davranışlarından dolayı Nihat Erim, Avni Doğan ve Kasım Gülek'i bir yıl süre ile partiden çıkarmıştır. Dosyasında yazılı olan suçların dışında Kasım Gülek'in Milli Birlik Komitesi

¹⁴⁵⁶ Yılmaz, s. 26.

¹⁴⁵⁷ Gülek, s. 36.

¹⁴⁵⁸ Selami Genççaoğlu, *Kasım Gülek Niçin İstifa Etti?*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1960, s. 13, 14.

üyeleriyle ilişki içinde olduğu da bazı CHP yetkililerince basına sızdırılmıştır¹⁴⁵⁹.

Başta seçim sistemi olmak üzere ülkedeki birçok sıkıntının ve bunlara dair köklü değişimin ancak askeri darbe gibi otoriter bir gücün hakim olduğu zamanda yapılabileceğini savunmuştur. Kasım Gülek, Türkiye’de ne zaman bir darbe olsa komutanların yanına gidip bu problemleri kökten çözmeleri için onlara yardımcı olmaya çalışmıştır¹⁴⁶⁰.

Bu düşüncenin etkisi ve duruşundan kaynaklı olsa gerek, 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi’nden sonra Kurucu Meclis’in Temsilciler Meclisi kısmında Adana milletvekili seçilmiştir. 1961’deki I. Millet Meclisi ve 1965’teki II. Millet Meclisi’ne Adana milletvekili olarak seçilen Kasım Gülek, 1969 yılında Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından Cumhuriyet Senatosu üyeliğine getirilmiştir¹⁴⁶¹.

Çok sayıda dil bilmesi ile tanınan Kasım Gülek; Almanca, Arapça, İngilizce, Fransızca, Rusça, Farsça ve Korece bilmekteydi¹⁴⁶².

Nilüfer Şakire Hanımla evlenen Kasım Gülek’in bu evlilikten Tayyibe¹⁴⁶³ ve Mustafa Rıfat isminde iki çocuğu olmuştur. Kasım Gülek, bacağına kırılması üzerine hastaneye yatırılmış, rahatsızlığının sürmesi üzerine tedavi için götürüldüğü Amerika’da 19 Ocak 1996 günü vefat etmiştir. Cenazesi, Adana Asri Mezarlığı’ndaki Gülek Aile Mezarlığı’na defnedilmiştir¹⁴⁶⁴.

8.2.6.2. Kasım Gülek'in TBMM'deki Faaliyetleri

Kasım Gülek’in, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. ve 2. yasama yıllarında Ticaret Komisyonu üyeliği ile 4. ve 5. Yasama yıllarında Dışişleri Komisyonu üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür¹⁴⁶⁵.

¹⁴⁵⁹ Nart, s. 4.

¹⁴⁶⁰ Yılmaz, s. 25, 26.

¹⁴⁶¹ Çufalı, s. 942.

¹⁴⁶² Çufalı, 942.

¹⁴⁶³ **Tayyibe Gülek Domaç:** 21. Dönem TBMM’ye DSP milletvekili olarak katılmıştır. Kıbrıs’tan ve Yurtdışındaki Türklerden Sorumlu Devlet Bakanlığı yapmıştır.

¹⁴⁶⁴ Balci, s. 30.

¹⁴⁶⁵ *TBMM Z.C.*, D.8, C. 1, s. 23; C. 2, s. 15; C. 15, s. 160; C. 21, s. 22.

Kasım Gülek, VIII. yasama dönemi boyunca 1 önerge vermiş ve önergesi kabul edilmiştir. VIII. Yasama döneminde Bayındırlık Bakanı ve Ulaştırma Bakanı olarak görev yapan Kasım Gülek, milletvekillerinden bakanlığa verilen 9 soru önergesini sözlü olarak cevaplamıştır. Bakanlık görevinin dışında mecliste 5 konuşma yaptığı tespit edilmiştir.

8.2.6.3. VIII. Yasama Dönemi'nde Kasım Gülek İle İlgili Bulgular

1. Recep Peker hükümeti'nin programı münasebetiyle sözleri¹⁴⁶⁶.
2. Başbakan Yardımcılığı makamının kuruluşu münasebetiyle sözleri¹⁴⁶⁷.
3. Kahvenin tekel konusundan çıkarılmasına ve dahili istihlâk vergisine tabi tutulmasına dair olan kanun münasebetiyle sözleri¹⁴⁶⁸.
4. Motorlu nakil vasıtaları gümrük resimlerinin indirilmesi hakkındaki kanun teklifinin geri verilmesine dair önergesi¹⁴⁶⁹
5. Türkiye ile Finlandiya arasında imza edilen Ticaret ve Ödeme anlaşmalarıyle eklerinin onanması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁴⁷⁰.
6. 1 Eylül 1947 Tarih ve 5123 Numaralı Türkiye Hükümeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti Arasında 12 Temmuz 1947 Tarihinde Ankara'da İmzalanan Türkiye'ye Yapılacak Yardım Hakkındaki Anlaşmanın Onanmasına Dair Olan Kanun münasebetiyle sözleri¹⁴⁷¹.
7. 12 Eylül 1947 Tarih ve 5130 Numaralı Türkiye ile Irak Arasında İmza Edilen Dostluk ve İyi Komşuluk Andlaşması İle Bu Andlaşmaya Ek Protokol ve Sözleşmelerin Onanması Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri¹⁴⁷².

¹⁴⁶⁶*TBMM Z.C.*, D.8, C. 1, s. 49-51.

¹⁴⁶⁷*TBMM Z.C.*, D.8, C. 1, s. 247, 248.

¹⁴⁶⁸*TBMM Z.C.*, D.8, C. 1, s. 261.

¹⁴⁶⁹*TBMM Z.C.*, D.8, C. 2, s. 74; C.8, s. 9.

¹⁴⁷⁰*TBMM Z.C.*, D.8, C. 3, s. 92.

¹⁴⁷¹*TBMM Z.C.*, D.8, C. 6, s. 555, 556.

¹⁴⁷²*TBMM Z.C.*, D.8, C. 6, s. 653, 654.

8. Seyhan milletvekili Ahmet Remzi Yüregir'in, Seyhan sulama kanalları yapımı ve Çukurova bölgesi baraj, köprü ve yollarının onarılması ve Adana Zirai Donatım Kurumu tarafından kurulmakta olan tamir atelyesi hakkındaki sorusuna Bayındırlık Bakanı Kasım Gülek'in sözlü cevabı¹⁴⁷³.
9. Antalya milletvekili Niyazi Aksu'nun Antalya, Manavgat ve Serik ilçelerinin sulama işleri ve Burdur-Antalya tren hattının geriye bırakılması sebebi ile pamuk ve susam istihali hakkındaki sorusu münasebetiyle sözleri¹⁴⁷⁴.
10. Burdur milletvekili Ahmet Ali Çınar'ın, Seyhan Irmağı'nın taşması ile husule gelen zarar ve hasara dair sorusuna Bayındırlık Bakanı Kasım Gülek'in sözlü cevabı¹⁴⁷⁵.
11. Bayındırlık Bakanlığı'nın 1948 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁴⁷⁶.
12. Niğde milletvekili İbrahim Refik Soyer'in, Porsuk Barajının ihale ve mukavele şartlarıyla bu iş için yapılan tahkikat hakkındaki sorusuna Bayındırlık Bakanı Kasım Gülek'in sözlü cevabı¹⁴⁷⁷.
13. Diyarbakır milletvekili Vedat Dicleli'nin, devletçe yaptırılacak olan milli şoseler hakkındaki sözlü sorusuna cevabı¹⁴⁷⁸.
14. Maraş milletvekili Emin Soysal'ın yollar ve şoselere tahsis edilen paralarla bataklık işleri hakkındaki sorusuna Bayındırlık Bakanı Kasım Gülek'in sözlü cevabı¹⁴⁷⁹.
15. 3803, 4274 ve 4459 Sayılı Kanunların Köy Okulu, Öğretmen ve Sağlık Memuru Evleri İnşa Ettirilmesiyle İlgili Maddelerinin ve 5012 Sayılı Kanunun Kaldırılması Hakkındaki Kanun münasebetleriyle sözleri¹⁴⁸⁰.

¹⁴⁷³TBMM Z.C., D.8, C. 7, s. 82-85.

¹⁴⁷⁴TBMM Z.C., D.8, C. 8, s. 78, 79.

¹⁴⁷⁵TBMM Z.C., D.8, C. 8, s. 113-116.

¹⁴⁷⁶TBMM Z.C., D.8, C. 8, s. 651, 652, 656, 657.

¹⁴⁷⁷TBMM Z.C., D.8, C. 11, s. 55-59.

¹⁴⁷⁸TBMM Z.C., D.8, C. 11, s. 203-207.

¹⁴⁷⁹TBMM Z.C., D.8, C. 11, s. 215, 218.

¹⁴⁸⁰TBMM Z.C., D.8, C. 11, s. 467-469.

16. Balıkesir milletvekili Eminittin Çeliköz'ün, Manyas gölünün seddeleriyle, Aksakal regülâtörlerinin yapılış maksadına ve Çakoroz değirmen bendine dair sorusuna Bayındırlık Bakanı Kasım Gülek'in sözlü cevabı¹⁴⁸¹.

17. Bina yapımını teşvik kanunu tasarısının geçici bir komisyonda görüşülmesine dair sözleri¹⁴⁸².

18. Irmak İstasyonu yakınında vukuagelen tren kazası hakkında Ulaştırma Bakanı Kasım Gülek'in demeci¹⁴⁸³.

19. Isparta milletvekili Kâzım Aydar'ın, Isparta iline bağlı Sütçüler ilçesine yapılacak telgraf hattı ile Eğridir Orman İşletmesi'nden bu hatta lüzumu olan direklerin verilmemesi sebebi hakkındaki sorusuna Ulaştırma Bakanı Kasım Gülek ve Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevapları¹⁴⁸⁴.

20. Bursa milletvekili Muhittin Baha Fars'ın, İstanbul - Mudanya arasında işliyen vapurlar hakkındaki sorusuna Ulaştırma Bakanı Kasım Gülek ve Adalet Bakanı Fuad Sirmen'in sözlü cevapları¹⁴⁸⁵.

21. Seyhan milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun, Fransa ve Suriye'den satın alınan lokomotifler hakkındaki sorusuna Ulaştırma Bakanı Kasım Gülek'in sözlü cevabı¹⁴⁸⁶.

8.2.7. Kemal Çelik

8.2.7.1. Kemal Çelik'in TBMM'deki Faaliyetleri

Kemal Çelik'in, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1-4. yasama yıllarında Adalet Komisyonu üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür¹⁴⁸⁷.

Kemal Çelik'in VIII. yasama döneminde taktır, teklif, izahat isteme, söz alma vb. bir yasama faaliyeti tespit edilememiştir.

¹⁴⁸¹ *TBMM Z.C.*, D.8, C. 11, s. 498, 499.

¹⁴⁸² *TBMM Z.C.*, D.8, C. 11, s. 555.

¹⁴⁸³ *TBMM Z.C.*, D.8, C. 13, s. 14, 15.

¹⁴⁸⁴ *TBMM Z.C.*, D.8, C. 13, s. 104, 105.

¹⁴⁸⁵ *TBMM Z.C.*, D.8, C. 13, s. 217.

¹⁴⁸⁶ *TBMM Z.C.*, D.8, C. 14, s. 22, 23.

¹⁴⁸⁷ *TBMM Z.C.*, D.8, C. 1, s. 20; C. 2, s. 10; C. 7, s. 11; C. 13, s. 20.

8.2.8. Kemal Satır

8.2.8.1. Kemal Satır'ın TBMM'deki Faaliyetleri

Kemal Satır'ın, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1-4. yasama yıllarında Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür¹⁴⁸⁸.

VIII. Yasama döneminde Şemsettin Günaltay Hükümeti'nde Ulaştırma Bakanı olarak görev yaptığı sırada milletvekillerinin bakanlığa verdikleri soru önergelerinden 5'ini sözlü, 1'ini ise yazılı olarak cevaplamıştır. Kemal Satır'ın meclisteki 7 konuşmasının da Ulaştırma Bakanlığı ile ilgili konular olduğu görülmüştür.

8.2.8.2.VIII. Yasama Dönemi'nde Kemal Satır İle İlgili Bulgular

1. Ankara Milletvekillerinin Seçim Tutanakları Hakkındaki Tutanakları İnceleme Komisyonu raporu münasebetiyle sözleri¹⁴⁸⁹.
2. Milletvekili seçimi münasebetiyle sözleri¹⁴⁹⁰.
3. Seyhan milletvekilliğine seçilen Dr. Kemal Satır'ın seçim tutanağı hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu Raporu¹⁴⁹¹.
4. 7 Mayıs 1947 Tarih ve 5046 Numaralı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Olan 4541 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri¹⁴⁹².

¹⁴⁸⁸TBMM Z.C., D.8, C. 1, s. 23; C. 2, s. 15; C. 7, s. 16; C. 13, s. 24.

¹⁴⁸⁹TBMM Z.C., D.8, C. 1, s. 128-131.

¹⁴⁹⁰TBMM Z.C., D.8, C. 1, s. 217.

¹⁴⁹¹TBMM Z.C., D.8, C. 3, s. 36; 7. S. Sayılı Seyhan Milletvekilliğine Seçilen Dr. Kemal Satır'ın Seçim Tutanağı Hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu Raporu.

¹⁴⁹²TBMM Z.C., D.8, C. 5, s. 113, 114.

5. Gaziantep milletvekili Cemil Alevli'nin cenup demiryollarındaki 166 kilometrelik hudutdışı hat ile inşaatı durdurulmuş olan Narlı Gaziantep ve Karkamış hattının durumu hakkındaki sorusuna Ulaştırma Bakanı Dr. Kemal Satır ve Bayındırlık Bakanı Şevket Adalan'ın sözlü cevapları¹⁴⁹³.
6. Mardin milletvekili Mehmet Kamil Boran'ın, sınır demiryolları hakkındaki sorusuna Ulaştırma Bakanı Dr. Kemal Satır ve Bayındırlık Bakanı Şevket Adalan'ın sözlü cevapları¹⁴⁹⁴.
7. Ulaştırma Bakanlığı ve Devlet Demiryolları ve Limanları ve Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlükleriyle, Devlet Havayolları ve Posta, Telgraf ve Telefon İşletme Genel Müdürlükleri 1949 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri¹⁴⁹⁵.
8. Bolu milletvekili İhsan Yalçın'ın, İzmit Kâğıt Fabrikasına tahsis olunan 1700 metre mikâp tomruğun Karabük istasyonundan sevkedilmemesi sebebi hakkındaki sorusuna Ekonomi ve Ticaret Bakanı Cemil Said Barlas, Tarım Bakanı Cavit Oral ve Ulaştırma Bakanı Dr. Kemal Satır'ın yazılı cevapları¹⁴⁹⁶.
9. Eskişehir milletvekili Kemal Zeytinoğlu'nun, Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü memur ve hizmetlileri ile işçilerinin ücretleri hakkındaki sorusuna Ulaştırma Bakanı Dr. Kemal Satır'ın sözlü cevabı¹⁴⁹⁷.
10. 6 Haziran 1949 Tarih ve 5426 Numaralı Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü Hesabına Amerika'dan Satın Alınan Altı Yolcu Gemisi İşinde ve Kredi Temininde Hizmeti Görülen Mc. Cann'e ve Ortağına Verilecek İkramiye Hakkında Kanun Tasarısı ve Bütçe Komisyonu raporu münasebetiyle sözleri¹⁴⁹⁸.

¹⁴⁹³ TBMM Z.C., D.8, C. 15, s. 223, 224.

¹⁴⁹⁴ TBMM Z.C., D.8, C. 15, s. 227.

¹⁴⁹⁵ TBMM Z.C., D.8, C. 16, s. 930-936.

¹⁴⁹⁶ TBMM Z.C., D.8, C. 18, s. 489, 490.

¹⁴⁹⁷ TBMM Z.C., D.8, C. 19, s. 1056, 1057.

¹⁴⁹⁸ TBMM Z.C., D.8, C. 20, s. 322-324.

11. Eskişehir milletvekili Kemal Zeytinoğlu'nun, Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü kuruluş kanunu ve işçilerin yükseltme durumu ile kilometre primleri ve ağır işlerde çalışan işçilerin tazminatları hakkındaki sorusuna Ulaştırma Bakanı Dr. Kemal Satır'ın sözlü cevabı¹⁴⁹⁹.

12. Kütahya milletvekili Hakkı Gedik'in, alınmış ve alınacak gemilerin tip ve vasıflarıyla denizyolları işletmeciliğine, genel müdürlük kuruluşunda değişiklik yapılmasının düşünülüp düşünülmediğine ve Amerika'dan 1947 yılında satın alınan 6 gemi ile gemi satın almakla da görevli heyete dair sorusuna Ulaştırma Bakanı Dr. Kemal Satır'ın sözlü cevabı¹⁵⁰⁰.

13. Ulaştırma Bakanlığı ve Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü, Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü, Devlet Havayolları Genel Müdürlüğü ve Posta, Telgraf ve Telefon Genel Müdürlüğü 1950 yılı bütçeleri hakkında sözleri¹⁵⁰¹.

14. Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü memur ve hizmetlilerinin ücretlerine dair olan 2847, 3173, 4620 ve 5000 sayılı kanunlarda değişiklik yapılmasına ve 2847 sayılı kanuna bazı maddeler eklenmesine dair kanun tasarısı ve Ulaştırma ve Bütçe Komisyonları raporları münasebetiyle sözleri¹⁵⁰².

8.2.9. Makbule Dıblan (1329/1913-23 Ağustos 1970)

8.2.9.1. Biyografisi

Makbule Dıblan, 1329 (1913) tarihinde Adana'da doğmuştur. Annesi Fatma Hanım, babası Adana belediye başkanlarından Dıblanzade Mehmet Fuat Bey'dir¹⁵⁰³.

Adana Kız Koleji'nin ilk kısmını, Adana Kız Amerikan Koleji'nin orta ve lise kısmını bitiren Makbule Dıblan, üniversite eğitimini İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde almıştır. 1940 yılında mezun olan Dıblan, asistan hekim olarak Aydın'a atanmış ve Aydın'da iken Aydın Vatanseverler Derneği başkanlığını

¹⁴⁹⁹TBMM Z.C., D.8, C. 23, s. 170-172.

¹⁵⁰⁰TBMM Z.C., D.8, C. 23, s. 274-283.

¹⁵⁰¹TBMM Z.C., D.8, C. 24, s. 1201-1212.

¹⁵⁰²TBMM Z.C., D.8, C. 25, s. 696-698.

¹⁵⁰³Makbule Dıblan'ın Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 8, Sicil No: 1479.

yapmıştır. Uzmanlık eğitimini Haydarpaşa Numune Hastanesi'nde tamamlayan Dıblan, dahiliye uzmanı olarak Rize Devlet Hastanesi'ne atanmıştır. Rize Veremle Mücadele Dispanseri Başhekimliği yapmıştır¹⁵⁰⁴.

1946 seçimlerinde VIII. yasama dönemi Seyhan milletvekilliğine seçilen Makbule Dıblan, 5 Ağustos 1946 tarihinde TBMM'ye katılmıştır¹⁵⁰⁵.

1950-1965 yıllarında Adana'da serbest hekimlik yapan Makbule Dıblan, 1965'te Trabzon Göğüs Hastalıkları Hastanesi başhekimliğine atanmıştır. Bu hastanede görev yaparken Kanser ve Verem Rehabilitasyon Merkezi'nin kurulmasını sağlayan Makbule Dıblan, daha sonra Trabzon Verem Savaş Derneği'nin kurulmasına da öncülük etmiştir¹⁵⁰⁶.

Ulusal Verem Savaş Derneği Yönetim Kurulu Üyeliği, Doğu Karadeniz Verem Bölge Başkanlığı da yapan Makbule Dıblan, Ankara'daki bir toplantıya gelirken trafik kazası geçirmiş 23 Ağustos 1970 tarihinde vefat etmiştir. Cenazesi, 27 Ağustos 1970 günü, Cebeci Asri Mezarlığı'na defnedilmiştir¹⁵⁰⁷.

Makbule Dıblan, Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre İngilizce bilmekteydi ve bekârdı¹⁵⁰⁸.

8.2.9.2. Makbule Dıblan'ın TBMM'deki Faaliyetleri

Makbule Dıblan'ın, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1-5. yasama yıllarında Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür¹⁵⁰⁹.

Makbule Dıblan, VIII. yasama dönemi boyunca mecliste 9 konuşma yapmış ve 1 tane teklifte bulunmuştur. Yapmış olduğu teklif kabul edilmiştir. Makbule Dıblan'ın yapmış olduğu konuşmaların önemli bir kısmı kendisinin de doktor olması sebebiyle sağlık alanında olmuştur.

¹⁵⁰⁴ Çufalı, s. 937.

¹⁵⁰⁵ *Makbule Dıblan'ın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 8, Sicil No: 1479.

¹⁵⁰⁶ Çufalı, s. 938.

¹⁵⁰⁷ Çufalı, s. 938.

¹⁵⁰⁸ *Makbule Dıblan'ın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 8, Sicil No: 1479.

¹⁵⁰⁹ *TBMM Z.C.*, D.8, C. 1, s. 23; C. 2, s. 15; C. 7, s. 16; C. 13, s. 24; C. 21, s. 25.

8.2.9.3. VIII. Yasama Dönemi'nde Makbule Dıblan İle İlgili Bulgular

1. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı 1947 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁵¹⁰.
2. İstanbul Milletvekili Burhan Cahit Morkaya'nın seçim tutanağı hakkındaki sözleri¹⁵¹¹.
3. 21.06.1948 Tarih ve 5222 Numaralı Demiryolları ve Limanları Yapımı İçin Gelecek Yıllara Geçici Yüklenmelere Girişilmesi Hakkındaki 4643 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun münasebetiyle sözleri¹⁵¹².
4. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı 1948 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁵¹³.
5. Kimsesiz, terkedilmiş ve anormal çocukların korunması hakkındaki kanun tasarısı münasebetiyle sözleri¹⁵¹⁴.
6. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı 1949 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁵¹⁵.
7. 15.04.1949 Tarih ve 5368 Numaralı Verem Savaşı Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri¹⁵¹⁶.
8. 10.06.1949 Tarih ve 5422 Numaralı Kurumlar Vergisi Kanunu hakkında sözleri¹⁵¹⁷.
9. 17.06.1949 Tarih ve 5434 Numaralı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu münasebetiyle sözleri ve kanun ile ilgili teklifi¹⁵¹⁸.

¹⁵¹⁰*TBMM Z.C.*, D.8, C. 3, s. 568-571.

¹⁵¹¹*TBMM Z.C.*, D.8, C. 4, s. 91, 92.

¹⁵¹²*TBMM Z.C.*, D.8, C. 6, s. 54.

¹⁵¹³*TBMM Z.C.*, D.8, C. 8, s. 727-729.

¹⁵¹⁴*TBMM Z.C.*, D.8, C. 11, s. 564-566.

¹⁵¹⁵*TBMM Z.C.*, D.8, C. 16, s. 800, 801.

¹⁵¹⁶*TBMM Z.C.*, D.8, C. 18, s. 246, 247.

¹⁵¹⁷*TBMM Z.C.*, D.8, C. 18, s. 553, 554.

¹⁵¹⁸*TBMM Z.C.*, D.8, C. 19, s. 778, 812, 813.

8.2.10. Sinan Tekelioğlu

8.2.10.1. Sinan Tekelioğlu'nun TBMM'deki Faaliyetleri

Sinan Tekelioğlu'nun, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1-5. yasama yıllarında Milli Savunma Komisyonu üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür¹⁵¹⁹.

Sinan Tekelioğlu, VIII. yasama dönemi boyunca 1 önerge ve 3 teklif vermiştir. Sinan Tekelioğlu'nun önergesi ve tekliflerden 2'si kabul edilirken 1'i reddedilmiştir. Çeşitli bakanlıklara vermiş olduğu 1'i seçim bölgesi ile ilgili olmak üzere 32 soru önergesinden 30'u sözlü olarak cevaplanmış, 2 soru önergesine ise havale edildikleri bakanlıklardan bir cevap gelmemiştir. Sinan Tekelioğlu bu dönemde 1'i seçim bölgesi ile ilgili olmak üzere 100 konuşma yapmıştır. Bakanlık ve diğer devlet kurumlarının bütçeleri, Milli Korunma Kanunu, Toprak Ofis'teki yolsuzluk iddialarının araştırılması, vatandaşların sorunlarına çözüm bulunması amacıyla konunun mecliste görüşülmesi için verdiği önergeler Sinan Tekelioğlu'nun yasama faaliyetleri içerisinde öne çıkan konular olmuştur.

8.2.10.2. VIII. Yasama Dönemi'nde Sinan Tekelioğlu İle İlgili Bulgular

1. Recep Peker Hükümetinin programı münasebetiyle sözleri¹⁵²⁰.
2. Adalet Bakanlığı 1947 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁵²¹.
3. Ekonomi Bakanlığı 1947 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁵²².
4. İstanbul milletvekili Burhan Cahit Morkaya'nın Seçim Tutanağı hakkındaki sözleri¹⁵²³.
5. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu'nun 25nci Maddesinin Birinci Fıkrasında Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri¹⁵²⁴.

¹⁵¹⁹ TBMM Z.C., D.8, C. 1, s. 22; C. 2, s. 14; C. 7, s. 15; C. 13, s. 24; C. 21, s. 24.

¹⁵²⁰ TBMM Z.C., D.8, C. 1, s. 55, 56.

¹⁵²¹ TBMM Z.C., D.8, C. 3, s. 297-299.

¹⁵²² TBMM Z.C., D.8, C. 3, s. 535.

¹⁵²³ TBMM Z.C., D.8, C. 4, s. 93, 94.

¹⁵²⁴ TBMM Z.C., D.8, C. 4, s. 149, 150.

6. Askeri Yargıtay adlı üye ve mülâzimleriyle savcı ve yardımcılara, raportörlere ve askeri mahkemelerde ve yargıçlık görevlerinden naklen merkez görevlerinde çalıştırılan askerî adli yargıçlara ve adaylarına ödenek verilmesi hakkında kanun teklifi ve Millî Savunma, Adalet ve Bütçe Komisyonları raporları ile ilgili sözleri¹⁵²⁵.
7. Askerî ve mülki emekliler aylıklarına, yapılan zam tutarının açıklanması hakkındaki Sözlü Sorusuna Maliye Bakanı Halid Nazmi Keşmir'in cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁵²⁶.
8. Milli Korunma Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁵²⁷.
9. Toprak Mahsulleri Vergisi Artıklarının Silinmesi Hakkındaki Kanun Teklifi ve kanun münasebetiyle sözleri¹⁵²⁸.
10. Sinan Tekelioğlu'nun, milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonlarından kurulan Karma Komisyon raporu ve konu ile ilgili Sinan Tekelioğlu ile Adalet Bakanı Şinasi Devrin'in sözleri¹⁵²⁹.
11. Jandarma Kanunu'nun 12nci Maddesinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Geçici Madde Eklenmesine Dair Olan Kanun münasebetiyle sözleri¹⁵³⁰.
12. Milli Korunma Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanuna ek kanun teklifi münasebetiyle sözleri¹⁵³¹.
13. Emekli, Dul ve Yetim Aylıklarına Zam Yapılması Hakkındaki 4992 Sayılı Kanuna Ek Kanun münasebetiyle sözleri¹⁵³².

¹⁵²⁵*TBMM Z.C.*, D.8, C. 4, s. 196-198.

¹⁵²⁶*TBMM Z.C.*, D.8, C. 4, s. 241-244.

¹⁵²⁷*TBMM Z.C.*, D.8, C. 4, s. 359.

¹⁵²⁸*TBMM Z.C.*, D.8, C. 5, s. 200, 201.

¹⁵²⁹*TBMM Z.C.*, D.8, C. 6, s. 16, 17.

¹⁵³⁰*TBMM Z.C.*, D.8, C. 6, s. 23.

¹⁵³¹*TBMM Z.C.*, D.8, C. 6, s. 195, 196.

¹⁵³²*TBMM Z.C.*, D.8, C. 6, s. 404, 421.

14. Sinan Tekelioğlu ve 2 arkadaşının, bilumum askeri malullerin terfihi hakkındaki kanuna ek kanun teklifi ve Milli Savunma ve Bütçe Komisyonları raporlarının görüşülmesi hakkındaki sözleri¹⁵³³.

15. Balkanlardaki Türklere yapılan zulümler hakkındaki sözlü sorusuna Dışışleri Bakanı Hasan Saka'nın cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁵³⁴.

16. Tekel idaresinde yapılan soruşturma hakkındaki Karma Komisyon raporu münasebetiyle sözleri¹⁵³⁵.

17. Eski Ticaret Bakanı Atıf İnan hakkında meclis soruşturması yapılmasına dair Afyon Karahisar milletvekili Ahmet Veziroğlu'nun önergesi münasebetiyle sözleri¹⁵³⁶.

18. Çukurova Harasına ait toprakların Üçdut Köyüne verilmesini isteyen köy ihtiyar heyetinin dilekçesi hakkında Dilekçe Komisyonu raporu münasebetiyle sözleri¹⁵³⁷.

19. Vakıflar Genel Müdürlüğü 1948 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁵³⁸.

20. Çalışmaya kudretleri müsait olan bilûmum askerî ve mülki emeklilerin ilkokullarla köy enstitülerinde, ortaokullarla liselerde öğretmenlik yapabilmelerine dair kanun teklifi ve Milli Eğitim Komisyon raporu hakkında sözleri¹⁵³⁹.

21. 1948 Yılı Bütçe Kanunu'nun tümü ile ilgili sözleri¹⁵⁴⁰.

22. Başbakanlığın 1948 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁵⁴¹.

23. Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülü hakkındaki 3656 sayılı kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin Millî Savunma Bakanlığı kısmında değişiklik yapılmasına dair kanun tasarısıyla Sinan Tekelioğlu'nun, askerî hastabakıcı hemşireler kadrosu hakkındaki 3475 sayılı kanuna ek kanun teklifi ve Milli Savunma ve Bütçe

¹⁵³³ TBMM Z.C., D.8, C. 6, s. 421.

¹⁵³⁴ B.C.A. Fon No: 30.1.00 Yer No: 53.316.11; TBMM Z.C., D.8, C. 6, s. 632-634.

¹⁵³⁵ TBMM Z.C., D.8, C. 7, s. 55, 56, 63.

¹⁵³⁶ TBMM Z.C., D.8, C. 7, s. 146-148, 165, 184.

¹⁵³⁷ TBMM Z.C., D.8, C. 7, s. 230-232.

¹⁵³⁸ TBMM Z.C., D.8, C. 7, s. 249.

¹⁵³⁹ TBMM Z.C., D.8, C. 8, s. 121-123.

¹⁵⁴⁰ TBMM Z.C., D.8, C. 8, s. 325-328.

¹⁵⁴¹ TBMM Z.C., D.8, C. 8, s. 385, 386.

Komisyonları raporları hakkındaki sözleri¹⁵⁴².

24. Devlet memuriyetinde kullanılan altmış yaşından aşağı emekliler hakkında yeni emeklilik tasarısına bir hüküm konulup konulmadığına dair sorusuna Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Faik Ahmed Barutçu'nun sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁵⁴³.

25. Ali İhsan Sabis'in affına dair kanun münasebetiyle sözleri¹⁵⁴⁴.

26. Atatürk'n Kızkardeşi Makbule Atadan'a Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanmasına Dair Kanun münasebetiyle sözleri¹⁵⁴⁵.

27. Üste hakaret suçundan yargılanıp 6 ay hapis ve ordudan ihraç cezası alan Teğmen Fahri Atilla hakkındaki teklifi ile ilgili Dilekçe Komisyonu Raporu ile ilgili sözleri¹⁵⁴⁶.

28. Temsil Heyeti Azalariyle Birinci Büyük Millet Meclisi azalarına vatani hizmet karşılığı ödenek verilmesine dair kanun teklifi münasebetiyle sözleri¹⁵⁴⁷.

29. Meclisin kış tatiline karar vermesi münasebetiyle hükümetçe yapılacak işler hakkında sözleri¹⁵⁴⁸.

30. Maaş Kanununa ek 1574 ve bu kanuna, ek 3969 sayılı Kanunlarda değişiklik yapılmasına ve Askerî ve Mülki Tekaüt Kanunu'nun 64ncü ve aynı kanunun 1746 sayılı Kanunla değiştirilen 47nci maddelerinin değiştirilmesine dair olan kanun tekliflerinin gündeme alınması hakkında önergesi ve önerge hakkındaki sözleri¹⁵⁴⁹.

¹⁵⁴²*TBMM Z.C.*, D.8, C. 10, s. 56, 57.

¹⁵⁴³*TBMM Z.C.*, D.8, C. 10, s. 149-151.

¹⁵⁴⁴*TBMM Z.C.*, D.8, C. 10, s. 154, 155.

¹⁵⁴⁵*TBMM Z.C.*, D.8, C. 10, s. 158.

¹⁵⁴⁶*TBMM Z.C.*, D.8, C. 10, s. 274, 275; 104 S. Sayılı Dilekçe Komisyonu Raporu.

¹⁵⁴⁷*TBMM Z.C.*, D.8, C. 10, s. 281-283.

¹⁵⁴⁸*TBMM Z.C.*, D.8, C. 10, s. 308, 309.

¹⁵⁴⁹*TBMM Z.C.*, D.8, C. 11, s. 121-124.

- 31.** Toprak Ofisi için Amerika'dan alınmasına teşebbüs edilen çelik silolarla kaybolan 41 dosyaya: ve fasulye, pirinç, nohudun mısırla mübadelesinden meydana gelen zarara dair sorusuna Ticaret Bakanı Mahmut Nedim Gündüzalp'in sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁵⁵⁰.
- 32.** Toprak Ofisinin teftiş heyeti, inzibat komisyonu ve istanbul kuruçeşme deposunda yapılan hububat suistimali hakkındaki sorusuna Ticaret Bakanı Mahmut Nedim Gündüzalp'in sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁵⁵¹.
- 33.** Toprak Ofisinin İstanbul Şubesi İzmir İthalât ve İhracat Genel Kâtipliği aleyhinde yapılan tahkikat evrakına; İzmir Ofisi ambarı yangınına ve Konya'dahi inşaata yapılan suistimale ait iddia sonucuna dair sorusuna Ticaret Bakanı Mahmut Nedim Gündüzalp'in sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁵⁵².
- 34.** Erzurum Toprak Ofisinde yapılan suistimale dair sorusuna Ticaret Bakan Mahmut Nedim Gündüzalp'in sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁵⁵³.
- 35.** Toprak Ofisi ile Elen - Türk Ortaklığı arasında yapılan bir satış ile Cumhuriyet, Bozkurt ve Yenidoğan Fabrikalarına verilen tazminat hakkında ki sorusuna Ticaret Bakanı Mahmut Nedim Gündüzalp'in sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁵⁵⁴.
- 36.** 1917 buğday alım baremi ile harice çıkarılan hububat ve 7 Eylül kararı dolayısıyla yükselen fiyat üzerinden fark olarak komisyon istenip istenmediğine ve Ofis Genel Müdürlüğü kararıyla kimlerin Ofisten çıkarıldığına dair sorusuna Ticaret Hakanı Mahmut Nedim Gündüzalp'in sözlü cevabı¹⁵⁵⁵.
- 37.** Ürdün Hükümetine verilen gıda maddeleri hakkındaki sorusuna Ticaret Bakanı Mahmut Nedim Gündüzalp'in sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁵⁵⁶.

¹⁵⁵⁰*TBMM Z.C.*, D.8, C. 11, s. 132-135.

¹⁵⁵¹*TBMM Z.C.*, D.8, C. 11, s. 135-140.

¹⁵⁵²*TBMM Z.C.*, D.8, C. 11, s. 141-143.

¹⁵⁵³*TBMM Z.C.*, D.8, C. 11, s. 144-146.

¹⁵⁵⁴*TBMM Z.C.*, D.8, C. 11, s. 146-148.

¹⁵⁵⁵*TBMM Z.C.*, D.8, C. 11, s. 148, 150.

¹⁵⁵⁶*TBMM Z.C.*, D.8, C. 11, s. 151, 152.

- 38.** Osmer, Vitol, İtiti, Trak ortaklıklarına ve 1947 yılında ihraç edilen toprak mahsullerine dair sorusuna Ticaret Bakanı Mahmut Nedim Gündüzalp'in sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁵⁵⁷.
- 39.** Deniz ve kıyılarında görülecek başıboş mayın, patlayıcı madde ve şüphelicesimlerin yokedilmeleri hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁵⁵⁸.
- 40.** Halka dağıtılan pamuklu kumaş hakkındaki sorusuna Ekonomi Bakanı Cavit Ekin'in sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁵⁵⁹.
- 41.** Emekli Kanunu tasarısına dair sorusuna Maliye Bakanı Şevket Adalân'ın sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁵⁶⁰.
- 42.** Emekli, Dul ve Yetim aylıklarına zam yapılması hakkındaki kanuna ek 5107 sayılı kanunun 1nci ve 4ncü maddelerinin değiştirilmesine dair kanun teklifi ve Milli Savunma Komisyonu raporu ve rapor ile ilgili kendisinin sözleri¹⁵⁶¹.
- 43.** Dilekçe Komisyonununun 25. VIII. 1947 tarihli haftalık karar cetvelindeki 466 sayılı kararın kamutayda görüşülmesine dair önergesi ve Dilekçe Komisyonu Raporu¹⁵⁶².
- 44.** Antakya Devlet Hastanesi Göz Mütahassısı Dr. Osman Zeki Uysal hakkındaki Dilekçe Komisyonu kararının kamutayda görüşülmesine dair önergesi ile ilgili Dilekçe Komisyonu raporu ve rapor ile ilgili kendisinin sözleri¹⁵⁶³.
- 45.** Ankara Belediyesi'nin arsa ve arazisinden belli bir kısmının mesken yapacaklara 2490 Sayılı Kanun hükmüne bağlı olmaksızın ve muayyen şartlarla tahsis ve temlik yetkisi verilmesine dair kanun münasebetiyle sözleri¹⁵⁶⁴.

¹⁵⁵⁷*TBMM Z.C.*, D.8, C. 11, s. 152-164.

¹⁵⁵⁸*TBMM Z.C.*, D.8, C. 11, s. 323-325.

¹⁵⁵⁹*TBMM Z.C.*, D.8, C. 11, s. 340-345.

¹⁵⁶⁰*TBMM Z.C.*, D.8, C. 11, s. 495, 496.

¹⁵⁶¹*TBMM Z.C.*, D.8, C. 11, s. 502-504.

¹⁵⁶²*TBMM Z.C.*, D.8, C. 11, 108 S. Sayılı Dilekçe Komisyonu Raporu.

¹⁵⁶³*TBMM Z.C.*, D.8, C. 12, s. 131, 132.

¹⁵⁶⁴*TBMM Z.C.*, D.8, C. 12, s. 133, 134.

46. İkinci Saka Hükümeti'nin programı münasebetiyle sözleri¹⁵⁶⁵.
47. Erzurum'un Yeğenağa mahallesinden Yusuf kızı Şahinde Sakmak'ın ölüm cezasına çarptırılması hakkındaki Adalet Komisyonu Raporu münasebetiyle sözleri¹⁵⁶⁶.
48. Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülüne dair olan 3656 Sayılı Kanuna ek 4644 Sayılı Kanunun geçici üçüncü maddesi hükmünün uzaltılması hakkındaki kanun teklifi münasebetiyle sözleri¹⁵⁶⁷.
49. Milletvekilleri Seçim Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine dair olan kanun münasebetiyle sözleri¹⁵⁶⁸.
50. 7 Temmuz 1948 Tarih ve 5245 Numaralı İdil Biret ve Suna Kan'ın Yabancı Memleketlere Müzik Tahsiline Gönderilmelerine Dair Kanun münasebetiyle sözleri¹⁵⁶⁹.
51. 1948 Yılı Bütçe Kanununa bağlı cetvellerde değişiklik yapılması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁵⁷⁰.
52. Toprak Ofiste yapılan soruşturmanın sonucu hakkındaki sorusuna Ticaret Bakanı Cemil Said Barlas'ın sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁵⁷¹.
53. Fransa ve Suriye'den satın alınan lokomotifler hakkındaki sorusuna Ulaştırma Bakanı Kasım Gülek'in sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁵⁷².
54. Askerlik Kanunu'nun 28nci maddesinin uygulanması hakkındaki sorusuna Millî Savunma Bakanı Hüsnü Çakır'ın sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁵⁷³.

¹⁵⁶⁵*TBMM Z.C.*, D.8, C. 12, s. 232-237.

¹⁵⁶⁶*TBMM Z.C.*, D.8, C. 12, s. 298.

¹⁵⁶⁷*TBMM Z.C.*, D.8, C. 12, s. 374.

¹⁵⁶⁸*TBMM Z.C.*, D.8, C. 12, s. 887, 895.

¹⁵⁶⁹*TBMM Z.C.*, D.8, C. 12, s. 922, 923.

¹⁵⁷⁰*TBMM Z.C.*, D.8, C. 12, s. 969-971.

¹⁵⁷¹*TBMM Z.C.*, D.8, C. 14, s. 17-21.

¹⁵⁷²*TBMM Z.C.*, D.8, C. 14, s. 22, 23.

¹⁵⁷³*TBMM Z.C.*, D.8, C. 14, s. 23, 24.

55. Sivas Kongresince seçilen Temsil Heyeti Üyeleriyle Büyük Millet Meclisi'nin Birinci Döneminde bulunan üyelere vatani hizmet tertibinden aylık bağlanması hakkındaki kanun teklifinin gündeme alınmasına dair olan önerge münasebetiyle sözleri¹⁵⁷⁴.

56. Şemsettin Günaltay'ın Hükümet programı münasebetiyle sözleri¹⁵⁷⁵.

57. Ankara ve Sivas Çimento Fabrikalarıyla buralarda imal olunan çimento, tuğla ve kiremit hakkındaki sorusuna Ekonomi ve Ticaret Bakanı Cemil Said Barlas'ın sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁵⁷⁶.

58. Bakanların görev ve sorumluluklarına ait olan özel kanunun Meclise ne vakit getirileceğine dair olan sorusuna Başbakan Yardımcısı Nihat Erim'in sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁵⁷⁷.

59. Çorum milletvekili Necdet Yücer'in, Denizli milletvekili Reşat Aydın ve 4 Arkadaşının ve Seyhan milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun af kanunu teklifleri ve Adalet Komisyonu Raporu ve Adalet Komisyonu raporu ile ilgili sözleri¹⁵⁷⁸.

60. Adalet Bakanlığı 1949 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁵⁷⁹.

61. Silifke Barajı inşaatı hakkındaki sorusuna Bayındırlık Bakanı Şevket Adalan'ın sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁵⁸⁰.

62. Erzurum Toprak Ofisi hakkında yapılan ihbara dair sorusuna Ekonomi ve Ticaret Bakanı Cemil Said Barlas'ın sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁵⁸¹.

63. Birlik Gazetesinin serbest sütununda Toprak Ofis hakkında çıkan yazıya dair sorusuna Ekonomi ve Ticaret Bakanı Cemil Said Barlas'ın sözlü cevabı¹⁵⁸².

¹⁵⁷⁴*TBMM Z.C.*, D.8, C. 14, s. 90, 91, 133, 134.

¹⁵⁷⁵*TBMM Z.C.*, D.8, C. 15, s. 178-180.

¹⁵⁷⁶*TBMM Z.C.*, D.8, C. 16, s. 60-65.

¹⁵⁷⁷*TBMM Z.C.*, D.8, C. 16, s. 264-266.

¹⁵⁷⁸*TBMM Z.C.*, D.8, C. 16, s. 270, 271, 285.

¹⁵⁷⁹*TBMM Z.C.*, D.8, C. 16, s. 483, 484.

¹⁵⁸⁰*TBMM Z.C.*, D.8, C. 17, s. 63, 64.

¹⁵⁸¹*TBMM Z.C.*, D.8, C. 17, s. 64-66.

¹⁵⁸²*TBMM Z.C.*, D.8, C. 17, s. 66, 67.

64. Mason Derneği hakkında başbakanlıktan olan sorusuna İçişleri Bakanı Emin Erişirgil'in sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁵⁸³.

65. Metruk emvali fuzulen ellerine geçirenler hakkında Başbakanlıktan olan sorusuna Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayizit'in sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁵⁸⁴.

66. Orman işletmeleri döner sermayesi ve şimdiye kadar yaptırılan yapılar ve bu yapılarla teşcir için harcanan paranın tutarı hakkında Başbakanlıktan olan sorusuna Tarım Bakanı Cavit Oral'ın sözlü cevabı konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁵⁸⁵.

67. Ticaret Eski Bakanı Atıf İnan hakkında Meclis soruşturması yapmak üzere kurulan karma komisyon başkanlığının müddetin uzatılmasına dair tezkeresi münasebetiyle sözleri¹⁵⁸⁶.

68. Bazı cürümlerden dolayı memurlar ve şerikleri hakkında Takip ve Muhakeme Usulüne dair olan 1609 sayılı Kanunun mer'i olup olmadığı hakkında Başbakanlıktan olan sorusuna Adalet Bakanı Fuad Sirmen'in sözlü cevabı konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁵⁸⁷.

69. Binbaşı Bilal Eşi Hikmet Ateşyavuz hakkındaki Dilekçe Komisyonu kararının mecliste görüşülmesi hakkında vermiş olduğu önerge ile ilgili Geçici Komisyon raporu ve rapor ile ilgili sözleri¹⁵⁸⁸.

70. Kocaeli milletvekili Fuad Balkan'ın, Askeri ve Mülki Tekaüt Kanunu'nun 25nci maddesinin son fıkrasının yorumlanmasına dair önergesi ve Milli Savunma, Maliye ve Bütçe Komisyonları Raporları münasebetiyle sözleri¹⁵⁸⁹.

71. İl İdaresi Kanunu münasebetiyle sözleri¹⁵⁹⁰.

72. İhtiyarlık Sigorta Kanunu münasebetiyle sözleri¹⁵⁹¹.

¹⁵⁸³TBMM Z.C., D.8, C. 17, s. 67, 68.

¹⁵⁸⁴TBMM Z.C., D.8, C. 17, s. 91, 97.

¹⁵⁸⁵TBMM Z.C., D.8, C. 17, s. 146-150.

¹⁵⁸⁶TBMM Z.C., D.8, C. 18, s. 599.

¹⁵⁸⁷TBMM Z.C., D.8, C. 18, s. 604-607.

¹⁵⁸⁸TBMM Z.C., D.8, C. 18, s. 715.

¹⁵⁸⁹TBMM Z.C., D.8, C. 19, s. 467-478, 591, 592.

¹⁵⁹⁰TBMM Z.C., D.8, C. 19, s. 1165, 1166.

73. Ankara Üniversitesi kuruluş kadroları hakkındaki 5239 sayılı kanuna ek kanun münasebetiyle sözleri¹⁵⁹².
74. Uzman Çavuş Yetiştirilmesi Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri¹⁵⁹³.
75. Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu münasebetiyle sözleri¹⁵⁹⁴.
76. Türk Ceza Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri¹⁵⁹⁵.
77. 1331 sayılı Kamunun 9ncu maddesinin yorum talebi ile metruk emlâk hakkında Başbakanlıktan sözlü sorusu¹⁵⁹⁶.
78. Albay İsmail Hakkı Seskir'in hükümlü olduğu cezanın affı hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁵⁹⁷.
79. Sinan Tekelioğlu ve Balıkesir milletvekili Hilmi Şeremetli'nin; Lise son sınıf öğrencilerinden Sebahattin İlgar, İbrahim Erkorkmaz ve arkadaşlarının yaptığı başvuruya dair 13 Mayıs 1949 tarih ve 2273 sayılı Dilekçe Komisyonu kararının mecliste görüşülmesine dair önergesi hakkındaki 233 S. Sayılı Dilekçe Komisyon Kararı ve karar hakkındaki sözleri¹⁵⁹⁸.
80. Bekir Bozkurt'a ait dilekçeye dair 12 Mayıs 1948 tarih ve 1203 sayılı Dilekçe Komisyonu kararının mecliste görüşülmesine dair önergesi hakkındaki 224 S. Sayılı Dilekçe Komisyon kararı ve karar hakkındaki sözleri¹⁵⁹⁹.
81. Ali Rıza Kurtkaya'ya ait dilekçeye dair 28 Haziran 1948 tarih ve 1367 sayılı Dilekçe Komisyonu kararının mecliste görüşülmesine dair önergesi hakkındaki 227 S. Sayılı Dilekçe Komisyon kararı ve karar hakkındaki sözleri¹⁶⁰⁰.

¹⁵⁹¹ TBMM Z.C., D.8, C. 20, s. 76.

¹⁵⁹² TBMM Z.C., D.8, C. 20, s. 159.

¹⁵⁹³ TBMM Z.C., D.8, C. 20, s. 328, 329.

¹⁵⁹⁴ TBMM Z.C., D.8, C. 20, s. 449, 457-459, 555.

¹⁵⁹⁵ TBMM Z.C., D.8, C. 20, s. 578-580.

¹⁵⁹⁶ TBMM Z.C., D.8, C. 20, s. 609.

¹⁵⁹⁷ TBMM Z.C., D.8, C. 20, s. 706, 707.

¹⁵⁹⁸ TBMM Z.C., D.8, C. 20, s. 728.

¹⁵⁹⁹ TBMM Z.C., D.8, C. 21, s. 102-104.

¹⁶⁰⁰ TBMM Z.C., D.8, C. 21, s. 104-106.

82. Mehmet Tümer ve arkadaşlarına ait dilekçeye dair 22Kasım 1948 tarih ve 1505 sayılı Dilekçe Komisyonu kararının mecliste görüşülmesine dair önergesi hakkındaki 228 S. Sayılı Dilekçe Komisyon Kararı ve karar hakkındaki sözleri¹⁶⁰¹.

83. Deniz gedikli subaylarının aylık ve terfi durumları hakkındaki sorusuna Millî Savunma Bakanı Hüsnü Çakır'ın sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁶⁰².

84. Adalet cihazı ile Milletvekiliği dokunulmazlığı ve ara seçimleri hakkında Başbakanlıktan olan sorusuna Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Nihat Erim ve Adalet Bakanı Fuad Sirmen'in sözlü cevapları ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁶⁰³.

85. Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinin teşekkülünden evvel milli mücadeleye katılarak fedakârlıkları sepkenen müdafaai hukuk merkez heyeti başkan ve üyeleri milis subaylara ve bu kuvvetlere komuta edip emekliye ayrılmış bulunan muvazzaf subaylara vatani hizmet tertibinden aylık bağlanmasına dair kanun teklifi ve Millî Savunma, Maliye ve Bütçe Komisyonları raporları ve bu raporlarla ilgili kendisinin sözleri¹⁶⁰⁴.

86. HakimlerKanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve iki geçici madde eklenmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁶⁰⁵.

87. Binbaşı Bilal eşi Hikmet Ateşyavuz hakkındaki Geçici Dilekçe ve Millî Savunma Komisyonları raporları münasebetiyle sözleri¹⁶⁰⁶.

88. İhsan Atilla Eryaşar'a ait dilekçeye dair 8 Aralık 1948 tarih ve 1753 sayılı Dilekçe Komisyonu kararının mecliste görüşülmesine dair önergesi hakkındaki 54 S. Sayılı Dilekçe Komisyon Kararı ve karar hakkındaki sözleri¹⁶⁰⁷.

¹⁶⁰¹ TBMM Z.C., D.8, C. 21, s. 106-108.

¹⁶⁰² TBMM Z.C., D.8, C. 21, s. 119-120.

¹⁶⁰³ TBMM Z.C., D.8, C. 22, s. 7-11.

¹⁶⁰⁴ TBMM Z.C., D.8, C. 22, s. 15, 16.

¹⁶⁰⁵ TBMM Z.C., D.8, C. 22, s. 68.

¹⁶⁰⁶ TBMM Z.C., D.8, C. 22, s. 80, 81.

¹⁶⁰⁷ TBMM Z.C., D.8, C. 22, s. 168.

89. 1331 sayılı Kanunun 9ncu maddesinin yorum talebi ile metruk emlâk hakkında Başbakanlıktan olan sorusuna Maliye Bakam İsmail Rüştü Aksal'ın sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁶⁰⁸.

90. Emekli Kanunu'nun 39ncu maddesinin (B) fıkrasının uygulanma şekli ile hayat pahalılığı için alınan önleyici tedbirler ve hamur ekmek çıkaran fırınlar hakkında Başbakanlıktan olan sorusuna Maliye Bakanı İsmail Rüştü Aksal, Ekonomi ve Ticaret Bakanı Vedat Dicleli ve Başbakan Şemsettin Günaltay'ın sözlü cevapları ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁶⁰⁹.

91. Bilumum Askeri Malullerin Terfihi hakkındaki kanunun 11nci maddesine bağlı cetvele bir fıkra eklenmesine dair kanun münasebetiyle sözleri¹⁶¹⁰.

92. Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerle Köy Sağlık Memurlarının geçimlerini düzenlemek üzere 3808, 4274 ve 4459 sayılı kanunlara ek 5129 sayılı kanunda değişiklik yapılması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁶¹¹.

93. 16 Şubat 1950 Tarih ve 5545 Numaralı Milletvekilleri Seçimi Kanunu münasebetiyle sözleri¹⁶¹².

94. Adalet Bakanlığı ve Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü 1950 yılı bütçeleri hakkında sözleri¹⁶¹³.

95. Diyanet İşleri Başkanlığı 1950 yılı bütçesi hakkında sözleri¹⁶¹⁴.

96. Milli Savunma Bakanlığı 1950 yılı bütçesi hakkında sözleri¹⁶¹⁵.

97. İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı 1950 yılı bütçeleri hakkında sözleri¹⁶¹⁶.

¹⁶⁰⁸*TBMM Z.C.*, D.8, C. 22, s. 235-239.

¹⁶⁰⁹*TBMM Z.C.*, D.8, C. 22, s. 253-265.

¹⁶¹⁰*TBMM Z.C.*, D.8, C. 22, s. 469, 470, 566-568.

¹⁶¹¹*TBMM Z.C.*, D.8, C. 22, s. 482, 483.

¹⁶¹²*TBMM Z.C.*, D.8, C. 24, s. 297, 298.

¹⁶¹³*TBMM Z.C.*, D.8, C. 24, s. 572-574.

¹⁶¹⁴*TBMM Z.C.*, D.8, C. 24, s. 554-556.

¹⁶¹⁵*TBMM Z.C.*, D.8, C. 24, s. 611-613.

¹⁶¹⁶*TBMM Z.C.*, D.8, C. 24, s. 727.

98. Maliye Bakanlığı 1950 yılı bütçesi hakkında sözleri¹⁶¹⁷.

99. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara Üniversitesi, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi 1950 yılı bütçeleri hakkında sözleri¹⁶¹⁸.

100. İşletmeler Bakanlığı 1950 yılı bütçesi hakkında sözleri¹⁶¹⁹.

101. Ulaştırma Bakanlığı, Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü, Devlet Havayolları Genel Müdürlüğü ve Posta, Telgraf ve Telefon Genel Müdürlüğü 1950 yılı bütçeleri hakkında sözleri¹⁶²⁰.

102. Hafta Tatili Kanunu'nun 5nci maddesini tadil eden 936 sayılı Kanunun 4ncü maddesinin değiştirilmesi hakkındaki 3062 sayılı Kanunun 1nci maddesinin değiştirilmesine dair Kanun teklifi ve Çalışma Komisyonu mütalaasıyla İçişleri Komisyonu raporu¹⁶²¹.

103. Ceyhan İlçesi su işinin ne durumda olduğuna dair sorusuna İçişleri Bakanı Emin Erişirgil'in sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁶²².

104. Çiftçiyi Topraklandırma hakkındaki 4758 sayılı kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddeler ve geçici maddeler eklenmesine dair olan kanun münasebetiyle sözleri¹⁶²³.

105. Af Kanunu tasarısı münasebetiyle sözleri¹⁶²⁴.

106. Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu Genel Müdürlüğü'ne tayin edilen kişi hakkında Tarım Bakanlığından سوال takriri¹⁶²⁵.

¹⁶¹⁷ TBMM Z.C., D.8, C. 24, s. 775, 776.

¹⁶¹⁸ TBMM Z.C., D.8, C. 24, s. 861.

¹⁶¹⁹ TBMM Z.C., D.8, C. 24, s. 1256-1257.

¹⁶²⁰ TBMM Z.C., D.8, C. 24, s. 1193,1194.

¹⁶²¹ TBMM Z.C., D.8, C.25, 243 S. Sayılı İçişleri Komisyonu Raporu.

¹⁶²² TBMM Z.C., D.8, C. 25, s. 208-209.

¹⁶²³ TBMM Z.C., D.8, C. 25, s. 303, 424, 560.

¹⁶²⁴ TBMM Z.C., D.8, C. 25, s. 621-623, 870.

¹⁶²⁵ B.C.A. Fon No: 30.1.00 Yer No: 42.251.16

3. BÖLÜM: MENDERES DÖNEMİ SEYHAN MİLLETVEKİLLERİ

9. IX. Yasama Dönemi ve TBMM'deki Seyhan Milletvekilleri

9.1. IX. TBMM'nin Açılması ve IX. Yasama Dönemi Gelişmeleri

16 Şubat 1950 Tarih ve 5545 Numaralı Seçim Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra TBMM, 24 Mart 1950 tarihinde seçim kararı almıştır. Özellikle 1946 Seçim Kanunu'na göre daha demokratik ve yargı denetiminin olduğu bu yeni seçim kanunu muhalefet tarafından da memnuniyetle karşılanmış ve muhalefet bu ortamda seçime hazırlanmıştır.

CHP, DP'nin istikrarlı biçimde süren yükselişini durdurmak için vatandaşlara tohumluk verilmesi, çiftçiye traktör dağıtılması, kısmi af yasası, memurlara ikramiye verilmesi, vergi indirimi, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'ndaki büyük çiftlik sahiplerinin aleyhine olan bazı maddelerin değiştirilmesi, toplumun huzurunu bozan aşırı sağ ve sol siyasi gruplara yönelik tutuklamalar ile seçmeni etkilemeye çalışmıştır. Ayrıca milletvekili adaylarının belirlenmesinde % 70 il teşkilâtları, % 30 Genel Merkez sınırlaması getirilmiş ve adayların belirlenmesi için bir ön seçim yapılması kararlaştırılmıştır. Ön seçim oylaması gizli yapılmış ve kesin aday listesinin belirlenmesi için sonuçlar Ankara'ya gönderilmiştir. CHP'den çok sayıda vatandaşın milletvekili adaylığı için başvuruda bulunmuş olması, adayların değerlendirilmesi ve kesin aday listesinin geç açıklanmasına neden olmuştur. Bu durum parti tabanında "*yolsuzluk*" iddialarını gündeme getirmiş ve kesin listelerin açıklanmasından sonra sıralamaya giremeyen milletvekili aday adaylarının bir kısmı DP'ye yönelmiştir. 28 Nisan'da seçim beyannamesini ilan eden CHP'nin en dikkat çekici vaadi ise; "*Anayasadan 6 ilkenin çıkarılması*" olmuştur. Bu sırada Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafsızlığını bozmuş ve CHP ile seçim gezilerine katılmıştır¹⁶²⁶.

Seçimlere iddialı hazırlanan DP de halktan yoğun bir ilgi görmüş ve sadece Elazığ'dan 600'den fazla vatandaş DP'den milletvekili adaylık başvurusunda bulunmuştur. Milletvekili adaylarının belirlenmesinde % 80 il teşkilâtı, % 20 Genel

¹⁶²⁶ Girgin, s. 126-128; Olgun, s. 25-27

Merkez sınırlaması getirilmiştir. 24 Nisan'da milletvekili aday listesini açıklayan DP'de Yargıtay Başkanı Halil Özyörük, Ali Fuat Cebesoy gibi göz dolduran iddialı isimlere yer verilmiştir. Bu durum DP listesinin CHP listesinden daha güçlü olduğu yorumlarına neden olmuştur¹⁶²⁷. DP, seçim beyannamesinde ekonomik sorunlara değinmiş, halka yönelik bir kalkınma programı uygulanacağını, hak ve özgürlüklerin genişletileceği vaatlerine yer vermiştir¹⁶²⁸.

DP ve CHP yurt genelinde seçimlere katılırken, bu partilerin dışında MP 22 ilde, Milli Kalkınma Partisi 10 ilde, Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi ile Türk Sosyal Demokrat Partisi de sadece İstanbul'da seçimlere katılmak için adaylarını ilan etmişlerdir¹⁶²⁹.

14 Mayıs 1950 günü yapılan seçimler büyük bir sükûnet ve ağırbaşlılıkla tamamlanmıştır. 8.905.576 seçmenden 7.916.091 seçmen oy kullanmış, seçime katılım oranı % 89,3 olarak gerçekleşmiştir¹⁶³⁰. Kesin seçim sonuçlarına göre DP 4.241.393 (Oyların % 53,4'ü) oy almış ve 408 milletvekilliği (Meclisin %83,78'i) kazanmıştır. CHP ise 3.176.650 (Oyların % 39,9'u) oy almış ve 69 milletvekilliği (Meclisin % 14,17'si) kazanmıştır. MP 250.414 (Oyların % 3,1'i) oy almış ve sadece 1 milletvekilliği kazanmıştır. Bağımsız adaylar ise 383.282 (Oyların % 4,8'i) oy almış ve 9 milletvekilliği kazanmışlardır¹⁶³¹. Bu sonuçlara göre Türkiye'de 27 yıllık CHP iktidarı son buluyordu. Muhalif partinin doğup gelişmesine izin veren ve sonucunda milletin kararına razı olan CHP, iktidarı muhalefete bırakıyordu. Bu durum bazılarına göre "*Kansız İhtilal*"den başka bir şey değilken¹⁶³² bazılarına göre de demokrasinin zaferiydi.

¹⁶²⁷ Eroğul, s. 82.

¹⁶²⁸ Girgin, s. 129.

¹⁶²⁹ Olgun, s. 29.

¹⁶³⁰ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem 1950-1954*, C. I, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1999, s. 8.

¹⁶³¹ Öztürk, s. 8; Olgun, s. 29, 30; Girgin, s. 132.

¹⁶³² Eroğul, s. 84.

14-22 Mayıs tarihleri arasında DP'de yeni cumhurbaşkanının kim olacağı tartışmaları yapılmış ve 20 Mayıs'ta toplanan DP Meclis Grubunda yapılan oylamada, Celal Bayar'ın cumhurbaşkanı olması kararı çıkmıştır¹⁶³³.

IX. Dönem TBMM, 22 Mayıs 1950'de meclisin en yaşlı üyesi Kars milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın'ın açılış konuşmasıyla çalışmalarına başlamıştır¹⁶³⁴. Milletvekillerinin yemin töreninden sonra meclis başkanlığı seçimine geçilmiş ve 385 oyla İçel milletvekili Refik Koraltan meclis başkanlığına seçilmiştir. Meclis Başkanlık Divanı'nın oluşturulmasından sonra cumhurbaşkanlığı seçimi yapılmış ve Celal Bayar 387 oy, İsmet İnönü ise 64 oyalmıştır. Böylece Türkiye Cumhuriyeti'nin 3. Cumhurbaşkanı olarak Celal Bayar seçilmiştir¹⁶³⁵.

IX. Yasama döneminde 2 milletvekilinin seçim tutanağı reddedilmiş, 22 milletvekili vefat etmiş, 5 milletvekili de istifa etmiştir. Vefat edenlerden 3'ü 1954 seçimlerine karar verildikten sonra vefat ettiği için yerlerine yenisi seçilmemiştir. Diğerlerinin yerine ara seçimlerde 26 milletvekili seçilmiştir. Böylece dönem boyunca mecliste 505 milletvekili görev yapmıştır¹⁶³⁶.

Milletvekillerinin eğitim ve yabancı dil bilme durumuna baktığımızda; milletvekillerinden 10'unun özel öğretim, 10'unun ilkokul, 53'ünün ortaokul, 67'sinin lise, 5'inin kolej, 5'inin medrese, 329'unun da üniversite mezunu olduğu görülmüştür¹⁶³⁷. Milletvekillerinden 238'i Fransızca, 79'u Almanca, 83'ü İngilizce, 28'i Almanca, 16'sı Farsça, 6'sı İtalyanca, 6'sı Rusça, 6'sı Rumca, 2'si Yunanca ve 1'er tanesi de Ermenice ve İspanyolca bilmekteydi. Milletvekillerinin 184'ünün yabancı dil bilmezlerken, 172'si 1 yabancı dil, 83'ü 2 yabancı dil, 33'ü 3 yabancı dil, 5'i 4 yabancı dil ve 2'si de 5 yabancı dil bilmekteydiler¹⁶³⁸.

¹⁶³³ Girgin, s. 134.

¹⁶³⁴ TBMM Z.C., D.9, C. 1, s. 2.

¹⁶³⁵ TBMM Z.C., D.9, C. 1, s. 5-7.

¹⁶³⁶ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem 1950-1954*, C. VII, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1999, s. 1237.

¹⁶³⁷ Ali Osman Akalan, *IX. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi (1950-1954)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1998, s. 41.

¹⁶³⁸ Akalan, s. 45, 46.

IX. Dönem milletvekillerinden 26'sı asker, 118'i hukukçu, 37'si idareci, 73'ü ticaret erbabı, 27'si eğitimci, 18'i gazeteci, 19'u maliyeci 5'i belediyece, 42'si çiftçi, 68'i sağlıkçı, 1'i sanatçı, 19'u mühendis, 11'i bankacı, 4'ü ilahiyatçı, 3'ü işçi ve 8'i de diğer meslek gruplarına mensupturlar¹⁶³⁹. Ayrıca meclisteki milletvekillerinin 6'sı 30 yaşında, 156'sı 31-40 yaş aralığında, 143'ü 41-50 yaş aralığında, 116'sı 51-60 yaş aralığında ve 58'i de 60 yaş üstüdür¹⁶⁴⁰.

DP'nin seçimi kazandığı kesinleştikten sonra Başbakan Şemsettin Günaltay istifa etmek istemiştir. Celal Bayar'ın, İsmet İnönü ile konuşması üzerine TBMM açılana kadar Şemsettin Günaltay Hükümeti'nin işbaşında kalması kararlaştırılmıştır¹⁶⁴¹. 22 Mayıs'ta meclis çalışmalarına başladıktan sonra Şemsettin Günaltay başbakanlıktan istifa etmiştir¹⁶⁴².

Aynı gün, Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından hükümeti kurma görevi Adnan Menderes'e verilmiştir. Adnan Menderes tarafından 22 Mayıs 1950-9 Mart 1951 tarihleri arasında görev yapacak olan I. Menderes Hükümeti kurulmuştur. Adnan Menderes'in, 9 Mart 1951'de istifa etmesi üzerine hükümeti kurma görevi yine kendisine verilmiş ve 9 Mart 1951-17 Mayıs 1954 tarihleri arasında görev yapacak olan II. Menderes Hükümeti kurulmuştur¹⁶⁴³.

Meclis, çalışmalarına başladıktan sonra DP ilk günlerde iktidar olmanın acemiliği ile karşılaşmıştır¹⁶⁴⁴. 27 Yıl süren CHP iktidarının şekillendirdiği bürokrasi ve ordu karşısında otoritesini kurmak isteyen DP iktidarı, 6 Haziran'da hükümete karşı darbe yapacakları yönünde aldığı ihbar üzerine ordudaki, CHP'ye yakın yüksek kademeli generallerin birçoğunun ya görev yerini değiştirmiş ya da emekliye sevk etmiştir.

¹⁶³⁹ Akalan, s. 37; Öztürk, s. 1218-1226.

¹⁶⁴⁰ Akalan, s. 48.

¹⁶⁴¹ Girgin, s. 133, 134.

¹⁶⁴² *TBMM Z.C.*, D.9, C. 1, s. 8.

¹⁶⁴³ İrfan, Neziroğlu, Tuncer Yılmaz, *Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri*, C. 2, TBMM Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2013, s. 747, 917.

¹⁶⁴⁴ Kabasakal, s. 179.

Bu generallerin yerine siyasetten uzak durmuş askerler getirilerek hükümet, orduya karşı kendisini güvence altına almaya çalışmıştır¹⁶⁴⁵. Ordudan sonra sıra bürokrasiye gelmiş ve vali ile kaymakamların tamamının yeri değiştirilmiştir¹⁶⁴⁶.

1933 yılından itibaren uygulanan Arapça Ezan Yasağı, 16 Haziran 1950 Tarih ve 5665 Numaralı Türk Ceza Kanunu'nun 526'ncı Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun uyarınca kaldırılmış ve ezanın istenildiği dilde okunabileceği kararlaştırılmıştır¹⁶⁴⁷. Kanun görüşmeleri sırasında DP milletvekilleri ile birlikte CHP milletvekilleri de kabul oyu kullanmışlardır¹⁶⁴⁸.

IX. Yasama döneminin başlangıcında CHP ile ılımlı ilişkiler sergileyen DP, zamanla sertleşmeye başlamıştır. 8 Ağustos 1951 Tarih ve 5830 Numaralı Kanun ile Tek parti döneminde CHP'nin haksız edindiği servetin hazineye devredilmesine dair kanun hazırlanmış ve bu sayede CHP'nin malları hazineye devredilmiştir¹⁶⁴⁹.

Liderliğini Kemal Pilavoğlu isimli bir şahsın yaptığı "*Ticani Tarikatı*" adı altında CHP iktidarının son dönemlerinde bir tarikat ortaya çıkmıştı. Bu tarikatın üyeleri Atatürk'ün heykel ve büstlerini parçalıyordu. DP iktidarı sırasında saldırıların daha da artması üzerine DP idarecileri muhalefetin; "*irtica hortlatılıyor*" propagandasını da etkisizleştirmek amacıyla "*Atatürk'ü Koruma Kanunu*" olarak ta bilinen 25 Temmuz 1951 Tarih ve 5816 Numaralı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun'u çıkarmıştır¹⁶⁵⁰. İnşaatına 9 Ekim 1944 yılında başlanılan Anıtkabir Projesi tamamlanmış ve 10 Kasım 1953'te Atatürk'ün cenazesi Anıtkabir'e nakledilmiştir¹⁶⁵¹. Türk Ceza Kanunu'nun 141 ve 142. maddeleri değiştirilerek "*Komünizmle Mücadele*" etkili biçimde yapılmaya başlanmıştır.

¹⁶⁴⁵ Eroğul, s. 100.

¹⁶⁴⁶ Girgin, s. 138.

¹⁶⁴⁷ *Düstur*, 3. Tertip, C. 31; 17.06.1950 Tarih ve 7535 Sayılı Resmi Gazete; B.C.A. Fon No: 30.1.00 Yer No: 51.306.2

¹⁶⁴⁸ Akalan, s. 78.

¹⁶⁴⁹ *Düstur*, 3. Tertip, C. 32; 11.08.1951 Tarih ve 7882 Sayılı Resmi Gazete; Eroğul, s. 109.

¹⁶⁵⁰ *Düstur*, 3. Tertip, C. 32; 31.07.1951 Tarih ve 7872 Sayılı Resmi Gazete; Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem 1950-1954*, C. II, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1999, s. 1333.

¹⁶⁵¹ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem 1950-1954*, C. I, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1999, s. 1181.

Bunların dışında; yeni meclis binasının yapımına karar verilmesi, Osmanlı Hanedanı'na mensup kadınların ülkeye dönmelerine izin verilmesi, Anayasanın yeniden Teşkilât-ı Esasiye'ye çevrilmesi ve anayasanın dilinin, Dil Devrimi öncesine döndürülmesi, Üniversiteler Kanunu'nun 46. maddesinin değiştirilerek profesörlere siyaset yasağı getirilmesi, din dersinin ilkokullarda ders müfredatına eklenmesi, MP'nin kapatılması, Köy Enstitüleri'nin kapatılarak İlköğretmen okullarıyla birleştirilmesi, Halkevlerinin kapatılması, Petrol Kanunu, Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu, Basın Kanunu iç politikada yaşanan önemli gelişmelerdir¹⁶⁵².

28 Haziran 1950'de Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye saldırması üzerine Birleşmiş Milletler bölgeye asker göndermiş ve üye devletlere yardım çağrısı yapmıştır. Bu çağrı üzerine Türkiye, bütün masrafları tarafımızdan karşılanmak üzere 28. Tümen'den 4.500 kişilik bir tugay gönderme kararı almıştır. Türk kuvvetleri 17 Ekim 1950'de Kore'ye ulaşmış ve savaş boyunca bütün kuvvetlerin takdirini kazanacak bir gayretle savaşmışlardır¹⁶⁵³. Kore Savaşı'nda gösterdiğimiz başarılardan sonra 1949 yılında kurulan ve üye devletlerden bazılarının çekinceleri nedeniyle Türkiye'nin üye yapılmadığı NATO'ya üyelik süreci başlamıştır. Nato Bakanlar Konseyi 17 Ekim 1951'de Türkiye ve Yunanistan'ın NATO üyeliğinin kabul edildiğini açıklamıştır. 18 Şubat 1952'de konu TBMM'de görüşülmüş ve muhalefet partileri de Türkiye'nin NATO üyeliğine destek vermişlerdir. Bunun üzerine 19 Şubat 1952'de Türkiye'nin NATO üyeliği onaylanmıştır¹⁶⁵⁴. Bu gelişmelerin dışında Bağdat Paktı, Balkan Paktı, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Amerika'yı ziyareti dış politikadaki diğer önemli olaylardır.

Bursa milletvekili Hulusi Köymen, 12 Mart 1954'te TBMM'ye bir önerge vermiş ve 14 Mayıs 1954'te süresini tamamlayacak olan TBMM seçimlerinin yenilenmesini istemiştir. Önergenin kabul edilmesinden sonra Hulusi Köymen yeni bir önerge vererek 14 Mayıs 1954'e kadar meclisin çalışmalarına ara vermesini talep etmiştir.

¹⁶⁵² Akalan, s. 74-104; Eroğul, s. 122-132.

¹⁶⁵³ Komisyon, s. 213.

¹⁶⁵⁴ Girgin, s. 141; Akalan, s. 124; Eroğul, s. 116.

Bu önerenin de kabul edilmesi üzerine Meclis Başkanı Refik Koraltan'ın yaptığı kapanış konuşmasıyla IX. Yasama dönemi sona sermiştir¹⁶⁵⁵.

9.2. IX. TBMM'deki Seyhan Milletvekilleri

14 Mayıs 1950 seçimlerinde DP Seyhan'dan Arif Nihat Asya, Cezmi Türk, Mahmut Kibaroğlu, Remzi Oğuz Arık Reşat Güçlü, Salim Serçe, Sedat Barı, Sinan Tekelioğlu, Tevfik Coşkun, Yusuf Ziya Eker ve Zeki Akçalı'yı aday göstermiştir. CHP ise; Kemal Çelik, Makbule Dıblan, Cavit Oral, Kemal Satır, Kasım Gülek, Hilmi Uran, Ahmet Remzi Yüreğir, İbrahim Burduroğlu, Yusuf Ziya Erzin, Ferit Celal Güven ve Tevfik Yıldırım'ı aday göstermiştir¹⁶⁵⁶. Seçime MP de katılmışsa da bu partinin adayları tespit edilememiştir.

1950 seçimlerinde, Seyhan ilindeki 195.544 kayıtlı seçmenden 174.969'u sandığa gitmiş, seçime katılım % 89,5 olmuştur. CHP, 77.189 (% 45), DP 91.178 (% 53,1) ve MP ise 3.515 (% 2,1) oy almıştır. Liste usulü çoğunluk sistemi uygulandığı için 11 milletvekilliğini de DP kazanmıştır¹⁶⁵⁷. DP milletvekillerinden Remzi Oğuz Arık, Cezmi Türk ve Yusuf Ziya Eker partiden ayrılarak TKP'ye (Türkiye Köylü Partisi) geçmiştir. Sinan Tekelioğlu bir süre sonra partiden ayrılmış, bağımsız kalmıştır¹⁶⁵⁸. Seyhan milletvekillerinden Remzi Oğuz Arık, 3 Nisan 1954 tarihinde Adana'dan Ankara'ya giden uçağın düşmesi üzerine yaşamını yitirmiştir.

IX. Yasama dönemi Seyhan milletvekillerinin yasama faaliyetlerini genel olarak değerlendirdiğimizde; milletvekilleri tarafından 7 önerge verilmiş bu önergelerden 2'si kabul edilirken, 3'ü reddedilmiş ve 2'si de önerge sahipleri tarafından geri çekilmiştir. 1'i Seçim bölgesi ile ilgili 2 tekliften 1'i kabul edilirken diğeri reddedilmiştir. Milletvekilleri 5'i seçim bölgesi ile ilgili 212 konuşma yaparlarken, 7'si seçim bölgesi ile ilgili 54 soru önergesinden 39'u sözlü, 9'u yazılı

¹⁶⁵⁵ TBMM Z.C., D.9, C. 29, s. 919, 920.

¹⁶⁵⁶ "CHP Milletvekili Aday Listesi", *Yeni Adana Gazetesi*, Adana, 13 Mayıs 1950, s. 1.

¹⁶⁵⁷ *1950-1977 Yılları Arası Seçim Çevresine Göre Milletvekili Genel Seçim Sonuçları Seçim Çevresi Adana*,

<http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/SecmenIslemleri/Secimler/1950-1977-MVSecimleri/Adana.pdf>, 05.07.2015.

¹⁶⁵⁸ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem 1950-1954*, C. VII, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1999, s. 1202, 1203.

olarak cevaplanmıştır. 5 Soru önergesi ise önerge sahibi mecliste hazır bulunmadığından geçersiz sayılmış ve l'ine de cevap verilmemiştir. Dışişleri Bakanı ile ilgili verilen gensoru ise reddedilmiştir.

9.2.1. Arif Nihat Asya (1319/1904-5 Ocak 1975)

9.2.1.1. Biyografisi

Arif Nihat Asya, 1319 (1904) tarihinde Çatalca'nın İnceğiz köyünde dünyaya gelmiştir¹⁶⁵⁹. Annesi Fatma Zehra Hanım, babası Ziver Bey'dir. Arif Nihat Asya'nın doğumundan bir hafta sonra babası Ziver Bey, askerde iken yakalandığı veba hastalığı nedeniyle vefat etmiştir¹⁶⁶⁰.

Babasının vefatından sonra annesi ile birlikte 3 yaşına kadar dedesinin (babasının babası) himayesinde kalan Arif Nihat Asya, Fatma Zehra Hanım'ın Osmanlı ordusunda görevli Filistinli bir subay ile evlenmesi ve İstanbul'da bir yıl kaldıktan sonra onunla birlikte Filistin'e dönmek istemesi üzerine dedesi, Arif Nihat Asya'yı annesi ile birlikte göndermemiştir¹⁶⁶¹.

Babaannesinin vefat etmesi üzerine Çatalca'ya bağlı Örçünlü köyündeki halası Gülfem Hanıma gönderilmiş ve Gülfem Hanım'ın çocukları ile birlikte Örçünlü'deki köy mektebine gitmiştir¹⁶⁶². Balkan Savaşı sırasında Çatalca'da durumun kötüleşmesi ve köylülerin yavaş yavaş yavaş köyü terk etmesi üzerine Gülfem Hanım da çocuklarını ve Arif Nihat Asya'yı yanına alarak İstanbul'a taşınmıştır. İstanbul'da bazen halasının, bazen amcasının yanında kalan Arif Nihat Asya, Gülşen-i Maarif Mektebi'ne kaydolmuştur. 1915-1916 öğretim yılında okulunu bitiren Arif Nihat Asya, Bolu Sultanisi'ne parasız yatılı öğrenci olarak kaydolmuştur¹⁶⁶³.

¹⁶⁵⁹ Doğum tarihi konusunda bazı kaynaklar Rumi 1320 tarihini kullanmışlardır.

¹⁶⁶⁰ *Arif Nihat Asya'nın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 9, Sicil No 1852; Saadettin Yıldız, *Arif Nihat Asya*, Kaynak Kültür Yayınları, İstanbul, 2006, s. 17-20.

¹⁶⁶¹ Yıldız, s. 20.

¹⁶⁶² Süleyman Doğanay, *Edebi Bir Eserde Şairin Dini Yaşamı –Arif Nihat Asya Örneği-*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2009, s. 5.

¹⁶⁶³ Yıldız, s. 22; Doğanay, s. 5.

Arif Nihat Asya bu himaye ediliş sürecini "*Babamdan dedeme, dedemden halama, halamdan amcamda kaldım. Sonunda amcamdan halama dönmüş ve halamdan millete kalmışım*" sözleriyle özetlemiştir¹⁶⁶⁴.

Bolu Sultanisi birinci devresini 1919-1920 yılında bitiren Arif Nihat Asya, bu okulun lise kısmının kapatılmasıyla eğitimine Kastamonu Sultanisi'nde devam etmiştir. Kastamonu o yıllarda Milli Mücadele için önemli bir şehir konumundaydı ve İstanbul'dan gelen birçok aydın, vatansever şahıs önce deniz yoluyla bu şehre gelir, buradan da Ankara'ya geçerdi. Kastamonu'da yayınlanan "*Açıksöz Gazetesi*" imtiyaz sahibi Mehmet Akif Açıksöz başkanlığındaki sohbetlere katılan Arif Nihat Asya'nın bu sohbetlerde milli ve manevi duygularının pekiştiği görülmüştür. Şairliğe bu şehirde başlayan Arif Nihat Asya'nın "*Gençlik*"adlı mecmuada şiirleri yayınlanmıştır¹⁶⁶⁵.

Arif Nihat Asya, Kastamonu Sultanisi'ni bitirdikten sonra 1924 yılında, Yüksek Öğretmen Okulu'na kaydolmuştur. Burada okurken, İstanbul Postanesi Harici Telgraflar Kaleminde, daha sonra Anadolu Ajansı İstanbul Mümessilliğinde çalışmıştır¹⁶⁶⁶. Yüksek Öğretmen Okulu son sınıfında iken ilk eşi Hatice Semiha Hanımla evlenmiş ve bu evlilikten Reha Uğur ve Kemal Koray isimlerinde iki oğlu olmuştur¹⁶⁶⁷.

Yüksek Öğretmen Okulu Edebiyat Bölümü'nden mezun olduktan sonra 1928 yılında Adana Erkek Öğretmen Okulu edebiyat öğretmenliğine tayin edilmiştir¹⁶⁶⁸. 1933'te Adana'da, Fransızca öğretmeni hakkı Mahmut Soykal aracılığıyla, Mevlevi dedesi Ahmet Remzi Akyürek ile tanışmış, ondan el almış, dervişlik çilesinden geçerek Mevlevi şeyhliğine yükselmiştir¹⁶⁶⁹.

1934 yılında askere alınan Arif Nihat Asya yedek subay olarak askerliğini yapmış ve askerlikten sonra aynı okulda görevine devam etmiştir. 1941 yılında eşi

¹⁶⁶⁴ Yıldız, s. 22.

¹⁶⁶⁵ Yıldız, s. 23, 24.

¹⁶⁶⁶ Yıldız, s. 24; Doğanay, s. 5.

¹⁶⁶⁷ Yıldız, s. 24.

¹⁶⁶⁸ Öztürk, s. 966, 967.

¹⁶⁶⁹ Doğanay, s. 6.

Hatice Semiha Hanımla ayrıldıktan sonra aynı yılın sonlarına doğru Adana Erkek Öğretmen Lisesi kimya öğretmeni Servet Hanımla evlenmiştir. Arif Nihat Asya'nın ikinci evliliğinden Fırat ve Murat isimlerinde biri kız, biri erkek iki çocuğu olmuştur¹⁶⁷⁰.

1942 yılında Malatya Lisesi Müdürü olarak Malatya'ya tayin edilen Arif Nihat Asya, dönemin Milli eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ile aralarında sert ve imalı tartışmalar yaşaması üzerine 30 Nisan 1943 günü görevinden alınmıştır. Bir buçuk ay açıkta kalan Arif Nihat Asya daha sonra aynı okula edebiyat öğretmeni olarak atanmıştır. Aynı yıl ikinci defa askere alınmış ve 2 ay Diyarbakır'da askerlik yapmıştır¹⁶⁷¹.

Askerlikten sonra Malatya'ya dönen Asya 3 yıl Malatya'da çalıştıktan sonra Adana'ya tayin istemiş ve Adana Erkek Lisesi edebiyat öğretmeni olarak göreve başlamıştır. 1945 yılında "*Kanatlar ve Gagalar*" isimli kitabının ilk baskısı yapılmış, 1946 yılında ise "*Bir Bayrak Rüzgar Bekliyor*" isimli şiir kitabını yayınlamıştır¹⁶⁷². Bununla birlikte Adana'da bazı yerel gazetelerde ve Adana Halkevi'nin çıkardığı "*Görüşler*" dergisinde şiir ve yazıları yayınlanmıştır.

Arif Nihat Asya, Malatya'da iken bir müsamerede kendi şiirini okutarak şahsi propagandasını yaptığı gerekçesiyle bir soruşturma geçirmiştir. Malatya'da başlayan bu tatsızlık Adana'da da devam etmiş ve bazı gazetelerde siyasi içerikli yazılar yazdığı gerekçesiyle bizzat Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel tarafından uyarılmıştır. Uyarılara rağmen yazılarını devam ettiren Arif Nihat Asya'nın Edirne Lisesi'ne tayini çıkarılmıştır¹⁶⁷³.

Arif Nihat Asya'nın tayininin çıkarılmasına üzülen ve onu çok seven Adanalılar, onu 5.000 kişilik bir kalabalıkla Edirne'ye uğurlamak suretiyle tepkilerini ortaya koymuşlardır. Ayrıca "*Kalem*" dergisinin Aralık 1948 ve Ocak 1949 sayıları "*Arif Nihat Özel Sayısı*" olarak çıkarılmıştır¹⁶⁷⁴.

¹⁶⁷⁰ Yıldız, s. 27.

¹⁶⁷¹ Doğanay, s. 6.

¹⁶⁷² Doğanay, s. 6.

¹⁶⁷³ Doğanay, s. 7.

¹⁶⁷⁴ Yıldız, s. 28, 29.

Arif Nihat Asya, siyasi bir kararla tayinin çıkarılması ve Seyhan DP teşkilâtının isteği üzerine 1950 seçimlerinde DP Seyhan milletvekili adayı olmuştur. Seçimi, Seyhan'da DP'nin kazanması üzerine milletvekili seçilen Arif Nihat Asya, 22 Mayıs 1950'da TBMM'ye katılmıştır¹⁶⁷⁵.

Milletvekilliği sırasında açık bir üslupla net bir tavır koyan Arif Nihat Asya, sadece muhalefeti değil yanlış yaptıklarına inandığında kendi partisini eleştirmekten de çekinmemiştir. Karakteri gereği siyaseti fazla benimseyemeyen Arif Nihat Asya, bir dönem milletvekilliği yaptıktan sonra siyasetten çekilmiş ve Eskişehir Lisesi Edebiyat öğretmenliğine atanmıştır. 1955 yılında Ankara Gazi Lisesi edebiyat öğretmenliğine tayin edilmiştir.

1959 yılında, Bakanlar Kurulu kararı ile içlerinde eşi Servet Hanım'ın da yer aldığı 30 öğretmenle Kıbrıs'a gönderilen Arif Nihat Asya, Lefkoşa Erkek Lisesi'nde edebiyat öğretmeni olarak çalışmıştır. Kıbrıs Türklerinin ümitsizliğe düştüğü zamanlar Arif Nihat Asya şiirleriyle, konuşmalarıyla halka güç ve mücadele azmi vermiş onların yaşama umutlarını, inançlarını körüklemiştir. Ayrıca Kıbrıs'ta edindiği birikimle "*Kıbrıs Rubaileri*" isimli eserini yazmıştır¹⁶⁷⁶.

1961 yılında Kıbrıs'tan dönen Arif Nihat Asya, Ankara Gazi Lisesi'nde 4 ay çalıştıktan sonra kendi isteğiyle emeklilik dilekçesini vermiş ve 1962 yılında emekliye ayrılmıştır. Emekliliğinden sonra yayın faaliyetlerini artıran Asya'nın 1962'de 1975'e kadar 18 eserinin ilk, 3 eserinin ikinci, 2 eserinin üçüncü ve 1 eserinin de dördüncü baskısı yapılmıştır¹⁶⁷⁷.

Arif Nihat Asya'nın yayınlanmış şiir kitapları; *Heykeltraş, Bir Bayrak Rüzgar Bekliyor, Kubbe-i Hadra (Yeşil Türbe), Rubaiyyat-ı Arif, Kıbrıs Rubaileri, Nisan, Arif, Kökler ve Dallar, Emzikler, Kova Burcu, Dualar ve Aminler, Yürek, Köprü, Kundaklar, Avrupa'da Rubailer, Aynalarda Kalan, Divançe-i Arif, Basamaklar, Büyüyün Kızlar Büyüyün, Fatihler Ölmez, Yerden-Gökten, Ses ve Toprak Takvimler* isimleriyle basılmıştır. Ayrıca *Yastığımın Rüyası, Ayetler, Kanatlar ve Gagalar, Enikli Kapı, Terazi Kendini Tartmaz, Tehdit Mektupları, Onlar Bu Dilden Anlar,*

¹⁶⁷⁵ Yıldız, s. 31; *Arif Nihat Asya'nın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 9, Sicil No 1852.

¹⁶⁷⁶ Yıldız, s. 33.

¹⁶⁷⁷ Doğanay, s. 7, 8.

Aramak ve Söyleyememek, Ayın Aynasında, Kubbeler, Sevgi Mektupları (Yayınlanmamıştır) isimli nesir kitapları vardır¹⁶⁷⁸.

1974 yılında sağlığı kötüye giden Arif Nihat Asya, 1974 yılı Aralık ayında Ankara Numune Hastanesi'ne yatırılmış ve 5 Ocak 1975 tarihinde vefat etmiştir. Vefat tarihi, kendisinin "*Bayrak Şairi*" olarak tanınmasına neden olan Adana'nın kurtuluş günü için yazdığı ve 5 Ocak'ta tamamladığı "*Bayrak*" şiirinin yazıldığı güne denk gelmiştir¹⁶⁷⁹. Arif Nihat Asya'nın cenazesi Ankara'da Karşıyaka Mezarlığı'na defnedilmiştir¹⁶⁸⁰.

9.2.1.2. Arif Nihat Asya'nın TBMM'deki Faaliyetleri

Arif Nihat Asya'nın, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında Dilekçe Komisyonu üyeliği ve 2-5. yasama yıllarında Milli Eğitim Komisyonu üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür¹⁶⁸¹.

Arif Nihat Asya IX. yasama döneminde 24 konuşma yapmış ve Milli Eğitim Bakanı ile İçişleri Bakanının'nın cevaplaması için 1 soru önergesi vermiştir. Asya'nın soru önergesi yazılı olarak cevaplanmıştır. Arif Nihat Asya, konuşmalarının önemli kısmını bütçe görüşmeleri sırasında yaparak bakanlıklar ile ilgili düşüncelerini paylaşmıştır.

9.2.1.3. IX. Yasama Dönemi'nde Arif Nihat Asya İle İlgili Bulgular

1. Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1951 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri¹⁶⁸².

2. Türk Ceza Kanunu'nun 141 ve 142nci maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁶⁸³.

¹⁶⁷⁸ Öztürk, s. 967, 968.

¹⁶⁷⁹ Yıldız, s. 36.

¹⁶⁸⁰ Öztürk, s. 967.

¹⁶⁸¹ TBMM Z.C., D.9, C. 1, s. 36; C. 2, s. 28; C. 10, s. 34; C. 17, s. 39; C. 25, s. 38.

¹⁶⁸² TBMM Z.C., D.9, C. 5, s. 783.

¹⁶⁸³ TBMM Z.C., D.9, C. 10, s. 111-117.

3. Büyük Millet Meclisi 1952 yılı bütçesi münasebetiyle ilgili sözleri¹⁶⁸⁴.
4. Edirne İli Özel İdaresinin tek öğretmenli köy okullarında çalışmış öğretmenlere ne kadar borcu olduğuna ve bu borcu karşılamak üzere özel idare bütçesine ne kadar para konulduğuna dair sorusuna Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri ve İçişleri Bakanı Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'nun yazılı cevapları¹⁶⁸⁵.
5. Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü 1953 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁶⁸⁶.
6. Adalet Vekâleti 1953 yılı bütçesi münasebetiyle ilgili sözleri¹⁶⁸⁷.
7. Diyanet İşleri Reisliği 1953 yılı bütçesi münasebetiyle ilgili sözleri¹⁶⁸⁸.
8. Toprak ve İskân İşleri Umum Müdürlüğü 1953 yılı bütçesi münasebetiyle ilgili sözleri¹⁶⁸⁹.
9. Sağlık ve Sosyal Yardım Vekâleti, Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1953 yılı bütçeleri münasebetiyle ilgili sözleri¹⁶⁹⁰.
10. Milli Savunma Vekâleti 1953 yılı bütçesi münasebetiyle ilgili sözleri¹⁶⁹¹.
11. İçişleri Vekâleti 1953 yılı bütçesi münasebetiyle ilgili sözleri¹⁶⁹².
12. Maliye Vekâleti 1953 yılı bütçesi münasebetiyle ilgili sözleri¹⁶⁹³.
13. Milli Eğitim Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1953 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri¹⁶⁹⁴.

¹⁶⁸⁴*TBMM Z.C.*, D.9, C. 13, s. 496.

¹⁶⁸⁵*TBMM Z.C.*, D.9, C. 14, s. 18, 19.

¹⁶⁸⁶*TBMM Z.C.*, D.9, C. 14, s. 490, 491.

¹⁶⁸⁷*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 708, 719.

¹⁶⁸⁸*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 520.

¹⁶⁸⁹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 590, 591.

¹⁶⁹⁰*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 629, 653, 654.

¹⁶⁹¹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 757, 758.

¹⁶⁹²*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 791, 792, 795, 811, 812.

¹⁶⁹³*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 858, 859.

¹⁶⁹⁴*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 941.

14. Ulaştırma Vekâleti, Devlet Demiryolları, Devlet Havayolları Genel Müdürlüğü, Posta, Telgraf ve Telefon İşletme Genel Müdürlüğü 1953 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri¹⁶⁹⁵.
15. Yeniden 22 Kaza kurulması hakkındaki kanun münasebetiyle ilgili sözleri¹⁶⁹⁶.
16. Vakıflar Umum Müdürlüğü 1953 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri¹⁶⁹⁷.
17. Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu Layihası münasebetiyle sözleri¹⁶⁹⁸.
18. Subay ve memurların protokolün tespit ettiği hallerde gayri karşılmalarda ve uğurlamalarda bulunmayacaklarına dair kanun teklifi münasebetiyle sözleri¹⁶⁹⁹.
19. Türk Ceza Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkındaki kanun teklifleri münasebetiyle sözleri¹⁷⁰⁰.
20. Eczacılar ve eczaneler hakkındaki kanun teklifleri münasebetiyle sözleri¹⁷⁰¹.
21. Konya Mebusu Sıtkı Salim Burçak ve iki arkadaşının, tıp mensuplarının devlet teşkilâtında vazifeye alınma şartları hakkındaki 5979 sayılı kanunun yürürlükten kaldırılmasına dair kanun teklifi ve Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümeni mazbatasını münasebetiyle sözleri¹⁷⁰².
22. 28 Şubat 1954 Tarih ve 6297 Numaralı 1954 Mali Yılı Muvazene-i Umumiye Kanunu münasebetiyle sözleri¹⁷⁰³.
23. Hariciye Vekâleti 1954 yılı bütçesi münasebetiyle ilgili sözleri¹⁷⁰⁴.

¹⁶⁹⁵*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 1217, 1221, 1222.

¹⁶⁹⁶*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 1202, 1203.

¹⁶⁹⁷*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 1293.

¹⁶⁹⁸*TBMM Z.C.*, D.9, C. 21, s. 547, 548.

¹⁶⁹⁹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 21, s. 556.

¹⁷⁰⁰*TBMM Z.C.*, D.9, C. 23, s. 175, 176.

¹⁷⁰¹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 25, s. 485.

¹⁷⁰²*TBMM Z.C.*, D.9, C. 28, s. 192-196.

¹⁷⁰³*TBMM Z.C.*, D.9, C. 28, s. 605-607.

¹⁷⁰⁴*TBMM Z.C.*, D.9, C. 28, s. 800.

24. Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1954 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri¹⁷⁰⁵.

25. Tıp mensuplarının devlet teşkilâtında vazifeye alınma şartları hakkındaki 5979 sayılı kanunun yürürlükten kaldırılmasına dair kanun münasebetiyle sözleri¹⁷⁰⁶.

9.2.2. Cezmi Türk (1319/1903- 5 Ağustos 1972)

9.2.2.1. Biyografisi

Cezmi Türk, 1319 (1903) yılında İstanbul'da Rumeli Kavağı'nda dünyaya gelmiştir. Annesi Fatma Bedriye Hanım, babası Mehmet Emin Bey'dir. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamladıktan sonra 7 Kasım 1921'de Askeri Tıbbiye'ye girmiştir. 1926 yılında tabip teğmen rütbesiyle mezun olmuştur¹⁷⁰⁷.

Cezmi Türk, 9 Temmuz 1926'da teğmen, 10 Temmuz 1927'de üsteğmen, 11 Temmuz 1929'da yüzbaşı ve 30 Ağustos 1939'da binbaşılığa yükseltilmiştir¹⁷⁰⁸. 22 Temmuz 1937'de dahiliye birinci sınıf uzmanı olmuştur. 1940 yılında Milli Savunma Bakanlığı Sağlık İşleri Dairesi'nde görevlendirilmiştir. 1941-1942 yıllarında Edirne Askeri Hastanesi Dahiliye Kliniği Şefliğinde çalışmış ve 1942 yılında Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nde öğretim üyeliğine seçilmiştir. Cezmi Türk'ün 1943 yılında geçirdiği bir kaza sonucu kalça kemiği kırılmış ve Gülhane Askeri Tıp Akademisi'ndeki öğretim üyeliğinden istifa etmiştir¹⁷⁰⁹.

Gülhane Askeri Tıp Akademisi'ndeki görevinden sonra Adana Askeri Hastanesi Dahiliye Şefliğine atanan Cezmi Türk, 16 Haziran 1945'te kendi isteğiyle emekliye ayrılmıştır¹⁷¹⁰.

Emekliye ayrıldıktan sonra bir müddet Adana'da serbest hekimlik yapan Cezmi Türk aynı zamanda gazetecilik ve yazarlık yapmıştır. 1950 seçimlerinde

¹⁷⁰⁵ TBMM Z.C., D.9, C. 28, s. 839, 840.

¹⁷⁰⁶ TBMM Z.C., D.9, C. 29, s. 55.

¹⁷⁰⁷ Cezmi Türk'ün Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 9, Sicil No: 1859.

¹⁷⁰⁸ Cezmi Türk'ün Askeri Safahat Belgesi, Milli Savunma Bakanlığı Arşivi, Sicil No: 1926-17.

¹⁷⁰⁹ Öztürk, s. 983, 984.

¹⁷¹⁰ B.C.A. Fon No: 30.11.10 Yer No: 176.16.4; Cezmi Türk'ün Askeri Safahat Belgesi, Milli Savunma Bakanlığı Arşivi, Sicil No: 1926-17.

DP'den Seyhan milletvekili adayı olmuştur. IX. yasama dönemi Seyhan milletvekilliğine seçilen Cezmi Türk, 5 Haziran 1950 tarihinde TBMM'ye katılmıştır¹⁷¹¹.

Cezmi Türk, milletvekilliğine DP'den seçilmesine rağmen, DP'den ayrılmıştır. 19 Mayıs 1952 tarihinde Seyhan milletvekili Remzi Oğuz Arık'ın genel başkanı olduğu ve DP'den ayrılan bazı milletvekillerinin yer aldığı TKP'nin kurucu üyeleri arasında yer almıştır¹⁷¹². Cezmi Türk, milletvekilliği sırasında TBMM'nin en faal milletvekillerinden birisi olmuş ve 147 konuda 434 tane rekor sayıda konuşma yapmıştır. Özellikle de TKP saflarında iken, Başbakan Adnan Menderes'e karşı son derece sert bir üslup kullanmıştır.

Cezmi Türk'ün milletvekilliği bir dönem sürmüş ve 30 Mart 1956 tarihinde DP'ye yeniden dönmek için Başbakan Adnan Menderes'e bir mektup göndermiştir¹⁷¹³. Aynı şekilde 7 Ocak 1957 tarihinde de TBMM Başkanı Refik Koraltan'a bir mektup göndererek kendisine DP'de yeniden görev verilmesi için Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adana Menderes ile görüşerek kendisine yardımcı olması talep etmiştir¹⁷¹⁴.

Cezmi Türk, DP'nin Kırşehir müfettişliğinde, Maden Kredi Bankası İdare Meclisi Üyeliğinde, İstanbul Kan Merkezi ve İstanbul Kızılay Müdürlüğü görevlerinde bulunmuştur¹⁷¹⁵.

İlk evliliğini 1931 yılında Ferhunde Hanımla yapan Cezmi Türk, 1947 yılında Ferhunde Hanımdan ayrılmıştır. Aynı yıl Asiye Akkız ile evlenmiştir. Bu evliliklerden 9 çocuğu olmuştur. Cezmi Türk, Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre İngilizce, Fransızca ve Arapça bilmekteydi¹⁷¹⁶.

¹⁷¹¹ *Cezmi Türk'ün Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 9, Sicil No: 1859.

¹⁷¹² *Türkiye Köylü Partisi (Gaye-Prensipier-Tüzük-Program-Beyanname)*, Türkiye Basımevi, İstanbul, 1952, s. 23.

¹⁷¹³ B.C.A. Fon No: 30.1.00 Yer No: 20.117.25

¹⁷¹⁴ B.C.A. Fon No: 30.1.00 Yer No: 20.117.1

¹⁷¹⁵ Öztürk, s. 984.

¹⁷¹⁶ Öztürk, s. 983, 984.

5 Ağustos 1972 tarihinde vefat etmiştir ve cenazesi İstanbul Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedilmiştir¹⁷¹⁷.

9.2.2.2. Cezmi Türk'ün TBMM'deki Faaliyetleri

Cezmi Türk'ün, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1, 2, 3 ve 5. yasama yıllarında Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu üyeliği ve 4. yasama yılında Bütçe Komisyonu üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür¹⁷¹⁸.

Cezmi Türk IX. yasama döneminde 2'si seçim bölgesi ile ilgili olmak üzere 102 konuşma yapmıştır. 3'ü Seçim bölgesi ile ilgili 14 soru önergesi veren Cezmi Türk'ün bakanlıklara verdiği bu önergelerden 10'ü sözlü, 4'ü yazılı olarak cevaplanmıştır. DP'den milletvekili seçilmesine rağmen, yasama döneminin başlangıcında partisinden istifa ederek TKP'ye katılan Cezmi Türk, hükümete karşı muhalif bir milletvekili olmuştur. Rekor denilecek sayıdaki konuşması ile her konuda görüşlerini ortaya koymuş, bazı konuşmalarında hükümete karşı son derece sert sözler sarfetmiştir.

9.2.2.3. IX. Yasama Dönemi'nde Cezmi Türk İle İlgili Bulgular

1. Kars Milletvekillerinin seçim tutanakları hakkında Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı tezkeresi ve Tutanakları İnceleme Komisyonu raporu münasebetiyle sözleri¹⁷¹⁹.
2. 6 Aralık 1950 Tarih ve 5686 Numaralı Birleşmiş Milletler Emrine Verilmek Üzere Askeri Birlikler Halinde Yabancı Ülkelere Gönderilecek Ordu Mensuplarının Aylık ve Ücretleri İle Çeşitli İstihkakları ve Birliğin Sair Masrafları Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri¹⁷²⁰.
3. Göçmenler menfaatine bir keşide tertibi için Piyango İdaresi'ne yetki verilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁷²¹.

¹⁷¹⁷ “Dr. Cezmi Türk Vefat Etti”, *Vatandaş*, Adana, 7 Ağustos 1972, s. 1, 6.

¹⁷¹⁸ *TBMM Z.C.*, D.9, C. 1, s. 39; C. 2, s. 28; C. 10, s. 34; C. 17, s. 36; C. 25, s. 38.

¹⁷¹⁹ *TBMM Z.C.*, D.9, C. 3, s. 41-45, 48, 49.

¹⁷²⁰ *TBMM Z.C.*, D.9, C. 3, s. 67-70.

¹⁷²¹ *TBMM Z.C.*, D.9, C. 3, s. 345, 346.

4. Mardin milletvekili Kemal Türkoğlu'nun milletvekilliği ödenek ve yolluklarına mütedair 756, 1169, 5143 ve 5143 sayılı kanunların kaldırılması ve 3050 sayılı kanunun 2nci maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifi münasebetiyle sözleri¹⁷²².
5. Elazığ'daki Cüzam Hastanesinin başka bir yere nakli hakkındaki müracaatlara dair Dilekçe Komisyonu raporu münasebetiyle sözleri¹⁷²³.
6. Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı 1951 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁷²⁴.
7. İhtiyarlık sigortası Kanunu'nun 40ncı maddesinin kaldırılması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁷²⁵.
8. Difteri aşısının mecburi olarak tatbik edilmesine dair olan kanun teklifi hakkında Sağlık ve sosyal Yardım Komisyonu raporu münasebetiyle sözleri¹⁷²⁶.
9. Toprak Mahsulleri Ofisi Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesine, 28nci maddesinin kaldırılmasına ve bu kanuna iki geçici madde eklenmesine dair olan 5621 sayılı kanunda değişiklik yapılması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁷²⁷.
10. Hayvanlar vergisi Kanunu'nun 4226 sayılı kanunla değiştirilen 18nci maddesinin değiştirilmesine dair olan kanun tasarısı münasebetiyle sözleri¹⁷²⁸.
11. 25 Temmuz 1951 Tarih ve 5816 Numaralı Atatürk Aleyhine İşlene Suçlar Hakkındaki Kanun tasarısı münasebetiyle sözleri¹⁷²⁹.

¹⁷²²TBMM Z.C., D.9, C. 4, s. 243, 244.

¹⁷²³TBMM Z.C., D.9, C. 5, s. 177, 178.

¹⁷²⁴TBMM Z.C., D.9, C. 5, s. 923, 924.

¹⁷²⁵TBMM Z.C., D.9, C. 6, s. 8-10.

¹⁷²⁶TBMM Z.C., D.9, C. 6, s. 185-187.

¹⁷²⁷TBMM Z.C., D.9, C. 6, s. 233, 234.

¹⁷²⁸TBMM Z.C., D.9, C. 7, s. 14-16.

¹⁷²⁹TBMM Z.C., D.9, C. 7, s. 114-119.

12. Toprak Mahsulleri Ofisi tarafından hariçten ithal olunacak hububat ve unlarla bunların naklinde kullanılacak çeşitli malzemenin gümrük ve rıhtım resmi ile diğer resim, vergi ve harçlardan muafiyeti hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁷³⁰.

13. 1 Ocak 1940'tan 1 Ocak 1950 tarihine kadar Milli Savunma Bakanlığı tahsisatın her yıl ne kadar tasarruf yapıldığına, aynı müddet içinde sağlık işleri dairesi için ne kadar tahsisat ayrıldığına ve askerın günlük tayınatından kesinti yapılması hakkında verilen emir suretlerine dair sorusuna Milli Savunma Bakanı Hulusi Köymen'in yazılı cevabı¹⁷³¹.

14. 1 Ocak 1940'tan 1 Ocak 1950 tarihine kadar silah altında bulunan erlerimizin yıllık hastalanma, ölüm ve adlî tıp vakaları ile aynı müddet içinde son yoklaması yapılanlardan her türlü sıhhi muameleye tâbi olanların kendi doğum kuvvelerine göre yüzde nispetleri hakkındaki sorusuna Milli Savunma Bakanı Hulusi Köymen'in yazılı cevabı¹⁷³².

15. Hastane, okul, park, meydan, cadde, stadyum ve emsali müessese yapılarla yaşayan kişi adlarının konmaması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁷³³.

16. Cemiyetler Kanunu bakımından 1950 yılı içinde kaç cemiyet veya partinin teftiş ve murakabeye tabi tutulduğuna, DP'nin bu sene Adana'da yapılan kongrelerinin kanun hükümlerine uygun olarak yapılıp yapılmadığına; Ceyhan Kızılay Kongresi ile seçilen idare heyetinin kanuni durumlarına ve yeni bir Cemiyetler Kanunu yapılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair sorusuna İçişleri Bakanı Halil Özyörük ve Adalet Bakanı Rukneddin Nasuhioğlu'nun sözlü cevapları ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁷³⁴.

17. Seyhan İlinde çeltik ekimine ve kesik sulamaya geniş ölçüde izin verilmesinin sebeplerine, Marshall yardımından alınacağı bildirilen D.D.T.'nin miktar ve tatbikatına ve serbest bırakılan çeltik ekiminin Seyhan İli halkının sağlığı üzerinde yapacağı tesirlere dair Başbakanlıktan olan sorusuna Sağlık ve Sosyal Yardım

¹⁷³⁰TBMM Z.C., D.9, C. 7, s. 234, 235.

¹⁷³¹TBMM Z.C., D.9, C. 7, s. 257-262.

¹⁷³²TBMM Z.C., D.9, C. 7, s. 262-265.

¹⁷³³TBMM Z.C., D.9, C. 7, s. 385-390.

¹⁷³⁴TBMM Z.C., D.9, C. 8, s. 332-337.

Bakanı Dr. Ekrem Hayri Üstündağ'ın sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁷³⁵.

18. Astsubay kanunu münasebetiyle sözleri¹⁷³⁶.

19. Çukurova'da kadaströ işlerinin biran evvel düzene konmasına ve Adana'nın Misis Bucağı Abdioğlu Köyü'nde yapılmakta olan kadaströ işinin neden uzadığına ve bu köyde bir jandarma karakolundun ihdasına neden lüzum görüldüğüne dair sorusuna Adalet Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu, İçişleri Bakanı Halil Özyörük ve Tarım Bakanı Nedim Ökmen'in sözlü cevapları ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁷³⁷.

20. Vergi usul Kanunu'nun bazı maddeleri ile kanuna bağlı cetvelde değişiklik yapılmasına ve bu kanuna bazı maddeler ve fıkralar eklenmesine dair kanun münasebetiyle sözleri¹⁷³⁸.

21. Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtı'na dahi memleketler arasındaki mübadeleleri serbestleştirme amacıyla mezkur teşkilâta dahil memleketler arasında imzalanan (Avrupa Tediye Birliği Anlaşmasına) katılmamız hakkındaki kanun tasarısı münasebetiyle sözleri¹⁷³⁹.

22. Atatürk aleyhine işlenen suçlar hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁷⁴⁰.

23. Hayvanlar vergisi Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bazı maddelerinin kaldırılması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁷⁴¹.

24. Gayrimenkule tecavüzün def'ine dair kanun teklifi münasebetiyle sözleri¹⁷⁴².

¹⁷³⁵TBMM Z.C., D.9, C. 8, s. 347-356.

¹⁷³⁶TBMM Z.C., D.9, C. 8, s. 445.

¹⁷³⁷TBMM Z.C., D.9, C. 9, s. 30-35.

¹⁷³⁸TBMM Z.C., D.9, C. 9, s. 131-134, 147, 148.

¹⁷³⁹TBMM Z.C., D.9, C. 9, s. 179, 180.

¹⁷⁴⁰TBMM Z.C., D.9, C. 9, s. 280, 286, 287.

¹⁷⁴¹TBMM Z.C., D.9, C. 9, s. 338-340, 353, 354.

¹⁷⁴²TBMM Z.C., D.9, C. 9, s. 376, 412-415, 912-915

25. İşçilere hafta tatili ve genel tatil günlerinde ücret ödenmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁷⁴³.
26. Denizcilik Bankası Türk Anonim Ortaklığı kanunu münasebetiyle sözleri¹⁷⁴⁴.
27. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü ile Toprak ve İskan İşleri genel Müdürlüğünün Başbakanlığa bağlanmasına dair olan kanun münasebetiyle sözleri¹⁷⁴⁵.
28. Türk Ceza Kanunu'nun 141 ve 142nci maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁷⁴⁶.
29. Kore'deki kuvvetimiz ve zayıyatımız hakkındaki sorusuna Milli Savunma Bakanı Hulusi Köymen'in yazılı cevabı¹⁷⁴⁷.
30. Devlet Radyosu ile yayımlanan meclis müzakereleri hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığından olan sorusuna Başkanvekili Fikri Apaydın, Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü ve Başbakan Adnan Menderes'in sözlü cevapları ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁷⁴⁸.
31. 5602 Sayılı tapulama kanununa ek kanun münasebetiyle sözleri¹⁷⁴⁹.
32. İçtüzüğün, tetkiki vazifesini kendisine verdiği konularda karma veya geçici komisyonlara bütçe komisyonundan üye almaması hakkında bütçe komisyonu tezkeresi münasebetiyle sözleri¹⁷⁵⁰.
33. Seyhan ilindeki sıhhi hadiseler hakkındaki sorusuna Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Ekrem Hayri Üstündağ'ın sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁷⁵¹.

¹⁷⁴³TBMM Z.C., D.9, C. 9, s. 778, 779, 787

¹⁷⁴⁴TBMM Z.C., D.9, C. 9, s. 854, 855, 866-874

¹⁷⁴⁵TBMM Z.C., D.9, C. 9, s. 902

¹⁷⁴⁶TBMM Z.C., D.9, C. 10, s. 151, 152, 157-165, 183, 185, 198, 199, 236-240.

¹⁷⁴⁷TBMM Z.C., D.9, C. 12, s. 109-111.

¹⁷⁴⁸TBMM Z.C., D.9, C. 12, s. 116-122.

¹⁷⁴⁹TBMM Z.C., D.9, C. 12, s. 157, 158.

¹⁷⁵⁰TBMM Z.C., D.9, C. 12, s. 264.

¹⁷⁵¹TBMM Z.C., D.9, C. 12, s. 278-286.

34. Çeltik ekimi ve tohumluk tevziatı hakkında Tarım Bakanlığı'ndan sözlü sorusuna Tarım Bakanı Nedim Ökmen'in sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁷⁵².
35. Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğünün hazine kefaletiyle çıkardığı bonoların Denizcilik Bankası Türk Anonim Ortaklığı tarafından yapılacak yenileme muamelesine dair kanun münasebetiyle sözleri¹⁷⁵³.
36. 1952 Yılı Bütçe Kanunu'nun tümü münasebetiyle sözleri¹⁷⁵⁴.
37. Büyük Millet Meclisi 1952 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁷⁵⁵.
38. Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü 1952 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁷⁵⁶.
39. Milli Savunma Bakanlığı 1952 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁷⁵⁷.
40. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı kuruluş ve memurları kanununa ek 4862 sayılı kanuna bağlı kadro cetvellerinde değişiklik yapılmasına ve 4871 sayılı kanunun 3ncü maddesinin ikinci fıkrasının kaldırılmasına dair kanun münasebetiyle sözleri¹⁷⁵⁸.
41. İçişleri Bakanlığı 1952 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁷⁵⁹.
42. Bayındırlık Bakanlığı ve Karayolları Genel Müdürlüğü 1952 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁷⁶⁰.
43. Ulaştırma Bakanlığı, Devlet Demiryolları ve Limanları, Devlet Havayolları ve Posta, Telgraf ve Telefon Genel Müdürlüğü 1952 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri¹⁷⁶¹.

¹⁷⁵²TBMM Z.C., D.9, C. 12, s. 305-311.

¹⁷⁵³TBMM Z.C., D.9, C. 13, s. 188-193.

¹⁷⁵⁴TBMM Z.C., D.9, C. 13, s. 467, 468.

¹⁷⁵⁵TBMM Z.C., D.9, C. 13, s. 498.

¹⁷⁵⁶TBMM Z.C., D.9, C. 13, s. 572, 583-587.

¹⁷⁵⁷TBMM Z.C., D.9, C. 13, s. 707.

¹⁷⁵⁸TBMM Z.C., D.9, C. 13, s. 252.

¹⁷⁵⁹TBMM Z.C., D.9, C. 13, s. 855, 856, 863, 864, 868, 879-883.

¹⁷⁶⁰TBMM Z.C., D.9, C. 13, s. 1015, 1034, 1035.

¹⁷⁶¹TBMM Z.C., D.9, C. 13, s. 1187, 1188.

44. Vatandaşlar arasındaki yıllık sıhhi zayıflık hakkındaki sorusuna Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Ekrem Hayri Üstündağ'ın yazılı cevabı¹⁷⁶².
45. Gayrimenkule tecavüzün def'i hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁷⁶³.
46. 5412 sayılı kanunla kurulan Milletlerarası İktisadi İşbirliği Teşkilâtı'nın, Dışişleri Bakanlığı'na bağlanması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁷⁶⁴.
47. Bataklıkların kurutulması ve bundan elde edilecek topraklar hakkındaki 5516 sayılı kanunun bazı maddelerini değiştiren kanun münasebetiyle sözleri¹⁷⁶⁵.
48. Yabancı memleketlerle ticaret antlaşmaları ve Modüs Vivendiler akdine ve bunların şumulüne giren maddelerin gümrük resimlerinde değişiklik yapılmasına ve anlaşmaya yanaşmayan devletler muvaredatına karşı tedbirler alınmasına yetki verilmesine dair 4582 sayılı kanunun yürürlük süresinin uzatılması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁷⁶⁶.
49. Türk ceza Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun teklifleri ve Adalet Komisyonu raporunun öncelikle görüşülmesi hakkındaki teklif münasebetiyle sözleri¹⁷⁶⁷.
50. 1952 Yılı bütçe kanununa bağlı cetvellerde değişiklik yapılması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁷⁶⁸.
51. Milli Eğitim Bakanlığı kuruluş ve kadroları hakkındaki 4926 sayılı kanuna bağlı (2) sayılı cetvelde değişiklik yapılmasına dair kanun münasebetiyle sözleri¹⁷⁶⁹.

¹⁷⁶²TBMM Z.C., D.9, C. 14, s. 86-97.

¹⁷⁶³TBMM Z.C., D.9, C. 14, s. 229, 428, 430-433.

¹⁷⁶⁴TBMM Z.C., D.9, C. 15, s. 315-317.

¹⁷⁶⁵TBMM Z.C., D.9, C. 16, s. 56-62, 66, 67, 97, 98, 197, 198.

¹⁷⁶⁶TBMM Z.C., D.9, C. 16, s. 153, 154.

¹⁷⁶⁷TBMM Z.C., D.9, C. 16, s. 237.

¹⁷⁶⁸TBMM Z.C., D.9, C. 16, s. 367.

¹⁷⁶⁹TBMM Z.C., D.9, C. 16, s. 372, 373.

52. Seyhan Barajının finansmanı için Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası ile akdedilen 18 Haziran 1952 tarihli anlaşma ve eklerinin onanması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁷⁷⁰.

53. 10 Haziran 1946 tarih ve 4926 sayılı kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin (II. Milli Eğitim İdareleri) ilkokul öğretmen ve yardımcı öğretmen kadrolarının kaldırılarak yerine dört yıllık öğretmen kadrosu konulmasına dair kanun münasebetiyle sözleri¹⁷⁷¹.

54. Gümrük tarifesi kanununa bağlı giriş genel tarifesi cetvelinde değişiklik yapılmasına dair kanun münasebetiyle sözleri¹⁷⁷².

55. Milli Savunma Bakanlığı Gülhane Askeri Tıp Akademisi ile Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin yekdiğerinden ayrılması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁷⁷³.

56. Cumhurbaşkanı ile Genelkurmay Başkanının geçen aylar içinde İngiltere'yi ve Başbakan'ın Yunanistan'ı ziyaretlerinden önce meclisin niçin haberdar edilmediğine ve Kore'de kahraman askerlerimizin bir meclis heyeti tarafından ziyaretleri hususunda ne düşünüldüğüne dair Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığından olan sorusuna Başkanlık Divanı Adına Başkanvekili Celal Yardımcı'nın sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁷⁷⁴.

57. Köy kalkınması mevzuunda hükümetin bir yatırım plânı mevcut olup olmadığına; hayvancılık, ormancılık ve el sanatları için 1951-1952 yıllarında devletin tahsis yapıp yapmadığına ve 1953 yılında köy kalkınması için hususi yatırımlar yapıp yapılmadığına dair Başbakanlıktan olan sorusuna Devlet Bakanı Muammer Alakant'ın sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁷⁷⁵.

¹⁷⁷⁰TBMM Z.C., D.9, C. 16, s. 374, 375.

¹⁷⁷¹TBMM Z.C., D.9, C. 16, s. 379, 380.

¹⁷⁷²TBMM Z.C., D.9, C. 16, s. 411, 412.

¹⁷⁷³TBMM Z.C., D.9, C. 16, s. 421-423.

¹⁷⁷⁴TBMM Z.C., D.9, C. 17, s. 59-62.

¹⁷⁷⁵TBMM Z.C., D.9, C. 17, s. 131-137.

58. Turizm endüstrisini teşvik tasarısı ile Antalya milletvekili Burhanettin Onat ve 122 arkadaşının, turizm endüstrisini teşvik kanunu teklifi ve geçici komisyon raporunun çalışma komisyonuna havalesine dair önerge münasebetiyle sözleri¹⁷⁷⁶.

59. Gıda maddeleri fiyatlarındaki yükselişin neden ileri geldiğine ve önlenmesi için ne gibi tedbirler alındığına, hangi maddeler üzerinde ayarlamalar ve zamlar yapıldığına, iç istihlâki artırmak ve hastalıkları azaltmak için ne gibi sosyal ve ekonomik tedbir alındığına dair Başbakanlıktan olan sorusuna Ekonomi ve Ticaret Bakanı Enver Güreli ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Ekrem Hayri Üstündağ'ın sözlü cevapları ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁷⁷⁷.

60. Erzurum deprem felaketzedeleri yararına bir keşide tertibi için milli piyango idaresine yetki verilmesi hakkındaki kanun teklifi münasebetiyle sözleri¹⁷⁷⁸.

61. 491 Sayılı Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun tekrar mer'iyete girmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁷⁷⁹.

62. 22 Mayıs 1950 tarihinden bugüne kadar resmi ilanlar hakkında kaç kararname çıkarıldığına ve bu iş için ödenen para miktarına, kararnamelerin kanunlarda yazılı olmıyan hükümleri ihtiva etmesinin doğru olup olmadığına ve resmî ilân kararnameleri ile tatbikatının fikir hürriyetine ne gibi fayda ve zararları olacağına dair Başbakanlıktan olan sorusuna Devlet Bakanı Muammer Alakant'ın sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁷⁸⁰.

63. Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair 3656 sayılı kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin 4665 sayılı kanunla değiştirilen dışışleri vekâleti kısmına bazı kadrolar eklenmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁷⁸¹.

64. Orman Genel Müdürlüğünün 1948 bütçe yılı kati kanunu münasebetiyle sözleri¹⁷⁸².

¹⁷⁷⁶*TBMM Z.C.*, D.9, C. 17, s. 247.

¹⁷⁷⁷*TBMM Z.C.*, D.9, C. 17, s. 349-358.

¹⁷⁷⁸*TBMM Z.C.*, D.9, C. 18, s. 65, 66, 98, 99, 101.

¹⁷⁷⁹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 18, s. 130-133, 284-290.

¹⁷⁸⁰*TBMM Z.C.*, D.9, C. 18, s. 238-246.

¹⁷⁸¹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 19, s. 217, 218.

¹⁷⁸²*TBMM Z.C.*, D.9, C. 19, s. 450, 451.

65. Milli Korunma Kanunu'nun kiraya taalluk eden maddelerinin tadili hakkında kanun teklifleri münasebetiyle sözleri¹⁷⁸³.
66. 1953 Yılı Bütçe Kanunu'nun tümü münasebetiyle sözleri¹⁷⁸⁴.
67. Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü 1953 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁷⁸⁵.
68. Toprak ve İskan İşleri Umum Müdürlüğü 1953 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁷⁸⁶.
69. Sağlık ve Sosyal Yardım Vekâleti, Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1953 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁷⁸⁷.
70. Milli Savunma Vekâleti 1953 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁷⁸⁸.
71. İçişleri Vekâleti 1953 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁷⁸⁹.
72. Maliye Vekâleti 1953 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁷⁹⁰.
73. Milli Eğitim Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1953 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri¹⁷⁹¹.
74. Ekonomi ve Ticaret Vekâleti 1953 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁷⁹².
75. Ulaştırma Vekâleti, Devlet Demiryolları, Devlet Havayolları Genel Müdürlüğü, Posta, Telgraf ve Telefon İşletme Genel Müdürlüğü 1953 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri¹⁷⁹³.

¹⁷⁸³*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 112-115.

¹⁷⁸⁴*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 443-450.

¹⁷⁸⁵*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 509.

¹⁷⁸⁶*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 576-580, 1360, 1307.

¹⁷⁸⁷*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 674, 675.

¹⁷⁸⁸*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 753-755, 770.

¹⁷⁸⁹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 800, 801.

¹⁷⁹⁰*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 879-883, 901-904.

¹⁷⁹¹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 992, 997, 998, 1012.

¹⁷⁹²*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 1123-1128.

¹⁷⁹³*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 1207-1209.

76. Çalışma Vekâleti 1953 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁷⁹⁴.
77. Karayolları trafik kanunu layihası münasebetiyle sözleri¹⁷⁹⁵.
78. Milli korunma Kanunu'nun kiraya taalluk eden maddelerinin tadili hakkındaki kanun teklifleri münasebetiyle sözleri¹⁷⁹⁶.
79. Dumlupınar denizaltı gemisinde ölenlerin şehit dul ve yetimlerinin de şehit, dul vet yetimi sayılmaları hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁷⁹⁷.
80. Kanun teklif ve tasarılarının sorulardan önce görüşülmesi hakkındaki önerge münasebetiyle sözleri¹⁷⁹⁸.
81. Jandarma albaylarının terfilerinde 4273 sayılı subaylar heyetine mahsus terfi Kanunu'nun 9ncu maddesinin uygulanıp uygulanmayacağına tefsiri hakkında Başvekâlet Tezkeresi ve Milli Savunma ve İçişleri komisyonları raporları münasebetiyle sözleri¹⁷⁹⁹.
82. Turizm endüstrisi teşvik kanunu layihası münasebetiyle sözleri¹⁸⁰⁰.
83. Milli korunma Kanunu'nun kiraya taalluk eden maddelerinin tadili hakkındaki kanun teklifleri münasebetiyle sözleri¹⁸⁰¹.
84. Gündem ve usul hakkında sözleri¹⁸⁰².
85. Köy Kanunu Layihası münasebetiyle sözleri¹⁸⁰³.
86. Türk Ceza Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkında kanun tekliflerimünasebetiyle sözleri¹⁸⁰⁴.

¹⁷⁹⁴TBMM Z.C., D.9, C. 20, s. 1255-1261.

¹⁷⁹⁵TBMM Z.C., D.9, C. 21, s. 61, 206-208.

¹⁷⁹⁶TBMM Z.C., D.9, C. 21, s. 219, 220, 345, 354-358.

¹⁷⁹⁷TBMM Z.C., D.9, C. 21, s. 407, 408.

¹⁷⁹⁸TBMM Z.C., D.9, C. 21, s. 444-446.

¹⁷⁹⁹TBMM Z.C., D.9, C. 21, s. 552, 553.

¹⁸⁰⁰TBMM Z.C., D.9, C. 21, s. 580-584.

¹⁸⁰¹TBMM Z.C., D.9, C. 22, s. 5-7, 10, 11, 22, 26, 41-45.

¹⁸⁰²TBMM Z.C., D.9, C. 22, s. 254, 255.

¹⁸⁰³TBMM Z.C., D.9, C. 22, s. 317-319.

¹⁸⁰⁴TBMM Z.C., D.9, C. 23, s. 6-10, 178, 179.

87. Yeniden yapılacak su işleri için gelecek yıllara sâri taahhütlere girişilmesine mezuniyet verilmesi hakkındaki 3132, 4100, 4649 ve 5259 sayılı kanunlara ek kanun münasebetiyle sözleri¹⁸⁰⁵.

88. Orman kanunu layihası münasebetiyle sözleri¹⁸⁰⁶.

89. CHP'nin haksız iktisaplarının iadesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁸⁰⁷.

90. Abana kaza merkezinin Bozkurt-Pazaryeri Kasabası'na nakli hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁸⁰⁸.

91. Serbest bölge kanunu münasebetiyle sözleri¹⁸⁰⁹.

92. Devlet memur ve hizmetlilerine tahsisat verilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁸¹⁰.

93. Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin emniyet umum müdürlüğü kısmında değişiklik yapılması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁸¹¹.

94. Yabancı sermayeyi teşvik kanunu münasebetiyle sözleri¹⁸¹².

95. 27 Ocak 1954 Tarih ve 6234 Numaralı Köy Enstitüleriyle İlköğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri¹⁸¹³.

96. Emekli, dul ve yetim aylıklarına zam yapılması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁸¹⁴.

97. "Ticaret ve Sanayi Odaları", "Ticaret odaları", "Sanayi Odaları", "Ticaret Borsaları", ve "Ticaret ve Sanayi Odaları", "Ticaret odaları", "Sanayi Odaları",

¹⁸⁰⁵*TBMM Z.C.*, D.9, C. 23, s. 136-138, 144, 145.

¹⁸⁰⁶*TBMM Z.C.*, D.9, C. 26, s. 139-145.

¹⁸⁰⁷*TBMM Z.C.*, D.9, C. 26, s. 176-181, 185, 191-196.

¹⁸⁰⁸*TBMM Z.C.*, D.9, C. 26, s. 336-338.

¹⁸⁰⁹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 26, s. 352-354.

¹⁸¹⁰*TBMM Z.C.*, D.9, C. 26, s. 417, 453-456.

¹⁸¹¹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 27, s. 49, 50.

¹⁸¹²*TBMM Z.C.*, D.9, C. 27, s. 110-112, 195-200.

¹⁸¹³*TBMM Z.C.*, D.9, C. 27, s. 263, 264.

¹⁸¹⁴*TBMM Z.C.*, D.9, C. 27, s. 322, 323, 329-336.

"Ticaret Borsaları" Birliği hakkındaki kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun münasebetiyle sözleri¹⁸¹⁵.

98. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Çukurova Elektrik Türk Anonim Ortaklığı arasında Seyhan barajı hidro-elektrik tesislerinin devrine mütaallik olarak akdedilen mukavelenin tasdiki hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁸¹⁶.

99. İspençiyari ve tıbbi müstahzarlar Kanunu'nun 4348 sayılı kanunla değiştirilmiş bulunan 5nci maddesinin tadili hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁸¹⁷.

100. Harcırah kanunu münasebetiyle sözleri¹⁸¹⁸.

101. 1954 Mali yılı muvazenei umumiye kanunu münasebetiyle sözleri¹⁸¹⁹.

102. İktisat ve Ticaret Vekâleti 1954 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁸²⁰.

103. Çalışma Vekâleti 1954 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁸²¹.

104. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı kanunu münasebetiyle sözleri¹⁸²².

105. Türk Ceza Kanunu'nun 161nci maddesinin son fıkrasının tadili ve bu maddeye bir fıkra ilavesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁸²³.

106. Neşir yoluyla veya radyo ile işlenecek bazı cürümler hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁸²⁴.

¹⁸¹⁵*TBMM Z.C.*, D.9, C. 27, s. 340.

¹⁸¹⁶*TBMM Z.C.*, D.9, C. 27, s. 379-389, 413, 414.

¹⁸¹⁷*TBMM Z.C.*, D.9, C. 28, s. 126-128.

¹⁸¹⁸*TBMM Z.C.*, D.9, C. 28, s. 217, 218.

¹⁸¹⁹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 28, s. 541-552, 561-577, 632-634, 652-657, 1187-1189.

¹⁸²⁰*TBMM Z.C.*, D.9, C. 28, s. 944-958.

¹⁸²¹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 28, s. 1083-1086, 1092-1094.

¹⁸²²*TBMM Z.C.*, D.9, C. 29, s. 361, 362.

¹⁸²³*TBMM Z.C.*, D.9, C. 29, s. 368, 369, 376-378.

¹⁸²⁴*TBMM Z.C.*, D.9, C. 29, s. 395-402, 429-431, 473-475, 523-525.

9.2.3. Mahmut Kibaroglu (1317/1901- 30 Ocak 1956)

9.2.3.1. Biyografisi

Mahmut Kibaroglu, 1317 (1901) yılında Adana'nın Yüreğir ilçesi Abdioğlu köyünde dünyaya gelmiştir. Annesi Emine Hanım, babası Mehmet Bey'dir¹⁸²⁵.

1934 yılında Rüştüye'yi bitiren Mahmut Kibaroglu, tarım ve ticaretle uğraşmıştır. 1930 yılında Abdioğlu Köy Muhtarlığı, 1935 yılında Adana Belediye encümen Üyeliği yapmıştır¹⁸²⁶. Adana Çiftçiler Birliği'nin kurucu üyeleri arasında yer almıştır¹⁸²⁷.

1946 yılında DP'nin kurulmasıyla, DP'ye geçen Mahmut Kibaroglu, IX. yasama dönemi seçimlerinde bu partiden Seyhan milletvekili seçilmiş ve 22 Mayıs 1950 tarihinde meclise katılmıştır¹⁸²⁸. Milletvekilliği sırasında Mahmut Kibaroglu'nun takrir, teklif, izahat isteme, konuşma ve diğer yasama faaliyeti tespit edilememiştir.

Bir dönem milletvekilliği yapan Mahmut Kibaroglu, 1954'te tekrar Adana'ya dönmüş ve çiftçilikle uğraşmıştır. Feride Hanımla evli olan Mahmut Kibaroglu'nun bu evlilikten bir kızı olmuştur¹⁸²⁹. 30 Ocak 1956'da vefat eden Mahmut Kibaroglu'nun cenazesi Adana Asri Mezarlığı'na defnedilmiştir¹⁸³⁰.

9.2.3.2. Mahmut Kibaroglu'nun TBMM'deki Faaliyetleri

Mahmut Kibaroglu'nun, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında Tarım Komisyonu üyeliği, 2. yasama yılında İçişleri Komisyonu üyeliği ve 3-5. yasama yıllarında ise Sayıştay Komisyonu üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür¹⁸³¹.

¹⁸²⁵ Mahmut Kibaroglu'nun Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 9, Sicil No: 1857.

¹⁸²⁶ Öztürk, s. 977.

¹⁸²⁷ "Kurucularımız", <http://www.adanaciftcilerbirligi.com/Kurumsal.aspx?Id=44>, 25.04.2015.

¹⁸²⁸ Mahmut Kibaroglu'nun Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 9, Sicil No: 1857.

¹⁸²⁹ Öztürk, s. 977.

¹⁸³⁰ "Mahmut Kibaroglu Dün Vefat Etti", Bugün Gazetesi, Adana, 31 Ocak 1956, s. 1.

¹⁸³¹ TBMM Z.C., D.9, C. 1, s. 39; C. 2, s. 27; C. 10, s. 35; C. 17, s. 41; C. 25, s. 39.

Mahmut Kibaroglu'nun IX. yasama döneminde takrir, teklif, söz alma, soru önergesi vb. yasama faaliyeti tespit edilememiştir.

9.2.4. Remzi Oğuz Arık (15 Temmuz 1899-3 Nisan 1954)

9.2.4.1. Biyografisi

Remzi Oğuz Arık, 15 Temmuz 1899 tarihinde Adana'nın Kozan ilçesine bağlı Kabaktepe köyünde dünyaya gelmiştir. Annesi Zekiye Hanım, babası Feke Sandıkemini Mehmet Ferit Bey'dir¹⁸³².

İlk ve ortaöğrenimini Kozan'da tamamladıktan sonra Selanik'te bulunan ablasının yanına gitmiştir. Selanik Yedigâr-ı Terakki Rüştiyesi'ni bitirdikten sonra Ticaret Lisesi'ne kaydolmuştur. Ablasının ölümü üzerine bir ara köyüne dönen Remzi Oğuz Arık, daha sonra İşkodra'da subay olan ağabeyi Fevzi'nin yanına gitmiş ve orada İşkodra İdadisine kaydolmuştur. Balkan Savaşı'ndaki İşkodra Kuşatması sırasında Türk olmayan unsurların, yüzyıllardır kendisine koruyuculuk yapan Osmanlı Devleti'ne ihaneti Remzi Oğuz Arık'ı derinden sarsmış ve onda milliyetçilik fikirlerinin kök salmasına neden olmuştur¹⁸³³.

İşkodra'yı terk edenlerle birlikte İstanbul'a gelen Remzi Oğuz Arık, burada Mercan Lisesi'ne kaydolmuştur. Bir taraftan da bakkallık yaparak ailesinin geçimini sağlamaya çalışmıştır. Daha sonra parasız yatılı olarak İzmit İdadisi'ne kaydolmuştur. Buradan mezun olduktan sonra İstanbul Öğretmen Okulu'na kaydolan Arık, o yıllarda kurulan Türk Ocakları'na üye olmuştur. Türk Ocakları'nda Milli Şair Mehmet Emin Yurdakul ile tanıştırılan Remzi Oğuz Arık'ın milliyetçiliği bir ülkü olarak benimsediği görülmüştür¹⁸³⁴.

Birinci Dünya Savaşı başladığında askere çağrılmayan Remzi Oğuz Arık, İhtiyat Zabit Talimgâhı'na bizzat giderek kaydını yaptırmıştır. Yaşanan bir kaza sonucu ayağından yaralandığı ve daha sonrasında hastalandığı için savaşa

¹⁸³²Remzi Oğuz Arık'ın *Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 9, Sicil No: 1851; H. Rıdvan Çongur, *Remzi Oğuz Arık*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1984, s. 6, 7; Özlem Bülbül, *Remzi Oğuz Arık And Cultural Nationalism In Turkey*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2006, s. 54.

¹⁸³³ Çongur, s. 6, 7.

¹⁸³⁴ Çongur, s. 7.

katılmamıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İstanbul işgale uğrayınca Batum'a giden bir gemiyle Anadolu'ya geçmek istemişse de İtilaf Devletleri tarafından yakalanması üzerine bunda başarılı olamamıştır. Hem eğitimini sürdüren, hem de öğretmenlik yapan Remzi Oğuz Arık, İstanbul'da Dar-ül Eytam'da, Adana'da Zafer-i Milli İlkokulu'nda çalışmıştır. Daha sonra tekrar İstanbul'a dönmüş ve Galatasaray Lisesi'nin ilk kısmında öğretmenlik, müdür yardımcılığı ve müdürlük yapmıştır. Bu arada İstanbul Üniversitesi Felsefe bölümünü de bitirmiştir¹⁸³⁵.

1926 yılında, bakanlıkça "*Asar-ı Atik*"(*Eski Eserler*) eğitimi görmesi için Avrupa'ya gönderilmiş, Sorbonne Üniversitesi'nde Sanat Tarihi, Louvre Arkeoloji Enstitüsü'nde arkeoloji öğrenimini görüp doktorasını vermiştir. Ayrıca Yaşayan Doğu Dilleri Okulu'nda Arapça öğrenmiştir¹⁸³⁶.

Avrupa'da bulunduğu yıllarda diğer Türk öğrencilerden farklı bir anlayışla hareket eden Remzi Oğuz Arık, orada tanıştığı Türk gençlerinin bir sorumluluk, bir görev üzerine Avrupa'ya geldiğini, Anadolu'ya hizmet etmeyi asla akıllarından çıkarmamaları gerektiğini telkin etmiştir. 1929 yılında Avrupa'daki Türk öğrencileri Paris'e davet eden Remzi Oğuz Arık, 200 kadar Türk öğrenciyle birlikte Avrupa'daki ilk Türk öğrenci cemiyeti olan "*Türk Talebe Cemiyeti*"ni kurmuştur. Öğrencilerle yaptığı ilk konuşmada, kurdukları cemiyetin amacını; "*Burada frenlerimiz tutarak ve Anadolu'dan bir cephe halinde durarak, her an birbirimize hesap veren adımlarla davaya doğru gitmeliyiz! Ne aldık? Ne götüreceğiz? Bilelim, başbaşa düşünelim*" sözleriyle ifade etmiştir. Paris'te karşılaştığı her Türk gencine; "*Söyle, bugün Anadolu için ne düşündün*" diye sormuştur. Kendisiyle Avrupa'da tanışan Nurettin Topçu; "*Biz o zamana kadar Paris'i Anadolu'ya getirmişiz. İstila bizi sakatlamış. Remzi Oğuz, Anadolu'yu Paris'e götürmüştü.*" sözleriyle Remzi Oğuz Arık'ın milliyetçiliği ve Anadolu sevgisini ifade etmiştir¹⁸³⁷.

1931 yılında eğitimini tamamladıktan sonra Türkiye'ye dönen Remzi Oğuz Arık, 25 Eylül 1931'de İstanbul Asar-ı Atika Müzesi Bizans, Roma, Yunan kadim uzman yardımcılığına, 25 Mayıs 1933'te uzmanlığa getirilmiştir. 31 Mayıs 1933'te

¹⁸³⁵ Çongur, s. 8; Öztürk, s. 963.

¹⁸³⁶ Öztürk, s. 963.

¹⁸³⁷ Çongur, s. 8-10.

Milli Eğitim Bakanlığı Müzeler Dairesi Arkeologluğu'na, 5 Temmuz 1939'da Ankara Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'ne atanmıştır. Bu sırada Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Arkeoloji Profesör Vekilliğinde bulunmuştur. Daha sonra profesör ve enstitü müdürü olarak görev alan Remzi Oğuz Arık, 16 Aralık 1943'te Ankara Etnografya Müzesi Müdürlüğü'ne getirilmiştir¹⁸³⁸. 1 Kasım 1949'da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Sanatları Tarihi profesörlüğüne atanmıştır¹⁸³⁹.

Türk Tarih Kurumu asli üyeliği, Finlandiya Arkeoloji Cemiyeti ve Berlin Arkeoloji Enstitüsü üyeliklerinde bulunan Remzi Oğuz Arık, Türk Tarih Kurumu adına birçok milli kazının gerçekleştirilmesini sağlamıştır¹⁸⁴⁰.

Remzi Oğuz Arık, ilim hayatının yanında siyasi hayatı bakımından incelenmeye değer bir kişiliktir. Daha çocukluk yıllarından itibaren bir ülkü olarak benimsediği milliyetçilik düşüncesi onda hiçbir zaman eksilmemiştir. Hilmi Ziya Ülken'in başlatmış olduğu "*Anadoluculuk*" akımını benimseyen Remzi Oğuz Arık, bu akımın "*İdeolojik Anadoluçuluk*" kanadında yer almıştır¹⁸⁴¹. Bununla birlikte milliyetçiliğin en saf ve en arı halinin köylerde yaşatıldığı, Türkiye'de toplumsal kalkınmanın özellikle köylerden başlaması gerektiğini savunmuştur¹⁸⁴². Köycülük fikri Arık'ta her zaman etkili olduğundan, 1952 yılında DP'den ayrıldıktan sonra genel başkanlığını yaptığı TKP'yi kurmuştur. TKP Genel Başkanı ve milletvekili iken, 3 Nisan 1954 tarihinde Adana'dan Ankara'ya giden uçağın Adana-Kurttepe mevkiinde düşmesi sonucu Remzi Oğuz Arık, yeğeni Orhan Arık, İstanbul milletvekili Salamon Adato'nun da yer aldığı yirmisi yolcu yirmi beş kişi yaşamını yitirmiştir¹⁸⁴³.

¹⁸³⁸ Öztürk, s. 964.

¹⁸³⁹ B.C.A. Fon No: 30.11.10 Yer No: 209.33.19

¹⁸⁴⁰ Remzi Oğuz Arık'ın Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 9, Sicil No: 1851.

¹⁸⁴¹ Köksal Alver, "Anadoluculuk ve Hilmi Ziya Ülken", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. III, S. 1, Afyon, Haziran 2001, s. 134.

¹⁸⁴² M. Asım Karaömerlioğlu, "Türkiye'de Köycülük", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, C. II Kemalizm, Derleyen Tanıl Bora, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 294.

¹⁸⁴³ "20 Yolcu ve 5'i Mürettebat Olmak Üzere 25 Kişi Feci şekilde Öldüler", *Türk Sözü Gazetesi*, Adana, 4 Nisan 1954, s. 1-3; "Dünkü Feci Tayyare Kazası", *Bugün Gazetesi*, Adana, 4 Nisan 1954, s. 1.

Remzi Oğuz Arık'ın başlıca eserleri, *Adana Ticaret Rehberi (Türkçe-Fransızca)*, *Küçük Borçlu, Köy Kadını, Alacahöyük Hafriyatı Raporu (Türkçe-Fransızca)*, *Karaoğlan Hafriyatı Raporu, Bitik ve Hatay Hafriyatı Raporu, Karalar Hafriyatı Raporu (Türkçe-Fransızca)*, *Çankırı Kapı Hafriyat Raporu (Türkçe-Fransızca)*, *Türkiye'de Arkeoloji İşleri (1935)*, *Türkiye'de Arkeoloji İşleri (1936)*, *Ankara Üniversitesi'nde Arkeoloji Araştırmaları, Kars'ta Üniversite Haftası, Türk Müzelerinin Teşkilâtı ve Tarihçesi, Müze, Tarih ve Folklor Çalışmaları Kılavuzu, Ankara Anıtı (Giriş Kısmı), İdeal ve İdeoloji, Millet Anlayışımız, Coğrafya'dan Vatan'a, Türk Gençliğine, Komünizmle Savaş* 'tır.

Bu eserlerin yanında 200'den fazla makalesi bulunan Remzi Oğuz Arık, siyasi görüşlerini de; *Hareket, Türkeli, Özleyiş, Şafak, Şadırvan, Kalem, Hisar, Komünizme Karşı Mücadele, Oğuz, Mefkure ve Gurbet* dergilerinde ortaya koymaya çalışan yazılar yazmıştır¹⁸⁴⁴.

1933 yılında Aliye Türkan hanımla evlenen Remzi Oğuz Arık'ın bu evlilikten Mehmet Oluş ve İsmail Alev adlarında iki erkek çocuğu olmuştur. Remzi Oğuz Arık, Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre Fransızca ve İngilizce bilmekteydi¹⁸⁴⁵.

9.2.4.2. Remzi Oğuz Arık'ın TBMM'deki Faaliyetleri

Remzi Oğuz Arık'ın, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1, 4 ve 5. yasama yıllarında Milli Eğitim Komisyonu üyeliği, 2-5. yasama yıllarında Dışişleri Komisyonu üyeliği, görevlerinde bulunduğu görülmüştür¹⁸⁴⁶.

Remzi Oğuz Arık, IX. yasama döneminde Dışişleri Bakanı ile ilgili 1 gensoru önergesi vermişse de önerge reddedilmiştir. Bakanlıkların cevaplaması amacıyla 4 soru önergesi veren Arık'ın önergelerinden 3'ü yazılı 1'i de sözlü olarak cevaplanmıştır. Remzi Oğuz Arık dönem içerisinde 29 konuşma yapmıştır. Remzi Oğuz Arık, DP'den istifa ettikten sonra bütçe görüşmeleri sırasında hükümetin politikalarını eleştiren bir siyaset takip etmiştir.

¹⁸⁴⁴ Çongur, s. 14.

¹⁸⁴⁵ *Remzi Oğuz Arık'ın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 9, Sicil No: 1851.

¹⁸⁴⁶ *TBMM Z.C.*, D.9, C. 1, s. 38; C. 2, s. 26; C. 10, s. 31; C. 17, s. 37, 39; C. 25, s. 35, 38.

9.2.4.3. IX. Yasama Dönemi'nde Remzi Oğuz Arık İle İlgili Bulgular

1. Bazı suç ve cezaların affi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁸⁴⁷.
2. Hans Kroecker, Ekrem Özdebir, Hans Bueher, Kemal Usman, Hasan Hayri Sonat, Dr. Herrman Von Engelmann, Prof. Dr. Henning Von Der Osten'in mahkum buldukları cezaların affi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁸⁴⁸.
3. Pasaport Kanunu münasebetiyle sözleri¹⁸⁴⁹.
4. Hukuk Fakültesi öğrencilerinden Yusuf Yılmaz Yavuz hakkındaki Dilekçe Komisyonu Kararı münasebetiyle sözleri¹⁸⁵⁰.
5. Diyanet İşleri Başkanlığı 1951 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁸⁵¹.
6. Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1951 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri¹⁸⁵².
7. Başbakan Adnan Menderes'in kurduğu hükümetin programı münasebetiyle sözleri¹⁸⁵³.
8. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin İslâm Sanatları Tarihi Kürsüsüne alınacak asistan için 1950 ve 1951 yıllarında açılan imtihanda iki defa başarı gösteren namzedin tayin edilmemesi sebebine ve adı geçen fakültede batı dillerine vakıf olmayan profesörlere dair sorusuna, Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁸⁵⁴.
9. Hastane, okul, park, meydan, cadde, stadyum ve emsali müessese yapılarla yaşayan kişi adlarının konmaması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁸⁵⁵.

¹⁸⁴⁷*TBMM Z.C.*, D.9, C. 1, s. 654, 692, 696, 697.

¹⁸⁴⁸*TBMM Z.C.*, D.9, C. 1, s. 688, 689.

¹⁸⁴⁹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 1, s. 778.

¹⁸⁵⁰*TBMM Z.C.*, D.9, C. 3, s. 7-11.

¹⁸⁵¹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 5, s. 442-444.

¹⁸⁵²*TBMM Z.C.*, D.9, C. 5, s. 800, 801, 806.

¹⁸⁵³*TBMM Z.C.*, D.9, C. 6, s. 93-99.

¹⁸⁵⁴*TBMM Z.C.*, D.9, C. 6, s. 273-277.

¹⁸⁵⁵*TBMM Z.C.*, D.9, C. 7, s. 378, 379.

10. Resmi daire ve müesseselerin siyasi partilere bedelsiz mal devredemeyeceklerine ve bu daire ve müesseselerle münfesi derneklere ait olup siyasi partilere devredilmiş olan gayrimenkul mallarla bu partiler tarafından genel menfaatler için yaptırılmış olan binaların sahiplerine ve hazineye iadesine dair kanun münasebetiyle sözleri¹⁸⁵⁶.

11. Adalet Bakanlığı 1952 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁸⁵⁷.

12. Emniyet Genel Müdürlüğü 1952 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁸⁵⁸.

13. Dışişleri Bakanlığı 1952 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁸⁵⁹.

14. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1952 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri¹⁸⁶⁰.

15. Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin 4665 sayılı kanunla değiştirilen Dışişleri Bakanlığı kısmına bazı kadrolar eklenmesi ve Dışişleri Bakanlığı Kuruluşu hakkındaki 3312 sayılı kanuna bazı hükümler ilevesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁸⁶¹.

16. Dışişleri Vekâleti 1953 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁸⁶².

17. Milli Eğitim Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1953 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri¹⁸⁶³.

18. Ulaştırma Vekâleti, Devlet Demiryolları, Devlet Havayolları Genel Müdürlüğü, Posta, Telgraf ve Telefon İşletme Genel Müdürlüğü 1953 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri¹⁸⁶⁴.

¹⁸⁵⁶*TBMM Z.C.*, D.9, C. 9, s. 686-689.

¹⁸⁵⁷*TBMM Z.C.*, D.9, C. 13, s. 673.

¹⁸⁵⁸*TBMM Z.C.*, D.9, C. 13, s. 890.

¹⁸⁵⁹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 13, s. 897, 898, 904-906, 908.

¹⁸⁶⁰*TBMM Z.C.*, D.9, C. 13, s. 956, 958, 959, 961, 963, 966-971.

¹⁸⁶¹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 16, s. 158, 159, 161.

¹⁸⁶²*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 833-836.

¹⁸⁶³*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s.916-925, 978, 979, 985, 1007, 1008.

¹⁸⁶⁴*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 1235, 1236.

19. Vakıflar Umum Müdürlüğü 1953 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁸⁶⁵.
20. Ceyhan'daki Mercimek Harasının bugünkü durumuna ve ilerisi için ne düşünüldüğüne dair Başvekâletten sorusuna Tarım Vekili Nedim Ökmen'in yazılı cevabı¹⁸⁶⁶.
21. Seyhan'da, Misis ve dolaylarında vuku bulan deprem felâketi ve neticeleri hakkındaki sorusuna Bayındırlık Vekili Kemal Zeytinoğlu'nun yazılı cevabı¹⁸⁶⁷.
22. Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu layihası münasebetiyle sözleri¹⁸⁶⁸.
23. Köy Kanunu Layihası münasebetiyle sözleri¹⁸⁶⁹.
24. Seyhan'da 1953 yılında vuku bulan sel felâketinin şimdiki bilançosuna, nerelerde, ne sebeplerle meydana geldiğine ve bu münasebetle alınan tedbirlerle yapılan yardımların nelerden ibaret bulunduğuna dair Başvekâletten olan sorusuna Bayındırlık Vekili Kemal Zeytinoğlu'nun yazılı cevabı¹⁸⁷⁰.
25. Eczacılar ve eczaneler hakkındaki kanun teklifleri münasebetiyle sözleri¹⁸⁷¹.
26. CHP'nin haksız iktisaplarının iadesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁸⁷².
27. Usul hakkındaki sözleri¹⁸⁷³.
28. Vakıflar Bankası kanunu münasebetiyle sözleri¹⁸⁷⁴.

¹⁸⁶⁵*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 1288-1293.

¹⁸⁶⁶*TBMM Z.C.*, D.9, C. 21, s. 223, 224.

¹⁸⁶⁷*TBMM Z.C.*, D.9, C. 21, s. 516.

¹⁸⁶⁸*TBMM Z.C.*, D.9, C. 21, s. 529-531.

¹⁸⁶⁹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 22, s. 172-177.

¹⁸⁷⁰*TBMM Z.C.*, D.9, C. 22, s. 196-198.

¹⁸⁷¹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 26, s. 15-17.

¹⁸⁷²*TBMM Z.C.*, D.9, C. 26, s. 207-210.

¹⁸⁷³*TBMM Z.C.*, D.9, C. 27, s. 64.

¹⁸⁷⁴*TBMM Z.C.*, D.9, C. 27, s. 75, 76, 82, 83.

29. Remzi Oğuz Arık ve 5 arkadaşının, Mısır Devleti nezdindeki büyükelçimizin hususi durumuna rağmen vaktinde geri alınmamış olması sebebi ve son hadise karşısında, sebep olanların iş başında kalmasının doğru olup olmadığı hususu hakkında Dışişleri Vekili'nden gensoru açılmasına dair önergesi¹⁸⁷⁵.

30. Milli Müdafaa Vekâleti 1954 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁸⁷⁶.

31. Dahiliye Vekâleti 1954 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁸⁷⁷.

32. Hariciye Vekâleti 1954 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁸⁷⁸.

33. Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1954 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri¹⁸⁷⁹.

9.2.5. Reşat Güçlü (1325/1909- 24 Şubat 1981)

9.2.5.1. Biyografisi

Reşat Güçlü, 1325 (1909) tarihinde Adana'nın Yunusoğlu köyünde dünyaya gelmiştir. Annesi Münevver Hanım, babası Gergerlizade lakabı ile tanınan Ali Sadi Efendi'dir¹⁸⁸⁰.

İlköğrenimini Adana Sultanisi'nin iptidai kısmında, orta ve lise öğrenimini Adana'da tamamladıktan sonra dil öğrenmek amacıyla Viyana'ya gitmiştir. Viyana'da bir yıl kaldıktan sonra İstanbul'a dönen Reşat Güçlü, Hukuk Fakültesi'ne kaydolmuştur. 1933 yılında fakülteyi bitirdikten sonra Adana'ya dönmüş ve 1934 yılına kadar Adana Erkek Lisesi'nde fen bilgisi öğretmenliği yapmıştır. 1934 yılında Adana Ticaret Odası'nın aday göstermesiyle Muvazzaf Vergiler Tatbikat İtiraz Komisyonu'na atanmış ve 1937'ye kadar bu görevde kalmıştır¹⁸⁸¹.

¹⁸⁷⁵TBMM Z.C., D.9, C. 27, s. 317.

¹⁸⁷⁶TBMM Z.C., D.9, C. 28, s. 727, 728.

¹⁸⁷⁷TBMM Z.C., D.9, C. 28, s. 742-747.

¹⁸⁷⁸TBMM Z.C., D.9, C. 28, s. 782-789.

¹⁸⁷⁹TBMM Z.C., D.9, C. 28, s. 830-837.

¹⁸⁸⁰Reşat Güçlü'nün Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 9, Sicil No: 1856.

¹⁸⁸¹Öztürk, s. 975.

1937 yılında askerliğini yapmak üzere yedek subay okuluna girmiş ve kıta hizmetini Akşehir'deki 21. Alay 9. Bölük'te tamamlamıştır. Askerlik hizmetinden sonra tekrar Adana'ya dönen Reşat Güçlü, ticaret ve gazetecilikle uğraşmıştır. DP'nin kurulmasından sonra partinin, Adana'daki kurucuları arasında yer alan Reşat Güçlü, ilk il yönetim kurulu üyesi olmuştur. IX. yasama döneminde DP Seyhan milletvekili seçilen Reşat Güçlü, 22 Mayıs 1950 tarihinde TBMM'ye katılmıştır¹⁸⁸².

Bir dönem milletvekilliği yaptıktan sonra Adana'ya dönen Reşat Güçlü tarım ve ticaretle uğraşmış, *Türk Sözü Gazetesi*'ne bağlı olarak çıkan *Keloğlan*'da mizahi yazılar yazmıştır. Reşat Güçlü, aynı zamanda Çukurova Gazeteciler Cemiyeti onursal üyesiydi. Adana'dan sonra İstanbul'a taşınan Reşat Güçlü 24 Şubat 1981 tarihinde İstanbul'da vefat etmiş ve cenazesi Adana Asri Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir¹⁸⁸³.

İlk evliliğini Emine Düriye Hanımla yapan Reşat Güçlü'nün bu evlilikten Ali ve Öner isimlerinde iki oğlu olmuştur. 1948 yılında eşinden ayrıldıktan sonra aynı yıl içerisinde Ayşe Hilkat Hanımla evlenmiş ve bu evliliği de 1979 yılında boşanmayla sonlanmıştır¹⁸⁸⁴. Reşat Güçlü, Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre Almanca ve Fransızca bilmekteydi¹⁸⁸⁵.

9.2.5.2. Reşat Güçlü'nün TBMM'deki Faaliyetleri

Reşat Güçlü'nün, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında Maliye Komisyonu üyeliği, 2. yasama yılında Bayındırlık Komisyonu üyeliği ve 3-5. yasama yıllarında ise Maliye Komisyonu üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür¹⁸⁸⁶.

Reşat Güçlü, IX. yasama dönemi boyunca 1'i seçim bölgesi ile ilgili olmak üzere 29 konuşma yapmıştır. Reşat Güçlü konuşmalarının önemli bir kısmını bütçe görüşmeleri sırasında yapmıştır. Ayrıca 2 tane de önerge veren Güçlü'nün, önergeleri kabul edilmiştir.

¹⁸⁸²Reşat Güçlü'nün Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 9, Sicil No: 1856.

¹⁸⁸³“Gazeteci Reşat Güçlü Vefat Etti”, Yeni Adana Gazetesi, Adana, 25 Şubat 1981, s. 1.

¹⁸⁸⁴Öztürk, s. 975.

¹⁸⁸⁵Reşat Güçlü'nün Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 9, Sicil No: 1856.

¹⁸⁸⁶TBMM Z.C., D.9, C. 1, s. 38; C. 2, s. 25; C. 10, s. 33; C. 17, s. 39; C. 25, s. 37.

9.2.5.3. IX. Yasama Dönemi'nde Reşat Güçlü İle İlgili Bulgular

1. Korgeneral Zeki Okan'a ait Dilekçe Komisyonu kararı münasebetiyle sözleri¹⁸⁸⁷.
2. 7 Temmuz 1950 Tarih ve 5669 Numaralı Belediye Kanununa Bazı Maddeler Eklenmesine ve Bu Kanunun Bazı Maddelerinin Kaldırılmasına Dair Kanun münasebetiyle sözleri¹⁸⁸⁸.
3. Anayasanın 2nci maddesindeki (Devlet dili Türkçedir) fıkrasının yorumlanmasına dair Anayasa Komisyonu raporu münasebetiyle sözleri¹⁸⁸⁹.
4. Bazı suç ve cezaların affı hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁸⁹⁰.
5. Bingöl Milletvekilliklerine seçilen Feridun Fikri Düşünsel ve Mustafa Nuri Okçuoğlu'nun seçim tutanakları hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu raporu münasebetiyle sözleri¹⁸⁹¹.
6. Göçmenler menfaatine bir keşide tertibi için piyango idaresince yetki verilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁸⁹².
7. Ağrı milletvekili Celal Yardımcı'nın hastane, okul, park, meydan, cadde, stadyum ve emsali müessese ve yapılara yaşıyan kişi adlarının konmaması hakkındaki kanun teklifi münasebetiyle sözleri¹⁸⁹³.
8. Maarif Teşkilâtına dair olan 789 sayılı kanunun 22nci maddesinin yürürlükten kaldırılması hakkındaki kanun teklifi münasebetiyle sözleri¹⁸⁹⁴.
9. Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü 1951 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁸⁹⁵.

¹⁸⁸⁷*TBMM Z.C.*, D.9, C. 1 , s. 222, 223.

¹⁸⁸⁸*TBMM Z.C.*, D.9, C. 1 , s. 416, 417.

¹⁸⁸⁹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 1 , s. 583.

¹⁸⁹⁰*TBMM Z.C.*, D.9, C. 1 , s. 626, 647-649, 670.

¹⁸⁹¹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 3 , s. 327, 328.

¹⁸⁹²*TBMM Z.C.*, D.9, C. 3 , s. 330, 331.

¹⁸⁹³*TBMM Z.C.*, D.9, C. 4 , s. 381, 385, 393, 394.

¹⁸⁹⁴*TBMM Z.C.*, D.9, C. 4 , s. 486, 487.

¹⁸⁹⁵*TBMM Z.C.*, D.9, C. 5 , s. 408, 409, 420.

10. Bayındırlık Bakanlığı ve Karayolları Genel Müdürlüğü 1951 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri¹⁸⁹⁶.

11. Erzurum milletvekili Bahadır Dülger'in 2591 ve 4298 sayılı kanunlarda zikrolunan (eşkıya müsademesinde malûl olan) tabirinin, yorumlanmasına dair önergesi ve Milli Savunma, Maliye ve Bütçe Komisyonları raporları münasebetiyle sözleri¹⁸⁹⁷.

12. 5417 sayılı ihtiyarlık sigortası Kanunu'nun 2nci maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁸⁹⁸.

13. 13 Haziran 1951 Tarih ve 5787 Numaralı Basın Birliği Kanunu'nun Kaldırılması Hakkındaki 4932 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun münasebetiyle sözleri¹⁸⁹⁹.

14. Emekli Kurmay Yarbay Kemal Şenkıl hakkındaki Dilekçe Komisyonu kararı münasebetiyle sözleri¹⁹⁰⁰.

15. Türk Ceza Kanunu'nun 141 ve 142nci Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri¹⁹⁰¹.

16. Büyük Millet Meclisi ve Bağlanıkları İle Milli Saraylar, Kasırlar ve Köşklere Eşya Hakkında Meclisi Hesapları İnceleme Komisyonu Raporu münasebetiyle sözleri¹⁹⁰².

17. İstanbul milletvekili Bedri Nedim Göknıl'in, İş Kanunu'nun 5518 sayılı kanunla değiştirilen 2nci maddesinin (A) fıkrasının yorumlanması hakkındaki önergesine dair Gümrük ve Tekel Komisyonu raporu münasebetiyle sözleri¹⁹⁰³.

¹⁸⁹⁶*TBMM Z.C.*, D.9, C. 5 , s. 852.

¹⁸⁹⁷*TBMM Z.C.*, D.9, C. 8 , s. 75.

¹⁸⁹⁸*TBMM Z.C.*, D.9, C. 8 , s. 116.

¹⁸⁹⁹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 8 , s. 121, 122, 128.

¹⁹⁰⁰*TBMM Z.C.*, D.9, C. 9 , s. 524.

¹⁹⁰¹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 10 , s. 328, 329.

¹⁹⁰²*TBMM Z.C.*, D.9, C. 11 , s. 276, 277.

¹⁹⁰³*TBMM Z.C.*, D.9, C. 11 , s. 317.

18. İhtiyarlık sigortası Kanunu'nun bazı maddelerinde değişiklik yapılması hakkında kanun tasarısı ile Erzurum milletvekili Said Başak'ın ihtiyarlık sigortası Kanunu'nun 2nci maddesinin değiştirilmesi ve bu kanuna geçici bir madde eklenmesi hakkındaki kanun teklifi münasebetiyle sözleri¹⁹⁰⁴.

19. Af Kanunu'nun 7nci maddesindeki (vergi cezaları) tabirinin muhtevasına Gümrük Kanununda yazılı bulunan (para cezaları)nın da dahil olup olmayacağına dair raporlar münasebetiyle sözleri¹⁹⁰⁵.

20. Sözlü soruların diğer maddelerin müzakeresinden sonraya bırakılması hakkındaki önerge münasebetiyle sözleri¹⁹⁰⁶.

21. İtüzüğün bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki tüzük teklifine dair Anayasa Komisyonu raporu münasebetiyle sözleri¹⁹⁰⁷.

22. 15 Temmuz 1950 Tarih ve 5680 Sayılı Basın Kanunu'nun 36ncı Maddesindeki (Basın Yoluyla İşlenmiş Bulunan Suçlar) tabirinin yorumlanması hakkındaki önergesi ve Adalet ve İçişleri Komisyonlarından Kurulan Karma Komisyon raporu ile raporun TBMM'de görüşülmesi sırasında konu ile ilgili sözleri¹⁹⁰⁸.

23. Reşat Güçlü ve Sinan Tekelioğlu'nun; Turan Tüzmen'in dilekçesine cevaben 1 Kasım 1950 Tarih ve 194 Sayılı Dilekçe Komisyonu kararının mecliste görüşülmesine dair önergelerine cevaben Dilekçe Komisyonu'nun hazırladığı 183 S. Sayılı Dilekçe Komisyonu raporu¹⁹⁰⁹.

24. Seyhan Barajının finansmanı için Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası ile akdedilen 18 Haziran 1952 tarihli anlaşma ve eklerinin onanması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁹¹⁰.

¹⁹⁰⁴*TBMM Z.C.*, D.9, C. 12 , s. 410, 411.

¹⁹⁰⁵*TBMM Z.C.*, D.9, C. 13 , s. 5.

¹⁹⁰⁶*TBMM Z.C.*, D.9, C. 13 , s. 27.

¹⁹⁰⁷*TBMM Z.C.*, D.9, C. 13 , s. 72.

¹⁹⁰⁸*TBMM Z.C.*, D.9, C. 13, s. 75-87, 194-212.

¹⁹⁰⁹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 15, s. 264.

¹⁹¹⁰*TBMM Z.C.*, D.9, C. 16 , s. 375.

25. Basın Kanunu'nun 36ncı maddesinin ikinci fıkrasının tadili hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁹¹¹.
26. Sağlık ve Sosyal Yardım Vekâleti, Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1953 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri¹⁹¹².
27. Adalet Vekâleti 1953 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁹¹³.
28. Muamele Vergisi Kanunu layihasının karma bir komisyonda görüşülmesine dair Ekonomi Komisyonu raporu münasebetiyle sözleri¹⁹¹⁴.
29. Bina yapımını teşvik ve izinsiz yapılan binalar hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁹¹⁵.
30. Eczacılar ve eczaneler hakkındaki kanun teklifleri münasebetiyle sözleri¹⁹¹⁶.

9.2.6. Salim Serçe (1306/1890- 12 Eylül 1957)

9.2.6.1. Biyografisi

Salim Serçe, 1306 (1890) tarihinde Adana'nın, merkez Seyhan ilçesinden dünyaya gelmiştir. Annesi Fatma Hanım, babası Mehmet Efendi'dir¹⁹¹⁷.

Salim Serçe, ilköğrenimini Adana'da Turunçlumescit'te tamamlamış daha sonra Adana İdadisi'ne kaydolmuştur. 1908 yılında mezun olduktan sonra aynı yıl İstanbul Sivil Baytar Yüksekokulu'na kaydolmuştur. 1911'de veteriner hekim olarak mezun olduktan sonra aynı yıl İstanbul Tıp Fakültesi'ne devam etmiş ve 1914 yılında tıp doktoru olmuştur¹⁹¹⁸.

Mezuniyetinden sonra Ceyhan Hamiyet-i Milliye Hastanesi'ne atanmıştır. 1 Mayıs 1915'te seferberlik nedeniyle silahaltına alınmış ve Suriye Cephesi'nde görev yaparak tabip yüzbaşılığa kadar yükseldikten sonra 7 Aralık 1918'de terhis

¹⁹¹¹TBMM Z.C., D.9, C.20, s. 145, 156, 157, 164, 165.

¹⁹¹²TBMM Z.C., D.9, C.20, s. 650, 651.

¹⁹¹³TBMM Z.C., D.9, C.20, s. 731, 732.

¹⁹¹⁴TBMM Z.C., D.9, C.24, s. 4, 8.

¹⁹¹⁵TBMM Z.C., D.9, C.24, s. 1026, 1027, 1132-1135.

¹⁹¹⁶TBMM Z.C., D.9, C.26, s. 254, 255.

¹⁹¹⁷Salim Serçe'nin Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 1858.

¹⁹¹⁸ Öztürk, s. 978.

edilmiştir. 1 Ağustos 1920’de ikinci defa askere alınan Salim Serçe, Adana Cephesi’nde seyyar hastaneler kurarak görevini yerine getirmiştir. Cephedeki çalışmalarından dolayı Salim Serçe’ye İstiklâl Madalyası verilmiştir. 1 Nisan 1926’da manevra için üçüncü defa askere alınan Salim Serçe, 25 Mayıs 1926’da terhis edilmiştir. Son olarak II. Dünya Savaşı’ndaki seferberlik nedeniyle 17 Aralık 1941’de askere alınmış ve 18 Mayıs 1943’te terhis edilmiştir¹⁹¹⁹.

Askerden döndükten sonra bir müddet serbest hekimlik yapan Salim Serçe, IX. yasama dönemi seçimlerinde DP Seyhan milletvekili seçilmiş ve 22 Mayıs 1950’de TBMM’ye katılmıştır¹⁹²⁰. X. Yasama döneminde de Seyhan’dan milletvekili seçilen Serçe, rahatsızlığı nedeniyle bu dönem meclis çalışmalarına çok fazla katılamamıştır. Milletvekilliği devam ederken 12 Eylül 1957’de vefat etmiş ve cenazesi Adana Asri Mezarlığı’na defnedilmiştir¹⁹²¹.

Behiye Hanımla evli olan Salim Serçe’nin bu evliliğinden 6 çocuğu olmuştur. Salim Serçe, Tercüme-i Hal Belgesi’nde bildirdiğine göre İngilizce, Fransızca ve Arapça bilmekteydi¹⁹²².

9.2.6.2. Salim Serçe’nin TBMM'deki Faaliyetleri

Salim Serçe’nin, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında İçişleri Komisyonu üyeliği, 2. yasama yılında Adalet Komisyonu üyeliği ve 3-5. yasama yıllarında ise Dilekçe Komisyonu üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür¹⁹²³.

Salim Serçe IX. yasama döneminde 3 konuşma yapmıştır. Ayrıca yapmış olduğu 2 teklifin geri verilmesi için önerge vermiş ve bu önerge doğrultusunda tekliflerini geri çekmiştir.

¹⁹¹⁹ Öztürk, s. 978, 979.

¹⁹²⁰ *Salim Serçe’nin Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 1858.

¹⁹²¹ Kasım Öztürk, Salim Serçe’nin ölüm tarihini 13 Eylül 1957 olarak bildirmiştir. Buna karşılık Adana’da çıkan Bugün Gazetesi, 13 Eylül 1957 tarihli sayısında Salim Serçe’nin vefat haberine yer vermiştir. Gazetelerin haberleri en erken 1 gün sonra kamuoyuyla paylaşabildiğini düşündüğümüzde Salim Serçe 12 Eylül 1957’de vefat etmiştir. “Dr. Salim Serçe’yi Kaybettik”, *Bugün Gazetesi*, Adana, 13 Eylül 1957, s. 1.

¹⁹²² *Salim Serçe’nin Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 1858.

¹⁹²³ *TBMM Z.C.*, D.9, C. 1, s. 37; C. 2, s. 24; C. 10, s. 31; C. 17, s. 37; C. 25, s. 36.

9.2.6.3. IX. Yasama Dönemi'nde Reşat Güçlü İle İlgili Bulgular

1. 25 Şubat 1952 Tarih ve 5887 Numaralı Harçlar Kanunu münasebetiyle sözleri¹⁹²⁴.
2. 16 Nisan 1952 Tarih ve 5917 Numaralı Gayrimenkule Tecavüzün Def'i Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri¹⁹²⁵.
3. Medeni Kanun'un 658 ve 659ncü maddelerinin yorumlanması hakkındaki önergesi ve önergesinin geri verilmesine dair önergesi¹⁹²⁶.
4. Af Kanunu'nun 16ncı maddesiyle 4727 Sayılı Kanunun 3 ve 4ncü ve 5524 Sayılı Kanunun 3ncü maddeleri hükümlerinin nesebi gayrisahih çocuklar için evvelce babalık davası açılarak reddolunmuş ve kesinleşmiş bulunanlara da şâmil olup olmadığının tefsiri hakkındaki önergesi ve önergesinin geri verilmesine dair önergesi¹⁹²⁷.
5. Türk Ceza Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkındaki Kanun teklifleri münasebetiyle sözleri¹⁹²⁸.

9.2.7. Sedat Barı (1328/1912-6 Ocak 2004)

9.2.7.1. Biyografisi

Sedat Barı, 1328 (1912) tarihinde İstanbul Eminönü ilçesi Saraçışhak mahallesinde dünyaya gelmiştir. Annesi Lütfiye Hanım, babası Mehmet Efendi'dir¹⁹²⁹.

İlköğrenimini Anadoluhisarı İttihat Zükur Okulu'nda tamamlamıştır. 1930 yılında İstanbul Erkek Lisesi'nden mezun olmuş ardından İstanbul Tıp Fakültesi'ne kaydolarak buradan 1936 yılında tıp doktoru unvanıyla mezun olmuştur¹⁹³⁰.

¹⁹²⁴TBMM Z.C., D.9, C. 13, s. 742, 743.

¹⁹²⁵TBMM Z.C., D.9, C. 14, s. 159.

¹⁹²⁶TBMM Z.C., D.9, C. 18, s. 38.

¹⁹²⁷TBMM Z.C., D.9, C. 19, s. 95.

¹⁹²⁸TBMM Z.C., D.9, C. 23, s. 184.

¹⁹²⁹Sedat Barı'nın Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 1853.

¹⁹³⁰ Öztürk, s. 969.

İlk görev yeri olarak Akyazı Sıtma Mücadele Tabipliği'ne atanmış ve kısa bir müddet sonra askerlik görevini yerine getirmek amacıyla silahaltına alınmıştır. 6 ay Gülhane Hastanesi'nde, 6 ay da Adana İstihkâm Taburu Tabipliği'nde bulunduktan sonra 31 Ekim 1937'de terhis edilmiştir. Terhisinden sonra 1 yıl Feke Hükümet tabipliğinde, 7 yıl Kozan Hükümet Tabipliği'nde ve 1 yıl da Ceyhan Hükümet Tabipliği'nde çalışmıştır. 1946 yılında Konya Sağlık ve Sosyal Yardım Müdür Yardımcılığı'na atanmıştır. Konya'da fazla çalışmayan Sedat Barı, 22 Temmuz 1946'da memuriyetten istifa ederek serbest hekimlik yapmaya başlamıştır¹⁹³¹. 21 Kasım 1946'da Sümerbank İplik ve Dokuma Fabrikası Müessesesi Seyhan Fabrikası Sağlık Koruma serbest doktorluğunu almıştır. Aynı zamanda DP Adana İl Teşkilâtı kurulduktan sonra milletvekili seçilene kadar DP Ceyhan İlçe İdare Kurulu Başkanlığı'nı yapmıştır¹⁹³².

IX. yasama dönemi seçimlerinde DP Seyhan milletvekili seçilen Sedat Barı, 22 Mayıs 1950 tarihinde meclise katılmıştır. X. yasama döneminde de Seyhan'dan milletvekili seçilen Sedat Barı, 1957 seçimlerinde Adana seçimlerini CHP'nin kazanması üzerine tekrar mesleğine dönmüştür. 15 Kasım 1957'de Sümerbank Müşavirler Heyeti Başmüsavirliğine getirilmiştir¹⁹³³. 31 Aralık 1966'da Bonn Büyükelçiliği'ndeki Dış temsilcilikler Ataşeliği'nde görevlendirilmiştir. Bonn'daki görevi, 17 Mayıs 1971'de son bulmuş ve Çalışma Bakanlığı emrinde görevlendirilmek üzere Türkiye'ye çağırılmıştır¹⁹³⁴. 9 Aralık 1971'de Yakın ve Ortadoğu Çalışma Enstitüsü Müdürlüğü'ne atanmış ve 10 Ocak 1972'de kendi isteğiyle emekliye ayrılmıştır¹⁹³⁵.

Hatice Nermin Hanım ile evli olan Sedat Barı'nın bu evlilikten Ahmet Velit, Mehmet Vedat ve Savrun isimlerinde üç çocuğu olmuştur. Sedat Barı, Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre Fransızca bilmekteydi¹⁹³⁶. Sedat Barı, 4 Ocak 2004 tarihinde vefat etmiştir.

¹⁹³¹ *Sedat Barı'nın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 1853.

¹⁹³² Öztürk, s. 970.

¹⁹³³ Öztürk, s. 970.

¹⁹³⁴ B.C.A. Fon No: 30.11.10 Yer No: 364.20.14

¹⁹³⁵ Öztürk, s. 970.

¹⁹³⁶ *Sedat Barı'nın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 1853.

9.2.7.2. Sedat Barı'nın TBMM'deki Faaliyetleri

Sedat Barı'nın, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1, 2, 4 ve 5. yasama yıllarında Bütçe Komisyonu üyeliği, 3. yasama yılında ise Ekonomi Komisyonu üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür¹⁹³⁷.

Sedat Barı, IX. yasama döneminde 2'si seçim bölgesi ile ilgili olmak üzere 19 konuşma yapmış ve 2'si seçim bölgesi ile ilgili olmak üzere bakanlıkların cevaplama amacıyla 4 soru önergesi vermiştir. Soru önergelerinden 1'i yazılı olarak 3'ü de sözlü olarak cevaplanmıştır. Sedat Barı'nın konuşmalarının önemli bir kısmı bütçe görüşmeleri sırasında yaptığı görülmüştür. Sedat Barı'nın en dikkat çeken konuşması; tasarının lehinde tavır takındığı Atatürk aleyhine işlenen suçlar hakkındaki kanun tasarısı sırasında yapmış olduğu konuşma olmuştur.

9.2.7.3. IX. Yasama Dönemi'nde Sedat Barı İle İlgili Bulgular

1. Zonguldak Milletvekilliğine seçilen Sebati Ataman'ın seçim tutanağı hakkında Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı tezkeresi ve tutanakları inceleme komisyonu raporu münasebetiyle sözleri¹⁹³⁸.
2. Çukurova Harası İle Reyhanlı ve Dört Yol Devlet Çiftlikleri hakkındaki sorusuna Tarım Bakanı Nihat İyriboz'un sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁹³⁹.
3. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1951 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri¹⁹⁴⁰.
4. 25 Temmuz 1951 tarih ve 5816 Numaralı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkındaki Kanun tasarısı münasebetiyle sözleri¹⁹⁴¹.
5. Gümrük Muhafaza Komutanlığı eski tayfalarından Alioğlu Hüseyin Toycanlar'a vatani hizmet tertibinden aylık bağlanmasına dair kanun münasebetiyle sözleri¹⁹⁴².

¹⁹³⁷ TBMM Z.C., D.9, C. 1, s. 37; C. 2, s. 24; C. 10, s. 31; C. 17, s. 37; C. 25, s. 36.

¹⁹³⁸ TBMM Z.C., D.9, C. 1, s. 451, 452.

¹⁹³⁹ TBMM Z.C., D.9, C. 1, s. 509-511.

¹⁹⁴⁰ TBMM Z.C., D.9, C. 5, s. 944, 945, 952, 953.

¹⁹⁴¹ TBMM Z.C., D.9, C. 7, s. 127-129.

¹⁹⁴² TBMM Z.C., D.9, C. 9, s. 475, 476.

6. Türk Ceza Kanunu'nun 141 ve 142nci maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁹⁴³.
7. Difteri aşısının mecburi olarak tatbik edilmesine dair kanun münasebetiyle sözleri¹⁹⁴⁴.
8. Devlet Meteoroloji İşleri Umum Müdürlüğü 1953 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁹⁴⁵.
9. Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü 1953 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁹⁴⁶.
10. Toprak ve İskân İşleri Umum Müdürlüğü 1953 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁹⁴⁷.
11. Sağlık ve Sosyal Yardım Vekâleti, Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1953 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri¹⁹⁴⁸.
12. Milli Savunma Vekâleti 1953 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁹⁴⁹.
13. Bayındırlık Vekâleti, Karayolları Genel Müdürlüğü 1953 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁹⁵⁰.
14. 1953 yılı Muvazene-i Umumiye Kanunu'nun 14ncü maddesi münasebetiyle sözleri¹⁹⁵¹.
15. Adana ve Ceyhan Ovasının su baskınından korunması için Savrun, Sunbas Çayları İle Ceyhan Nehri üzerinde bir tedbir alınması hususunda ne düşünöldüğüne dair sorusuna Bayındırlık Vekili Kemal Zeytinoğlu'nun sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁹⁵²

¹⁹⁴³*TBMM Z.C.*, D.9, C. 10, s. 228, 229.

¹⁹⁴⁴*TBMM Z.C.*, D.9, C. 12, s. 230, 231.

¹⁹⁴⁵*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 516-518.

¹⁹⁴⁶*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 562.

¹⁹⁴⁷*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 585, 586.

¹⁹⁴⁸*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 671-679.

¹⁹⁴⁹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 769.

¹⁹⁵⁰*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 1314, 1315.

¹⁹⁵¹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 1328.

¹⁹⁵²*TBMM Z.C.*, D.9, C. 21 , s. 17, 18.

16. Dumlupınar denizaltı gemisinde ölenlerin şehit, dul ve yetimlerinin de şehit, dul ve yetimi sayılmaları hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁹⁵³.

17. Muhtelif firmalara ait traktör fiyatlarında görülen fahiş yükselmelere ve ziraat aletlerinin takasla getirilmesinde zaruret olup olmadığına dair sorusuna Tarım Vekili Nedim Ökmen'in sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁹⁵⁴.

18. Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti, Hudut ve Sahiller Sağlık Umum Müdürlüğü 1954 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri¹⁹⁵⁵.

19. Tapulama Kanunu'nun 13ncü maddesinin (D) fıkrasının değiştirilmesine ve bu kanuna bir madde eklenmesine dair olan kanun münasebetiyle sözleri¹⁹⁵⁶.

20. İkinci Cihan Harbinin devamı sırasında ordumuzdaki ölüm vukuatının hastalık nevilerine göre bildirilmesi hakkındaki sualine Milli Müdafaa Vekili Kenan Yılmaz'ın tahriri cevabı¹⁹⁵⁷.

9.2.8. Sinan Tekelioğlu

9.2.8.1. Sinan Tekelioğlu'nun TBMM'deki Faaliyetleri

Sinan Tekelioğlu'nun, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 5 yasama yılında da Milli Savunma Komisyonu üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür¹⁹⁵⁸.

Sinan Tekelioğlu, IX: yasama döneminde tamamı seçim bölgesi ile ilgili 3 önerge ve 1 teklif vermiştir. Tekelioğlu'nun önergeleri reddedilirken, teklifi kabul edilmiştir. Tekelioğlu, bu dönemde 2'si seçim bölgesi ile ilgili olmak üzere 31 soru önergesi vermiş bu önergelerden 25'i ilgili bakanlıklar tarafından sözlü olarak cevaplanmışken, 5'i Sinan Tekelioğlu'nun önergenin cevaplanacağı 2 oturumda hazır bulunmaması sebebiyle düşmüştür. 1 Soru önergesine de havale edildiği bakanlıktan cevap gelmemiştir. Sinan Tekelioğlu IX. yasama döneminde 4'ü seçim bölgesi ile

¹⁹⁵³TBMM Z.C., D.9, C. 21, s. 405, 409, 410.

¹⁹⁵⁴TBMM Z.C., D.9, C. 22 , s. 436, 437.

¹⁹⁵⁵TBMM Z.C., D.9, C. 28, s. 982-985, 988, 989.

¹⁹⁵⁶TBMM Z.C., D.9, C. 29, s. 545.

¹⁹⁵⁷TBMM Z.C., D.9, C. 29, s. 945-947.

¹⁹⁵⁸TBMM Z.C., D.9, C. 1, s. 38; C. 2, s. 28; C. 10, s. 34; C. 17, s. 40; C. 25, s. 38.

ilgili olmak üzere 101 konuşma yapmıştır. Sinan Tekelioğlu, önceki dönemlerdeki gibi her alanda görüşlerini ortaya koymuştur. İktidar partisinden olmasına karşılık hükümetin uygulamalarını sert bir üslupla eleştirmekten çekinmemiştir. Sinan Tekelioğlu'nun bu dönem yaptığı konuşmaların en dikkat çekici özelliklerinden birisi de 27 yıllık CHP iktidarının uygulamalarını bu dönemde sert sözlerle eleştirmesi olmuştur.

9.2.8.2. IX. Yasama Dönemi'nde Sinan Tekelioğlu İle İlgili Bulgular

1. Adnan Menderes'in kurduğu hükümetin programı münasebetiyle sözleri¹⁹⁵⁹.
2. Türk Ceza Kanunu'nun 526ncı maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁹⁶⁰.
3. Niyazi Koral'a ait Dilekçe Komisyonu kararı münasebetiyle sözleri¹⁹⁶¹.
4. Yapılmakta olan Büyük Millet Meclisi binası ile Atatürk Anıtının bulunduğu arazi hakkında Başbakanlıktan sorusuna Bayındırlık Bakanı Fahri Belen'in sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁹⁶².
5. Ankara'da Demirtepe civarında metruk Yahudi Maşatlığı arazisinin bugün kimlerin elinde bulunduğu hakkındaki sorusuna Adalet Bakanı Halil Özyörük'ün sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁹⁶³.
6. Varlık Vergisinin tarhında yapılan yolsuzluklar hakkındaki sorusuna Maliye Bakanı Halil Ayan'ın sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁹⁶⁴.
7. Belediye Kanununa bazı maddeler eklemesi ve bu kanunun bazı maddelerinin kaldırılmasına dair kanun münasebetiyle sözleri¹⁹⁶⁵.
8. Toprak Mahsulleri Ofisinin dış memleketlere sattığı hububat hakkındaki tahkikata ve hububat almak üzere Pakistan'a gönderilen heyet dair olan sorusuna Ekonomi ve

¹⁹⁵⁹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 1, s. 64-70.

¹⁹⁶⁰*TBMM Z.C.*, D.9, C. 1, s. 182-184.

¹⁹⁶¹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 1, s. 193, 194.

¹⁹⁶²*TBMM Z.C.*, D.9, C. 1, s. 189, 245-250.

¹⁹⁶³*TBMM Z.C.*, D.9, C. 1, s. 318-325.

¹⁹⁶⁴*TBMM Z.C.*, D.9, C. 1, s. 335-337.

¹⁹⁶⁵*TBMM Z.C.*, D.9, C. 1, s. 410-412.

Ticaret Bakanı Zühtü Hilmi Velibeşe'nin sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁹⁶⁶.

9. İstanbul milletvekili Hüsnü Yaman ve iki arkadaşının, milletvekilleri ara seçimlerinin bu yıl yapılmaması hakkındaki önergesi münasebetiyle sözleri¹⁹⁶⁷.

10. Binbaşı Lütfi Can hakkındaki Dilekçe Komisyonu kararı münasebetiyle sözleri¹⁹⁶⁸.

11. Memleketimizde yapılması mümkün olan malzeme ve yedek parçaların dışardan getirilmemesi hakkında Başbakanlıktan olan sorusuna Ekonomi ve Ticaret Bakanı Zühtü Hilmi Velibeşe'nin sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁹⁶⁹.

12. Bazı suç ve cezaların affi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁹⁷⁰.

13. Varlık Vergisinin tahakkuk eden tahsil ve tenzil edilen miktarları ile kanunsuz ve usulsüz olan tadil veya terkin olunan miktarı ve Tahsili Emval Kanunu dairesinde yapılan tahsilat hakkındaki sorusuna Maliye Bakanı Halil Ayan'ın sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁹⁷¹.

14. Adana Milli Mensucat Fabrikası'nda yapıldığı iddia edilen vergi kaçakçılığı hakkındaki ihbar üzerine ne yapıldığına dair sorusuna Maliye Bakanı Halil Ayan'ın sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁹⁷².

15. Maçka'da Taşlık adı ile maruf sahadaki Vakfa ait arasalar ile bu arsalardan geçen asfalt yol için ne kadar para sarf edildiğine dair Başbakanlıktan olan sorusuna İçişleri Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu'nun sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁹⁷³.

¹⁹⁶⁶TBMM Z.C., D.9, C. 1, s. 188, 189, 479-484.

¹⁹⁶⁷TBMM Z.C., D.9, C. 1, s. 541.

¹⁹⁶⁸TBMM Z.C., D.9, C. 1, s. 551, 552.

¹⁹⁶⁹TBMM Z.C., D.9, C. 1, s. 570, 571.

¹⁹⁷⁰TBMM Z.C., D.9, C. 1, s. 612, 635, 640, 647, 669, 671, 698.

¹⁹⁷¹TBMM Z.C., D.9, C. 2, s. 79-83.

¹⁹⁷²TBMM Z.C., D.9, C. 2, s. 83-87.

¹⁹⁷³TBMM Z.C., D.9, C. 2, s. 166-170.

16. Dış memleketlere sattığı hububata dair olan tahkikat dosyaları hakkında şimdiye kadar ne muamele yapıldığına dair sorusuna Ekonomi ve Ticaret Bakanı Zühtü Hilmi Velibeşe'nin sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁹⁷⁴.

17. Varlık Vergisinden af, terkin veya tadil edilen miktar ile eski İstanbul defterdarının bazı mükellefler hakkında yaptığı muameleye dair sorusuna Maliye Bakanı Halil Ayan ve Başbakan Adnan Menderesin sözlü cevapları ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁹⁷⁵.

18. Birleşmiş Milletler emrine verilmek üzere askeri birlikler halinde yabancı ülkelere gönderilecek ordu mensuplarının aylık ve ücretleri ile çeşitli istihkakları ile birliğin sair masrafları hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁹⁷⁶.

19. Cumhurbaşkanlığı köşkünde bulunan kimya laboratuvarı, kapalı maneş, sığınak, müştamilât ve teferruatı için ne kadar para sarf edildiğine ve Milli sarayların teftişi neticesine dair Başbakanlıktan olan sorusuna Tarım Bakanı Nihat İyriboz'un sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁹⁷⁷.

20. Atatürk'ün vasiyeti, nakit, menkul ve gayrimenkul malları ile kendisine verilen kıymetli hediyeler hakkında başbakanlıktan olan sorusuna Adalet Bakanı Halil Özyörük'ün sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁹⁷⁸.

21. Cumhurbaşkanlığı köşkünde bulunan kimya laboratuvarı, kapalı maneş, sığınak, müştamilât ve teferruatı için ne kadar para sarf edildiğine ve Milli sarayların teftişi neticesine dair Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığından olan sorusuna İdareci üyelerden İhsan Şerif Özgen'in sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁹⁷⁹.

22. Göçmenler menfaatine bir keşide tertibi için Piyango İdaresi'ne yetki verilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri¹⁹⁸⁰.

¹⁹⁷⁴TBMM Z.C., D.9, C. 2, s. 203.

¹⁹⁷⁵TBMM Z.C., D.9, C. 2, s. 211-214.

¹⁹⁷⁶TBMM Z.C., D.9, C. 3, s. 73-75.

¹⁹⁷⁷TBMM Z.C., D.9, C. 3, s. 90-93.

¹⁹⁷⁸TBMM Z.C., D.9, C. 3, s. 237-243.

¹⁹⁷⁹TBMM Z.C., D.9, C. 3, s. 295-298.

¹⁹⁸⁰TBMM Z.C., D.9, C. 3, s. 342, 343, 347.

- 23.** Bahçe Belediye Başkanı'nın 34/96 sayılı dilekçesine dair; Dilekçe Komisyonunun 25Ağustos 1947 tarih ve 466 sayılı kararının Meclis'te görüşülmesine dair önergesi ve önerge hakkında Dilekçe, Maliye ve Bütçe Komisyonları raporları¹⁹⁸¹.
- 24.** Toprak Mahsulleri Ofisi tarafından harice çıkardan zahireye ait tahkikat dosyaları hakkında yapılan muamele neticesine dair Adalet ve Ekonomi ve Ticaret Bakanlıklarından sözlü sorusu¹⁹⁸².
- 25.** Memurların tasfiyeye tâbi tutulacağı, Gelir Vergisinin 1951 yılında memurlara tatbik edilmeyeceği, Ankara memurlarına verilen mesken tazminatı ile yüksek rakamlı yerlerde oturan memurlara verilmekte olein mahrukat bedeli hakkındaki söylentilere ve Emekli Kanunu'nun 39ncu maddesinin (B) fıkrasının tatbik suretine dair Başbakanlıktan sözlü sorusu¹⁹⁸³.
- 26.** Ceyhan ilçesinin su işinin bir an evvel tamamlanması için ne düşünüldüğü hakkında İçişleri Bakanlığında sözlü sorusu¹⁹⁸⁴.
- 27.** Atatürk'ün vasiyetnamesinde isimleri geçen müessese ve şahıslardan veraset ve intikal vergisinin tahsil edilip edilmediğine dair sözlü sorusu¹⁹⁸⁵.
- 28.** Varlık vergisinden af, terkin veya tadil edilen miktar ile İstanbul eski defterdarının bazı mükellefler hakkında yaptığı muameleye dair sözlü sorusu¹⁹⁸⁶.
- 29.** Dolmabahçe Sarayı karşısında yaptırılan stadyum sahasına katılan arazi hakkında İçişleri ve Maliye Bakanlıklarından olan sorusuna Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁹⁸⁷.

¹⁹⁸¹ *TBMM Z.C.*, D.9, C. 3, 16 s. Sayılı Dilekçe, Maliye ve Bütçe Komisyonları Raporları

¹⁹⁸² *TBMM Z.C.*, D.9, C. 4, s. 13, 49.

¹⁹⁸³ *TBMM Z.C.*, D.9, C. 4, s. 14, 49.

¹⁹⁸⁴ *TBMM Z.C.*, D.9, C. 4, s. 14, 49.

¹⁹⁸⁵ *TBMM Z.C.*, D.9, C. 4, s. 57, 86.

¹⁹⁸⁶ *TBMM Z.C.*, D.9, C. 4, s. 227, 280.

¹⁹⁸⁷ *TBMM Z.C.*, D.9, C.4, s. 379, 380.

30. Dolmabahçe Sarayı karşısında yaptırılan stadyum sahasına katılan arazi hakkında İçişleri ve Maliye Bakanlıklarından olan sorusuna İçişleri Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu'nun sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁹⁸⁸.

31. Atatürk'ün vasiyetnamesinde isimleri geçen müessese ve şahıslardan veraset ve intikal vergisinin tahsil edilip edilmediği hakkındaki sorusuna Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁹⁸⁹.

32. Gedikli Erbaş Kanununa geçici bir madde eklenmesine dair olan kanun münasebetiyle sözleri¹⁹⁹⁰.

33. Memurların tasfiyeye tâbi tutulacağı, Gelir Vergisinin 1951 yılında memurlara tatbik edilmeyeceği, Ankara memurlarına verilen mesken tazminatı ile yüksek rakamlı yerlerde oturan memurlara verilmekte olein mahrukat bedeli hakkındaki söylentilere ve Emekli Kanunu'nun 39ncu maddesinin (B) fıkrasının tatbik suretine dair sorusuna Başbakan adına Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri¹⁹⁹¹.

34. Toprak Mahsulleri Ofisi tarafından harice çıkardan zahireye ait tahkikat dosyaları hakkında yapılan muamele neticesine dair sorusuna Adalet Bakanı Halil Özyörük ve Ekonomi ve Ticaret Bakanı Zühtü Hilmi Velibeşe'nin sözlü cevapları¹⁹⁹².

35. 1951 Yılı bütçe Kanunu'nun tümü hakkında sözleri¹⁹⁹³.

36. Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü 1951 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁹⁹⁴.

37. Adalet Bakanlığı 1951 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁹⁹⁵.

38. Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı 1951 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁹⁹⁶.

¹⁹⁸⁸*TBMM Z.C.*, D.9, C. 5, s. 5, 6.

¹⁹⁸⁹*TBMM Z.C.*, D.9, C.5, s. 20-23.

¹⁹⁹⁰*TBMM Z.C.*, D.9, C.5, s. 26, 28.

¹⁹⁹¹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 5, s. 32-35.

¹⁹⁹²*TBMM Z.C.*, D.9, C. 5, s. 106-113.

¹⁹⁹³*TBMM Z.C.*, D.9, C.5, s. 252-257.

¹⁹⁹⁴*TBMM Z.C.*, D.9, C.5, s. 415.

¹⁹⁹⁵*TBMM Z.C.*, D.9, C.5, s. 471, 472.

39. Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü 1951 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁹⁹⁷.
40. Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü 1951 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁹⁹⁸.
41. Devlet Havayolları Genel Müdürlüğü 1951 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri¹⁹⁹⁹.
42. İşletmeler Bakanlığı 1951 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁰⁰⁰.
43. Başbakan Adnan Menderes'in kurduğu hükümetin programı münasebetiyle sözleri²⁰⁰¹.
44. Ceyhan ilçesinin su işinin bir an evvel tamamlanması için ne düşünüldüğü ve Adana elektrik tahsildarının zimmetine geçirdiği para hakkındaki sorusuna İçişleri Bakanı Halil Özyörük'ün sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²⁰⁰².
45. 25 Temmuz 1951 tarih ve 5816 Numaralı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri²⁰⁰³.
46. Temsil ödeneği hakkındaki 5027 sayılı kanunun İnci maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifi münasebetiyle sözleri²⁰⁰⁴.
47. Hastane, okul, park, meydan, cadde, stadyum ve emsali müessese yapılara yaşayan kişi adlarının konmaması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²⁰⁰⁵.
48. Eski Ekonomi Bakanı ve Kocaeli milletvekili Sırrı Bellioğlu'nun hükümlü bulunduğu cezanın affına dair kanun münasebetiyle sözleri²⁰⁰⁶.

¹⁹⁹⁶*TBMM Z.C.*, D.9, C.5, s. 905, 906, 924.

¹⁹⁹⁷*TBMM Z.C.*, D.9, C.5, s. 1059.

¹⁹⁹⁸*TBMM Z.C.*, D.9, C.5, s. 1075, 1076.

¹⁹⁹⁹*TBMM Z.C.*, D.9, C.5, s. 1078.

²⁰⁰⁰*TBMM Z.C.*, D.9, C.5, s. 1133.

²⁰⁰¹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 6, s. 86-88.

²⁰⁰²*TBMM Z.C.*, D.9, C. 6, s. 131-133.

²⁰⁰³*TBMM Z.C.*, D.9, C. 7, s. 56-58.

²⁰⁰⁴*TBMM Z.C.*, D.9, C. 7, s. 210, 211.

²⁰⁰⁵*TBMM Z.C.*, D.9, C. 7, s. 378, 379.

²⁰⁰⁶*TBMM Z.C.*, D.9, C. 7, s. 386, 387.

49. Erzurum milletvekili Bahadır Dülger'in, 2591 ve 4298 sayılı kanunlarda zikrolunan (Eşkuya müsademesinde malul olan) tabirinin yorumlanmasına dair önergesi ve Milli Savunma, Maliye ve Bütçe Komisyonları Raporları münasebetiyle sözleri²⁰⁰⁷.

50. Adana'da oturan Tunus mültecilerinden Salih Kaya ve 34 arkadaşının dilekçesine cevaben 4 Mayıs 1951 tarih ve 628 numaralı Dilekçe Komisyonu Kararının Meclis'te görüşülmesine dair önergesine; I Numaralı Geçici Dilekçe Komisyonu Raporu ve raporun görüşülmesi sırasında önergesi ile ilgili sözleri²⁰⁰⁸.

51. Bazı mücevherat; altın ve kıymetli eşyanın hangi tarihlerde ve ne gibi bir karara istinaden Topkapı Sarayından Ankara'ya nakledildiğine, kıymet, cins ve miktarlarının zabıtla tespit edilip edilmediğine, kıymet takdiri için Hollanda'ya gönderildiği söylenen bu mücevherat hakkındaki mütehassıs raporuna ve açılmayan kasalar muhteviyatına dair Maliye ve Milli Eğitim Bakanlıklarından olan sorusuna Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²⁰⁰⁹.

52. Adana Pos ormanlarındaki travers işinin kimlere verildiğine, muhtelif ormanlardan bu şahıslara verilen işin miktarına, orman mıntakalarında oturan keresteci, oduncu ve kömürcülere ne miktar odun verildiğine ve Kadirli Kazasının Yeşilyurt mevkiinin orman haline ifrağı için kurulan kooperatifin faaliyetine dair sorusuna Tarım Bakanı Nedim Ökmen'in sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²⁰¹⁰.

²⁰⁰⁷TBMM Z.C., D.9, C. 8, s. 74, 76.

²⁰⁰⁸TBMM Z.C., D.9, C. 8, s. 195, 196; C. 8, 194 S. Sayılı I Numaralı Geçici Dilekçe Komisyonu Raporu.

²⁰⁰⁹TBMM Z.C., D.9, C. 8, s. 232-237.

²⁰¹⁰TBMM Z.C., D.9, C. 8, s. 247-253.

- 53.** İstanbul eski defterdarının Yarılık Vergisi mükelleflerinden bazıları hakkında yaptığı muameleye ve aldığı söylenen evin kime ait olduğuna, İstanbul'da satılan iki apartmanın kimler tarafından, kaçta alındığına ve Adana'daki bir mükellefin affedilmiş olan vergisi miktarına dair sorusuna Maliye Bakan Hasan Polatkan'ın sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²⁰¹¹.
- 54.** Astsubay Kanunu münasebetiyle sözleri²⁰¹².
- 55.** Kadrodan çıkarılmış bulunan harp gemilerinin satılmasına dair kanun münasebetiyle sözleri²⁰¹³.
- 56.** Boğazlıyan Eski Kaymakamı Kemal Bey'in ailesine vatani hizmet tertibinden aylık bağlanmasına dair olan kanuna ek kanun teklifi münasebetiyle sözleri²⁰¹⁴.
- 57.** Askerden dönen P.T.T. memurlarının vazifeye alınmaması sebebine, posta müvezzileri ile yataklı vagonlarda çalışan Türk memurlarının ve Devlet Demiryolları katar personellerinin durumlarına ve Polis Teşkilât Kanunu tasarısının hazırlanıp hazırlanmadığına dair sorusuna Ulaştırma Bakanı Seyfi Kurtbek ve İçişleri Bakanı Halil Özyörük'ün sözlü cevapları ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²⁰¹⁵.
- 58.** Mardin'de oturan Sait Omay ve arkadaşının (Hacı Sadık Ağa Vakfi) hakkındaki dilekçesine dair olan Dilekçe Komisyonu raporu münasebetiyle sözleri²⁰¹⁶.
- 59.** Gelir vergisi Kanunu'nun 24ncü maddesine bir fıkra eklenmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²⁰¹⁷.
- 60.** Gayrimenkule tecavüzün def'ine dair kanun teklifi münasebetiyle sözleri²⁰¹⁸.

²⁰¹¹ TBMM Z.C., D.9, C. 8, s. 402-406.

²⁰¹² TBMM Z.C., D.9, C. 8, s. 452, 453, 458.

²⁰¹³ TBMM Z.C., D.9, C. 8, s. 460, 461.

²⁰¹⁴ TBMM Z.C., D.9, C. 8, s. 79, 84, 460, 467.

²⁰¹⁵ TBMM Z.C., D.9, C. 9, s. 109-116.

²⁰¹⁶ TBMM Z.C., D.9, C. 9, s. 236.

²⁰¹⁷ TBMM Z.C., D.9, C. 9, s. 370.

²⁰¹⁸ TBMM Z.C., D.9, C. 9, s. 415, 416.

- 61.** Resmi daire ve müesseselerin siyasi partilere bedelsiz mal devredemeyeceklerine ve bu daire ve müesseselerle münfesi derneklere ait olup siyasi partilere terkedilmiş olan gayrimenkul mallarla bu partiler tarafından genel menfaatler için yaptırılmış olan binaların sahiplerine ve hazineye iadesine dair kanun münasebetiyle sözleri²⁰¹⁹.
- 62.** Türk Ceza Kanunu'nun 141 ve 142nci maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²⁰²⁰.
- 63.** Türkiye Büyük Millet Meclisi binası ve eklenti binalarıyla tesislerinin yapımı yetkisinin Bayındırlık Bakanlığı'na devri hakkındaki 5011 sayılı kanuna ek kanun münasebetiyle sözleri²⁰²¹.
- 64.** Umumi bakımdan harici vaziyet hakkında izahat verilmesine, Atlantik Paketi'na girmek için yapılan teşebbüslere, bu pakta dahil olan veya olmayan devletlerden Kore'ye asker gönderenlerle göndermeyenlerin bulunup bulunmadığına dair Dışişleri Bakanlığı'ndan sözlü sorusu²⁰²².
- 65.** Cemal Çakır'ın dilekçesine cevaben 27 Haziran 1950 tarih ve 77 numaralı Dilekçe Komisyonu Kararının Meclis'te görüşülmesine dair önergesine cevaben Dilekçe Komisyonunun hazırladığı 12 S. Sayılı Dilekçe Komisyonu Raporu ve raporun görüşülmesi sırasında önergesi ile ilgili sözleri²⁰²³.
- 66.** Kuzey Atlantik Paketi'na Türkiye Cumhuriyeti'nin katılmasına dair kanun münasebetiyle sözleri²⁰²⁴.
- 67.** 29 Şubat 1952 Tarih ve 5908 Numaralı 1952 Yılı Bütçe Kanunu'nun tümü münasebetiyle sözleri²⁰²⁵.
- 68.** Milli Savunma Bakanlığı 1952 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁰²⁶.
- 69.** İçişleri Bakanlığı 1952 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁰²⁷.

²⁰¹⁹TBMM Z.C., D.9, C. 9, s. 726, 727.

²⁰²⁰TBMM Z.C., D.9, C. 10, s. 189, 190.

²⁰²¹TBMM Z.C., D.9, C. 11, s. 95-100.

²⁰²²TBMM Z.C., D.9, C. 10, s. 85; C. 11, s. 238).

²⁰²³TBMM Z.C., D.9, C. 11, s. 338-341; C. 11, 12 S. Sayılı Dilekçe Komisyonu Raporu.

²⁰²⁴TBMM Z.C., D.9, C. 13, s. 338.

²⁰²⁵TBMM Z.C., D.9, C. 13, s. 425-427.

²⁰²⁶TBMM Z.C., D.9, C. 13, s. 695, 711.

70. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve bağlanlarıyla Milli Saraylar, kasırlar ve köşklerdeki eşya hakkında içtüzüğün 177nci maddesi gereğince soruşturma yapmak üzere görevlendirilen Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu raporu münasebetiyle sözleri²⁰²⁸.

71. Piyade Binbaşısı Fırat Akyol hakkındaki Dilekçe Komisyonu kararı münasebetiyle sözleri²⁰²⁹.

72. Gayrimenkule tecavüzün def'i hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²⁰³⁰.

73. Afyonkarahisar Özel İdare Müdürü Fuat Çetinkaya'nın çocuk zammı hakkındaki Dilekçe Komisyonu kararı münasebetiyle sözleri²⁰³¹.

74. Emekli Albay Hilmi Özgören hakkındaki Dilekçe Komisyonu kararı münasebetiyle sözleri²⁰³².

75. 5434 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa geçici bir madde eklenmesi hakkındaki kanun tasarısı münasebetiyle sözleri²⁰³³.

76. Reşat Güçlü ve Sinan Tekelioğlu'nun; Turan Tüzmen'in dilekçesine cevaben 1Kasım 1950 tarih ve 194 Sayılı Dilekçe Komisyonu Kararının Meclis'te görüşülmesine dair önerilerine cevaben Dilekçe Komisyonu'nun hazırladığı 183 S. Sayılı Dilekçe Komisyonu Raporu²⁰³⁴.

77. Emir eri ve seyisleri hakkındaki 203 sayılı kanunun 1600 sayılı kanunla değiştirilen birinci maddesi ile ikinci maddesinin kaldırılması ve biri muvakkat olmak üzere iki madde ilavesine dair kanun teklifi münasebetiyle sözleri²⁰³⁵.

78. Uçuş tazminatı hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²⁰³⁶.

²⁰²⁷TBMM Z.C., D.9, C. 13, s. 875.

²⁰²⁸TBMM Z.C., D.9, C. 14, s. 69, 70.

²⁰²⁹TBMM Z.C., D.9, C. 14, s. 114, 120, 121.

²⁰³⁰TBMM Z.C., D.9, C. 14, s. 124, 125, 130, 384, 419, 422.

²⁰³¹TBMM Z.C., D.9, C. 14, s. 332, 333, 338.

²⁰³²TBMM Z.C., D.9, C. 14, s. 349.

²⁰³³TBMM Z.C., D.9, C. 14, s. 568, 569.

²⁰³⁴TBMM Z.C., D.9, C. 15, 183 S. Sayılı Dilekçe Komisyonu Raporu.

²⁰³⁵TBMM Z.C., D.9, C. 15, s. 52.

²⁰³⁶TBMM Z.C., D.9, C. 16, s. 138, 139.

- 79.** Kanun tasarısı ve tekliflerinin sorulardan önce görüşülmesine dair önergeler münasebetiyle sözleri²⁰³⁷.
- 80.** Bataklıkların kurutulması ve bundan elde edilecek topraklar hakkındaki 5516 sayılı kanunun bazı maddelerini değiştiren kanun münasebetiyle sözleri²⁰³⁸.
- 81.** Parlamentolararası Birliğin 41nci konferansına katılacak üyeler hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı tezkeresi münasebetiyle sözleri²⁰³⁹.
- 82.** Seyhan Barajının finansmanı için Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası ile akdedilen 18 Haziran 1952 tarihli anlaşma ve eklerinin onanması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²⁰⁴⁰.
- 83.** 10Haziran 1946 tarih ve 4926 sayılı kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin (II. Milli Eğitim İdareleri) kısmındaki ilkokul öğretmen ve yardımcı öğretmen kadrolarının kaldırılarak yerine dört yıllık öğretmen kadrosu konulmasına dair kanun münasebetiyle sözleri²⁰⁴¹.
- 84.** Temsil ödeneği hakkındaki kanuna ek kanun teklifi münasebetiyle sözleri²⁰⁴².
- 85.** Erzurum Mehdiefendi mahallesinden İbrahim oğlu Rifat Topal'a vatani hizmet tertibinden aylık bağlanmasına dair kanun teklifi münasebetiyle sözleri²⁰⁴³.
- 86.** Kan gütme sebebiyle işlenen adam öldürme ve buna teşebbüs cürümleri failleri hısımları hakkında tatbik olunacak muameleye dair 3236 sayılı kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine dair olan kanun teklifi münasebetiyle sözleri²⁰⁴⁴.

²⁰³⁷*TBMM Z.C.*, D.9, C. 16, s. 228.

²⁰³⁸*TBMM Z.C.*, D.9, C. 16, s. 288, 289.

²⁰³⁹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 16, s. 361.

²⁰⁴⁰*TBMM Z.C.*, D.9, C. 16, s. 375.

²⁰⁴¹*TBMM Z.C.*, D.9, C. 16, s. 380, 381.

²⁰⁴²*TBMM Z.C.*, D.9, C. 18, s. 24.

²⁰⁴³*TBMM Z.C.*, D.9, C. 18, s. 105-107.

²⁰⁴⁴*TBMM Z.C.*, D.9, C. 18, s. 202.

- 87.** 24 Aralık 1952 Tarih ve 5997 Numaralı 491 Sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nun Tekrar Meriyete Girmesi Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri²⁰⁴⁵.
- 88.** 1953 Yılı Bütçe Kanunu'nun tümü münasebetiyle sözleri²⁰⁴⁶.
- 89.** Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü 1953 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁰⁴⁷.
- 90.** Diyanet İşleri Reisliği 1953 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁰⁴⁸.
- 91.** Toprak ve İskan İşleri Umum Müdürlüğü 1953 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁰⁴⁹.
- 92.** Adalet Vekâleti 1953 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁰⁵⁰.
- 93.** Milli Savunma Bakanlığı 1953 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁰⁵¹.
- 94.** Maliye Vekâleti 1953 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁰⁵².
- 95.** Milli Eğitim Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1953 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri²⁰⁵³.
- 96.** Yeniden 22 kaza kurulması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²⁰⁵⁴.
- 97.** Devlet belediye ve emvali metrukeden veya mübadillere muhtas emvalden haksız olarak mal iktisap edenlerin bu mallarının istirdadı hakkında kanun teklifi ve Anayasa, Geçici Adalet ve Maliye komisyonları raporları²⁰⁵⁵.

²⁰⁴⁵ *TBMM Z.C.*, D.9, C. 18, s. 405, 406.

²⁰⁴⁶ *TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 362-370.

²⁰⁴⁷ *TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 511, 512.

²⁰⁴⁸ *TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 542, 543, 555.

²⁰⁴⁹ *TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 591, 592.

²⁰⁵⁰ *TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 713, 714.

²⁰⁵¹ *TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 762, 763.

²⁰⁵² *TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 907.

²⁰⁵³ *TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 956, 1007.

²⁰⁵⁴ *TBMM Z.C.*, D.9, C. 20, s. 1202.

²⁰⁵⁵ *TBMM Z.C.*, D.9, C. 15, 196 S. Sayılı Anayasa, Geçici Adalet ve Maliye Komisyonları Raporları; *TBMM Z.C.*, D.9, C. 22, s. 205.

98. Saraçoğlu Mahallesiindeki apartman dairelerinin ne sebeple yüksek maaşlı memurlara tahsis edildiğine, alınan kira bedellerinin apartmanların amortisman, idame ve tedvir masraflarına tekabül edip etmediğine, Verem Savaş dernekleriyle verem hastanelerinin faaliyetlerine dair sorusuna Maliye Vekili Hasan Polatkan ve Sağlık ve Sosyal Yardım Vekili Ekrem Hayri Üstündağ'ın sözlü cevapları ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²⁰⁵⁶.

99. Gündemdeki kanun tasarı ve tekliflerinin sorulardan önce görüşülmesine dair önerge münasebetiyle sözleri²⁰⁵⁷.

100. Gümrük Kanunu'nun 17nci maddesinin 7 numaralı bendine 5651 sayılı kanunla eklenen (C) fıkrasının değiştirilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²⁰⁵⁸.

101. Türk Ceza Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi bu kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkındaki kanun teklifleri münasebetiyle sözleri²⁰⁵⁹.

102. Yeniden yapılacak su işleri için gelecek yıllara sâri taahhütlere girişilmesine mezuniyet verilmesi hakkındaki 3132, 4100, 4649 ve 5259 sayılı kanunlara ek kanun münasebetiyle sözleri²⁰⁶⁰.

103. Kore Savaşı devam ettiği müddetçe asker göndermek mecburiyetinde olup olmadığımıza, bu münasebetle yapılan masrafların kimin tarafından ödendiğine ve diğer devletlerin Kore'deki kuvvetlerinin miktarına dair sorusuna Millî Savunma Vekili Kenan Yılmaz'ın sözlü cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²⁰⁶¹.

104. Sinan Tekelioğlu ve Kars Mebusu Tezer Taşkiran'ın, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa geçici bir madde eklenmesi hakkındaki kanun teklifleri ve Maliye ve Bütçe Komisyonları raporları ile bu raporların TBMM'de okunması üzerine teklifi üzerine sözleri²⁰⁶².

²⁰⁵⁶ TBMM Z.C., D.9, C. 22, s. 256-260.

²⁰⁵⁷ TBMM Z.C., D.9, C. 22 , s. 316.

²⁰⁵⁸ TBMM Z.C., D.9, C. 22 , s. 457.

²⁰⁵⁹ TBMM Z.C., D.9, C. 23 , s. 115.

²⁰⁶⁰ TBMM Z.C., D.9, C. 23 , s. 144.

²⁰⁶¹ TBMM Z.C., D.9, C. 25, s. 242-244.

²⁰⁶² TBMM Z.C., D.9, C. 27, s. 328, 459, 460, 494-497; C. 27, 20 S. Sayılı Maliye ve Bütçe Komisyonları Raporları.

105. Nizipli Habeş Böler'e vatani hizmet tertibinden aylık bağlanması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²⁰⁶³.

106. 1954 Mali yılı Muvazenei Umumiye Kanunu münasebetiyle sözleri²⁰⁶⁴.

107. Milli Müdafaa Vekâleti 1954 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁰⁶⁵.

108. Maliye Vekâleti 1954 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁰⁶⁶.

109. Petrol Kanunu münasebetiyle sözleri²⁰⁶⁷.

110. Er; Onbaşı ve Kıta Çavuşlarının günlük istihkaklarına sigara ilavesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²⁰⁶⁸.

111. Tapulama Kanunu'nun 13ncü maddesinin (D) fıkrasının değiştirilmesine ve bu kanuna bir madde eklenmesine dair olan kanun münasebetiyle sözleri²⁰⁶⁹.

9.2.9. Tevfik Coşkun (1309/1893- 26 Mart 1986)

9.2.9.1. Biyografisi

Tevfik Coşkun, 1309 (1893) tarihinde eski ismi Kars-ı Zülkadriye olan Kadirli'de dünyaya gelmiştir. Annesi Zeynep Hanım, babası Musa Efendi'dir²⁰⁷⁰.

1914 yılında İstanbul Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'na yedek subay olarak katılmış ve savaşın sonuna kadar nakliye kollarında hizmet etmiştir. İşgal günlerinde Kadirli'de milli bir teşkilât meydana getirerek Milli Mücadele'nin sona kadar hizmet etmiştir. Milli Mücadeleden sonra Kadirli ve Tarsus'taki sorgu hakimliklerinde 8 ay çalıştıktan sonra istifa etmiş ve tarımla uğraşmaya başlamıştır²⁰⁷¹.

²⁰⁶³ TBMM Z.C., D.9, C. 28, s. 304, 305.

²⁰⁶⁴ TBMM Z.C., D.9, C. 28, s. 634.

²⁰⁶⁵ TBMM Z.C., D.9, C. 28, s. 736.

²⁰⁶⁶ TBMM Z.C., D.9, C. 28, s. 826.

²⁰⁶⁷ TBMM Z.C., D.9, C. 29, s. 257-258.

²⁰⁶⁸ TBMM Z.C., D.9, C. 29, s. 538.

²⁰⁶⁹ TBMM Z.C., D.9, C. 29, s. 545.

²⁰⁷⁰ Tefvik Coşkun'un Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 9, Sicil No: 1854.

²⁰⁷¹ Öztürk, s. 971.

IX. Yasama dönemine DP Seyhan milletvekili olarak seçilen Tevfik Coşkun, 22 Mayıs 1950'de meclise katılmıştır. Yasama faaliyeti bir adet teklif ve buna dair kısa bir konuşmadan ibaret olan Tevfik Coşkun, bir dönem milletvekilliği yaptıktan sonra Kadirli'ye dönmüş ve 26 Mart 1986'da vefat etmiştir. Cenazesi Kadirli'deki aile mezarlığına defnedilmiştir. Cennet Hanım ile evli olan Tevfik Coşkun'un bu evlilikten 6 tane çocuğu olmuştur²⁰⁷².

9.2.9.2. Tevfik Coşkun'un TBMM'deki Faaliyetleri

Tevfik Coşkun'un, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1-5. yasama yıllarında Tarım Komisyonu üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür²⁰⁷³.

Tevfik Coşkun, 1954 yılı Varidat Bütçesi'nin 10. maddesi görüşülürken bir konuşma yapmış ve konu ile ilgili bir de teklifte bulunmuştur²⁰⁷⁴. Coşkun'un teklifi yapılan oylamada reddedilmiştir²⁰⁷⁵.

9.2.10. Yusuf Ziya Eker (1331/1915- 18 Ocak 1983)

9.2.10.1. Biyografisi

Yusuf Ziya Eker, 1331 (1915) tarihinde Adana'nın Herekli köyünde dünyaya gelmiştir. Annesi Hatice Hanım, babası Hüseyin Efendi'dir²⁰⁷⁶.

1940 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun olmuştur. 14 Ağustos 1940 tarihinde yedek subay okuluna girmiş ve 13 Aralık 1942'de teğmen rütbesiyle terhis olmuştur. 21 Ekim 1943'te İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi 3. İç Hastalıkları Kürsüsüne fahri asistan atanmış ve 17 Kasım 1947'de dahiliye uzmanı olmuştur. Uzmanlığını tamamladıktan sonra Adana'ya dönen Yusuf Ziya Eker serbest hekim olarak çalışmıştır²⁰⁷⁷.

²⁰⁷² Öztürk, s. 972.

²⁰⁷³ TBMM Z.C., D.9, C. 1, s. 39; C. 2, s. 28; C. 10, s. 35; C. 17, s. 41; C. 25, s. 39.

²⁰⁷⁴ TBMM Z.C., D.9, C. 28, S. 1168.

²⁰⁷⁵ TBMM Z.C., D.9, C. 28, S. 1170.

²⁰⁷⁶ Yusuf Ziya Eker'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 9, Sicil No: 1855.

²⁰⁷⁷ Öztürk, s. 973.

1950 seçimlerinde DP'den Seyhan milletvekili seçilen Yusuf Ziya Eker, 22 Mayıs 1950'de meclise katılmıştır²⁰⁷⁸. 1952 yılında DP Seyhan milletvekillerinden Remzi Oğuz Arık ve Cezmi Türk ile birlikte DP'den istifa etmiş ve daha sonra TKP'ye katılmıştır²⁰⁷⁹.

Milletvekilliği bir dönem süren Yusuf Ziya Eker, parlamento sonrası serbest hekimliğe devam etmiştir. 15 Haziran 1960- 16 Eylül 1966 tarihleri arasında Milli Emniyet Hizmetleri Başkanlığı Adana ve Bölgesi Daire Başkanlığı tabibi olarak çalışmıştır. Daha sonra Adana Karşıyaka Sağlık İstasyonu Dahiliye Uzmanı, Kadıköy Dispanseri Gezici Hekimi ve Kazlıçeşme Dispanseri Başhekimisi olarak görev yapmıştır. 13 Temmuz 1980'de emekliye ayrılan Yusuf Ziya Eker, 18 Ocak 1983'te İstanbul'da vefat etmiş ve cenazesi Karacaahmet Mezarlığı'na defnedilmiştir. Emine Şükran Hanımla evli olan Yusuf Ziya Eker'in bu evlilikten 2 kızı olmuştur²⁰⁸⁰.

9.2.10.2. Yusuf Ziya Eker'in TBMM'deki Faaliyetleri

Yusuf Ziya Eker'in, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1-5. yasama yıllarında Çalışma Komisyonu üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür²⁰⁸¹.

Yusuf Ziya Eker'in önerge, teklif, konuşma vb. yasama faaliyeti tespit edilememiştir.

9.2.11. Zeki Akçalı (1317/1901-29 Ocak 1974)

9.2.11.1. Biyografisi

Zeki Akçalı, 1317 (1901) tarihinde Adana'nın Kozan ilçesine bağlı Boztahta köyünde dünyaya gelmiştir. Annesi Ümmügülsüm Hanım, babası Hacı Hasan Efendi'dir²⁰⁸².

²⁰⁷⁸Yusuf Ziya Eker'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 9, Sicil No: 1855.

²⁰⁷⁹ Tuncer, Erol, Bülent Tuncer, *Meclis Aritmetiğinde Yaşanan Değişim*, TESAV Yayınları, Ankara, 2015, s. 74.

²⁰⁸⁰ Öztürk, s. 973, 974.

²⁰⁸¹TBMM Z.C., D.9, C. 1, s. 36; C. 2, s. 25; C. 10, s. 31; C. 17, s. 37; C. 25, s. 35.

²⁰⁸²Zeki Akçalı'nın Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 9, Sicil No: 1850.

İlköğrenimini tamamladıktan sonra özel öğrenim gören Zeki Akçalı, Milli Mücadele'ye katılmıştır. 1930 yılında bedelli er olarak askerliğini yapmıştır. 1929-1942 yılları arasında CHP Kozan İlçe Başkanlığı, 1931'den 1943'e kadar İl Genel Meclis Üyeliği ve İl Encümen Üyeliği yapmıştır. Türk Hava Kurumu, Türk Ocağı, Kızılay ve Ziraat Bankası yönetim kurulu üyeliklerinde bulunan Zeki Akçalı 1942 yılında Kozan'da, *Ortaokul Yaptırma Derneği*'ni kurmuş ve okulun yapılması için maddi destek sağlamıştır²⁰⁸³.

Tarım ve ticaretle uğraşan Zeki Akçalı'nın narenciye üretimi konusunda uzmanlığı olup Türkiye'de bulunan her cins portakal, limon ve mandalınayı yetiştirmiştir. IX. yasama dönemi seçimlerinde DP Seyhan milletvekili seçilen Zeki Akçalı 22 Mayıs 1950 tarihinde meclise katılmıştır²⁰⁸⁴.

Milletvekilliği bir dönem süren Zeki Akçalı, X. dönem seçimleriyle birlikte Kozan'a dönmüş ve 29 Ocak 1974 tarihinde vefat etmiştir. Cenazesi Kozan İlçe Mezarlığı'na defnedilmiştir. Elife Hanımla evli olan Zeki Akçalı'nın bu evlilikten 7 çocuğu olmuştur. Çocuklarından Cevdet Akçalı, XVIII. dönem İstanbul ve XX. dönem Adana milletvekili seçilmiştir²⁰⁸⁵.

9.2.11.2. Zeki Akçalı'nın TBMM'deki Faaliyetleri

Zeki Akçalı'nın, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında Tarım Komisyonu üyeliği ve 2-5. yasama yıllarında ise Maliye Komisyonu üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür²⁰⁸⁶.

Zeki Akçalı, IX. yasama dönemi içerisinde diğer milletvekillerinin konuşmaları sırasında konu ile ilgili görüşlerini beyan ettiği 5 konuşma yapmıştır.

9.2.11.3.IX. Yasama Dönemi'nde Zeki Akçalı İle İlgili Bulgular

1. Tarım Bakanlığı, Toprak ve İskan İşleri, Devlet Üretim Çiftlikleri ve Orman Genel Müdürlükleri 1951 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri²⁰⁸⁷.

²⁰⁸³ Öztürk, s. 961.

²⁰⁸⁴ *Zeki Akçalı'nın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 9, Sicil No: 1850.

²⁰⁸⁵ Öztürk, s. 961, 962.

²⁰⁸⁶ *TBMM Z.C.*, D.9, C. 1, s. 39; C. 2, s. 27; C. 10, s. 33; C. 17, s. 39; C. 25, s. 37.

²⁰⁸⁷ *TBMM Z.C.*, D.9, C. 5, s. 1001.

2. Akaryakıtlardan alınacak yol vergisi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²⁰⁸⁸.
 3. Geçici bir komisyon kurulmasına dair Adalet Komisyonu Reisliği tezkeresi münasebetiyle sözleri²⁰⁸⁹.
 4. Maraş Mebusu Ahmet Bazdağ'ın teşrii masuniyeti hakkındaki anayasa ve adalet komisyonlarından kurulan karma komisyon raporu münasebetiyle sözleri²⁰⁹⁰.
- 5.27 Ocak 1954 Tarih ve 6236 Numaralı Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti İle Çukurova Elektrik Anonim Ortaklığı Arasında Seyhan Barajı Hidroelektrik Tesislerinin Devrine Mütaallik Olarak Akdedilen Mukavelenin Tasdiki Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri²⁰⁹¹.

10. X. Yasama Dönemi ve TBMM'deki Seyhan Milletvekilleri

10.1. X. TBMM'nin Açılması ve X. Yasama Dönemi Gelişmeleri

TBMM'de IX. yasama döneminin süresi dolacağı için 12 Mart 1954'te seçim kararı alınmış ve seçimlerin 2 Mayıs 1954'te yapılması kararlaştırılmıştır.

Seçim beyannamesini ilk açıklayan siyasi parti CHP olmuş, vatandaşlara tam bir hürriyet, ucuzluk, işçilere grev hakkı, her aileye bir ev temin edileceği vaatlerinde bulunulmuştur. Ayrıca, dış politikada DP'nin dış politika anlayışı biçimsel olarak eleştirilmiş, hükümetin yeteri kadar meclisi bilgilendirmeden bir dış politika takip ettiği ve bunun ülkeyi karanlığa götürdüğü eleştirilerinde bulunulmuştur. Dış politikada, müttefiklerle uyum içerisinde çalışmaların devam edileceği dile getirilmiştir. MP'nin kapatılması üzerine kurulan CMP (Cumhuriyetçi Millet Partisi) ise henüz teşkilatlanmasını tamamlayamamış ve bir seçim beyannamesi ilan etmemiştir. DP'nin ise seçim hakkında bir beyanname hazırlamayacağı bildirilmiştir²⁰⁹².

²⁰⁸⁸ *TBMM Z.C.*, D.9, C. 13, s. 805.

²⁰⁸⁹ *TBMM Z.C.*, D.9, C. 19, s. 358.

²⁰⁹⁰ *TBMM Z.C.*, D.9, C. 21, s. 570.

²⁰⁹¹ *TBMM Z.C.*, D.9, C. 27, s. 380, 412.

²⁰⁹² Ensar Yılmaz, "1954 Seçimlerinin Önemi, Öne Çıkan Özellikleri ve Siyasi Sonuçları", *New Word Science Academy*, C. 5, S. 4, 2010, s. 544, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/nwsahuman/article/download/5000062482/5000058747>, 08.07.2015.

DP ve CHP'ye seçim döneminde yoğun bir ilgi gösterilmiş ve sadece bu iki partiden 14.000 kişi adaylık başvurusunda bulunmuştur²⁰⁹³. DP, 1954 seçimlerinde CHP'ye ve Atatürk'e yakın kişileri aday göstererek CHP'li seçmenden oy almaya çalışmıştır. Ali Fuat Cebesoy, Hikmet Bayur, Operatör Dr. Kara Kemal, İstanbul eski valisi Lütfi Kırdar'ın DP'den aday olması CHP'de soğuk duş etkisi yaratmıştır²⁰⁹⁴. Bu arada yasaların izin verdiği ölçüde Cumhurbaşkanı Celal Bayar da DP lehine seçim çalışmalarına katılmıştır²⁰⁹⁵.

1954 seçimlerine DP, CHP, CMP ve TKP katılmışlardır. CHP ve DP 64 seçim bölgesinin tamamında seçimlere katılırken, CMP 40 ilde, TKP ise 19 ilde seçimlere katılma kararı almıştır²⁰⁹⁶.

2 Mayıs 1954'te yapılan seçimlerde 10.262.063 seçmeden 9.095.617'si sandığa gitmiştir. Seçime katılım % 88,6 olarak gerçekleşmiştir. DP 5.313.659 (oyların % 58,4'ü) oy almış ve 503 milletvekilliği (meclisin % 92,98'i) kazanmıştır. CHP, 3.193.471 (oyların % 35,1'i) oy almış ve 31 milletvekilliği (meclisin % 5,55'i) kazanmıştır. CMP ise 480.249 (oyların % 5,3'ü) oy almış ve 5 milletvekilliği kazanmıştır. 56.393 (oyların % 0,6'sı) oy alan bağımsızlar 2 milletvekilliği kazanmışlardır. TKP ise 56.935 (oyların% 0,6'sı) oy almış fakat hiçbir yerden milletvekilliği kazanamamıştır²⁰⁹⁷.

DP'nin bir önceki seçime göre oylarını % 3'ten fazla artırması ve liste usulü çoğunluk sistemi ile 541 milletvekilliğinden 503'ünü kazanmasının nedeni; IX. TBMM döneminde halkın DP iktidarından duyduğu memnuniyet olmuştur. Bu dönemde, milli gelir daha ilk yıl % 15 arttırılmış ve IX. dönem boyunca milli gelir

²⁰⁹³ Eroğul, s. 137.

²⁰⁹⁴ Yılmaz, s. 546.

²⁰⁹⁵ Eroğul, s. 138.

²⁰⁹⁶ İsmet Binark, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-X. Dönem 1954-1957*, C. I, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2010, s. 129.

²⁰⁹⁷ "1950-1977 Yılları Arası Milletvekili Genel Seçimleri", http://www.ysk.gov.tr/ysk/faces/HaberDetay?training_id=YSKPWCN1_4444010921&_afLoop=1338377224233353&_afWindowMode=0&_afWindowId=24yyy122q_14#%40%3F_afWindowId%3D24yyy122q_14%26_afLoop%3D1338377224233353%26training_id%3DYSKPWCN1_4444010921%26_afWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D24yyy122q_26, 08.07.2015.

artışı % 38,9 olarak gerçekleşmiştir. Ekonomide yaşanan büyümenin temel nedeni tarımdaki gelişmeler olmuştur. Hükümetin çiftçiye tarım alet ve makinaları dağıtması, hazinenin elindeki arazilerin tarıma açılması, uygun ödeme imkanları ile çiftçiye kredi kullandırılması, tarım ürünlerinin fiyatının arttırılması vd. etkenler tarım sektöründeki gelişmelerin temel nedenleri olmuştur. Ayrıca, demiryollarına önem veren CHP kadrolarına karşılık karayolu taşımacılığına önem verilmesi, yeni yollar açılması, köylerin şehirlerle buluşturulması da ekonomiyi olumlu yönde etkilemiştir. DP'nin yükselişinin diğer sebeplerine baktığımızda; alt tabaka vatandaşı hor gören bürokrasi saltanatı DP iktidarında ağır bir darbe yemiş, halk ilk defa devlet idarecilerinin kendilerine hizmet için çalıştığını görmüştür. 1933'ten 1950'ye kadar uygulanan Arapça Ezan Yasağı'nın kaldırılması, radyoda Kuran-ı Kerim okutulmaya başlanması, ilkokullarda din dersinin ders müfredatına eklenmesi de muhafazakar toplum üzerinde azımsanmayacak bir etki bırakmıştır. Son olarak; 27 yıllık CHP iktidarının otoriter yönetimi karşısında basın özgürlüğü, örgütlenme hakkı, ifade özgürlüğü vd. özgürlüklerin belli bir miktar hayata geçirilmesi ve ilerleyen dönemde bu özgürlüklerin geliştirileceği vaadi "*Türk Aydınları*"nın DP'nin yanında yer almasına neden olmuştur²⁰⁹⁸. 1954 seçimlerinde DP'nin almış olduğu oy, çok partili seçim dönemi içerisinde günümüze kadar hiçbir siyasi partinin ulaşamadığı bir rekor oyu da beraberinde getirmiştir.

2 Mayıs seçim sonuçlarının kesinleşmesinden sonra X. Dönem TBMM, meclisin en yaşlı üyesi İstanbul milletvekili Ali Fuat Cebesoy'un açılış konuşmasıyla çalışmalarına başlamıştır²⁰⁹⁹. Milletvekillerinin yemin töreninin ardından meclis başkanlığı oylamasına geçilmiş ve 486 oyla İçel milletvekili Refik Koraltan meclis başkanı seçilmiştir. Meclis Başkanlık Divanı'nın oluşturulmasından sonra cumhurbaşkanlığı seçimlerine geçilmiş ve 486 kabul, 27 çekimser oyla Celal Bayar ikinci defa cumhurbaşkanı seçilmiştir²¹⁰⁰.

X. Dönem TBMM'de görev yapan milletvekillerinin mesleki dağılımına baktığımızda; milletvekillerinden 26'sı asker, 11'i bankacı, 8'i belediyeçi, 3'ü diplomat, 19'u edebiyatçı ve basın mensubu, 35'i eğitimci, 149'u hukukçu, 26'sı

²⁰⁹⁸ Eroğul, s. 140-143.

²⁰⁹⁹ TBMM Z.C., D.10, C. 1, s. 2.

²¹⁰⁰ TBMM Z.C., D.10, C. 1, s. 6, 7.

yönetici, 18'i iktisatçı, 1'i ilahiyatçı, 4'ü işçi, 10'u maliyeci, 23'ü mühendis, 8'i ormancı, 71'i sağlıkçı, 61'i çiftçi, 55'i ticaret erbabı ve 6'sı da diğer meslek gruplarına mensupturlar²¹⁰¹.

Milletvekillerinden, 2'si tahsilsiz, 13'ü ilkokul, 42'si ortaokul, 53'ü lise, 2'si medrese, 12'si harp okulu, 384'ü üniversite ve 25'i de diğer eğitim kurumlarından mezundurlar²¹⁰². Bu milletvekillerinden 30'u Almanca, 7'si Arapça, 1'i Bulgarca, 173'ü Fransızca, 45'i İngilizce, 1'i İtalyanca, 2'si Kürtçe, 7'si Rumca ve 1'i de Rusça biliyordu. Milletvekillerinin 159'u yabancı dil bilmezlerken, 167'si 1 yabancı dil, 76'sı 2 yabancı dil, 30'u 3 yabancı dil ve 3'ü de 4 yabancı dil biliyorlardı²¹⁰³. TBMM'deki milletvekillerinin 167'si 30-40 yaş arası, 220'si 41-50 yaş arası, 95'i 51-60 yaş arası ve 3'ü de 70 yaşın üzerindeydiler²¹⁰⁴.

X. Yasama dönemi başladığında Başbakan Adnan Menderes istifa etmiştir. Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından yeni hükümetin kurulması görevi tekrar Adnan Menderes'e verilmiş ve 17 Mayıs 1954-9 Aralık 1955 tarihleri arasında görev yapacak olan III. Menderes Hükümeti kurulmuştur. 6/7 Eylül olayları sonrasında DP içerisindeki milletvekillerinin bazı bakanların istifasını istemeleri üzerine Adnan Menderes, 29 Kasım 1955'de istifa etmiştir. Menderes'in istifasından sonra hükümeti kurma görevi yine kendisine verilmiş ve 9 Aralık 1955-25 Kasım 1957 tarihleri arasında görev yapacak olan IV. Menderes Hükümeti kurulmuştur²¹⁰⁵.

2 Mayıs seçimlerinin büyük bir zaferle sonuçlanması üzerine Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Menderes kabinesiyle, DP'nin Genel İdare Kurulu üyelerini yemeğe davet etmiştir. Bayar, seçim sonuçları üzerinden ileri günlerde siyasi gerginliğin yaşanacağını; *"Millet, CHP'nin meclisteki milletvekillerinin sayısını azaltıp bunu otuza indirmekle ne isteğini anlatmıştır. Bundan sonra ince demokrasiye paydos!"* sözleriyle ortaya koymuştur. Başbakan Adnan Menderes ise; *"2 Mayıs'ta hiçbir şey olmamış gibi devr-i sabıkın bütün kötü arazı ile şuursuz, yıpratıcı ve haysiyetsiz*

²¹⁰¹ Yaşar Baytal, *X. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi (1954-1957)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1998, s. 35.

²¹⁰² Baytal, s. 33.

²¹⁰³ Baytal, s. 37-39.

²¹⁰⁴ Baytal, s. 42.

²¹⁰⁵ Neziroğlu, İrfan, Tuncer Yılmaz, s. 1007, 1085.

kavgalarıyla yalan ve iftiralarına dayanan sözde siyasi mücadele usulleriyle devamına müsaade etmeyeceğiz. Çünkü son seçimler neticeleri, memleketin kaderi üzerinde çok ehemmiyetli ve devamlı tesirleri görülecek olan safhayı birbirinden kesin surette ayırmış bulunuyor. 2 Mayıs'ın manasını biz böyle anlamaktayız" diyerek yeni dönem siyasi ilişkilerinin ilk dönemden farklı olacağını ve DP'nin muhalefete karşı sertleşeceğini ortaya koymaktadır²¹⁰⁶.

Cem Eroğul, "1954 seçimlerinde DP'nin % 58 oy alması ve çoğunluk sisteminin etkisiyle parlamentonun % 93'üne sahip olmasının DP'de bir zaafiyet yarattığını yöneticilerin, artık hiçbir gücün kendilerini durduramayacağı fikrine kapılarak baskı yoluna girdiklerini" belirtmiştir. Ayrıca 503 milletvekilinin kontrol edilmesini de büyük bir sorumluluk olarak gören Eroğul; "1957'ye gelene kadarki sürede DP'nin seçimlerde % 10'luk bir düşüş yaşamasının aşırı güçlenme ve zaafiyetten kaynaklandığı" tespitinde bulunmuştur²¹⁰⁷.

1954 seçimlerinde CMP'nin 5 milletvekili çıkarmasına neden olan Kırşehir, gerginlik politikasının ilk kurbanı olmuştur. 30 Haziran 1954 Tarih ve 6429 Numaralı Kırşehir Vilayeti'nin Kaldırılmasına ve Nevşehir Kazasında (Nevşehir) Adıyla Yeniden Bir Vilayet Kurulmasına Dair Kanun uyarınca Kırşehir ilçe haline getirilmiş ve kendisinin ilçesi olan Nevşehir'e bağlanmıştır²¹⁰⁸. İktidar, bu uygulamanın siyasi bir hesaplaşmadan kaynaklanmadığını, coğrafi konum itibarıyla Nevşehir'in daha merkezi bir konumda olduğu ve ilçelere daha yakın bir konumda vilayet merkezi olduğunu beyan etmişlerdir. CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı bu karara çok sert tepki göstermiş ve kararın altında yatan sebebin CMP'ye oy veren Kırşehir'i cezalandırmak olduğunu iddia etmiştir²¹⁰⁹. Hükümetin bu kararı 27 Mayıs Askeri Darbesi'nden sonra Yassıada'da görülen Anayasayı İhlal Davası'ndaki 7 suçtan birisi olmuştur²¹¹⁰.

²¹⁰⁶ Yılmaz, s. 548.

²¹⁰⁷ Eroğul, s. 157.

²¹⁰⁸ *Düster*, 3. Tertip, C. 35; 07.07.1954 Tarih ve 8748 Sayılı Resmi Gazete; Girgin, s. 145.

²¹⁰⁹ Baytal, s. 76, 77.

²¹¹⁰ Yılmaz, s. 60.

Aynı şekilde CHP'nin seçim kazandığı 3 vilayetten (Malatya, Kars, Sinop) birisi olan Malatya için de bir karar alınmış ve Malatya'nın ilçesi olan Adıyaman, Malatya'dan ayrılarak müstakil vilayet haline getirilmiştir²¹¹¹.

DP, memurlarla ilgili de önemli bir düzenleme yapmış ve emeklilik için gerekli 30 hizmet yılını 25 yıla düşürmüş ve emekliye sevk edilme kararına itiraz yolu kapatılmıştır. Bu yeni düzenleme Danıştay, Yargıtay, Sayıştay üyeleri ile üniversite profesörlerini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir²¹¹².

DP'nin 2. dönem iktidarında ilişkilerinin gerginleştiği bir diğer grup ise muhalif gazeteler olmuştur. 1954 yılında çıkarılan bir Basın Kanunu ile gazete sahibi ve mesul müdür olma şartları değiştirilmiş, imzasız yazıların sorulması halinde 24 saat içerisinde savcılığa bildirilmesi zorunlu hale getirilmiştir. Basın suçlarına verilen adli ve mali cezalar da arttırılmıştır. Bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra pek çok gazeteci tutuklanarak cezaevine gönderilmiştir²¹¹³.

İç siyasette bu gelişmeler yaşanırken, Türkiye kamuoyu bir anda dikkatini Kıbrıs'a vermek zorunda kalmıştır. Kıbrıs'taki Rumların Yunanistan ile Kıbrıs'ı birleştirme hedefi olan ENOSİS'in hayata geçmesi için EOKA adı verilen örgüt, 27 Mart 1955'ten itibaren adada terör eylemlerine başlamıştır. Başlangıçta eylemlerin adada bulunan İngilizlere yönelik olduğu hissine kapılmış olsa da eylemlerin hedefinin adadaki Türkler olduğunu anlamak uzun sürmemiştir. Yunanistan, adada self determination (kendi kaderini tayin hakkı) uygulanması için BM'ye başvurunca Türkiye, Kıbrıs konusuna daha fazla ilgi göstermek zorunda kalmıştır²¹¹⁴.

Bu sırada İngiltere'de ve Türkiye'de "*Kıbrıs Türktür Cemiyeti*" kurulmuştur. Kıbrıs'taki Dr. Fazıl Küçük'ün başkanlığını yaptığı "*Milli Parti*" de adını "*Kıbrıs Türktür Partisi*" olarak değiştirmiştir. Kıbrıs sorununun çözümü konusunda ortaya çıkan bu milli hassasiyet, hükümeti Kıbrıs sorununa daha fazla önem vermek zorunda bırakmıştır.

²¹¹¹ Eroğul, s. 162.

²¹¹² Girgin, s. 146.

²¹¹³ Baytal, s. 79.

²¹¹⁴ Girgin, s. 147.

Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında Kıbrıs sorununun çözümü için 27 Ağustos 1955'te Londra Konferansı toplanmıştır²¹¹⁵.

Konferans devam ederken, 5 Eylül 1955 gecesi Atatürk'ün Selanik'teki evinin yakınında bir bomba patlatılmıştır. Olay, 6 Eylül'de önce radyodan 13.00 bülteninde kamuoyuna duyurulmuş, ardından "*İstanbul Ekspres Gazetesi*" ikinci baskıya girmiş ve "*Atamızın Evi Bomba İle Hasara Uğradı*" başlığı taşıyan bir haber yayınlanmıştır. Bu haber, 6/7 Eylül Olayları'nın fitilini ateşlemiş ve kısa sürede İstanbul'da ellerinde bayraklar olan büyük bir kalabalığın toplanmasına neden olmuştur²¹¹⁶. Çıkan olaylarda Rum ve Ermeni vatandaşlar ile bu kişilerin ev, işyeri, kilise ve mezarlıklarına saldırılmıştır²¹¹⁷. Olaylar İzmir'e de sıçramış ve İzmir'deki Yunan Başkonsolosluğu ve Fuar alanındaki Yunan Pavyonu ateşe verilmiştir. Polislerin müdahale etmekte zorlandığı olaylar tam bir yağma hareketine dönüşmüştür. Olayların bastırılması için ordu devreye girmiş ve gece yarısı sokağa çıkma yasağı ile sıkıyönetim ilan edilmiştir²¹¹⁸. 6/7 Eylül Olayları'nda birkaç kişi yaşamını yitirmiş, 35 kişi yaralanmış, 4.214 ev, 21 fabrika, 1.000 işyeri, 73 kilise, 1 sinagog, 2 manastır, 26 azınlık okulu, 5 spor kulübü ve 2 mezarlık tahrip edilmiştir²¹¹⁹. Olaylar neticesinde sadece İstanbul'da 5.104 kişi tutuklanmıştır. 6/7 Eylül Olayları'ndan, bazı çevreler Londra Konferansı'nda Türkiye'nin taviz vermesini engellemek ve İngiltere ile Yunanistan'a gözdağı vermek isteyen hükümeti sorumlu tutarken²¹²⁰, hükümet ise komünist kişi ve grupları sorumlu tutmuştur. Olaylardan sorumlu tutulan 45'e yakın fişli aydın tutuklanmıştır²¹²¹.

²¹¹⁵ Eroğul, s. 173.

²¹¹⁶ Şerif Demir, "Adnan Menders ve 6/7 Eylül Olayları", *İstanbul Üniversitesi Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, S. 12, İstanbul, 2007, s. 42, 43.

²¹¹⁷ Girgin, s. 153; Eroğul, s. 174.

²¹¹⁸ Demir, s. 45.

²¹¹⁹ Girgin, s. 54.

²¹²⁰ Resul Babaoğlu, "6/7 Eylül 1955 Olaylarının Muhtemel Faileri Üzerine Bir Değerlendirme", *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science – JASSS-*, Volume 6, Issue 2, February 2013, s. 1552, <http://www.jasstudies.com/DergiPdfDetay.aspx?ID=682>, 08.07.2015.

²¹²¹ Babaoğlu, s. 1557.

6/7 Eylül Olayları'ndan sonra DP içindeki 11 milletvekili gazetecilerin yaptıkları haberlerle ilgili kendilerini savunmaları için "*İspat Hakkı*" verilmesini istemişlerdir. Bu sayı daha sonra 19 kişiye çıkmıştır. DP Haysiyet Divanı "*İspat Hakkı*" isteyen 9 milletvekiline partiden ihraç kararı verince 10 milletvekili daha partiden istifa etmiştir²¹²². DP'den istifa eden bu 19 milletvekiline daha sonra yenileri de eklenmiş ve 19 Kasım 1955'te Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu başkanlığında HP (Hürriyet Partisi) kurulmuştur²¹²³.

DP'de, uygulanan baskıcı politikaların da etkisiyle sular bir türlü durulmuyordu. Daha önce dışişleri bakanlığından ayrılan ve partinin 4 kurucu üyesinden birisi olan Fuat Köprülü 6 Eylül 1957'de partisinden istifa etmiştir. Ayrılırken basına verdiği demeçte; "*Programından ayrılmış, eski hüviyetini tamamen değiştirmiş olan bugünkü DP ile uyumak benim için imkânsız olduğu cihetle DP'den çekiliyorum... Demokrasi nizamına iman etmiş bütün Türk vatandaşlarının, aralarındaki her türlü ihtilafları bir tarafa atarak bu gaye (Menderes'i devirmek) uğrunda işbirliği yapmaları vatan borcudur*" sözleriyle bir zamanlar mensubu olduğu partiyi ağır biçimde eleştirmiş ve muhalefete de DP'ye karşı ittifak çağrısında bulunmuştur²¹²⁴.

Bu gelişmeler üzerine Adnan Menderes, İnebolu'da yaptığı bir konuşmada 27 Ekim 1957'de seçimlerin yapılacağını açıklamıştır. Seçim kararı alınması üzerine CHP, CMP ve HP seçimlerde ortak liste oluşturmak için İsmet İnönü'nün Heybeliada'daki evinde toplantı yapmışlar ve ortak liste konusunda uzlaşmışlardır²¹²⁵.

Bu durum üzerine hükümetten bir adım atılmış ve muhalefetin ittifakını engellemek için Seçim Kanunu'nun bazı maddeleri değiştirilmiştir. 11 Eylül 1957 Tarih ve 7053 Numaralı Milletvekilleri Seçim Kanunu'nun 35 ve 109ncu Maddelerinin Tadiline ve Bu Kanuna Muvakkat Bir Madde İlavesine Dair Kanun'a göre seçime katılan partiler tüm seçim çevrelerinde aday listelerini tam yapmak

²¹²² Baytal, s. 82.

²¹²³ Kabasakal, s. 189.

²¹²⁴ Eroğul, s. 194.

²¹²⁵ Eroğul, s. 195; Baytal, s. 98.

zorunda kalmıştır. Partilerin seçim bölgelerinde ortak liste hazırlama usulü son bulmuştur²¹²⁶. Özellikle Fuat Köprülü'nün yeniden seçilmesini engellemek için "*bir partiden istifa eden, üzerinden 6 ay geçmeden seçimlere katılamaz*" şartı getirilmiştir. Ayrıca bürokrasideki memurların muhalefet partilerinden aday olmalarını zorlaştırmak için "*memurların seçime katılabilmeleri için 6 ay önceden istifa etmeleri*" şartı getirilmiştir. Radyodan siyasi partilerin propaganda yapması uygulaması sonlandırılmıştır. Aslında DP, hükümet haberleri sayesinde dolaylı yönden propagandasını sürdürürken, radyodan propaganda yasağı en fazla muhalifleri etkilemiştir²¹²⁷.

Seçim Kanunu değiştirildikten sonra muhalefet partilerinin ittifak kurması için 2 yol kalmıştı. Birincisi; bir siyasi partinin çatısı altında birleşerek seçimlere katılmak. Bu yola başvurma konusunda hiçbir siyasi parti diğerinin egemenliğine girmek istemediği için bu yol uygulanamamıştır. İkincisi ise; her seçim bölgesinde üzerinde uzlaşmış listeler hazırlanacak diğer siyasi partiler göstermelik aday çıkararak ittifak sağlanacaktı. İkinci seçenekte de partilerin listeler konusunda anlaşmazlığa düşmeleri üzerine seçim ittifakı gerçekleştirilememiş ve her siyasi parti seçime ayrı girmek zorunda kalmıştır²¹²⁸.

11 Eylül 1957'de Giresun milletvekili Hayrettin Erkmen ve 2 arkadaşı seçimlerin yenilenmesi için bir takrir vermişlerdir. Yapılan görüşmeler üzerine takrir kabul edilmiş ve seçimlerin yenilenmesi kararlaştırılmıştır²¹²⁹. Bu takririn kabul edilmesi üzerine Hayrettin Erkmen ve 2 arkadaşı tarafından yeni bir takrir verilmiş ve TBMM'nin 1 Kasım 1957 tarihine kadar çalışmalarına ara vermesi teklif edilmiştir. Bu teklifin de kabul edilmesi üzerine X. yasama dönemi son bulmuştur.

10.2. X. TBMM'deki Seyhan Milletvekilleri

Seyhan'dan, 2 Mayıs 1954 seçimlerine 4 parti katılmıştır. CHP, DP, CMP ve TKP'nin katıldığı seçimlerde CHP; Kasım Gülek, Nevzat Arman, Kemal Satır, Nevzat Güven, Kemal Çelik, Ali Başaran, Necati Eken, Bedri Görgün, Makbule

²¹²⁶*Düster*, 3. Tertip, C. 38; 13.09.1957 Tarih ve 9705 Sayılı Resmi Gazete.

²¹²⁷ Binark, s. 649.

²¹²⁸ Eroğul, s. 196.

²¹²⁹*TBMM Z.C.*, D. 10, C. 20, s. 734-736.

Dıblan, Şeref Karamüftüoğlu, Hikmet Özbilen, Mensur Savcı, Mehmet Geçioğlu'nu aday göstermiştir. DP'de ise; Sinan Tekelioğlu, Sedat Barı, Salim Serçe, Cavit Oral, Nurullah İhsan Tolon, Ahmet Kınık, Zahit Akdağ, Ahmet Topaloğlu, Enver Batumlu, Mehmet Ünalı, Mustafa Akçalı, İsmet Uslu ve Lütfi Sezgin milletvekili adayı olarak belirlenmiştir²¹³⁰.

CMP'nin Seyhan milletvekili aday listesinde ise; Celal Tekiner, Ragıp Şenyüz, Orhan Şapolyo, Sacit Yarımoğlu, Rıfat Çamurdan, Tacettin Yüksel, Mustafa Yazar, Ekrem Tüman, Ali Benli, Recep Görkmen, Kemalettin Akdemir, İsmail Keçioğlu ve Ahmet Yazıcı yer almaktaydı. Son olarak TKP'nin aday listesinde de; Aliye Türkan Arık, Turgut Arsoy, Fethi Atıl, Salih Çerçi, Yusuf Ziya Eker, Zahit Güngör, Etem Menemencioğlu, İhsan Önal, Hayri Öztürk, Kamil Tekerek, Veli Topaloğlu, Cezmi Türk ve Kemal Üstok yer almaktadır²¹³¹.

2 Mayıs 1954 seçimlerinde Seyhan'da DP; 107.447, CHP; 99.741, TKP; 8178 ve CMP ise 2.618 oy almışlardır²¹³².

X. Yasama dönemi Seyhan milletvekillerinin yasama faaliyetlerini genel olarak değerlendirdiğimizde; 2'si seçim bölgesi ile ilgili 11 takrirden 4'ü kabul edilirken 7'si reddedilmiştir. Milletvekillerinin yaptığı 2 tekliften 1'i kabul edilirken diğeri reddedilmiştir. 6'sı seçim bölgesi ile ilgili 86 konuşma yapan Seyhan milletvekilleri 3'ü seçim bölgesi ile ilgili 15 sual takriri vermişler ve bu takrirlere 10'u sözlü, 4'ü yazılı olarak cevaplanmıştır. 1 Sual takririne havale edildiği vekâletten bir cevap bildirilmemiştir.

²¹³⁰ "Seyhan 1954 Adayları", *Türk Sözü Gazetesi*, Adana, 13 Nisan 1954, s. 1.

²¹³¹ "Seyhan 1954 Adayları", *Türk Sözü Gazetesi*, Adana, 14 Nisan 1954, s. 1.

²¹³² *1950-1977 Yılları Arası Seçim Çevresine Göre Milletvekili Genel Seçim Sonuçları Seçim Çevresi Adana*,

<http://www.yzk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/SecmenIslemleri/Secimler/1950-1977-MVSecimleri/Adana.pdf>, 05.07.2015.

10.2.1. Ahmet Kınık (1321/1905- 29 Mayıs 1977)

10.2.1.1. Biyografisi

Ahmet Kınık, 1321 (1905) tarihinde Selanik'te dünyaya gelmiştir. Annesi Rahime Hanım, babası Mehmet Bey'dir²¹³³.

Ahmet Kınık, Kabataş Lisesi'nden mezun olduktan sonra Mülkiye'ye girmiş ve 1927 yılında mezun olmuştur. Aynı yıl Bursa Maiyet Memuru olarak devlet hizmetine başlamıştır. 1928'de Osmaniye, 1930'da Akçadağ Kaymakamı olmuştur. 7 Kasım 1933-30 Nisan 1935 tarihleri arasında 7. Kolordu Komutanlığı 17. Fırka 62. Alay'da yedek levazım teğmen olarak askerliğini yapmıştır. 1935'te Emirdağ, 1937'de Bakırköy ve 1939'da Beyoğlu Kaymakamlıklarına atanmıştır. 1940-1941 yılları arasında İstanbul Vali Yardımcısı, 27 Mayıs 1943'te Malatya Vali Vekili ve 7 Temmuz 1944'te Malatya valisi olmuştur²¹³⁴.

31 Temmuz 1949'da Eskişehir Valiliği'ne, 30 Eylül 1950'de Seyhan Valiliği'ne, daha sonra 14 Mayıs 1953'te İçişleri Bakanlığı Müsteşarlığı'na getirilmiştir. Müsteşarlık görevinde iken X. yasama döneminde DP Seyhan milletvekilliğine seçilmiş ve 12 Mayıs 1954'te meclise katılmıştır²¹³⁵.

Milletvekilliği sırasında pek fazla taktir, teklif, konuşma vb. yasama faaliyeti tespit edilemeyen Ahmet Kınık, 12 Ekim 1957'de milletvekilliğinden istifa ederek Kayseri Valiliğine dönmüştür. 8 Haziran 1960'ta emekli edilmiştir²¹³⁶.

Emekliliği sırasında, haksız servet sahibi olduğu iddiasıyla hakkında Yüksek Adalet Divanı Başkanlığınca dava açılmıştır²¹³⁷. 29 Mayıs 1977'de vefat eden Ahmet Kınık, Nilüfer Hanımla evli olup bu evlilikten 3 çocuğu olmuştur²¹³⁸.

²¹³³ Ahmet Kınık'ın Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 2149.

²¹³⁴ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-X. Dönem 1954-1957*, C. II, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2010, s. 778.

²¹³⁵ Ahmet Kınık'ın Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 2149.

²¹³⁶ Öztürk, s. 779.

²¹³⁷ B.C.A. Fon No: 10.09.00 Yer No: 263.804.7

²¹³⁸ Öztürk, s. 778.

10.2.1.2. Ahmet Kınık'ın TBMM'deki Faaliyetleri

Ahmet Kınık'ın, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 4 yasama yılında da Dahiliye Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür²¹³⁹.

Ahmet Kınık, X. yasama dönemi içerisinde Seyhan milletvekillerinin de imzaladığı Seyhan vilâyeti adının (Adana) olarak değiştirilmesi hakkında kanun teklifini vermiştir²¹⁴⁰. Kınık ve arkadaşlarının teklifi yapılan oylamada kabul edilmiştir. Ahmet Kınık ayrıca, 19 Haziran 1957 Tarih ve 7021 Numaralı İdare-i Umumiye-i Vilâyat Kanunu'nun 5048 Sayılı Kanunla Muaddel 140. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun görüşmeleri sırasında söz alarak konu ile ilgili görüşlerini paylaşmıştır²¹⁴¹.

10.2.2. Ahmet Topaloğlu (1330/1914-12 Nisan 1914)

10.2.2.1. Biyografisi

Ahmet Topaloğlu, 1330 (1914) tarihinde Kadirli'nin Sıtır köyünde dünyaya gelmiştir. Annesi Ayşe Hanım, babası Mustafa Bey'dir²¹⁴².

İlköğrenimini Kadirli'de gören Ahmet Topaloğlu, 1936 yılında Adana Erkek Lisesi'ni, 1940 yılında Siyasal Bilgiler Okulu'nu bitirmiştir. 29 Temmuz 1940'ta Maiyet Memuru olarak devlet hizmetine başlamıştır. 3 Nisan 1940 -14 Aralık 1942 tarihleri arasında askerlik görevini yerine getiren ve piyade teğmen rütbesiyle terhis olan Ahmet Topaloğlu, Pozantı Nahiye Müdür Adayı olarak yeniden göreve başlamıştır. 7 Kasım 1943 tarihinde Seyhan Maiyet Memuru olmuştur. 1945'te Datça, 1947'de Köyceğiz, 1948'de Posof, 1950'de Ardahan ve 1951'de Nevşehir Kaymakamı olarak görev yapmıştır²¹⁴³.

21 Ağustos 1951'de Dördüncü Sınıf Emniyet Müdürü rütbesiyle Ankara İl Emniyet Müdürlüğü emrine atanmıştır²¹⁴⁴. Kısa bir süre sonra İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne şube müdürü olarak tayin edilmiş ve 23 Aralık 1952'de İstanbul

²¹³⁹TBMM Z.C., D.10, C. 1, s. 40; C. 2, s. 33; C. 8, s. 38; C. 14, s. 32.

²¹⁴⁰TBMM Z.C., D. 10, C. 9, 276 S. Sayılı Dahiliye Encümeni Mazbatası.

²¹⁴¹TBMM Z.C., D. 10, C. 20, s. 327.

²¹⁴²Ahmet Topaloğlu'nun Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 2152.

²¹⁴³ Öztürk, s. 786.

²¹⁴⁴ B.C.A. Fon No: 30.11.10 Yer No: 226.32.13

Emniyet Müdür Yardımcılığı'na getirilmiştir²¹⁴⁵.

İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısı iken X. yasama dönemi seçimlerinde DP'den Seyhan milletvekili seçilen Ahmet Topaloğlu, 14 Mayıs 1954 tarihinde meclise katılmıştır²¹⁴⁶. Bir dönem milletvekilliğinden sonra memuriyete dönen Ahmet Topaloğlu, 25 Aralık 1957'de Hatay Valiliği'ne atanmıştır. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ile birlikte merkeze alınmış ve 8 Aralık 1960'ta istifa etmiştir²¹⁴⁷.

İstifasından sonra yeniden siyasete dönen Ahmet Topaloğlu Millet Meclisi'ne I, II, III, IV ve V. dönemlerde Adalet Partisi'nden Adana milletvekili olarak seçilmiştir. Ahmet Topaloğlu bu dönemlerde, VIII. İnönü Hükümeti'nde 20 Kasım 1961- 25 Haziran 1962 tarihleri arasında İçişleri Bakanlığı, Ürgüplü Hükümeti'nde 20 Şubat 1965- 27 Ekim 1965 tarihleri arasında Gümrük ve Tekel Bakanlığı, I, II ve III. Demirel Hükümetlerinde 27 Ekim 1965-12 Mart 1971 tarihleri arasında Milli Savunma Bakanlığı yapmıştır²¹⁴⁸.

Ahmet Topaloğlu, 17 Eylül 1968 tarihinde emekliye ayrılmıştır. 12 Nisan 1981 tarihinde vefat etmiş ve cenazesi Ankara'da Cebesi Asri Mezarlığı'na defnedilmiştir²¹⁴⁹. Ahmet Topaloğlu, Türkan Hanımla evli olup, bu evlilikten 2 kız çocuğu olmuştur. Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre Fransızca bilmekteydi²¹⁵⁰.

10.2.2.2. Ahmet Topaloğlu'nun TBMM'deki Faaliyetleri

Ahmet Topaloğlu'nun, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. ve 2. yasama yılında Hariciye Encümeni üyeliği, 3. ve 4. yasama yılında Bütçe Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür²¹⁵¹.

²¹⁴⁵ B.C.A. Fon No: 30.11.10 Yer No: 235.36.2

²¹⁴⁶ *Ahmet Topaloğlu'nun Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 2152.

²¹⁴⁷ *Ahmet Topaloğlu'nun Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 14 (Millet Meclisi 3. Dönem), Sicil No: 12.

²¹⁴⁸ Öztürk, s. 787.

²¹⁴⁹ Öztürk, s. 787.

²¹⁵⁰ *Ahmet Topaloğlu'nun Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 2152.

²¹⁵¹ *TBMM Z.C.*, D.10, C. 1, s. 41; C. 2, s. 34; C. 8, s. 37; C. 14, s. 31.

Ahmet Topaloğlu, X. yasama dönemi içerisinde 2 teklifte bulunmuştur. Tekliflerinden birisi kabul edilirken, diğeri ile ilgili havale edildiği encümeden olumlu ya da olumsuz bir cevap gelmemiştir. Topaloğlu'nun dönem boyunca 1 konuşma yaptığı tespit edilmiştir.

10.2.2.3. X. Yasama Dönemi'nde Ahmet Topaloğlu İle İlgili Bulgular

1. 18 Nisan 1956 Tarih ve 6725 Numaralı Jet Tayyareciliği Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanunu münasebetiyle sözleri²¹⁵².
2. Ahmet Topaloğlu ve 3 arkadaşının, devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair 3656 sayılı kanuna bağlı (1) sayılı cetvel ile tadil ve eklerinin Dahiliye Vekâlet vilayetler kısmında değişiklik yapılması hakkında kanun teklifi²¹⁵³.
3. Emniyet teşkilâtı kanunu'nun 26. ve 30. maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun teklifi²¹⁵⁴.

10.2.3. Cavit Oral

10.2.3.1. Cavit Oral'ın TBMM'deki Faaliyetleri

Cavit Oral'ın, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 4 yasama yılında da Teşkilât-ı Esaiye Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür²¹⁵⁵.

Cavit Oral, X. yasama döneminde seçim bölgesi ile ilgili Nafia Vekâleti'ne bir sual takriri vermiştir²¹⁵⁶. Sual takriri Nafia Vekili Muammer Çavuşoğlu tarafından sözlü olarak cevaplanmış²¹⁵⁷, kendisi de Muammer Çavuşoğlu'ndan sonra söz alarak konu ile ilgili düşüncelerini dile getirmiştir²¹⁵⁸.

²¹⁵²TBMM Z.C., D. 10, C. 11, s. 119.

²¹⁵³TBMM Z.C., D. 10, C. 9, s. 99; C. 10, s. 599.

²¹⁵⁴TBMM Z.C., D. 10, C. 19, s. 291.

²¹⁵⁵TBMM Z.C., D.10, C. 1, s. 45; C. 2, s. 37; C. 8, s. 44; C. 14, s. 36.

²¹⁵⁶TBMM Z.C., D. 10, C. 8, s. 376.

²¹⁵⁷TBMM Z.C., D. 10, C. 8, s. 376.

²¹⁵⁸TBMM Z.C., D. 10, C. 8, s. 377.

10.2.4. Enver Batumlu (1333/1917-11.11.2005)

10.2.4.1. Biyografisi

Enver Batumlu, 1333 (1917) yılında Adana'da dünyaya gelmiştir. Annesi Fahriye Hanım, babası Fatih Camii müderrislerinden Ahmet Şakir Efendi'dir²¹⁵⁹.

1936-1937 öğretim yılında Adana Erkek Lisesi'nden mezun olmuştur. 1941 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ni bitirmiştir. 1 Kasım 1941 yılında askerlik görevini yerine getirmek için silahlı altına alınmış ve 31 Mart 1944'te askerliğini tamamlamıştır. 31 Mayıs 1944'te Adana Ticaret Lisesi'nde başlamış ve okulda meslek derslerine girmiştir. 21 Eylül 1945'te istifa ederek görevinden ayrılmıştır. DP'nin kurulmasından sonra çıkarılmaya başlanan *Demokrat* gazetesinde yazarlık yapmaya başlamıştır. 1950 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirmiştir. 1951 yılında Adana'da çıkarılmaya başlanan *Vatandaş* gazetesinde başyazarlık yapmıştır. Avukatlık stajını bir müddet geç tamamlayan Enver Batumlu, 1952 yılında serbest avukat olarak çalışmaya başlamıştır²¹⁶⁰.

X. Yasama dönemi seçimlerinde DP Seyhan milletvekili seçilen Enver Batumlu, 14 Mayıs 1954'te meclise katılmıştır²¹⁶¹. Bir dönem milletvekilliği yaptıktan sonra avukatlık mesleğine geri dönen Enver Batumlu, 5 Şubat 1958'de Etibank İdare Meclisi üyesi olmuştur. Görevi, askeri darbeden hemen sonra görevine son verilmek suretiyle 2 Haziran 1960'ta son bulmuştur. 1960-1965 yılları arasında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde okutman olarak çalışmıştır. Okutmanlık görevi devam ederken İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü'nü bitirmiştir²¹⁶².

Enver Batumlu 31 Mayıs 1965'te Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Müsteşar Yardımcılığına atanmıştır²¹⁶³.

²¹⁵⁹Enver Batumlu'nun Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 2148.

²¹⁶⁰ Öztürk, s. 776; Enver Batumlu'nun Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 2148.

²¹⁶¹Enver Batumlu'nun Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 2148.

²¹⁶² Öztürk, s. 777.

²¹⁶³ B.C.A. Fon No: 30.11.10 Yer No: 312.13.8

28 Şubat 1966'da Et ve Balık Kurumu Genel Müdürü, 1 Kasım 1968'de Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdür Müşaviri, 2 Ocak 1973'te Tetkik ve İstişare Kurulu Başkanlığı Genel Müdür Müşaviri olmuştur²¹⁶⁴.

Enver Batumlu, 24 Ekim 1975'te Adana İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi doçenti olmuştur. 17 Kasım 1977'de Adana İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi iktisat profesörlüğüne atanmıştır²¹⁶⁵. 28 Ağustos 1978'de doçentlikte geçen yasal süreyi tamamlamadığı için profesörlük unvanı geri alınmıştır²¹⁶⁶. 2 Eylül 1980 tarihinde doçentlikte bekleme süresini tamamladıktan sonra yeniden profesörlüğe atanmıştır²¹⁶⁷.

İktisatçı Friedric A. von Hayek'in *The Road In Serfdom* adlı eserini bir arkadaşıyla birlikte "*Köleliğe Giden Yol*" adı ile yayınlamıştır. *Basın Ahlakı* isimli ders notları ve *Genel Ekonomi-Giriş* isimli bir ders kitabı vardır²¹⁶⁸.

Enver Batumlu, Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre Almanca bilmektedir ve hiç evlenmemiştir²¹⁶⁹. 11.11.2005 tarihinde vefat etmiştir²¹⁷⁰.

10.2.4.2. Enver Batumlu'nun TBMM'deki Faaliyetleri

Enver Batumlu'nun, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1-3. yasama yıllarında Teşkilât-ı Esasiye Encümeni üyeliği ve 4. yasama yılında İktisat Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür²¹⁷¹.

Enver Batumlu, X. yasama döneminde Ekonomi ve Ticaret Vekâleti'ne cevaplanması için 1 sual takriri vermiş, sual takriri İktisat ve Ticaret Vekâleti Vekili Hadi Hüsman tarafından sözlü olarak cevaplanmıştır. Batumlu, dönem içerisinde 2'si seçim bölgesi ile ilgili olmak üzere 6 konuşma yapmıştır.

²¹⁶⁴ Öztürk, s. 777.

²¹⁶⁵ B.C.A. Fon No: 30.11.10 Yer No: 461.83.12

²¹⁶⁶ B.C.A. Fon No: 30.11.10 Yer No: 486.96.14

²¹⁶⁷ B.C.A. Fon No: 30.11.10 Yer No: 530.74.6

²¹⁶⁸ Öztürk, s. 777.

²¹⁶⁹ *Enver Batumlu'nun Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 2148.

²¹⁷⁰ *TBMM Albümü, 1920-2010 2. Cilt 1950-1980*, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2010, s. 665.

²¹⁷¹ *TBMM Z.C.*, D.10, C. 1, s. 45; C. 2, s. 37; C. 8, s. 44; C. 14, s. 33.

Enver Batumlu'nun faaliyetlerinin seçim bölgesinde yaşanan ekonomik sorunlara yönelik olduğu görülmektedir.

10.2.4.3.X. Yasama Dönemi'nde Enver Batumlu İle İlgili Bulgular

1. 1955 mali yılı Muvazenei Umumiye kanunu münasebetiyle sözleri²¹⁷².
2. 20 Nisan 1955 Tarih ve 6541 Numaralı Baraj İnşaatı Dolayısıyla Sular Altında Kalacak Köy ve Arazi Hakkında Kanun Lâyihası ve Muvakkat Encümen Mazbatası münasebetiyle sözleri²¹⁷³.
3. Pamuk fiyatlarının tatminkâr olup olmadığına, pamuğu kıymetlendirme hususunda ne gibi tedbirler alındığına ve pamuk politikamıza dair sualine Gümrük ve İnhisarlar Vekili ve İktisat ve Ticaret Vekâleti Vekili Hadi Hüsman'ın şifahi cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²¹⁷⁴.
4. Usul hakkında sözleri²¹⁷⁵.
5. Malatya Mebusu Ahmet Fırat hakkında yapılmak istenen takibat ve muhakemenin devre sonuna bırakılmasına dair Teşkilâtı Esasiye ve Adliye encümenlerinden mürekkep Muhtelit Encümen Mazbatası münasebetiyle sözleri²¹⁷⁶.
6. Kars Mebusu İbrahim Us'un, teşriî masuniyetinin kaldırılmasına dair Başvekâlet Tezkeresi ve Teşkilât-ı Esasiye ve Adliye Encümenlerinden Mürekkep Muhtelit Encümen Mazbatası münasebetiyle sözleri²¹⁷⁷.

10.2.5. İsmet Uslu (1339/1923-18 Ocak 1959)

10.2.5.1. Biyografisi

İsmet Uslu, 1339 tarihinde Adana'da dünyaya gelmiştir. Annesi Dursun Hanım, babası Abdülkadir Bey'dir²¹⁷⁸.

²¹⁷²TBMM Z.C., D. 10, C. 5, s. 303-305, 332-336.

²¹⁷³TBMM Z.C., D. 10, C. 6, s. 411.

²¹⁷⁴TBMM Z.C., D. 10, C. 10, s. 255-259.

²¹⁷⁵TBMM Z.C., D. 10, C. 11, s. 173.

²¹⁷⁶TBMM Z.C., D. 10, C. 13, s. 31-33.

²¹⁷⁷TBMM Z.C., D. 10, C. 13, s. 34.

²¹⁷⁸İsmet Uslu'nun Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 2153.

Lise eğitimi almıştır. Çiftçilikle uğraşmıştır. 1 Mayıs 1946'da askerlik görevini yapmak üzere yedek subay okuluna girmiş ve 30 Nisan 1947'de teğmen rütbesiyle terhis edilmiştir²¹⁷⁹.

Askerden döndükten sonra DP Seyhan İlçe İdare Heyeti'nde görev almıştır. 1950'den sonra İdare Hayeti Başkanlığı'nı yapmıştır. X. yasama dönemine DP Seyhan milletvekili seçilmiştir. 14 Mayıs 1954'te meclise katılmıştır²¹⁸⁰.

İsmet Uslu, 1955 yılındaki DP Seyhan İl Başkanlığı seçiminde, İl Başkanı Ömer Başegmez ve Dr. Sakıb Önal arasındaki mücadelede Dr. Sakıb Önal'ı desteklemiştir. 8 Mayıs 1955'te Merkez İlçe Kongresi'nde yaşanan kavga üzerine kongre başka bir tarihe ertelenmiştir. Bu olaylar sonrasında İsmet Uslu ve arkadaşları Ankara'daki müşterek haysiyet divanının kararıyla partiden ihraç edilmişlerdir²¹⁸¹. İsmet Uslu daha sonra tekrar DP'ye katılmıştır²¹⁸².

Milletvekilliği bir dönem süren İsmet Uslu, daha sonra tekrar Adana'ya dönmüştür. 18 Ocak 1959'da vefat etmiştir. Cenazesi Adana Asri Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir. 1943 yılında Mesuda Hanım'la evlenen İsmet Uslu'nun bu evlilikten Mahmut Nedim, Abdulkadir ve Seyhan isimlerinde üç çocuğu olmuştur²¹⁸³.

10.2.5.2. İsmet Uslu'nun TBMM'deki Faaliyetleri

İsmet Uslu'nun, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında İktisat Encümeni üyeliği ve 2-4. yasama yıllarında Ziraat Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür²¹⁸⁴.

İsmet Uslu, X. yasama dönemi içerisinde 2'si seçim bölgesi ile ilgili olmak üzere 3 konuşma yapmıştır. Vermiş olduğu 1 teklif ise yapılan oylamada reddedilmiştir.

²¹⁷⁹ Öztürk, s. 788.

²¹⁸⁰ *İsmet Uslu'nun Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 2153.

²¹⁸¹ *Seçim Sonuçları Değerlendirmesi 1955 Yılı Raporu*, Derleyen: Tevfik Çavdar, http://eski.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri1955.php#21, 27.04.2015.

²¹⁸² Tuncer, Erol, Bülent Tuncer, s. 98.

²¹⁸³ Öztürk, s. 788.

²¹⁸⁴ *TBMM Z.C.*, D.10, C. 1, s. 41; C. 2, s. 38; C. 8, s. 45; C. 14, s. 37.

10.2.5.3. X. Yasama Dönemi'nde İsmet Uslu İle İlgili Bulgular

1. İsmet Uslu'nun teşriî masuniyetinin kaldırılması hakkında Başvekâlet Tezkeresi ve Teşkilâtı Esasiye ve Adliye Encümenlerinden Kurulan Muhtelit Encümen Mazbatası²¹⁸⁵.
2. Dahiliye Vekâleti 1955 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²¹⁸⁶.
3. 20 Nisan 1955 Tarih ve 6541 Numaralı baraj inşaatı dolayısıyla sular altında kalacak köy ve arazi hakkında kanun lâyihası ve Muvakkat Encümen Mazbatası münasebetiyle sözleri²¹⁸⁷.
4. İktisat ve Ticaret Vekâleti 1957 bütçesi'nde pamuk standardizasyon teşkilâtı tahsisatının % 25 artırılması hakkında teklifi ve bu teklif münasebetiyle sözleri²¹⁸⁸.

10.2.6. Lütfi Sezgin (1324/1908-13 Haziran 1981)

10.2.6.1. Biyografisi

Lütfi Sezgin, 1324 (1908) tarihinde Osmaniye'nin Rızaiye mahallesinde dünyaya gelmiştir. Annesi Döne Hanım, babası Hacı Hüseyin Efendi'dir. Lütfi Sezgin, liseyi bitirdikten sonra Hukuk Fakültesi'ne kaydolmuştur. İkinci sınıfı tamamladıktan sonra babası ve kardeşinin vefat etmesi üzerine aile işleriyle meşgul olmak zorunda kaldığından fakülteyi tamamlayamamıştır²¹⁸⁹.

Askerlik hizmetini yerine getirmek için 30 Nisan 1934'te yedek subay okuluna girmiştir. Terhisinden sonra 1 Mart 1941'de ikinci defa askere alınmış ve 28 Mayıs 1942'de terhis edilmiştir. Son kez 5 Kasım 1945'te askere alınan Lütfi Sezgin, 31 Aralık 1946'da terhis edilmiştir²¹⁹⁰.

1948 yılında DP'ye üye olan Lütfi Sezgin 1950 yılında İl Genel Meclisi Üyeliği'ne seçilmiştir. X. yasama dönemi seçimlerinde, DP Seyhan milletvekili

²¹⁸⁵TBMM Z.C., D. 10, C. 5, s. 32, 33; C. 5, 148 S. Sayılı Teşkilâtı Esasiye ve Adliye Encümenlerinden Kurulan Muhtelit Encümen Mazbatası.

²¹⁸⁶TBMM Z.C., D. 10, C. 5, s. 554.

²¹⁸⁷ TBMM Z.C., D. 10, C. 6, s. 409, 410.

²¹⁸⁸TBMM Z.C., D. 10, C. 17, s. 952, 953, 954, 956.

²¹⁸⁹Lütfi Sezgin'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 2150.

²¹⁹⁰ Öztürk, s. 782.

seçilmiş ve 14 Mayıs 1954'te meclise katılmıştır²¹⁹¹. Lütfi Sezgin'in diğer Seyhan milletvekilleri ile birlikte Seyhan vilayetinin adının Adana olarak değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifinden başka taktir, teklif, önerge, söz alma vb. yasama faaliyeti tespit edilememiştir.

Bir dönem milletvekilliği yapan Lütfi Sezgin, 13 Haziran 1981'de Ankara'da vefat etmiştir. Cenazesi Osmaniye'deki Aile Mezarlığı'na defnedilmiştir. Mediha Hanımla evli olan Lütfi Sezgin'in bu evlilikten 5 çocuğu olmuştur²¹⁹².

10.2.6.2. Lütfi Sezgin'in TBMM'deki Faaliyetleri

Lütfi Sezgin'in, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 4 yasama yılında da Ziraat Encümeni üyeliği ve Irak'a Gidecek Heyet üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür²¹⁹³.

Lütfi Sezgin, X. yasama dönemi içerisinde Ahmet Kınık ve 12 Kişi ile birlikte Seyhan vilâyeti adının (Adana) olarak değiştirilmesi hakkında kanun teklifini desteklemiştir²¹⁹⁴. Bunun dışında taktir, teklif, konuşma vb. yasama faaliyeti tespit edilememiştir.

10.2.7. Mehmet Ünalrı (1335/1919-4 Haziran 1991)

10.2.7.1. Biyografisi

Mehmet Ünalrı, 1335 (1915) yılında Adana'da dünyaya gelmiştir. Annesi Nesibe Hanım, babası Ali Efendi'dir. İlk, orta ve lise öğrenimini Adana'da, yükseköğrenimini İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu'nda tamamlayarak 1942 yılında mezun olmuştur²¹⁹⁵.

Okuldan mezun olduktan sonra, 30 Kasım 1942'de Antakya Ticaret Ortaokulunda öğretmenliğe başlamış ve büro, matematik, mal bilgisi derslerine girmiştir. 30 Nisan 1943'te askerlik görevini yapmak için silahaltına alınan Mehmet Ünalrı, 30 Eylül 1945'te teğmen rütbesiyle terhis edilmiştir. 7 Ocak 1946'da Devlet

²¹⁹¹Lütfi Sezgin'in *Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 2150.

²¹⁹² Öztürk, s. 782.

²¹⁹³TBMM Z.C., D.10, C. 1, s. 45; C. 2, s. 38; C. 8, s. 45; C. 10, s. 161; C. 14, s. 37.

²¹⁹⁴TBMM Z.C., D. 10, C. 9, 276 S. Sayılı Dahiliye Encümeni Mazbatası.

²¹⁹⁵Mehmet Ünalrı'nın *Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 2154.

Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü'nde bütçe saymanı olarak görev yapmıştır. 16 Mayıs 1946'da istifa etmiş ve Osmanlı Bankası İstanbul Yenicami Şubesi'nde cüzdan memuru, avans memuru ve ödeme emirleri memuru olarak çalışmıştır. 17 Ekim 1946'da Osmanlı Bankası'ndan istifa etmiş ve 31 Aralık 1946'da Türkiye Zirai Donatım Kurumu Genel Müdürlüğü Teftiş ve Kontrol İşleri Müdürlüğü'nde müfettiş adayı olarak göreve başlamıştır. 1 Ocak 1949'da müfettiş yardımcısı, 12 Mayıs 1950'de müfettiş olmuştur²¹⁹⁶.

Mehmet Ünal, müfettişlik görevine devam ederken 1954 seçimlerinde DP Seyhan milletvekili seçilmiş ve 14 Mayıs 1954 tarihinde meclise katılmıştır²¹⁹⁷.

Mehmet Ünal, bir dönem milletvekilliği yaptıktan sonra 7 Şubat 1958'de T.C. Ziraat Bankası İdare Meclisi Hükümet Üyeliği'ne atanmıştır²¹⁹⁸. 1 Kasım 1961'de Adalet Partisi'nden Cumhuriyet Senatosu Adana üyeliğine seçilen Mehmet Ünal, 12 Eylül 1980 askeri darbesine kadar Cumhuriyet Senatosu üyeliğine devam etmiştir. 4 Haziran 1991'de İstanbul'da vefat eden Mehmet Ünal'ın cenazesi Edremit-Altınoluk Mezarlığı'na defnedilmiştir²¹⁹⁹.

Siret Hanımla evli olan Mehmet Ünal'ın bu evlilikten 4 çocuğu olmuştur. Mehmet Ünal, Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre Almanca bilmekteydi²²⁰⁰.

10.2.7.2. Mehmet Ünal'ın TBMM'deki Faaliyetleri

Mehmet Ünal'ın, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 4 yasama yılında da Çalışma Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür²²⁰¹.

Mehmet Ünal, X. yasama döneminde seçim bölgesi ile ilgili 2 teklifte bulunmuş bu teklifler ile ilgili havale edildikleri encümenden olumlu ya da olumsuz bir cevap gelmemiştir. Mehmet Ünal dönem boyunca 4'ü seçim bölgesi ile ilgili 31

²¹⁹⁶ Öztürk, s. 789, 790.

²¹⁹⁷ *Mehmet Ünal'ın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 2154.

²¹⁹⁸ B.C.A. Fon No: 30.18.12 Yer No: 148.8.3

²¹⁹⁹ Öztürk, s. 790.

²²⁰⁰ *Mehmet Ünal'ın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 2154.

²²⁰¹ *TBMM Z.C.*, D.10, C. 1, s. 40; C. 2, s. 32; C. 8, s. 38; C. 14, s. 31.

konuşma yapmıştır. 5'i Seçim bölgesi ile ilgili olmak üzere cevaplanması amacıyla ilgili vekâletlere 6 soru takriri vermiştir. Ünalı'nın soru takrirlerinden 4'ü sözlü, 2'si de yazılı olarak cevaplanmıştır. Enver Batumlu'nun yasama faaliyetlerinin işçi sorunları ile seçim bölgesindeki ekonomik ve kültürel gelişmelere yönelik olduğu görülmektedir.

10.2.7.3. X. Yasama Dönemi'nde Mehmet Ünalı İle İlgili Bulgular

1. 3656 sayılı kanuna bağılı (1) sayılı cetvelin Maarif Vekâleti kısmına ve 4926 sayılı kanuna bağılı (2) sayılı cetvele bazı kadrolar ilâvesi ve 1954 mali yılı muvazenei umumiye kanununa bağılı cetvellerde değışiklik yapılması hakkındaki kanun lâyihası münasebetiyle sözleri²²⁰².
2. 26 Ocak 1955 Tarih ve 6452 Numaralı 3460 ve 6212 Sayılı Kanunların Şümulü Dışında Kalan Umumi, Mülhak ve Hususi Bütçeli Dairelerle Mütedavil Sermayeli Müesseseler, Sermayesinin Yarısından Fazlası Devlete Ait Olan Şirket Kurumlarla Belediyeler ve Bunlara Ait İşyerlerinde Çalışan İşçilere İlave Tediye Yapılması Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri²²⁰³.
3. Diyanet İşleri Reisliğı 1955 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²²⁰⁴.
4. Ziraat Vekâleti, Devlet Üretim Çiftlikleri, Orman Umum Müdürlüğü 1955 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri²²⁰⁵.
5. Tescil edilmeyen birleşmelerle bunlardan doğan çocukların cezasız tesciline dair kanun teklifi münasebetiyle sözleri²²⁰⁶.
6. Usul hakkında sözleri²²⁰⁷.

²²⁰²TBMM Z.C., D. 10, C. 4, s. 50.

²²⁰³TBMM Z.C., D. 10, C. 4, s. 162, 163.

²²⁰⁴TBMM Z.C., D. 10, C. 5, s. 429, 430, 441, 976.

²²⁰⁵TBMM Z.C., D. 10, C. 5, s. 804, 805.

²²⁰⁶TBMM Z.C., D. 10, C. 6, s. 282, 283.

²²⁰⁷TBMM Z.C., D. 10, C. 8, s. 350; C. 10, s. 531.

7. Zirai mücadele kanunu lâyihasının hazır olup olmadığına, Çukurova'da drenaj kanalları ile toprak tahlilinin ne zaman yapılacağına ve Adana'da akala tipinden daha iyi vasıfta bir pamuk yetiştirilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair sualine Ziraat Vekili Esat Budakoğlu'nun şifahi cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²²⁰⁸.
8. Adana'da kurulması kararlaştırılan radyo istasyonu hakkındaki sualine Emin Kalafat'ın şifahi cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²²⁰⁹.
9. Çukurova Üniversitesi kuruluşu hakkında kanun teklifi²²¹⁰.
10. Çoruh vilâyeti adının (Artvin) olarak değiştirilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²²¹¹.
11. Adana'da Özbucak firmasına, fabrikalarında imal edilen bezleri yurtdışında basma yaptırıp tekrar yurda ithal etmek üzere lisans verilip, verilmediğine dair tahriri sual takriri ve İktisat ve Ticaret Vekili Fahrettin Ulaş'ın tahriri cevabı²²¹².
12. Devlet memur ve hizmetlilerine tahsisat verilmesine dair 6211 sayılı kanunun bazı madde ve hükümlerinde değişiklik yapılması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²²¹³.
13. Büyük Millet Meclisi 1956 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²²¹⁴.
14. Diyanet İşleri Reisliği 1956 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²²¹⁵.
15. Çalışma Vekâleti 1956 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²²¹⁶.

²²⁰⁸ TBMM Z.C., D. 10, C. 8, s. 381-384.

²²⁰⁹ TBMM Z.C., D. 10, C. 9, s. 123, 124.

²²¹⁰ TBMM Z.C., D. 10, C. 9, s. 286.

²²¹¹ TBMM Z.C., D. 10, C. 10, s. 270, 271.

²²¹² TBMM Z.C., D. 10, C. 10, s. 502, 503.

²²¹³ TBMM Z.C., D. 10, C. 10, s. 526-528, 534-536.

²²¹⁴ TBMM Z.C., D. 10, C. 10, s. 560.

²²¹⁵ TBMM Z.C., D. 10, C. 10, s. 613.

²²¹⁶ TBMM Z.C., D. 10, C. 10, s. 1119-1122.

16. Adana'da bir yüksek iktisat ve ticaret mektebi açılması hususunda ne düşünüldüğüne dair Maarif Vekili'nden olan sualine Devlet Vekili ve Maarif Vekil Vekili Cemil Bengü'nün şifahi cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²²¹⁷.
17. İş Kanunu'nun 5518 sayılı kanunla muvakkat 1. maddesinin tefsiri hakkındaki Başvekâlet Tezkeresi ve Çalışma Encümeni mazbatası münasebetiyle sözleri²²¹⁸.
18. İşçilere hafta tatili ve genel tatil günlerinde ücret ödenmesi hakkındaki kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun münasebetiyle sözleri²²¹⁹.
19. Kelkit kazasının Bandola köyünden Ömeroğlu Şahin Doğan'ın, ölüm cezasına çarptırılması hakkındaki Adliye Encümeni mazbatası münasebetiyle sözleri²²²⁰.
20. İzmir Mebusu Pertev Arat'ın; eski Devlet Vekili Mükerrer Sarol hakkında tahkikat icrasına dair takriri ve Teşkilâtı Esasiye ve Adliye encümenlerinden mürekkep Muhtelit Tahkikat Encümeni mazbatası münasebetiyle sözleri²²²¹.
21. Milli Korunma Kanunu'nun 4648 Sayılı Kanunla Tadil Edilmiş Olan 6ncı Maddesinin İkinci Bendine Bir Fıkra İlavesiyle 10ncü Bendinin Değiştirilmesine Dair Kanun münasebetiyle sözleri²²²².
22. Ceyhan kazasında bir lise açılması hususunda ne düşünüldüğüne dair sualine Maarif Vekili Ahmet Özel'in şifahi cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²²²³.
23. 4 Temmuz 1956 Tarih ve 6766 Numaralı Devlet ve Ona Bağlı Çalışan İşçilere İlave Tediye Yapılması ve 6452 Sayılı Kanunla 6212 Sayılı Kanunun 2nci Maddesinin Kaldırılması Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri²²²⁴.
24. İstimlâk kanunu münasebetiyle sözleri²²²⁵.

²²¹⁷TBMM Z.C., D. 10, C. 10, s. 1353, 1354.

²²¹⁸TBMM Z.C., D. 10, C. 11, s. 282, 285-287, 289, 290.

²²¹⁹TBMM Z.C., D. 10, C. 12, s. 247, 250, 252, 253, 258-260.

²²²⁰TBMM Z.C., D. 10, C. 12, s. 364.

²²²¹TBMM Z.C., D. 10, C. 12, s. 371.

²²²²TBMM Z.C., D. 10, C. 12, s. 482.

²²²³TBMM Z.C., D. 10, C. 12, s. 584, 585.

²²²⁴TBMM Z.C., D. 10, C. 13, s. 65, 66.

²²²⁵TBMM Z.C., D. 10, C. 13, s. 816, 818-820.

25. Kaçakçılığın menî ve takibine dair 1918 sayılı kanunun bazı maddelerinin tadiline ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine dair Kanun münasebetiyle sözleri²²²⁶.
26. Kifayet takriri aleyhinde sözleri²²²⁷.
27. 5442 sayılı il idaresi Kanunu'nun 48. maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²²²⁸.
28. Milli korunma teşkilâtına ve bu teşkilâtta ek görev verilen memurlara dair sualine İktisat ve Ticaret Vekili Abdullah Aker'in tahriri cevabı²²²⁹.
29. Mâlûliyet, ihtiyarlık ve ölüm sigortaları kanunu münasebetiyle sözleri²²³⁰.
30. İş kazalarıyla meslek hastalıkları ve analık sigortaları hakkındaki kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine, bir maddesinin kaldırılmasına ve aynı kanuna bir madde eklenmesine ve 5564 sayılı kanunun 5. maddesinin değiştirilmesine dair kanun münasebetiyle sözleri²²³¹.
31. 1957 malî yılı muvazenei umumiye kanunu münasebetiyle sözleri²²³².
32. İktisat ve Ticaret Vekâleti 1957 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²²³³.
33. Mehmet Ünaldı ve Beş Arkadaşının Baraj İnşaatı Dolayısıyla Sular Altında Kalacak Kasaba, Köy ve Arazi Hakkındaki 6541 Sayılı Kanunun birinci maddesine bir fıkra eklenmesine dair kanun teklifi²²³⁴.
34. Zirai mücadele ve zirai karantina kanunu münasebetiyle sözleri²²³⁵.

²²²⁶TBMM Z.C., D. 10, C. 13, s. 816, 898, 899.

²²²⁷TBMM Z.C., D. 10, C. 16, s. 49.

²²²⁸TBMM Z.C., D. 10, C. 16, s. 160, 161, 165.

²²²⁹TBMM Z.C., D. 10, C. 16, s. 234-236.

²²³⁰TBMM Z.C., D. 10, C. 17, s. 16-22, 34, 36, 38-41.

²²³¹TBMM Z.C., D. 10, C. 17, s. 249, 254, 257, 258, 261.

²²³²TBMM Z.C., D. 10, C. 17, s. 333.

²²³³TBMM Z.C., D. 10, C. 17, s. 954.

²²³⁴TBMM Z.C., D. 10, C. 18, s. 251.

²²³⁵TBMM Z.C., D. 10, C. 19, s. 84, 163.

10.2.8. Mustafa Akçalı (1324/1908-16 Ekim 1985)

10.2.8.1. Biyografisi

Mustafa Akçalı, 1324 (1908) yılında Kozan'a bağlı Boztahta köyünde dünyaya gelmiştir. Annesi Ümmügülsüm Hanım, babası Hacı Hasan Efendi'dir.1924'te altı sınıflı Kozan Numune Mektebi'ni iyi derece ile bitirdikten sonra sınavla, Adana Orta Ziraat Mektebi'ne girmiştir. 1927 yılında mezun olmuştur. Okuldan sonra ailesiyle birlikte başta narenciye olmak üzere çiftçilik ve toprak mahsulleri ticareti ile meşgul olmuştur²²³⁶.

Askerlik görevini bedelli ve altı aylık bir süre için Maraş'ta er olarak yapmıştır. Askerlik sonrası, Kızılay, Türk Hava Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurumu gibi derneklerde çalışmıştır. 1934 yılında Ceyhan'a yerleşen Mustafa Akçalı, 1964 yılında Ceyhan İlçe Müteşebbis Heyeti Üyesi olmuştur. 1946 seçimlerine DP listesinden girmişse de kazanamamıştır. 1951 yılında Ceyhan Belediye Başkanlığına seçilmiştir²²³⁷.

1954 seçimlerinde, DP Seyhan milletvekili seçilen Mustafa Akçalı, 14 Mayıs 1954'te meclise katılmıştır²²³⁸.

Bir dönem milletvekilliği yapan Mustafa Akçalı, 16 Ekim 1985'te vefat etmiştir. İlk evliliğini Durdu Hanımla yapana Mustafa Akçalı, ikinci evliliğini 1941 yılında Habibe Hanımla yapmıştır. Mustafa Akçalı'nın bu evliliklerden 5 çocuğu olmuştur²²³⁹.

10.2.8.2. Mustafa Akçalı'nın TBMM'deki Faaliyetleri

Mustafa Akçalı'nın, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 4 yasama yılında da Maliye Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür²²⁴⁰.

²²³⁶Mustafa Akçalı'nın Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 2146.

²²³⁷ Öztürk, s. 771.

²²³⁸Mustafa Akçalı'nın Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 2146.

²²³⁹ Öztürk, s. 771, 772.

²²⁴⁰TBMM Z.C., D.10, C. 1, s. 42; C. 2, s. 35; C. 8, s. 40; C. 14, s. 34.

Mustafa Akçalı X. yasama döneminde Gaziantep Milletvekili Süleyman Kuranel'in yapı ve imar kanunu teklifi ile ilgili meclis görüşmeleri sırasında söz alarak teklif ile ilgili düşüncelerini paylaşmıştır²²⁴¹. Ziraat Vekâleti'ne cevaplanması amacıyla 1 sual takriri veren²²⁴² Akçalı'nın takriri Ziraat Vekili Esat Budakoğlutarafından yazılı olarak cevaplanmıştır²²⁴³. Mustafa Akçalı'nın yasama faaliyetlerinin kendisinin de bir çiftçi olması sebebiyle tarım ağırlıklı konulardan oluştuğu tespit edilmiştir.

10.2.9. Nurullah İhsan Tolon (1320/1905-1 Ağustos 1986)

10.2.9.1. Biyografisi

Nurullah İhsan Tolon, 1324 (1905) yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Annesi Fatma İffet Hanım, babası Hasan İhsan Efendi'dir²²⁴⁴.

İlk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra lise eğitimini Türkiye'de ve Almanya'da tamamlamıştır. Yükseköğrenimi için Türkiye'ye dönmüş ve Halkalı Ziraat Yüksekokulu'nda eğitim görmüştür. Üniversite sonrası tekrar Almanya'ya giden Nurullah İhsan Tolon, uzmanlığını ve doktorasını Almanya'daki Breslav Üniversitesi'nde yapmıştır²²⁴⁵.

3 Nisan 1929'da Ziraat Vekâleti Adapazarı İslah İstasyonu'nda tercüman olarak göreve başlamıştır. 20 Eylül 1929'da Doyçe Oryent Bank'ta çalışmaya başlamış ve 5 Şubat 1930'da tekrar eski görevine dönmüştür. 30 Nisan 1931'de Ziraat Vekâleti tarafından Almanya'ya gönderilmiş ve dönüşünde Yüksek Ziraat Enstitüsü baş asistanlığına getirilmiştir²²⁴⁶.

1 Eylül 1935'te askere alınan Nurullah İhsan Tolon, 1 Kasım 1936'da teğmen rütbesiyle terhis edilmiştir. 1 Temmuz 1937'de Şeker Fabrikaları laboratuvar asistanı olarak göreve başlamıştır. 7 Aralık 1937'de İktisat Vekâleti Türk Ofis Müşavirliği'ne

²²⁴¹ TBMM Z.C., D. 10, C. 10, s. 264.

²²⁴² TBMM Z.C., D. 10, C. 18, s. 28, 29.

²²⁴³ TBMM Z.C., D. 10, C. 18, s. 29, 30.

²²⁴⁴ Nurullah İhsan Tolon'un Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 2151.

²²⁴⁵ Nurullah İhsan Tolon'un Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 2151; Öztürk, s. 784.

²²⁴⁶ Öztürk, s. 784.

atanmıştır. 1 Haziran 1939'da Ticaret Vekâleti Dış Ticaret Dairesi Müşaviri, 27 Ağustos 1940'ta Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu Ziraat Müdürü, 1 Mart 1945'te Genel Müdür Yardımcısı, 1 Kasım 1950'de Başbakanlık Umumi Murakabe Heyeti Üyeliği'ne getirilmiştir²²⁴⁷. 25 Ocak 1951'de Riyaseticumhur Umumi Kâtibi (Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği) görevine getirilmiştir. 25 Ocak 1951-2 Mayıs 1954 tarihleri arasında bu görevde kalmıştır²²⁴⁸. Nurullah İhsan Tolon, Ankara Atlı Kulübü'nün ve Türkiye Jokey Kulübü'nün asıl üyelerindendir. Türkiye'de atçılığın geliştirilmesi için çaba harcamıştır. Bu nedenle Türkiye Jokey Kulübü tarafından İngiliz atları için adına yarış koşulmaktadır²²⁴⁹.

Nurullah İhsan Tolon, 1954 seçimlerinde DP Seyhan milletvekilliğine seçilmiş ve 14 Mayıs 1954'te meclise katılmıştır. Seyhan milletvekillerinin, Seyhan vilayetinin adının Adana olarak değiştirilmesi hakkındaki ortak kanun teklifinin dışında tavrı, teklif, söz alma vb. yasama faaliyeti tespit edilememiştir. XI. yasama döneminde Bursa milletvekili olarak milletvekilliğini sürdüren Nurullah İhsan Tolon, 27 Mayıs 1960 askeri darbesinden sonra tutuklanmış ve Anayasayı İhlal Davası'ndan yargılanmıştır²²⁵⁰. Yüksek Adalet Divanı tarafından 5 yıl ağır hapis cezasına çarptırılmış ve cezaevinden iken çıkarılan aftan faydalanarak serbest kalmıştır. 1963-1967 yılları arasında Federal Almanya'nın Bonn Üniversitesi'nde araştırmacı olarak çalışmıştır. 1976 yılında Mahmut Tolon ile birlikte Paul Ehrlich'in *Nüfus Bombası* isimli eserini Türkçeye çevirmiştir²²⁵¹. 1 Ağustos 1986'da vefat etmiştir.

Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre Almanca ve Fransızca bilen Nurullah İhsan Tolon, Mihri Zafer Hanım ile evli olup Hasan ve Mahmut isimlerinde iki çocuğu olmuştur²²⁵².

²²⁴⁷ Öztürk, s. 784, 785.

²²⁴⁸ “Nurullah İhsan Tolon”, <https://www.tccb.gov.tr/sayfa/genelsekreterlik/nurullahihsantolon/>, 28.04.2015.

²²⁴⁹ “Nurullah İhsan Tolon”, <http://bgc.org.tr/ansiklopedi/tolon-nurullah-ihsan.html>, 28.04.2015.

²²⁵⁰ B.C.A. Fon No: 10.9.00 Yer No: 37.112.5

²²⁵¹ “Nurullah İhsan Tolon”, <http://bgc.org.tr/ansiklopedi/tolon-nurullah-ihsan.html>, 28.04.2015.

²²⁵² Nurullah İhsan Tolon'un Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 2151.

10.2.9.2. Nurullah İhsan Tolon'un TBMM'deki Faaliyetleri

Nurullah İhsan Tolon'un, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. ve 2. yasama yıllarında Bütçe Encümeni üyeliği, 3. ve 4. yasama yıllarında Ticaret Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür²²⁵³.

Nurullah İhsan Tolon, X. yasama dönemi içerisinde Ahmet Kınık ve 12 Kişi ile birlikte Seyhan vilâyeti adının (Adana) olarak değiştirilmesi hakkında kanun teklifini desteklemiştir²²⁵⁴. Bunun dışında tahrir, teklif, konuşma vb. yasama faaliyeti tespit edilememiştir.

10.2.10. Salim Serçe

10.2.10.1. X. Yasama Dönemi'nde Salim Serçe İle İlgili Bulgular

Salim Serçe'nin, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; yasama dönemi boyunca Arzuhal Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür²²⁵⁵.

Salim Serçe, X. yasama döneminde 1 teklifte bulunmuş ve teklifi kabul edilmemiştir²²⁵⁶. Salim Serçe, 1955 yılı içerisinde hastalığı sebebiyle 3 defa 2'şer ay izin almıştır²²⁵⁷. Meclis içtüzüğünün 197. maddesi gereğince, iki aydan fazla izin alanların ödeneklerinin ödenmesi meclisin iznine tabi olduğundan, bu süreyi aşmış olan Salim Serçe'ye ödenek verilmesi konusunda TBMM Riyaset Tezkeresi hazırlanmıştır²²⁵⁸. Salim Serçe, 12 Eylül 1957'de vefat etmiştir. Meclis, yeni XI. yasama dönemi seçimleri için 11 Eylül 1957'de seçim kararı alarak tatile girdiğinden Salim Serçe'nin vefat haberi TBMM'de duyurulmamıştır.

²²⁵³ TBMM Z.C., D.10, C. 1, s. 39; C. 2, s. 32; C. 8, s. 44; C. 14, s. 37.

²²⁵⁴ TBMM Z.C., D. 10, C. 9, 276 S. Sayılı Dahiliye Encümeni Mazbatası.

²²⁵⁵ TBMM Z.C., D.10, C. 1, s. 39; C. 2, s. 31; C. 8, s. 37; C. 14, s. 30.

²²⁵⁶ TBMM Z.C., D. 10, C. 13, s. 893.

²²⁵⁷ TBMM Z.C., D. 10, C. 5, s. 792; C. 9, s. 100; C. 11, s. 406.

²²⁵⁸ TBMM Z.C., D. 10, C. 11, s. 407.

10.2.11. Sedat Barı

10.2.11.1. Sedat Barı'nın TBMM'deki Faaliyetleri

Sedat Barı'nın, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 4 yasama yılında da Bütçe Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür²²⁵⁹.

Sedat Barı, X. yasama döneminde 2 takrir ve 1 teklif vermiştir. Takrir ve tekliflerinin tamamı reddedilmiştir. Barı, yasama dönemi içerisinde 1'i seçim bölgesi ile ilgili olmak üzere 2 sual takriri vermiş ve sual takrirleri ilgili vekâletler tarafından yazılı olarak cevaplanmıştır. Ayrıca, Sedat Barı'nın 3 konuşması tespit edilmiştir.

10.2.11.2. X. Yasama Dönemi'nde Sedat Barı İle İlgili Bulgular

1. İnsülin ile çeşitli çocuk mamalarının memleket ihtiyacını karşılayacak miktarda ithali hususunda döviz tahsis edilip edilmediğine ve darlığın acilen önlenmesi için ne gibi tedbirler alındığına dair tahriri sualine İktisat ve Ticaret Vekili Sıtkı Yırcalı ve Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili Behçet Uz'un tahriri cevapları²²⁶⁰.
2. Sedat Barı ve 7 Arkadaşı Muvakkat Arzuhal Encümenininin 28 Mart 1952 tarihli haftalık karar cetvelindeki 1440 sayılı Kararın Umumi Heyette görüşülmesine dair takriri²²⁶¹.
3. Basın - Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü 1955 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²²⁶².
4. Adana'da bir kolej açılması hususunda ne düşünüldüğüne dair sualine Maarif Vekili Celâl Yardımcı'nın tahriri cevabı²²⁶³.
5. Mehmet Rifatoğlu Erdoğan Oturanç'ın Affı Hakkındaki Adliye Encümeni Mazbatası münasebetiyle sözleri²²⁶⁴.
6. Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü 1956 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²²⁶⁵.

²²⁵⁹*TBMM Z.C.*, D.10, C. 1, s. 39; C. 2, s. 32; C. 8, s. 37; C. 14, s. 31.

²²⁶⁰*TBMM Z.C.*, D. 10, C. 2, s. 41-44.

²²⁶¹*TBMM Z.C.*, D. 10, C. 3, s. 110, 111.

²²⁶²*TBMM Z.C.*, D. 10, C. 5, s. 407, 408.

²²⁶³*TBMM Z.C.*, D. 10, C. 5, s. 1016, 1017.

²²⁶⁴*TBMM Z.C.*, D. 10, C. 7, s. 601; C. 7, 341 S. Sayılı Adliye Encümeni Mazbatası.

²²⁶⁵*TBMM Z.C.*, D. 10, C. 10, s. 620.

7. 6 Haziran 1956 Tarih ve 6731 Numaralı Milli Korunma Kanununun Bazı Maddelerinin Tadiline Dair Kanun münasebetiyle sözleri²²⁶⁶.

8. Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair 3656 sayılı Kanuna bağlı 1 ve 2 sayılı cetvellerin İktisat ve Ticaret Vekâleti kısmında değişiklik yapılması hakkında teklifi²²⁶⁷.

9. 11 Eylül 1957 Tarih ve 7053 Numaralı 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nun 35 ve 109 uncu Maddelerinin Tadiline ve Bu Kanuna Muvakkat Bir Madde İlavesine Dair Kanun münasebetiyle sözleri ve mevsimlik işçilerin oy kullanması konusundaki seçim kanununda değişikliğe gidilmesi hakkında takrir²²⁶⁸.

10.2.12. Sinan Tekelioğlu

10.2.12.1. Sinan Tekelioğlu'nun TBMM'deki Faaliyetleri

Sinan Tekelioğlu'nun, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 4 yasama yılında da Milli Müdafaa Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür²²⁶⁹.

Sinan Tekelioğlu, X. yasama döneminde 2'si seçim bölgesi ile ilgili olmak üzere 9 takrir vermiş, takrirlerinden 4'ü kabul edilirken 5'i reddedilmiştir. Dönem boyunca çeşitli vekâletlere cevaplanması amacıyla 2'si seçim bölgesi ile ilgili olmak üzere 10 sual takriri veren Tekelioğlu'nun sual takrirlerinden 8'i sözlü, 1'i yazılı olarak cevaplanmıştır. 1 Sual takririne ise havale edildiği vekâletten bir cevap verilmemiştir. Sinan Tekelioğlu'nun bu dönemde 2'si seçim bölgesi ile ilgili olmak üzere 70 konuşma yaptığı tespit edilmiştir. İç siyasi gelişmeler ağırlıklı olmak üzere her alanda görüş belirten ve bu konularda takrir-teklif veren Sinan Tekelioğlu'nun bu dönemde en dikkat çeken konuşmalarından birisini; 6/7 Eylül Olayları nedeniyle zarar görenlerin zararlarının karşılanması hakkındaki kanun görüşmeleri sırasında yapmış olduğu konuşma olmuştur. Bu konuşmasında Türkiye'de yaşanan istikrarlı gelişmeler ve ekonomik büyümeye karşı bir komplo kurulduğunu iddia etmiştir. Ayrıca; Türkiye'deki Rumların yaşadığının mağduriyet olduğunu kabul etmekle

²²⁶⁶TBMM Z.C., D. 10, C. 11, s. 476.

²²⁶⁷TBMM Z.C., D. 10, C. 17, s. 524, 525.

²²⁶⁸TBMM Z.C., D. 10, C. 20, s. 725-727.

²²⁶⁹TBMM Z.C., D.10, C. 1, s. 43; C. 2, s. 35; C. 8, s. 41; C. 14, s. 35.

birlikte Batı Trakya Türklerine karşı takip edilen politikaları da gözardı etmemek gerektiğini, son derece ağır ve öfkeli sözler kullanmaktan çekinmeden beyan etmiştir.

10.2.12.2. X. Yasama Dönemi'nde Sinan Tekelioğlu İle İlgili Bulgular

1. Teşkilâtı Esasiye kanununda geçen bazı ay isimleri hakkında sözleri²²⁷⁰.
2. Malatya vilayetine bağlı Adıyaman kazasında (Adıyaman) adı ile yeni bir vilayet kurulması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²²⁷¹.
3. Namikkemal Mahallesinde oturan yüksek maaşlı memurların işgal ettikleri apartmanların tahliye ettirilerek devlet dairelerine tahsis edilmesi hakkında ne düşünüldüğüne dair Başvekilden olan sualine Başvekil Adına Devlet Vekili Osman Kapani'nin şifahi cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²²⁷².
4. Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun münasebetiyle sözleri²²⁷³.
5. Bünyan kazasının Yeniköy nüfusunda kayıtlı Abbasoğlu Emirza Ergün'ün ölüm cezasına çarptırılması hakkındaki Adliye Encümeni mazbatası münasebetiyle sözleri²²⁷⁴.
6. Bağlı buldukları teşkilât emrine alınmak suretiyle vazifeden uzaklaştırılacaklar hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²²⁷⁵.
7. Aliye Olagay'ın dilekçesine dair; Arzuhal Encümeni'nin 29 Nisan 1952 Tarih ve 92/3867 Sayılı Kararının Meclis'te görüşülmesine dair tavrı ve tavrı hakkındaki Arzuhal Encümeni mazbatasına ve mazbata münasebetiyle sözleri²²⁷⁶.

²²⁷⁰TBMM Z.C., D.10, C. 1, s. 26, 27.

²²⁷¹TBMM Z.C., D.10, C. 1, s. 168.

²²⁷²TBMM Z.C., D.10, C. 1, s. 197-199.

²²⁷³TBMM Z.C., D.10, C. 1, s. 226, 230-232.

²²⁷⁴TBMM Z.C., D.10, C. 1, s. 272.

²²⁷⁵TBMM Z.C., D.10, C. 1, s. 459.

²²⁷⁶TBMM Z.C., D.10, C. 3, s. 52; C. 3, 26 S. Sayılı Arzuhal Encümeni Mazbatası.

8. Abdulfettah yetimleri hakkında Arzuhal Encümeninin ittihaz ettiği karar münasebetiyle sözleri²²⁷⁷.
9. Zeki Or hakkında Arzuhal Encümeninin ittihaz ettiği karar münasebetiyle sözleri²²⁷⁸.
10. Emekli Orgeneral Sami Topçu hakkında Arzuhal Encümeninin ittihaz ettiği karar münasebetiyle sözleri²²⁷⁹.
11. Adana'dan İsmail Özkut ve Hasan Özkan'ın dilekçesine dair; Arzuhal Encümeni'nin 28Mart 1952 tarih ve 1440 sayılı kararının Meclis'te görüşülmesine dair takriri ve takrir hakkındaki Arzuhal Encümeni Mazbatası ve mazbata münasebetiyle sözleri²²⁸⁰.
12. Remzi Balkanlı'nın dilekçesine dair; Arzuhal Encümeni'nin 24Kasım 1952tarih ve 5128 sayılı kararının Meclis'te görüşülmesine dair takriri ve takrir hakkındaki Arzuhal Encümeni Mazbatası²²⁸¹.
13. Leon Taranto hakkında Arzuhal Encümeninin ittihaz ettiği karar münasebetiyle sözleri²²⁸².
14. Yusufoglu Feyad Çiftçi hakkında Arzuhal Encümeninin ittihaz ettiği karar münasebetiyle sözleri²²⁸³.
15. Sinan Tekelioğlu'nun Teşrii Masuniyetlerinin Kaldırılması Hakkında Başvekâlet Tezkeresi ve Teşkilâtı Esasiye ve Adliye Encümenlerinden Kurulan Muhtelit Encümen Mazbatası ve mazbata münasebetiyle sözleri²²⁸⁴.

²²⁷⁷*TBMM Z.C.*, D.10, C. 3, s. 64-66.

²²⁷⁸*TBMM Z.C.*, D.10, C. 3, s. 140.

²²⁷⁹*TBMM Z.C.*, D.10, C. 3, s. 187, 188.

²²⁸⁰*TBMM Z.C.*, D.10, C. 3, s. 110, 111; C. 3, 41 S. Sayılı Arzuhal Encümeni Mazbatası.

²²⁸¹*TBMM Z.C.*, D.10, C. 3, 46 S. Sayılı Arzuhal Encümeni Mazbatası.

²²⁸²*TBMM Z.C.*, D.10, C. 4, s. 142.

²²⁸³*TBMM Z.C.*, D.10, C. 4, s. 178, 181-183.

²²⁸⁴*TBMM Z.C.*, D.10, C. 4, s. 248, 249; C. 4, 114 S. Sayılı Başvekâlet Tezkeresi ve Teşkilâtı Esasiye ve Adliye Encümenlerinden Kurulan Muhtelit Encümen Mazbatası.

16. Tunceli'nin Ovacık kazasının Havaçor nahiyesine bağlı Hanuşağı köyünden Veli oğlu Dursun Levent'in ölüm cezasına çarptırılması hakkındaki Başvekâlet Tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatasası münasebetiyle sözleri²²⁸⁵.
17. İstiklâl Madalyası Kanunu'nun İnci Maddesine Müzeyyel 869 Sayılı Kanunun 2nci Maddesinin tefsiri hakkında taktiri ve Milli Müdafaa Encümeni mazbatasası²²⁸⁶.
18. Hüseyin Kami Ezgü hakkında Teşkilâtı Esasiye ve Arzuhal Encümeni mazbatasası münasebetiyle sözleri²²⁸⁷.
19. Ahmet Güngör'ün mahkûm olduğu cezanın affı hakkındaki Adliye Encümeni mazbatasası münasebetiyle sözleri²²⁸⁸.
20. 1110 Sayılı askeri memnu mıntakalar hakkındaki kanunun İnci maddesinin B bendinin tadiline dair kanun münasebetiyle sözleri²²⁸⁹.
21. Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin Emniyet Umum Müdürlüğü kısmında değişiklik yapılması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²²⁹⁰.
22. Casusluktan suçlu Todorovınçoğlu 1908 doğumlu İvan Ademidi ile Gavriyelolu 1924 doğumlu Nikolay Antronof'un ölüm cezasına çarptırılmaları hakkındaki Başvekâlet Tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatasası münasebetiyle sözleri²²⁹¹.
23. 1955 Yılı Muvazenei Umumiye Kanunu münasebetiyle sözleri²²⁹².
24. Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü 1955 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²²⁹³.

²²⁸⁵*TBMM Z.C.*, D.10, C. 5, s. 18.

²²⁸⁶*TBMM Z.C.*, D.10, C. 5, s. 30; C. 5, 167 S. Sayılı Milli Müdafaa Encümeni Mazbatasası.

²²⁸⁷*TBMM Z.C.*, D.10, C. 5, s. 49.

²²⁸⁸*TBMM Z.C.*, D.10, C. 5, s. 52.

²²⁸⁹*TBMM Z.C.*, D.10, C. 5, s. 100, 101, 106.

²²⁹⁰*TBMM Z.C.*, D.10, C. 5, s. 154.

²²⁹¹*TBMM Z.C.*, D.10, C. 5, s. 157.

²²⁹²*TBMM Z.C.*, D.10, C. 5, s. 314, 315.

²²⁹³*TBMM Z.C.*, D.10, C. 5, s. 402, 403.

25. Diyanet İşleri Reisliği 1955 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²²⁹⁴.
26. Toprak ve İskân İşleri Umum Müdürlüğü 1955 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²²⁹⁵.
27. Adliye Vekâleti 1955 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²²⁹⁶.
28. Milli Müdafaa Vekâleti 1955 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²²⁹⁷.
29. Dahiliye Vekâleti 1955 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²²⁹⁸.
30. Jandarma Umum Kumandanlığı 1955 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²²⁹⁹.
31. Maliye Vekâleti 1955 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²³⁰⁰.
32. Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1955 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²³⁰¹.
33. Nafia Vekâleti, Devlet Su İşleri ve Karayolları Umum Müdürlükleri 1955 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²³⁰².
34. 6085 Sayılı karayolları trafik Kanunu'nun 77nci maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun layihasını görüşmek üzere Muvakkat Encümen kurulmasına dair takrir münasebetiyle sözleri²³⁰³.
35. Sayın Cumhurreisi Celal Bayar'ı hastanede Büyük Millet Meclisi namına ziyarete giden 10 kişilik heyet namına bu ziyaret hakkındaki intibaları münasebetiyle sözleri²³⁰⁴.

²²⁹⁴TBMM Z.C., D.10, C. 5, s. 431, 979, 980.

²²⁹⁵TBMM Z.C., D.10, C. 5, s. 453, 454, 459.

²²⁹⁶TBMM Z.C., D.10, C. 5, s. 481, 482.

²²⁹⁷TBMM Z.C., D.10, C. 5, s. 524, 527, 528.

²²⁹⁸TBMM Z.C., D.10, C. 5, s. 555, 556.

²²⁹⁹TBMM Z.C., D.10, C. 5, s. 569.

²³⁰⁰TBMM Z.C., D.10, C. 5, s. 579.

²³⁰¹TBMM Z.C., D.10, C. 5, s. 639, 640.

²³⁰²TBMM Z.C., D.10, C. 5, s. 677-679.

²³⁰³TBMM Z.C., D.10, C. 5, s. 751.

²³⁰⁴TBMM Z.C., D.10, C. 6, s. 398.

36. Tescil edilmeyen birleşmelerle bunlardan doğan çocukların cezasız tesciline dair kanun teklifi münasebetiyle sözleri²³⁰⁵.
37. Baraj inşaatı dolayısıyla sular altında kalacak kasaba, köy ve arazi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²³⁰⁶.
38. Re'sen emekliye sevk edilmiş olan Ferit Ataç hakkında Arzuhal Encümeni kararı münasebetiyle sözleri²³⁰⁷.
39. Suriye, Lübnan, Irak, Ürdün, Mısır, İran, Afganistan, Libya, Pakistan, Kıbrıs ve Türkiye hükümetleri için orman siyaseti eğitimi temin eden bir merkezin teşkili suretiyle teknik yardım yapılması gayesiyle, Birleşmiş Milletler Gıda ve Ziraat Teşkilâtı ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasında imzalanan 10 numaralı Ek Anlaşmanın onanması hakkındaki kanun layihası münasebetiyle sözleri²³⁰⁸.
40. 18 Mayıs 1955 Tarih ve 6570 Numaralı Gayrimenkul Kiraları Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri²³⁰⁹.
41. 3491 Sayılı Toprak Mahsulleri Ofisi Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bir madde eklenmesine dair kanun münasebetiyle sözleri²³¹⁰.
42. Hafta tatili hakkında sözleri²³¹¹.
43. Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Krallığı ve Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti arasında Ankara'da imza edilen "*Balkan İstişari Meclisinin Teşkiline Mütedair*" anlaşmasının tasdiki hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²³¹².

²³⁰⁵TBMM Z.C., D.10, C. 6, s. 398.

²³⁰⁶TBMM Z.C., D.10, C. 6, s. 376, 410, 412.

²³⁰⁷TBMM Z.C., D.10, C. 6, s. 459, 460.

²³⁰⁸TBMM Z.C., D.10, C. 6, s. 464.

²³⁰⁹TBMM Z.C., D.10, C. 7, s. 107-108.

²³¹⁰TBMM Z.C., D.10, C. 7, s. 366-370.

²³¹¹TBMM Z.C., D.10, C. 7, s. 580.

²³¹²TBMM Z.C., D.10, C. 7, s. 581, 582.

44. Misis'in Ziyanlı Köyünden İdris Karataş'ın dilekçesine dair Arzuhal Encümeni'nin 10 Ocak 1955 Tarih ve 324 Sayılı Kararının Meclis'te görüşülmesine dair takriri ve takrir hakkındaki Arzuhal Encümeni mazbatası²³¹³.

45. Adana'daki Şehir Oteli noksanlarının bugüne kadar ikmal edilmemesi sebeplerine dair sualine Dâhiliye Vekili Etem Menderes'in şifahi cevabı²³¹⁴.

46. 5434 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'nun 133ncü maddesi ile yürürlükten kaldırılan askeri malullerin terfilerine dair olan 551 sayılı kanuna göre araziye müstahak olup da henüz bu haklarını arazi olarak alamayanların istihkaklarının nakden ödenmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²³¹⁵.

47. Bilumum memur, dul, yetim, emekli ve harp malullerine aralık ayından başka ocak ayında da birer maaş ikramiye verilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair Başvekilden olan sorusuna Maliye Vekili Nedim Ökmen'in şifahi cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²³¹⁶.

48. Doların karaborsaya intikalinin önlenmesi ve döviz kaçakçılarının ölüm cezasına çarptırılması hususlarında ne düşünüldüğüne dair sualine Adliye Vekili Hüseyin Avni Göktürk ve Maliye Vekili Nedim Ökmen'in şifahi cevapları ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²³¹⁷.

49. Usul hakkında sözleri²³¹⁸.

50. Türkiye ve Yunanistan'da mübadil oldukları halde mübadele edilmeyenlerin nerelerde terk edildiklerine, Lozan Muahedesine göre Türkiye ve Yunanistan'da Bırakılan Etabli Türk ve Rumlarla Garbi Trakya'dan memleketimize iltica edenlerin miktarına dair sualine Hariciye Vekili Fuad Köprülü'nün şifahi cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²³¹⁹.

²³¹³TBMM Z.C., D.10, C. 8, s. 206; C. 8, 7 S. Sayılı Arzuhal Encümeni Mazbatası.

²³¹⁴TBMM Z.C., D.10, C. 8, s. 425, 426.

²³¹⁵TBMM Z.C., D.10, C. 9, s. 263, 314-316.

²³¹⁶TBMM Z.C., D.10, C. 9, s. 124, 125.

²³¹⁷TBMM Z.C., D.10, C. 10, s. 11-13.

²³¹⁸TBMM Z.C., D.10, C. 10, s. 72, 73.

²³¹⁹TBMM Z.C., D.10, C. 10, s. 172-180.

51. Gayrimenkule ve aynı haklara müteallik resmi senetlerin tanzimindeki muamelata dair sualine Adliye Vekili Hüseyin Avni Göktürk'ün tahriri cevabı²³²⁰.
52. 1956 Mali Yılı Muvazenei Umumiye Kanunu münasebetiyle sözleri²³²¹.
53. Vatani hizmet karşılığı maaş alanlarla emekli, dul ve yetim maaşı bağlanmış olanlara tahsisat verilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²³²².
54. Diyanet İşleri Reisliği 1956 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²³²³.
55. Milli Müdafaa Vekâleti 1956 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²³²⁴.
56. Hariciye Vekâleti 1956 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²³²⁵.
57. 28 Şubat 1956 Tarih ve 6684 Numaralı 6/7 Eylül 1955 Tarihinde İstanbul ve İzmir'de Vukubulan Hadiselerde Zarar Görenlerin Zararlarının Ödenmesi Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri²³²⁶.
58. Münakalat Vekâleti ile Devlet Hava Meydanları İşletme Umum Müdürlüğü 1956 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri²³²⁷.
59. Memleketimizin senelik yemlik sarfiyatının arpa ve yulaf olarak kaç ton olduğuna, 1955 senesi içinde Amerika'dan satın alınan yemlik arpa ve yulafın miktarına dair İktisat ve Ticaret Vekili Fahrettin Ulaş'ın şifahi cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²³²⁸.
60. Büyük Millet Meclisi azalarını Seyhan Barajının açılış merasimine daveti²³²⁹.

²³²⁰TBMM Z.C., D.10, C. 10, s. 197, 198.

²³²¹TBMM Z.C., D.10, C. 10, s. 524.

²³²²TBMM Z.C., D.10, C. 10, s. 547.

²³²³TBMM Z.C., D.10, C. 10, s. 604.

²³²⁴TBMM Z.C., D.10, C. 10, s. 667, 668.

²³²⁵TBMM Z.C., D.10, C. 10, s. 756, 757.

²³²⁶TBMM Z.C., D.10, C. 10, s. 1072-1074.

²³²⁷TBMM Z.C., D.10, C. 10, s. 1103.

²³²⁸TBMM Z.C., D.10, C. 10, s. 1348-1350.

²³²⁹TBMM Z.C., D.10, C. 11, s. 3.

- 61.** Seyhan Mebusları Sinan Tekelioğlu ve Arkadaşlarının Seyhan Barajı ile hidro elektrik santralinin açılış merasiminde Türkiye Büyük Millet Meclisi azasının da hazır bulunarak bütün tesisleri tetkik etmelerine imkân bırakılmak üzere 16 Nisan Pazartesi gününe kadar meclis çalışmalarına ara verilmesine dair takriri²³³⁰.
- 62.** İmar kanun teklifi münasebetiyle sözleri²³³¹.
- 63.** Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa muvakkat bir madde eklenmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²³³².
- 64.** Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'nun 75nci maddesinin tadili ve bu kanuna bir geçici madde eklenmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²³³³.
- 65.** Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'nun 64ncü maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun teklifi ve Milli Müdafaa, Maliye ve Bütçe Encümenleri mazbataları ve mazbata münasebetiyle sözleri²³³⁴.
- 66.** Milli Müdafaa Vekâleti iskân ihtiyaçları için sarfiyat icrasına ve bu vekâletçe kullanılan gayrimenkullerden lüzumu kalmayanların satılmasına salahiyet verilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²³³⁵.
- 67.** Askeri Temyiz Mahkemesi Reisi, müddeiumumi ve azaları ile askeri adli hâkimlere tahsisat verilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²³³⁶.
- 68.** Orman Kanunu münasebetiyle sözleri²³³⁷.
- 69.** Ordudan istifa eden subay ve askeri memurların tekrar orduya alınmaları hakkında sözleri²³³⁸.

²³³⁰*TBMM Z.C.*, D.10, C. 11, s. 63.

²³³¹*TBMM Z.C.*, D.10, C. 11, s. 219.

²³³²*TBMM Z.C.*, D.10, C. 12, s. 280.

²³³³*TBMM Z.C.*, D.10, C. 12, s. 279, 441, 448 .

²³³⁴*TBMM Z.C.*, D.10, C. 13, s. 226; C. 13, 210 S. Sayılı Milli Müdafaa, Maliye ve Bütçe Encümenleri Mazbataları.

²³³⁵*TBMM Z.C.*, D.10, C. 13, s. 61.

²³³⁶*TBMM Z.C.*, D.10, C. 13, s. 109.

²³³⁷*TBMM Z.C.*, D.10, C. 13, s. 486-488, 493-496.

²³³⁸*TBMM Z.C.*, D.10, C. 14, s. 81, 82.

70. Hasan Hacı Selimoğlu, Hüseyin Aydın'ın karısı anife Aydın ve kızı Müveddet Aydın'a vatani hizmet tertibinden maaş bağlanmasına dair kanun münasebetiyle sözleri²³³⁹.

71. Kars Mebusu Sırrı Atalay'ın 1950 ve 1956 yıllarındaki ilkokul ve talebe sayısı ile ilköğretmen okulu adedine dair suali münasebetiyle sözleri²³⁴⁰.

72. Rum Ortodoks Patriğinin, Türk Ortodoks Ruhani Reisinin yeğenini Rum Mezarlığına gömdürmemek isteşinin doğru olup olmadığına dair sualine Adliye Vekili ve Dahiliye Vekâleti Vekili Hüseyin Avni Göktürk'ün şifahi cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²³⁴¹.

73. Ağaç traverslerle değıştirilen demir traverslerin ihtiyaca salih bir hale ifrağı hususunda ne düşünöldüğüne dair sualine İşletmeler Vekili Samet Ağaoğlu'nun şifahi cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²³⁴².

74. Emekli, dul ve yetim aylıklarına zam yapılması hakkındaki 4992 sayılı kanuna ek 5107 sayılı kanunun 1nci maddesinin tadiline dair kanun teklifinin geri verilmesine dair takriri²³⁴³.

75. Başvekil ve vekillerin mesuliyetlerine dair kanun teklifinin geri verilmesine dair takriri²³⁴⁴.

76. Gümrük tarifesi kanununa bağılı giriş tarifesi cetvelinde değışiklik yapılması hakkındaki 5983 sayılı kanunun birinci maddesine bir fıkra eklenmesi hakkındaki kanun teklifinin geri verilmesine dair takriri²³⁴⁵.

77. Usul hakkındaki sözleri²³⁴⁶.

78. Maliye Vekâleti 1957 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²³⁴⁷.

²³³⁹*TBMM Z.C.*, D.10, C. 14, s. 167.

²³⁴⁰*TBMM Z.C.*, D.10, C. 15, s. 77, 78.

²³⁴¹*TBMM Z.C.*, D.10, C. 15, s. 84-86.

²³⁴²*TBMM Z.C.*, D.10, C. 15, s. 104.

²³⁴³*TBMM Z.C.*, D.10, C. 17, s. 28.

²³⁴⁴*TBMM Z.C.*, D.10, C. 17, s. 177.

²³⁴⁵*TBMM Z.C.*, D.10, C. 17, s. 212.

²³⁴⁶*TBMM Z.C.*, D.10, C. 17, s. 737.

79. Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti, Hudut ve Sahiller Sıhhat Umum Müdürlüğü 1957 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²³⁴⁸.

80. Hususi otomobil vergisi kanunu münasebetiyle sözleri²³⁴⁹.

81. Türk dış politikası ile ilgili hükümetten sual takriri²³⁵⁰.

10.2.13. Zahit Akdağ (1333/1917-2 Kasım 1995)

10.2.13.1. Biyografisi

Zahit Akdağ, 1333 (1917) yılında Adana'nın Karaisalı ilçesinde dünyaya gelmiştir. Annesi Nazmiye Hanım, babası Mustafa Bey'dir²³⁵¹.

Ortaokulu Adana'da, liseyi ise İstanbul İstiklâl Lisesi'nde okumuş ve 1937 yılında liseyi bitirmiştir. 1 Kasım 1939'da askerlik hizmeti için silahaltına alınmış ve 27 Kasım 1941'de teğmen rütbesiyle terhis olmuştur. 29 Haziran 1944'te ikinci defa askere alınan Zahit Akdağ, 29 Kasım 1945'te üsteğmen rütbesiyle terhis edilmiştir²³⁵².

Terhisinden sonra Adana'ya dönen Zahit Akdağ, çiftçilik, ithalat ve ihracat işleriyle uğraşmıştır. DP'nin kurulması üzerine siyasete girmiş, ocak, bucağ başkanlarıyla İl İdare Kurulu üyeliği yapmıştır. 2 Haziran 1952-17 Mart 1954 tarihleri arasında Adana Belediye Başkanlığı yapmıştır²³⁵³.

Belediye başkanlığı devam ederken, 1954 seçimlerinde DP Seyhan milletvekili seçilen Zahit Akdağ 14 Mayıs 1954'te meclise katılmıştır²³⁵⁴. Zahit Akdağ ile ilgili, Seyhan milletvekillerinin, Seyhan vilayetinin adının Adana olarak değiştirilmesi hakkındaki ortak kanun teklifinin dışında taktir, teklif, söz alma vb. yasama faaliyeti tespit edilememiştir.

²³⁴⁷TBMM Z.C., D.10, C. 17, s. 835, 836, 839.

²³⁴⁸TBMM Z.C., D.10, C. 17, s. 1004.

²³⁴⁹TBMM Z.C., D.10, C. 17, s. 1171.

²³⁵⁰B.C.A. Fon No: 30.1.00 Yer No: 53.319

²³⁵¹Zahit Akdağ'ın Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 2147.

²³⁵²Öztürk, s. 773.

²³⁵³Zahit Akdağ'ın Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 2147; *Geçmişten Günümüze Adana Belediyesi ve Başkanları*, s. 90.

²³⁵⁴Zahit Akdağ'ın Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 10, Sicil No: 2147.

Bir dönem milletvekilliği yapan Zahit Akdağ, milletvekilliği sonrasında da aktif siyasete devam etmiştir. Önce Adalet Partisi'nde, daha sonra ise Doğruyol Partisi'nin kurucu üyeliğinde bulunmak suretiyle siyasetin içerisinde yer almıştır. Zahit Akdağ, 2 Kasım 1995'te vefat etmiştir. Tehlile Hanım ile evli olan Zahit Akdağ'ın bu evlilikten ikisi kız biri erkek, üç çocuğu olmuştur²³⁵⁵.

10.2.13.2. Zahit Akdağ'ın TBMM'deki Faaliyetleri

Zahit Akdağ'ın, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 4 yasama yılında da Nafia Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür²³⁵⁶.

Zahit Akdağ, X. yasama dönemi içerisinde Ahmet Kınık ve 12 Kişi ile birlikte Seyhan vilâyeti adının (Adana) olarak değiştirilmesi hakkında kanun teklifini desteklemiştir²³⁵⁷. Bunun dışında takrir, teklif, konuşma vb. yasama faaliyeti tespit edilememiştir.

11. XI. Yasama Dönemi ve TBMM'deki Adana Milletvekilleri

11.1. XI. TBMM'nin Açılması XI. Yasama Gelişmeleri

11 Eylül 1957'de verilen bir takrir üzerine TBMM seçimlerinin yenilenmesine karar verilmişti. Muhalefet arasındaki güç birliğini engellemek amacıyla Seçim Kanunu'nun bazı maddeleri değiştirilmesi üzerine partiler arasındaki ittifak engellenmiştir. Bu durum, 27 Ekim 1957 seçimlerinden DP'nin galip çıkmasını sağlamıştır. 1957 seçimlerinde 12.078.623 seçmenden 9.250.949'ü oy kullanmıştır. 1957 seçimlerine katılım 1950 ve 1954 seçimlerine nazaran oldukça düşük kalmış ve % 77 oranında bir katılım gerçekleşmiştir²³⁵⁸.

67 seçim bölgesinde, 610 milletvekilliği için yapılan seçime DP, CHP, CMP ve HP katılmışlardır. DP, 4.372.621 (oyların % 47,7'si) oy almış ve 419 milletvekilliği (meclisin % 69,6'sı) kazanmıştır. CHP, 3.753.136 (oyların % 40,82'si) oy almış ve 173 milletvekilliği (meclisin % 28,7'si) kazanmıştır. CMP, 652.064 (oyların % 7,19'u) oy almış ve 4 milletvekilliği (meclisin % 0,7'si) kazanmıştır. HP

²³⁵⁵ Öztürk, s. 773, 774.

²³⁵⁶ TBMM Z.C., D.10, C. 1, s. 44; C. 2, s. 36; C. 8, s. 42; C. 14, s. 35.

²³⁵⁷ TBMM Z.C., D. 10, C. 9, 276 S. Sayılı Dahiliye Encümeni Mazbatası.

²³⁵⁸ Girgin, s. 159.

ise; 350.597 (oyların % 3,85'i) oy almış ve 4 milletvekilliği (meclisin % 0,7'si) kazanmıştır. Bunların dışında 2 milletvekilliğini de bağımsız adaylar kazanmışlardır²³⁵⁹. 1957 seçimlerine gelinene kadar geçen süre içinde yaşanan döviz krizi, temel ihtiyaç maddelerinin karaborsaya düşmesi gibi ekonomik sebeplerin DP'nin oy kaybına ciddi bir etkisi olmuştur. Aynı şekilde, demokrasi mücadelesi için doğan bir partiye iktidar dönemindeki uygulamaları nedeniyle muhaliflerin demokrasi mücadelesine başlaması, Kırşehir'in yeniden vilayet yapılması sırasında bazı ilçelerinin Nevşehir'de bırakılmasını eleştiren CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı'nın meclise hakareten tutuklanarak cezaevine gönderilmesinin toplumda yarattığı "*DP muhalifleri susturmak için cezaevine atıyor*" algısı da DP'nin oy kaybında etkili olmuştur²³⁶⁰.

XI. Dönem TBMM, meclisin en yaşlı üyesi İstanbul bağımsız milletvekili Ali Fuat Cebesoy'un açılış konuşmasıyla çalışmalarına başlamıştır²³⁶¹. Milletvekillerinin yemin töreninden sonra meclis başkanlığı seçimlerine geçilmiş ve İçel milletvekili Refik Koraltan 404 oyla Meclis Başkanı seçilmiştir. Meclis Başkanlık Divanı'nın oluşturulmasından sonra cumhurbaşkanlığı seçimlerine geçilmiş ve 413 oyla İstanbul milletvekili Celal Bayar 3. defa cumhurbaşkanı seçilmiştir²³⁶².

Meclisteki milletvekillerinden 26'sı asker, 24'ü basın mensubu, 21'i belediyeçi, 14'ü bankacı, 31'i eğitimci, 164'ü hukukçu, 1'i ilahiyatçı, 7'si işçi, 31'i mühendis, 6'sı maliyeci, 69'u sağlıkçı, 65'i çiftçi, 99'u ticaret erbabı, 40'ı yönetici ve 3'ü de diğer meslek gruplarına mensupturlar²³⁶³.

Milletvekillerinin eğitim durumlarına baktığımızda; milletvekillerinden 30'u ilkokul, 46'sı ortaokul, 67'si lise, 3'ü kolej, 3'ü medrese, 435'i üniversite ve 8'i de özel öğretim mezunlardır²³⁶⁴. Milletvekillerinden 249'u Fransızca, 108'i İngilizce, 71'i Almanca, 23'ü Arapça, 13'ü Farsça, 9'u Rumca, 6'sı İtalyanca, 2'ser tanesi Bulgarca,

²³⁵⁹ Rıfat Şahin, *XI. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi (1957-1960)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1999, s. 18.

²³⁶⁰ Girgin, s. 163.

²³⁶¹ TBMM Z.C., D.11, C. 1, s. 2.

²³⁶² TBMM Z.C., D.11, C. 1, s. 7, 9.

²³⁶³ Şahin, s. 19.

²³⁶⁴ Şahin, s. 22.

İspanyolca, Ermenice ve 1'er tanesi de Rusça, Sırpça, İsveççe, Yugoslavca ve Romence bilmekteydiler. Milletvekillerinden 253'ü yabancı dil bilmezlerken, 237'si 1 yabancı dil, 79'u 2 yabancı dil, 27'si 3 yabancı dil, 5'i 4 yabancı dil ve 1'i de 5 yabancı dil bilmekteydi²³⁶⁵.

Milletvekillerinden 4'ü 30 yaşında, 154'ü 31-40 yaş aralığında, 238'i 41-50 yaş aralığında, 161'i 51-60 yaş aralığında ve 10'ü de 61-70 yaş aralığındaydılar²³⁶⁶.

XI. Yasama dönemi başladıktan sonra; Celal Bayar yeni hükümetin kurulması görevini Adnan Menderes'e vermiştir. 25 Kasım 1957'de kabinenin kurulduğu ilan edilmiştir. V. Menderes Hükümeti'nin 4 Aralık 1957'de güven oylaması yapılmış ve 133 ret oyuna karşılık 403 kabul oyu alarak hükümet güvenoyu almıştır. V. Menderes Hükümeti 4 Aralık 1957'den 27 Mayıs 1960 askeri darbesine kadar görevde kalmıştır²³⁶⁷.

CHP, 1957 seçimlerinde muhalefette kalmasına rağmen seçimlerden güçlenerek çıkmış, milletvekili sayısını arttırmıştır. Bu durum DP ile ilişkilerin daha da gergin geçmesine neden olmuştur. DP, CHP'yi iktidarı seçim yoluyla terk etmekten hoşlanmayan ve bunun için karışıklıklar çıkararak bir parti olarak görüyordu. CHP ise DP'ye cahil halkı kandıran bir parti olarak bakıyordu. CHP; seçimlerde yolsuzluk yapıldığı, devlet radyosunun propaganda aracı olarak kullanıldığı, devlet araçlarının seçimlerde DP tarafından kullanıldığı iddialarıyla DP hakkında birçok önerge vermiştir. Bununla beraber, CHP'nin yayın organı olan Ulus gazetesinin Atatürk'ün Bursa Nutku'nu yayınlaması zaten gergin olan ilişkileri daha da germiştir²³⁶⁸.

DP tarafından CHP'nin meclisteki çalışmalarını kısıtlamak, muhalefeti daha fazla denetim altına almak amacıyla meclis içtüzüğünde değişiklikler yapılmıştır²³⁶⁹. Yapılan değişikliklerle; meclisteki milletvekili sayısına oranla % 1 oranındaki

²³⁶⁵ Şahin, s. 23, 25.

²³⁶⁶ Şahin, s. 27.

²³⁶⁷ Girgin, s. 160.

²³⁶⁸ Sedef Bulut, "Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu", *Gazi Üniversitesi Akademik Bakış Dergisi*, C. 2, S. 4, Ankara, 2009, s. 132, 133.

²³⁶⁹ Eroğul, s. 212, 213; Şahin, s. 34.

milletvekili olmayan siyasi partiler grup kuramayacaklardır. Görüşmelerde, parti grubu adına yalnızca parti grup başkanı veya parti sözcüsü bir defa konuşabilecek, kürsüde konuşan milletvekillerinin lisan nezaketinden ayrılması halinde konuşmalar meclis tutanaklarından çıkarılacaktır. Bununla birlikte, sözlü sorular sadece Cuma günü cevaplanacak, sorunun yöneltildiği bakan kamu yararı gerekçesiyle soruya cevap vermeme hakkını kullanabilecektir. Milletvekili dokunulmazlıklarının kaldırılması kolaylaşacak, milletvekillerine verilen meclisten çıkarma cezası 3 ila 12 oturum arasında değişebilecektir. Milletvekiline verilen uyarı cezası halinde maaşının beşte biri, geçici çıkarma halinde yarısı ve meclisten çıkmamakta direnmesi halinde tamamı kesilebilecektir²³⁷⁰. Meclis içtüzüğünde yapılan bu değişiklikler özellikle hukukçular tarafından ciddi eleştiriye uğramıştır. Anayasa profesörü Hüseyin Nail Kubalı'nın yapılan değişikliklerin anayasaya aykırı olduğu yönündeki açıklamaları üzerine Kubalı, Milli Eğitim Bakanlığı emrine alınmıştır²³⁷¹.

O sırada, Binbaşı Samet Kuşçu ihbarıyla hükümete karşı darbe yapacakları iddiasıyla 9 subay tutuklanmıştır²³⁷². 6 ay süren yargılamada General Faruk Güventürk darbecilerin lideri olarak görülmüştür. Yargılamalar esnasında somut bir delil ortaya konulamayınca tutuklu sanıkların beraatına ve asılsız ihbarda bulunan Samet Kuşçu'nun tutuklanmasına karar verilmiştir²³⁷³. Ordudaki rahatsızlıktan ilk defa bu olay sayesinde haberdar olunmasına rağmen tarihimize "*9 Subay Olayı*" olarak geçen hadise, hükümet tarafından derinlemesine soruşturulmamıştır. Hüseyin Nail Kubalı'nın görevden alınmasının üniversiteler ile aydınların DP Hükümeti ile arasının açılmasına neden olmuştu. O an öyle bir soruşturmayı derinleştirmenin hükümet ile ordunun arasını bozacağı ve hükümete zararı olacağı düşüncesiyle soruşturma daha ilerilere götürülmemiştir. DP'nin göz ardı ettiği bu olay ileride kendisinin sonunu hazırlayacaktı²³⁷⁴.

²³⁷⁰ Şevket Süreyya Aydemir, *İhtilalin Mantığı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999, s. 262; Şahin, s. 34, 35.

²³⁷¹ Girign, s. 162; Bulut, s. 132.

²³⁷² Şahin, s. 36.

²³⁷³ Aydemir, s. 263.

²³⁷⁴ Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye, (1945-1980)*, Çev. Ahmet Fethi, Hil Yayınları, İstanbul, 2007, s. 201.

O günlerde sınırlarımız dışında yaşanan bir gelişme Türk siyasetinin de karar alma mekanizmalarını da etkileyecektir. 14 Temmuz 1958'de Irak'ta ihtilal olmuş, Kral, ailesi ile Irak'ın önde gelen politikacıları ve devlet adamları öldürülmüşlerdir. Başbakan Adnan Menderes, Irak Kralı II. Faysal ile yakın ilişki içindeydi. İhtilalin yaşandığı gün gelebilirdi, kendisini ve ailesini İstanbul'da misafir edecekti²³⁷⁵. Kralın devrilmesi Adnan Menderes'i derinden sarsacak ve bu olaydan sonra "*İhtilal*" sözcüğünü daha fazla kullanmaya başlayacaktır. Yaptığı bir konuşmada "*Ben bir halk adamıyım. Başta muhalefet ve baskı grupları olmak üzere karşımdakiler benim de düşmanındırlar. Ama bu azınlıklar beni devirmek için ihtilal yolunu da deneyeceklerdir. Fakat benim de her türlü vasıtayı kullanmak hakkımdır*" diyecektir²³⁷⁶. Menderes, muhalefet ile ilişkilerini bu bakış açısı ile şekillendirecek ve katıldığı birçok yurt gezisinde halka hitap ederken, muhalefeti gayrimeşru ilişkilerle iktidarı ele geçirmek isteyenler olarak tanımlayacaktır²³⁷⁷.

DP iktidarı bir taraftan siyasi çekişmelerle uğraşırken, diğer taraftan da ekonomik sıkıntılarla uğraşmak zorunda kalmıştır. Türk parası başta Amerikan doları olmak üzere birçok Avrupa ülkesinin parası karşısında değer kaybına uğramıştır. Enflasyon sürekli artıyor, ülkedeki birçok malın temininde zorluk çekiliyordu. Üstelik Amerikan yardımları da eskiye nazaran oldukça azalmıştı. Hükümet, içinde bulunduğu bu ekonomik darboğazı aşmak için "*4 Ağustos Kararları*" diye de bilinen ekonomik kararlarla devalüasyon yapmış, Türk parasının değeri neredeyse 4 kat düşürülmüştür. Tekel ürünlerine, kömüre ve Sümerbank ürünlerine yapılan zamlarla ekonomi düzeltilmeye çalışılmıştır. Artan enflasyon ve yaşanan hayat pahalılığı DP'ye verilen halk desteğinin düşmesinde etkili olmuştur²³⁷⁸.

Adnan Menderes'in muhalefeti ihtilal yapmaya çalışmakla suçlaması, muhalefetin daha yakın ilişki kurmasına neden olmuş ve siyasi partiler birleşmeye başlamışlardır. Önce, 6 Ekim 1958'de CMP, TKP birleşerek Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi kurulmuştur. Ardından, 24 Kasım 1958'de HP kadroları, CHP'ye

²³⁷⁵ Aydemir, s. 274.

²³⁷⁶ Aydemir, s. 277.

²³⁷⁷ Şahin, s. 37; Eroğul, s. 219, 220.

²³⁷⁸ Eroğul, s. 214, 215; Aydemir, s. 274.

katılmışlardır²³⁷⁹. Menderes, muhalefetin yaptığı bu birlikteliği "*Ehlisalip Birlikteliği*"(*Haçlılar Cephesi*) olarak değerlendirmiştir²³⁸⁰.

"*Milli Muhalefet Cephesi*" ya da "*Güçbirliği Teşkilâtları*" da denilen ittifakın tamamlanmasından sonra 12-15 Ocak 1959'da gerçekleşen CHP'nin 14. Kurultayı'nda muhalefetin birbiriyle ortak hareket etmek istedikleri hususlar "*İlk Hedefler Beyannamesi*" adı altında ilan edilmiştir. Beyannameye göre bu hedefler şunlardı; partizanlığın sonlandırılması, ikinci meclisin kurulması, Yüksek Hakimler Kurulu'nun oluşturulması, memurların mahkemeye başvurma haklarının verilmesi, basın özgürlüğünün anayasal güvence altına alınması, üniversite özerkliğinin sağlanması, Yüksek Ekonomi Kurulu'nun kurulması ve sosyal güvenlik ile sosyal adalet kavramlarının anayasaya girmesidir²³⁸¹.

DP ise Milli Muhalefet Cephesi'ne "*Vatan Cephesi*" ile karşılık vermiştir. DP'ye mi bağlı yoksa bağımsız bir teşkilâtlanma mı olduğu belli olmayan Vatan Cephesi'nin hedefi; hangi partiden olursa olsun tüm vatandaşların ülke kalkınmasına destek olmasını sağlamaktır. Vatan Cephesi'ne 700.000 kişinin katılmasını sağlamak ilk hedef olarak belirlenmiştir. Milli Muhalefet Cephesi'nin oluşturduğu Güçbirliği Ocakları'na gerçekleşen katılımlar muhalif gazetelerde büyük bir övgüyle bahsediliyorken, Vatan Cephesi'ne katılımlar ise alaycı bir şekilde yayınlanıyordu²³⁸². Bunun üzerine Vatan Cephesi'ne katılımlar radyodan ilan edilmeye başlanmış ve saatler boyu sürecek olan isim listeleri radyodan okunmuştur. Muhalefet kimi zaman radyoda okunan isimlerin bebeklere ya da ölmüş kimseler ait olduğunu iddia etmiştir. Bir buçuk yıl sürecek olan bu ilanlar vatandaşı bunaltmış ve birçok ilde "*Radyo Dinlemeyenler Cemiyeti*" kurulmuştur²³⁸³. Vatan Cephesi Davası, 27 Mayıs İhtilali'nden sonra Yassıada Mahkemeleri'nde görülen ve DP idarecilerinin cezalandırıldığı davalardan bir tanesi olmuştur²³⁸⁴.

²³⁷⁹ Girgin, s. 163; Kabasakal, s. 193.

²³⁸⁰ Aydemir, s. 279; Şahin, s. 39.

²³⁸¹ Girgin, s. 163; Şahin, s. 42, 43.

²³⁸² Kabasakal, s. 193, 194.

²³⁸³ Şahin, s. 40.

²³⁸⁴ B.C.A. Fon No: 10.9.00 Yer No: 223.693.2

Ülkenin kardeş kavgasına sokulacağı kadar tarafların kamplaştığı günlerde, Kıbrıs'ta bağımsız bir devlet kurulmasının kararlaştırılması ve İngiltere, Türkiye ile Yunanistan arasında Londra Antlaşması'nın imzalanması için Başbakan Adnan Menderes uçakla İngiltere'ye gitmiştir. 17 Şubat 1959'da Başbakan Menderes'in uçağı aşırı sis yüzünden Londra yakınlarında düşmüştür²³⁸⁵. Uçakta bulunan Basın-Yayın ve Turizm Bakanı Server Somuncuoğlu ile Eskişehir milletvekili Kemal Zeytinoğlu'nun da aralarında bulunduğu 16 kişi yaşamını yitirmiştir. Menderes kazayı hafif yaralı olarak atlatmıştır. Bu olay bir anda yaşanan siyasi gerginliği unutturmuştur. Toplum içerisinde bazı kesimler Adnan Menderes'in uçaktan sağ kurtulmasına dini anlamlar yüklemiştir. Halkın gözünde kaybolan prestijini yeniden toparlayan Menderes tedavi altında tutulduğu klinikteyken 19 Şubat 1959'da Londra Antlaşması'nı imzalamış ve 27 Şubat 1959'da Türkiye'ye dönmüştür. Menderes'in ülkeye dönüşü halkın sevgi gösterilerine dönüşmüş, İsmet İnönü de Adnan Menderes'i karşılamaya gitmiştir²³⁸⁶.

Kısa süreliğine iktidar ile muhalefet arasındaki buzların erimesine neden olan bu olay çabuk unutulmuş ve İnönü'nün yurt gezileri sırasında yaşanan olaylar ilişkileri yeniden germiştir²³⁸⁷. CHP'li yöneticiler bu gezinin, Milli Mücadele tarihi içerisinde önemli bir yere sahip olan Uşak'tan başlatılmasını ve gezinin adının da "*Büyük Taarruz*" olmasını kararlaştırmışlardır²³⁸⁸. Bu gezi istenildiği gibi geçmeyecek ve İsmet İnönü ile CHP'nin Genel Sekreteri Kasım Gülek'e saldırılar yapılacaktır. Uşak, Topkapı ve Geyikli'de yaşanan saldırılar ülkede iktidar-muhalefet ilişkilerini iyice gerektirir²³⁸⁹.

Bu gerginlikler içerisinde en önemlisi ise olaylı Kayseri gezisidir. Kayseri'nin Yeşilhisar ilçesinde, Tarım Kredi Kooperatifi'nin seçimi sırasında CHP'li ve DP'li yöneticiler arasında kavga çıkmış ve DP ilçe başkanı CHP'lilere silah çekmiştir. CHP yönetimi yaşanan olaylar ile ilgili şehirde inceleme yapmak için Kayseri'ye gitmeye

²³⁸⁵ Şahin, s. 41.

²³⁸⁶ Eroğul, s. 223.

²³⁸⁷ Bulut, s. 135.

²³⁸⁸ Aydemir, s. 281.

²³⁸⁹ Şevket Süreyya Aydemir, *Menderes'in Dramı (1889-1960)*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2010, s. 346.

karar vermişlerdir. Kayseri Valisi'nin, İnönü henüz Ankara'dan ayrılmadan şehirde havanın gergin olduğunu, gezisini ertelemesinin daha doğru olacağını talep etmesine rağmen İnönü, Kayseri'ye geleceğini bildirmiştir. Kayseri'ye yakın bir yerdeki Himmetdede tren istasyonunda, Kayseri vali yardımcısı ve il jandarma komutanı treni durdurarak İnönü'nün şehre girmemesini bir kez daha kendisinden rica ettiler. İnönü şehre girmekte ısrar etmiş, istasyondaki memurlar durumu Ankara'ya bildirmişlerdir. O sırada birçok subay İsmet İnönü'nün elini öpüp ona saygı gösterisinde bulunmuşlardır. O güne kadar tarafsız durumdaki ordu, ilk defa yaşanan gerginlikte İnönü'den taraf olduklarını bu hareket tarzı ile ortaya koymuşlardır. Subayların bu tavrı sonrasında askerler İnönü'nün Kayseri'ye girişine engel olamamışlardır²³⁹⁰.

Gelişmeleri yakından takip eden Bayar ve Menderes, askerlerin İnönü'ye gösterdikleri bu yakınlıktan rahatsız olmuşlardır. DP Meclis Grubu, 12 Nisan 1960 günü olağanüstü toplantı yapmış ve yurt genelindeki olayların sebebi olarak gördükleri CHP ile ilgili bir tahkikat komisyonu kurulmasını kararlaştırmışlardır²³⁹¹. DP Meclis Grubu 15 Nisan 1960'ta ikinci bir toplantı yapmış ve CHP hakkında tahkikat açılması için Bursa milletvekili Mazlum Kayalar ile Denizli milletvekili Baha Akşit'in verdiği önergeyi kabul etmiştir. Gerekçe olarak da CHP'nin gayrimeşru hale geldiği, halkı silahlandığı, orduyu siyasete alet ettiği, basınının bir kısmının da aynı maksatları desteklediği gösterilmiştir²³⁹².

DP'nin tahkikat komisyonu hamlesine karşılık CHP de bir önerge vererek Başbakan Menderes hakkında bir meclis soruşturması açılması ve Menderes'in Yüce Divan'a sevk edilmesini istemiştir. Gerekçe olarak da; insan haklarının çiğnendiği, adli güvencenin yeterince olmadığı, partizanca bir idare uygulandığı, radyonun DP'nin propagandasına alet edildiği iddia edilmiştir. Fakat CHP'nin önergesi DP'li milletvekillerinin oylarıyla reddedilmiştir²³⁹³.

²³⁹⁰ Girgin, s. 165, 166.

²³⁹¹ Kabasakal, s. 197.

²³⁹² Aydemir, s. 359.

²³⁹³ Eroğul, s. 234, 235.

18 Nisan'da, TBMM'de CHP hakkında tahkikat komisyonunun kurulması için verilen önerge görüşülmeye başlanmıştır. Gergin başlayan görüşmelerde İnönü söz almış ve DP'nin bu uygulamalarla ülkeyi adım adım ihtilale götürdüğünü, ihtilal yapacak olanların kendileri olmayacağını fakat ihtilal olduğunda kendilerinin bile DP'lilere yardımcı olamayacağını belirtmiştir. Sözlerinin devamında, artık DP'ye karşı ihtilalin meşru hale geldiğini iddia ederek konuşmasını tamamlamıştır. Bu konuşmadan sonra İnönü'ye 12 oturum meclisten çıkarma cezası verilmiştir. Kendisiyle birlikte diğer CHP'li milletvekilleri de genel kurulu terk etmişlerdir.

Yapılan oylama neticesinde CHP'nin faaliyetlerinin incelenmesi için 15 kişilik bir Tahkikat Komisyonu kurulması kararlaştırılmıştır²³⁹⁴.

27 Nisan 1960 Tarih ve 7468 Numaralı Türkiye Büyük Millet Meclisi Tahkikat Encümenlerinin Vazife ve Salahiyetleri Hakkındaki Kanun'a göre kurulan komisyon; yargılama, yayın yasağı getirme, kapatma ve el koyma yetkisine sahip kılınmıştır. Ayrıca komisyon kararlarına uyulmaması halinde, yasağı çiğneyenlerin ağır ceza ile cezalandırılmasına karar verilmiştir²³⁹⁵.

Tahkikat komisyonunun kurulmasına ilk tepki üniversite öğrencilerinden gelmiş, 27 Nisan'da İstanbul Üniversitesi öğrencileri sokağa dökülmüştür. Çıkan olaylarda 2 gösterici yaşamını yitirmiş, 15 gösterici ve 16 polis memuru yaralanmışlardır. Yaşanan olaylar üzerine üniversite tatil edilmiş, gece sokağa çıkma yasağı konulmuş ve konu ile ilgili yayın yasağı getirilmiştir. Aslında yayın yasağı getirilmesi, hükümete karşı olanların cephesinin genişlemesini sağlamıştır. Çünkü gazetelerin yazmadığını, halk kendi arasında abartarak konuşuyordu. Gösterilerde ölen 2 kişi halk arasında 60-70 kişi olarak anlatılıyor, bu da hükümete öfkeyi arttırıyordu²³⁹⁶. İstanbul'daki olayları 29 Nisan'da Ankara'daki olaylar takip etmiş, ülke her geçen gün biraz daha kaos ortamına sürüklenmiştir²³⁹⁷.

²³⁹⁴ Şevket Süreyya Aydemir, *İhtilalin Mantığı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 199, s. 294, 295; Şahin, s. 51.

²³⁹⁵ *Düster*, 3. Tertip, C. 41; 28.04.1960 Tarih ve 10491 Sayılı Resmi Gazete; Girgin, s. 171.

²³⁹⁶ Eroğul, s. 238, 239.

²³⁹⁷ Şahin, s. 56.

3 Mayıs 1960'ta emeklilik iznine ayrılan dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Gürsel, Milli Savunma Bakanı Etem Menderes'e bir mektup göndermiştir. Mektubunda, ast-üst ilişkisini bir kenara bırakan Gürsel, cumhurbaşkanının istifa etmesini, hükümetin değişmesini, siyasi tutukluların serbest bırakılmasını, baskı kanunlarının dereceli olarak kaldırılmasını aksi takdirde yaşanacak olayların ülke için de DP için de felaketle sonuçlanacağını bildirmiştir²³⁹⁸.

Tarih belirtmemekle birlikte Şevket Süreyya Aydemir; Etem Menderes'in Adnan Menderes ile görüşüp onu başbakanlıktan istifa etmeye ikna ettiğini, fakat bundan haberdar olan Meclis Başkanı Refik Koraltan'ın durumu Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a haber vermesi sonrasında Adnan Menderes'in istifa etmekten vazgeçtiğini belirtmiştir²³⁹⁹.

Adnan Menderes, önemli bir gerekçe gösterilmeden meclisin 10 gün tatil edilmesi üzerine hala halk desteğine sahip olduğunu göstermek için Ege gezisine çıkmıştır. İzmir'de kendisini karşılayan 200.000 kişiye hitap eden Menderes, öğrenci olaylarını eleştirmiştir. İzmir'den sonra Manisa ve Turgutlu'ya geçen Menderes, burada da coşkulu kalabalıklara hitap ederek moral bulmuş ve 18 Mayıs 1960'ta tekrar Ankara'ya dönmüştür²⁴⁰⁰.

21 Mayıs 1960'ta ise hiç beklenmedik bir şey olmuş ve Harp Okulu öğrencileri bir yürüyüş yaparak onlar da hükümete karşı tavrını ortaya koymuştur²⁴⁰¹. Aslında, Harp Okulu öğrencilerinin yürüyüşünden haberdar olmayan darbeciler, hükümetin darbe planlarını açığa çıkarmalarından korkmuşlarsa da, korkulan olmamıştır²⁴⁰².

Harp Okulu öğrencilerinin yürüyüşünden sonra DP milletvekillerinden Sıtkı Yırcalı, Mustafa Zeren, Kamil Gündeş ve Rıfki Salim Burçak DP Genel İdare Kurulu'nun toplanmasını sağlamışlardır. Burçak; bir çıkmazda oldukları, izlenen politikaların bir an evvel değiştirilmesi gerektiğini belirtmişse de Menderes, DP'lileri

²³⁹⁸ Eroğul, s. 240.

²³⁹⁹ Aydemir, s. 297, 298.

²⁴⁰⁰ Şahin, s. 108, 109.

²⁴⁰¹ Eroğul, s. 242.

²⁴⁰² Ahmad, s. 204.

bu çıkmazdan kendisinin kurtaracağını söylemiştir. Burçak'ın "*hayır çıkaramazsınız*" sözleri üzerine öfkelen Menderes son defa katıldığı parti toplantısını terk etmiştir²⁴⁰³.

Menderes, 25 Mayıs 1960 günü Hasan Polatkan ve milletvekilleri ile birlikte Eskişehir'e geçmiştir. Eskişehir havaalanında kendisini karşılayanlar içerisinde bir hava subayı da bulunmaktaydı. Menderes subayları selamlamak için onlara doğru yöneldiğinde hiç beklenmedik bir şey olmuş ve subaylardan birinin verdiği "*geriye dön*" talimatıyla gruptaki tüm subaylar Menderes'e sırtını dönmüştür²⁴⁰⁴. Bu olay karşısında çok şaşırın Menderes ve beraberindekiler alanda daha fazla durmamış ve şehre geçmişlerdir. Menderes, halka hitap etmek için kurulan kürsüye çıktığında ise kimliği belirsiz kişi ya da kişiler kalabalığa hitap edeceği hoparlörün tellerini kesmişlerdir. Menderes konuşma yapmadan kürsüden inmek zorunda kalmıştır. 26 Mayıs gününün akşamı Ticaret Odası'nın yemeğine katılan Adnan Menderes, burada öğrenci hareketlerini ve bu duruma sessiz kalan üniversite profesörlerini eleştirdiği bir konuşma yapmıştır²⁴⁰⁵.

26 Mayıs'ı 27 Mayıs'a bağlayan gece, saat 03.00 civarında darbe başlamıştır. Darbenin başladığını haber alan Adnan Menderes Konya'ya doğru hareket etmiş ve Kütahya'da Keşif Tabur Komutanı Agasi Şen ve Binbaşı Muhsin Batur tarafından gözaltına alınmıştır. Menderes, tutuklandıktan sonra diğer DP'liler gibi Ankara'daki Harp Okulu'na getirilmiştir. Darbenin yapıldığı ve ordunun yönetime el koyduğu ise sabah 4.36'da Kurmay Albay Alparslan Türkeş tarafından Türk ve dünya kamuoyuna ilan edilmiştir²⁴⁰⁶.

Böylece, 10 yıllık DP iktidarı, V. Menderes Hükümeti ve XI. Yasama dönemi son bulmuştur²⁴⁰⁷.

11.2. XI. TBMM'deki Adana Milletvekilleri

X. Dönem Seyhan milletvekillerinin verdikleri bir önerge ile 25 Ocak 1956 Tarih ve 6644 Numaralı Kanun'la Seyhan vilayetinin adının Adana olarak

²⁴⁰³ Eroğul, s. 242; Şahin, s. 111.

²⁴⁰⁴ Şahin, s. 111.

²⁴⁰⁵ Eroğul, s. 243.

²⁴⁰⁶ Girgin, s. 172, 173.

²⁴⁰⁷ Şahin, s. 114.

değiştirilmesi kabul edilmiştir. Böylece, 23 yıl sonra yeniden Adana ismi, vilayet ismi olarak kullanılmıştır. 1957 Genel Seçimleri'nde CHP, Adana'dan; Nevzat Arman, Suphi Baykam, Kazım Bozdoğan, Hamza Eroğlu, Kasım Gülek, Ahmet Karamüftüoğlu, Saim Karaömerlioğlu, Melih Küçüktepepınar, Ali Menteşoğlu, Yılmaz Mete, Hamdi Öner, Kemal Sarıbrahimoğlu, Kemal Satır, Rıza Tekeli ve Turgut Yeğenağa'yı aday göstermiştir²⁴⁰⁸.

DP ise Adana'dan; Cavit Oral, Ahmet Topaloğlu, Sedat Barı, İsmet Uslu, Enver Batumlu, Mehmet Ünaldı, Muzaffer Balaban, Ali Hamurlu, Galip Avşar, Mahmut Karabucak, Faruk Uğurlu, Mustafa San, Sakıp Önal, Yusuf Aktimur, Semih Görgün ve Tahir Burhanlıoğlu'nu aday göstermiştir²⁴⁰⁹. Bu iki partinin dışında CMP ve HP de seçimlere katılmışsa da aday listelerine ulaşamamıştır.

1957 seçimlerinde Adana'da kayıtlı 298.849 seçmenden 228.037'si sandık başına gitmiştir. Seçime katılım % 76,3 olarak gerçekleşmiştir²⁴¹⁰. 16 milletvekilliği için yapılan seçimde CHP 125.040 (oyların % 55,1'i), DP 96.197 (oyların % 42,4'ü), CMP 4.897 (oyların % 2,2'si) ve HP ise 695 (oyların % 0,3'ü) oy almıştır²⁴¹¹.

XI. Yasama dönemi Adana milletvekillerinin yasama faaliyetlerini genel olarak değerlendirdiğimizde; bu dönemde 9 takdir verilmiş bu takrirlerden 1'i kabul edilirken 8'i reddedilmiştir. Yapılan 4 tekliften 1'i reddedilirken 3'ü ile ilgili havale edildiği encümeden bir karar çıkmamıştır. 4'ü Seçim bölgesi ile ilgili 188 konuşma yapan Adana milletvekilleri cevaplanması isteğiyle 14'ü seçim bölgesi ile ilgili 45 sual takriri vermişlerdir. Bu takrirlerden 12'si sözlü olarak cevaplanırken 33'ü yazılı olarak cevaplanmıştır. Adana milletvekilleri XI. yasama döneminde iktidar-muhalefet gerginliğinin etkisiyle içtüzüğe aykırı hareket etikleri gerekçesiyle iktidar partisi milletvekilleri tarafından disiplin cezalarına maruz kalmışlardır. Adana milletvekillerine 6 defa 2 ihtar cezası, 5 defa meclisten çıkarma cezası, 2 defa takbih

²⁴⁰⁸ "Adana CHP Adayları", *Türk Sözü Gazetesi*, Adana, 1 Ekim 1957, s. 1.

²⁴⁰⁹ "D.P. Adana Mebus Adayları", *Türk Sözü Gazetesi*, Adana, 8 Ekim 1957, s. 1.

²⁴¹⁰ B.C.A. Fon No: 10.9.0 Yer No: 459.1330.6

²⁴¹¹ *1950-1977 Yılları Arası Seçim Çevresine Göre Milletvekili Genel Seçim Sonuçları Seçim Çevresi Adana*,

<http://www.y.sk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/SecmenIslemleri/Secimler/1950-1977-MVSecimleri/Adana.pdf>, 05.07.2015.

cezası ve 1 defa da milletvekilinin sözlerinin tutanaktan çıkarılması cezası verilmiştir. Bu dönemde Adana milletvekilleri için hazırlanan 9 adet milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılması için meclise fezleke gönderildiği tespit edilmiştir.

11.2.1. Ahmet Karamüftüoğlu (1340/1924-7 Temmuz 1994)

11.2.1.1. Biyografisi

Ahmet Karamüftüoğlu, 1340 (1924) yılında Kadirli’de dünyaya gelmiştir. Annesi Esmâ Hanım, babası A. Tevfik Bey’dir²⁴¹².

Ahmet Karamüftüoğlu, ilkokulu Kadirli’de, ortaokulu Tarsus Amerikan Koleji’nde ve liseyi İstanbul’da İstiklâl ve Boğaziçi Liselerinde okumuş, 1946-1947 eğitim-öğretim yılında mezun olmuştur. 1947 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ne kaydolmuş ve Şubat 1952’de mezun olmuştur. Avukatlık stajını Kozan’da tamamlamıştır²⁴¹³.

Askerlik görevini yedek subay olarak yapmıştır. Askerlikten sonra, Kadirli’de avukatlık ve çiftçilik yapmaya başlamıştır. CHP Kadirli İlçe Başkanlığı görevini yürütmüş ve ilçe başkanı iken 1957 seçimlerinde CHP Adana milletvekili seçilmiştir. 1 Kasım 1957 yılında meclise katılmıştır²⁴¹⁴.

1961 yılında, I. Dönem Millet Meclisi’ne (XII. Yasama Dönemi) CHP Adana milletvekili olarak seçilmiştir. Bu dönemde, cumhurbaşkanının üniversite mezunu olması konusunda bir yasa teklifi sunmuştur. Teklifi kabul edilmiştir.

1970 yılında Turhan Feyzioğlu’nun kurduğu Güven Partisi’ne geçmiştir. 28 Ekim 1970 tarihli parti kongresinde partinin Genel Yönetim Kurulu’na seçilmiş, Teşkilât Bürosu Başkanı olarak görevlendirilmiştir.

²⁴¹²Ahmet Karamüftüoğlu’nun Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2215.

²⁴¹³Ahmet Karamüftüoğlu’nun Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2215; Arslan Zühtü, Selman Tarakçı, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-XI. Dönem, (1957-1960)*, C. III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2011, s. 60.

²⁴¹⁴Ahmet Karamüftüoğlu’nun Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2215.

1973 yılında Cumhuriyetçi Güven Partisi Parti Divanı'na ve Genel Yönetim Kurulu'na seçilmiştir²⁴¹⁵. Ahmet Karamüftüoğlu, 7 Temmuz 1994'te vefat etmiştir²⁴¹⁶.

11.2.1.2. Ahmet Karamüftüoğlu'nun TBMM'deki Faaliyetleri

Ahmet Karamüftüoğlu'nun, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında İktisat Encümeni üyeliği, 2. yasama yılında Ziraat Encümeni Üyeliği ve 3. yasama yılında Arzuhal Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür²⁴¹⁷.

Ahmet Karamüftüoğlu, XI. yasama döneminde 1 teklifte bulunmuş ve teklifi kabul edilmemiştir. Karamüftüoğlu'nun dönem içerisinde 1'i seçim bölgesi ile ilgili olmak üzere 15 konuşma yaptığı ve vekâletlere gönderdiği 1'i seçim bölgesi ile ilgili 3 sual takririnden 2'sinin yazılı, 1'inin de sözlü olarak cevaplandığı tespit edilmiştir. Ahmet Karamüftüoğlu'nun yasama faaliyetlerinin ekonomi ve tarım ağırlıklı olduğu, konuşmalarının önemli kısmının bütçe görüşmeleri sırasında yapıldığı tespit edilmiştir.

11.2.1.3. XI. Yasama Dönemi'nde Ahmet Karamüftüoğlu İle İlgili Bulgular

1. 1923 senesinden 1958 senesine kadar yapılan ve satın alınan demiryollarına dair sualine Nafia Vekili Tevfik İleri'nin tahriri cevabı²⁴¹⁸.
2. 24 Haziran 1938 Tarih ve 3491 Numaralı toprak mahsulleri ofisi kanununa ek kanun teklifi²⁴¹⁹.
3. Ziraat Odaları seçimlerinin şimdiye kadar yapılmamış olması sebebine dair sualine Ziraat Vekili Nedim Ökmen'in, şifahi cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²⁴²⁰.

²⁴¹⁵ Bozkır, s. 284, 288.

²⁴¹⁶ Arslan, Zühtü, Selman Tarakçı, s. 60.

²⁴¹⁷ TBMM Z.C., D.11, C. 1, s. 33; C. 5, s. 45; C. 10, s. 30.

²⁴¹⁸ TBMM Z.C., D.11, C. 3, s. 117.

²⁴¹⁹ TBMM Z.C., D.11, C. 4, s. 440.

²⁴²⁰ TBMM Z.C., D.11, C. 4, s. 256, 257.

4. Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'nun 105. maddesine bir fıkra eklenmesi hakkındaki kanun teklifi münasebetiyle sözleri²⁴²¹.
5. Çeşitli teadül ve teşkilât kanunlarıyla diğer kanunlarda mevcut aylık ve ücret tutarlarının değiştirilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²⁴²².
6. İstatistik Umum Müdürlüğü 1959 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁴²³.
7. Diyanet İşleri Reisliği 1959 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁴²⁴.
8. Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü 1959 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁴²⁵.
9. Futbol müsabakalarında müşterek bahisler tertibi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²⁴²⁶.
10. Hâkimler Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve 2 geçici madde eklenmesi hakkındaki 5455 sayılı Kanuna muvakkat bir madde ilâvesine dair olan 6004 sayılı Kanun hükmünün iki yıl daha uzatılması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²⁴²⁷.
11. Çukurova Pamuk Tarım Satış Kooperatifi, tarafından satın alınan pamuğun miktarına ve bunun için ödenen paraya dair sualine Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen'in tahriri cevabı²⁴²⁸.
12. Muş Mebusu Şemsi Ağaoğlu ve iki arkadaşının, Gelir Vergisi Kanunu'nun 6247 sayılı Kanunla değiştirilen 24. maddesinin bir numaralı bendinin tadili hakkındaki kanun teklifinin reddine dair Bütçe Encümeni mazbatasını münasebetiyle sözleri²⁴²⁹.
13. İstatistik Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁴³⁰.

²⁴²¹TBMM Z.C., D.11, C. 6, s. 357.

²⁴²²TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 114, 191, 321, 713.

²⁴²³TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 642.

²⁴²⁴TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 656.

²⁴²⁵TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 675.

²⁴²⁶TBMM Z.C., D.11, C. 8, s. 437, 438.

²⁴²⁷TBMM Z.C., D.11, C. 8, s. 456, 457.

²⁴²⁸TBMM Z.C., D.11, C. 9, s. 400, 401.

²⁴²⁹TBMM Z.C., D.11, C. 10, s. 366-368.

²⁴³⁰TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 351, 352.

14. Diyanet İşleri Reisliği 1960 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁴³¹.
15. Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁴³².
16. Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri²⁴³³.
17. Ziraat Vekâleti, Devlet Üretme Çiftlikleri Umum Müdürlüğü Orman Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri²⁴³⁴.
18. Toprak ve İskân İşleri Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁴³⁵.

11.2.2. Ali Menteşoğlu (1319/1903-1 Ekim 1968)

11.2.2.1. Biyografisi

Ali Menteşoğlu, 1319 (1903) yılında Tarsus'un Koçmarlı köyünde dünyaya gelmiştir. Annesi Fatma Hanım, babası Mustafa Bey'dir²⁴³⁶.

İlk ve ortaokulu Tarsus İttihat ve Terakki Rüştüyesi'nde, liseyi Adana Sultanisi'nde tamamlamıştır. Liseden sonra İstanbul Selimiye Baytar Mekteb-i Alisi'ne, oradan Fen Fakültesi ve İstanbul Darülfünun Tıp Fakültesi'ne devam etmiştir. 1931 yılında tıp fakültesini birincilikle bitirmiştir. 1931-1933 yılları arasında Bayburt Hükümet Tabipliği, görevinde bulunmuştur. Bayburt'tan Ankara Merkez Hıfzısıhha Müessesesi Bakteriyoloji asistanlığına tayin edilmiştir. Burada 9 ay çalıştıktan sonra, Bahçe Hükümet Tabibi olmuştur²⁴³⁷.

Askerliğini yedek subay olarak tamamladıktan sonra, öğrenimini tamamlamak için 1934-1937 yılları arasında Paris Pasteur Enstitüsü'nde, Paris'in değişik hastanelerinde ve tıp fakültesinde eğitim almıştır.

²⁴³¹ TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 371.

²⁴³² TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 381, 382.

²⁴³³ TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 638.

²⁴³⁴ TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 850.

²⁴³⁵ TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 1060.

²⁴³⁶ Ali Menteşoğlu'nun Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 1528.

²⁴³⁷ Çufalı, s. 517.

Hıfzısıhha ve Malaryoloji diplomaları ve Paris Enstitüsü'nden yüksek bakteriyoloji ve bulaşıcı hastalıklar sertifikası almıştır. 1937 yılından itibaren Ankara Merkez Hıfzısıhha Okulu öğretmenliği, Refik Saydam Hıfzısıhha Enstitüsü Mütahassıslığı ve müdür yardımcılığı, Ziraat Bankası, Maarif Koleji ve Sümerbank hekimliği görevlerinden bulunmuştur²⁴³⁸.

1 Kasım 1947'de Sümerbank Adana Mensucat Fabrikası başhekimliğine tayin edilmiştir. Bu görevi sürerken Adana'da 5. Bölge Etibba Odası Başkanlığı'na seçilmiştir. 16 Ekim 1949 ara seçimlerinde CHP İçel milletvekili seçilmiştir²⁴³⁹.

1950 seçimlerinden sonra Adana'ya dönen Ali Menteşoğlu, Adana'da serbest hekimlik yapmıştır. Aynı zamanda, Seyhan Veremle Savaş Derneği Başkanlığı, Seyhan, İçel ve Hatay Tabip Odası Başkanlığı ile Türk Tabipler Birliği Yüksek Haysiyet Divanı Üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür. 1957 seçimlerinde CHP Adana milletvekili seçilmiş ve 1 Kasım 1957'de meclise katılmıştır²⁴⁴⁰.

Milletvekilliğinden sonra, 30 Nisan 1962'de Adana Hıfzısıhha Enstitüsü Müdürlüğü'ne tayin edilmiş daha sonra müdürlük görevi verilmiştir. 31 Temmuz 1968'de yaş haddinden emekli olmuştur²⁴⁴¹.

Ali Menteşoğlu, 1 Ekim 1968'de geçirdiği kalp krizi sonucu Ankara'da vefat etmiştir²⁴⁴². Ayşe Bedrünisa Hanımla evli olan Ali Menteşoğlu'nun bir kızı olmuştur. Ali Menteşoğlu, Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre Fransızca bilmekteydi²⁴⁴³.

²⁴³⁸ *Ali Menteşoğlu'nun Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 1528.

²⁴³⁹ Çufalı, s. 518.

²⁴⁴⁰ *Ali Menteşoğlu'nun Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 1528.

²⁴⁴¹ Çufalı, s. 518.

²⁴⁴² "Dr. Ali Menteşoğlu Birk Kalp Krizi Sonucu Dün Öldü", Yeni Adana Gazetesi, Adana, 2 Ekim 1968, s. 1; "Adana Çok Değerli Bir Evladını Kaybetti", Vatandaş, Adana, 2 Ekim 1968, s. 1, 6.

²⁴⁴³ *Ali Menteşoğlu'nun Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 1528.

11.2.2.2. Ali Menteşoğlu'nun TBMM'deki Faaliyetleri

Ali Menteşoğlu'nun, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 3 yasama yılında da Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür²⁴⁴⁴.

Ali Menteşoğlu XI. yasama döneminde cevaplanması amacıyla ilgili vekâletlere tamamı seçim bölgesi ile ilgili 4 sual takriri vermiş, bu takrirlerin tamamı yazılı olarak cevaplanmıştır. Menteşoğlu'nun bu dönem içerisinde 4 konuşma yaptığı tespit edilmiştir. Ali Menteşoğlu'nun mesleğinin doktor olmasının da etkisiyle sağlık konularında daha fazla söz aldığı ve sual takrirlerini Adana'nın sorunlarına yönelik verdiği tespit edilmiştir.

11.2.2.3. XI. Yasama Dönemi'nde Ali Menteşoğlu İle İlgili Bulgular

1. Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti İle Hudut ve Sahiller Sıhhat Umum Müdürlüğu 1958 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri²⁴⁴⁵.
2. Sıtmanın imhası hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²⁴⁴⁶.
3. Adana vilayetindeki ortaokulların adediyle tedrisat durumuna ve öğretmen sayısına dair sualine Maarif Vekili Atif Benderlioğlu'nun tahriri cevabı²⁴⁴⁷.
4. Adana şeker fabrikasının ne zaman ikmal edilerek işletmeye açılacağına dair sualine Sanayi Vekili Sebati Ataman'ın tahriri cevabı²⁴⁴⁸.
5. Adana köylerinin kaçında ilkokul mevcut olduğuna ve bunlara devam eden öğrencilerin miktarına dair sualine Maarif Vekili Atif Benderlioğlu'nun tahriri cevabı²⁴⁴⁹.
6. Adana devlet hastanesinin inşasına ne zaman başlanacağına dair Başvekil'den olan sualine Devlet Vekili İzzet Akçal'ın tahriri cevabı²⁴⁵⁰.

²⁴⁴⁴TBMM Z.C., D.11, C. 1, s. 36; C. 5, s. 44; C. 10, s. 38.

²⁴⁴⁵TBMM Z.C., D.11, C. 2, s. 950, 951.

²⁴⁴⁶TBMM Z.C., D.11, C. 10, s. 444.

²⁴⁴⁷TBMM Z.C., D.11, C. 11, s. 108, 109.

²⁴⁴⁸TBMM Z.C., D.11, C. 11, s. 201, 202.

²⁴⁴⁹TBMM Z.C., D.11, C. 11, s. 330, 331.

²⁴⁵⁰TBMM Z.C., D.11, C. 11, s. 654.

7. Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti, Hudut ve Sahiller Sıhhat Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri²⁴⁵¹.

11.2.3. Hamdi Öner (1323/1907-4 Eylül 1983)

11.2.3.1. Biyografisi

Hamdi Öner, 1323 (1907) yılında Adana'nın Saimbeyli ilçesinde doğmuştur. Annesi Selime Hanım, babası Mansur Bey'dir²⁴⁵².

İlk, orta ve lise eğitiminden sonra, Ankara Hukuk Fakültesi'ne kaydolmuş ve 1929 yılında mezun olmuştur. Ağustos 1929'de Hayrabolu Cumhuriyet Savcılığı'na tayin edilmiştir. 1931 yılında tayini Malkara Hâkimliği'ne çıkarılmıştır. 1939 yılında staj ve doktora yapmak için Almanya'ya gönderilmiş fakat II. Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine tekrar Türkiye'ye dönmüştür²⁴⁵³.

Türkiye'ye döndükten sonra İzmir Cumhuriyet Savcılığı, İstanbul Asliye Hâkimliği, İstanbul Toplu Basın Mahkemesi Başkanlığı, İl ve İlçe Seçim Kurulu Başkanlığı görevlerinde bulunmuş ve 1956 yılında emekliye ayrılarak İstanbul'da avukatlık yapmaya başlamıştır²⁴⁵⁴.

1957 seçimlerinde CHP Adana milletvekilliğine seçilen Hamdi Öner, 1 Kasım 1957'de meclise katılmıştır²⁴⁵⁵. Bir dönem milletvekilliği yapan Hamdi Öner, 4 Eylül 1983'te vefat etmiş ve cenazesi Tufanbeyli'deki aile mezarlığına defnedilmiştir²⁴⁵⁶.

Evli ve 2 çocuk babası olan Hamdi Öner, Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre biraz Almanca bilmekteydi²⁴⁵⁷.

²⁴⁵¹ TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 737.

²⁴⁵² Hamdi Öner'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2219.

²⁴⁵³ Arslan, Zühtü, Selman Tarakçı, s. 42.

²⁴⁵⁴ Arslan, Zühtü, Selman Tarakçı, s. 42, 43.

²⁴⁵⁵ Hamdi Öner'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2219.

²⁴⁵⁶ Arslan, Zühtü, Selman Tarakçı, s. 43.

²⁴⁵⁷ Hamdi Öner'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2219.

11.2.3.2. Hamdi Öner'in TBMM'deki Faaliyetleri

Hamdi Öner'in, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında Adliye Encümeni üyeliği ve 2-3. yasama yıllarında Arzuhal Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür²⁴⁵⁸.

Hamdi Öner, XI. yasama döneminde 1 tahrir vermiş ve tahriri reddedilmiştir. Öner'in cevaplanması amacıyla 1'i seçim bölgesi ile ilgili vekâletlere verdiği 7 sual tahririnden 6'sı yazılı 1'i de sözlü olarak cevaplanmıştır. Hamdi Öner'in bu dönemde 1'i seçim bölgesi ile ilgili olmak üzere 18 konuşma yaptığı ve mecliste gürültüye sebebiyet verdiğinden 2 ihtar cezası aldığı tespit edilmiştir. Hamdi Öner'in yasama faaliyetlerinin hâkimler kanunu ile ilgili konular olduğu görülmüştür. Ayrıca, Dünya Gazetesi'nde yayınlanacak "*Tekelonya*" isimli bir eserin yayınlanmasının, hükümeti eleştirdiği için hükümet tarafından zorla engellendiği yönündeki iddiaları meclise taşıdığı ve bu konu tartışılırken basın özgürlüğü üzerine yaptığı konuşma dikkate değerdir.

11.2.3.3. XI. Yasama Dönemi'nde Hamdi Öner İle İlgili Bulgular

1. Siirt Mebusu Suat Bedük'ün, teşrii masuniyetinin kaldırılması hakkındaki Muhtelit Encümen Mazbatasını münasebetiyle sözleri²⁴⁵⁹.
2. Adliye Vekâleti 1958 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁴⁶⁰.
3. Sabık zabıt hakkında sözleri²⁴⁶¹.
4. Nihat Kurtça'nın, cezasının infaz edilip edilmediğine dair sualine Adliye Vekili Esat Budakoğlu'nun tahriri cevabı²⁴⁶².
5. 28 Kasım 1958 Tarih ve 7168 Numaralı Hakimler Kanununa Ek 5017 Sayılı Kanunun 1inci Maddesine Bağlı Cetvelin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri²⁴⁶³.

²⁴⁵⁸ TBMM Z.C., D.11, C. 1, s. 29; C. 5, s. 36; C. 10, s. 30.

²⁴⁵⁹ TBMM Z.C., D.11, C. 1, s. 443.

²⁴⁶⁰ TBMM Z.C., D.11, C. 2, s. 497, 498.

²⁴⁶¹ TBMM Z.C., D.11, C. 2, s. 694.

²⁴⁶² TBMM Z.C., D.11, C. 5, s. 55, 56.

²⁴⁶³ TBMM Z.C., D.11, C. 5, s. 772.

6. Adana Eski Merkez Jandarma Bölük Kumandanı Mustafa Türetken'in hükümlü bulunduğu cezanın affi hakkındaki Arzuhal Encümeni Mazbatası münasebetiyle sözleri²⁴⁶⁴.
7. Tebligat kanunu hakkında sözleri²⁴⁶⁵.
8. Kifayet takriri aleyhinde sözleri²⁴⁶⁶.
9. Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü 1959 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁴⁶⁷.
10. Adana'nın Kadirli kazasında hastane yapılması hususunda ne gibi tedbirler alındığına dair sualine Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili Lütfi Kırdasın tahriri cevabı²⁴⁶⁸.
11. Ziraat Bankasının Turizm Bankasına açtığı krediye dair sualine Ziraat Vekili Nedim Ökmen'in tahriri cevabı²⁴⁶⁹.
12. Adliye Vekâleti 1959 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁴⁷⁰.
13. Çeşitli teadül ve teşkilât kanunlarıyla diğer kanunlarda mevcut aylık ve ücret tutarlarının değiştirilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²⁴⁷¹.
14. Hâkimler Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bazı maddelerinin kaldırılmasına dair olan kanun teklifinin ruznameye alınmasına dair takriri ve Adliye Encümeni Reisi Cevat Ülkü ile kendisinin takrir ile ilgili sözleri²⁴⁷².
15. Futbol müsabakalarında müşterek bahisler tertibi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²⁴⁷³.

²⁴⁶⁴*TBMM Z.C.*, D.11, C. 6, s. 645, 646.

²⁴⁶⁵*TBMM Z.C.*, D.11, C. 7, s. 65, 66, 68.

²⁴⁶⁶*TBMM Z.C.*, D.11, C. 7, s. 496, 497.

²⁴⁶⁷*TBMM Z.C.*, D.11, C. 7, s. 676, 678.

²⁴⁶⁸*TBMM Z.C.*, D.11, C. 7, s. 735.

²⁴⁶⁹*TBMM Z.C.*, D.11, C. 7, s. 735, 736.

²⁴⁷⁰*TBMM Z.C.*, D.11, C. 7, s. 695, 697.

²⁴⁷¹*TBMM Z.C.*, D.11, C. 7, s. 1146, 1158, 1159.

²⁴⁷²*TBMM Z.C.*, D.11, C. 8, s. 394-396.

²⁴⁷³*TBMM Z.C.*, D.11, C. 8, s. 436, 449, 450, 454.

16. Ankara Bahçelievler'deki Tapu ve Sicil muhafızlığına bir mutemet veya tahsildar tayini huşunda ne düşünöldüğüne dair sorusuna Maliye Vekili Hasan Polatkan'ın tahriri cevabı²⁴⁷⁴.
17. Ziraat Bankasının Turizm Bankasına açtığı krediye dair sualine Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen'in tahriri cevabı²⁴⁷⁵.
18. Sigorta şirketlerinin murakabesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²⁴⁷⁶.
19. Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü teşkilât ve vazifeleri hakkındaki 6200 sayılı Kanuna Bir Madde Eklenmesine Dair Kanun münasebetiyle sözleri²⁴⁷⁷.
20. Muş Mebusu Şemsi Ağaoğlu ve iki arkadaşının, gelir vergisi Kanunu'nun 6247 sayılı kanunla değiştirilen 24ncü maddesinin bir numaralı bendinin tadili hakkındaki kanun teklifinin reddine dair Bütçe Encümeni mazbatası münasebetiyle sözleri²⁴⁷⁸.
21. Florya Plaj Tesislerinin ne gibi şartlarla kullanıldığına dair sualine Basın - Yayın ve Turizm Vekil Vekili Haluk Şaman'ın tahriri cevabı²⁴⁷⁹.
22. Dünya Gazetesinde tefrika edilecek «Tekelonya» isimli eserin neşrini İstanbul Cumhuriyet Müddeiumumisinin menedip etmediğine dair sualine Adliye Vekili Esat Budakoğlu'nun şifahi cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²⁴⁸⁰.
23. Ziraat Vekâleti, Devlet Üretme Çiftlikleri Umum Müdürlüğü, Orman Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri²⁴⁸¹.
24. Hamdi Öner'e iki ihtar cezası verilmesi²⁴⁸².
25. Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bankası Kanunu münasebetiyle sözleri²⁴⁸³.

²⁴⁷⁴TBMM Z.C., D.11, C. 9, s. 47, 48.

²⁴⁷⁵TBMM Z.C., D.11, C. 9, s. 425.

²⁴⁷⁶TBMM Z.C., D.11, C. 10, s. 310.

²⁴⁷⁷TBMM Z.C., D.11, C. 10, s. 346, 347.

²⁴⁷⁸TBMM Z.C., D.11, C. 10, s. 369, 370.

²⁴⁷⁹TBMM Z.C., D.11, C. 11, s. 242, 243.

²⁴⁸⁰TBMM Z.C., D.11, C. 11, s. 404-406.

²⁴⁸¹TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 856.

²⁴⁸²TBMM Z.C., D.11, C. 13, s. 336.

²⁴⁸³TBMM Z.C., D.11, C. 13, s. 140, 141, 152, 153.

11.2.4. Hamza Eroğlu (1338/1922)

11.2.4.1. Biyografisi

Hamza Eroğlu, 1338 (1922) yılında Adana'da dünyaya gelmiştir. Annesi Fatma Hanım, babası öğretmen Mehmet Salih Bey'dir²⁴⁸⁴.

Hamza Eroğlu, ilkokulu Seyhan İlkokulu'nda, ortaokul ve liseyi Adana Erkek Lisesi'nde okumuştur. Lise öğretmenlerinden, edebiyat öğretmeni Arif Nihat Asya, tarih öğretmeni Aziz Bey ve coğrafya öğretmeni Sabri Bey'in, Hamza Eroğlu'nun kişisel ve siyasi gelişimine katkıları olmuştur²⁴⁸⁵.

Yükseköğrenimini İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde tamamlayan Eroğlu, 1943 yılında üniversiteden mezun olmuştur. Üniversiteden sonra Adana'ya dönen Eroğlu, 1944 yılında İsviçre'ye gitmiş ve Neuchatel Üniversitesi'nde doktora eğitimi almıştır. 1949 yılında hukuk doktoru olan Hamza Eroğlu, 1950 yılında avukatlık stajını yapmaya başlamış, aynı yıl İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne asistan olarak yerleşmiştir²⁴⁸⁶.

1954 yılında askerlik görevi için üniversiteden ayrılmıştır. 1956 yılında "*Harbin Milletlerarası Antlaşmalara Tesiri*" başlıklı doçentlik tezi ile doçent unvanı almıştır. İstanbul ve Ankara Üniversitelerinde uygun kadro bulamayan Hamza Eroğlu, ekonomik sıkıntıları üzerine Adana'ya dönmüştür²⁴⁸⁷. Adana Ticaret Odası'nda işe başlayan Hamza Eroğlu daha sonra aynı kurumda Umumi Kâtipliğe (Genel Sekreter) seçilmiştir²⁴⁸⁸.

²⁴⁸⁴Hamza Eroğlu'nun *Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2213.

²⁴⁸⁵ Rıdvan Bal, *Hayatı ve Eserleriyle Cumhuriyet Tarihi Yazıcılığında Prof. Dr. Hamza Eroğlu*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, A.Ü. TİTE, Ankara, 2011, s. 20.

²⁴⁸⁶ Arslan, Zühtü, Selman Tarakçı, s. 61.

²⁴⁸⁷ Bal, s. 23.

²⁴⁸⁸*Kuruluşunun 100. Yılında Adana Ticaret Odası*, Adana Ticaret Odası Yayınları, Adana, 1994, s. 32.

Hamza Eroğlu, 1957 seçimlerinde CHP Adana milletvekili seçilmiş ve 1 Kasım 1957'de meclise katılmıştır²⁴⁸⁹. 27 Mayıs 1960 askeri darbesinden sonra kurulan Kurucu Meclis'te CHP kontenjanından meclis üyesi seçilmiştir²⁴⁹⁰.

Hamza Eroğlu, 1 Şubat 1967'de Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi profesörlüğüne yükseltilmiştir²⁴⁹¹. 16 Ocak 1971'de Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Başkanlığı'na getirilmiştir²⁴⁹². 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra, 15 Ekim 1981-6 Aralık 1983 tarihleri arasında Danışma Meclisi Ankara üyeliğinde bulunmuştur²⁴⁹³.

Türk Devrim Tarihi, Türk İnkılap Tarihi, Gerçek Yönüyle Atatürkçülük, Atatürkçülük El Kitabı, Atatürk ve Devletçilik, Atatürk ve Milli Egemenlik, Atatürk ve Cumhuriyetçilik, Atatürk ve Milliyetçilik, İdare Hukuku Genel Esaslar İdari Teşkilât ve İdarenin Denetlenmesi, Devletler Umumi Hukuku, Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Kıbrıs Barış Harekatı, Kıbrıs Türk federe Devleti, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni Yaratan tarihi Süreç ve Son Gelişmeler, Atatürk'ün Hayatı ve Üstün Kişiliği isimli eserler, Hamza Eroğlu'nun başlıca eserleridir.

Evli ve bir çocuk babası olan Hamza Eroğlu, Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre Fransızca ve İngilizce bilmektedir²⁴⁹⁴.

11.2.4.2. Hamza Eroğlu'nun TBMM'deki Faaliyetleri

Hamza Eroğlu'nun, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 3 yasama yılında da Hariciye Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür²⁴⁹⁵.

Hamza Eroğlu, XI. yasama döneminde 2 takrir vermiş ve 2'si de reddedilmiştir. Cevaplanması amacıyla vekâletlere verilen 5 sual takririnden 2'si sözlü, 2'si yazılı olarak cevaplanmıştır. 1 Sual takririne de havale edildiği vekâletten

²⁴⁸⁹Hamza Eroğlu'nun Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2213.

²⁴⁹⁰Bal, s. 27.

²⁴⁹¹B.C.A. Fon No: 30.11.10 Yer No: 324.6.2

²⁴⁹²B.C.A. Fon No: 30.11.10 Yer No: 361.3.4

²⁴⁹³Arslan, Zühtü, Selman Tarakçı, s. 62.

²⁴⁹⁴Hamza Eroğlu'nun Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2213.

²⁴⁹⁵TBMM Z.C., D.11, C. 1, s. 33; C. 5, s. 39; C. 10, s. 33.

cevap gelmemiştir. Yasama dönemi içerisinde 23 konuşma görülen Eroğlu'nun, dokunulmazlığının kaldırılması için fezleke hazırlandığı ve gürültüye sebep olduğu için 2 ihtar cezası aldığı tespit edilmiştir. Hamza Eroğlu'nun yasama faaliyetlerinin ekonomi ve dış politika ağırlıklı olduğu görülmüştür.

11.2.4.3. XI. Yasama Dönemi'nde Hamza Eroğlu İle İlgili Bulgular

1. 6 Ocak 1958 Tarih ve 7060 Numaralı 5590 Sayılı Ticaret ve Sanayi Odaları Ticaret Odaları Sanayi Odaları Ticaret Borsaları ve Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Kanununa Ek Kanun münasebetiyle sözleri²⁴⁹⁶.
2. Dahili nizamnamenin bazı maddelerinin tadili hakkındaki teklif münasebetiyle sözleri²⁴⁹⁷.
3. Kifayeti müzakere takrirleri hakkında sözleri²⁴⁹⁸.
4. İstatistik Umum Müdürlüğü 1958 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁴⁹⁹.
5. Kifayet takririne dair sözleri²⁵⁰⁰.
6. Hariciye Vekâleti 1958 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵⁰¹.
7. Milletlerarası İktisadi İş Birliği Teşkilâtı 1958 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵⁰².
8. 9 Haziran 1958 Tarih ve 7128 Numaralı Milli Korunma Kanununa Göre Yapılmış Olan Harcamalara Ait 1952 Yılı Bilançosunun Kabulü Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri²⁵⁰³.

²⁴⁹⁶*TBMM Z.C.*, D.11, C.1, s. 196-198, 205, 206.

²⁴⁹⁷*TBMM Z.C.*, D.11, C. 1, s. 338, 339, 392, 393.

²⁴⁹⁸*TBMM Z.C.*, D.11, C. 1, s. 354.

²⁴⁹⁹*TBMM Z.C.*, D.11, C. 2, s. 451, 452.

²⁵⁰⁰*TBMM Z.C.*, D.11, C. 2, s. 453.

²⁵⁰¹*TBMM Z.C.*, D.11, C. 2, s. 648-650.

²⁵⁰²*TBMM Z.C.*, D.11, C. 2, s. 652-654.

²⁵⁰³*TBMM Z.C.*, D.11, C. 4, s. 374.

9. Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü teşkilât kanunu münasebetiyle sözleri²⁵⁰⁴.

10. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanına Japonya, Kore ve Çin seyahatleri için izin verilip verilmediğine dair sualine Maarif Vekili Celal Yardımcı'nın tahriri cevabı²⁵⁰⁵.

11. Milli Korunma Kanunu'nun meriyetten kaldırılmasına dair teklifi²⁵⁰⁶.

12. 24 Aralık 1958 Tarih ve 7179 Numaralı Bir Kısım İthal Eşyalarından Alınmakta Olan Hazine Hisselinin Kaldırılması Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri ve bu konu ile ilgili takrir²⁵⁰⁷.

13. Fiyat tespitleri hususunda hükümetin salâhiyetine dair sualine Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen'in şifahi cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²⁵⁰⁸.

14. Yerli yapağı fiyatlarının tespiti hakkındaki kararın neye müsteniden alındığına dair sualine Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen'in şifahi cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²⁵⁰⁹.

15. Amerikan vatandaşları tarafından Türkiye'de yapılan yatırımlar hakkında Amerika Birleşik Devletleri hükümetinin vereceği istimlak ve müsadere garantisine müteallik olarak, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti arasında 15 Ocak 1957 tarihinde nota teatisi suretiyle akdolunan anlaşmanın tasdikine dair kanun münasebetiyle sözleri²⁵¹⁰.

16. Ticaret Vekâleti 1959 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵¹¹.

17. Hariciye Vekâleti 1959 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵¹².

18. Milletlerarası İktisadi İş Birliği 1959 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵¹³.

²⁵⁰⁴TBMM Z.C., D.11, C. 4, s. 695.

²⁵⁰⁵TBMM Z.C., D.11, C. 5, s. 110, 111.

²⁵⁰⁶TBMM Z.C., D.11, C. 6, s. 3, 4; C. 8, s. 350, 358.

²⁵⁰⁷TBMM Z.C., D.11, C. 6, s. 282, 283, 290, 291.

²⁵⁰⁸TBMM Z.C., D.11, C. 6, s. 476-478.

²⁵⁰⁹TBMM Z.C., D.11, C. 6, s. 478-480.

²⁵¹⁰TBMM Z.C., D.11, C. 6, s. 515.

²⁵¹¹TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 891, 892.

²⁵¹²TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 1373, 1374.

19. 3312 sayılı Hariciye Vekâleti Teşkilât Kanununa bir madde eklenmesi ve Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin 4665 sayılı Kanunla değiştirilen Hariciye Vekâleti kısmına bazı kadrolar ilâvesi hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri²⁵¹⁴.
20. 24 Mart 1959 tarihli Dünya gazetesinde intişar eden haberdeki remi iş adamına dair Başvekilden tahriri suali²⁵¹⁵.
21. Milli Korunma Kanunu'nun meriyetten kaldırılmasına dair kanun tekliflerinin ruznameye alınması hakkındaki tahrir münasebetiyle sözleri²⁵¹⁶.
22. Kifayet takrirleri hakkında sözleri²⁵¹⁷.
23. Hamza Eroğlu'na iki ihtar cezası verilmesi²⁵¹⁸.
24. 1955 - 1957 yıllarında ne kadar yedek parça, yardımcı madde, işletme malzemesi ve hammadde ithal edildiğine dair sualine Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen'in tahriri cevabı²⁵¹⁹.
25. Hamza Eroğlu'nun teşrii masuniyetinin kaldırılması hakkında²⁵²⁰.
26. Hariciye Vekâleti 1960 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵²¹.
27. Milletlerarası İktisadi İş Birliği Teşkilâtı 1960 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵²².
28. Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları Türk Anonim Şirketi kanunu münasebetiyle sözleri²⁵²³.

²⁵¹³TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 1383-1385.

²⁵¹⁴TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 1391.

²⁵¹⁵TBMM Z.C., D.11, C. 8, s. 270.

²⁵¹⁶TBMM Z.C., D.11, C. 8, s. 353, 354.

²⁵¹⁷TBMM Z.C., D.11, C. 8, s. 358.

²⁵¹⁸TBMM Z.C., D.11, C. 9, s. 53.

²⁵¹⁹TBMM Z.C., D.11, C. 9, s. 72.

²⁵²⁰TBMM Z.C., D.11, C. 10, s. 379; C. 13, s. 489.

²⁵²¹TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 504, 505.

²⁵²²TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 512, 513.

²⁵²³TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 935.

29. Basın- Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü 1960 Yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵²⁴.

11.2.5. Kasım Gülek

11.2.5.1. Kasım Gülek'in TBMM'deki Faaliyetleri

Kasım Gülek'in, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 3 yasama yılında da Hariciye Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür²⁵²⁵.

Kasım Gülek, XI. yasama döneminde 1 takrir vermiş ve takriri reddedilmiştir. Dönem boyunca 14 konuşma yapan Kasım Gülek ile ilgili 9 adet dokunulmazlık dosyasının TBMM'ye gönderildiği tespit edilmiştir. Kasım Gülek'in, kurumların bütçe görüşmeleri sırasında söz alarak görüş beyan ettiği, hükümete karşı eleştirel bir dil kullanmakla birlikte bu eleştirilerini yapıcı bir muhalefet ile yaptığı görülmüştür.

11.2.5.2. XI. Yasama Dönemi'nde Kasım Gülek İle İlgili Bulgular

1. Kasım Gülek'in teşrii masuniyetinin kaldırılması hakkında²⁵²⁶.
2. 28 Şubat 1958 Tarih ve 7105 Numaralı 1958 Mali Yılı Muvazenei Umumiye Kanunu münasebetiyle sözleri²⁵²⁷.
3. TBMM 1958 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵²⁸.
4. İstatistik Umum Müdürlüğü 1958 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵²⁹.
5. Adliye Vekâleti 1958 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵³⁰.
6. Dahiliye Vekâleti 1958 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵³¹.
7. Jandarma Umum Kumandanlığı 1958 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵³².

²⁵²⁴TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 1005, 1006.

²⁵²⁵TBMM Z.C., D.11, C. 1, s. 33; C. 5, s. 39; C. 10, s. 33.

²⁵²⁶TBMM Z.C., D.11, C. 1, s. 444; C. 1, 14 S. Sayılı Teşkilatı Esasiye ve Adliye Encümenlerinden Mürekkep Muhtelit Encümen Mazbatası.

²⁵²⁷TBMM Z.C., D.11, C. 2, s. 221-232.

²⁵²⁸TBMM Z.C., D.11, C. 2, s. 411, 413, 414.

²⁵²⁹TBMM Z.C., D.11, C. 2, s. 447, 448.

²⁵³⁰TBMM Z.C., D.11, C. 2, s. 515.

²⁵³¹TBMM Z.C., D.11, C. 2, s. 587.

8. Hariciye Vekâleti 1959 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵³³.
9. Kıbrıs ihtilafı mevzuunda Türkiye ve Yunanistan ve İngiltere İle Adadaki Türk ve Rum cemaatleri temsilcileri arasında Londra'da imzalanan anlaşmalarda hükümetin takip ettiği politika münasebetiyle sözleri²⁵³⁴.
10. Kasım Gülek'in teşriî masuniyetinin kaldırılması hakkında²⁵³⁵.
11. Kasım Gülek ve Ankara Mebusu Bülent Ecevit'in teşriî masuniyetlerinin kaldırılması hakkında²⁵³⁶.
12. Kasım Gülek ve Ankara Mebusu Bülent Ecevit'in teşriî masuniyetlerinin kaldırılması hakkında²⁵³⁷.
13. Kasım Gülek ve Hatay Mebusu İhsan Ada'nın teşriî masuniyetlerinin kaldırılması hakkında²⁵³⁸.
14. Kasım Gülek'in teşriî masuniyetinin kaldırılması hakkında²⁵³⁹.
15. Kasım Gülek'in teşriî masuniyetinin kaldırılması hakkında²⁵⁴⁰.
16. Kasım Gülek'in teşriî masuniyetinin kaldırılması hakkında²⁵⁴¹.
17. Kasım Gülek'in teşriî masuniyetinin kaldırılması hakkında²⁵⁴².

²⁵³²*TBMM Z.C.*, D.11, C. 2, s. 596, 597.

²⁵³³*TBMM Z.C.*, D.11, C. 7, s. 1356-1368.

²⁵³⁴*TBMM Z.C.*, D.11, C. 8, s. 29-32.

²⁵³⁵*TBMM Z.C.*, D.11, C. 8, s. 249; C. 8, 134 S. Sayılı Teşkilatı Esasiye ve Adliye Encümenlerinden Mürekkep Muhtelit Encümen Mazbatası.

²⁵³⁶*TBMM Z.C.*, D.11, C. 8, s. 251; C. 8, 153 S. Sayılı Teşkilatı Esasiye ve Adliye Encümenlerinden Mürekkep Muhtelit Encümen Mazbatası.

²⁵³⁷*TBMM Z.C.*, D.11, C. 8, s. 254; C. 8, 156 S. Sayılı Teşkilatı Esasiye ve Adliye Encümenlerinden Mürekkep Muhtelit Encümen Mazbatası.

²⁵³⁸*TBMM Z.C.*, D.11, C. 8, s. 314; C. 8, 190 S. Sayılı Teşkilatı Esasiye ve Adliye Encümenlerinden Mürekkep Muhtelit Encümen Mazbatası.

²⁵³⁹*TBMM Z.C.*, D.11, C. 9, s. 89; C. 9, 192 S. Sayılı Teşkilatı Esasiye ve Adliye Encümenlerinden Mürekkep Muhtelit Encümen Mazbatası.

²⁵⁴⁰*TBMM Z.C.*, D.11, C. 9, s. 90; C. 9, 193 S. Sayılı Teşkilatı Esasiye ve Adliye Encümenlerinden Mürekkep Muhtelit Encümen Mazbatası.

²⁵⁴¹*TBMM Z.C.*, D.11, C. 9, s. 90; C. 9, 194 S. Sayılı Teşkilatı Esasiye ve Adliye Encümenlerinden Mürekkep Muhtelit Encümen Mazbatası.

18. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası ve eklenti binaları ile tesislerinin yapılması yetkisinin Nafia Vekâleti'ne devri hakkındaki kanuna ek kanun münasebetiyle sözleri²⁵⁴³.

19. Gündem dışı söz talebi münasebetiyle sözleri²⁵⁴⁴.

20. 1959 malî yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (A/) işaretli cetvelin Hariciye Vekâleti kısmında, (A/2) işaretli cetvelin Nafia ve Maliye Vekâletleri kısımlarında değişiklik yapılması hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri²⁵⁴⁵.

21. Adana Mebusları Suphi Baykam ve 6 arkadaşının, Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi Umum Müdürlüğüne satın alınan selüloz odunu ile graft selüloz ihale işleri dolayısıyla eski Sanayi Vekili Samet Ağaoğlu hakkında Meclis tahkikatı açılmasına dair tavrî münasebetiyle sözleri²⁵⁴⁶.

22. Kifayet tavrî aleyhinde sözleri²⁵⁴⁷.

23. Avrupa Konseyi İstişari Asamblesinin XII. devlet toplantısına memleketimizi temsilen katılacak heyet için aza seçimi münasebetiyle sözleri²⁵⁴⁸.

11.2.6. Kazım Bozdoğan (1330/1914-16 Nisan 1989)

11.2.6.1. Biyografisi

Kazım Bozdoğan, 1330 (1914) yılında Kadirli'de doğmuştur. Annesi Fatma Hanım, babası Hacı Hüseyin Bey'dir²⁵⁴⁹.

1931 yılında ortaokulu bitirmiştir. Askerlik görevini yerine getirdikten sonra çiftçilik ve ticaret ile uğraşmıştır. 1957 seçimlerinde CHP Adana milletvekili seçilmiş ve 1 Kasım 1957'de meclise katılmıştır²⁵⁵⁰. Bir dönem milletvekilliği yapan

²⁵⁴²TBMM Z.C., D.11, C. 9, s. 90; C. 9, 195 S. Sayılı Teşkilatı Esasiye ve Adliye Encümenlerinden Mürekkep Muhtelit Encümen Mazbatası.

²⁵⁴³TBMM Z.C., D.11, C. 11, s. 374.

²⁵⁴⁴TBMM Z.C., D.11, C. 11, s. 582.

²⁵⁴⁵TBMM Z.C., D.11, C. 11, s. 626, 627.

²⁵⁴⁶TBMM Z.C., D.11, C. 11, s. 1080, 1081.

²⁵⁴⁷TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 701.

²⁵⁴⁸TBMM Z.C., D.11, C. 13, s. 164, 165.

²⁵⁴⁹Kazım Bozdoğan'ın Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2212.

²⁵⁵⁰Kazım Bozdoğan'ın Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2212.

Kazım Bozdoğan, milletvekilliğinden sonra tekrar Kadirli'ye dönmüş ve 16 Nisan 1989'da vefat etmiştir. Kazım Bozdoğan evli ve 3 çocuk babasıdır²⁵⁵¹.

11.2.6.2. Kazım Bozdoğan'ın TBMM'deki Faaliyetleri

Kazım Bozdoğan'ın, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında Gümrük ve İnhisarlar Encümeni üyeliği, 2. yasama yılında Nafia Encümeni Üyeliği ve 3. yasama yılında Ziraat Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür²⁵⁵².

XI. Yasama döneminde Kazım Bozdoğan tarafından takdir, teklif, izahat isteme, konuşma ve diğer yasama faaliyetlerine ulaşamamıştır.

11.2.7. Kemal Sarıbrahimoğlu (1339/1923-27 Nisan 1995)

11.2.7.1. Biyografisi

Kemal Sarıbrahimoğlu, 1339 (1923) yılında, Kadirli'nin Karaömerli-Küçükçınar köyünde doğmuştur. Annesi Hanım Hanım, babası Yakup Bey'dir. İlkokulu Küçükçınar köyü ve Kadirli'de tamamlamıştır. Ortaokulu Adana'da 1.ci Ortaokulu'nda, liseyi Adana Erkek Lisesi'nde okumuştur²⁵⁵³.

Liseden sonra kaydolduğu Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni 1949 yılında iyi derece ile bitirmiş ve 1950-1957 yılları arasında Ceyhan'da avukatlık yapmıştır²⁵⁵⁴.

1957 Seçimlerinde, CHP Adana milletvekili seçilerek 1 Kasım 1957'de meclise katılmıştır²⁵⁵⁵. I. Millet Meclisi (XII. Yasama Dönemi) ve II. Millet Meclisi'nde (XIII. Yasama Dönemi) CHP'den Adana milletvekili seçilmiştir. 12 Ekim 1975-12 Eylül 1980 tarihleri arasında Cumhuriyet Senatosu Adana üyesi olarak görev yapmıştır.

²⁵⁵¹ Arslan, Zühtü, Selman Tarakçı, s. 41.

²⁵⁵² TBMM Z.C., D.11, C. 1, s. 32; C. 5, s. 43; C. 10, s. 39.

²⁵⁵³ Kemal Sarıbrahimoğlu'nun Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2220.

²⁵⁵⁴ Arslan, Zühtü, Selman Tarakçı, s. 56.

²⁵⁵⁵ Kemal Sarıbrahimoğlu'nun Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2220.

Dünya Parlamentoları Birliği Türk Grubu Yönetim Kurulu Başkanlığı ve NATO Parlamenterler Birliği Yönetim Kurulu üyeliklerinde bulunmuştur. Evli ve 6 çocuklu Kemal Sariibrahimoğlu, 27 Nisan 1995'te vefat etmiştir²⁵⁵⁶.

11.2.7.2. Kemal Sariibrahimoğlu'nun TBMM'deki Faaliyetleri

Kemal Sariibrahimoğlu'nun, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında Ziraat Encümeni üyeliği, 2. yasama yılında İmar ve İskân Encümeni Üyeliği ve 3. yasama yılında Adliye Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür²⁵⁵⁷.

Kemal Sariibrahimoğlu, XI. yasama döneminde 2 takdir vermiş ve bunlardan 1'i kabul edilirken diğeri reddedilmiştir. Dönem boyunca 14'ü seçim bölgesi ile ilgili olmak üzere 26 soru takririni veren Kemal Sariibrahimoğlu'nun takrirlerinden 3'ü sözlü, 23'ü yazılı olarak cevaplanmıştır. Sariibrahimoğlu'nun bu dönemde 27 konuşma yaptığı tespit edilmiştir. Adana milletvekilleri içerisinde seçim bölgesinin sorunları ile ilgili en fazla soru takririni vermiş olan Kemal Sariibrahimoğlu'nun konuşmalarının ise ekonomi ağırlıklı olduğu ve genelde bütçe görüşmeleri sırasında söz aldığı görülmektedir.

11.2.7.3. XI. Yasama Dönemi'nde Kemal Sariibrahimoğlu İle İlgili Bulgular

1. Ankara ve İstanbul Üniversite ve yüksekokullarındaki talebe sayısı ile mezkûr şehirlerdeki talebe yurtlarına dair sorularına dair sorularına Maarif Vekili Celal Yardımcının şifahi cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²⁵⁵⁸.
2. Milli Korunma Kanununa tevfikân ittihâz olunan kararlarla azami fiyatları tespit edilen maddelere dair şifahi sorularına sahibinin inikatta hazır bulunmaması sebebiyle Ticaret Vekili Abdullah Aker'in tahriri cevabı²⁵⁵⁹.
3. Şûrayı Devlet Reisliği 1958 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵⁶⁰.

²⁵⁵⁶*TBMM Albümü, 1920-2010 4. Cilt 1960-1983*, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2010, s. 1761.

²⁵⁵⁷*TBMM Z.C.*, D.11, C. 1, s. 38; C. 5, s. 40; C. 10, s. 29.

²⁵⁵⁸*TBMM Z.C.*, D.11, C. 1, s. 217-220.

²⁵⁵⁹*TBMM Z.C.*, D.11, C. 2, s. 59, 60.

²⁵⁶⁰*TBMM Z.C.*, D.11, C. 2, s. 443.

4. Diyanet İşleri Reisliği 1958 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵⁶¹.
5. Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü 1958 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵⁶².
6. Toprak ve İskân İşleri Umum Müdürlüğü 1958 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵⁶³.
7. Adliye Vekâleti 1958 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵⁶⁴.
8. İmar ve İskân Vekâleti kuruluş ve vazifeleri hakkındaki kanun layihası münasebetiyle sözleri²⁵⁶⁵.
9. Matbuat Suçlarının Affı Hakkındaki Kanun Teklifi ile Nusret Safa Çoşkun'un, Umumi Af Hakkındaki Kanun Teklifi ve Adliye Encümeni Mazbatası İle Kemal Sarıbrahimoğlu'nun, Adliye Encümeni mazbatasını münasebetiyle sözleri²⁵⁶⁶.
10. Seyhan Hidro-Elektrik Santrali'nden Ceyhan kazasına elektrik cereyanı verilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair sualine Sanayi Vekâleti Vekili Sıtkı Yırcalı'nın tahriri cevabı²⁵⁶⁷.
11. 6835 Sayılı kanunun muvakkat maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²⁵⁶⁸.
12. Karaçay deresi ile Mercin nehri yatağının ıslah edilmesi ve lüzumlu yerlerinde sedler ve köprüler inşası için bir hazırlık yapıp yapılmadığına dair sualine Nafia Vekili Tefik İleri'nin şifahi cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²⁵⁶⁹.
13. Adana'nın Mağara kazası Belediyesi'ne bir kamyon verilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair sualine Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen'in tahriri cevabı²⁵⁷⁰.

²⁵⁶¹TBMM Z.C., D.11, C. 2, s. 466, 467.

²⁵⁶²TBMM Z.C., D.11, C. 2, s. 474, 475, 480, 481.

²⁵⁶³TBMM Z.C., D.11, C. 2, s. 487, 488.

²⁵⁶⁴TBMM Z.C., D.11, C. 2, s. 512, 518, 519.

²⁵⁶⁵TBMM Z.C., D.11, C. 3, s. 213-215, 295, 296.

²⁵⁶⁶TBMM Z.C., D.11, C. 4, s. 182-189, 236; C. 4, 97 S. Sayılı Adliye Encümeni Mazbatası.

²⁵⁶⁷TBMM Z.C., D.11, C. 4, s. 389, 390.

²⁵⁶⁸TBMM Z.C., D.11, C. 5, s. 176-178.

²⁵⁶⁹TBMM Z.C., D.11, C. 6, s. 147-149.

²⁵⁷⁰TBMM Z.C., D.11, C. 6, s. 429.

14. Adana'nın Mağara kazasında asliye mahkemesi teşkilinin düşünülüp düşünülmediğine dair sualine Adliye Vekili Esat Budakoğlu'nun tahriri cevabı²⁵⁷¹.
15. Adana'nın Mağara kazası posta nakliyatının motorlu vasıtalarla yapılması hususunda ne düşünüldüğüne dair sualine Münakalât Vekili Muzaffer Kurbanoğlu'nun tahriri cevabı²⁵⁷².
16. 6273 sayılı kanunun tatbikini tazammun eden Arzuhal Encümeni kararları gereğinin yapılıp yapılmadığına ve Arzuhal Encümeninin bazı kararlarında bahsi geçen kesinleşmiş Devlet Şurası ilâmlarının infaz edilmemesi sebebine dair suallerine Maarif Vekili Celal Yardımcı'nın şifahi cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²⁵⁷³.
17. Umumi hayata müessir afetler dolayısıyla alınacak tedbirlerle yapılacak yardıma dair kanun layihası münasebetiyle sözleri²⁵⁷⁴.
18. Gayrimenkul kiralari hakkındaki 6570 sayılı kanunun 2nci maddesinin (B) fıkrasının tefsirine mahal olmadığına dair Muvakkat Encümen Mazbatası münasebetiyle sözleri²⁵⁷⁵.
19. Usul hakkında sözleri²⁵⁷⁶.
20. İstihsal edilen çayların kurutulması ve işlenmesi için yeni fabrika ve atelyeler kurulmasının düşünülüp düşünülmediğine dair sualine Gümrük ve İnhisarlar Vekili Hadi Hüsman'ın tahriri cevabı²⁵⁷⁷.
21. Müstahsıldan satın alınacak çay fiyatlarının artırılması hususunun düşünülüp düşünülmediğine dair sualine Gümrük ve İnhisarlar Vekili Hadi Hüsman'ın tahriri cevabı²⁵⁷⁸.

²⁵⁷¹ TBMM Z.C., D.11, C. 6, s. 464, 465.

²⁵⁷² TBMM Z.C., D.11, C. 6, s. 588, 589.

²⁵⁷³ TBMM Z.C., D.11, C. 6, s. 679-683.

²⁵⁷⁴ TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 5, 15-17, 34, 35, 38.

²⁵⁷⁵ TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 115, 116.

²⁵⁷⁶ TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 311, 312.

²⁵⁷⁷ TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 340-342.

²⁵⁷⁸ TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 344, 345.

22. Adana'nın Kadirli kazasında hastane yapılması hususunda ne gibi tedbirler alındığına dair sualine Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili Lütfi Kırdar'ın tahriri cevabı²⁵⁷⁹.
23. Maliye Vekâleti 1959 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵⁸⁰.
24. Maarif Vekâleti 1959 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵⁸¹.
25. Ziraat Vekâleti 1959 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵⁸².
26. Kemal Sarıbrahimoğlu ve Mardin Mebusu Mehmet Ali Arıkan'ın, 6732 sayılı kanunla muaddel, neşir yoluyla veya radyo ile yahut toplantılarda işlenen bazı cürümler hakkındaki kanun ile basın kanununa 6733 sayılı kanunla eklenen hükümlerin ilgasına ve Basın Kanunu'nun 6733 sayılı kanunla, kaldırılmış veya tadil edilmiş hükümlerinin mevkiî meriyete konulmasına dair kanun teklifinin geri verilmesine dair takrir²⁵⁸³.
27. Ceyhan'daki sağlık yurdunun hastane haline getirilmesi hususunun düşünülüp düşünülmediğine dair suallerine Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili Lütfi Kırdar'ın tahriri cevabı²⁵⁸⁴.
28. Umumi hayata müessir afetler dolayısıyla alınacak tedbirlerle yapılacak yardımlara dair kanun münasebetiyle sözleri²⁵⁸⁵.
29. Futbol Müsabakalarında Müşterek Bahisler Tertibi Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri²⁵⁸⁶.
30. Adana'nın Kadirli kazası su tesislerinin ne zaman ikmal edileceğine dair sualine İmar ve İskân Vekili Medeni Berk'in tahriri cevabı²⁵⁸⁷.

²⁵⁷⁹TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 735.

²⁵⁸⁰TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 769, 774, 775.

²⁵⁸¹TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 825 .

²⁵⁸²TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 987, 990, 991.

²⁵⁸³TBMM Z.C., D.11, C. 8, s. 64, 65.

²⁵⁸⁴TBMM Z.C., D.11, C. 8, s. 465.

²⁵⁸⁵TBMM Z.C., D.11, C. 8, s. 359, 376-378, 397, 403.

²⁵⁸⁶TBMM Z.C., D.11, C. 8, s. 426, 427.

²⁵⁸⁷TBMM Z.C., D.11, C. 8, s. 461.

- 31.** Dar gelirlilerin geçim şartlarının düzeltilmesi hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair sualine Maliye Vekili Hasan Polatkan'ın tahriri cevabı²⁵⁸⁸.
- 32.** Adana'nın Ceyhan kazasına bağlı bazı köylerindeki ilkokul binalarının tamir veya yeniden inşası hususunda ne düşünüldüğüne dair sualine Maarif Vekil Vekili Tevfik İleri'nin tahriri cevabı²⁵⁸⁹.
- 33.** Sanayi Vekâleti eski müsteşarına kart vahit ve döküm piki fiyatı üzerinden pik boru ve malzeme verildiğinin doğru olup olmadığına dair sualine Sanayi Vekili Sebati Ataman'ın tahriri cevabı²⁵⁹⁰.
- 34.** Noter Kanunu'nun 5928 sayılı kanunla muaddel 18nci maddesinin tefsirine dair mazbata hakkında sözleri²⁵⁹¹.
- 35.** Diyanet İşleri Reisliği 1960 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵⁹².
- 36.** Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵⁹³.
- 37.** Adliye Vekâlet 1960 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵⁹⁴.
- 38.** Metal Sanayii Anonim Şirketinin işçilere imzalatmakta olduğu taahhünameye dair sualine Çalışma Vekili Haluk Şaman'ın tahriri cevabı²⁵⁹⁵.
- 39.** Basın – Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵⁹⁶.
- 40.** İmar ve İskân Vekâleti 1960 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵⁹⁷.

²⁵⁸⁸TBMM Z.C., D.11, C. 9, s. 846, 847.

²⁵⁸⁹TBMM Z.C., D.11, C. 10, s. 60.

²⁵⁹⁰TBMM Z.C., D.11, C. 11, s. 28, 29.

²⁵⁹¹TBMM Z.C., D.11, C. 11, s. 625.

²⁵⁹²TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 371, 372.

²⁵⁹³TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 376, 377, 380, 383, 384.

²⁵⁹⁴TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 388, 395, 396.

²⁵⁹⁵TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 439, 440.

²⁵⁹⁶TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 1009, 1011.

²⁵⁹⁷TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 1017, 1018, 1028.

41. Toprak ve İskân İşleri Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁵⁹⁸.
42. Ceyhan Sağlık Merkezindeki röntgen makinasını çalıştırmak için mütehassıs gönderilmesinin düşünülüp düşünülmediğine dair sualine Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili Lütü Kırdar'ın tahriri cevabı²⁵⁹⁹.
43. Ceyhan Irmağı üzerindeki Karatepe harabelerinin turistik bakımdan cazip hale getirilmesi hususunda ne düşünöldüğüne dair sualine Basın - Yayın ve Turizm Vekâleti Vekili Haluk Şaman'ın tahriri cevabı²⁶⁰⁰.
44. Tarım kredi kooperatiflerinin Ege'de tütün müstahsılına verdiği krediye dair sualine Gümrük ve İnhisarlar Vekili Hadi Hüsman'ın tahriri cevabı²⁶⁰¹.
45. Üzüm fiyatlarının beynelmilel seviyeye çıkarılması için ne gibi tedbirler alındığına dair sualine Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen'in tahriri cevabı²⁶⁰².
46. Yumurtalık kaymakam vekili hakkında vâki şikâyetler dolayısıyla ne muamele yapıldığına dair sualine Dahiliye Vekili Namık Gedik'in tahriri cevabı²⁶⁰³.
47. Demirci kazasındaki ilkokullara dair sualine Maarif Vekili Atıf Benderlioğlu'nun, tahriri cevabı²⁶⁰⁴.
48. Osmaniye'nin Yeniköy ve Ceyhan'ın Mustafabeyli meralarının numune mera haline getirilmesi için yapılan tetkiklerin ne netice verdiğiine dair sualine Ziraat Vekili Nedim Ökmen'in tahriri cevabı²⁶⁰⁵.

²⁵⁹⁸TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 1036-1038.

²⁵⁹⁹TBMM Z.C., D.11, C. 13, s. 32.

²⁶⁰⁰TBMM Z.C., D.11, C. 13, s. 32, 33.

²⁶⁰¹TBMM Z.C., D.11, C. 13, s. 40.

²⁶⁰²TBMM Z.C., D.11, C. 13, s. 51, 52.

²⁶⁰³TBMM Z.C., D.11, C. 13, s. 53, 54.

²⁶⁰⁴TBMM Z.C., D.11, C. 13, s. 77, 78.

²⁶⁰⁵TBMM Z.C., D.11, C. 13, s. 83, 84.

49. Tapulama Kanunu'nun 6335 sayılı Kanunla muaddel 13ncü maddesiyle 35nci maddesinde değişiklik yapılmasına dair kanun teklifinin evvelce kurulmuş bulunan Muvakkat Encümene havalesi hakkındaki takriri²⁶⁰⁶.

50. Yıllık ücretli izin kanunu münasebetiyle sözleri²⁶⁰⁷.

51. Pamuk fiyatları devamlı bir artış gösterirken Çukobirlik mallarının ucuz fiyatla elden çıkarılmasının sebebine dair sualine Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen'in tahriri cevabı²⁶⁰⁸.

52. Çukurova Mensucat ve Çırçır İşçileri Sendikası Başkanının karakolda dövüldüğünün doğru olup olmadığına dair sualine Dahiliye Vekili Namık Gedik'in tahriri cevabı²⁶⁰⁹.

11.2.8. Kemal Satır

11.2.8.1. Kemal Satır'ın TBMM'deki Faaliyetleri

Kemal Satır'ın, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 3 yasama yılında da Münakalat Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür²⁶¹⁰.

Kemal Satır, XI. yasama döneminde cevaplanması isteğiyle 4 soru takriri vermiş ve takrirlerinin tamamı yazılı olarak cevaplanmıştır. Satır'ın dönem boyunca 4 konuşma yaptığı tespit edilmiştir. Kendisi de daha önce ulaştırma bakanlığı yapmış olan Kemal Satır'ın yasama faaliyetlerinin ulaştırma bakanlığı (münakalat vekâleti) ile ilgili olduğu görülmüştür.

11.2.8.2. XI. Yasama Dönemi'nde Kemal Satır İle İlgili Bulgular

1. 1950 Haziranından beri armatörlere gemi almak için ne kadar döviz tahsis edildiğine dair sualine Münakalât Vekili Fevzi Uçaner'in tahriri cevabı²⁶¹¹.

²⁶⁰⁶TBMM Z.C., D.11, C. 13, s. 103.

²⁶⁰⁷TBMM Z.C., D.11, C. 13, s. 104, 109, 110, 116, 117.

²⁶⁰⁸TBMM Z.C., D.11, C. 13, s. 230, 231.

²⁶⁰⁹TBMM Z.C., D.11, C. 13, s. 519.

²⁶¹⁰TBMM Z.C., D.11, C. 1, s. 36; C. 5, s. 42; C. 10, s. 36.

²⁶¹¹TBMM Z.C., D.11, C. 1, s. 535, 536.

2. Mnakat Vekletiyle Devlet Hava Meydanları İşletme Umum Müdürlüğü 1958 yılı bütçeleri münasebetiyle szleri²⁶¹².
3. 1950 senesinden beri armatrlerimiz tarafından ne kadar döviz sağlandığına dair sualine Maliye Vekili Hasan Polatkan'ın tahriri cevabı²⁶¹³.
4. Armatrlerimiz tarafından 1950-1957 senelerinde sağlanan dövizlere dair sualine Maliye Vekili Hasan Polatkan'ın tahriri cevabı²⁶¹⁴.
5. Usul hakkında szleri²⁶¹⁵.
6. Mnakat Vekâleti, Devlet Hava Meydanları İşletme Umum Müdürlüğü 1959 yılı bütçeleri münasebetiyle szleri²⁶¹⁶.
7. Atatürk'n Büyük Nutkunun tekrar tabettirilmesinin dnlp dnlmediğine dair sualine Maarif Vekil Vekili Tevfik İleri'nin tahriri cevabı²⁶¹⁷.
8. Adana Mebusu Suphi Baykam ve 6 arkadaşının Türkiye Selloz ve KağıtFabrikaları İşletmesi Umum Müdürlüğünce satın alınan selüloz odunu ve graft selüloz ihale ileri dolayısıyla eski Sanayi Vekili Samet Ağaoğlu hakkında meclis tahkikatı açılmasına dair tavriri münasebetiyle szleri²⁶¹⁸.

11.2.9. Mehmet Geçioğlu (1317/1901-2 Ağustos 1981)

11.2.9.1. Biyografisi

Mehmet Geçioğlu, 1317 (1901) yılında Karaisalı'da dünyaya gelmiştir. Annesi Nazife Hanım, babası mer Bey'dir²⁶¹⁹.

²⁶¹²TBMM Z.C., D.11, C. 2, s. 1020-1022.

²⁶¹³TBMM Z.C., D.11, C. 5, s. 445, 446.

²⁶¹⁴TBMM Z.C., D.11, C. 6, s. 78.

²⁶¹⁵TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 212, 225.

²⁶¹⁶TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 1014-1016, 1021-1023.

²⁶¹⁷TBMM Z.C., D.11, C. 9, s. 620.

²⁶¹⁸TBMM Z.C., D.11, C. 11, s. 1085, 1086.

²⁶¹⁹Mehmet Geçioğlu'nun Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2214.

Ortaokulu bitirdikten sonra 3 yıl Sanayi Mektebi'nde okuyan Mehmet Geçioğlu, askerliğini tamamladıktan sonra 1927 yılında Karaisalı Belediye Başkanlığı'na seçilmiştir. 1954 yılına kadar belediye başkanlığı yapan Mehmet Geçioğlu, belediye başkanı seçilinceye kadar çiftçilikle uğraşmıştır²⁶²⁰.

1967 seçimlerinde CHP Adana milletvekili seçilen Mehmet Geçioğlu, 1 Kasım 1957'de meclise katılmıştır. 1961 seçimlerinde I. Millet Meclisi (XII. Yasama Dönemi) CHP Adana milletvekili seçilmiştir. Karaisalı Ziraat Odası Başkanlığı, Tayyare ve Kızılay Cemiyetleri Başkanlığı da yapan Mehmet Geçioğlu, 2 Ağustos 1981'de vefat etmiştir. Mehmet Geçioğlu evli ve 6 çocuk babasıdır²⁶²¹.

11.2.9.2. Mehmet Geçioğlu'nun TBMM'deki Faaliyetleri

Mehmet Geçioğlu'nun, TBMM çatisı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1 ve 3. yasama yıllarında Maarif Encümeni üyeliği ve 2. yasama yılında Münakalat Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür²⁶²².

Mehmet Geçioğlu, XI. yasama döneminde cevaplanması isteğiyle 1'i seçim bölgesi ile ilgili 4 sual takriri vermiş ve takrirlerinin tamamı yazılı olarak cevaplanmıştır. Ayrıca Geçioğlu'nun dönem içerisinde 17 konuşma yaptığı tespit edilmiştir. Konuşmalarının önemli bir kısmını bütçe görüşmeleri sırasında yapmış olan Mehmet Geçioğlu'nun, konuşmalarının önemli bir kısmının Diyanet İşleri Başkanlığı ile ilgili olduğu, imamların ve eğitim alanında İmam-Hatip okullarının sorunlarını daha fazla aktardığı görülmüştür.

11.2.9.3. XI. Yasama Dönemi'nde Mehmet Geçioğlu İle İlgili Bulgular

1. Türk Ceza Kanununun 175nci maddesinin son fıkrasının tadili ve aynı maddeye iki fıkra ilavesi hakkındaki kanun teklifi münasebetiyle sözleri²⁶²³.

2. Diyanet İşleri Reisliği 1958 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁶²⁴.

²⁶²⁰*Mehmet Geçioğlu'nun Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2214; Arslan, Zühtü, Selman Tarakçı, s. 51.

²⁶²¹*TBMM Albümü, 1920-2010 2. Cilt 1950-1980*, s. 773.

²⁶²²*TBMM Z.C.*, D.11, C. 1, s. 34; C. 5, s. 42; C. 10, s. 34.

²⁶²³*TBMM Z.C.*, D.11, C.2, s. 130, 131.

²⁶²⁴*TBMM Z.C.*, D.11, C. 2, s. 457, 458.

3. Dâhiliye Vekâleti 1958 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁶²⁵.
4. Jandarma Umum Kumandanlığı 1958 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁶²⁶.
5. Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi İstanbul Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1958 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri²⁶²⁷.
6. Türkiye Öğretmenler Bankası Türk Anonim Şirketi Kuruluş Kanunu münasebetiyle sözleri²⁶²⁸.
7. Bazı orman suçlarının affına ve bunlardan mütevellit idare şahsi haklarının sükutuna dair kanun münasebetiyle sözleri²⁶²⁹.
8. İmam hatip kursları ile okullarına dair sualine Maarif Vekili Celal Yardımcı'nın, tahriri cevabı²⁶³⁰.
9. Diyanet İşleri Reisliği 1959 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁶³¹.
10. Maarif Vekâleti 1959 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁶³².
11. Nafia Vekâleti 1959 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁶³³.
12. Ziraat Vekâleti 1959 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁶³⁴.
13. Orman Umum Müdürlüğü 1959 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁶³⁵.
14. Dahiliye Vekâleti 1959 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁶³⁶.
15. Jandarma Umum Kumandanlığı 1959 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁶³⁷.

²⁶²⁵ TBMM Z.C., D.11, C. 2, s. 584.

²⁶²⁶ TBMM Z.C., D.11, C. 2, s. 598, 599.

²⁶²⁷ TBMM Z.C., D.11, C. 2, s. 1055, 1056.

²⁶²⁸ TBMM Z.C., D.11, C. 4, s. 134.

²⁶²⁹ TBMM Z.C., D.11, C. 4, s. 595.

²⁶³⁰ TBMM Z.C., D.11, C. 6, s. 561, 562.

²⁶³¹ TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 649, 650.

²⁶³² TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 824.

²⁶³³ TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 877.

²⁶³⁴ TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 999.

²⁶³⁵ TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 1006.

²⁶³⁶ TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 1259, 1260.

16. İmamHatip Okulları mezunları için bir yüksekokul açılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair sualine Maarif Vekil Vekili Tevfik İleri'nin tahriri cevabı²⁶³⁸.
17. Karaisalı kazasına bağlı "*Durak*" namıyla bir nahiyenin ne zaman kurulacağına dair sualine Dâhiliye Vekili Namık Gedik'in tahriri cevabı²⁶³⁹.
18. Diyanet İşleri Reisliği 1960 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁶⁴⁰.
19. Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁶⁴¹.
20. Ziraat Vekâleti, Devlet Üretme Çiftlikleri Umum Müdürlüğü, Orman Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri²⁶⁴².
21. İslâm İlahiyat Enstitüsüne kayıt için müracaat eden öğrencilerin miktar ve durumuna dair sualine Maarif Vekili Atıf Benderlioğlu'nun tahriri cevabı²⁶⁴³.

11.2.10. Melih Kemal Küçüktepepınar (1339/1923-25 Ocak 2004)

11.2.10.1. Biyografisi

Melih Kemal Küçüktepepınar, 1339 (1923) yılında Adana'da doğmuştur. Annesi Ayşe Hanım, babası Kasım Bey'dir²⁶⁴⁴.

İlk, orta ve lise tahsilinden sonra, üniversiteyi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde okumuş ve 1949 yılında mezun olmuştur. Mezuniyetinden sonra 1949-1950 yıllarında Seyhan Maiyet Memurluğu, Toprakkale Bucak Müdürlüğü, Osmaniye Kaymakam refikliği, Kadirli Kaymakam Vekilliği görevlerinde bulunmuştur.

²⁶³⁷TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 1272.

²⁶³⁸TBMM Z.C., D.11, C. 9, s. 988, 989.

²⁶³⁹TBMM Z.C., D.11, C. 10, s. 182.

²⁶⁴⁰TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 363, 364.

²⁶⁴¹TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 648.

²⁶⁴²TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 849.

²⁶⁴³TBMM Z.C., D.11, C. 13, s. 77.

²⁶⁴⁴Melih Kemal Küçüktepepınar'ın Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2217.

Askerliğini, 33. Dönem Yedek Subay olarak yapmış ve 1952’de üsteğmen rütbesiyle terhis olmuştur.

1952-1953 yıllarında kaymakamlık kursunu tamamladıktan sonra Kemaliye Kaymakamlığı’na atanmıştır. 1953 yılında Emniyet Genel Müdürlüğü 4. Şube Müdürü olarak görevlendirilmiştir²⁶⁴⁵.

1954 yılından sonra Adana’da *Hürfikir Gazetesi*’nin imtiyaz sahipliğini ve başyazarlığını yapmıştır. Gazete sahibi iken 1957 seçimlerinde CHP Adana milletvekili seçilmiş ve 1 Kasım 1957’de meclise katılmıştır²⁶⁴⁶. I. III. ve IV. dönem Millet Meclisi’nde (XII, XIV ve XV. Yasama Dönemi) CHP Adana milletvekili seçilmiştir. 25 Ocak 2004’te vefat etmiştir²⁶⁴⁷.

Evli ve 2 çocuk sahibi olan Melih Kemal Küçüktepepınar, Tercüme-i Hal Belgesi’nde bildirdiğine göre İngilizce bilmekteydi²⁶⁴⁸.

11.2.10.2. Melih Kemal Küçüktepepınar’ın TBMM’deki Faaliyetleri

Melih Kemal Küçüktepepınar’ın, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında Maliye Encümeni üyeliği, 2. ve 3. yasama yılında Basın Yayın ve Turizm Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür²⁶⁴⁹.

Melih Kemal Küçüktepepınar, XI. yasama döneminde cevaplanması isteğiyle 2i seçim bölgesi ile ilgili 3 sual takririni vermiş, takrirlerinden 2’si sözlü 1’i ise yazılı olarak cevaplanmıştır. Dönem boyunca 1’i seçim bölgesi ile ilgili 2 konuşma yapan Küçüktepepınar’a 5 oturum ve 6 oturum olmak üzere 2 defa meclisten çıkarma cezası ile 2 defa da takbih cezası verildiği tespit edilmiştir. Melih kemal Küçüktepepınar’ın yasama faaliyetlerinin seçim bölgesi sorunları ve ekonomiye yönelik olduğu görülmüştür.

²⁶⁴⁵*Melih Kemal Küçüktepepınar’ın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2217; Arslan, Zühtü, Selman Tarakçı, s. 54.

²⁶⁴⁶*Melih Kemal Küçüktepepınar’ın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2217.

²⁶⁴⁷*TBMM Albümü, 1920-2010 2. Cilt 1950-1980*, s. 688.

²⁶⁴⁸*Melih Kemal Küçüktepepınar’ın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2217.

²⁶⁴⁹*TBMM Z.C.*, D.11, C. 1, s. 34; C. 5, s. 37; C. 10, s. 30.

11.2.10.3. XI. Yasama Dönemi'nde Melih Kemal Küçüktepepınar İle İlgili Bulgular

1. Sel felâketi yüzünden tahribata uğrayan Tarsus Çukurova Mensucat Fabrikasının işsiz kalan işçilerine ne gibi yardım yapıldığına dair sualine Çalışma Vekili Hayrettin Erkmen'in şifahi cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²⁶⁵⁰.
2. Melih Kemal Küçüktepepınar'a takbih cezası verilmesi²⁶⁵¹.
3. Melih Kemal Küçüktepepınar'a 5 inikat Meclis'ten çıkarma cezası verilmesi²⁶⁵².
4. Mebuslara verilmekte olan yıllık seyahat dövizleri hakkındaki sualine Maliye Vekili Hasan Polatkan'ın tahriri cevabı²⁶⁵³.
5. Toprak Mahsulleri Ofisinin Alsancak ve Kemeraltı depolarındaki hububatın çürüdüğü ve denize döküldüğünün, doğru olup olmadığına dair sualine Ticaret Vekili Hayrettin Erkmen'in şifahi cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²⁶⁵⁴.
6. Melih Kemal Küçüktepepınar'a iki ihtarı müteakip takbih cezası verilmesi ve takbih cezası ile ilgili kendini müdafaası²⁶⁵⁵.
7. Melih Kemal Küçüktepepınar'a 6 inikat Meclis'ten çıkarma cezası verilmesi²⁶⁵⁶.

11.2.11. Muslihittin Yılmaz Mete (1338/1922-3 Ekim 2002)

11.2.11.1. Biyografisi

Muslihittin Yılmaz Mete, 1338 (1922) tarihinde Ceyhan'da, Burhaniye mahallesinde doğmuştur. Annesi Safiye Hanım, babası IV-VI. yasama dönemlerinde Cebelibereket ve Seyhan milletvekilliği yapan İbrahim Mete'dir. 1933'te ilkokulu, 1936'da ortaokulu, 1939'da liseyi bitiren Muslihittin Yılmaz Mete, 1942 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur.

²⁶⁵⁰TBMM Z.C., D.11, C. 2, s. 93-95.

²⁶⁵¹TBMM Z.C., D.11, C. 2, s. 343, 344.

²⁶⁵²TBMM Z.C., D.11, C. 2, s. 431, 432.

²⁶⁵³TBMM Z.C., D.11, C. 9, s. 687, 688.

²⁶⁵⁴TBMM Z.C., D.11, C. 10, s. 396, 397.

²⁶⁵⁵TBMM Z.C., D.11, C. 11, s. 546, 547.

²⁶⁵⁶TBMM Z.C., D.11, C. 13, s. 332.

Üniversiteyi bitirdikten sonra yedek subay olarak askere gitmiş ve topçu teğmen rütbesiyle terhis edilmiştir²⁶⁵⁷.

Ekim 1945'te Mersin Maiyet Memuru olarak devlet hizmetine başlayan Muslihittin Yılmaz Mete, Ekim 1948'de Tefenni Kaymakamlığı'na atanmıştır. 4 Temmuz 1950'de Manavgat Kaymakamlığı'na tayin edilmiştir²⁶⁵⁸. Daha sonra 1953 yılına kadar sırasıyla Köyceğiz, Gülşehir, Fethiye ve Savur Kaymakamlığı yapmıştır. Savur Kaymakamı iken istifa eden Muslihittin Yılmaz Mete, Mersin'de avukatlık stajını yaparak 1955'ten itibaren Ceyhan'da avukatlık ve çiftçilik yapmaya başlamıştır²⁶⁵⁹.

1957 seçimlerinde CHP Adana milletvekili seçilen Muslihittin Yılmaz Mete, 1 Kasım 1957'de meclise katılmıştır. 27 Mayıs 1960 askeri darbesinden sonra TBMM Anayasa Adalet Komisyonu Raportörlüğü, 1963'te Türkiye Ziraat Odaları Birliği Hukuk Müşavirliği'ni yapmıştır. 1966 yılında Cumhuriyet Senatosu Adana üyeliğine seçilmiştir²⁶⁶⁰.

Lise ve üniversite yıllarında eskrim sporuyla uğraşan ve müsabakalara katılan Mete, Ankara Eskrim Kulübü'nün kurucuları ve başkanları arasında yer alır. 1964 Tokyo Olimpiyatları öncesinde Güreş Federasyonu Başkanlığı ve daha sonra Gençlerbirliği Spor Kulübü Başkanlığı yapmıştır. Spora karşı daha gençlik yıllarından ilgili olan Mete, Cumhuriyet Senatosu üyesi iken 1974 yılında Bülent Ecevit Hükümeti'nde Türkiye Cumhuriyeti'nin Gençlik ve Spor Bakanı olarak görevlendirilen ilk Millet Meclisi üyesi olmuştur²⁶⁶¹.

²⁶⁵⁷ *Muslihittin Yılmaz Mete'nin Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2218.

²⁶⁵⁸ B.C.A. Fon No: 30.11.10 Yer No: 215.23.6

²⁶⁵⁹ *Muslihittin Yılmaz Mete'nin Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2218; Arslan, Zühtü, Selman Tarakçı, s. 47.

²⁶⁶⁰ *Muslihittin Yılmaz Mete'nin Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Millet Meclisi 5. Dönem, Sicil No: 1215.

²⁶⁶¹ “*Muslihittin Yılmaz Mete*”, <https://sgm.gsb.gov.tr/Sayfalar/157/131/muslihittin-yilmaz-mete.aspx>, 01.05.2015.

1977 seçimlerinde CHP Adana milletvekili olarak V. Millet Meclisi'ne (XVI. Yasama Dönemi) katılan Muslihittin Yılmaz Mete, 3 Ekim 2002'de vefat etmiş ve cenazesi Ankara Karşıyaka Mezarlığı'na defnedilmiştir. Evli ve 3 çocuk babası olan Mete, Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre Fransızca bilmekteydi²⁶⁶².

11.2.11.2. Muslihittin Yılmaz Mete'nin TBMM'deki Faaliyetleri

Muslihittin Yılmaz Mete'nin, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında Dahiliye Encümeni üyeliği, 2 ve 3. yasama yıllarında ise Meclis Hesaplarını Tetkik Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür²⁶⁶³.

Muslihittin Yılmaz Mete, XI. yasama döneminde 1 takdir vermiş ve bu takdir reddedilmiştir. Dönem içerisinde 13 konuşma yapan Mete'ye 2 ihtar cezası verildiği ve dokunulmazlığının kaldırılması için başvuruda bulunulduğu tespit edilmiştir. Muslihittin Yılmaz Mete'nin yasama faaliyetlerinin önemli bir kısmının eğitim ve spor üzerine olduğu görülmüştür.

11.2.11.3. XI. Yasama Dönemi'nde Muslihittin Yılmaz Mete İle İlgili Bulgular

1. Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1958 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri²⁶⁶⁴.
2. Ziraat Vekâleti, Devlet Üretme Çiftlikleri Umum Müdürlüğü, Orman Umum Müdürlüğü 1958 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri²⁶⁶⁵.
3. Öğretmenlerin özel okullarda ve özel öğrenci yurtlarında ek vazife deruhde edebilmeleri hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²⁶⁶⁶.
4. Muslihittin Yılmaz Mete'ye iki ihtar cezası verilmesi²⁶⁶⁷.

²⁶⁶² Arslan, Zühtü, Selman Tarakçı, s. 48.

²⁶⁶³ TBMM Z.C., D.11, C. 1, s. 31; C. 5, s. 41; C. 10, s. 35.

²⁶⁶⁴ TBMM Z.C., D.11, C. 2, S. 799, 800.

²⁶⁶⁵ TBMM Z.C., D.11, C. 2, S. 995, 996, 998.

²⁶⁶⁶ TBMM Z.C., D.11, C. 6, S. 12.

²⁶⁶⁷ TBMM Z.C., D.11, C. 7, S. 176.

5. Diyanet İşleri Reisliği 1959 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁶⁶⁸.
6. Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1959 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁶⁶⁹.
7. Usul hakkında sözleri²⁶⁷⁰.
8. Temsil ödeneği Kanunu'nun İnci maddesinde yazılı ödenek miktarlarının arttırılması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²⁶⁷¹.
9. Kifayet takriri aleyhinde sözleri²⁶⁷².
10. İmar ve İskân Vekâleti 1959 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁶⁷³.
11. Dahiliye Vekâleti 1959 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁶⁷⁴.
12. Muslihittin Yılmaz Mete'nin Teşrii Masuniyetinin Kaldırılması Hakkında Başvekâlet Tezkeresi²⁶⁷⁵.
13. Ankara Mebusu İlyas Seçkin ve Adana Mebusu Muslihittin Yılmaz Mete'nin Krom Limitet Şirketi ile bu şirketin kurucusuna Ziraat Bankası tarafından açılan kredi dolayısıyla meclis tahkikatı açılmasına dair takriri²⁶⁷⁶.
14. Sivas Mebusu Turhan Feyzioğlu ve 5 arkadaşının, Et ve Balık Kurumu tarafından açılan bir kredi muamelesi dolayısıyla Meclis tahkikatı açılmasına dair takrir münasebetiyle sözleri²⁶⁷⁷.
15. Dahiliye Vekâleti 1960 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁶⁷⁸.

²⁶⁶⁸ TBMM Z.C., D.11, C. 7, S. 656, 657.

²⁶⁶⁹ TBMM Z.C., D.11, C. 7, S. 852, 853.

²⁶⁷⁰ TBMM Z.C., D.11, C. 7, S. 1069, 1070.

²⁶⁷¹ TBMM Z.C., D.11, C. 7, S. 1199.

²⁶⁷² TBMM Z.C., D.11, C. 7, S. 1218, 1219.

²⁶⁷³ TBMM Z.C., D.11, C. 7, S. 1223-1225, 1127, 1228.

²⁶⁷⁴ TBMM Z.C., D.11, C. 7, S. 1252.

²⁶⁷⁵ TBMM Z.C., D.11, C. 10, S. 437.

²⁶⁷⁶ TBMM Z.C., D.11, C. 11, S. 1087-1104.

²⁶⁷⁷ TBMM Z.C., D.11, C. 11, S. 1141.

²⁶⁷⁸ TBMM Z.C., D.11, C. 12, S. 431, 432.

16. Ziraat Vekâleti, Devlet Üretim Çiftlikleri Umum Müdürlüğü, Orman Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri²⁶⁷⁹.

11.2.12. Nevzat Arman (1330/1914-12 Haziran 1989)

11.2.12.1. Biyografisi

Nevzat Arman, 1330 (1914) yılında Adana'da doğmuştur. Annesi Ayşe Hanım, babası Mehmet Bey'dir²⁶⁸⁰.

İlk, orta ve lise eğitimini tamamladıktan sonra, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne kaydolmuş ve 1938 yılında mezun olmuştur. Mezuniyetinden sonra Feke, Bahçe ve Divriği'de Hükümet Tabipliği ve Adana Sağlık Müdür Yardımcılığı, Devlet Demiryolları 6. İşletme Sihat Başmüfettişliğini yapmıştır. 1950 yılında memuriyetten istifa eden Nevzat Arman, Adana'da serbest hekimlik yapmıştır. Hekimlikle birlikte Adana'da Arman Matbaası'nı kurmuş ve çiftçilikle de uğraşmıştır²⁶⁸¹.

1957 seçimlerinde CHP Adana milletvekili seçilen Nevzat Arman 1 Kasım 1957'de meclise katılmıştır. Milletvekilliği sonrasında Adana Kan Bankası Müdürlüğü yapmıştır²⁶⁸². Adana'da eğitim veren Adana Sağlık Koleji müdürü iken, 5 Şubat 1972'de Adana Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürü olarak atanmıştır²⁶⁸³. Aynı göreve 7 Temmuz 1977'de tekrar atanan²⁶⁸⁴ Nevzat Arman, 31 Ekim 1977'de Muş Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlüğü'ne tayin edilmiştir²⁶⁸⁵.

²⁶⁷⁹ TBMM Z.C., D.11, C. 12, S. 850, 851.

²⁶⁸⁰ *Nevzat Arman'ın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2210.

²⁶⁸¹ *Nevzat Arman'ın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2210; Arslan, Zühtü, Selman Tarakçı, s. 63.

²⁶⁸² Arslan, Zühtü, Selman Tarakçı, s. 63.

²⁶⁸³ B.C.A. Fon No: 30.11.10 Yer No: 374.7.1

²⁶⁸⁴ B.C.A. Fon No: 30.11.10 Yer No: 453.49.13

²⁶⁸⁵ B.C.A. Fon No: 30.11.10 Yer No: 461.81.5

12 Haziran 1989'da vefat eden Nevzat Arman, Kutas Hanıma evli olup bu evliliğinden 3 çocuğu olmuştur. Nevzat Arman, Hürriyet Gazetesi yazarı Ayşe Arman'ın dedesidir. Arman, Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre Fransızca bilmekteydi²⁶⁸⁶.

11.2.12.2. Nevzat Arman'ın TBMM'deki Faaliyetleri

Nevzat Arman'ın, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. ve 3. yasama yıllarında Sıhhat ve İctimai Muavenet Encümeni üyeliği ile 2. yasama yılında Çalışma Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür²⁶⁸⁷.

Nevzat Arman, XI. yasama döneminde Ziraat Vekâleti'ne cevaplanması isteğiyle 1 sual takriri vermiş ve takriri Ziraat Vekili Nedim Ökmen tarafından sözlü olarak cevaplanmıştır. Yasama dönemi boyunca 3 konuşma yapan Arman'a 2 defa 2 ihtar cezası verildiği ve dokunulmazlığının kaldırılması için TBMM'ye başvurulduğu tespit edilmiştir.

11.2.12.3. XI. Yasama Dönemi'nde Nevzat Arman İle İlgili Bulgular

1. Pamuk nebatına arız olacak haşerelerle mücadele için gereken kimyevi ilâçların mevcut olup olmadığına dair sualine Ziraat Vekili Nedim Ökmen'in şifahi cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²⁶⁸⁸.
2. Münakalat Vekaleti, Devlet Hava Meydanları İşletme Umum Müdürlüğü 1959 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri²⁶⁸⁹.
3. Nevzat Arman'ın teşrii masuniyetinin kaldırılması hakkında²⁶⁹⁰.
4. Nevzat Arman'a iki ihtar cezası verilmesi²⁶⁹¹.
5. Nevzat Arman'a iki ihtar cezası verilmesi²⁶⁹².

²⁶⁸⁶ Arslan, Zühtü, Selman Tarakçı, s. 63.

²⁶⁸⁷ TBMM Z.C., D.11, C. 1, s. 36; C. 5, s. 38; C. 10, s. 38.

²⁶⁸⁸ TBMM Z.C., D. 11, C. 6, s. 146, 147.

²⁶⁸⁹ TBMM Z.C., D. 11, C. 7, s. 1019.

²⁶⁹⁰ TBMM Z.C., D. 11, C. 9, s. 189; C. 12, s. 109.

²⁶⁹¹ TBMM Z.C., D. 11, C. 9, s. 884.

²⁶⁹² TBMM Z.C., D. 11, C. 11, s. 829.

6. Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti, Hudut ve Sahiller Sıhhat Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri²⁶⁹³.

11.2.13. Rıza Tekeli (1328/1912-30 Mayıs 1990)

11.2.13.1. Biyografisi

Rıza Tekeli, 1328 (1912) yılında Adana'da doğmuştur. Annesi Rabia Hayriye Hanım, babası Süleyman Vehbi Bey'dir²⁶⁹⁴.

İlk, orta ve lise öğrenimini Adana'da tamamlayan Rıza Tekeli, 1933 yılında liseyi bitirmiştir. Aynı yıl üniversite eğitimi almak için Almanya'ya gitmiştir. Dnesolen'de 1933'ten 1939'a kadar Technische Hochschule'da eğitim almış ve eğitimden sonra Türkiye'ye dönmüştür. 1940-1941 yıllarında yedek subay olarak askerlik görevini tamamlamıştır. 1942 yılında askerliğini tamamladıktan sonra, milletvekili seçilene kadar Tarsus'ta Çukurova Fabrikaları'nda fen müdürü olarak görev yapmıştır²⁶⁹⁵.

1957 seçimlerinde CHP Adana milletvekili olarak seçilmiş ve 1 Kasım 1957'de meclise katılmıştır. Bir dönem milletvekilliği yapan Rıza Tekeli, daha sonra Turhan Feyzioğlu'nun kurduğu Güven Partisi'ne katılmış ve partinin Genel Yürütme Kurulu üyesi, Yüksek Disiplin Kurulu üyesi görevlerinde bulunduğu görülmüştür. Cumhuriyetçi Parti'nin Güven Partisi ile birleşmesi üzerine kurulan Cumhuriyetçi Güven Partisi Yüksek Haysiyet Divanı üyesi olarak görev yapmıştır²⁶⁹⁶.

20 Mayıs 1990'da vefat eden Rıza Tekeli, evli ve 3 çocuk babasıydı. Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre Almanca ve İngilizce bilmekteydi²⁶⁹⁷.

²⁶⁹³ TBMM Z.C., D. 11, C. 12, s. 734-736.

²⁶⁹⁴ Rıza Tekeli'nin Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2221.

²⁶⁹⁵ Rıza Tekeli'nin Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2221; Arslan, Zühtü, Selman Tarakçı, s. 46.

²⁶⁹⁶ Bozkır, s. 284, 288.

²⁶⁹⁷ Arslan, Zühtü, Selman Tarakçı, s. 46.

11.2.13.2. Rıza Tekeli'nin TBMM'deki Faaliyetleri

Rıza Tekeli'nin, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 3 yasama yılında da Bütçe Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür²⁶⁹⁸.

Rıza Tekeli, XI. yasama döneminde 1 taktir vermiş ve taktiri kabul edilmemiştir. Cevaplanması amacıyla verdiği 2 sual taktirinden 1'i yazılı, diğeri de sözlü olarak cevaplanmıştır. Tekeli'nin bu dönemde 27 konuşma yaptığı, 2 ihtar cezası aldığı ve dokunulmazlığının kaldırılması için meclise fezleke gönderildiği tespit edilmiştir.

11.2.13.3.XI. Yasama Dönemi'nde Rıza Tekeli İle İlgili Bulgular

11.2.13.2.4. Rıza Tekeli'nin 11. Yasama Dönemi Meclis Faaliyetlerinin Listesi

1. Memleketimizin ihtiyacı olan traktörlere ve 1953 yılından beri yedek parçaları için tahsis edilen döviz miktarına dair sualine Ticaret Vekili Abdullah Aker'in şifahi cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²⁶⁹⁹.
2. Nafia Vekâleti, Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü, Karayolları Umum Müdürlüğü 1958 yılı Bütçeleri münasebetiyle sözleri²⁷⁰⁰.
3. Sanayi Vekâleti ve Petrol Dairesi Reisliği 1958 yılı Bütçeleri münasebetiyle sözleri²⁷⁰¹.
4. 24 Aralık 1958 Tarih ve 7179 Numaralı Bir Kısım İthal Eşyalarından Alınmakta Olan Hazine Hissesinin Kaldırılması Hakkında Kanun münasebetiyle sözleri ve hazine hissesinin tüm ithal ürünlerden kaldırılması hakkındaki taktiri²⁷⁰².
5. Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü 1959 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁷⁰³.

²⁶⁹⁸*TBMM Z.C.*, D.11, C. 1, s. 30; C. 5, s. 37; C. 10, s. 31.

²⁶⁹⁹*TBMM Z.C.*, D.11, C. 1, s. 188-190.

²⁷⁰⁰*TBMM Z.C.*, D.11, C. 1, s. 806, 807, 818.

²⁷⁰¹*TBMM Z.C.*, D.11, C. 2, s. 1060-1062.

²⁷⁰²*TBMM Z.C.*, D.11, C. 6, s. 274, 290, 291.

²⁷⁰³*TBMM Z.C.*, D.11, C. 7, s. 883.

6. G m ruk ve İnhisarlar Vekâleti, İnhisarlar Umum Müdürlüğü 1959 yılı b t çeleri münasebetiyle s zleri²⁷⁰⁴.
7. Çalışma Vekâleti 1959 yılı b t çesi münasebetiyle s zleri²⁷⁰⁵.
8. İmar ve İskân Vekâleti 1959 yılı b t çesi münasebetiyle s zleri²⁷⁰⁶.
9. Sadıkzade Ruşenog lları Firmasına Ait Ruşen Gemisiyle İskenderun'dan İhraç Edilen Demir Cevheri İçin  denen Navlun Miktarına Dair Sualine Sanayi Vekâleti Vekili Sebati Ataman'ın tahriri cevabı²⁷⁰⁷.
10. Sıtmanın imhası hakkındaki kanun münasebetiyle s zleri²⁷⁰⁸.
11. Libya'daki (Trablusgarp) Turgutreis manzumesi restorasyonunun Vakıflar Umum Müdürlüğünce yaptırılması hakkındaki kanun münasebetiyle s zleri²⁷⁰⁹.
12. Devlet Hava Meydanları Umum Müdürlüğü ihtiyaçları için gelecek senelere s ri taahhütlere girişilmesi hakkındaki 5843 sayılı kanunun birinci maddesini değiştiren 6213 sayılı kanuna ek kanun münasebetiyle s zleri²⁷¹⁰.
13. 1959 mali yılı muvazenei umumiye kanununa bağlı (A/1) işaretli cetvelde değişiklik yapılması hakkındaki kanun münasebetiyle s zleri²⁷¹¹.
14. İhtiyarlar Umum Müdürlüğü mütedavil sermayesinin 750 milyon liraya çıkarılması hakkındaki kanun münasebetiyle s zleri²⁷¹².
15. 1959 mali yılı muvazenei umumiye kanununa bağlı (A/1) işaretli cetvelin Hariciye Vekâleti kısmında, (A/2) işaretli cetvelin Nafia ve Maliye Vekâletleri kısımlarında değişiklik yapılması hakkındaki kanun münasebetiyle s zleri²⁷¹³.

²⁷⁰⁴TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 958, 959.

²⁷⁰⁵TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 1049.

²⁷⁰⁶TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 1219-1221.

²⁷⁰⁷TBMM Z.C., D.11, C. 10, s. 77.

²⁷⁰⁸TBMM Z.C., D.11, C. 10, s. 449.

²⁷⁰⁹TBMM Z.C., D.11, C. 10, s. 455.

²⁷¹⁰TBMM Z.C., D.11, C. 11, s. 369.

²⁷¹¹TBMM Z.C., D.11, C. 11, s. 488, 489.

²⁷¹²TBMM Z.C., D.11, C. 11, s. 558, 559.

²⁷¹³TBMM Z.C., D.11, C. 11, s. 627.

16. 1960 Mali Yılı Muvazenei Umumiye Kanunu Varidat Bütçesi münasebetiyle sözleri²⁷¹⁴.
17. Milli Müdafaa Vekâleti 1960 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁷¹⁵.
18. Milletlerarası İktisadi İşbirliği Teşkilâtı 1960 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁷¹⁶.
19. Maliye Vekâleti 1960 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁷¹⁷.
20. Rıza Tekeli'nin Teşrii Masuniyetinin Kaldırılması Hakkında Başvekâlet Tezkeresi²⁷¹⁸.
21. Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri²⁷¹⁹.
22. Nafia Vekâleti, Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü, Karayolları Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri²⁷²⁰.
23. Rıza Tekeli'ye iki ihtar cezası verilmesi²⁷²¹.
24. Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti, İnhisarlar Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri²⁷²².
25. Ziraat Vekâleti, Devlet Üretim Çiftlikleri Umum Müdürlüğü, Orman Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri²⁷²³.

²⁷¹⁴TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 200-207.

²⁷¹⁵TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 416.

²⁷¹⁶TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 515.

²⁷¹⁷TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 533.

²⁷¹⁸TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 609.

²⁷¹⁹TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 642, 643, 653.

²⁷²⁰TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 708.

²⁷²¹TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 801.

²⁷²²TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 827, 828.

²⁷²³TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 838, 841.

26. Sanayi Vekâleti, Petrol Dairesi Reisliği 1960 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri²⁷²⁴.

27. Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları Türk Anonim Şirketi kanunu münasebetiyle sözleri²⁷²⁵.

28. Yıllık ücretli izin kanunu münasebetiyle sözleri²⁷²⁶.

29. Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bankası kanunu münasebetiyle sözleri²⁷²⁷.

30. Gündemin tanzimi hakkında sözleri²⁷²⁸.

11.2.14. Saim Karaömerlioğlu (1337/1921-12 Mayıs 1988)

11.2.14.1. Biyografisi

Saim Karaömerlioğlu, 1337 (1921) yılında Kozan'da dünyaya gelmiştir. Annesi Ayşe Hanım, babası Abdi Bey'dir²⁷²⁹.

İlköğrenimini Kozan Gazi İlkokulu'nda tamamlamıştır. 1934'te Adana Erkek Lisesi'ne kaydolmuş ve 1940 yılında mezun olmuştur. Bir yıl Ceyhan'da İş Bankası'nda çalıştıktan sonra, 1942 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne kaydolmuştur. 1945 yılında hukuk fakültesini bitirdikten sonra 1945-1947 yılları arasında topçu subayı olarak askerliğini tamamlamıştır. 1947-1949 yılları arasında hakimlik stajını yapan Saim Karaömerlioğlu, 30 Ağustos 1949'dan sonra 3 yıl Çiçekdağı'nda sorgu hakimliği, 20 gün Koyulhisar'da hakim muavinliği yapmıştır. 7 Mart 1955 tarihinde hakimlikten istifa ederek Kozan'a dönmüş ve Kozan'da avukatlık yapmaya başlamıştır. Saim Karaömerlioğlu aynı zamanda CHP Kozan İlçe Başkanlığı'nı üstlenmiştir²⁷³⁰.

²⁷²⁴TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 909-911, 917.

²⁷²⁵TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 931.

²⁷²⁶TBMM Z.C., D.11, C. 13, s. 106, 112.

²⁷²⁷TBMM Z.C., D.11, C. 13, s. 126, 127, 151, 152.

²⁷²⁸TBMM Z.C., D.11, C. 13, s. 272, 273.

²⁷²⁹Saim Karaömerlioğlu'nun Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2216.

²⁷³⁰Saim Karaömerlioğlu'nun Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2216.

1957 seçimlerinde CHP Adana milletvekili seçilen Karaömerlioğlu, 1 Kasım 1957'de meclise katılmıştır. Bir dönem milletvekilliği yapan Saim Karaömerlioğlu 12 Mayıs 1988'de vefat etmiştir. Evli ve 3 çocuk babasıdır²⁷³¹.

11.2.14.2. Saim Karaömerlioğlu'nun TBMM'deki Faaliyetleri

Saim Karaömerlioğlu'nun, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 3 yasama yılında da Nafia Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür²⁷³².

Saim Karaömerlioğlu, XI. yasama döneminde 3 teklif vermiş ve teklifin havale edildiği encümenden olumlu ya da olumsuz bir cevap gelmemiştir. Cevaplanması amacıyla verdiği 5'i seçim bölgesi ile ilgili olan 6 sul takririnden 5'i yazılı, 1'i de sözlü olarak cevaplanmıştır. Saim Karaömerlioğlu'nun dönem boyunca 1'i seçim bölgesi ile ilgili 18 konuşma yaptığı tespit edilmiştir. Sul takrirlerinin önemli bir kısmını seçim bölgesinin sorunlarını meclise taşımak için veren Saim Karaömerlioğlu'nun, bütçe görüşmeleri sırasında söz alarak hükümet politikalarını eleştirdiği görülmüştür.

11.2.14.3. XI. Yasama Dönemi'nde Saim Karaömerlioğlu İle İlgili Bulgular

1. Harcırah Kanunu'nun 39ncu maddesinin değiştirilmesi hakkında teklifi²⁷³³.
2. Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü 1958 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁷³⁴.
3. Toprak ve İskan İşleri Umum Müdürlüğü 1958 bütçesi münasebetiyle sözleri²⁷³⁵.
4. 9 Mayıs 1958 Tarih ve 7116 Numaralı İmar ve İskân Vekâleti Kuruluş ve Vazifeleri Hakkındaki Kanun Layihası münasebetiyle sözleri²⁷³⁶.
5. Türk Ceza Kanunu'nun 145nci Maddesinin 1 ve 4ncü Fıkralarının tadili hakkında teklifi²⁷³⁷.

²⁷³¹ Arslan, Zühtü, Selman Tarakçı, s. 60.

²⁷³² TBMM Z.C., D.11, C. 1, s. 36; C. 5, s. 43; C. 10, s. 37.

²⁷³³ TBMM Z.C., D.11, C. 1, s. 314.

²⁷³⁴ TBMM Z.C., D.11, C. 2, s. 478.

²⁷³⁵ TBMM Z.C., D.11, C. 2, s. 489.

²⁷³⁶ TBMM Z.C., D.11, C. 3, s. 316, 317.

²⁷³⁷ TBMM Z.C., D.11, C. 5, s. 4.

6. Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'nun 105nci Maddesine Bir Fıkra Eklenmesi Hakkındaki Kanun Teklifi münasebetiyle sözleri²⁷³⁸.
7. İstatistik Umum Müdürlüğü 1959 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁷³⁹.
8. Diyanet İşleri Reisliği 1959 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁷⁴⁰.
9. Tapu ve Kadastro Müdürlüğü 1959 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁷⁴¹.
10. 28 Şubat 1959 Tarih ve 7244 Numaralı Çeşitli Teadül ve Teşkilât Kanunlarıyla Diğer Kanunlarda Mevcut Aylık ve Ücret Tutarlarının Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri²⁷⁴².
11. Futbol Müsabakalarında Müşterek Bahisler Tertibi Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri²⁷⁴³.
12. 26 Aralık 1960 Tarih ve 175 Numaralı Hâkimler Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve 2 Geçici Madde Eklenmesi Hakkındaki 5457 Sayılı Kanuna Muvakkat Bir Madde İlavesine Dair Olan 6004 Sayılı Kanun Hükmünün İki Yıl Daha Uzatılması Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri²⁷⁴⁴.
13. Mağara-Saimbeyli-Feke-Kozan yolunun ıslahı hususunun düşünülüp düşünülmediğine dair sualine Nafia Vekili Terfik İleri'nin tahriri cevabı²⁷⁴⁵.
14. Muş Mebusu Şemsi Ağaoğlu ve iki arkadaşının Gelir Vergisi Kanununun 6247 Sayılı Kanunla Değiştirilen 24.cü Maddesinin Bir Numaralı Bendinin Tadili Hakkındaki Kanun Teklifinin Reddine Dair Bütçe Encümeni mazbatası münasebetiyle sözleri²⁷⁴⁶.

²⁷³⁸ TBMM Z.C., D.11, C. 6, s. 357.

²⁷³⁹ TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 642.

²⁷⁴⁰ TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 656.

²⁷⁴¹ TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 675.

²⁷⁴² TBMM Z.C., D.11, C. 7, s. 1147, 1148.

²⁷⁴³ TBMM Z.C., D.11, C. 8, s. 437, 438.

²⁷⁴⁴ TBMM Z.C., D.11, C. 8, s. 456, 457.

²⁷⁴⁵ TBMM Z.C., D.11, C. 10, s. 284, 285.

²⁷⁴⁶ TBMM Z.C., D.11, C. 10, s. 366-368.

15. Çukurova'nın Karataş Kazasında Ziraat Bankası şubesinin ne zaman açılacağına dair sualine Devlet Vekili İzzet Akçal'ın tahriri cevabı²⁷⁴⁷.
16. Adana'nın Feke, Saimbeyli ve Mağara kazalarında keçilere arız olan ciğer ağrısı hastalığının önlenmesi için ne gibi tedbirler alındığına dair sualine Ziraat Vekili Nedim Ökmen'in Şifahi cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²⁷⁴⁸.
17. Adana'nın yeni kurulan Küçük Yarımca Köyünde muhtar ve ihtiyar meclisi seçiminin ne zaman yapılacağına dair sualine Dahiliye Vekili Namık Gedik'in tahriri cevabı²⁷⁴⁹.
18. Ankara Hukuk Fakültesine kayıt için müracaatta bulunup kabul edilmeyen talebelerin durumu dolayısıyla ne düşünüldüğüne dair sualine Maarif Vekili Atıf Benderlioğlu'nun tahriri cevabı²⁷⁵⁰.
19. Türk Ceza Kanunu'nun Muaddel 524ncü Maddesinin Tadili hakkında kanun teklifi²⁷⁵¹.
20. İstatistik Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁷⁵².
21. Diyanet İşleri Reisliği 1960 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁷⁵³.
22. Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁷⁵⁴.
23. Adliye Vekâleti 1960 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁷⁵⁵.
24. Kozan kazasına bağlı İmamoğlu Nahiyesine müdür ve memur tayininin düşünülüp düşünülmediğine dair sualine Dahiliye Vekili Namık Gedik'in tahriri cevabı²⁷⁵⁶.

²⁷⁴⁷TBMM Z.C., D.11, C. 10, s. 427.

²⁷⁴⁸TBMM Z.C., D.11, C. 11, s. 215, 216.

²⁷⁴⁹TBMM Z.C., D.11, C. 11, s. 241.

²⁷⁵⁰TBMM Z.C., D.11, C. 11, s. 347.

²⁷⁵¹TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 283.

²⁷⁵²TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 351, 352.

²⁷⁵³TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 371.

²⁷⁵⁴TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 381, 382.

²⁷⁵⁵TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 399.

²⁷⁵⁶TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 442.

25. Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁷⁵⁷.

26. Ziraat Vekâleti Devlet Üretme Çiftlikleri Umum Müdürlüğü, Orman Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri²⁷⁵⁸.

27. Toprak ve İskan İşleri Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁷⁵⁹.

11.2.15. Suphi Baykam (1926-21 Haziran 1996)

11.2.15.1. Biyografisi

Suphi Baykam, 1926 yılında Adana'da doğmuştur. Annesi Nafile Hanım, babası Bedrettin Bey'dir²⁷⁶⁰.

İlk, orta ve lise öğrenimini Adana'da tamamladıktan sonra, yükseköğrenim için İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne kaydolmuştur. Öğrenciliği sırasında "*Milli Birlik*" ismiyle bir gazete çıkarmıştır. Milletlerarası Öğrenci Konseyi'ne delege seçilmiş, 3 yıl Milli Türk Talebe Birliği Genel Başkanlığı'nı yapmıştır²⁷⁶¹. 1943 yılında tıp fakültesinden mezun olmuştur. Askerliğini tamamladıktan sonra Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü'nde "*Hastane İdaresi*" üzerine çalışmış ve radyoloji üzerine uzmanlığını tamamlamıştır²⁷⁶².

Suphi Baykam, 1953 yılında CHP'ye üye olmuş ve partinin kadın ve gençlik kollarını kurmuştur. İsmet İnönü'nün teveccühünü kazanmış ve onun yakın çalışma ekibi içinde yer almıştır.

²⁷⁵⁷ TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 638.

²⁷⁵⁸ TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 850.

²⁷⁵⁹ TBMM Z.C., D.11, C. 12, s. 1046.

²⁷⁶⁰ Alptekin Gündüz, *En Sevdiği Güneşti Dr. Suphi Baykam'ın Fırtınalı Yaşamı*, Piramid Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 35; *Suphi Baykam'ın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2211.

²⁷⁶¹ Gündüz, s. 57.

²⁷⁶² Arslan, Zühtü, Selman Tarakçı, s. 49.

1957 seçimlerinde CHP Adana milletvekili seçilen Suphi Baykam, 1 Kasım 1957'de meclise katılmıştır. DP'ye karşı CHP milletvekilleri içerisinde en sert muhalefeti yapan milletvekillerinden birisi olmuştur²⁷⁶³.

Suphi Baykam, 6 Ocak 1961-15 Ekim 1961 tarihleri arasında CHP kontenjanından Kurucu Meclis üyesi olmuştur. 1961 ve 1965 seçimlerinde CHP İstanbul milletvekili olarak seçilmiştir²⁷⁶⁴.

Suphi Baykam, sosyal demokrat politikanın çıkış noktası olan "*Ortanın Solu*" hareketinin en ateşli savunucularından birisi olmuştur. 1965 seçimlerine gidilirken patinin sözcülüğünü yapmış, genel sekreter yardımcılığı ve CHP Meclis Başkanvekilliği görevlerini üstlenmiştir. CHP'nin 1965 seçimlerindeki yenilgisi, "*Ortanın Solu*" sloganına bağlanmış ve bundan dolayı Baykam, parti meclisinde ağır eleştirilerle karşı karşıya kalmıştır. Bu durum üzerine parti meclisinden istifa ederek sadece milletvekilliğini sürdürmüştür. Suphi Baykam'ın geri çekilmesi, Bülent Ecevit'in siyasi yükselişinin başlangıcı olmuştur. 1968 yılında aktif siyasetten çekilen Baykam, "*Halk Sektörü*" sloganıyla çalışan halka açık bir şirket kurmuştur. Bu slogan 1974 seçimlerine giderken, Bülent Ecevit'in en önemli seçim kampanyası olmuştur²⁷⁶⁵.

"*Modern Sağlık Organizasyonu*" isimli bir eseri bulunan Suphi Baykam, çeşitli gazetelerde siyasi ve sosyal içerikli yazılar yazmıştır. Suphi Baykam, 21 Haziran 1996'da ailesiyle birlikte Silifke'de tatilde iken geçirdiği kalp krizi sonucu vefat etmiştir²⁷⁶⁶.

Mutahhar Hanım ile evli olan Suphi Baykam'ın Hülya ve Bedri isminde iki çocuğu olmuştur. Tercüme-i Hal Belgesi'nde bildirdiğine göre İngilizce bilmekteydi²⁷⁶⁷.

²⁷⁶³ "*Politika Hayatı*", <http://www.bedribaykam.com/bb/politika.html>, 01.05.2015.

²⁷⁶⁴ Arslan, Zühtü, Selman Tarakçı, s. 50.

²⁷⁶⁵ "*Politika Hayatı*", <http://www.bedribaykam.com/bb/politika.html>, 01.05.2015.

²⁷⁶⁶ *Baykam İçin Cenaze Töreni Yarın*", Milliyet, İstanbul, 23 Haziran 1996, s. 16.

²⁷⁶⁷ *Suphi Baykam'ın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2211.

11.2.15.2. Suphi Baykam'ın TBMM'deki Faaliyetleri

Suphi Baykam'ın, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 3 yasama yılında da Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümeni üyeliği görevinde bulunduğu görülmüştür²⁷⁶⁸.

Suphi Baykam, XI. yasama döneminde 3 taktir vermiş ve bu taktirlerden 1'i kabul edilirken 2'si reddedilmiştir. Cevaplanması amacıyla verdiği 8 sual taktirinden 5'i yazılı 3'ü ise sözlü olarak cevaplanmıştır. Dönem boyunca 23 konuşma yapan Suphi Baykam'a ayrı tarihlerde 2, 12 ve 3 oturum meclisten çıkarma cezası verildiği ve hakkında 1 dokunulmazlığın kaldırılması fezlekesinin meclise gönderildiği tespit edilmiştir. XI. Yasama döneminde en fazla cezai yaptırımla karşılaşmış Adana milletvekili Suphi Baykam'dır. Suphi Baykam'ın yasama faaliyetlerinin önemli bir kısmını öğrenci federasyonları ve sendikalarla ilgili olduğu görülmüştür.

11.2.15.3. XI. Yasama Dönemi'nde Suphi Baykam İle İlgili Bulgular

1. Adnan Menderes tarafından kurulan beşinci hükümet programı münasebetiyle sözleri²⁷⁶⁹.
2. Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair 3656 sayılı kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin 6330 sayılı kanunla muaddel Başvekâlet kısmında, değişiklik yapılması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²⁷⁷⁰.
3. Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti teşkilât ve memurları kanununa bazı hükümler eklenmesine ve 4258 sayılı kanuna bağlı kadro cetvellerinde değişiklik yapılmasına dair olan 4862 sayılı kanuna bağlı (1) ve (2) sayılı cetvellerde değişiklik yapılması hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²⁷⁷¹.
4. Kifayet taktirine dair sözleri²⁷⁷².

²⁷⁶⁸TBMM Z.C., D.11, C. 1, s. 33; C. 5, s. 45; C. 10, s. 30.

²⁷⁶⁹TBMM Z.C., D.11, C.1, s. 114-116.

²⁷⁷⁰TBMM Z.C., D.11, C. 1, s. 160.

²⁷⁷¹TBMM Z.C., D.11, C. 2, s. 15, 16.

²⁷⁷²TBMM Z.C., D.11, C. 2, s. 131,132, 1090.

5. 28 Şubat 1958 Tarih ve 7105 Numaralı 1958 Mali Yılı Muvazenei Umumiye Kanunu münasebetiyle sözleri²⁷⁷³.
6. Gündem dışı sözleri²⁷⁷⁴.
7. Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1958 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri²⁷⁷⁵.
8. Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti Hudut ve Sahiller Sıhhat Umum Müdürlüğü 1958 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁷⁷⁶.
9. Çankırı Vilâyet merkezi ile bir kısım köylerinde vukua gelen sel felâketi dolayısıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin duyduğu üzüntünün Çankırı halkına duyurulmasına dair tavrı²⁷⁷⁷.
10. 28 Kasım 1958 Tarih ve 7168 Numaralı Hâkimler Kanununa Ek 5017 Sayılı Kanunun İnci Maddesine Bağlı Cetvelin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri²⁷⁷⁸.
11. Basının telefon konuşmalarındaki tercih hakkını kaldıran bir tamimin telefon başmüdürlüklerine gönderilip gönderilmediğine dair sualine Münakalat Vekâleti Vekili Muzaffer Kurbanoglu'nun tavrı²⁷⁷⁹.
12. Basının şehirlerarası telefon konuşmalarındaki tercih hakkının daraltılması karşısında ne düşünüldüğüne dair sualine Basın- Yayın ve Turizm Vekili Server Somuncuoğlu'nun tavrı²⁷⁸⁰.

²⁷⁷³TBMM Z.C., D.11, C. 2, s. 261-273.

²⁷⁷⁴TBMM Z.C., D.11, C. 2, s. 579, 580.

²⁷⁷⁵TBMM Z.C., D.11, C. 2, s. 776, 779, 780.

²⁷⁷⁶TBMM Z.C., D.11, C. 2, s. 936, 960.

²⁷⁷⁷TBMM Z.C., D.11, C. 4, s. 211.

²⁷⁷⁸TBMM Z.C., D.11, C. 5, s. 438-442.

²⁷⁷⁹TBMM Z.C., D.11, C.6, s. 163-164.

²⁷⁸⁰TBMM Z.C., D.11, C.6, s. 589-590.

13. Yüksek tahsil talebesinin okuma ve yaşama şartlarının kolaylaştırması için ne gibi hazırlıklar yapıldığına dair sualine Maarif Vekili Celal Yardımcı'nın tahriri cevabı²⁷⁸¹.
14. Gençlik teşekküllerinin mali sıkıntılarının giderilmesi için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair sualine Maarif Vekili Celal Yardımcı'nın tahriri cevabı²⁷⁸².
15. 1959 Mali Yılı Muavezeni Umumiye Kanunu'nun heyeti umumiyesi üzerine sözleri²⁷⁸³.
16. Nafia Vekâleti, Devlet Su İşleri Karayolları Umum Müdürlüğü 1959 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri²⁷⁸⁴.
17. Bigadiç, İvrindi ve Sındırğı Belediyelerindeki reis seçimine neden müsaade olunmadığına dair sualine Dahiliye Vekili Namık Gedik'in şifahi cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²⁷⁸⁵.
18. Suphi Baykam'ın Teşrii Masuniyetinin Kaldırılması Hakkında Başvekâlet Tezkereleri²⁷⁸⁶.
19. Suphi Baykam'a iki ihtar cezası verilmesi²⁷⁸⁷.
20. Türkiye Petrol İşçileri Sendikası İzmit Şubesi Başkanının ne sebeple sendika başkanlığından uzaklaştırıldığına dair sualine Çalışma Vekili Halûk Şaman'ın tahriri cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²⁷⁸⁸.
21. Yazılı sorular hakkında sözleri²⁷⁸⁹.

²⁷⁸¹ TBMM Z.C., D.11, C.6, s. 698-700.

²⁷⁸² TBMM Z.C., D.11, C. 6, s. 701, 702.

²⁷⁸³ TBMM Z.C., D.11, C.7, s. 377-394.

²⁷⁸⁴ TBMM Z.C., D.11, C.7, s. 870, 871.

²⁷⁸⁵ TBMM Z.C., D.11, C. 10, s. 191, 192.

²⁷⁸⁶ TBMM Z.C., D.11, C. 10, s. 3; C. 11, s. 309; C. 12, s. 609; C. 13, s. 465.

²⁷⁸⁷ TBMM Z.C., D.11, C. 10, s. 277.

²⁷⁸⁸ TBMM Z.C., D.11, C.10, s. 383, 384.

²⁷⁸⁹ TBMM Z.C., D.11, C.10, s. 391-393.

22. Suphi Baykam'a on iki inikat için meclisten ve sözlerinin zabıtlardan çıkarılma cezasının verilmesi²⁷⁹⁰.

23. İlaç fiyatlarının indirilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair sualine Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili Lütfi Kırdar'ın şifahi cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²⁷⁹¹.

24. Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti'ndeki münhal kadroların doldurulması için ne gibi tedbirler alındığına dair sualine Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili Lütfi Kırdar'ın, şifahi cevabı ve konu ile ilgili kendisinin sözleri²⁷⁹².

25. Suphi Baykam ve 6 arkadaşının, Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi Umum Müdürlüğüne satın alınan selüloz odunu ile graft selüloz ihale işleri dolayısıyla Eski Sanayi Vekili Samet Ağaoğlu hakkında meclis tahkikatı açılmasına dair takriri²⁷⁹³.

26. Türkiye Selüloz ve kâğıt fabrikaları İşletmesi Umum Müdürlüğüne satın alınan selüloz odunu ile graft selüloz ihale işleri ve dolayısıyla eski Sanayi Vekili Samet Ağaoğlu hakkında Meclis tahkikatı açılmasına dair takriri münasebetiyle sözleri²⁷⁹⁴.

27. Vaki sataşma dolayısıyla sözleri²⁷⁹⁵.

28. Suphi Baykam ve 6 Arkadaşının, DP Gençlik Bürosu tarafından talebe ve gençlik teşekküllerine vâki müdahale dolayısıyla meclis tahkikatı açılmasına dair takriri²⁷⁹⁶.

29. 1960 Mali yılı umumiye kanunu münasebetiyle sözleri²⁷⁹⁷.

30. Sabık zabıt hakkında sözleri²⁷⁹⁸.

31. TBMM 1960 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁷⁹⁹.

²⁷⁹⁰TBMM Z.C., D.11, C. 10, s. 393.

²⁷⁹¹TBMM Z.C., D.11, C.11, s. 676-680.

²⁷⁹²TBMM Z.C., D.11, C.11, s. 680-682.

²⁷⁹³TBMM Z.C., D.11, C. 11, s. 1012-1087.

²⁷⁹⁴TBMM Z.C., D.11, C.11, s. 1024-1030.

²⁷⁹⁵TBMM Z.C., D.11, C.11, s. 1081.

²⁷⁹⁶TBMM Z.C., D.11, C. 11, s. 1151-1154, 1159.

²⁷⁹⁷TBMM Z.C., D.11, C.12, s. 118-131.

²⁷⁹⁸TBMM Z.C., D.11, C.12, s. 185-188.

32. Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri²⁸⁰⁰.

33. Basın – Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁸⁰¹.

34. Suphi Baykam’a üç inikat meclisten çıkarılma cezasının verilmesi²⁸⁰².

11.2.16. Turgut Yeğenağa (1340/1924-16 Ocak 1983)

11.2.16.1. Biyografisi

Turgut Yeğenağa 1340 (1924) yılında Adana’da doğmuştur. Annesi Sabiha Hanım, babası Türk siyasetinin önde gelen isimlerinden Ali Münif Yeğenağa’dır²⁸⁰³.

İlk, orta ve lise öğrenimini Galatasaray Lisesi’nde tamamlayan Turgut Yeğenağa 1943 yılında Galatasaray Lisesi’nden mezun olmuştur. Yükseköğrenimini İngiltere’deki Leeds Üniversitesi Mensucat Bölümü’nde yapmış, 1948 yılında üniversiteden mezun olmuştur. Çeşitli kurumlarda ihtisas yaptıktan sonra 6 Mayıs 1949 tarihinde Türkiye’ye dönmüştür. Askerlik hizmetini tamamladıktan sonra, 1950 yılında Sümerbank Ereğli Bez Fabrikası’nda işletme mühendisi olarak çalışmaya başlamıştır. Ardından, Adana Sümerbank plan bürosu şefi, PAKTAŞ teknik müdürü olarak görev yapmıştır. 1955 yılından itibaren serbest olarak çalışan Turgut Yeğenağa aynı zamanda CHP Adana İl Başkanlığı ve İl İdare Kurulu üyeliği yapmıştır²⁸⁰⁴.

Turgut Yeğenağa, 1957 seçimlerinde CHP Adana milletvekili seçilerek 1 Kasım 1957’de meclise katılmıştır. 27 Mayıs 1960 askeri darbesinden sonra politikayı bırakan Turgut Yeğenağa, Çukobirlik, Çukurova Elektrik, Çumitaş, Çukonam, Çestaş, Ceytaş gibi halka açık şirketlerin gelişmesi için yöneticilik

²⁷⁹⁹*TBMM Z.C.*, D.11, C.12, s. 288, 289.

²⁸⁰⁰*TBMM Z.C.*, D.11, C.12, s. 628-630, 632-635, 640-642, 803, 804.

²⁸⁰¹*TBMM Z.C.*, D.11, C.12, s. 997-999.

²⁸⁰²*TBMM Z.C.*, D.11, C.13, s. 302.

²⁸⁰³*Turgut Yeğenağa’nın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2222.

²⁸⁰⁴*Turgut Yeğenağa’nın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2222; Arslan, Zühtü, Selman Tarakçı, s. 43.

yapmıştır. Bununla birlikte çiftçilik, hayvancılık ve narenciye tüccarlığı da yapan Yeğenağa, 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra 15 Ekim 1981’de Danışma Meclisi Adana Üyesi seçilmiştir²⁸⁰⁵.

Turgut Yeğenağa, Danışma Meclisi üyesi iken 16 Ocak 1983’te vefat etmiştir²⁸⁰⁶. Evli ve 2 çocuğu olan Yeğenağa, Tercüme-i Hal Belgesi’nde bildirdiğine göre İngilizce ve Fransızca bilmekteydi²⁸⁰⁷.

11.2.16.2. Turgut Yeğenağa’nın TBMM’deki Faaliyetleri

Turgut Yeğenağa’nın, TBMM çatısı altında almış olduğu görevlere bakıldığında; 1. yasama yılında İktisat Encümeni üyeliği ve 2-3. yasama yıllarında Sanayi Encümeni üyeliği görevlerinde bulunduğu görülmüştür²⁸⁰⁸.

Turgut Yeğenağa, XI. yasama döneminde cevaplanması amacıyla 4 sual takriri vermiş ve takrirlerinin tamamı yazılı olarak cevaplanmıştır. Turgut Yeğenağa’nın dönem boyunca 7 konuşma yaptığı tespit edilmiştir. Turgut Yeğenağa’nın mesleğinin mühendis olmasının da etkisiyle yasama faaliyetlerinin önemli bir kısmının sanayi alanında gerçekleştiği görülmüştür.

11.2.16.3. XI. Yasama Dönemi’nde Turgut Yeğenağa İle İlgili Bulgular

1. Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Refik Koraltan’ın riyasetinde vaki davet üzerine İngiltere’yi ziyaret edecek olan altı mebustan mürekkep heyetin seçimi münasebetiyle sözleri²⁸⁰⁹.
2. Sadettin Morovalı’ya vatani hizmet tertibinden maaş tahsisine dair kanun münasebetiyle sözleri²⁸¹⁰.
3. Pamuk fiyatlarının 1958 senesinde zam yapılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair sualine Ticaret Vekili Hayrettin Türkmen’in tahriri cevabı²⁸¹¹.

²⁸⁰⁵*Turgut Yeğenağa’nın Özgeçmiş Formu*, TBMM Arşivi, Danışma Meclisi Üyeleri (1981).

²⁸⁰⁶“*Turgut Yeğenağa’yı Yitirdik*”, Yeni Adana Gazetesi, Adana, 17 Ocak 1983, s. 1, 6.

²⁸⁰⁷*Turgut Yeğenağa’nın Tercüme-i Hal Belgesi*, TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2222.

²⁸⁰⁸*TBMM Z.C.*, D.11, C. 1, s. 33; C. 5, s. 43; C. 10, s. 37.

²⁸⁰⁹*TBMM Z.C.*, D.11, C. 2, s. 93.

²⁸¹⁰*TBMM Z.C.*, D.11, C. 4, s. 681.

²⁸¹¹*TBMM Z.C.*, D.11, C. 5, s. 416.

4. Sanayi Vekâleti ile Petrol Dairesi 1959 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri²⁸¹².
5. Sanayi Vekâleti 1959 Yılı bütçesi münasebetiyle sözleri²⁸¹³.
6. Hediye otomobiller için verilen bedelsiz ithal müsaadelerine dair sualine Maliye Vekili Hasan Polatkan'ın tahriri cevabı²⁸¹⁴.
7. Futbol müsabakalarında müşterek bahisler tertibi hakkındaki kanun münasebetiyle sözleri²⁸¹⁵.
8. İktisadi Devlet Teşekkülleri ve bunların iştirakiyle tesis olunan bilumum şirketler hakkındaki sualine Maliye Vekili Hasan Polatkan'ın tahriri cevabı²⁸¹⁶.
9. Sanayi Vekâleti ve Petrol Dairesi Reisliği 1960 yılı bütçeleri münasebetiyle sözleri²⁸¹⁷.
10. Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bankası kanunu münasebetiyle sözleri²⁸¹⁸.
11. İktisadi Devlet Teşekkülleri ve bunların iştirakiyle kurulmuş olan anonim şirketlerin idare meclisi azasının vasıflarına dair sualine Sanayi Vekili Sebati Ataman'ın tahriri cevabı²⁸¹⁹.

²⁸¹²*TBMM Z.C.*, D.11, C. 7, s. 1060, 1061.

²⁸¹³*TBMM Z.C.*, D.11, C. 7, s. 1071,1072.

²⁸¹⁴*TBMM Z.C.*, D.11, C. 8, s. 330, 331.

²⁸¹⁵*TBMM Z.C.*, D.11, C. 8, s. 444, 445.

²⁸¹⁶*TBMM Z.C.*, D.11, C. 11, s. 726-783.

²⁸¹⁷*TBMM Z.C.*, D.11, C. 12, s. 923, 924, 926, 927.

²⁸¹⁸*TBMM Z.C.*, D.11, C. 13, s. 152.

²⁸¹⁹*TBMM Z.C.*, D.11, C. 13, s. 394, 395.

SONUÇ

TBMM, 23 Nisan 1920'den 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'ne kadar 11 yasama dönemi faaliyet göstermiştir. Bu 40 yıl içerisinde cumhuriyet ilan edilmeden önce uygulanan meclis hükümeti sisteminde 2'sine Kozan milletvekili Fevzi Paşa'nın (Çakmak) başkanlık yaptığı 6 hükümet kurulmuştur. Cumhuriyetin ilanı sonrasında uygulanan kabine sisteminde ise 23 hükümet kurulmuştur. Her yasama döneminin başlangıcında TBMM tarafından seçilen cumhurbaşkanı seçim uygulamasına göre 4 defa Mustafa Kemal Paşa, 4 defa İsmet Paşa ve 3 defa Celal Bayar cumhurbaşkanı seçilmişlerdir.

TBMM'de Adana, Cebelibereket ve Kozan milletvekili olarak 11 yasama döneminde 117 milletvekili (75 Şahıs) görev yapmıştır. İstifa, milletvekilliğinin düşürülmesi ve vefat olayları nedeniyle yapılan ara seçimlerde boşalan milletvekilliklerinin yerine yenilerinin de seçildiğini göz önüne aldığımızda; Atatürk döneminde; I. Yasama döneminde Adana'dan 7, Cebelibereket'ten 3 ve Kozan'dan 5 milletvekili, II. yasama döneminde Adana'dan 3, Cebelibereket'ten 2 ve Kozan'dan 2 milletvekili seçilmiştir. III. Yasama döneminde Kozan vilayeti Adana'ya dahil edilerek ilçeye dönüştürülmüş ve Adana'dan 4, Cebelibereket'ten 5 milletvekili, IV. yasama döneminde Adana'dan 4, Cebelibereket'ten 3 milletvekili seçilmiştir. V. yasama döneminde Cebelibereket vilayeti, Adana'ya dahil edilerek ilçeye dönüştürülmüş ve Adana'nın ismi Seyhan olarak değiştirilmiştir. Bu dönemde Seyhan'dan 8 milletvekili seçilmiştir.

İnönü döneminde Seyhan'dan VI. yasama döneminde 11 milletvekili, VII. yasama döneminde 10 milletvekili ve VIII. yasama döneminde 10 milletvekili seçilmiştir.

Menderes döneminde ise Seyhan'dan IX. yasama döneminde 11 milletvekili, X. yasama döneminde 13 milletvekili seçilmiştir. X. Yasama döneminde Seyhan milletvekillerinin verdikleri bir kanun teklifi ile Seyhan vilayet isminin tekrar Adana'ya olarak değiştirilmesi kabul edilmiştir. XI. Yasama döneminde Adana'dan 16 milletvekili seçilmiştir. Milletvekilleri II-VIII. yasama dönemlerinde CHP'den, IX ve X. yasama dönemlerinde DP'den ve XI. yasama döneminde yine CHP'den

seçilmişlerdir. Bu 11 dönem içerisinde sadece son dönem Adana seçmeni tercihini muhalefet partisinden yana kullanmıştır.

Milletvekillerinden 45'inin doğum yerinin Adana ve ilçeleri olduğu; buna karşılık 30'unun başka şehirlerden olduğu tespit edilmiştir.

Milletvekillerinin birden fazla iş yaptığı göz önüne alındığında; 20'sinin çiftçi, 13'ünün yönetici, 11'inin asker, 10'unun hukukçu, 9'unun eğitimci, 4'ünün belediye başkanı, 4'ünün gazeteci, 4'ünün ticaret erbabı, 2'sinin din adamı, 2'sinin bürokrat, 2'sinin şair, 2'sinin bankacı, 1'inin belediyece ve 1'inin de veteriner hekim olduğu tespit edilmiştir.

Milletvekillerinin eğitim durumlarına baktığımızda; 4'ü özel öğretim, 1'i ilkokul, 4'ü ortaokul, 7'si lise, 3'ü medrese ve 54'ü de üniversite mezunudur. Milletvekillerinden 30'u yabancı dil bilmezlerken 42'si 1 yabancı dil, 15'i 2 yabancı dil, 5'i 3 yabancı dil, 1'i 4 yabancı dil ve 1'i de 7 yabancı dil bilmektedir. Yabancı dil bilenlerden 29'u Fransızca, 15'i İngilizce, 11'i Almanca, 7'si Arapça, 4'ü Rumca, 3'ü Farsça, 2'si Arnavutça, 2'si Rusça ve 1'er kişi de Bulgarca, Sırpça ve Korece bilmektedir.

Milletvekillerinin 72'si erkek iken sadece 3'ünün bayan olduğu tespit edilmiştir. Yine milletvekillerinin medeni durumlarına baktığımızda ise; 72'si evli iken 3'ü bekârdır.

I-XI. Yasama dönemi içerisinde görev yapan milletvekillerinden 45'i 1 dönem, 10'u 2 dönem, 8'i 3 dönem 2'si 4 dönem 4'ü 5 dönem, 3'ü 6 dönem, 1'i 7 dönem ve 2'si de 8 dönem milletvekilliği yapmıştır. İncelenen dönem içerisinde Adana milletvekili olarak en fazla I-VII. dönemler arasında milletvekilliği yapanın Zamir Bey (Damar Arıkoğlu) olduğu tespit edilmiştir. Sadece Adana milletvekili olarak görev yapmayıp başka şehirlerden de milletvekilliği yapanlardan I. dönem Kozan milletvekili Dr. Mustafa Bey (Mustafa Elvan Cantekin) ve I. Dönem Cebelibereket milletvekili Mustafa Faik Bey (Faik Öztrak) ise 8 dönem milletvekilliği yaptığı görülmüştür.

I. Yasama dönemi Adana milletvekillerinden Kethüdazade İbrahim Bey, Güleklizade Tevfik Bey ve Kozan milletvekili Reşit Paşa (Ronabar) seçildikleri halde meclise gelmeden istifa etmişlerdir. III. Yasama dönemi Cebelibereket

milletvekili İhsan Bey (Eryavuz) ve Ertuğrul (Bilecik) milletvekili Dr. Fikret Bey (Takyettin Fikret Onuralp (I. Dönem Kozan milletvekili)) ise cumhuriyet tarihinin ilk Yüce Divan davası olan *Yavuz-Havuz Davası*'nda suçlu bulunarak haklarında mahkûmiyet kararı verilmiş ve milletvekillikleri düşürülmüştür. VII. Yasama dönemi milletvekili Selahattin Çam ve X. yasama dönemi milletvekili Ahmet Kınık milletvekillikleri devam ederken istifa etmişlerdir. Ayrıca III. Yasama döneminden Avni Paşa (Hüseyin Avni Zaimler) VI. yasama döneminden İsmail Safa Özler ve İbrahim Mete, IX. yasama döneminden Remzi Oğuz Arık ve X. yasama döneminden Salim Serçe milletvekillikleri devam ederken vefat etmişlerdir.

Aynı kişilerin farklı hükümetlerde görev aldıkları dikkate alındığında; 3 milletvekili Ziraat Vekili (Tarım Bakanı), 3 milletvekili Nafia Vekili (Bayındırlık Bakanı), 3 milletvekili Müdafaa-i Milliye Vekili (Milli Savunma Bakanı), 3 milletvekili Dâhiliye Vekili (İçişleri Bakanı), 1 milletvekili Bahriye Vekili, 1 milletvekili Maarif Vekili, 1 milletvekili Adliye Vekili, 2 milletvekili Ulaştırma Bakanı olarak kurulan hükümetlerde bakanlık görevi yapmışlardır.

İncelenen dönem içerisindeki milletvekillerinden Remzi Oğuz Arık; *Türkiye Köylü Partisi*, Kemal Satır ise *Cumhuriyetçi Parti* genel başkanlığı yapmışlardır. Ayrıca Hilmi Uran, Kasım Gülek ve Kemal Satır CHP genel sekreterliği görevinde bulunmuşlardır.

Adana milletvekilleri içerisinde taktir, teklif, önerge, söz alma, sual taktiri gibi yasama faaliyeti olarak en fazla faaliyeti tespit edilen milletvekili VI-X. dönemler arasında görev yapmış olan Sinan Tekelioğlu'dur. Sinan Tekelioğlu'nun 300'den fazla yasama faaliyeti tespit edilmiştir.

Bunun yanında diğer Adana milletvekillerinin yasama faaliyetlerini genel olarak değerlendirdiğimizde; XI. yasama dönemi dışında Adana milletvekilleri iktidar partisinden seçilmişlerdir. Buna karşılık TBMM'deki yasama faaliyetleri esnasında iktidar partisinden olmalarına rağmen kanun teklifinin eksiklikleri, sakıncaları ile ilgili görüş beyan etmişler, kanunun en faydalı biçimde kabul edilmesi için değişiklik tekliflerinde bulunmuşlardır. Kimi zamanlarda ise kanun teklifinin reddedilmesi gerektiğini beyan ederek yapılan oylamalarda olumsuz oy kullanmışlar, hükümetin uygulamalarını gerektiğinde en sert üslupla eleştirmekten

çekinmemişlerdir. Aynı şekilde seçim bölgelerinin sorunları, seçmenlerin taleplerini dile getirme konusunda da son derece başarılı bir siyaset takip eden Adana milletvekilleri bölge ile ilgili konularda da birçok taktir, teklif vermişler ilgili bakanlıklardan açıklama istemişlerdir.

Adana milletvekillerinin yasama faaliyetlerini sonuçlarıyla değerlendirdiğimizde; I-XI. dönemler arasında görev yapan 117 milletvekili tarafından 6'sı seçim bölgesi ile ilgili 65 taktir (önerge) verilmiş, bunlardan 31'i kabul edilirken, 29'u reddedilmiş, 3'ü ile ilgili havale edildiği encümeden bir karar çıkmamış ve 2 taktir de geri alınmıştır. 4'ü Seçim bölgesi ile ilgili olan 63 tekliften 26'sı kabul edilmiş, 25'i reddedilmiş ve 12'si ile ilgili havale edildiği encümeden bir karar çıkmamıştır. Adana milletvekilleri 11 yasama döneminde 28'i seçim bölgesi ile ilgili 846 konuşma yapmışlardır. 30'u seçim bölgesi ile ilgili 177 sual taktirinden (soru önergesi) 114'ü sözlü, 47'si yazılı olarak cevaplanırken, 7'sine havale edildiği bakanlıktan bir cevap gelmemiştir. 7 Sual taktiri de sual sahibinin genel kurulda hazır bulunmaması sebebiyle geçersiz kalmıştır. Milletvekillerinin meclisteki görüşmeler esnasında sorduğu 5 şifahi sualden 4'ü cevaplanırken 1'ine cevap verilmemiştir. 6'sı Seçim bölgesi ile ilgili 8 temenni taktiri veren Adana milletvekilleri diğer milletvekilleri tarafından hazırlanan 81 taktir ve teklife imza atmışlardır. Adana milletvekillerinden 5'i 8 ayrı bakanlık vazifesini yürütmüşler ve bakanlık görevleri sırasında bakanlıkları ile ilgili 129 konuşma yapmışlardır. Adana milletvekilleri ile ilgili meclise gelen 19 dokunulmazlık dosyasından sadece 2'si için dokunulmazlığın kaldırılması kararı alınmıştır. XI. Yasama dönemindeki iktidar-muhalefet ilişkilerinin gerginliğinin de etkisiyle Adana milletvekillerine 6 defa 2 ihtar cezası, 2 defa takbih cezası, 5 defa (2, 3, 5, 6, 12 oturum) meclisten çıkarma cezası ve 1 defa da milletvekilinin sözlerinin tutanaklardan çıkarılması cezası verilmiştir.

KAYNAKÇA

ARŞİVLER

BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

GAZETE ARŞİVİ

Bugün Gazetesi, Adana.

Milliyet, İstanbul.

Türk Sözü Gazetesi, Adana.

Vatandaş, Adana.

Yeni Adana Gazetesi, Adana.

MİLLÎ SAVUNMA BAKANLIĞI ARŞİVİ

Abdullatif Naci Eldeniz'in Askeri Safahat Belgesi, Milli Savunma Bakanlığı Arşivi, Sicil No: 1309-17

Cezmi Türk'ün Askeri Safahat Belgesi, Milli Savunma Bakanlığı Arşivi, Sicil No: 1926-17

Fevzi Paşa'nın Askeri Safahat Belgesi, Milli Savunma Bakanlığı Arşivi, Sicil No: 1311-7

İhsan Bey'in Askeri Safahat Belgesi, Milli Savunma Bakanlığı Arşivi, Sicil No: 1316-38

TBMM ARŞİVİ

- Milletvekili Tercüme-i Hal Belgeleri

- Milletvekili Seçim Mazbataları

RESMÎ YAYINLAR

- Düstur

- Resmi Gazete

ZABIT CERİDELERİ

- Açık Oturum Zabıtları

- Gizli Oturum Zabıtları

KİTAPLAR

Adana'ya İlkleri Kazandıran Kadınlarımız, Başkent Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2003.

Ahmad, Feroz, *Demokrasi Sürecinde Türkiye, (1945-1980)*, Çev. Ahmet Fethi, Hil Yayınları, İstanbul, 2007.

Akar, Rıdvan, *Varlık Vergisi Kanunu Tek Parti rejiminde Azınlık Karşıtı Politika Örneği*, Belge Yayınları, İstanbul, 1992.

Akgül, Seyit Ali, *Cumhuriyet'e Giden Yolda Adana*, Yeni Adana Gazetesi Yayını, Adana, 1998.

Akın, Rıdvan, *TBMM Devleti (1920-1923) Birinci Meclis Döneminde Devlet Erkleri ve İdare*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

Akşin, Sina, *Kısa Türkiye Tarihi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2011.

Apaydın, Zekai, *İdari Teşkilat ve Reformlar Konusunda Eleştiriler ve Düşünceler*, Çev. Ekrem Z. Apaydın, Ankara, 1982.

Arıkoğlu, Damar, *Hatıralarım*, Tan Gazetesi ve Matbaası, İstanbul, 1961.

Arslan Zühtü, Tarakçı, Selman, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-XI. Dönem, (1957-1960)*, C. III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2011.

Aslan, Yavuz, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin Kuruluşu, Evreleri, Yetki ve Sorumluluğu (23 Nisan 1920-30 Ekim 1923)*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2001.

Atatürk, Mustafa Kemal, *Nutuk*, ATAM Yayınları, Ankara, 2003.

Avcı, Cemal, *III. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Yapısı ve Faaliyetleri (1927-1931)*, ATAM Yayınları, Ankara, 2000.

Aybars, Ergün, *İstiklâl Mahkemeleri*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1975.

Aydemir, Şevket Süreyya, *Enver Paşa*, Remzi Yayınları, İstanbul, 1992.

Aydemir, Şevket Süreyya, *İhtilalin Mantığı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.

- Aydemir, Şevket Süreyya, *İkinci Adam*, C. II, III, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1968.
- Aydemir, Şevket Süreyya, *Menderes'in Dramı (1889-1960)*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2010.
- Aydemir, Şevket Süreyya, *Tek Adam*, C. 3, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1997.
- Ayhan, Yusuf, *Mustafa Kemal'in Pozantı Kongresi ve Adana'nın Kurtuluşu*, İpek Matbaası, Adana, 1963.
- Battaloğlu, Ali Galip, *Atatürk Dönemi Valileri (29 Ekim 1923-10 Kasım 1938)*, Ocak Yayınları, Ankara, 1998.
- Bayar, Celal, *Başvekilim Menderes*, Derleyen: İsmet Bozdağ, Truva Yayınları, İstanbul, 2010.
- Belen, Fahri, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983.
- Berkes, Niyazi, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002.
- Binark, İsmet, *Türk Parlamento Tarihi TBMM VI. Dönem (3 Nisan 1939-15 Ocak 1943)*, C. I, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2004.
- Binark, İsmet, *Türk Parlamento Tarihi TBMM VII. Dönem (8 Mart 1943-5 Ağustos 1946)*, C. I, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2009.
- Binark, İsmet, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-X. Dönem 1954-1957*, C. I, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2010.
- Çamurdan, Ahmet Cevdet, *Kozan'ı Tanıyalım*, Önder Matbaası, Ankara, 1973.
- Çelik, Kemal, *Milli Mücadele'de Adana ve Havalisi (1918-1922)*, TTK Yayınları, Ankara, 1999.
- Çoker, Fahri, *Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923*, C. I, III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1995.
- Çoker, Fahri, *Türk Parlamento Tarihi TBMM IV. Dönem 1931-1935*, C. I, II, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1996.
- Çongur, H. Rıdvan, *Remzi Oğuz Arık*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1984.

Çufalı, Mustafa, *Türk Parlamento Tarihi TBMM VIII. Dönem (1946-1950)*, C. I, III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2012.

Demirel, Ahmet, *Tek Parti'nin Yükselişi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

Demirel, Ahmet, *Birinci Meclis'te Muhalefet İkinci Grup*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.

Demirel, Ahmet, *İlk Meclis'in Vekilleri Milli Mücadele Döneminde Seçimler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.

Dursun, Tuncay, *Tek Parti Döneminde Cumhuriyet Halk Partisi Büyük Kurultayları*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

Ener, Kasım, *Çukurova'nın İşgali ve Kurtuluş Savaşı*, Berksoy Matbaası, İstanbul, 1963.

Ener, Kasım, *Çukurova'nın Kurtuluş Savaşı'nda Adana Cephesi*, Türkiye Kuvayı Milliye Mücahit ve Gazileri Cemiyeti Yayınları, San Matbaası, Ankara, 1970.

Erden, Ali Fuad, *İsmet İnönü*, Burhanettin Erenler Matbaası, İstanbul, 1952.

Eroğul, Cem, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi, Ankara, 1998.

Geçmişten Günümüze Adana Belediyesi ve Başkanları, Adana Büyükşehir Belediyesi Altınkoza Yayınları, Adana, 2009.

Gençağaoğlu, Selami, *Kasım Gülek Niçin İstifa Etti?*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1960.

Girgin, Kerem Ozan, *Türkiye Seçim Tarihi*, Sokak Kitapları Yayıncılık, İstanbul, 2013.

Goloğlu, Mahmut, *Devrimler ve Tepkiler (1924-1930)*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1974.

Gök, Hayrullah, *Mareşal Fevzi Çakmak'ın Askeri ve Siyasi Faaliyetleri (1876-1950)*, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1997.

Gönlübol, Mehmet, *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997.

Gülekli, Nurettin Can, *Anıtkabir Rehberi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.

Günay, Ş. Şenal, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-VI. Dönem (3 Nisan 1939-15 Ocak 1943)*, C. V, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2004.

Gündüz, Alptekin, *En Sevdiği Güneşti Dr. Suphi Baykam'ın Fırtınalı Yaşamı*, Piramid Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Güneş, İhsan, *Birinci Dönem TBMM'nin Düşünce Yapısı (1908-1923)*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2009.

Güneş, İhsan, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de Hükümetler Programları ve Meclisteki Yankıları (1908-1923)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012.

Güneş, İhsan, *Türk Parlamento Tarihi Meşrutiyet'e Geçiş Süreci: I. ve II. Meşrutiyet*, C. I, II, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1997.

Güneş, İhsan, *Türk Parlamento Tarihi TBMM V. Dönem (1935-1939)*, C. I, II, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2001.

Hatipoğlu, Süleyman, *Fransa'nın Çukurova'yu İşgali ve Pozantı Kongresi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989.

Hatipoğlu, Süleyman, *Orta Toros Geçitlerinde Türk Fransız Mücadelesi (1915-1921)*, Mustafa Kemal Üniversitesi Yayınları, Antakya, 1999.

Jaeschke, Gothard, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi*, TTK Yayınları, Ankara, 1989.

Kabasakal, Mehmet, *Türkiye'de Siyasal Parti Örgütlenmesi (1908-1960)*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1991.

Karaca, Taha Niyazi, *Son Osmanlı Meclis-i Mebusan Seçimleri*, TTK Yayınları, Ankara, 2004.

Karpat, Kemal, *Türk Demokrasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.

Kasım Gülek (İç ve Dış Basında Çıkan Yazılar), Ulus Basımevi, Ankara, 1951.

Kinross, Lord, *Atatürk, Bir Milletten Yeniden Doğuşu*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2007.

Kuruluşunun 100. Yılında Adana Ticaret Odası, Adana Ticaret Odası Yayınları, Adana, 1994.

Kuvayı Milliye Komutanı Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Yayınları, Ankara, 2012.

Lewis, Bernard, *Modern Türkiye 'nin Doğuğu, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2003.*

Maman, Kamil, *Kara Defter Atatürk'n Silah Arkadaşı İhsan Eryavuz Anlatıyor, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014.*

Mango, Andrew, *Atatürk Modern Türkiye 'nin Kurucusu, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2009.*

Mardin, şerif, *Jn Türklerin Siyasi Fikirleri, 1895-1908, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012.*

Neziroğlu, İrfan, Tuncer Yılmaz, *Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri, C. 1, 2, TBMM Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2013.*

Onar, Mustafa, *Kuruluşundan Kurtuluşuna Bağlantıları İle Saimbeyli, Adana Büyükşehir Belediyesi Altın Koza Yayınları, Adana, 2002.*

zbudun, Ergun, *Türkiye 'de Parti ve Seçim Sistemi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011.*

Öztürk, Kazım, *Türk Parlamento Tarihi TBMM II. Dönem 1923-1927, C. I, III, TBMM Vakfi Yayınları, Ankara, 1994.*

Öztürk, Kazım, *Türk Parlamento Tarihi TBMM III. Dönem 1927-1931, C. I, III, TBMM Vakfi Yayınları, Ankara, 1994.*

Öztürk, Kazım, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem 1950-1954, C. I, II, VII, TBMM Vakfi Yayınları, Ankara, 1999.*

Öztürk, Kazım, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-X. Dönem 1954-1957, C. II, TBMM Vakfi Yayınları, Ankara, 2010.*

Satır, Kemal, *CHP 'de Bunalım, Nüve Matbaası, Ankara, 1972.*

Sezgin, mr, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Siyasal Rejim Sorunu, Birey ve Toplum Yayıncılık, Ankara, 1984.*

Tansel, Selahattin, *Mondros 'tan Mudanya 'ya Kadar, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, C. I, İstanbul, 1991.*

- Toros, Taha, *Ali Münif Bey'in Hatıraları*, İsis Yayınları, İstanbul, 1996.
- Toros, Taha, *Kurtuluş Savaşı'nda Çukurova*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.
- Tufan, Osman, *Kilikya Doğu Bölgesinde Milli Hareketler ve Kozan Sancağı İle Mülhakatının Kurtuluş Hatıraları*, Bahar Matbaası, İstanbul, 1964.
- Tuncer, Erol, Tuncer, Bülent, *Meclis Aritmetiğinde Yaşanan Değişim*, TESAV Yayınları, Ankara, 2015.
- Tunçay, Mete, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005.
- Turan, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi*, 2. Kitap, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1992.
- Turan, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi*, 3. Kitap, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1996.
- Turan, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi*, 4. Kitap 1. Bölüm, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1999.
- Türk İstiklal Harbi IV. Cilt Güney Cephesi*, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara, 2009.
- TBMM Albümü, 1920-2010 1. Cilt 1920-1950*, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2010.
- TBMM Albümü, 1920-2010 2. Cilt 1950-1980*, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2010.
- TBMM Albümü, 1920-2010 4. Cilt 1960-1983*, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2010.
- Türkiye Köylü Partisi (Gaye-Prensipier-Tüzük-Program-Beyanname)*, Türkiye Basımevi, İstanbul, 1952.
- Türkmen, Zekeriya, *Osmanlı Meşrutiyetinde Ordu Siyaset Çatışması*, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1993.
- Uran, Hilmi, *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım (1908-1950)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008.

Ursavaş, Ali Saip, *Kilikya Dramı ve Urfa'nın Kurtuluş Savaşları*, Çev. Hüseyin Işık, Genelkurmay ATASE Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2000.

Uyar, Hakkı, *100 Soruda CHP Tarihçesi*, AnkaHa Yayınları, Ankara, 2012.

Uyar, Hakkı, *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, Boyut Yayınları, İstanbul, 2012.

Üçüncü Türk Dil Kurultayı 1936 (Tezler, Müzakere Zabıtları), İstanbul, 1937.

Yarar, Hülya ve Delialioğlu, Mustafa, *Cepheden Meclise*, Milli Savunma Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999.

Yeşilyurt, Süleyman, *Mareşal ve İnönü'nün Bitmeyen Kavgası*, Alter Yayıncılık, Ankara, 2012.

Yetkin, Çetin, *Karşıdevrim*, Kilit Yayınları, Ankara, 2011.

Yetkin, Çetin, *Türkiye'de Tek Parti Yönetimi (1930-1945)*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1983.

Yıldız, Saadettin, *Arif Nihat Asya*, Kaynak Kültür Yayınları, İstanbul, 2006.

Yılmaz, Veli, *Fevzi Çakmak*, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2006.

Yurtsever, Cezmi, Sadık Can, Nazan Arabacı ve Neslihan İnci, *Adana'da Cumhuriyet Öncesi ve Cumhuriyet Dönemi Eğitim*, Adana Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü Yayınları, Adana, 1998.

Yularkıran, Cevdet R., *Reşit Paşa'nın Hatıraları*, Tan Matbaası, İstanbul, 1939.

MAKALELER

"Adana", *Yurt Ansiklopedisi*, C. 1, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1981.

Akandere, Osman, "Bir Demokrasi Beyannamesi Olarak "Dörtlü Takrir" in Amacı ve Mahiyeti", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 9, Konya, 2003.

Akandere, Osman, "Damat Ferit Paşa'nın IV. Hükümeti Döneminde Kuvâ-yı Milliye İleri Gelenleri Hakkında Verilen İdam Kararları", *A.Ü. TİTE Atatürk Yolu Dergisi*, S. 43, Ankara, Bahar 2009.

- Akbal, İsmail, "Milli Mücadele Dönemi II (1920-1923)", *Osmanlı'dan İkibinli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi İç ve Dış Politika*, Ed. Adem Çaylak, Cihat Göktepe vd., Savaş Yayınevi, Ankara, 2009.
- Akgün Seçil, Murat Uluğtekin, "Misak-ı Maarif"A.Ü. *TİTE Atatürk Yolu Dergisi*, C. 1, S. 3, Ankara, 1989.
- Akşin, Sina, "Siyasal Tarih", *Türkiye Tarihi*, Cem Yayınevi, C. 4, İstanbul, 2000.
- Aldan, Mehmet, "İz Bırakan Mülki İdare Amirleri", *Türk İdare Dergisi*, S. 422, Ankara, Mart 1999.
- Alver, Köksal, "Anadoluculuk ve Hilmi Ziya Ülken", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. III, S. 1, Afyon, Haziran 2001.
- Apaydın, Ekrem, "Türkiye Cumhuriyeti'nin Bakan ve Büyükelçilerinden Zekai Apaydın'ın Albümünden", *ATAM Dergisi*, S. 1, C. 1, Ankara, 1984.
- Aslan, Seyfettin, Tahir Dünder, "Cumhuriyet Dönemi İstiklâl Mahkemelerinin Uygulamalarına Bir Bakış", *Mukaddime Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 5, S. 1, Mardin, 2014.
- Aybars, Ergün, "Mareşal Fevzi Çakmak", *Ölümünün 60'ıncı Yıl Dönümünde Mareşal Fevzi Çakmak Paneli*, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara, 2010.
- Aydın, Ayşe, "Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Döneminde Görev Yapan Sağlık Mensupları", *ATAM Dergisi*, S. 42, C. XIV, Ankara, Kasım 1998.
- Baycan, Nusret, "Fevzi Çakmak", *ATAM Dergisi*, S. 16, C. VI, Ankara, Kasım 1989.
- Bolat, Bengül Salman, "1935 Yılında Atatürk'e Karşı Planlanan Suikastın Basında Yansımaları", *A.Ü. TİTE Atatürk Yolu Dergisi*, S. 49, Ankara, Bahar 2012.
- Bozkır, Gürcan, "Türk Siyasal Hayatında Cumhuriyetçi Güven Partisi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. VI, S. 15, İzmir, 2007.
- Bulut, Sedef, "Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu", *Gazi Üniversitesi Akademik Bakış Dergisi*, C. 2, S. 4, Ankara, 2009.

Demir, Şerif, "Adnan Menders ve 6/7 Eylül Olayları", *İstanbul Üniversitesi Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, S. 12, İstanbul, 2007.

Dokuyan, Sabit, "İkinci Dünya Savaşı Sırasında Yaşanan Gıda Sıkıntısı ve Ekmek Karnesi Uygulaması" *Turkish Studies*, V. 8/5 Ankara, 2013.

Eraslan, Cezmi, "Türkiye'de Çok Partili Hayatın Kurulmasında Bir Dönüm Noktası: 12 Temmuz (1947) Beyannamesi", *A.Ü. TİTE Atatürk Yolu Dergisi*, S. 22, Ankara, 2001.

Gezici, Aytekin, "İşgal Döneminde Adana Basını", *Kuvayi Milliye Dergisi*, S. 21, Adana, 1999.

Gözler, Kemal, "İngiltere'de Parlamento Neden ve Nasıl Ortaya Çıktı: Mali Hukukun Anayasa Hukukundan Eksikliği Üzerine Bir Deneme", *Prof. Dr. Mualla Öncel'e Armağan, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları*, C. 1, Ankara, 2009.

Gülek, Mustafa Rıfat, "Babamız Kasım Gülek", *Bütün Dünya 2000*, Başkent Üniversitesi Kültür Yayını, S. 2001/2, Şubat 2001.

Karaömerlioğlu, M. Asım, "Türkiye'de Köycülük", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, C. II Kemalizm, Derleyen Tanıl Bora, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

Kızıltan, Yılmaz, "I. Meşrutiyet'in İlanı ve İlk Osmanlı Meclisi Mebusanı", *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 26, S. 1, Ankara, 2006.

Koparan, Engin, "1930-1935 Döneminde Türkiye'de Masonluk Tarihi", *Mimar Sinan, Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası Yayınları*, S. 135, İstanbul, 2006.

Koparan, Engin, "Yurt ve Dünya Olayları Kronolojisi 1908-1935", *Mimar Sinan, Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası Yayınları*, S. 135, İstanbul, 2006.

Olgun, Kenan, "Türkiye'de Cumhuriyetin İlanından 1950'ye Kadar Genel Seçim Uygulamaları", *ATAM Dergisi*, C. XXVIII, S. 82, Ankara, 2012.

Öymen, Hıfzırahman Raşit, "Cumhuriyetin İlk Devrimci Milli Eğitim Bakanı İsmail Safa Özler (1885-1940)", *Yurt İçinde ve Dışında Eğitim Hareketleri*, C. 19, S. 220-221, Ankara, 1973.

Özçelik, Şeyda, "Yeni Harflerin Kabulü ve Adana Basınına Yansıması: "Yeni Adana" ve "Türk Sözü" Gazetesi", *Turkish Studies*, C. 8, S. 7, Ankara, 2013.

Öztoprak, İzzet, "Adana ve Çevresinde Müdafaa-i Hukuk Çalışmaları" *ATAM Dergisi*, S. 22, C. VIII, Ankara, Kasım 1991.

Öztürk, İbrahim Mert, "İkinci Dünya Savaşı Türkiye'sinde Olağanüstü ekonomik Kararlar: Milli Korunma Kanunu ve Varlık Vergisi, *A.Ü. DTCF Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 32, S. 54, Ankara, 2013.

Seydi, Süleyman, "1939-1945 Dönemi İç ve Dış Politika" *Osmanlı'dan İkibinli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi İç ve Dış Politika*, Ed. Adem Çaylak, Cihat Göktepe vd., Savaş Yayınevi, Ankara, 2009.

Sürmeli, Serpil, "Konya Delibaş Mehmed İsyanı Sırasında İsyancılara Esir Düşen Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi Muhabiri Ensari Bülend Bey'in Hatıraları", *Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi*, C. 1, S. 1, Erzurum, 2012.

Tunaya, Tarık Zafer, "1919 Genel Seçimleri ve Osmanlı Parlamentosunun Son Toplantı Devresi", *Türk Siyasal Hayatının Gelişimi*, Ed. Ersin Kalaycıoğlu, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1986.

Unat, Kadri, "Cumhuriyet Halk Partisi'nde Nevi Şahsına Münhasır Bir Muhalif Grup: Otuzbeşler", *A.Ü. TİTE Atatürk Yolu Dergisi*, S. 48, Ankara, Güz 2011.

Ünal, Süleyman, "Halk Partisi'nin Değil Halkın Adamıydı", *Aksiyon*, S. 60, 27 Ocak-2 Şubat 1996.

Ünalp, Rezzan, "Mareşal Fevzi Çakmak'ın Özgeçmişi", *Ölümünün 60'uncu Yıl Dönümünde Mareşal Fevzi Çakmak Paneli*, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara, 2010.

Yalçın, Semih, "Mütareke Döneminde Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'daki Faaliyetleri (30 Ekim 1918-16 Mayıs 1919)", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.17, S.28, Ankara, 1995.

Yılmaz, Hilmi, "Gerçek Demokrat Devlet Adamı Kasım Gülek", *Bütün Dünya* 2000, Başkent Üniversitesi Kültür Yayını, S. 2001/2, Şubat 2001.

Yorulmaz, Şerife, "Çukurova'da Kuva-yı Milliye Yapılanmasının Temel Özellikleri", *A.Ü. TİTE Atatürk Yolu Dergisi*, S. 35-36, Ankara, Mayıs-Kasım 2005.

Yüreğir, Ahmet Remzi, "Milli Mücadelede Çukurova", *Yeni Adana Gazetesi*, Adana, 31.12.1952.

Yüreğir, Ahmet Remzi, "Milli Mücadelede Çukurova", *Yeni Adana Gazetesi*, Adana, 01.01.1953.

Yüreğir, Ahmet Remzi, "Milli Mücadelede Çukurova", *Yeni Adana Gazetesi*, Adana, 03.01.1953.

Yüreğir, Ahmet Remzi, "Milli Mücadelede Çukurova", *Yeni Adana Gazetesi*, Adana, 5.01.1953.

Yüreğir, Ahmet Remzi, "Milli Mücadelede Çukurova", *Yeni Adana Gazetesi*, Adana, 21.01.1953.

Yüreğir, Ahmet Remzi, "Milli Mücadelede Çukurova", *Yeni Adana Gazetesi*, Adana, 23.01.1953.

Yüreğir, Ahmet Remzi, "Milli Mücadelede Çukurova", *Yeni Adana Gazetesi*, Adana, 24.01.1953.

YÜKSEK LİSANS ve DOKTORA TEZLERİ

Akalan, Ali Osman, *IX. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi (1950-1954)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1998.

Akın, Fehmi, *Türkiye'de Çok Partili Dizgeye Geçiş Sürecinde Demokrat Parti-Cumhuriyet Halk Partisi İlişkileri (1946-1947)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.

Bakırcı, Seda, *Cumhuriyet Dönemi İktisat Politikaları İçinde Çiftçiye Topraklandırma Kanunu'nun Anlamı ve Önemi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.

Bal, Rıdvan, *Hayatı ve Eserleriyle Cumhuriyet Tarihi Yazıcılığında Prof. Dr. Hamza Eroğlu*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, A.Ü. TİTE, Ankara, 2011.

Balcı, Meral, *Bir Siyasetçi Portresi: Kasım Gülek Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri (1905-1996)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2006.

Başdoğan, Ünal, *VII. T.B.M.M. Döneminde Türk Siyasi Hayatı (1943-1946)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1995.

Baştuğ, Yılmaz, *1920-1950 Yılları Arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Sosyal ve İktisadi Yapısı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2007.

Baytal, Yaşar, *X. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi (1954-1957)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1998.

Bülbül, Özlem. *Remzi Oğuz Arık And Cultural Nationalism In Turkey*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2006.

Cengiz, Hayrullah, *II. Dönem TBMM Seçimleri ve Demokrasi Tarihimizdeki Yeri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1996.

Çıkrıkçı, Yücel, *Hilmi Uran'ın Hayatı, Görevleri ve Eserleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002.

Demir, Fevzi, *İkinci Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan Seçimleri (1908-1914)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 1994.

Deniz, Şadiye, *Türkiye’de Parlamenter Sistem ve Hükümet Sistemi Tartışmaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla, 2005.

Dinç, Mehmet Emin, *İkinci Büyük Millet Meclisi Dönemi Türk Siyasi Hayatı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1992.

Doğanay, Süleyman, *Edebi Bir Eserde Şairin Dini Yaşamı –Arif Nihat Asya Örneği-*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2009.

Duruoğlu, Sibel, *Türkiye’de İlk Kadın Milletvekilleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.

Ertem, Özlem, *Tanzimat’tan Günümüze Türkiye’de Parlamento’nun Sosyal Profili*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010.

Ertürk, İbrahim Halil, *VI. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi (1939-1943)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2010.

İdem, Tekin, *Adana Vilayeti Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Ahmet Remzi (Yüreğir) Bey*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay, 2004.

İnce, Nilgün, *Dördüncü Türkiye Büyük Millet Meclisi Dönemi Türk Siyasi Hayatı (1931-1934)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1993.

İslam, İbrahim, *Milli Mücadele’de Yeni Adana Gazetesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1995.

Kaçer, Fevzi, *Devrimin Kurucu İktidarı: İkinci Meclis (1923-1927)*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, 2010.

Kılıç, Aziz, *Türkiye’de Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Geçiş Sürecinde Çukurovalı Yakın Bir Tanık: Ali Münif Yeğena*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin, 2010.

Köse, Gülüstan, *Birinci Meclis’te Adana Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2012.

Mihçı, Selahaddin, *Osmanlı Parlamento Tarihinde Son Dönem*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2000.

Nart, Sibel, *Türk Tarihinde 1945-1960 Yılları ve Kasım Gülek*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1984.

Öcal, Zeliha Özlem, *Siyasi Açından I. ve II. Refik Saydam Hükümetleri (1939-1942)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.

Öğütveren, Ümmü, *Cumhuriyet Halk Partisi’nin Beşinci Olağanüstü Kurultayı ve Bülent Ecevit (5-7 Mayıs 1972)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. TİTE, Ankara, 2014.

Özdemir, Ülkü, *V. Dönem TBMM’nin Yapısı ve Faaliyetleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.

Özgül, Bülent, *Seçim ve Seçim Sistemleri, Türkiye’deki Seçim Sistemi Uygulamaları ve Bir Model Önerisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2002.

Pancaroğlu, Adnan Ferruh, *Yakın Tarihimize Millet Partisi Olgusu (1948-1977)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 2006.

Sümer, Gülizar Çakır *Türkiye’de Kadın Milletvekilleri: 1935-1991*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 1999.

Şahin, Rıfat, *XI. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi (1957-1960)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1999.

Şavkılı, Cengiz, *Atatürk Döneminde Parlamento Faaliyetleri (1920-1938)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, A.Ü. TİTE, Ankara, 2011.

Teke, Ali Vehbi, *Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde I-V. Dönem Adana Milletvekilleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. TİTE, Ankara, 2009.

Yediyıldız, Numan, *VIII. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi (1946-1950)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1996.

Yüksel, Mehmet, *Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Araştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2008.

Yüzgeç, Ayşegül Demirden, *Birinci Büyük Millet Meclisi'nin Yapısı ve Faaliyetleri, (1920-1923)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2006.

WEB ADRESLERİ

"Ahmet Kutsi Tecer", <http://www.biyografi.info/kisi/ahmet-kutsi-tecer>, Erişim Tarihi: 13.04.2015.

Akın, Fehmi, "12 Temmuz Beyannamesinin Türk Siyasi Tarihindeki Yeri ve Önemi", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. VII, S. 2, Aralık 2005,

<http://www.aku.edu.tr/AKU/DosyaYonetimi/SOSYALBILENS/dergi/VII2/FehmiAKIN.pdf>, Erişim Tarihi:05.07.2015.

Babaoğlu, Resul, "6/7 Eylül 1955 Olaylarının Muhtemel Faileri Üzerine Bir Değerlendirme", *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science – JASSS-*, Volume 6, Issue 2, February 2013, <http://www.jasstudies.com/DergiPdfDetay.aspx?ID=682>, Erişim Tarihi: 08.07.2015.

Baycan, Nusret, "*Büyük Taarruz'da Komuta Kademelerinde Görev Alanlarla Üst Düzeydeki Karargah Subayları*", *ATAM Dergisi*, S. 26, C. IX, Ankara, Mart, 1993, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-26/buyuk-taarruzda-komuta-kademelerinde-gorev-alanlarla-ust-duzeydeki-karargah-subaylari>, Erişim Tarihi: 04.04.2015.

Berkan, İsmet, "CHP'nin İçinde Bir Güven Partisi Çıkar mı?", *Hürriyet*, 28 Şubat 2012, <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/20013744.asp>, Erişim Tarihi: 15.04.2015.

"1950-1977 Yılları Arası Milletvekili Genel Seçimleri", http://www.ysk.gov.tr/ysk/faces/HaberDetay?training_id=YSKPWCN1_4444010921&_afrLoop=1338377224233353&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=24yyy122q_14#%40%3F_afrWindowId%3D24yyy122q_14%26_afrLoop%3D1338377224233353%26training_id%3DYSKPWCN1_4444010921%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D24yyy122q_26, Erişim Tarihi: 08.07.2015.

1950-1977 Yılları Arası Seçim Çevresine Göre Milletvekili Genel Seçim Sonuçları Seçim Çevresi Adana, <http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/SecmenIslemleri/Secimler/1950-1977-MVSecimleri/Adana.pdf>, Erişim Tarihi: 05.07.2015.

Çeliker, Fahri, "Atatürk'ün Yaşamından Almanya Seyahati", *ATAM Dergisi*, S. 12, C. IV, Ankara, Temmuz, 1988, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-12/ataturkun-yasamindan-almanya-seyahati>, Erişim Tarihi: 03.04.2015.

Demirtaş, Bahattin, "Dörtlü Takrir ve Fuat Köprülü", *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 5, S. 16, Eylül 2014, <http://www.ijoess.com/DergiPdfDetay.aspx?ID=233>, Erişim Tarihi: 01.07.2015.

Diñer, Mahmut, *"Serbest Cumhuriyet Fırkası ve Menemen Olayı"*, <http://www.akademiktarih.com/tarih-anabilim-dal/2064-cumhuriyet-tarihi-aratrmalar/tcumhuriyeti-tarihi/72-serbest-cumhuriyet-fs-menemen-olay.html>, Erişim Tarihi: 23.03.2015.

Dokuyan, Sabit, "Çok Partili Hayat'a Geçişte Önemli Bir Adım: Demokrat Parti'nin Kuruluşu" *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 2, S. 2/1, Haziran 2014, Erişim Tarihi: <http://www.asosjournal.com/DergiPdfDetay.aspx?ID=131>, Erişim Tarihi: 01.07.2015.

"Harbiyeli Atatürk", http://www.kho.edu.tr/hakkinda/harbiyeli_ataturk/ogretmenleri.html, Erişim Tarihi: 03.04.2015.

İslam, İbrahim, "Kurtuluş Savaşı'nda Milletvekili, Vali, Milli Eğitim Bakanı, Bir İttihatçı İsmail Safa (Özler) Bey (1885-1940)" *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science*, Volume 5, Issue 6, December 2012, <http://www.jasstudies.com/DergiPdfDetay.aspx?ID=371>, Erişim Tarihi: 15.03.2015.

Karpat, Kemal, "*I. Meşrutiyet Dönemi ve II. Abdülhamit'in Saltanatı (1876-1909)*", <http://www.e-tarih.org/forum/thread-816.html>, Erişim Tarihi: 22.06.2015.

"*Kurucularımız*", <http://www.adanaciftcilerbirligi.com/Kurumsal.aspx?Id=44>, Erişim Tarihi: 25.04.2015.

Mehmetefendioğlu, Ahmet ve Gürel, Cemal Necip, "Yavuz Havuz Davası", *Tarih Okulu Dergisi*, S. 19, Eylül 2014, <http://www.johschool.com/DergiTamDetay.aspx?ID=527>, Erişim Tarihi: 22.03.2015.

Metintaş, Mustafa Yahya, Kayıran, Mehmet, "Refik Saydam Hükümetleri Döneminde Türkiye'nin Ekonomi Politikası (1939-1942)", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 9, S. 2, Aralık 2008, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ogusbd/article/viewFile/5000080908/5000075116>, Erişim Tarihi: 01.07.2015.

"*Muslihittin Yılmaz Mete*", <https://sgm.gsb.gov.tr/Sayfalar/157/131/muslihittin-yilmaz-mete.aspx>, Erişim Tarihi: 01.05.2015.

"*Nurullah İhsan Tolon*", <http://bgc.org.tr/ansiklopedi/tolon-nurullah-ihsan.html>, Erişim Tarihi: 28.04.2015.

"*Nurullah İhsan Tolon*", <https://www.tccb.gov.tr/sayfa/genelsekreterlik/nurullahihsantolon/>, Erişim Tarihi: 28.04.2015.

Polat, Nazım H., "Çukurovalı İki Adaş: Münif Bey'ler" *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi*, s. 566, http://turkoloji.cu.edu.tr/makale_sistem/tumview.php?id=449, Erişim Tarihi: 04.04.2015.

"*Politika Hayatı*", <http://www.bedribaykam.com/bb/politika.html>, Erişim Tarihi: 01.05.2015.

Seçim Sonuçları Değerlendirmesi 1955 Yılı Raporu, Derleyen: Tevfik Çavdar, http://eski.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri1955.php#21, Erişim Tarihi: 27.04.2015.

Sezer, Ayten, "Türkiye’de İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclis’teki Çalışmaları", *ATAM Dergisi*, S. 42, C. XIV, Ankara, Kasım, 1998, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-42/turkiyede-ilk-kadin-milletvekilleri-ve-meclisteki-calismalari>, Erişim Tarihi: 09.04.2015.

Şeyhanlıoğlu, Hüseyin, "12 Temmuz Beyannamesi’nin Siyasal Etkileri ve Önemi Siyasal Hayatımızda Çatışma Çözümüne Bir Başarı Örneği", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 2012/2, S. 16, <http://sosyalbilimler.sdu.edu.tr/assets/uploads/sites/102/files/20122-sayi-16-4-19102012.pdf>, 05.07.2015.

Tınal, Melih, "Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Döneminde Doktor Milletvekilleri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 2, S. 6, 2009, <http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt2/cilt2sayi6turkishindex.htm>, Erişim Tarihi: 21.03.2015.

Yıldırım, Seyfi, "Osmanlı’dan Cumhuriyete Bir Bürokrat ve Siyasetçi: Mehmet Sabri Toprak (1878–1938)" *ATAM Dergisi*, S. 71, C. XXIV, Ankara, Temmuz, 2008, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-71/osmanlidan-cumhuriyete-bir-burokrat-ve-siyasetci-mehmet-sabri-toprak-1878-1938>, Erişim Tarihi: 03.04.2015.

Yılmaz, Ensar, "1954 Seçimlerinin Önemi, Öne Çıkan Özellikleri ve Siyasi Sonuçları", *New Word Science Academy*, C. 5, S. 4, 2010, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/nwsahuman/article/download/5000062482/5000058747>, Erişim Tarihi, 08.07.2015.

EKLER

Ek.1. I-XI. Yasama Dönemi Adana, Cebelibereket, Kozan Milletvekilleri Fotoğraf Albümü

I. Yasama Dönemi Adana Milletvekilleri

Kaynak: TBMM Albümü, 1920-2010 1. Cilt 1920-1950, s. 9.

I. Yasama Dönemi Cebelibereket Milletvekilleri

Kaynak: TBMM Albümü, 1920-2010 1. Cilt 1920-1950, s. 20.

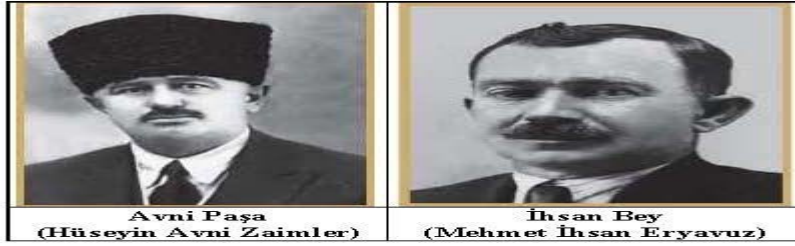
I. Yasama Dönemi Kozan Milletvekilleri

Kaynak: TBMM Albümü, 1920-2010 1. Cilt 1920-1950, s. 45.

II. Yasama Dönemi Adana Milletvekilleri

Kaynak: *TBMM Albümü, 1920-2010 1. Cilt 1920-1950*, s. 81.

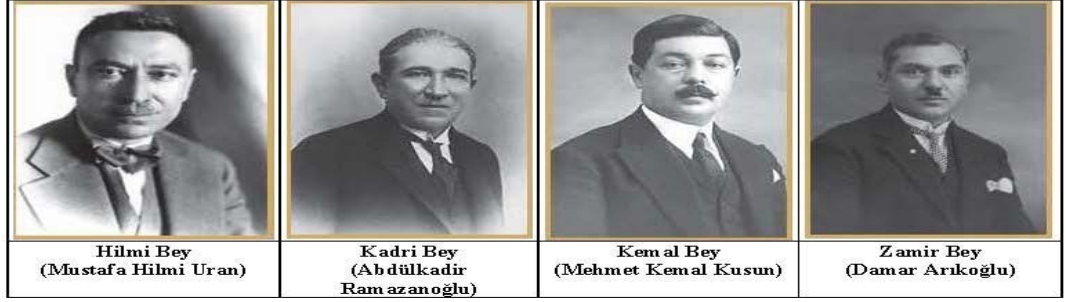
II. Yasama Dönemi Cebelibereket Milletvekilleri

Kaynak: *TBMM Albümü, 1920-2010 1. Cilt 1920-1950*, s. 89.

II. Yasama Dönemi Kozan Milletvekilleri

Kaynak: *TBMM Albümü, 1920-2010 1. Cilt 1920-1950*, s. 109, 110.

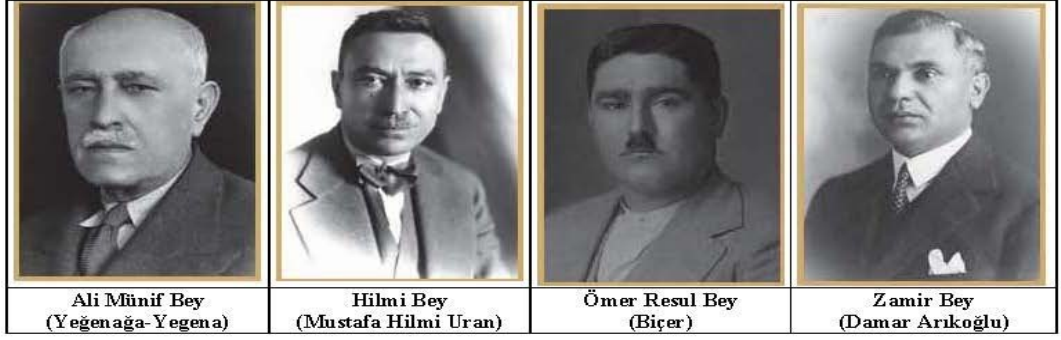
III. Yasama Dönemi Adana Milletvekilleri

Kaynak: *TBMM Albümü, 1920-2010 1. Cilt 1920-1950*, s. 133.

III. Yasama Dönemi Cebelibereket Milletvekilleri

Kaynak: *TBMM Albümü, 1920-2010 1. Cilt 1920-1950*, s. 142.

IV. Yasama Dönemi Adana Milletvekilleri

Kaynak: *TBMM Albümü, 1920-2010 1. Cilt 1920-1950*, s. 185.

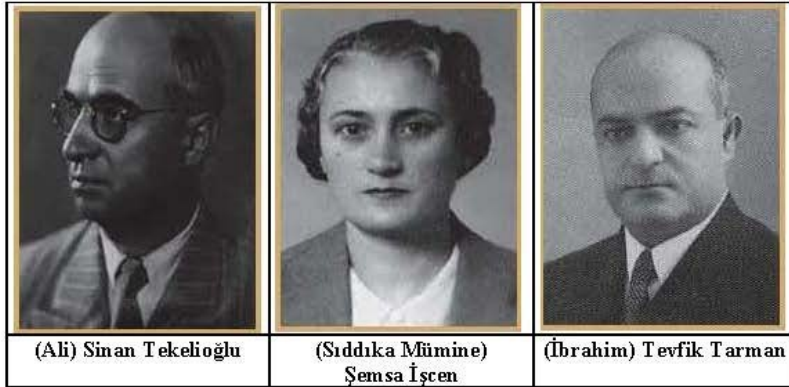
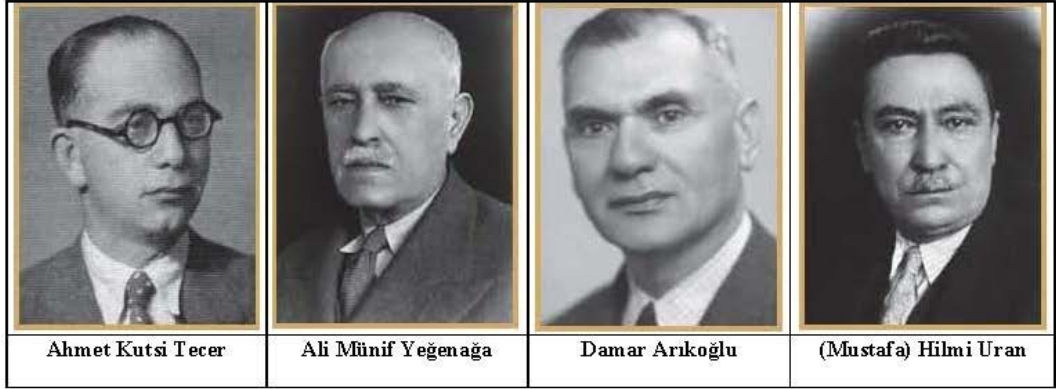
IV. Yasama Dönemi Cebelibereket Milletvekilleri

Kaynak: *TBMM Albümü, 1920-2010 1. Cilt 1920-1950*, s. 194.

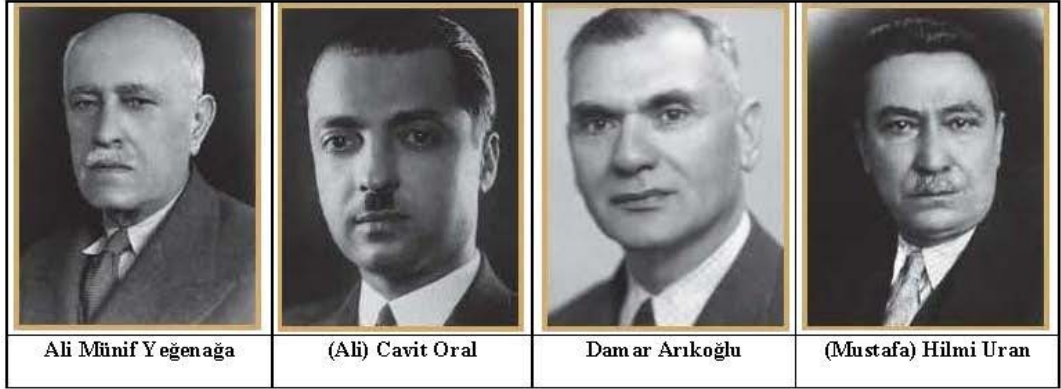
V. Yasama Dönemi Seyhan Milletvekilleri

Kaynak: *TBMM Albümü, 1920-2010 1. Cilt 1920-1950*, s. 284, 285.

VI. Yasama Dönemi Seyhan Milletvekilleri

Kaynak: TBMM Albümü, 1920-2010 1. Cilt 1920-1950, s. 352-354.

VII. Yasama Dönemi Seyhan Milletvekilleri

Kaynak: TBMM Albümü, 1920-2010 I. Cilt 1920-1950, s. 423, 424.

VIII. Yasama Dönemi Seyhan Milletvekilleri

Kaynak: TBMM Albümü, 1920-2010 1. Cilt 1920-1950, s. 498, 499.

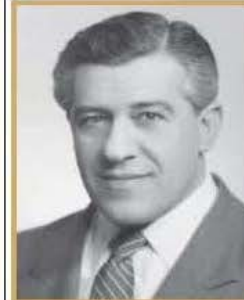

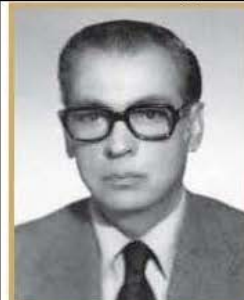

IX. Yasama Dönemi Seyhan Milletvekilleri

Kaynak: TBMM Albümü, 1920-2010 2. Cilt 1950-1980, s. 591, 592.

Ahmet Kınık	Ahmet Topaloğlu	(Ali) Cavit Oral	(Mahmut) Enver Batumlu
İsmet Uslu	(Mehmet) Lütfi Sezgin	Mehmet Ünaldı	Mustafa Akçah
(Mehmet) Nurullah İhsan Tolon	Salim Serçe	(Mehmet) Sedat Barı	(Ali) Sinan Tekelioğlu
(Mehmet) Zahit Akdağ			

X. Yasama Dönemi Seyhan Milletvekilleri

Kaynak: TBMM Albümü, 1920-2010 2. Cilt 1950-1980, s. 665-667.

(Hacı) Ahmet Karamüftüoğlu	Ali Mentüşoğlu	Hamdi (Ahmet) Öner	Hamza Eroğlu
Kasım Gülek	Kazım Bozdoğan	(Mustafa) Kemal Sarıbrahim oğlu	(İsmail) Kemal Satır
Mehmet Geçioğlu	Melih Kemal Küçüktepeınar	Muslihittin Yılmaz Mete	(Ahmet) Nevzat Arman
Rıza Tekeli	Saim Karaömerlioğlu	Suphi Baykam	Turđut Yeğenağa

XI. Yasama Dönemi Adana Milletvekilleri

Kaynak: TBMM Albümü, 1920-2010 2. Cilt 1950-1980, s. 687, 688.

توکرا بوزوک ملت مجلیسه ایکنلی دوره آتقاپیوره ایضا آتقاپ اولان ذول کرامه مخصوص مختصر ترجمه سال ورقه سیدر .

هویت :

ایزاق آتقاپیور	استانبول	ایمان اول بوزوک مامورلی
اسی	نوری	بوزوک مکتبه ایمان اول بوزوک و شوق
پدر نامی	علی	منطقه اقلیم نوری
تاریخ تولدی	۱۲۹۱	تاریخ آتقاپیور ایمان اول بوزوک
عل تولدی	استانبول	مکتبه سادک چایس مکتبه عمومی سادک تاریخ تصدیق (۲)
سایر	عکس	تاریخ التحاق

الایده و عجمه و کیم (فرزاده سید)
 ۲۸ فروردین ۱۳۰۰
 [۱۳۰۰] ~~۲۹/۱/۱۰~~
 ۲۹/۱/۱۰
 ۱۱ عجمه

فصل زمره مال (۳)

بیت جبهه دایره و مکتب محمدی ایمان سید شمس قضاة و قاضی
 دار کلاه و مکتب آتقاپیور ایمان سید محمد ریاست رسیده
 هم بقا تمام بزم ایسوم بوزوک مکتبه سادک
 اینده ک آتقاپیور مکتبه دستانده و مکتبه
 مکتب اشتراک ایسوم بوزوک اطراف سادک مکتبه
 دایره و عجمه مکتبه بزم ایسوم
 تریا سون مکتبه مکتبه سادک
 مکتبه دایره و عجمه مکتبه

قرابت
۲۹/۱/۱۱

Ek.3. Fevzi Paşa'nın Tercüme-i Hal Belgesi
Kaynak: TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 293.

Kısa tercüme-i hal

FOTOĞRAF

Seçim daresi	Mersin	Eserleri	
Adı	Ali Münif Bey	İlmî rütubeleri	
Soy adı	Yeğenağazade	Meslek ve mesgûliyeti	Adanada Ziraatle meşgulüm
Babasının vatanının adı	Babamın ismi HAKKI B. Vatanımın ismi Sakine Hanımdır.	Evlü olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğu	Evlüyüm üç çocuğum vardır
Doğduğu yer	Adana	Seçimden evvelki sen memuriyeti	Adana belediye riyeseti
Oturduğu yer	Adana	Memur değilse seçimden evvel son vaziyeti	
Doğum tarihi	1290	Seçim mazbatasının tarihi	5 Eylül 1927
Tahsili	Mektebi mülkiye	Kaç reyle sayılabığı seçildiği	227 rey ile
Bildiği diller	Fransızca ve bir az İngilizce	Mazbatasının Meclis genel Heyetince tasdik tarih (*)	
Nede ihtisası olduğu	İdare	Meclise ihtihak tarihi	

[*] Bu yer Meclis Kanunlar kaleminde doğrudur.

1 Nisan 344 den 31 teğrinievvel 312 ye kadar ziraat bankası idare-i merkeziye muhasebe kâhını refakatinde 12 kânunuevvel 312 den 21 ağustos 314 tarihine kadar Gelibolu idâdîsi Fransızca, tarih, malumatı nafia ve cebir muallimliklerinde 27 kânunuevvel 314 den 5 Eylül 315 tarihine kadar İskodra vilâyet-i malyet memurluğunda 6 Eylül 315 den 21 ağustos 316 tarihine kadar kazası 25 kânunusani 316 den 17 mayıs 319 tarihine kadar Sındıklı 10 haziran 319 den 18 ağustos 324 tarihine kadar Kâprulu kaymakamlıklarında 22 Eylül 324 den 7 teğrinisani 324 e kadar GÖrice mütesarrıflığında 7 teğrinisani 324 den 3 Eylül 325 tarihine kadar Adana mebusu olarak Meclisi mebusan azalığında 24 Eylül 326 den 6 temmuz 327 tarihine kadar Ankara 27 temmuz 327 den 26 ağustos 328 tarihine kadar Manastır 26 şubat 328 den 14 haziran 329 tarihine kadar Halep 16 haziran 329 den 2 Eylül 329 tarihine kadar Berut vilâyetleri valiliklerinde 12 Eylül 329 4 ağustos 331 tarihine kadar Dahliye müteşarflığında 8 Eylül 331 22 kânunusani 332 tarihine kadar Cebelidübnan mütesarrıflığında 8 mart 333 den 14 teğrinievvel 334 tarihine kadar Nafia nazırlığında ve Halep mebusluğu ile Meclisin reshine kadar Meclisi mebusan azalığında bulundum . 338 senesi teğrinievvelinde 341 teğrinievveline kadar Adanada belediye reisi idim .
Ali Münif

Ek.5. Ali Münif Yeğenağa'nın Tercüme-i Hal Belgesi

Kaynak: TBMM Arşivi, Devre 5, Sicil No: 328.

Kısa tercüme-i hal

İstanbulda doğum tahsilini hususî fransız mektebinde, ve hususî kocabeyler yaptım. 1917 den 1924 senesine kadar Pagnonleem kız okulunda fransızca hocasına yaptım. 1926 den beri Adana da bulunuyordum geçen dönemde Adana belediye üyeliğine ve belediye meclisi kâatibliğine seçildim, bu dönemde genel seçildim.

Esmâ Naima

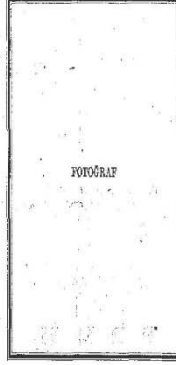
Seçim dairesi	Seyhan	Eserleri	
Adı	Roma	İlim rütbeleri	
Soy adı	Nayman	Menek ve mesgalliyeti	
Babesinin ve annesinin adı	baba: Hâşif ana: Akelik	Evlü olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğuna	Kobiyim 2 oğlum vardır.
Doğduğu yer	İstanbul	Seçimden evvelki sen memuriyeti	hacabek
Oladığı yer	Adana	Memur değilse seçimden evvel sen vaziyeti	belediye üyesi
Doğum tarihi	1315 - 1899	Seçim mazbatasının tarihi	
Takvili	iki derece	Kaç rey ile sayılarına seçildiği	
Bildiği diller	İngilizce, Fransızca rumca	Mazbatasının Meclis genel Fiyetince tasdik tarihli (*)	
Nede itihastı olduğu	Bil hocasına	Meclise itihak tarihi	

[*] Bu yer Meclis Kanunlar kalentince doldurulacaktır.

Ek.6. Esmâ Nayman'ın Tercüme-i Hal Belgesi

Kaynak: TBMM Arşivi, Devre 5, Sicil No: 330.

Sicil No: 106
Bilecik
Mebusu
Kasım Gülek
6. DÖN.

6-D.

Seçim dairesi	Bilecik	Ünvanı	Konetary and Banking System of Turkey Robertson'un Fara tercümesi.
Adı	Kasım Gülek	Ünvanı	1905-1906
Soy adı	Gülek	Meslek ve meslek grubu	Ticaret
Babasının ve annesinin adı	Mustafa Rifat Tayyibe	Evli olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunuyor	Bekar
Doğduğu yer	Adana	Seçimden önceki son mesleki durumu	Adanada Gülek Limited Şirketi Müdürü
Olurduğu yer	Adana- Ankara	Menzur olduğu seçimden önceki son varlığı	Adanada Gülek Limited Şirketi Müdürü
Doğum tarihi	13. 12. 1905	Seçim maddesi tasarruf tarihi	10. 5. 1940
Tahsil	Robert College, Paris Siyasal İlimler Mektebi ve Hukuk Fakültesi, Columbia Üniversitesi, Londra, Memorial, Berlin Üniversiteleri.	Kaç rey ve meblağ seçildi	286
Bildiği diller	İngilizce, Fransızca, Almanca, Parisi	Mahkemelerin Meclis Genel Heyetince takdir tarihleri (*)	22. 5. 1940
Nere ihtisas eğitimi	İktisad, Maliye, Ticaret, Bankacılık.	Medine İhtisat tarihi	15. 5. 1940

(*) Bu yer Meclis Kayıtları ile doldurulacaktır.

Kısa tercümeihal

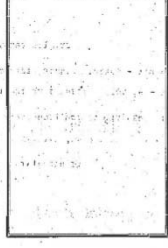
1905 senesinde Adanada doğum. Ezcaci ve Kıymacı Mustafa Rifat Beyin oğluyum.
İlk tahsilimi Galatasaray Lisesinde yapıldıktan sonra İstanbul'da (Robert College) girdim, ve 1926 senesinde mekur mektebi birincilikle bitirdim.
Aynı sene Paris'de Siyasal İlimler Mektebi (Ecole des Sciences Politiques) ile girişim ve Hukuk Fakültesine girdim, ve 1928 senesinde mekur Mektebden mezun oldum. Aynı müddet zarfında Paris'de (Crédit Foncier d'Algérie et de Tunisie) Bankasında staj gördüm.
Aynı sene New York'a giderek Columbia Üniversitesi İktisadi İlimler Fakültesi İktisad kımına girdim, ve 1930'da İntahen Heyeti ve Profesörler Meclisinin ferkalade takdirini kazanarak Doktora intahamını verdim.
İntahandan sonra bir müddet New York'da (Chase National Bank) da ve Amerika Merkez Bankasında (Federal Reserve Bank) çalıştım.
Profesörlerimin ferkalade itibarıyla tavsiyeleri üzerine, 1931 senesinde Rockefeller Müessesesi mühtelif memleketlerde tetebbühatta bulunmak üzere bana bir (Fellowship) tevdi etti, ve bu suretle Londra'da ve Kenbric Üniversitesinde ve İngiltere Bankasında tetebbühatta bulundum. Bu müddet zarfında muvafakiyetim üzerine, Rockefeller Müessesesi, Almanya, Avusturya, ve İsviçre'de tedkikatıma devam etmek üzere (Fellowship) maddesini tevdi etti, ve bu suretle Berlin Üniversitesi ile Alman Devlet Bankası (Deichsbank), ve Bel-gehrinde Reynaldillel Fediyat Bankasında tetkikatta bulundum.
1934 senesinde memlekete avdet ettim, ve o senada İktisad Vekaletinin devri üzerine Türkiye'nin İktisadi bir tetkikini yapmak üzere Prof. Kemener riyesindeki Heyete dahil oldum. Heyet Hissisi Vekaletine tahkim ettigi raporla meseleden bilhassa itibarıyla bahsetti.
Amerikalı Petkik Heyetinin işini bitirerek memleketten ayrılmaya üzerine o vakit yeni teklif edilmiş olan İktisad Vekaleti İş ve İşçiler Bürosu müdürlüğünü deruhde, ve askerliğimi yapmak üzere Vekaletten ayrılmaya kadar bu vazifeyi ifa ettim.
1936'da askerlik vazifemi yapmak üzere İktisad Vekaletinden ayrıldım, ve 1937 senesinde ihtiyat zabiti olarak terhis olundum.
O vakitten mebusluk intihab olununcaya kadar Adanada aile şirketim olan (Gülek Limited) Şirketini idare ettim, ve pamuk ve diğer iptidai maddeler işigal ettim.

Ek.7. Kasım Gülek'in Tercüme-i Hal Belgesi

Kaynak: TBMM Arşivi, Devre 8, Sicil No: 1139.

T.B.M.M. ÜYELERİNE MAHUS
SICİL NO: 1851
2946 No: 52
9. DÖNEM

1851
9. Dönem

Soyadı	Seyhan	Hiç rubel	Profesör
Adı	Remzi Oğuz	Mevki ve işi	
Soyadı	Arık	Evlilik durumu ve her türlü hakları	Evlilik durumu ve her türlü hakları
Bahama ve maaşın adı	Mehmet Ferit ve Zekiye	Soyadı evliliği ve maaşın adı	İlahiyat Fakültesi İlahi Sanatlar Tarihi Profesörü
Teknik adı	Kosan	Maaş ve diğer gelirleri	
Doğum tarihi	1899 (1315)	Evrak dosyası ve diğer evrakları	
Öğrenimi	Yüksek	Soyadı evliliği tarihi	18/5/1950
Bilgi dili	Fransızca ve İngilizce	Evli ve diğer evrakları	93163
Yeni unvanları	Arkeolojik ve Sanat Tarihi	Tutanaklar ve diğer evrakları	5. 6. 1750
Ekleri	(Diğer sayfada)	Evli ve diğer evrakları tarihi	22/5/1950

Olumluk (Kısaca)

Remzi Oğuz Arık:
1899 tarihinde Kozan'da doğmuştur. İlk tahsilini oranın iptidai mektebinde ve yüksekini bitirmiştir. Selânik Yedigöller - Terakki ve Ticaret Lisesinde, İğkoda İhtisapında; Heron İhtisap ve İmit Lisesinde orta tahsilini yapmış, İstanbul Öğretmen Okulunu bitirdikten sonra yüksek tahsilini İstanbul Darülfünununda, Paris'te Sorbon Üniversitesinde ikmal etmiştir. Ayrıca Paris'te Louvre Arkeoloji Mektebinden Diploma almıştır.
Görevleri: -Sırasıyla Kadıköy ve Vedikale Darül İktisaplarında Öğretmenlik ve Müdür Muaviniği, Adana'da Zafer-i Milli Müessesinde Öğretmenlik ve Mehtap Müdürlüğü, Galatasaray'da Türkçe Öğretmenliği yapmış, 1931'de Fransa'dan dönüşünde İstanbul Arkeoloji Müessesinde Mütahhasas Muavini, sonra Mütahhasas olmuş, daha sonra da Ankarada Millî Eğitim Bakanlığında Arkeologluğuna tayin edilmiştir. 1939'da Ankara Arkeoloji Müzesi Müdürü, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Arkeoloji Prof. Vekili, sonra Profesör ve Enstitü Müdürü olarak çalışmış, 1943'de Ankara Etnografya Müzesi Müdürü'ne seçilmiş, 1949'da da İlahiyat Fakültesi İlahi Sanatlar Tarihi Profesörlüğüne intihap edilmiştir. Türk Tarih Kurumunun asli üyesi, Finlandiya Arkeoloji Cemiyeti ile Berlin Arkeoloji Enstitüsünün de üyesidir. Türk Tarih Kurumu adına millî harfîyatı ilâhî bir kimsenin direktör olarak idare etmiştir.
Eserleri:
1- Adana Ticaret Fehri (Türkiye - Fransızca)
2- Kılık Borçlu
3- Köy Endane
4- Alaca Höyük Harfîyatı Raporu (Türkiye - Fransızca)
5- Karaçalan Harfîyatı Raporu
6- Bitik ve Hatay Harfîyatı Raporu
7- Türkiye'de Arkeoloji İşleri (1955)
8- " " " " (1956)

9- Ankara Üniversitesinde Arkeoloji Araştırmaları	
10- Karata Üniversitesi Haftası	
11- Karatay Harfîyatı Raporu (Türkiye - Fransızca)	
12- Çankırı Eyalet Harfîyatı Raporu (Türkiye - Fransızca)	
13- Türk Müessesinin Şekilleni ve Tarihçesi (Türkiye - Fransızca)	
14- Müze, Tarih ve Folklor Çalışmaları Kılavuzu	
15- Ankara Anı (Gizli Kısım)	
OTURDUĞU YER	
ANKARA'DA :	DIŞARIDA :

T. B. M. M.

OLUMLUK KAGIDI

Dönem IX

Seyhan Milletvekili Milletvekili Remzi Oğuz Arık

Ek.8. Remzi Oğuz Arık'ın Tercüme-i Hal Belgesi

Kaynak: TBMM Arşivi, Devre 9, Sicil No: 1851.

Sicil No
2213

OTURDUĞU YER []	
ANKARADA	DIŞARDA
Telefon	Telefon

[*] Adres değişikliği vakit geçirilmeden Usman K'yağılıya bildinimesi 1962 dır

TERCÜMEHAL (Kısaca)

İntihap datası	Adana	Evli olup olmadığ ve kaç çocuğu bu lunluğuna	Eski Bir çocuk sahibi
Adı ve soyadı	Hamza Eroğlu	Memur ne intihap tan evliki son me murluğuna	Ev son memur get Tebrik Fakültesi sında asistan
Belaatın ve amaanın adı	Neahat Salih Fatma	İntihap derecesi ve son measım alığı tarih	1954 mayısında evden kaldı ..?
Doğduğu yer ve tarihi	Adana 1922	Memur değişikliği haptan evvel son du rumu	İki haptan önce Adana Ticaret ve Sanayi Okulu 4. Kütübe
Tebrik	Fakültesi Fakültesi me gane Fakültesi Doçent	Evliki derecede mahus intihabedil miş ise devre ve in tuhap danieleri	Hamza
Bilgi dilen	Transyca İngilizce	Yödek subay ise in tuhap, tutuş ve si el numaraları	Pazide, Teğmen Sicil No
İhtisas	Devletler Usmanı Fakültesi Doçenti	Kavulu bulduğuna askatlık subelesi ve numaraları	Adana
Esareti	Devletler Usmanı Fakültesi Doçenti	İntihap tarih	31.10.1957
İsim tutuşu	Devletler Usmanı Fakültesi Doçenti	Kaç röyle mebus intihabediliği	125 033
İyi ve günü	Doçent Fakültesi Fakültesi	Melise intihap tarih	1.11.1957

Adana 1922 de doğmuştur. İlk, orta ve lise tahsilini Adana da yapmıştır. 1943 yılında İktisat Fakültesi Fakültesinden mezun olmuştur. 1943 yılında Tansuğrenin Mechtel Üniversitesinde hukuk doktoru unvanını ihraz etmiştir. 1950 yılında avukatlık stajını yaparak avukat olmuştur ve aynı sene İktisat Fakültesi Fakültesinde asistanlık görevine başlamıştır. 1954 mayısında evden ayrıldı ve gümüş işleri üniversiteden ayrıldı. Bir yıl kadar subaylık hizmetini Erkânî Harbiye Usmanıze Riyaseti Hattı Bürosunda yaptı. 1956 yılında Üniversite doçentliğini ihraz etmiştir. Ev son olarak da Adana da Ticaret ve Sanayi Okulu Usmanı Kütüphanesi vazifesini yapmıştır.

Ek.9. Hamza Eroğlu'nun Tercüme-i Hal Belgesi

Kaynak: TBMM Arşivi, Devre 11, Sicil No: 2213.

ملاحظات	اشخاص	ملکیتی و ملک دہی مفصل آدرسی	آقبرہ تاریخ موافق	پارٹی	داڑ خانگی سی	سی	سٹیک و وظیفہ سی	سابق	بادیبت آسی	میونگ آسی
	محمد	الحمد محمد یوسف	۷۸		۵۸					
	محمد	محمد یوسف	۷۹		۵۹					

پولک برماہیت تاریخی جاز بولان پولک ملت مجلس اعضاء مجریہ سنک تاریخہ اہتدار برر کرد اولوق اوزرہ سجاہریک : بیج و تالیفات مجلس دیوان و این قرار ویرمعدو . اشیر . ہواک املای ایلخانیہ خصوصتہ اعضا دخی وضع اولوق مذکور سجاہ اساس اولوق اوزرہ باشکتابہ اعطاسی موجود .

Ek.10. Abdullah Faik Bey'in Seçim Mazbatası

Kaynak: TBMM Arşivi, Devre 1, Sicil No: 1.

ملاحظات	اشخاص	ملکیتی و ملک دہی مفصل آدرسی	آقبرہ تاریخ موافق	پارٹی	داڑ خانگی سی	سی	سٹیک و وظیفہ سی	سابق	بادیبت آسی	میونگ آسی	لایقہ سجاہ نامیک ملکہ										نامیزدک الملکی
											۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	
Devre 3. Adana Sicil No: 6 Zamir Bey												۱۱	۲۴	۹۰	۶	۵۹	۱۲۹۹	محمد یوسف کریم ملک			
												۱۱	۲۴	۹۰	۶	۵۹	۱۲۹۹	محمد یوسف کریم ملک			
												۱۱	۲۴	۹۰	۶	۵۹	۱۲۹۹	محمد یوسف کریم ملک			
												۱۱	۲۴	۹۰	۶	۵۹	۱۲۹۹	محمد یوسف کریم ملک			
												۱۱	۲۴	۹۰	۶	۵۹	۱۲۹۹	محمد یوسف کریم ملک			
												۱۱	۲۴	۹۰	۶	۵۹	۱۲۹۹	محمد یوسف کریم ملک			
												۱۱	۲۴	۹۰	۶	۵۹	۱۲۹۹	محمد یوسف کریم ملک			
												۱۱	۲۴	۹۰	۶	۵۹	۱۲۹۹	محمد یوسف کریم ملک			

Ek.11. Zamir Bey'in Seçim Mazbatası

Kaynak: TBMM Arşivi, Devre 3, Sicil No: 6.

Seyhan Vilayeti

Meb'us seçilmiş olanlara ait mazbata

Adı ve Soyadı	Doğum yeri ve tarihi	Mazbata no	Kazanan reylerin miktarı														Reylerin rekümü		Teşkilatı esasına ve Meb'us Seçimi kanununa göre seçimine engel halleri olup olmadığı	Seçimi hakkında bir diğer şikâyet vaki olup olmadığı	MÜLA		
			Kazandı	Kazandı	Kazandı	Kazandı	Kazandı	Kazandı	Kazandı	Kazandı	Kazandı	Kazandı	Kazandı	Kazandı	Kazandı	Kazandı	Kazandı	Kazandı				Yazı ile	Rakamla
Cavit Oral			21	53	121	29	24	94	48	24	40								856	856	okunmadığı	okunmadığı	

4320 numaralı Meb'us Seçimi kanunu gereğince Vilayetimizde yapılan seçim neticesinde; 856 rey ile Cavit Oral Mazbata hey'etinin tarafından tanzim edilerek kendisine verildi. 11/5/1945

Reis: Seyhan Valisi
Teflis hey'eti ve belediye reisi: Hasan Erci
Meb'usler: Mustafa Gorgun, Ziya Kurbanpeli, Hezar Seveci, Abdurrahman Musabeli, Mehmet Hilal, Adıyigeçir Seyralmıstır.

Ünvanlı Heyeti: 15 Mart 1943 tar.
Eski Meb'uslerin izahı olmamış

Ek.12. Cavit Oral'ın Seçim Mazbatası

Kaynak: TBMM Arşivi, Devre 7, Sicil No: 670.

Seyhan ili

Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait T U T A N A K

Örnek No: VI
Mad. 66-B 117/son. FK

Adı ve Soyadı	Doğum yeri ve tarihi	Meslek veya San'atı	ALDIĞI OYLAR		Seçmenlerin Sayısı	Oylarını kullananların sayısı	Seçimi hakkında itiraz ve şikâyet olup olmadığı	Düşünceler
			Rakamla	Yazı ile				
Arif Nihat Asya	Katambul (Osmanlı) 137	İktisadî muaveneat	91519	Doksanbirbin baş yüz on dokuz	195573	170971	Y O K	

Milletvekili seçimi kanunu gereğince ilimizde yapılan seçim sonunda 91519 oy ile Arif Nihat Asya Milletvekili seçilmiştir. Bu mazbata kurulunuz tarafından kendisine verildi. 18/5/1950

Üye: Mustafa Arun
Üye: Hasan Ateşoğlu
Üye: Mehmet Aksoy
Üye: Ömer Başoğlu
Üye: Mustafa Gorgun
Üye: Ziya Kurbanpeli
Üye: Mustafa Kurdek
Üye: Abdurrahman Musabeli
Üye: Mehmet Hilal
Üye: Hezar Seveci
Üye: Adıyigeçir Seyralmıstır.

NOT: Başka ve üyelerin imza edecekleri yerlerin üstüne ayrı ayrı adlarıyla soyadları yazılacaktır.

Doğuş Matbaası - Ankara

Ek.13. Arif Nihat Asya'nın Seçim Mazbatası

Kaynak: TBMM Arşivi, Devre 9, Sicil No: 1852.

Ek.14. "Çarıklı Politikacı" Kasım Gülek

Kaynak: Meral Balcı, *Bir Siyasetçi Portresi: Kasım Gülek Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri (1905-1996)*, s. 235.

Ek.15. Kasım Gülek Halka Hitap Ederken

Kaynak: Meral Balcı, *Bir Siyasetçi Portresi: Kasım Gülek Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri (1905-1996)*, s. s. 241.

Ek.16. Mustafa Kemal Paşa'nın 15 Mart 1923'te Adana'yı ziyareti sırasında hükümet konağı'nın merdivenlerinden çıkarken solunda Adana Belediye Başkanı Ali Münif Bey var.

Kaynak: Aziz Kılıç, *Türkiye'de Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Geçiş Sürecinde Çukurovalı Yakın Bir Tanık: Ali Münif Yeğena* s. 116

Riyaseti Celileye

En muazzam bir devletle yalnız başına iki sene harp ederek memleketlerini kurtaran Adana'nın şahsiyeti maneviyesinin bir İstiklâl Madalyası ile taltifini rica eyleriz.

Adana	Adana
Zamir	Kemal

Ek.17. Adana Mebusu Zamir Ve Kemal Beylerin, Adana'nın Şahsiyeti Maneviyesinin İstiklâl Madalyası İle Taltifine Dair Tavrı

Kaynak: TBMM Z.C., D.2, C. 18, s. 478.

ESMA NAYMAN (Seyhan) — Arkadaşlarım, uğradığımız felâket ve matem o kadar büyüktür ki, hangi kelime ile ifade edilebilir.

Hürmetle dinlediğimiz hatiblerin çoşkun sözleri onun kaybile yanan bütün bir milletin kalbinden diline intikal etmiş samimiyet ve acı feyezalarından başka nedir ki?

Uğrunda, hayatımızı fedaya her zaman hazır olduğumuz yurdun aziz Atatürkü için ne kadar göz yaş döksek, ne kadar yürek tüketsek gönlümüze az görünür. Çünkü teessürümüz o kadar büyüktür, derindir.

Ancak bütün bu elemli ve kara günlerde görmekte teselli bulduğumuz şeylerden birisini arzetmek isterim :

Milletimizin, büyük ve kıymet seçer büyük milletimizin matemî ile vekarı ve şerefi ile aklı selimi elele yürümektedir. İnanalım ki, canımıza akıttığımız yaşlar, gözlerimizde hâsıl olanlardan bin kat fazladır. Ancak işte büyük milletimizin en değerli vasfı : Türkoğlu, kalbinin acısı ile yurdunun emrettiği vazife karşılığınca mutlaka bunlardan ikincisinin sesini duyar ve derakab kulağını da, gönlünü de o tarafa verir.

Hem bir ferde, hem bir kavme ebediyet namzedliğini vadeden bu yüksek vasfın kaç gündür yüksek tecellisini görmedik mi?

Arkadaşlar, Atatürkün eserleri sayılmakla bitmez. ancak bunların içinde bir kadın yurdaşın gönlünü ayrıca tutmuş olanlar vardır.

Atatürk yalnız Türk milletinin değil, o milleti yetiştiren Türk anasının da şerefini kurtardı. Türk kadınlığının ona minnettarlığı sonsuzdur. Yalnız Türk kadınlığından değil, bütün dünyadaki kadın hukukunun kurtuluş tarihinde Atatürk bir medeniyet kahramanı diye anılacaktır.

Vaktile Türklük hakkımda en karanlık düşünceler besleyen başlar, davalarımın en mühim delili diye Türk kadının halini ileri sürerlerdi. Bu gün dünyanın en ileri gitmiş memleketlerinde dahi Türk kadının medenî ve siyasi durumunu görerek gıpta edenlerin adedi ne kadar çok olduğunu bu arkadaşımız gözü ile görmüştür.

Sırası gelmişken şunu da söyleyeyim ki : lâyük olduğu hakları Atatürkün büyük dehası ile kazanmış olan Türk kadını, bütün millî ödevlerini ifa için hazırdır. Bundan zerre kadar şüphe edilmesin.

Teessürümün hududu yoktur. ve sözle bitmez. Ancak huzurunuzda şu cümleleri yan yana getirmek için bana yardım eden tek kuvvet, bu vazife saatlerinin büyüklüğüne olan şuurumdur. Eğer o âmil olmasa bu kadar da söyleyemezdim.

İfademe nihayet vermezden evvel Büyük aziz Şefi bütün Türk anaları ile, bütün dünya kadınları ile ve bütün Türk milleti ile beraber yeniden tebci eder, muazzez yurdumuza saadetler dilerim (Alkışlar).

Ek.18. Esmâ Nayman'ın Atatürk'ün Ölümü Üzerine TBMM'de Yaptığı Konuşma

Kaynak: TBMM Z.C., D.5, C. 27, s. 31.

Devre : X
İçtima : 1

S. SAYISI : 276

**Seyhan Mebuslarının, Seyhan Vilâyeti adının (Adana) olarak de-
ğiştirilmesi hakkında kanun teklifi ve Dahiliye Encümeni mazbatası
(2/105)**

T. B. M. Meclisi Yüksek Reisliğine

Seyhan vilâyeti adının (Adana) olarak değıştirilmesi hakkındaki kanun teklifimiz ilişik ola-
rak sunulmuştur.

Gereğinin ifasına delâletlerini rica ederiz.

Seyhan Mebusları :

A. Kınık	A. Topaloğlu	S. Barı	İ. Uslu	M. Ünaldı	E. Batumlu
C. Oral	S. Tekelioğlu	M. Akçalı	Z. Akdağ	S. Sorçe	L. Sezgin
		N. İhsan Tolon			

ESBABI MUCİBE LÂYİHASI

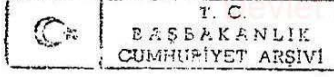
Seyhan vilâyeti idare taksimatında 1933 senesine kadar Adana adını taşımış ve bu şehrin içinden geçen Seyhan nehrine izafe edilmek suretiyle 2197 sayılı Kanununun 6 ncı maddesiyle, hiç bir esbabı mucibe zikredilmeden bu vilâyetin merkezi yine Adana olmak üzere «Seyhan» a tebdil edilmiş idi. Aradan 22 sene gibi uzun bir zaman geçtiği halde hâlâ halk dilinde ve neşriyatta Seyhan adının yerleşip benimsenmediği ve daıma resmi bir isim olarak kaldığı görölmektedir.

Halbuki vilâyetin adına izafe edilen Seyhan nehri havzası bakımından yalnız Adana bölgesi-
ne değıil daha unumi olarak diğere bölgelere de şümulü bulunmakta ve Adana isminin yüzlerce
seneden beri Türkiye içinde ve dışında şehir ile birlikte vilâyete has bir isim olarak bilindi-
ği bariiz bir hakikattir. Halen kullanılmakta olan bu çift adın tatbikatta da daima yanlışlıklara
sebebiyet verdiği cihetle mezkûr vilâyet adının merkezine izafeten eskiden olduğı gibi yine
«Adana» olarak değıştirilmesi maksadiyle ilişik kanun lâyihası hazırlanmıştır.

Ek.19. Seyhan Milletvekillerinin, Seyhan Vilayeti Adının (Adana) Olarak Değıştirilmesi Hakkındaki Kanun Teklifi

Kaynak: TBMM Z.C.,D.10, C. 9. 276 S. Sayılı Dahiliye Encümeni Mazbatası

تاریخ
۳۳۹-۱۱ - ۴۹

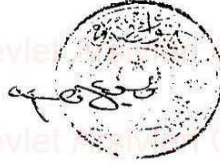
T. C.
BASKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

یازمچو

تورکیا
بازار و مالیه
بازار و مالیه
بازار و مالیه

مۆرتک بک هم ناموس قیسه ربه برورتی اولسه اظمن وضعیت هافره سی اعتبار می یانقد
مالان اولارینغده اده اییی نامونه استعمالندنه فلقن مستفاد ادر ساری کی برطتم غیری
برایه رارلن قییه احتیاجی السه ده ایتنده ریر برهنوی عقده مورتک ایسی
درمترسی بی اییی ایلغوزر بر وقت یانه سخلدیکن حریره روم انکره لکجه اولارسه اعتبار
سی یانقدنک بشدنک ده آخه ده کتدی ایقفا روتورک نامیه اییی نئی اییه دم
آخه سبوی
خر

اصول مطابقت - ۴۹/۱۱/۴

039	10			6	33	11

تورکیا بوزورک مات جلیندن قاتان سالکوه بیز اوانه دی مصلحت سوزنلور حوریه ایی مصلحت

میشک امضاسی
مقابله ایدنلرک
ایتناسی
قلمدری یو ایی مورتک
امضاسی

Ek.22. Adana'da İtibar-ı Milli Bankası şubesinin açılmasına dair Adana Milletvekili Zamir Bey'in önergesi.

Kaynak: B.C.A. Fon No: 490.1.00 Yer No: 6.33.1

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

GENEL KÂTİP
KANUNLAR MÜDÜRLÜĞÜ

SURET

B.M.M. Başkanlığına

Halkanlarda muhtelif Balkan Devletlerine mensup çete ve kıtalar tarafından Türk ve Müslüman dindağ ve ırkdaşlarımızın kıyun boğazlar gibi sürü halinde imha edilmekte ve bilhassa Bulgaristan Hükümeti garbi trakyada bulunan halisiddem Türk ırkına mensup pomakların Türk isimlerini Bulgar isimleriyle değiştirmekte ve ferace giyen kadınlarının feracelerini cebren çıkartarak fotoğraflarını al-
dirtıp Bulgar isimlerini taşıyan yeni nüfus tezkerelerine yapıştirt-
makta olduklarını ve buna razı olmıyanları kafile halinde katlettik-
lerini oralardan gelenlerden işittim . Bu hususta Dışleri Bakanlı-
ğının bilgisi derecesi ile bu facianın meni ve oradaki hamisiz kal-
mış bulunan dindağ ve ırkdaşlarımızın himayelerinin temini için ne
gibi tedbir alınmış bulunduğunun izahına delâletlerini dilerim .

Seyhan Milletvekili
Sinan Tekelioğlu

Aslına uygundur .

Sinan Tekelioğlu

030	01						

Fon No: 30 1 0 0 - Kutu No: 53 - Dosya No: 316 - Sıra No: 11

Ek.23. Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun, Balkanlardaki Türkler'e yapılan zulümler hakkındaki sözlü soru önergesi.

Kaynak: B.C.A. Fon No: 30.1.00 Yer No: 53.316.11

ÖZGEÇMİŞ

Tekin İdem 20.01.1980'de Adana'nın Kozan ilçesinde dünyaya geldi. İlk, orta ve lise öğrenimini Kozan'da tamamladı. 1998'de kazandığı Niğde Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden 2002 yılında mezun oldu. Aynı yıl Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. 2004 Yılında "Adana Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Ahmet Remzi (Yüreğir) Bey" adlı lisansüstü tez çalışmasıyla bilim uzmanı ünvanı aldı. 2005 Yılında Harran Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölüm Başkanlığı'nda Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Okutmanı olarak göreve başladı. Askerlik hizmetini kısa dönem asker olarak Hatay İl Jandarma Komutanlığı'nda tamamladı. 2010 Yılında Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda doktora eğitimine başladı.